

Міністерство освіти і науки України
Державна служба України з надзвичайних ситуацій
Національний університет цивільного захисту України
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Головна школа пожежної служби Республіки Польща
Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
Донбаський державний педагогічний університет
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Європейський університет
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Львівський державний університет внутрішніх справ
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С. З. Гжицького
Львівський національний університет імені Івана Франка
Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Одеська державна академія будівництва та архітектури
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Смілянський технологічний фаховий коледж
Національного університету харчових технологій
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
Фаховий коледж електронних приладів
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
Харківська гуманітарно-педагогічна академія
Харківський національний університет внутрішніх справ
Черкаський державний технологічний університет
Черкаська медична академія
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Черкаський фаховий коледж харчових технологій та бізнесу
Черкаське регіональне відділення Соціологічної Асоціації України

ГУМАНІТАРНИЙ ДИСКУРС СУСПІЛЬНИХ ПРОБЛЕМ: МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ, МАЙБУТНЄ

*Матеріали Всеукраїнської наукової конференції
з міжнародною участю*

20 квітня 2023 року
м. Черкаси

УДК 009
ББК 34.3

Рецензенти:

Лазуренко В. М. – заслужений працівник освіти України, доктор історичних наук, професор (*Черкаський державний технологічний університет*);

Мосов С. П. – заслужений діяч науки і техніки України, доктор військових наук, професор (*Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту*).

Головний редактор:

Чубіна Т. Д. – доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України.

Відповідальний редактор:

Кришталь А. О. – кандидат педагогічних наук.

Редакційна колегія:

Вороновська Л. Г. – кандидат філософських наук, доцент;

Дмитренко М. Й. – доктор філософських наук, професор;

Косяк С. М. – кандидат історичних наук;

Кришталь А. О. – кандидат педагогічних наук;

Левченко І. М. – доктор історичних наук, професор;

Міненко О. В. – кандидат філологічних наук, доцент;

Усов Д. В. – доктор філософських наук, професор;

Федоренко Я. А. – доктор історичних наук, доцент;

Telak Oksana – dr hab, prof (Республіка Польща);

Telak Jerzy – dr hab, prof (Республіка Польща).

Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю. 20 квітня 2023 року, м. Черкаси. Черкаси: ЧІПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2023. 430 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету цивільного захисту
Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України
(протокол №9 від 03.04.2023 р.)

Дозволяється публікація матеріалів збірника у відкритому доступі
комісією з питань роботи із службовою інформацією в
Черкаському інституті пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України
(протокол № 4 від 14.04.2023 р.)

© ЧІПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗУ, 2023.

ШАНОВНІ УЧАСНИКИ ТА ГОСТІ КОНФЕРЕНЦІЇ!

Радий вітати Вас на щорічній Всеукраїнській науковій конференції з міжнародною участю «Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє».

Хотілося б відзначити, що з кожним роком інтерес до цієї конференції з боку представників наукової й викладацької спільноти, іноземних колег, ад'юнктів та курсантсько-студентської молоді зростає, формуючи поле взаємної співпраці для обміну знаннями та поглядами.

Конференція є знаковим заходом нашого інституту, визнаним форумом, направленим на осмислення самих складних і суперечливих питань, пов'язаних із гуманітарними проблемами суспільства, що стали ще більш значущими через віроломне вторгнення на нашу землю. Об'єктивна дійсність вказує на те, що ця війна для України та українського народу є не лише світоглядним протистоянням чи цивілізаційним зіткненням, а також і війною за право бути, боротьбою за існування у повному і вражаючому розумінні цих понять.

Людське суспільство – це не тільки певна форма соціальних відносин, але й величезна сукупність людей, наділених здібностями й талантами, вищими людськими цінностями, що визначають особистість. Це ідеали, життєва мета, система чеснот – справедливість, честь, совість, щиросердя, обов'язок перед батьківщиною – все те, що стало на заваді агресору. Тож, за сучасних умов потрібно активізувати зусилля з формування загальнонаціональної ідентичності, яка через кристалізацію національної картини світу забезпечить об'єднання населення країни потужними символічними та емоційними зв'язками. Саме спільна ідентичність є основою буття нашої національної спільноти.

На заваді до спроб здійснення світоненависницьких намірів нашого ворога нині є Україна. Україна сьогодні протистоїть новозведеній імперії зла і саме Україна покладе початок її падінню! Тож світ мусить об'єднатися навколо України аби зберегти себе й урятувати цивілізаційний поступ!

Вважаю, що головна мета проведення конференції полягає в обміні передовим досвідом та знаннями у гуманітарній сфері. Сподіваюся, що отримані результати будуть корисні всім учасникам і, насамперед, суспільній науці сучасної України, а запропоновані рекомендації дійсно знайдуть своє застосування у практичній діяльності.

Бажаю всім учасникам та організаторам конференції плідної роботи, конструктивного діалогу та ефективної взаємодії!

З повагою

*Начальник Черкаського інституту
пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України,
кандидат технічних наук, професор,
Заслужений працівник цивільного захисту України,
генерал-майор служби цивільного захисту*

Віктор ГВОЗДЬ

Збірник містить матеріали Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю «Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє», яка відбулася 20 квітня 2023 року в Черкаському інституті пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України.

У конференції взяли участь молоді науковці, курсанти та студенти провідних закладів вищої освіти України і Республіки Польщі.

У збірнику містяться матеріали доповідей, присвячені актуальним питанням історії України, історії пожежно-рятувальної служби, психології, педагогіки, філософії, права, культурології, соціології, філології, а також статті, присвячені нашому сьогоденню – російсько-українській війні (2014–2023 рр.).

Розрахований на курсантів, студентів, ад'юнктів, викладачів, усіх, хто цікавиться гуманітарними науками.

Слава Україні! Все буде Україна!

**Секція 1. Історичні науки на тлі викликів сьогодення.
Історія розвитку пожежно-рятувальної служби України та
зарубіжних держав.
Гуманітарна підготовка працівників ДСНС України.
Політичні науки в Україні та світі.
Філософські пошуки на тлі сучасних проблем.
Соціологія та соціальна робота: нові ідеї та наукові досягнення.
Наукові дослідження у галузі культурології, документознавства
та інформаційної діяльності.
Актуальні проблеми психологічних наук**

СОЦІОКУЛЬТУРНА СИТУАЦІЯ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ

Апончук Л. О.

*Науковий керівник – Горенко Л. М., кандидат історичних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Період в історії європейської культури, який охоплює XIV-XVI ст., здобув назву «Відродження». Слід зазначити, що хронологічні межі цього періоду є умовними, оскільки відповідні культурні процеси в різних країнах Європи відбувалися в різний час. Так, виокремлюють Італійське Відродження (XIII-XVI ст.) та Північне Відродження (XV-XVI ст.), котрі мають як спільні, так і відмінні риси.

Культура Відродження – це культура перехідного (транзитивного) типу: історично вона належить добі Середньовіччя, завершуючи її, та водночас є якісно новим періодом еволюції європейської культури, відзначеним корінними змінами в усіх сферах людського життя, які визначили подальший вектор розвитку європейської культури.

Термін «Відродження» запропонував італійський митець Дж. Базарі для позначення періоду розвитку італійського мистецтва кінця XIII-XVI ст., який характеризувався опорою на античні традиції.

У широкому значенні термін «Відродження» запропоновано у XIX ст. французьким істориком Ж. Мішле для визначення періоду історії культури Європи, який відрізняється формуванням нового світогляду, нового ідеалу людини, секуляризацією культури, зародженням і розвитком гуманізму, звільненням людини від середньовічних світоглядних настанов тощо.

У цей час традиційна система феодальних суспільно-економічних відносин переживала кризу. Поступово поширювалися форми ринкового господарювання, зароджувалися буржуазні відносини. Перехід від феодалізму до буржуазного суспільства в різних країнах Європи відбувався нерівномірно, упродовж тривалого часу і остаточно завершився у XVIII ст. Нові економічні відносини раніше виникали в тих країнах, де у великих містах створювалися мануфактури – виробництва з розподілом ручної праці між робітниками, що дозволяло інтенсифікувати працю й отримати більший прибуток. Відбувався процес накопичення капіталу шляхом відчуження виробників від засобів виробництва, які зосереджувалися в руках невеликої кількості людей – буржуа. Збіднілі ремісники ставали найманими робітниками, вільними людьми, здатними

динамічно пристосовуватися до нового життя. Головним джерелом їх доходів став продаж своєї праці. Нові відносини у першу чергу виникали в Італії, Нідерландах і Англії, тоді як у роздробленій Німеччині, Іспанії і Франції з міцною королівською владою цей процес відбувався повільніше.

Важливими чинниками суспільно-економічних змін у країнах Європи стали бурхливий розвиток міст (у першу чергу в Італії), впровадження товарно-грошових відносин, зародження банківської справи, активна торгівля й освоєння нових торговельних шляхів.

Людина намагалася звільнитися від безмежної влади церкви над її духовним світом, усвідомлювала себе творчою вільною індивідуальністю, здатною діяти на власний розсуд. Цьому сприяли декілька чинників: по-перше, бурхливий характер життя в місті, необхідність відстоювати господарську незалежність і протистояти посяганням на політичну свободу; по-друге, наявність у містах систематизованого права, самоврядування – союзу вільних громадян на чолі з консулом або майєром; по-третє, неоднорідність, строкатість міського населення (на відміну від селянського). Все це сприяло зростанню соціальної активності громадян, давало можливість виявити свою індивідуальність і наполегливість. У містах формувалися якісно новий соціально-економічний уклад, а також новий тип людини, яка принципово інакше осмислювала світ і саму себе.

Зрушення у суспільно-економічній сфері поєднувалися зі змінами в духовному житті. У цей час відбувався перехід від культури традиційного типу (середньовічного) до культури новаційного типу, який супроводжувався переосмисленням змісту цінностей, що були сформовані в епоху Середньовіччя.

Передусім змінювалося розуміння сутності та призначення людини – нова людина епохи Відродження намагалася розширити межі свого існування – просторово-географічні, інтелектуальні, чуттєві, пізнавальні тощо. Вона багато подорожувала, накопичувала досвід, прагнула пізнати, дослідити, досягнути увесь світ.

Цьому сприяли Великі географічні відкриття XV-XVI ст. Х. Колумба, Ф. Магеллана, Васко да Гама, А. Веспуччі та інших мореплавців і мандрівників. Ці відкриття стали потужним чинником економічного, наукового, суспільно-політичного розвитку європейських країн, розкрили європейцям безмежно широкі обрії світу та водночас матеріально збагатили морські держави. Багатства підкорених народів осіли в руках заповзятливих торговців і промисловців [1, 48].

Астрономічні відкриття М. Коперніка, Дж. Бруно, Й. Кеплера, Г. Галілея дали змогу критично поставитися до середньовічної концепції нерухомості Землі як центру Всесвіту та обґрунтувати геліоцентричну концепцію світобудови, висунути припущення щодо нескінченності Всесвіту. Наслідком цих відкриттів стали переосмислення місця і ролі людини в безкрайньому мінливому світі, визначення місця нашої планети у безмежному Всесвіті.

Наукове вивчення природи протиставляло нове об'єктивне знання середньовічній релігійній картині світу, що підривало основи релігійного світогляду. Наукова думка розвивалася переважно в галузях медицини, анатомії, механіки, географії, інженерії тощо. Підвищений інтерес до природничих наук живився практичними потребами людей: зростанням міст, розвитком торгівлі, ремесла та мануфактурного виробництва.

Пізнання світу базувалося на досліджах, спостереженнях, а не на абстрактному теоретизуванні, притаманному схоластичній науці Середньовіччя. Однак раціональне, теоретично обґрунтоване знання тісно перепліталось з окультизмом, містикою. У своєму прагненні проникнути в закони і таємниці

природи науковці випробовували методи алхімії та астрології. Ці шляхи пізнання світу були протиположними релігійному світорозумінню.

Підвищувався інтерес до пізнання духовного світу людини, осмислення проблем її буття. Це заклало основи таких наук, як філософія, етика, педагогіка, історія, мистецтвознавство та ін. Особливу увагу мислителі того часу приділяли світській освіті, вважаючи, що її мета – виховання всебічно розвинутої особистості, подібної до ідеалу людини доби Античності.

Утвердженню нових світоглядних настанов доби Відродження сприяли винаходи, серед яких – годинник, скло і книгодрукування. Запровадження з XIV ст. компактних годинників дало змогу відчувати час як незворотний безперервний процес, перетворити регулювання життя у часі з публічної норми на особисту потребу [2, 105].

Вікна з прозорим склом дозволили людині побачити зовнішній світ як реальний, як позбавлену символів десакралізовану картину, котру не потрібно розшифровувати, а можна просто розглядати. Через вікно відкривалася просторова перспектива, відтворення якої стало одним із творчих завдань живопису Відродження.

Велике значення мали наслідки винаходу друкарства Й. Гутенбергом у Німеччині в середині XV ст. Книгодрукування задовольняло потребу доби у чітко фіксованому тексті, який можна необмежено тиражувати. Завдяки друкарству знання, ученість стали більш доступними, що сприяло розвитку світської освіти.

Отже, розвиток різних природничих наук та ряд винаходів впливали на філософію: нова картина світу потребувала філософського осмислення. Звідси витікав висновок: людина має безмежні можливості. Аскетизм церковної моралі в добу торгівельно-промислового та фінансового підприємництва значно розходився з реаліями життя (прагнення до світських благ, накопичення багатства тощо).

Ідейною основою ренесансу став гуманізм – світсько-раціоналістичний світогляд. Він спирався на ідею антропоцентризму, розглядаючи людину в якості головного предмету та метою науки. Він оголошує людину головною цінністю, тому пріоритетним є захист гідності людини, її свобод і права на всебічний, гармонійний розвиток. Для гуманістичного вчення характерно:

1. зрівняння понять «Бог» і «природа»;
2. гармонія розуму та почуттів;
3. пріоритетні поняття – «гідність», «добродієвість».

Негативними рисами гуманістичного вчення були:

1. розвиток алхімії, астрології, магії (масове охоплення всього суспільства);
2. розвиток інквізиції (публічні спалення, безутримний терор, жорстокість) – люди жили в постійному страху;
3. свавілля та розбещеність навіть властива була людям священого сану;
4. кінець католицької монополії призвів до реформації, що сприяло розвитку ересей [3, 277].

Отже, гуманістична етика висунула на перший план проблему земного призначення людини, досягнення щастя її власними зусиллями. Тому гуманістичний світогляд став одним з найбільш прогресивних завоювань доби Відродження, що вплинуло на подальший розвиток європейської культури.

У добу Відродження розпочинається історичний процес формування націй та національних культур. Це виявляється в появі спільних рис духовного життя, особливостей психології, формуванні менталітету та самосвідомості народу.

Культура Відродження – це культура елітарна, яка сформувалася і розвивалася зусиллями нечисленного прошарку освічених, ерудованих, по-новому мислячих людей. Їх ідеї не були до кінця осмислені сучасниками, вкорінені у суспільну свідомість, у якій продовжував домінувати середньовічний світогляд. Гуманістичні ідеї, ідеали та настанови знайдуть повне визнання в добу Нового часу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лосєв І. В. Історія і теорія світової культури. Європейський контекст / І. Лосєв. – К., 1995. – С. 48.
2. Полікарпов В. С. Лекції з історії світової культури / С. Полікарпов. – Харків, 2006. – 359 с. – С. 105.
3. Чукут С. А. Генеза духовної культури / С. Чукут. – К.: Вид-во УДАУ, 1999. – 256 с. – С. 277.
4. Культурологія: навчальне видання / [Л. М. Горенко] – Черкаси: Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України. 2021. – 130 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Бабініч В.О.

*Науковий керівник – Каменська І. С., кандидат сільськогосподарських наук, доцент
Університет Григорія Сковороди в Переяславі*

Творчість – створення нового, оригінального – зовсім не новий предмет дослідження, що привертає увагу мислителів усіх часів. Про ґрунтовну зацікавленість до неї можна говорити, судячи з неугасимого прагнення створити «теорію творчості», що відходить у глибину сторічч [1]

Наше дослідження спрямоване на вивчення особливості підготовки, формування та розвиток професійно-творчих якостей майбутніх педагогів професійного навчання в умовах майбутньої професії у закладах професійно (професійно-технічної) освіти.

Зазвичай творчість розглядається з двох позицій: у процесуальному аспекті та з точки зору здібностей особистості. Найчастіше творчість визначається як особливого типу здібність особистості знаходити незвичайні зв'язки, ідеї, швидко розв'язувати проблемні ситуації. Здатність творити максимально виявляється у новаторському розв'язанні найскладніших проблем людського буття, мінімально – у готовності реалізувати вже відомі завдання оригінально, новими способами. Це стосується і професійної діяльності, в якій особистість досягає такого рівня виявлення своєї сутності, коли її індивідуальні прояви виходять за межі встановленого раніше, розкриваються нові грані, нові потенційно можливі площини професійно-творчого діяння [2].

Творчість в найбільш широкому сенсі виступає як механізм розвитку, як взаємодія, що веде до розвитку [2].

Діяльність є підґрунтям творчості, сутність людини виражається в діяльності, втім цілком в ній не виражається, а творчість обумовлює високий рівень активності майбутнього фахівця.

Творчість та діяльність спрямовані на трансформацію навколишнього середовища та внутрішнього світу людини.

Мотиви є головним стимулом дій механізму творчості, об'єднувальним чинником між творчими можливостями особистості та їх рухом до реалізації поставленої мети, до дій, пов'язаних із розв'язанням суперечностей [3, 23].

У будь-якому значенні творчість завжди поєднана з інноваціями та протиставляється як антипод шаблонної стереотипної діяльності. Творчість як одвічне стремління людини вдосконалювати довколишній світ і самого себе – це завжди прорив повсякденних, стереотипних, шаблонних дій і мислення до сучасного та ще нікому невідомого. Тобто, інновації та трансформації – дві найбільш визначальні характеристики творчості які необхідні для професійно-творчого розвитку майбутніх педагогів професійного навчання.

Педагогічну творчість умовно розподілено на три рівні, які можна зіставити з рівнями творчої активності педагога: 1-ий рівень (найвищий) – відкриття, створення нового суспільно вагомого, невідомого як для самої особистості, так і для інших, що дозволяє побачити нові можливості вдосконалення і самої діяльності, і людини, що її здійснює; 2-ий рівень (середній) – педагогічний винахід, перетворення, конструювання окремих елементів педагогічних систем, створення нових педагогічних технологій, методики, методів, умов навчання і виховання; 3-ій рівень (початковий) – удосконалення, модернізація та адаптація до конкретних умов уже відомих технологій, засобів, методики навчання і виховання [2].

Сучасна освіта має виходити з того, що сприяння самовираженню здобувача освіти, всебічному розвитку його творчих якостей є основним завданням ЗВО. Креативність фахівця в поєднанні з компетентностями, професійно й соціально значущих особистісних якостей визначає рівень якості його фахової підготовки.

Отже, центральною проблемою становлення особистості професіонала є розкриття закономірностей переходу від нижчого рівня професійного розвитку до вищого. Якісна відмінність цих рівнів зумовлюється особливим поєднанням внутрішніх процесів розвитку й зовнішніх умов, які є типовими для певного етапу професійного навчання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Харківців І.В. Розвиток педагогічної творчості вчителя у процесі професійної самореалізації: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Дрогобицький ДПУ ім. Івана Франка. Дрогобич, 2010. 190 с.
2. Стахова О.А. Професійно-творчий розвиток майбутнього молодшого спеціаліста технічного профілю в процесі фахової підготовки. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінницький ДПУ ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2013. 252 с.
3. Оршанський Л., Валько А. Проблеми розвитку творчої особистості: філософський та психологічно-педагогічні аспекти. *Молодь і ринок*. 2013. №2(97). С. 20-26.

ІНФОРМАЦІЯ: ПОНЯТТЯ ТА ДОСТОВІРНІСТЬ

Басараб О. С.

*Науковий керівник – Чубіна Т. Д., доктор історичних наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Під інформацією розуміють відомості, отримані в результаті переробки даних, що являють собою сигнали, з яких черпається інформація. З погляду класичної теорії інформації поняття «інформація» визначається через ступінь зменшення невизначеності знання про яку-небудь подію. Це наукове поняття вперше було дане в 50-і роки ХХ століття в працях К. Шеннона і Н. Вінера з теорії інформації у зв'язку з розвитком нового наукового напрямку – кібернетики. Спочатку теорія інформації виникла як кількісна математична теорія.

Поняття «інформація» в останні десятиліття стало одним із найбільших уживаних і зустрічається практично у всіх галузях знання. Іде безперервний процес його переосмислення (поглиблення і розширення). Якщо спочатку під інформацією розуміли відомості, передані людьми усним, письмовим чи іншим способом, то наприкінці ХХ ст. інформація почала розглядатися як універсальна субстанція, що пронизує всі сфери людської діяльності та служить провідником знань і думок, інструментом спілкування, взаєморозуміння та співробітництва, затвердження стереотипів мислення і поведінки. Саме таке визначення дає ЮНЕСКО.

З розвитком виробництва і прискоренням темпів розвитку суспільства інформація набула властивостей товару і стала об'єктом ринкових відносин, значимість яких почала вимагати їх правову регламентацію.

Багато вчених і дотепер термін «інформація» використовують вузько, в рамках технічних галузей наукових знань, проте таке уявлення про суть даного поняття не виражає його комплексного розуміння. У процесі обміну повідомленнями і новинами основна увага повинна приділятися не лише кількісному аналізу переданого повідомлення, а і його змісту. Інформація, що міститься в понятійній формі, зовсім не та, котра вивчається в математичних і статистичних теоріях.

Термін «інформація» вже понад 60 років використовується в журналістиці, де він виступає однією з центральних і найбільш загальних категорій. Крім того, математичні методи теорії інформації використовуються у фізиці, хімії, географії, геології та ряді інших наук про неживу природу. Інформаційні ідеї застосовуються в біології, де передбачається, що сама поява життя була пов'язана з перетворенням генетичної інформації: у психології, фізіології вищої нервової діяльності, педагогіці. Особливе місце поняття «інформація» зайняло в довгому ряді соціальних наук – теорії управління, економіці, політиці тощо.

Соціальна інформація – знання орієнтує про стан соціальної системи, процес забезпечення інформаційних потреб суспільства на основі застосування інформаційних технологій. Інформація – це найцінніший інтелектуальний ресурс у системі життєзабезпечення суспільства, найважливіша частина його інтелектуальної власності, частка якої постійно зростає. Можна сказати, що інформація – це інфраструктура інтелектуальної власності, тому що інтелектуальна власність бере початок з інформації як фундаментальної бази.

Особливо великим є значення інформації (процесів її збирання, зберігання, переробки і використання) в управлінні суспільними справами, соціальними процесами.

Достовірна інформація необхідна для всіх етапів управління: постановки цілей, оцінювання проблемної ситуації, прийняття управлінських рішень, для організації та регулювання керуючої системи. Суб'єкт управління також повинен бути інформований про результати виконання прийнятих рішень, на основі чого він коригує попередні рішення, приймає нові, з урахуванням допущених раніше прорахунків та неоптимальних дій.

Тому збирання і переробка інформації, її ефективне використання – необхідний компонент управління. Інформація, використовувана в управлінні суспільством, за самою своєю природою є соціальна. Відображаючи суспільні відносини (в широкому змісті) процеси будь-якого типу та рівня, вона є вищим, найбільш складним та різноманітним типом інформації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чубіна Т. Д., Чубіна А. С. Друковані засоби масової інформації: поняття, вимоги, перспективи розвитку. Вісник гуманітарного наукового товариства: наукові праці. Випуск 17. Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2017. С. 168-172.

2. Що таке інформація? Режим доступу до джерела: http://dl.kture.kharkov.ua/pluginfile.php/468/mod_resource/content/3/content/content2.html.

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Басок В. М.

*Науковий керівник – Вороновська Л. Г., кандидат філософських наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Соціальний діалог між партнерами – урядом, роботодавцями, профспілками – набуває особливого значення під час воєнного стану та мобілізаційної економіки. Це фактор взаємодовіри між владою і бізнесом, можливість приймати більш швидкі та ефективні рішення для виробників, експортерів, ринку праці. Під час війни і тих колосальних фінансових втрат, які зазнала наша країна внаслідок широкомасштабного нападу РФ, фактор часу відіграє значну роль.

В умовах відновлення українського суспільства соціальне партнерство стає діючим механізмом розв'язання низки проблем у соціумі і, зокрема, у сфері освіти.

Підґрунтям поняття «соціальне партнерство» виступає соціальна взаємодія. За Н. Л. Виноградовою, соціальна взаємодія – це спосіб соціального буття, що базується на ідеологічних взаєминах соціальних суб'єктів і забезпечує єдність і гармонізацію соціальних структур, маючи за кінцеву мету вироблення стратегії єдиних дій окремих особистостей, соціальних груп і спільнот.

Соціальне партнерство є системою взаємин між працівниками (представниками працівників), роботодавцями (представниками роботодавців), органами державної влади, органами місцевого самоврядування, яка спрямована на

забезпечення узгодження інтересів працівників і роботодавців з питань регулювання трудових і інших, безпосередньо пов'язаних ними відносин.

Соціальне партнерство у широкому розумінні варто тлумачити як суспільну колективно розподілену діяльність різних соціальних груп, що призводить до позитивних і таких, що поділяються всіма учасниками даної діяльності, результатів. При цьому зазначена діяльність може здійснюватися як перманентно, так і в рамках ситуативних, спеціально планованих у межах соціального партнерства акцій. Наголосимо, що соціальні групи являють собою відносно стійкі сукупності людей, що мають спільні інтереси, цінності й норми поведінки, які складаються в межах певного суспільства. Розрізняють великі соціальні групи: суспільні класи, соціальні прошарки, професійні групи, етнічні спільноти (нації, народності, племена), вікові групи (молодь, пенсіонери). Малі групи характеризуються безпосередніми контактами її членів: сім'я, шкільний клас, навчальна група, виробнича бригада, сусідські спільноти, дружні компанії.

Соціальне партнерство також варто розглядати як спосіб побудови громадянського суспільства. Соціальне партнерство являє собою складну форму міжгрупової взаємодії. Вона виникає тоді, коли певні соціальні групи усвідомлюють неможливість досягнення групових цілей без кооперації з іншими соціальними групами. Таким чином, соціальне партнерство є міжгрупова взаємодія з реалізації спільно вироблених цілей, що поєднують на новому якісному рівні групи — учасників взаємодії.

Стратегічні завдання модернізації освіти мають бути досягнуті лише у процесі постійної взаємодії системи освіти з зацікавленими соціальними партнерами. Сучасні освітні тенденції свідчать про активізацію процесу взаємодії сфери освіти та сфери праці. Цей процес буде швидко розвиватися й вдосконалюватися, оскільки основою успіху будь-якого навчального закладу є зростання управлінської компетенції керівників, підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації професійно-педагогічних кадрів, впровадження нових освітніх технологій, вдосконалення матеріальної бази тощо.

Метою соціального партнерства навчального закладу є задоволення потреб молоді в інтелектуальному, культурному й моральному розвитку, в отриманні професійної освіти та кваліфікації в обраній сфері професійної діяльності, в можливості реалізувати власні життєві наміри. Саме цим визначається аксіологічна (ціннісна) значущість соціального партнерства закладів освіти зі споживачами їх послуг.

Проте слід констатувати, що в Україні досі не створено цілісної багаторівневої системи соціального партнерства. Така ситуація є наслідком нерозвиненості її правової, нормативної та організаційної баз. Не досить чітко визначені його суб'єкти та їхній статус. Нагальними залишаються розроблення й упровадження комплексного системного аналізу стану професійно-технічної підготовки молоді на національному та інших рівнях, підвищення на цій підставі її керованості. Часто угоди про партнерство мають суто формальний характер.

Соціальні партнери не готові до змін, що відбуваються в характері трудових відносин. Сьогодні слід акцентувати увагу на поліпшенні роботи регіональних рад соціального партнерства. Їх чітке функціонування сприятиме підвищенню результативності розв'язання проблем зайнятості, умов охорони праці, соціального захисту населення, зниженню рівня конфронтаційних настроїв у суспільстві.

Сучасна вітчизняна наука розглядає соціальне партнерство у двох значеннях – вузькому і широкому, відповідно:

– як систему розвинених взаємозв'язків між працівниками, роботодавцями, державою на засадах співпраці, компромісів, узгоджених рішень із питань соціально-трудових відносин, тобто як прояв партнерських відносин у соціально-трудоій сфері;

– як принцип соціальної політики держави, що забезпечує справедливість розподілу матеріальних благ між сторонами соціально-трудоих відносин в умовах ринкової економіки і як процес формування соціальної держави, досягнення суспільного діалогу, злагоди. Соціальне партнерство є передумовою, механізмом досягнення соціальної солідарності в суспільстві, системою урегулювання конфліктів в усіх сферах життєдіяльності, формою узгодження інтересів суб'єктів партнерства, що забезпечує їх конструктивну взаємодію.

Призначення соціального партнерства:

– створення і діяльність певних органів, упровадження в життя гуманістичних ідей та принципів регулювання соціально-трудоих відносин;
– розробка, ухвалення та реалізація взаємовигідних рішень для його сторін;

– втілення узгодженої соціально орієнтованої політики;

– сприяння урегулюванню соціальних конфліктів, подоланню кризових явищ;

– забезпечення зростання якості життя громадян країни в найширшому розумінні.

Соціальне партнерство здійснюється на міжнародному (мегаекономічному), національному (макроекономічному), галузевому і регіональному (мезоекономічному), виробничому (мікроекономічному) рівнях. Ця система постійно перебуває під дією, з одного боку, регулюючого впливу соціальної системи, з іншого – впливу стихійних чинників суспільного життя.

Загалом, соціальний діалог є одним із найефективніших способів урегулювання та узгодження конфліктів у системі соціально-трудоих відносин. Соціальний діалог виступає важливим інструментом досягнення миру та соціальної злагоди. Яскравим прикладом цього є країни-члени Європейського союзу, які, завдяки злагодженій взаємодії сторін країни змогли досягти економічного процвітання та високого рівня життя населення.

Саме тому вважаємо, що соціальний діалог, як ефективний інструмент узгодження інтересів сторін, повинен бути активізований на усіх рівнях управління.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Жуков В., Скуратівський В. Соціальне партнерство в Україні: Навч. Посібник / В.Жуков, В.Скуратівський. – К.: Видавництво УАДУ, 2001. – 200с.

2. Соціальне партнерство/С.В. Бакуменко, І.С. Левінець (кер. авт. кол.): Навч. посіб. – К., 1999. – 300 с.

3. Формуємо соціалізуючий простір: Методичні рекомендації / укладач: Л. М. Назаренко. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014.

ЗНАЧЕННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Башук І. О.

*Науковий керівник – Кришталь А. О., кандидат педагогічних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Кожна людина народжується і зростає у відповідному культурному середовищі. Спочатку це культура її родини та найближчого оточення, потім культура її народу та країни. З одного боку, культура впливає на формування людини, а з іншого – людина сама впливає на світ культури. І як людина має дві складові – духовну і матеріальну, так і культура має ці обидві складові. Саме духовна культура сприяє формуванню людської особистості, її розвитку, і тому так важливо розуміти її зміст і детермінанти формування, усвідомлювати значення у духовній культурі окремої особистості і людства в цілому. Зважаючи на зазначене, розвиток і збереження неповторності різних цивілізацій багатоманітним чому залежать від уміння зберігати, транслювати та примножувати духовну культуру.

Мета дослідження – проаналізувати значення духовної культури у процесі формування особистості.

На сучасному етапі розвитку суспільства з багатьох об'єктивних та суб'єктивних причин зростає актуальність досліджень у сфері духовної культури особистості. У такі переломні періоди, як нині переживає українське суспільство, зазнають трансформаційних змін не лише економічна та політична сфери суспільного розвитку, але й не менш важлива – духовна. Недаремно сучасні процеси, в яких ми маємо можливість безпосередньо брати участь, яскраво відображають широкий спектр гострих проблем у сфері духовної культури. Це і є проблемою знецінення загальнолюдських цінностей, стану суспільної свідомості в цілому і окремої людини зокрема; і зміна пріоритетів у творчій діяльності [1]. Серед сучасних проблем розвитку духовної культури актуальною є проблема розвитку духовної культури особистості, а також конструктивної ролі держави та соціальних інститутів у подоланні негативних явищ у цій сфері та запобіганні їх подальшому поширенню. Сучасне суспільство має потребу у творчій, духовно багатій особистості, яка б відчувала відповідальність за соціально-політичний, правовий та економічний розвиток країни, за збереження духовної культури народу.

Французький письменник Антуан де Сент-Екзюпері визначав духовну культуру як спадщину вірувань, звичаїв і знань, накопичених століттями, що відкриває людині її внутрішню безмежність. У філософських працях поняття «духовна культура» – це частина культури, до складу якої входять мистецтво, релігія, філософія. Поняття «духовна культура» пов'язане з гегелівським поняттям абсолютного духу, який є самопізнанням абсолютної ідеї в царинах мистецтва, релігії, філософії. У концепціях, які виростають з філософії історії Шпенглера, де культура протиставляється цивілізації як духовне матеріально-технічному, духовна культура є синонімом культури взагалі. У сучасній українській філософії – зокрема в аспекті екзистенційної антропології – постає проблема духовної культури особистості – культури самоактуалізації, творчого зростання та пізнання світу [2, 178].

Духовна культура є сферою людської діяльності, що охоплює різні сторони духовного життя людини і суспільства. Духовна культура містить у собі форми суспільної свідомості і їхнє втілення в літературні, архітектурні й інші пам'ятки

людської діяльності. Духовна культура вважається єдністю таких компонентів, як духовна діяльність, духовні потреби, духовне споживання, соціальні інститути, духовні відносини і спілкування.

Характерними рисами духовної культури є:

– неутилітарність (найбільш віддалений від практики вид культури, хоча, як і вся культура, вона формується й змінюється відповідно до розвитку суспільного життя. Духовна культура по своїй сутності безкорислива. Її зміст становлять не користь, не вигода, а «радість духу» – краса, знання, мудрість. Вона потрібна людям сама по собі, а не заради вирішення зовнішніх утилітарних завдань, що не виключає можливість її використання в практичних цілях);

– свобода творчості (розум людини не зв'язаний практичною необхідністю, він здатний відірватися від дійсності й полетіти від неї на крилах фантазії; свобода творчості проявляється в міфології, релігії; безмежний простір для творчості надає мистецтво) [1].

Творча діяльність у духовній культурі – це особливий духовний світ, створений силою людської думки. Духовна культура найбільш чутлива, здатна відобразити навіть незначні зміни в житті людей, відгукуючись на них змінами у собі.

Елементами духовної культури є: звичаї, норми, цінності, знання, інформація, значення. Сферами духовної культури вважають міфологію, релігію, мистецтво, науку і філософію.

Міфологія – це початкова форма духовної культури, де людина є невід'ємною частиною природного середовища; поєднує елементи релігії, філософії, науки та мистецтва в їх початковому стані. Міфологія є основою формування релігії, мистецтва і науки.

Релігія – це світосприйняття, що ґрунтується на вірі в надприродне, у Бога, у безсмертя душі, у потойбічний світ тощо.

Мистецтво – це форма культури, яка виражає світ через систему образів. Об'єктом мистецтва може бути предметний світ, світ почуттів сучасників, стан суспільної свідомості, пропущений людиною крізь відчуття і переданий за законами краси. Це найбільш емоційний вид людської діяльності.

Наука – це сфера діяльності людини і галузь культури, що містить знання про дійсність. Її пізнавальна діяльність залежить від соціально-економічних умов у суспільстві, зокрема і від культури, яка і формує сприятливий ґрунт для розвитку наукових знань. Наукові знання завжди обґрунтовані фактами, спостереженнями, експериментальними даними.

Отже, духовна культура – це складник загальної системи культури, що охоплює духовну діяльність і її продукти, характеризується внутрішнім багатством свідомості, ступенем розвитку особистості на основі вищих соціальних цінностей. До складу духовної культури входять пізнання, мораль, виховання, освіта, право, політика, філософія, етика, естетика, наука, мистецтво, література, міфологія, релігія. Духовна культура є підґрунтям формування і розвитку особистості майбутнього фахівця.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чукут С. А. Генеза духовної культури: (управлінський вимір): монографія. Київ : УДАУ, 1999. 256 с.
2. Філософський енциклопедичний словник. Київ : «Арбис», 2002. 743 с.

СТАНОВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ НАУК В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Башук І. О.

*Науковий керівник – Кришталь Д. О., кандидат наук з державного управління
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Політологія є однією з наймолодших навчальних дисциплін та найдавніших наук. Із появою держави виникають політичні погляди та ідеї. Проте наука про політику формувалась у міру виокремлення політики як самостійної сфери суспільного життя. Історично першою формою осмислення політики було її релігійно-міфологічне трактування.

Мета дослідження – визначити які є види політичних наук в Україні та світі.

Із середини 1 тисячоліття до н.е., глибоку цікавість виявляли видатні мислителі минулого. У первинній філософсько-етичній формі фрагменти знань про політику зустрічаються в працях мислителів старовини: Заратустри, Конфуція, Платона, Арістотеля, Цицерона і їх сучасників.

Найвідомішими представниками дореволюційного етапу становлення української політології були М. Костомаров, В. Антонович, М. Драгоманов, М. Грушевський. Характерною ознакою цього етапу було домінування народницької ідеології над державницькою. Найбагатшим у теоретичному відношенні був міжвоєнний етап у розвитку української політології. Він дав різноманітні наукові концепції української державності, які були розроблені такими вченими як – М. Грушевський, С. Дністрянський, С. Рудницький, професори В. Липинський, В. Кучабський, В. Старосольський, доцент О. Бочковський [2].

Після Другої світової війни теоретичні проблеми української політології в історико-політичному аспекті досліджували професори: Б. Крупницький, І. Лисяк-Рудницький, Я. Пеленський та інші.

На сучасному, новітньому етапі українська політологія зосереджує основну увагу на дослідженні процесів державотворення, формування політичної системи України, партійно-політичного структурування, функціонування політичних інститутів і політичних еліт, політичної культури й громадянського суспільства.

Політологія – як наука вивчає політичне життя суспільства в його різноманітних виявах, заглиблюючись у таємниці політики і влади, закономірності діяльності політичної еліти, партій, лідерів, соціальних верств і народних мас. Вона сприяє виробленню світоглядних і ціннісних настанов, вмінню пов'язувати політичні знання із суспільно-політичною практикою. Закорінені у давніх часах спроби збагнути особливості політичного розвитку людської цивілізації постійно розвиваються і вдосконалюються, збагачуючи світову суспільно-політичну думку, синтезуючи й систематизуючи політичні знання. Певна специфіка політики, а також і те, що всі види людської діяльності, усі суспільні явища пов'язані із політикою. Водночас є науки, основне завдання яких – це дослідження політичного життя. Провідною серед них є політологія – наука, об'єктом якої виступає політика і її відносини з особистістю і суспільством.

Політологія у вищій школі України почала впроваджуватись із 1990р., а у країнах Заходу, політологія – як самостійна навчальна дисципліна стала впроваджуватись із кінця XIX – початку XX століть, коли у Західній Європі та США з'явилися її перші кафедри. У систему вищої освіти західних країн політологія широко впроваджується із другої половини XX сторіччя.

Термін «політологія» утворений на основі двох давньогрецьких слів: «politike»- державні, суспільні справи, мистецтво управління державою і «logos» – слово, смисл, вчення. Тобто, етимологічно політологія перекладається з

давньогрецької мови як наука чи вчення про політику. Політика є однією із специфічних форм, способів, сфер життєдіяльності суспільства та його структур. Вона існує і взаємодіє з економікою, соціальним життям, правовою, духовною та іншими сферами суспільства[3].

Політика – це сфера взаємовідносин різних соціальних груп та індивідів з приводу використання інститутів державної влади з метою реалізації та захисту соціально значимих інтересів та потреб і управління спільними справами, суспільством в цілому.

Політологія як наука вивчає політику, закономірності функціонування і розвитку політичної сфери життя суспільства та політичного життя в контексті утримання, реалізації та функціонування політичної влади в суспільстві. Таким чином, основним об'єктом дослідження політології є політична сфера, яку вивчають і аналізують в процесі її функціонування та розвитку зв'язку з економічною й духовною сферами життя суспільства. Серед провідних об'єктів дослідження політології потрібно назвати державу, владу та владні відносини. Предметом політології є такі феномени як політична система, держава, державний устрій, влада, владні відносини, політичні партії та громадсько-політичні організації та рухи, політична діяльність, політична свідомість, політична культура, ідеологія.

Як і кожна наука, політологія має свій об'єкт і специфічний предмет дослідження. Взагалі під об'єктом пізнання розуміється те, на що направлена предметно-практична і пізнавальна діяльність суб'єкта. Іншими словами, об'єктом тої чи іншої науки є: частина об'єктивної чи суб'єктивної реальності, яка досліджується суб'єктом пізнання. Предметом науки виступають ті сторони, ознаки, властивості, відносини досліджуваного об'єкта, які підлягають аналізу.

Основним об'єктом дослідження політології є – політична сфера, яку вивчають і аналізують у поєднанні із особливостями її функціонування і розвитку та зв'язками з економічною, соціальною й духовною сферами суспільства.

Отож, об'єктом політології є – все те, що відноситься до прояву політичного:

- політична сфера, особливості її функціонування і розвитку;
- політична дійсність, політичне життя особи й суспільства, політичні відносини;
- політичні ідеї, теорії і доктрини, проблеми, події, прогнози, технології політичних процесів.

Головним об'єктом вивчення в політології були і лишаються політична система суспільства та її основна ланка – держава та державна влада. Саме участь у справах держави, визначення форм, завдань, змісту діяльності держави і є головним змістом діяльності людей у політичній сфері.

Вагомий вплив на формування української політології здійснила світова політична наука, насамперед закордонні установи, де постійно вивчають українську політичну думку, розвивають політичну науку та аналізують сучасні політичні проблеми й перспективи розвитку нашої держави. До таких установ належать: Український соціологічний інститут у Відні, Український вільний університет у Відні, Український науковий інститут у Берліні, філіал Берлінського університету Фрідріха-Вільгельма, Східно-Європейський дослідний інститут імені В. Липинського [1].

У становленні та розвитку політичної науки важливим було заснування фахових збірників наукових праць та наукових журналів. Одними з перших видаються: Вісник Київського університету імені Т.Шевченка, серія «Філософія. Політологія»; наукові записки Інституту політичних та етнонаціональних

досліджень НАН України; збірник наукових праць Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича «Політологічні та соціологічні студії»; Вісник Харківського національного університету, серія «Питання політології», а також наукові журнали «Людина і політика», «Політична думка», «Нова політика», «Людина і влада», «Український соціум», «Політологічні читання», «Політичний менеджмент». Політична тематика з'явилася на сторінках таких суспільно-політичних журналів, як «Віче», «Сучасність», «Політика і час», «Політика і культура», «Розбудова держави» та інші [1].

Уся сукупність політичної проблематики, що вивчає сучасна політологія, може бути розділена на певні підрозділи. Головними елементами структури політичної науки є:

1. Теорія політики, що розглядає філософсько-методологічні засади політики, політичних відносин та розвитку політичної влади;
2. Історія політичних вчень і політична ідеологія, що вивчає витоки, джерела політичної науки, зміст різних соціально-політичних доктрин та концепцій;
3. Теорія політичних систем та їх елементів – держави, громадських об'єднань і партій, політичних режимів тощо;
4. Теорія управління соціально-політичними процесами, що вивчає цілі, завдання та форми управління суспільством;
5. Теорія міжнародних відносин, що розглядає міждержавні аспекти влади та форми реалізації владних відносин у міжнародних стосунках.

Отже, сучасна політологія допомагає людині не тільки орієнтуватися у подіях, але й мати свою точку зору на те, що відбувається у суспільстві.

Життя показує, що у вирішенні політичних питань не слід покладатись на випадковість, а треба пам'ятати пораду Н.Макіавеллі – «вносити з історії та досвіду принципи політичної поведінки. Багатьох помилок, що сталися з нами у минулому, можна було б уникнути, якщо б ми більше використовували політичний досвід, накопичений поколіннями людей, здобутки вітчизняних і зарубіжних вчених, політичну науку взагалі.»

Сучасний етап розвитку політичних наук в Україні можна охарактеризувати як період стабільності. Політологія вивчається у вищих закладах освіти.

Підсумовуючи можна сказати що політичні науки стали важливою дисципліною як в Україні, так і в світі. Вони допомагають розуміти політичні процеси, що відбуваються в країні та світі, і досліджувати різноманітні аспекти політики. Політичні науки є основою для розвитку політичної культури та розвитку демократії у країні. Оскільки політичні процеси мають великий вплив на життя людей, знання з політичних наук є важливим інструментом для розуміння та участі у політичному житті країни. Тому, розвиток політичних наук є важливим завданням як для науковців, так і для уряду та громадян.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Матвієнків С. Становлення української політології в контексті трансформації суспільства / С. Матвієнків // Політична наука в Україні: стан і перспективи : матеріали всеукр. наук. конф., Львів, 10–11 травня 2007 р. / укл. Поліщук М., Скочиляс Л., Угрин Л. – Львів: ЦПД, 2008. – 308 с.
2. Гелей С., Рутар С. Основи політології. -Львів, 1996.
3. Гелей С. Д., Рутар С. М. Основи політології. Навч. посібник. – К., 1999.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Бірюков В. С.

*Науковий керівник – Каменська І. С., кандидат сільськогосподарських наук, доцент
Університет Григорія Сковороди в Переяславі*

Утвердження концепції освіти впродовж життя, філософії відкритої освіти, поширення дистанційного навчання та екстернату, вимагають від майбутнього фахівця, викладача особливих умінь роботи з інформацією, розуміння ролі та значення медійного світу в професійному та особистісному становленні людини.

До пріоритетів, які мають забезпечуватися в першу чергу, належать перехід від освіти «на все життя» до освіти впродовж життя, дистанційна освіта, забезпечення життєвого соціально-культурного програмування становлення людини заради її успішності в житті. Підсумовуючи вище сказане, В. Луговий висловлює переконання, що освіта буде успішною в нових умовах, якщо модернізацію освіти пов'язати із її інформаційною роллю [1, с. 55–59].

Т. Ткаченко у своєму дослідженні розглядав процес формування професійної компетентності майбутніх фахівців безпеки життєдіяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Зокрема, дослідник визначив у профільному вищому навчальному закладі такі професійно орієнтовані засоби інформаційно-комунікаційних технологій: розробка і застосування засобів інформатизації навчального процесу; інновації в розробці і застосуванні технічних засобів навчання, у системі контролю й оцінки результатів навчання; застосування інтерактивних методик навчання; застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі викладання професійно орієнтованих дисциплін; оцінка ефективності навчання; мультимедійні навчальні курси, віртуальні лабораторії, моделювання; дистанційна освіта; використання Інтернет/ Інтранет-ресурсів; розробка та застосування електронних підручників, електронних навчально-методичних комплексів; інформаційно-комунікаційні технології в управлінні вищих навчальних закладів; автоматизація роботи бібліотек; інновації у підготовці та підвищенні кваліфікації викладачів; створення інформаційно-освітнього середовища; навчально-тренувальні комплекси; зв'язок між навчальними закладами [2]. Поза увагою Т. Ткаченка залишилися педагогічні умови використання засобів мас-медіа (досліджував лише Інтернет-ресурси), як складника інформаційно-освітнього середовища, в якому відбувається професійна підготовка майбутніх фахівців.

Однак у дослідженнях названих науковців не розглянуті та, як наслідок, не виокремлені спеціальні педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів професійного навчання з охорони праці, що зумовлює перспективу для подальших пошуків у цьому напрямі.

Дистанційна освіта в умовах сьогодення є однією із основних форм, яку застосовують ЗВО для надання освітніх послуг, вона постійно розвивається і вбирає в себе усі досягнення новітніх технологій та інновацій [3].

Дистанційне навчання – це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності студентської молоді, який відбувається переважно за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [4].

В умовах запровадження дистанційної освіти ІТ (ІКТ) полегшують організацію освітнього процесу та розв'язок навчальних завдань, стимулюють до засвоєння знань та підвищують якість навчання, що впливає на особистісний розвиток, критичне мислення та професійну компетентність майбутніх фахівців професійної освіти [5].

Тому, в ЗВО в умовах дистанційного навчання використовують різні види інноваційних технологій, з метою збереження життя та здоров'я здобувачів вищої освіти та задля результативної та якісної підготовки фахівця професійної освіти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Луговий В.І. Інформація, інформаційне суспільство та інформаційна роль освіти (теоретико-методологічний погляд). *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова: зб. наук. пр.* Вип. 11. К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2007. С. 55–60.
2. Ткаченко Т.В. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців безпеки життєдіяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінниця, 2009. 20 с.
3. Каменська, І. (2022). Інноваційні технології при підготовці фахівців професійної освіти в умовах дистанційного навчання. *Grail of Science*, (12-13). URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.29.04.2022.097> (дата звернення 19.03.2023).
4. Про дистанційне навчання (Положення). № 703. (2013). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> (дата звернення 18.03.2023)
5. Каменська, І. (2021). Застосування інформаційних технологій у формуванні професійно-термінологічної компетентності бакалаврів професійної освіти в умовах прогресивних впливів інтернаціоналізації. *ГРААЛЬ НАУКИ*, (9), 365-367. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.22.10.2021.63> (дата звернення 19.03.2023).

РАННІ ФОРМИ КУЛЬТУРИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Боева І. Г.

*Черкаська ЗОШ І-ІІІ ст. № 30 Черкаської міської ради Черкаської області
Науковий керівник – Горенко Л. М., кандидат історичних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Науковці пов'язують початок процесу антропогенезу на українських теренах із міграційними процесами із заходу та південного заходу, що мали наслідком заселення Закарпаття, Криму та Середнього Подністров'я.

Однією з пізніх культур палеоліту на українських теренах була так звана мізинська культура, яка досягла вже значного рівня розвитку в обробленні кістки та каменю. Орнаментовані браслети з кістки мамонта, мініатюрні жіночі статуетки – чудова ілюстрація складання релігійних уявлень. Це підтверджує і велика кількість поодиноких і ансамблевих зображень людей, тварин, геометричних фігур у мегалітичній Кам'яній Могилі (поблизу Запоріжжя) доби мезоліту [1, 98].

Близько 7500 років тому беруть свій початок неолітичні бугодністровська та сурська культури західного Приазов'я та степового Подніпров'я.

Першими хліборобами на українській землі вважаються племена трипільської культури, яка займала велику територію Правобережної України,

Польщі, Молдови, Румунії тощо. Досягненням трипільців стали вдосконалене землеробство, перехід від мотичного до орного оброблення землі з використанням волів, що значно підвищило продуктивність праці. Вони вирощували пшеницю, ячмінь та просо. Зберігали зерно у великих глиняних посудинах. Розмелювали його на кам'яних зернотерках. Трипільці вирощували абрикоси, сливи, аличу. Внаслідок виснаження землі вони змушені були переселятися кожні 50-100 років.

Поряд із землеробством цей народ розвивав і скотарство. Вони розводили велику рогату худобу й свиней. Трипільці приручили коня, знали колесо до воза. Значне місце у господарстві займало рибальство, збиральництво та мисливство.

Перехідна від матріархату до патріархату ця культура мала основою соціальної структури родину з декількох поколінь, об'єднаних працею на певній земельній ділянці. Сім'ї-господарства складали родову общину, общини – плем'я, яке вирішувало найважливіші питання розподілу земель, організації масштабних колективних робіт і значущих суспільних заходів.

Типовим було житло каркасно-стовпової конструкції з глиняним перекриттям і дерев'яними стінами, розписи на яких були наочним утіленням релігійних уявлень. Поселення, зазвичай зведеш на відкритих місцях, мали концентричну кругову структуру, центром якої був своєрідний майдан (за різними версіями загін для колективної худоби, місце загальних зборів або розташування великої суспільної будівлі). Відомі величезні поселення – своєрідні протоміста (Веселий Кут, Небелівка, Гордашівка, Майданецьке городище та ін.) як із радіальною, так і з майже квартальною забудовою [2, 70].

Мирний спосіб життя, доволі високий рівень землеробства зумовили можливість урізноманітнення виробничої діяльності – розвитку ремесел: оброблення шкіри, прядіння, ткацтва, оброблення металу та особливо гончарства.

Мальована кераміка Трипільля задовольняла як матеріальні, так і духовні потреби спільноти. Її провідні символи – коло, спіраль, ромбово-точковий орнамент, солярні, місячні та астральні образи тощо – відбивали космологічні уявлення, основоположні ідеї щодо побудови світу та значущості надприродних сил.

В основі міфологічних уявлень про побудову світу та місце людини в ній був образ світового дерева-стрижня Всесвіту, поділеного на три частини по вертикалі та чотири по горизонталі. Найважливішу роль у картині світу відігравали образ Великої Матері Всесвіту (міфологічного уособлення цілісності природи) та образи парних жіночих божеств (утілення землеробських культів плодючості та родючості) [3, 101].

На межі доби первісності та Давнього світу, віку міді та віку бронзи, близько III років до н. е. трипільська культура поступово занепала.

У добу бронзи (II тис. до н. е. – IX ст. до н. е.) до землеробства, осілого способу життя, утворення великих поселень – городищ тяжіли білогрудівська та чорноліська культури.

У цей час матріархат змінюється патріархатом, формується суворя регламентована соціальної ієрархія. Осілий спосіб життя змінився кочівництвом, із чим було пов'язане складання культів коня, зброї. Гончарство поступилося місцем ткацтву, ковальству та металургії, що пояснювалося потребою мобільних і експансивних культур у вдосконаленій зброї та транспортних колісних засобах.

Основою кочової культури войовничих кіммерійців (IX-VII ст. до н. е.) була станово-ієрархічна система з військовою привілейованою верхівкою. Вони володіли навичками литва (зокрема художнього) з бронзи та дорогоцінних металів, різьба по дереву, кості тощо, гравіювання, відливання, карбування,

штампування і паяння золотом. Чіткі, систематизовані уявлення кіммерійців про світобудову відобразилися в основних мотивах, переважно геометричного орнаменту – хрестоподібних фігурах, концентричних колах, спіралях та півмісяцях – знаках солярного культу.

У VII ст. до н. е. – III(II) ст. н. е. українські землі заселяли скіфські племена, які заснували величезні городища з міцними захисними спорудами.

Розквіт скіфської культури пов'язаний великими матеріальними та духовними здобутками, зумовлювалися різноманітністю діяльності. Скіфи володіли навичками селекції, розводили велику рогату худобу, коней, свиней, вирощували злаки, вміли зберігати врожай у зернових ямах. Розвиненими були оброблення металів, каменю, дерева, ткацтво, прядіння, в'язання, оброблення шкіри, різні промисли – рибальство, збиральництво, мисливство та ін.

Розмаїтість культури скіфів – наслідок наявності в ній декількох суспільних утворень кочового та осілого типів – «царських скіфів» та «скіфів-орачів», про яких повідомляли давньогрецькі джерела. Кочова скотарська культура домінувала в степу, осіла землеробська з елементами кочівництва – у лісостепу.

Скіфи не мали численної верстви жерців. Переконавання в божественному походженні влади надавало скіфським царям функції верховних жерців, слугувало основою царського культу – посмертної героїзації царів. Нескладні релігійні обряди здійснювали віщуни, голови родин, царі, домашні культи (зокрема поховальний) – жіноче жрецтво.

Особливоїттю сформованої скіфською культурою образу Всесвіту було: по горизонталі він поставав як квадрат, сторони якого, обмежені на півдні океаном, а на півночі горами, оберігали божества – «охоронці світу». По вертикалі Всесвіт поділявся на верхній світ – богів, середній – людей та нижній – підземний, які поєднувалися в цілісність стихією вогню.

Міфологія скіфів була багата на етногонічні легенди про діяння героїв, оповідання про творення світу богом-творцем, громовиком, походження свят і ритуалів.

У скіфів були розвинуті культу предків і потойбічного життя. Розуміння життя як відтворення природної циклічності та збереження соціального стану небіжчика відбилосся у великій кількості артефактів, знайдених у курганних святилищах і похованнях (кам'яні блюда, культові знаряддя, дзеркала, чаші, золоті прикраси головних уборів, глиняні статуетки свійських і диких тварин, рідше – людей, птахів, фантастичних істот, пов'язаних із культом родючості).

III ст. до н. е. – IV-V ст. н. е. культуру скіфів витісняла культура кочових сарматів. Їх воєнна ідеологія ґрунтувалася на культі вогню, коня та меча – уособлення бога війни та на анімістичних уявленнях.

Світобачення сарматів представляє поширений із I ст. до н. е. так званий звіриний бірюзово-золотий стиль. У ньому переважали образи тварин (найчастіше у боротьбі), а сакральні, культові речі (парадні зброя та вузда, вбрання жриць, прикраси з поховання вождів) прикрашалися інкрустацією коштовними і напівкоштовними каміннями або емаллю. Наявність у цьому стилі зображень антропоморфних образів і античних божеств (навіть у спрощеному вигляді) відбиває певне сприйняття античної картини світу.

Великий внесок у культурний полілог на наших теренах із VII ст. до н. е. зробила антична давньогрецька культура. Її світоглядною основою був космологізм: розуміння космосу – Всесвіту – як цілісності, впорядкованої та структурованої за законами порядку, гармонії та краси.

У I-II ст. н. е. територія Північного Причорномор'я увійшла до складу Римської імперії, сповнилася духом римської культури. Визначальними в ній були такі ознаки, як космополітизм, утвердження державних ідеалів та ідеалу зрілої людини – воїна, підданого імперії, централізація культури, різнобарвних релігійних орієнтацій унаслідок урізноманітнення пантеону божествами підкорених народів тощо.

У світоглядному, релігійному розмаїтті все більшої значущості на українських землях набувало християнство, центрами якого були Ольвія, Тірас (Акерман), Пантикапей (Керч), Херсонес та ін. Завдяки зв'язкам із спадкоємицею античності – Візантією з її християнською парадигмою світосприйняття – християнству судилося стати визначальним для української спільноти в подальшому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Історія світової культури. Культурні регіони / Л. Т. Левчук та ін. – К., 1997. – 400 с. – С. 98.
2. Ліндсей Д. Коротка історія культури / Д. Ліндсей. Т. 1-2. – К, 1995. – Т. 1. – 240 с. – С. 70.
3. Семчишин М. Тисяча років української культури / М. Семчишин. – Львів, 1993. – 560 с. – С. 101.
4. Культурологія: навчальне видання / [Л. М. Горенко] – Черкаси: Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України. 2021. – 130 с.

ОСОБЛИВОСТІ МЕДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ І СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Боровик О. І.

*Науковий керівник – Кришталь А. О., кандидат педагогічних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Світовий досвід держав з ринковою економікою свідчить, що без спеціальних структур соціального захисту населення, без чіткого функціонуючого механізму соціальної допомоги окремим групам і верствам населення гуманне, духовно багате демократичне суспільство може існувати лише віртуально. У сучасних умовах економічної нестабільності і умов воєнного стану люди з обмеженими можливостями виявились однією із найуразливіших верств населення, тому вивчення особливостей медичного обслуговування населення і соціальної реабілітації у сучасних умовах зумовлює актуальність нашого дослідження.

Проблеми людей з інвалідністю трактуються, насамперед, як медичні, а потім вже – економічні. Соціально-психологічний фактори, самовідчуття людей з інвалідністю в суспільстві – це центральна проблема. Людина з обмеженими можливостями має проблеми не просто внаслідок хвороби, каліцтва чи природжених обмежень, а й через непристосованість соціального оточення до її специфічних потреб, штампи масової психології. Тенденція у зміні ставлення людства до проблем людей з інвалідністю простежується на основі порівняльного аналізу міжнародних законодавчих актів, спрямованих на захист прав людей з інвалідністю. Такі зміни зумовлені загальною тенденцією розвитку людства у напрямі максимальної інформатизації, створення постіндустріального

суспільства, в якому здатність до нормальної комунікації стає провідним чинником нормальної життєдіяльності [1].

Розмежуємо поняття «абілітація» і «реабілітація». Абілітація – це комплекс дій, спрямованих на формування нових і мобілізацію наявних ресурсів і можливостей соціального, психічного та фізичного розвитку людей з інвалідністю. Реабілітація – це відновлення втрачених внаслідок хвороби чи травми здатностей. Адаптація, таким чином, виступає як поняття, що об'єднує в собі абілітацію і реабілітацію.

Поняття «інвалідність» визначається як обмеження в можливостях, що зумовлено фізичними, психологічними, сенсорними, соціальними, культурними, законодавчими та іншими перепонами, які не дозволяють людині, що має інвалідність, бути інтегрованою в суспільство і брати участь у житті родини чи суспільства на таких самих підставах, як і інші члени суспільства. Суспільство має максимально адаптувати свої стандарти до особливих потреб людей, що мають інвалідність, з тим, щоб вони могли жити незалежним життям. Тобто шлях вирішення проблеми не у підтягуванні людини з інвалідністю до рівня здорової людини, а у створенні специфічних умов суспільного життя, де розумові чи фізичні обмеження не формуватимуть залежності людини з інвалідністю від здорових людей чи, принаймні, ця залежність буде мінімізованою.

У наш час допомога людям з порушеною дієздатністю стає все важливішим суспільним завданням. Соціальний захист молоді з обмеженою дієздатністю набуває дедалі глибшого характеру, тобто суспільство прагне задовольняти все ширше коло їх потреб, наближати умови їх життя до умов життя здорової молоді. Соціальний захист людей з інвалідністю з боку держави полягає у наданні грошової допомоги, засобів пересування, протезування, орієнтації і сприйняття інформації, пристосованого житла, у встановленні опіки або стороннього догляду, а також пристосуванні забудови населених пунктів, громадського транспорту, засобів комунікації і зв'язку до особливих потреб інвалідів.

Важливим, позитивним і перспективним явищем є помітний розвиток волонтерської допомоги, що є найбільш органічним проявом гуманізації суспільної моралі [1].

Соціальна реабілітація спрямована на відновлення порушених або втрачених індивідом суспільних зв'язків та відносин і як система включає наступні види: інформаційну, освітню, професійну, соціально-трудова, соціально-середовищну, соціокультурну. Її здійснення утруднюється термінологічною невизначеністю, відсутністю комплексного підходу до реабілітаційного процесу, як і державної цільової програми медичної, психологічної та соціальної реабілітації [2].

80 % потреб щодо здоров'я людини залежить від ефективності роботи первинного рівня медицини і тому важливо розібратися в ключових аспектах її діяльності, проблемах та перспективах. Також він зупинився на питаннях забезпечення медичних гарантій, пакетах медичних послуг, рівні матеріального оснащення закладів охорони здоров'я та зарплатах медиків, підходах до планування мережі, що забезпечує якість надання медичної допомоги.

О. Слобожан виокремлює такі проблеми у сфері соціального захисту і пропонує можливі шляхи їх вирішення:

1. Відмінити додаткові вимоги до кадрового забезпечення ковідного, хірургічного пакету, введені останнім рішенням Уряду.
2. За зверненнями громад (тих, яким це необхідно) розробляти стратегію розвитку охорони здоров'я громади як складової району, області.

3. Враховувати вартості комунальних послуг у вартість тарифу на лікування – не за окремими рахунками, а за типовим розрахунком

4. Проводити регулярних зустрічей громад щодо обговорення актуальних питань громад.

5. Відновити програми цільового направлення молодих лікарів у сільську місцевість (з програмою житла, місця роботи для сім'ї, додаткових соціальних гарантій тощо).

6. Здійснити уточнення нормативного регулювання первинного й вторинного рівня медицини, щоб дозволити амбулаторне лікування.

7. Визначити додаткове фінансування з державного бюджету для лікарень, які здійснюють обсервацію, для спеціального обслуговування пацієнтів з тимчасово окупованих територій – лікарні виконують державну функцію.

8. Надати можливість фінансування медичного обслуговування військовослужбовців, які не мають підписаної декларації з лікарем, але отримують допомогу лікарні громади за місцем служби другого й третього рівня.

9. Забезпечити безперебійну роботу онлайн-сервісу (електронної системи охорони здоров'я) [3].

Таким чином, соціальна реабілітація спрямована на відновлення порушених або втрачених особою суспільних зв'язків та відносин і як система включає наступні види: інформаційну, освітню, професійну, соціально-трудова, соціально-середовищну, соціокультурну.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мельман В. О., Мартиняк К. В. Проблеми соціальної реабілітації людей з обмеженою дієздатністю. URL : <http://eprints.kname.edu.ua/31756/1/99.pdf>

2. Попович А. М. Соціальні бар'єри та соціальна реабілітація. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. соціальна робота». Ужгород, 2017. Вип. 1 (40). С. 227–229.

3. Слобожан О. Недостатність ресурсів на утримання мережі – причина більшості проблем громад у медичній сфері. *Охорона здоров'я*. URL : <https://auc.org.ua/novyna/oslobozhan-nedostatnist-resursiv-na-utrymannya-merezhi-prychyna-bilshosti-problem-gromad-u>

АДАПТАЦІЯ ДО НОВОГО ЕТНОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

Вовній В.

*Дмитренко М. Й., доктор філософських наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобіля
Національного університету цивільного захисту України*

До зміни людиною місця проживання призводять різноманітні чинники (війни, стихійні лиха і т. ін.).

Виокремлюють три основних параметри, згідно з якими розрізняються групи та індивіди, що вступають у нові міжкультурні контакти:

1) наявність чи відсутність переміщення у просторі (наприклад, мігранти, біженці вступають у міжетнічні контакти, опинившись в іншому культурному середовищі; аборигенам нову культуру "приносять " на місце їх постійного проживання);

2) добровільність чи примусовість міграцій (наприклад, мігранти добровільно вступають у міжкультурну взаємодію, а біженці чи аборигени – вимушено);

3) часові межі міграцій (наприклад, мігранти залишають батьківщину назавжди; туристи опиняються у незвичному оточенні на нетривалий час).

Усі люди, які вступають у міжетнічні контакти, зіштовхуються з певними труднощами в процесі взаємодії з людьми, які мають іншу культуру й поведінку.

Найбільш сприятливо на міжкультурну та міжетнічну взаємодію впливають такі умови і чинники:

- територія, що може бути спільною чи "своєю" для однієї з груп;
- тривалість взаємодії (постійна, довготривала чи короткочасна);
- мета (спільна діяльність, проживання, навчання, дозвілля);
- тип залучення до життя суспільства (від участі до спостереження);
- частота і глибина контактів;
- відносна рівність статусу та прав;
- кількісне співвідношення (більшість – меншість);
- явні диференціюючі ознаки (мова, релігія, раса).

Однак навіть за найсприятливіших умов у переселенця можуть з'явитися труднощі та напруженість під час спілкування з іншими представниками країни проживання. Досить часто мігрантів охоплює ностальгія – туга за батьківщиною.

Міжкультурна адаптація – це складний процес, у результаті успішного закінчення якого людина досягає відповідності (сумісності) до нового культурного середовища, приймає його традиції як свої власні та діє згідно з цими традиціями.

Виокремлюють психологічну та соціально-культурну адаптацію. Психологічна адаптація – це внутрішній аспект адаптації, що виявляється у почутті вдоволення та повноти життя. Соціально-культурна адаптація є зовнішнім аспектом адаптації, проявами якого виступають: участь індивіда у соціальному і культурному житті нової групи, повноправній міжособистісній взаємодії з її представниками.

Тривалий час етнологами (Р. Лінтон, Р. Редфілд, М. Херсковіц) досліджувався феномен «аккультурації». Аккультурація є результатом безпосереднього, тривалого міжкультурного, міжгрупового контакту, що призводить до зміни паттернів культури однієї чи двох груп. Отже, аккультурація – це процес зміни групи у культурі. Психологічна аккультурація є процесом зміни людини в культурі.

Тісно пов'язаним з міжкультурною адаптацією є процес міжкультурного пристосування, що містить такі складові: збереження позитивного емоційного стану та психічного здоров'я мігрантів, набуття ними соціальних вмінь і навичок, необхідних для успішного виконання повсякденних завдань.

У процесі міжкультурного пристосування можуть відбуватися певні аккультураційні зміни на груповому рівні: культурний шок, шок переходу, культурна втомлюваність.

Культурний шок пов'язаний з появою неприємних почуттів (втрата друзів і статусу, плутанина у ціннісних орієнтаціях, соціальній та особистісній ідентичності та ін.) під час входження до нової культури (К. Оберг).

Симптомами культурного шоку виступають: постійні переживання щодо якості їжі, питної води, чистоти посуду, загальна тривожність, роздратованість, невпевненість у собі, психосоматичні розлади і т. п. Відчуття втрати контролю над ситуацією, власної некомпетентності та нереалізованість очікувань можуть

виявлятися у приступах гніву, агресивності та ворожості по відношенню до представників тієї країни, в якій проживає індивід. Описані вище прояви негативно впливають на процес міжособистісних взаємин між індивідом та представниками цієї країни.

До позитивних наслідків культурного шоку належать прийняття людиною нових цінностей і моделей поведінки, оцінка проблем та їх подолання, що сприяють її особистісному зростанню. У зв'язку з цим Дж. Беррі запропонував поняття «культурний шок» замінити на поняття «стрес аккультурації».

Проблема культурного шоку розглядається у контексті кривої процесу адаптації (и – крива), згідно з якою виокремлено п'ять етапів процесу адаптації.

Перший етап (добре) вирізняється ентузіазмом, гарним настроєм і великими сподіваннями індивіда. Цей етап є короткочасним.

На другому етапі (гірше) людина відчуває негативний вплив незвичного оточуючого середовища (наприклад, некомфортні житлові умови, відсутність взаєморозуміння з місцевими жителями), що призводить до розчарування, фрустрації та депресії. Під час цього етапу індивід більше спілкується із земляками, намагаючись уникнути реальності.

Симптоми культурного шоку, що є характерними для третього етапу (погано), досягають критичної точки та виявляються у серйозних хворобах і почутті повної безпорадності. Люди, які не змогли успішно адаптуватися до нового середовища, повертаються додому чи переїзять до іншої країни. Однак досить часто мігранти отримують соціальну підтримку від оточуючих людей і долають культурні відмінності – вивчають мову, знайомляться з місцевою культурою.

На четвертому етапі (краще) з'являється оптимізм, відчуття впевненості та задоволення. Людина почуває себе пристосованою й інтегрованою у життя суспільства.

П'ятий етап (добре) виступає етапом адаптації, тобто з'являються відносно стабільні зміни індивіда, що зумовлені вимогами середовища. Результатом успішної адаптації є взаємна відповідність між індивідом і середовищем.

Однак людина, яка успішно адаптувалася в чужій країні, повернувшись на батьківщину, може відчути «шок повернення» у період реадaptaції. Спочатку індивід радіє зустрічам з рідними, друзями, можливості спілкуватися рідною мовою і т. ін., а згодом помічає, що особливості рідної культури сприймаються ним як незвичні чи дивні. Зважаючи на отримані результати, дослідниками було запропоновано концепцію W-подібної кривої адаптації.

Різноманітні чинники адаптації до нового культурного середовища об'єднані у дві групи: 1) індивідуальні; 2) групові.

До індивідуальної групи належать такі чинники:

- демографічні та особистісні характеристики. Суттєвий вплив на процес адаптації мають вік і рівень освіченості. Чим старша людина, тим складнішим для неї є процес її адаптації. Успішніше адаптуються індивіди з високим рівнем освіченості. За даними окремих дослідників, характеристиками універсального комунікатора людини для закордону є: високий рівень професійної компетентності, висока самооцінка, терпимість до невизначеності, високий рівень комунікативності, екстраверсія, домінування загальнолюдських цінностей у власній системі цінностей. Згідно з ідеєю культурної поведінки, особистісні якості людини повинні узгоджуватися з новими культурними нормами;

- мотивація, очікування і життєвий досвід індивіда. Мотивація до адаптації, готовність до змін сприяє сприйняттю змін. Думки дослідників щодо характеру

взаємозв'язку між очікуваннями людей, які перебувають в іншому культурному середовищі, та успішністю їх адаптації розходяться. Деякі науковці переконані у тому, що існує пряма залежність адаптації від очікувань: чим гірші очікування, тим складнішою є адаптація. Інші дослідники вважають, що очікування у поєднанні із знаннями про культурний шок і можливі проблеми в процесі адаптації, зумовлюють сприятливий вплив на адаптацію. Особливо значущим є реалізм очікувань та їх відповідність реальному досвіду перебування в іншому культурному середовищі. Наприклад, на успішність адаптації мігрантів і біженців в Америці негативно впливає їх впевненість у тому, що це країна безмежних можливостей. Важливим чинником успішної адаптації є наявність доконтактного досвіду – ознайомлення з історією, культурою, умовами проживання в певній країні; знання мови і т. ін. Успішність адаптації залежить від таких чинників: вміння встановити дружні стосунки з місцевими жителями; участь у діяльності та членство в престижних соціальних групах; наявність неформальних міжособистісних взаємин з місцевими жителями і т. ін.

З-поміж групових чинників виділяють такі характеристики культур, які взаємодіють між собою:

- ступінь схожості чи відмінності між культурами. Експериментально доведено, що ступінь прояву культурного шоку знаходиться у прямій залежності з культурною дистанцією. Тобто, значна схожість нової культури з рідною полегшує процес адаптації. Ступінь схожості між культурами оцінюється за допомогою індексу культурної дистанції 1. Бабікера. Складовими цього індексу є: мова, релігія, структура сім'ї, рівень освіти, матеріальні блага, клімат. Розширений індекс аккультурації, окрім перерахованих вище складових, містить такі: темп життя, цінності, ідеологія, дружні взаємини і т. ін. Важливими чинниками, які впливають на сприйняття індивідом ступеню схожості між культурами, виступають: конфлікти в історії відносин між народами; знання мови та рівень знань про особливості культури іншої країни; ступінь відмінності між статусом свого і чужого народів.

- специфіка культури, до якої відносяться переселенці. З'ясовано, що найскладніше процес адаптації відбувається у представників народів з сильною владою традицій і ритуалів. Труднощі адаптації зазнають представники так званих «великих» народів, оскільки вони переконані у тому, що вчитися повинні інші, а не вони самі.

Особливості країни перебування, зокрема, толерантність до культурного різноманіття у власній країні чи її відсутність. Наприклад, у Японії «не сприймають» іноземців.

Урахування міжетнічних і міжкультурних стосунків сприяє глибокому вивченню культурного шоку та міжкультурної адаптації.

Виділено чотири категорії наслідків міжкультурного контакту для групи:

- 1) геноцид – знищення групи-супротивника;
- 2) асиміляція – поступове добровільне чи примусове прийняття звичаїв, вірувань, норм домінантної групи до повного розчинення у ній;
- 3) сегрегація – окремий розвиток груп;
- 4) інтеграція – збереження групами власної культурної ідентичності за умови їх об'єднання в одну спільність на нових значущих засадах.

Наслідки міжкультурних контактів для індивіда є такими: перебіжчик відкидає власну культуру на користь чужої; шовініст відкидає чужу культуру на користь своєї; маргінал сумнівається у виборі однієї з двох культур; посередник синтезує обидві культури (С. Бокнер).

Згідно з концепцією стратегій аккультурації Дж. Беррі, у міжкультурних контактах групи (індивіди) обирають одну з таких стратегій:

- інтеграція – кожна з двох груп чи індивіди, зберігаючи власну культуру, встановлюють тісні контакти між собою;
- асиміляція – група або індивіди підтримують контакти з іншою культурою, втрачаючи водночас свою культуру;
- сепаратизм / сегрегація – група чи індивіди зберігають власну культуру, не підтримуючи контактів з іншою культурою;
- маргіналізація – група або індивіди втрачають свою культуру і не підтримують контактів з представниками іншої культури.

Дж. Беррі виявлено такі зв'язки між успішністю адаптації в інших культурах та стратегіями аккультурації: найскладніше адаптація відбувається за умови вибору маргіналізації, найуспішніше – інтеграції. Доведено, що сепаратизм і маргіналізація негативно впливають на стан здоров'я індивіда (психосоматичні розлади, серцево-судинні захворювання та ін.), тоді як інтеграція сприяє зниженню ймовірності неврозів.

Мігранти у різних сферах життєдіяльності виявляють неоднакові стратегії аккультурації: індивід може дотримуватися сепаратизму в шлюбі, прагнути до лінгвістичної інтеграції, вивчаючи іншу мову, та асимілюватися до сфери економіки.

Успішна адаптація є результатом соціальної та психологічної інтеграції в іншу культуру із збереженням цінностей своєї культури і не є наслідком асиміляції з чужою культурою. Міжкультурна адаптація є процесом поступового засвоєння норм, цінностей, зразків поведінки нової культури.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Боришевський М.Й. Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості. – К.: Беркут, 2000. – 63 с.
2. Гордузенко, В. Етнонаціональна група як компонент етнонаціональної структури українського суспільства / В. Гордузенко // Соціальна психологія. – 2006. – №3. – С. 173-180.
3. Нельга, О. Етнос, народ, нація як поняття і соціокультурні феномени / О. Нельга // Філософська думка. – 2006. – №4. – С. 36-55.
4. www.gumer.info/bibliotek
5. Бібліотека українських підручників pidruchniki.ws

СПРИЙНЯТТЯ СУЧАСНИМИ СТУДЕНТАМИ ЄВРОПИ ТА ЄВРОПЕЙЦІВ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ АСОЦІАТИВНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ)

Галат К. О.

*Науковий керівник – Василенко М. П., кандидат педагогічних наук, доцент
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького*

Одним з головних завдань сучасної лінгвістики є виявлення загальних принципів і конкретних способів відображення дійсності в мові. Це пов'язано з орієнтацією сучасної лінгвістики на антропоцентризм, що характеризується прагненням розглядати мову у тісній взаємодії з мисленням і свідомістю суб'єкта. Дослідження зі сприйняття одного народу очима іншого з позиції мовного

відображення у сучасній лінгвістиці з'явилися вже досить давно. Зазвичай такі дослідження проводяться у межах культурології, соціології, філософії та інших суспільних дисциплін. Значний внесок у такі дослідження внесла і лінгвокультурологія, що орієнтована на вивчення картини світу й концептів.

Пропонована розвідка мала на меті виявити, як українські студенти сприймають Європу та європейців; наскільки дієві стереотипи, що існують у студентському середовищі щодо концепту Європа. Для дослідження картини світу студентів молодших курсів ми застосували асоціативний експеримент, що полягав у пред'явленні респондентам слів-стимулів, на які вони повинні були відповісти будь-якими словами, що спали їм на думку.

Вітчизняні і зарубіжні дослідники вивчали асоціативний експеримент під кутом зору різних дисциплін. У лінгвістичній науці асоціативний експеримент вивчали дослідники: Н. П. Бутенко, О. І. Горошко, Ю. М. Караулов, Л. К. Спиридонова, О. Денисевич, Т. Є. Недашківська, Д. В. Полгородник, Є. І. Суїменко, О. М. Шевченко та ін. [1; 2; 3; 4; 5; 6]. Асоціативний експеримент зазвичай визначається, як «методика досліджень мовних реакцій на слова чи сполуки (стимули), що виявляє рефлекторні тимчасові зв'язки відчуттів, почуттів, образів, понять і їхніх позначень у ментальному лексиконі носіїв мови з метою конструювання мережі асоціацій у свідомості індивіда й етносвідомості» [7, 42–43]. Поняття «асоціативного поля» тлумачиться, як «сукупність асоціатів, реакцій на слово-стимул, виявлених шляхом асоціативного експерименту. Асоціативне поле має ядро (найбільш частотні реакції) і периферію (одиничні реакції)» [7, 42].

Традиційно дослідники [2; 4; 5] розрізняють три види асоціативного експерименту:

- вільний (пропонується ізольоване слово, на яке треба відповісти першим словом-асоціатом, що з'являється),
- цілеспрямований (вибір асоціацій обмежений, наприклад, частиною мови),
- ланцюжковий (визначений час, за який можна відповісти можливими словами).

У нашому асоціативному експерименті взяло участь 45 студентів Черкаського національного університету, що навчаються у різних навчально-наукових інститутах. Студентам було запропоновано відповісти на два запитання, що передбачали вільну відповідь на певний стимул. Запитання пропонувалися такі: Які слова спадають Вам на думку при згадуванні про *Європу*? Які слова спливають при згадуванні про *європейців*?

Аналіз анкет показав, що ряд асоціацій досить великий, однак, першу десятку, тобто ядро асоціативного поля, складають слова: навчання, освіта (11), гідний заробіток (6), євро (6), свобода (6), робота (5), ЄС (5), підтримка (5), успішність (5), розвиток (4), архітектура (4).

До периферії ввійшли такі слова-асоціати: сучасність (3), політика (3), технології (3), допомога (3), можливості (3), туризм (3), високий рівень життя (3), безпека (3), біженці (2), відпочинок (2), воля (2), зброя (2), партнерство (2), різноманітність (2), союз (2), хороша економіка (1), мистецтво (1), лікування (1), чисте довкілля (1), гроші (1), НАТО (1), багатство (1), достаток (1), багатомовність (1), мода (1), географія (1), геї (1), їжа (1), якість (1).

Можна помітити, що ядро складають слова-асоціати, які певним чином пов'язані з очікуваннями, сподіваннями й стереотипами студентів щодо Європи. Ці очікування та сподівання пов'язані як з політичною ситуацією, що склалася в Україні, так і з власними надіями. Периферія певним чином дублює ядро

асоціативного поля, розширюючи його за рахунок індивідуальних лексем-асоціатів, пов'язаних з власним досвідом і досвідом інших людей.

Аналіз другого запитання анкети «Які слова спливають при згадуванні про *європейців?*» показав, що у ядро асоціативного поля ввійшли такі слова-асоціати: толерантні (7), ввічливі (7), забезпечені (7), виховані (6), культурні (4).

На наш погляд, ядро асоціативного поля склали саме ті слова, що підтверджують зв'язок між «автоматичною актуалізацією зв'язку, що виникає на основі суміжності або подібності та таких, що закріплені у мовній свідомості головним чином, як результат прочитаного або почутого» [8, 93–99]. Наші респонденти – це студенти 1-2 курсів, тому ми припустили, що вони ще не виїжджали до Європи (можливо тільки в якості туристів).

До периферії ввійшли такі слова-асоціати: щирі (2), цілеспрямовані (2), гостинні (2), дружелюбні (2), веселі (2), взаєморозуміння (2), комунікабельні (2), бізнесмени (2), знаменитості (2), стильні (2), успішність (2), родина (1), навчання (1), успіх (1), оригінальні (1), вільні (1), сміливі (1), сім'я (1), цікаві (1), організовані (1), геї (1), ласкаві (1), серйозні (1), молодь (1), роботящі (1), добрі (1), наркотики (1), співаки (1), життєрадісні люди (1), порядні (1), врівноважені (1), збалансовані (1), продумані (1), стриманість (1), чемність (1), висока якість життя і освіти (1), не жадібні (1), поступливість (1), жертвовність (1), легкість (1), розвиток (1).

Можна побачити, що одиничні асоціативні реакції дуже цікаві. Студенти демонструють як свої суб'єктивні враження від європейців, так і такі, що опосередковані культурою відносин між українцями та європейцями.

Таким чином, пропоновані слова-асоціати демонструють уявлення студентів 1-2 курсів про європейців. Студенти, на нашу думку, бачать їх як «ідеальних людей», що мають тільки позитивні риси, вважають, що вони забезпечені і культурні. Периферія певним чином уточнює і розширює ядро асоціативного поля. Не було жодної реакції, яка б демонструвала негативне сприйняття студентами європейців. Навіть індивідуальні реакції-асоціації «геї», «наркотики», на наш погляд, не мають яскраво вираженої негативної реакції.

Слід зазначити, що аналіз реакцій-асоціатів студентів, є досить умовним, оскільки, за словами О. І. Горошко, «проблема якісної оцінки асоціативного експерименту до цього часу так і залишається не вповні вирішеною, і побудова ідеальної класифікації асоціацій ... неможлива й зайва», адже проблема розподілу асоціацій «на деякій несуперечливій основі, виявляється безпосередньо пов'язаною з проблемою сутності асоціативного зв'язку» [2], який не може бути однозначним й категорично описаний лінгвістичними, логічними тощо категоріями.

Таким чином, наведені дані свідчать про те, що асоціативні уявлення специфічно відображаються у мові та є складовою національного й культурного сприйняття концепту Європа. Асоціативний експеримент показав, що сучасні студенти демонструють сприйняття Європи та європейців під дією різних чинників. По-перше, це очікування й сподівання, що пов'язані з сучасними реаліями (війна, допомога європейських країн, біженці, зброя, лікування). По-друге, це власний досвід або досвід людей, з якими спілкуються студенти, або до чиеї думки прислухаються. По-третє, це певні стереотипи, які сформувалися у студентів про Європу та європейців.

До того ж, на наш погляд, результати асоціативного експерименту виявили і певну проблему, яку можна сформулювати як недостатність критичного мислення сучасної молоді. Ця проблема обговорюється сучасними дослідниками

протягом останніх десятиліть. Її причини шукають у системі освіти і у тих протиріччях, що існують у суспільстві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бутенко Н. П. Словник асоціативних норм української мови. Львів : Вища школа, 1979. 120 с.
2. Горошко Е. И. Интегративная модель свободного ассоциативного эксперимента : монография. Харьков : РА-Каравелла, 2001. 320 с.
3. Караулов Ю. Н. От структуры ассоциативного словаря к структуре языковой способности. *Вестник Российского университета дружбы народов*. 1994. №1. С.15–26.
4. Денисевич Олена. Вільний асоціативний експеримент як засіб дослідження соціального портрету. *Волинь-Житомирщина*. 2010. № 22(2). С. 334–340.
5. Недашківська Т. Є. Експеримент у психолінгвістиці (з досвіду роботи) : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 230 с.
6. Полгородник Д. В. Асоціативний експеримент у дослідженні концепту Ірландець. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Вип. 13. Том 2. С. 139–143.
7. Селіванова Олена. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
8. Мартинович Г. А. Опыт комплексного исследования данных ассоциативного эксперимента. *Вопросы психологии*. 1993. № 2. С. 93–99.
9. Ващенко А. В., Гаврилов В. М., Дятлов В. О., Казимір В. А., Кеда М. К., Коваленко О. О., Соломенна Т. В. Концепт «Європа» : навчальний посібник. Чернігів : Десна Поліграф, 2018. 296 с.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «COPYRIGHT» У ЗАРУБІЖНИХ ВИДАННЯХ НА ПРИКЛАДІ DOI

Гречка Н. В.

*Науковий керівник – Кришталь А. О, кандидат педагогічних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Ідея захисту авторських прав виникла з часу поширення літературних творів за допомогою механічних процесів. Тогочасні видавці вкладали значні суми в друкарські верстати, закупівлю паперу, а також наймання робочої сили. Підприємці, які займалися друкарською справою, посилювали тиск на владу, задля забезпечення певної форми охорони їхніх прав на інтелектуальну власність, оскільки ця праця була небезпечною та ризикованою. Охорона прав власності почала з'являтися у формі привілеїв, які надавалися владою.

У Франції перехід від системи привілеїв до системи авторського права була частиною авторських змін у країні. Декретом 1791 року забезпечувалося право автора на публічні виконання упродовж всього життя, а також, використання спадкоємцями та осіб, яким було надано це право, протягом 5 років після смерті автора. Декретом 1793 року авторів надавалося право використання та відтворення власних творів упродовж всього свого життя, а його спадкоємцям та правонаступникам, яким було це право, протягом 10 років після смерті автора [1].

В Англії та Франції упродовж тривалого часу авторські права розглядалися як права власності, які у свій час забезпечували автору або його спадкоємцям певну майнову цінність твору, що охоронялася.

Наступним кроком у розвитку системи авторського права стала поява філософських концепцій, розроблених німецьким філософом Кантом. Зазначалося, що авторські права не просто передбачали певну форму власності, яка забезпечувала авторові певні матеріальні вигоди, але й суттєво впливала на розвиток авторського права у континентальній Європі.

У Сполучених Штатів Америки у 1976 році було прийнято Закон США «Про авторське право», що діє донині. Цей закон значною мірою базувався на перших положеннях англійського Статуту королеви Анни. Він передбачав охорону книг, карт та морських карт терміном на 14 років з дати першої публікації, який міг бути подовжений на наступний термін, якщо автор залишався живим після закінчення першого терміну, за умови дотримання суворих вимог реєстрації та процесу організованого зберігання. Закон змінив термін охорони – до 50 років, чим привів його у відповідність практично з усіма країнами, де діє авторське право [2]. Пізніше з'явилося поняття «copyright».

У Новому словникові Вебстера (США, 1993 рік) дається таке визначення сутності поняття «copyright» – «виняткове право на відтворення твору, що надається законом протягом певного періоду автору або його агенту. Копірайт є власністю, яка може передаватися або заповідатися». Значення терміну «copyright» походить від двох англійських слів: right –право, сору – примірник, копія. Тобто, слово копірайт означає мати право на відтворення примірників.

Поняття «копірайт» трактується як форма захисту інтелектуальної власності, що виникає відразу після ознайомлення та завершення роботи над авторським твором, незалежно від дати, місця і факту публікування та реєстрації права автора на його творіння [2].

Проаналізуємо сутність поняття «copyright» в зарубіжних виданнях на прикладі DOI. Ідентифікатор цифрового об'єкта (DOI) є важливим міжнародним стандартом для ідентифікації опублікованих матеріалів в Інтернеті. Він утворює базовий рівень набору технологій, які уможливають комерцію опублікованих матеріалів в Інтернеті, щоб авторські права були захищені, творці вмісту могли отримувати винагороду за свою роботу, а споживачі могли отримувати вигоду від технології, яка є складною, але безперебійною та легкою для використання. використовувати.

Значення DOI полягає в тому, що він об'єднав видавців і технологів. Застосування рішень електронного видання на основі загальних відкритих стандартів підвищує ймовірність того, що капіталовкладення видавців окупляться. Це допомагає гарантувати, що видавці зможуть розширити свої франшизи в кіберпростір, куди, безсумнівно, потрапляє велика частина світу інформації [3].

Для відображення вмісту твору переважно використовуються такі принципи:

- 1) твори, на які не поширюється авторське право або надано дозвіл на сканування, які можна читати безкоштовно, – відображаються у повному обсязі;
- 2) у випадку, якщо твір захищений авторським правом, – відображається лише титульна сторінка та інші вибрані сторінки, які не перевищують 10% сторінок відповідно до політики добросовісного використання.

Усі твори сортують відповідно до таких критеріїв:

- статус твору (наприклад, державні видання та інші затверджені некомерційні товариства);
- наявність чіткого дозволу від автора чи видавця;

- наявність підтвердженої інформації, яка вказує на те, що ця книга не має бути захищена авторським правом [4].

Завдання DOI щодо сприяння науковому спілкуванню між членами професійної наукової спільноти здійснюється в суворій відповідності до закону про авторське право. Авторське право надає творцеві оригінального твору право власності на авторство та контроль над інтелектуальною власністю на такий твір. Як правило, авторське право підлягає виконанню після того, як ідея доведена до матеріальної форми на фіксованому носії. Авторське право не захищає факти, ідеї, системи чи методи роботи, хоча воно може захищати форму чи спосіб, у який ці речі виражені.

Таким чином, користувачі DOI повинні отримати відповідний дозвіл на матеріали, захищені авторським правом, такі як текст, фотозображення, відео, звук або графічні ілюстрації, до будь-яких своїх публікацій. Однак положення закону про авторське право щодо добросовісного використання дозволяють використання матеріалів, захищених авторським правом, без дозволу власника авторських прав для обмежених цілей – критики, коментарів, новин, викладання, стипендії чи дослідження [4]. Деякі зображені особи (на фото, відео тощо) можуть вимагати прав на свої образи та зображення. Кожен, хто має намір використовувати ці матеріали в комерційних цілях, повинен зв'язатися із зображеними особами або їхніми представниками.

Отже, можна зробити висновок, що захист інтелектуальної власності упродовж багатьох років потребує активності у політичному вирішенні. В свою чергу, це сприятиме не лише підвищенню рівня охорони авторських творів, але і створенню умов захисту прав персональних даних.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Довгий С. О., Дробязко В. С., Жаров В. А. Інтелектуальна власність в Україні: правові основи і практика: В 4 т. Т. 2. Авторське право і суміжні права. Київ : Ін Юре, 1999. 476 с.
2. Ходаківський Є. І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти : навч. посіб. Київ, 2014. 276 с.
3. The Digital Object Identifier: Solving the Dilemma of Copyright Protection Online Volume 3, Issue 2: Lessons Learned in Electronic Publishing, December, 1997. – URL : DOI: <https://doi.org/10.3998/3336451.0003.204>
4. Copyright and licensing. An International Digital and Virtual library. – URL : <https://doi-ds.org/Copyright-and-licensing/>

ТРАДИЦІЙНІ НАРОДНІ РЕМЕСЛА УКРАЇНИ: ГОНЧАРСТВО

Голик Д. В.

Науковий керівник – Косяк С. М., кандидат історичних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України

У час, коли на території України йде війна, спричинена повномасштабним вторгненням росії, коли українці відстоюють свою свободу й незалежність та право нації на власну суверенність дослідження особливостей автентичної української національної культури та її складових є актуальним та важливим.

Народні ремесла є невід'ємною частиною культури та побуту традиційного українського суспільства. З одного боку вони пов'язані з господарством та освоєнням природних ресурсів, а з іншого – є частиною духовної культури народу, оскільки відображають творчість та традиції етносу. Ремесло, тобто дрібне виробництво ручним способом, для задоволення особистих побутових потреб, на замовлення чи продаж. Географічне розташування України, її природні багатства, прагнення до зручності в побуті, раціональності ведення господарства, відчуття гармонії та краси, сприяли розвитку великої кількості ремесел та художніх промислів.

Одним із сегментів української традиційної культури взагалі та ремесла зокрема, є гончарство – виготовлення керамічних виробів з гончарної глини: посуду, кахель, іграшок, прикрас тощо. Адже у комплексі з різноманітними матеріальними пам'ятками вироби з глини постають важливим джерелом наукових об'єктивних свідчень існування та розвитку давнього етносу. За гончарними виробами яскраво виявляється й етнічна спорідненість та відмінності окремих народів.

Нестримна інтернаціоналізація традиційно-побутової культури в Україні, скорочення осередків народної художньої культури, традиційних промислів і ремесел, експансія кітчевих виробів, а тепер іще й російсько-українська війна, актуалізують дослідження історичних витоків гончарства.

Гончарство – давнє ремесло, що виникло ще в епоху неоліту. Розвивалося там, де була сировина, а територія України для цього благодатний край. Найдавніші гончарні вироби на наших землях належали до трипільської культури (V-IV тис. до н. е.) та визначалися вишуканістю форм, цікавою оздобленістю.

На ручному гончарному крузі, що з'явився на наших теренах у II ст. н. е., з використанням спеціальної обпалювальної печі – горна – виготовлялася основна маса керамічного посуду в Давній Русі, де гончарне ремесло досягло високого рівня. У XIV-XV ст. на території України застосовують досконаліший та продуктивніший ножний гончарний круг [1, 38].

Українські гончарі виробляли різноманітний посуд для приготування, зберігання й подачі до столу різних страв (горшки, миски й полумиски, глечики, макітри, ринки, гладилки, тикви, барильця, довжанки, баньки, куманці), а також декоративний посуд, кахлі, черепицю, цеглу, дитячі іграшки, прикраси тощо. Розквіту гончарства в Україні сприяла наявність покладів високоякісних червоних, червоно-бурих та світло-сірих глин. Це зумовило формування потужних осередків керамічного виробництва. На Київщині – це Дибинці, Васильків, Нові Петрівці; на Черкащині – Канів, Моринці, Гнилець; на Полтавщині – Опішня, Хомутець, Комишня; на Харківщині – Ізюм, Просяне, Нова Водолага; на Чернігівщині – Ічня, Городня, Короп, Ніжин, Олешня, Кролевець, Шатрищі; на Поділлі – Бубнівка, Бар; на заході України – Косів, Коломия, Ужгород, Хуст, Ольхівка; на Волині – Рокита, Дубровиця та ін. [2, 15]. Вироби цих гончарських центрів мали спільні риси, але водночас і локальні особливості. Так, славнозвісний опішнянський посуд вирізнявся тонкостінністю, дво-триколовим розписом у вигляді кривулин, рисочок, крапочок тощо. Опішня славилася також декоративною скульптурою та дитячою іграшкою. Для Волині є характерною кераміка сірого, чорного, синьо-чорного кольорів – сиваки. Їхній декор складався з різноманітних ліній, що утворювали своєрідні візерунки – сосонки, стовбики, ялинки, клітини. Подільська кераміка вирізнялася вогнево-червоним тлом та оригінальною орнаментикою – пишні квіти, гілки з плодами, грона винограду. Посуд деяких чернігівських майстрів оздоблювався специфічною технікою бризок і патьоків. Майстри Косова створили

високохудожню техніку гравірованого розпису, оригінальної форми кахлі, розписні миски та багато інших неповторних виробів [3, 147].

Слід зазначити, що перші зразки глиняного посуду виготовлялися найчастіше, за допомогою «намотування» глини на якийсь предмет чи виріб. Після чого поверхню згладжували. Справжнім проривом у гончарній справі став винахід гончарного круга.

Гончарний круг відомий з IV тисячоліття до н. е. Спочатку він був простим, ручним, згодом – досконалішим, ножним. З другої половини XIX ст. в Україні була розповсюджена шльонська модель ножного гончарного круга з нерухою віссю (веретенем). Згодом поширився волоський, або німецький тип з рухоюю віссю. Крім осі гончарний круг мав два дерев'яних круги: більший нижній (спідняк) і менший верхній (верхняк). На останньому гончар вручну формував виріб, а за допомогою нижнього ногами обертав увесь механізм [4, 163].

Руками, а також дерев'яним ножом (стеком) майстер надавав виробу необхідної форми, а стінкам – певної товщини та гладкості. Рельєфне орнаментування робили спеціальними дерев'яними паличками. Розписували кераміку курячим пір'ячком або різком при повільному обертанні гончарного круга. Після закінчення роботи гончар тонким дротом зрізав виготовлену річ з круга – саме тому всі вироби мали пласке дно.

Отже, гончарство це особливий вид традиційного українського ремесла з яким було пов'язане усе життя людини. На жаль, з 70-80-х років минулого століття гончарство в Україні поступово занепадає. Його заміщують напівмеханізовані цехи з виробництва кераміки, заводи, що виготовляють масову продукцію, яка імітує народні вироби. Але традиції народних майстрів збережені та відображаються в роботах сучасних художників-керамістів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Метка Л. Гончарство Слобідської України в другій половині XIX – першій половині XX століття. Полтава : АСМІ, 2011. 240 с.
2. Жванко Л. Краєзнавство. Харків : ХНУМГ, 2013. 175 с.
3. Лозко Г. Українське народознавство. Київ, 200. 269с.
4. Клименко, О. Народна кераміка Опішні на зламі XIX–XX століть. *Українське мистецтво та архітектура кінця XIX – початку XX ст.* Київ : Наукова думка, 2000. С. 152–164.

СОЦІОКУЛЬТУРНА СИТУАЦІЯ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ

Гребенщикова Д. Д.

Науковий керівник – Горенко Л. М., кандидат історичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Історично-культурна доба – Новий час (XVII-XVIII ст.) була спричинена рядом подій та явищ і ознаменували наукову революцію, утвердженням на політичній, соціальній та економічній арені буржуазії-суспільної сили, яка очолила торгівлю і виробництво, сприяла розвитку науки і техніки. У результаті масштабного релігійного протистояння (Тридцятилітня війна 1618-1648 рр.) авангардна роль у культурних процесах перейшла від Італії до Франції. Разом із набуттям самостійності Голландією і Пруссією, буржуазною революцією в Англії

це зумовило спрямованість суперечливої культури епохи на утвердження національного начала, складання панорами національних культур (що мали різні темпи та вектори розвитку).

Суттєві особливості системи світоглядних орієнтацій Нового часу багато в чому були пов'язані із закріпленням нового світського статусу часу. Це зумовлювалося інтенсифікацією темпів розвитку матеріальної культури та виробництва, заміною ремісничих цехів мануфактурами та технізацією виробничого процесу, а на побутовому рівні – поширенням кишенькових і маятникових годинників. Винайдення парового котла та створення нового ткацького верстата започаткували підвалини машинного виробництва. За його умов людина перетворювалася на виконавця однієї операції, що значно знижувало її творчий потенціал. Успіхи в суднобудуванні, морському судноплаванні, створенні військової техніки та металургії тощо розширили можливості людини в опануванні світу та водночас поставили під сумнів безмежність її сил, які тепер залежали від техніки.

Отже, значущим чинником формування світоглядних орієнтацій епохи стали піднесення раціоналістичного світобачення та наукова революція. Реалії суспільного життя, розвиток виробництва, торгівлі, розширення простору буття людства вимагали звільнення наукового знання від релігії і формування його принципово нової методології – на основі експерименту, дослідження та спостереження. Наукові сили концентрувалися в академіях – флорентійській «Академії досліду», лондонському «Королівському товаристві», Академії природничих наук у Парижі, Академії наук у Берліні тощо.

Діяльність Х. Гюйгенса, Г. Галілея, Т. Кампанелли, Й. Кеплера та інших забезпечила формування нової наукової картини світу. Вона розкривала перед людством безмежність космосу і водночас змінила попередні усталені уявлення про нерухомість та центральне положення Землі новою геліоцентричною, принципово рухливою моделлю світу. Наука XVII ст. загалом була спрямована на осмислення проблем руху. Відбулася зміна наукових пріоритетів. На перший план вийшли точні науки, зокрема математика, якій надавалося значення універсальної мови науки, фізика, астрономія, геометрія, механіка тощо.

Науковому осягненню було піддано й саму людину. Відкриття закономірностей кровообігу людини У. Гарвеєм і структури лімфатичної системи змінило статус людини. Образ людини втратив ренесансну гармонійність, цілісність, відчуття власної унікальності, неповторності та величі і наповнився суперечливістю. Людина постала самотньою перед безмежним світом, у якому нічого не могла змінити. Світ фактично уперше постав перед людиною як плинний, мінливий, що викликало потребу в нових світоглядних акцентах.

Одним з них став раціоналізм. Як найвеличніша, найпотужніша сила та універсальний засіб пізнання розум дав людині можливість пізнати і закони Всесвіту, природні закони, і саму себе, сформувавши ідею раціональної впорядкованості.

Водночас як своєрідний ланцюг зв'язку між епохами у свідомості широкого загалу зберігалися відголоски забобонів, віра в дива, знамення, чаклунів і відьом, а також містицизм (що підтверджує суперечливість культури епохи). Так, у поглядах Б. Паскаля, Е. Сведенборга, Г.-В. Лейбніца, І. Ньютона містична складова була своєрідним «компромісом» між власне науковим і релігійним світобаченням [1, 64].

Поліцентризм і промисловий переворот спричинили суттєву модифікацію світової культури XVIII ст. та ціннісних орієнтирів.

У XVIII ст. повстання в англійських, іспанських колоніях Америки, французькій колонії Гаїті, Бразилії, війна за незалежність у Північній Америці та утворення нового культурного центру – незалежної держави США – похитнули багатотисячолетню європейську культурну гегемонію.

Визнання права націй на самовизначення, на активний характер комунікації мали наслідком формування духу космополітизму – досягнення людиною її належності не тільки до певної національної спільноти, а й до всього людства в цілому.

Інтенсивний розвиток культури колонізованих земель урізнобарвив культурні процеси та підштовхнув розвиток техніки та виробництва. Значне розширення сировинної бази спонукало до розвитку бавовняних, вовняних мануфактур, металургії та водночас прикладної механіки. Етапними подіями, що забезпечили промисловий переворот, стали створення механічної прядильної машини та винайдення універсального теплового двигуна. Машинізація праці, остаточний перехід від мануфактурного виробництва до фабричного набагато прискорили темпи матеріальної діяльності та водночас перетворили людину на додаток до машини. Це значно похитнуло антропоцентричні настанови, що були стрижнем досягнення людини з часів Відродження [2, 229].

Водночас – це піднесло раціональне бачення світу, на утвердження якого був спрямований потужний ідейний рух – Просвітництво, який охопив Європу та Америку.

Просвітництво мало на меті як подолання релігійних пріоритетів, невігластва та марновірства, так і передусім пропаганду знання, наукового мислення, поширення його в усіх колах соціуму. Освіта та наукова діяльність поставали як необхідна умова реформування суспільства, створення нового соціуму на засадах всезагальної рівності, запорука культурного та соціального поступу. Основним виразником просвітницького, певним чином антифеодально спрямованого мислення стала буржуазія – третій стан, що мріяв про втілення ідей суспільної рівності та забезпечення свобод індивіда в державі. Однак буржуазія, «озброєна» знанням і чималим капіталом, була позбавлена спадкових привілеїв аристократії та дворянства. Незадоволеність соціальним статусом спонукала її виступити проти цих привілеїв та суспільного устрою, що їх забезпечував.

Передусім увага просвітителів Франції (Вольтер, Д. Дідро, Ж.-Ж. Руссо, П. Гольбах, К. Гельвецій), Німеччини (Г. Лессінг, І. Гердер, Ф. Шиллер, Й. Гете), Англії (Дж. Локк, А. Шефтсбері), США (Т. Джефферсон, Б. Франклін), Росії (О. Радищев, В. Белінський, М. Чернишевський, О. Герцен) була зосереджена на осмисленні сутності людини, створенні концепцій прав людини і громадянина, обґрунтуванні принципів індивідуального буття людини.

Значущості при цьому набули утопічні погляди, сповнені вірою у виняткову силу розуму, можливість вдосконалення особи раціоналізацією суспільних і політичних настанов, створення таких умов соціального буття людини, що забезпечують суцільну гармонію, де суспільство, що жило за настановами розуму, було позбавлено поділу на соціальні стани і майнової нерівності.

Культ розуму зумовив науковий і раціоналістичний характер культури епохи. Остаточно склалося природознавство, подальшого розвитку набули точні науки. Накопичення наукового знання, проекція його раціональних настанов на буття людини та суспільства мали такі наслідки: переконання щодо можливості досягнення абсолютного знання та усвідомлення людини як індивіда, що розумно діє заради раціональної побудови соціуму.

Масштабність накопиченого наукового доробку викликала необхідність його впорядкування та узагальнення. На це був спрямований такий інтелектуальний рух, як. енциклопедизм. Протягом 1751-1780 рр. провідні науковці Франції, Німеччини, Голландії, Англії під керівництвом французького мислителя Д. Дідро здійснили грандіозний інтелектуальний проект – створили 35-томну «Енциклопедію, або Тлумачний словник наук, мистецтв і ремесел» [3, 202].

Проте Просвітництво не відмовилося остаточно від релігійних опор, створивши своєрідне релігійно-філософське вчення – деїзм, що визнавав акт творіння, а Бога – універсальним творцем Всесвіту. Подальший розвиток природи і суспільства осмислювався як зумовлений природними причинами та незалежний від Бога. Деїзм заперечував християнське одкровення, чудеса і, не скасовуючи віри в цілому, відокремлював її від «чистого» знання.

Таким чином, культура Просвітництва характеризується такими ознаками: космополітизм, деантропоморфізація культурних процесів, опора на ідею суспільного прогресу, історизм, культ розуму, науковість і раціоналістичність, значущість енциклопедизму, абсолютизація значущості виховання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лосев І. В. Історія і теорія світової культури. Європейський контекст / І. Лосев. – К., 1995. – С. 64.
2. Полікарпов В. С. Лекції з історії світової культури / С. Полікарпов. – Харків, 2006. – 359 с. – 229
3. Чукут С. А. Генеза духовної культури / С. Чукут. – К.: Вид-во УДАУ, 1999. – 256 с. – С. 202.
4. Культурологія: навчальне видання / [Л. М. Горенко] – Черкаси: Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України. 2021. – 130 с.

ЕТНІЧНА СВІДОМІСТЬ ТА САМОСВІДОМІСТЬ

Даниленко Д.

*Дмитренко М. Й., доктор філософських наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Більшість дослідників відзначають, що у науковому обігу немає чіткого розмежування між поняттями «етнічна свідомість» і «етнічна самосвідомість». Іноді такі поняття використовуються науковцями як синоніми, а інколи – як такі, що перебувають у різноманітних зв'язках.

Етнічна свідомість – це система поглядів, уявлень, ідей етнічної групи, що виникають на основі взаємодії з іншими етнічними групами та відображають знання про них, ставлення до них, а також стан і форми самовиокремлення своєї етнічної групи.

У межах етнічної свідомості з'являється і розвивається етнічна самосвідомість. Поняття етнічної самосвідомості визначається на індивідуальному та груповому рівнях.

Етнічна самосвідомість – це уявлення індивіда чи цілої групи людей про себе чи образ свого етносу, які відображають знання про власну етнічну групу та ставлення до цієї групи.

Феномен етнічної самосвідомості пов'язаний з усвідомленням етновизначальних елементів матеріальної, соціальної та духовної культури власного етносу.

Ключовим моментом етнічної самосвідомості є ідентифікація індивідів з певною етнічною спільністю, яка виявляється в самоназві. До неї долучається комплекс ідей чи уявлень, які утворюють систему етнодиференціюючих символів, що призводять до виокремлення членів своєї групи з усієї сукупності етнічних спільностей.

Національна свідомість – це сукупність соціальних, економічних, політичних, моральних, етичних, філософських, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, в яких виявляються особливості життєдіяльності націй та етносів.

До національної свідомості належать цінності внутрішньонаціональних і міжнаціональних відносин.

Основними складовими національної свідомості виступають:

- сприйняття оточуючого світу та ставлення до нього;
- усвідомлення національно-етнічної належності;
- ставлення до історії та культури своєї національно-етнічної спільноти;
- ставлення до представників інших націй і національностей;
- патріотичні почуття та патріотична самосвідомість;
- усвідомлення національно-державної спільності. Виокремлюють два рівні національної свідомості:

1) буденна свідомість – багаторівневе, багатогранне, суперечливе і рухливе утворення, що є результатом синтезу природно-біологічного і соціального розвитку багатьох поколінь представників національно-етнічної спільноти.

До структури буденної свідомості належать:

- повсякденні потреби, інтереси, система цінностей, установок, почуттів і настроїв і т. ін., які виявляються у національному характері людей;
- звичаї та традиції, в яких закодована соціальна пам'ять народу і які виступають нормативами його діяльності, передаючись із покоління в покоління;

2) теоретична свідомість – узагальнена, науково обґрунтована, соціально-політично зорієнтована система поглядів про життєвий шлях, місце і цілі розвитку нації.

Структура теоретичної свідомості містить:

- норми, цінності та зразки поведінки представників певної національно-етнічної спільноти;
- ідеологію нації;
- національну ідею.

За змістом національна свідомість виступає діалектичною єдністю загальнолюдського і національного, в якій загальнолюдське виявляється у неповторному бутті нації.

Основою національної свідомості виступає національна самосвідомість.

М. Й. Боришевський визначає національну самосвідомість як «усвідомлення особистістю себе часткою певної національної (етнічної) спільноти та оцінку себе як носія національних (етнічних) цінностей, що склалися в процесі тривалого історичного розвитку національної спільноти, її самореалізації як суб'єкта соціальної дійсності».

Національна самосвідомість – це сукупність поглядів, знань, оцінок, ідеалів, що відображають специфічний зміст, рівень і особливості уявлень представників національної спільності про минуле, сучасне і майбутнє свого розвитку, про місце

та призначення серед інших спільнот і характер взаємовідносин з ними. Національна самосвідомість відображає ступінь засвоєння елементів загальнонаціональної свідомості окремими представниками нації.

Виокремлюють два рівні національної самосвідомості:

1) низький (досить часто підсвідомий) – емоційно відчужене співпереживання власної єдності з іншими представниками етнічної спільноти (етнічна ідентичність);

2) високий – раціональне, глибоке усвідомлення національної належності (національна ідентичність).

Національна ідентичність – це усвідомлення людиною власної належності до певної національної групи, що має свою назву, власну історичну територію, спільні міфи, історичну пам'ять, спільну масову громадську культуру, свою мову, спільну економіку, однакові для всіх юридичні права та обов'язки.

До структури національної ідентичності як складової національної самосвідомості належать три компоненти:

1) когнітивний – знання про національну спільноту та знання про себе як члена даної спільноти;

2) емоційно-оцінний – національна самоповага чи зневага, національна гордість чи сором та ін.;

3) поведінковий – відповідні дії та вчинки, що зумовлені двома попередньо згаданими компонентами.

Важливими психологічними механізмами формування національної самосвідомості виступають національна ідентифікація та рефлексія.

Розвиток національної самосвідомості передбачає появу таких національних почуттів: почуття любові до своєї Батьківщини, свого народу, національної культури і рідної мови; почуття причетності до долі свого народу, своєї країни; почуття національної гордості чи національного невдоволення; готовності й волі до здійснення національної мети.

Отже, національна самосвідомість – це самоусвідомлення та самооцінювання власного «Я» як представника певної національності, свідомого та активного виразника національних інтересів, невід'ємної частки свого народу, його національного духу і долі.

Національне почуття з'являється у процесі спільної життєдіяльності представників етносу, що спілкуються за допомогою однієї мови, дотримуються схожого способу життя, займають спільну територію. Національне почуття є об'єктивною категорією національної психології. Таке почуття може примирити соціальні класи, що ворогують між собою; сприяти виникненню націоналізму, шовінізму і т. ін. Представник етносу із загостреним національним почуттям є надзвичайно сприйнятливим до всіх зовнішніх впливів.

Поняття націоналізму розглядається в трьох різних значеннях:

1) як певний комплекс етнопсихологічних установок;

2) як система політичних ідей;

3) суспільний рух.

Вирізняють різноманітні форми націоналізму: від беззавітного патріотизму (чи готовності на жертви в ім'я власної нації в цілому) до крайньої екстремальної форми, що тісно пов'язана з мілітаризмом, шовінізмом і фашизмом. Поєднання націоналізму з расизмом призводить до появи переконання в тому, що обрана нація є призначеною для особливої місії. Націоналізм як соціальне явище реалізується у вигляді певного способу мислення і поведінки людей, які об'єднані в певні спільноти та діють разом для досягнення спільних цілей.

Появу націоналізму зумовлено національно-психологічними утвореннями, які під впливом політичних інтересів стають предметом абсолютизації та перетворюються в сукупність викривлених і спрощених уявлень про людей своєї та інших націй і народностей, у негативне ставлення до представників інших соціально-етнічних спільностей і т. ін. Об'єктивним і нормальним явищем вважається наявність національних елементів у буденній свідомості представників певного етносу чи соціальної групи.

На спосіб сприймання зовнішнього світу, на характер реакцій на явища об'єктивної дійсності, на емоційні особливості людей впливають соціальні чинники та умови географічного середовища. Такі стійкі психологічні риси сприяють розвитку національної культури, виявляються в ідеології та виступають основою для формування національної самосвідомості.

До національної самосвідомості належать такі почуття: національна гордість, любов до Батьківщини, радість, що переживається під час сприймання об'єктів національної культури, переконання у справедливості ідеологічних положень і політичних кроків, в яких виявляються інтереси національного розвитку та суб'єктивно уявляються як інтереси свого народу, в поєднанні з відповідними емоціями.

Ці почуття є відображенням у психіці представників кожної нації своєрідних умов життя нації, сукупності особливостей духовного життя народу, які виявляються в його національній культурі, фольклорних образах, побуті, житті. Перераховані вище почуття також виявляються в звичних формах прояву емоцій та думок, у традиціях і звичаях, у специфіці форм спільної діяльності та поведінки.

У свідомості представників певного етносу виникають уявлення та почуття як по відношенню до себе, так і стосовно представників інших соціально-етнічних спільностей. Такі уявлення, почуття та пов'язані з ними стійкі звички, традиції, моральні заборони, поняття про добро та зло, культурні стандарти є складовими масової свідомості, що значною мірою впливають на мислення і поведінку людей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Боришевський М.Й. Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості. – К.: Беркут, 2000. – 63 с.
2. Гордузенко, В. Етнонаціональна група як компонент етнонаціональної структури українського суспільства / В. Гордузенко // Соціальна психологія. – 2006. – №3. – С. 173-180.
3. Нельга, О. Етнос, народ, нація як поняття і соціокультурні феномени / О. Нельга // Філософська думка. – 2006. – №4. – С. 36-55.
4. www.gumer.info/bibliotek
5. Бібліотека українських підручників *pidruchniki.ws*

ПАНДЕМІЇ – ОДНА ІЗ НАЙБІЛЬШИХ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУСПІЛЬСТВА

Даниленко Д. Г.

Науковий керівник – Федоренко Я. А., доктор історичних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України

Кожен великий шок продукує різноманітні наслідки, які залежать від реакції людства: страху, заперечення чи адаптації. Пандемії, напевно, є найбільшим шоком із усіх перелічених.

Пандемія – це захворювання, яке поширюється не лише на регіональному, але й на національному чи континентальному рівні. Згідно з даними ВООЗ та американського центру запобігання хворобам CDC, пандемії зазвичай викликаються збудниками чи вірусами, які щойно з'явилися. Це можуть, приміром, бути зоонози, тобто хвороби, які передаються від тварин до людини.

Якщо хвороба для людей є новою, то лише дуже обмежена кількість людей матиме проти неї імунітет. Вакцин у цьому випадку також немає. Це може призвести до того, що захворіє дуже багато людей. Наскільки небезпечним чи смертельним є перебіг хвороби, залежить від конкретного вірусу та стану здоров'я конкретної людини.

Навіть якщо якась хвороба в процентному співвідношенні дуже рідко призводить до серйозних ускладнень, абсолютна кількість важких випадків у разі пандемії все одно може бути дуже високою. Це пов'язано з тим, що загалом збудником інфіковано дуже-дуже багато людей.

За останні два тисячоліття людство пережило не одну пандемію. Такі пандемії, як «Чорна смерть» (чума) у XIV сторіччі, холера у XIX сторіччі, «іспанка» у 1918-1920 роках та COVID-19 (2019 – теп. час) призводили до великих демографічних втрат і трагедій. Кожна з них була грандіозним викликом, який врешті-решт, завдяки намаганням побороти невидимого ворога, стимулював прогрес суспільства.

Так, пандемія чуми 1347-1353 років, також відома як «Чорна смерть», вважається переломним моментом в історії середньовічної Європи. Масштаб пандемії «Чорної смерті», коли від хвороби померло близько 20 % населення Європи, шокував європейців [1]. Водночас у поширенні епідемії не було чогось дивного, якщо поглянути на стандарти життя середньовічних міст і сел. Люди жили в перенаселених будинках, які не провітрювалися і в які майже не потрапляло світло.

У селах один дах ділили з худобою. Міста були засмічені нечистотами. Стічні канами, в які потрапляла кров забитих тварин, були джерелом жахливого смороду. Час від часу королі та феодалі змушували своїх підданих прибирати місто, але за кілька днів відновлювалася попередня ситуація. Все це створювало середовище для поширення різних хвороб. Смерть від кору, віспи, грипу, дизентерії, пневмонії чи звичайного бронхіту не була чимось дивним. Лікарі давали рекомендації, але навіть не завжди оглядали людей. У ролі «хірургів» працювали цирульники, які пускали кров без дезінфекції, а для багатьох європейців доступними були лише послуги сільських знахарів. Що ж до ізоляції, то це було лише з хворими на проказу у лепрозоріях, й подекуди владі доводилось докласти титанічних зусиль, аби зупинити розправу над цими людьми.

Пандемія майже не залишила білих плям на мапі світу. А сучасні експерти до цих пір не зійшлися в тому, скільки людей загинуло внаслідок пандемії.

Загалом кількість оцінюється в 25-200 мільйонів, тобто, загинуло від 5 до 40% населення світу [2].

Наступна масштабна пандемія сколихнула людство у XIX ст. Однак хворобою, яка забрала мільйони людських життів стала холера. Збудником цієї хвороби є холерний вібрион. Холера призводить до ураження кишківника, діареї, нудоти та зневоднення організму. Причиною поширення холери була відсутність очищення води та каналізації у великих містах та рівень гігієни того часу. Холера, яка є ендемічною для забрудненої долини Гангу в Індії, з 1817 року почала інтенсивно поширюватися поза Азією. За сторіччя відбулося п'ять холерних пандемій, чотири з яких завдали удару Європі, зокрема, й призвели до тисяч смертей в Україні. Під час першої пандемії хвороба поширювалися в Індії та на Близькому Сході через індуйстських та мусульманських паломників. Незабаром вона дісталася до південних регіонів Російської імперії. Під час другої холерної пандемії (1826-1837) через переміщення британських колоніальних військ торговими шляхами хвороба поширилася на Європу, Східну Азію та Африку, емігранти з Ірландії занесли її до США, з Британії – до Австралії. Третя холерна пандемія, яка тривала з 1846 по 1860 роки, вважається найбільш смертельною, оскільки тільки в Російській імперії забрала понад 1 мільйон життів.

Найбільш смертельною пандемією в історії людства стала пандемія «іспанського грипу» (вірус А/Н1N1) у 1918-1920 роках. Науковці вважають, що понад 500 млн людей перехворіли іспанкою, а Всесвітня організація охорони здоров'я 2005 року оцінила кількість жертв пандемії у 40-50 млн. Для порівняння, на фронтах Першої світової війни загинули 10 млн військових, ще 7 млн зникли. Особливістю «іспанського грипу» було те, що найбільша смертність спостерігалася не серед літніх людей та дітей, як до того було із грипом, а серед фізично здорових осіб віком 18-40 років.

Наприклад, згідно з даними 1918 року про смерть 272500 чоловіків від цієї хвороби в 30 штатах США, 49 % померлих складала чоловіки віком від 20 до 39 років, 18 % діти до 5 років і 13 % люди старші за 50 років [3].

Смерть часто наступала через розвиток пневмонії та потужну імунологічну реакцію (гіперцитокінемію) на неї, наслідком якої були заповнення легень рідиною та кровотеча з легень. Проблема була в тому, що на той час антибіотики ще не використовували для лікування бактеріальних ускладнень вірусних інфекцій, а медики могли покладатися лише на аспірин.

Серед жертв було багато відомих людей – українська кіноакторка доби німого кіно Віра Холодна (Левченко), прем'єр-міністр Південної Африки Луїс Бота та новообраний президент Бразилії Франсішку Алвеш, французький поет Гійом Аполінер, художники Густав Клімт та Егон Шіле, соціолог Макс Вебер, американські автовиробники брати Джон Додж та Орас Додж, засновник серфінгу Джордж Фріз.

Серед тих, хто перехворів, але вижив – президент США Вудро Вілсон, очільники урядів Франції та Британії Жорж Клемансо та Девід Ллойд Джордж, король Іспанії Альфонсо XIII, кайзер Німеччини Вільгельм II, майбутній президент США Франклін Делано Рузвельт та майбутній імператор Ефіопії Хайле Селассіє, засновник студії Disney Волт Дісней, художник Едвард Мунк, письменник Франц Кафка, акторка Мері Пікфорд [3].

XXI ст. увійде в історію медицини як час однієї із найбільших пандемій відомої як коронавірусна хвороба або COVID-19. Спалах захворювання розпочався у грудні 2019 року у м. Ухань, Хубей, КНР, та був визнаний ВОЗ пандемією

11 березня 2020 року. До початку 2023 року по світу захворіло 665,5 млн людей. Понад 6,7 млн померли. Одужали 637 млн.

13 липня 2020 року глава Всесвітньої організації охорони здоров'я Тедрос Адан Гебрейесус назвав чотири основні сценарії поширення коронавірусу в різних регіонах світу: перший сценарій реалізувався в країнах, які були попереджені та обізнані про спалах хвороби – в результаті їм вдалося уникнути великих спалахів (деякі країни Південно-Східної Азії, Карибського басейну, Африки та Тихоокеанського регіону), другий сценарій спостерігався в багатьох країнах Європи (масштабні спалахи захворювання, проте їх вдалося взяти під контроль завдяки сильному керівництву), третій сценарій розвертався в країнах, яким вдалося подолати перший пік спалаху хвороби, проте вони послабили обмеження і тепер змушені боротися з новою хвилею захворювання (глава ВООЗ не навів приклади), четвертий сценарій – фаза інтенсивної передачі інфекції (Америка, Південна Азія і кілька країн Африки) [4].

Пандемія призвела до серйозних глобальних соціально-економічних наслідків, відтермінування чи скасування спортивних, релігійних та культурних подій та поширення побоювань дефіциту постачань різних товарів та продуктів, що в певних регіонах спричинили панічні покупки. Дезінформація та теорії змови про вірус поширювались інтернетом. У низці країн спалахнули протести та спостерігалися випадки ксенофобії і расизму проти китайців та інших жителів Східної та Південно-Східної Азії. Цілі країни оголосили нокдауни та закрилися, оскільки виявилися просто не готовими протистояти пандемії. Наразі світова спільнота поволі оговтується від наслідків пандемій, однак говорити про цілковиту перемогу над хворобою ще доволі зарано.

Отже, можемо зробити висновок, що пандемії стали глобальними проблемами суспільства, оскільки, окрім мільйонів смертей, несуть загрози світовій економіці та породжують численні соціальні та демографічні кризи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ерман Г. Чума, холера, «іспанка»: як великі пандемії змінювали світ. BBC Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-52291698>
2. Вауліна Ф. Вченим вдалося простежити історію появи Чорної смерті. Zn,Ua. URL: <https://zn.ua/ukr/TECHNOLOGIES/vchenim-vdalosja-prostezhiti-istoriju-rojavi-chornoji-smerti.html>
3. Корольова М. Чим хворіли до коронавірусу: 7 найстрашніших епідемій в історії людства. URL: <https://tsn.ua/lady/zdorovye/aktualnaya-tema/chim-hvorili-do-koronavirusa-7-naustrashnishih-epidemiy-v-istoriyi-lyudstva-1506585.html>
4. Файльке А. Пандемія, що ознаменувала справжній початок XXI століття. DW. URL: <https://www.dw.com/uk/ivan-krastev-pandemiia-koronavirusu-oznamenuvala-spravzhnii-pochatok-khkhi-stolittia/a-56127226>

OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ: STRUKTURA I DZIAŁALNOŚĆ

Danylczenko N. A.

*Opiekun naukowy – Czubina T. D., doktor nauk historycznych, profesor
Czerkaski instytut bezpieczeństwa pożarowego im. Bohaterów Czornobyla
Narodowego Uniwersytetu obrony cywilnej Ukrainy;
Szkoła Główna Służby Pożarniczej Rzeczypospolitej Polskiej*

Ochotnicza Straż Pożarna Rzeczypospolitej Polskiej tworzy się z ludzi miejscowej gminy, którzy dobrowolnie zgodzili się realizować swój obowiązek obywatelski jako w postaci służby w jednostce pożarniczej działającej na podstawie ustawodawstwa Polski i Ustawy «O stowarzyszeniach publicznych» w szczególności.

Szczegółowo ich zadanie i organizację określa Statut Ochotniczej Straży Pożarnej i ich Związek. Biorąc pod uwagę, że jednostki te są samoorganizowane, ich działania w zakresie ochrony przeciwpożarowej muszą zostać uzgodnione z odpowiednim szefem departamentu (miasta) Państwowego Departamentu Ochrony Przeciwpożarowej.

Podstawy prawne funkcjonowania OSP. Podstawowe dokumenty prawne Rzeczypospolitej Polskiej (zwane dalej DPO): Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.; Ustawa Rzeczypospolitej Polskiej z 24 sierpnia 1991 r. «O ochronie przeciwpożarowej»; Ustawa Rzeczypospolitej Polskiej z 24 sierpnia 1991 r. «O Państwowej ochronie przeciwpożarowej Rzeczypospolitej Polskiej»; Dekret Ministra Spraw Wewnętrznych i administracji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 29 grudnia 1999 r. W sprawie odpowiednich zasad organizacji Państwowego Systemu Ratownictwa i Ratownictwa; Statut dobrowolnej ochrony przeciwpożarowej.

Cele i zadania OSP. Prowadzenie działalności mającej na celu zapobieganie pożarom oraz współdziałanie w tym zakresie z Państwową Strażą Pożarną, organami samorządowymi i innymi podmiotami, udział w akcjach ratowniczych przeprowadzanych w czasie pożarów, zagrożeń ekologicznych związanych z ochroną środowiska, wypadków oraz innych klęsk i zdarzeń, informowanie ludności o istniejących zagrożeniach pożarowych i ekologicznych oraz sposobach ochrony przed nimi; wykonywanie zadań wynikających z przepisów o ochronie przeciwpożarowej, działania na rzecz ochrony środowiska, wspomaganie rozwoju społeczności lokalnych na własnym terenie; wykonywanie innych zadań określonych w statucie OSP, występy na zawodach sportowo- pożarniczych.

ZOSP reallizuje swoje cele poprzez: współdziałanie z Państwową Strażą Pożarną, organami administracji publicznej oraz innymi podmiotami, udzielanie pomocy OSP w wyposażeniu w sprzęt, zaopatrywanie w mundury, odznaki i dystynkcje oraz organizowanie szkoleń, gromadzenie środków finansowych, zapewnienie doradztwa prawnego w zakresie funkcjonowanie OSP, Mobilizowanie społeczeństwa do udziału w realizacji zadań ochrony przeciwpożarowej, inicjowanie i organizowanie imprez sportowych jak również przeglądów dorobku amatorskiego ruchu artystycznego OSP, prowadzenie działalności wydawniczej, organizowanie wystaw, udzielanie pomocy w gromadzeniu eksponatów muzealnych, przedstawienie organom administracji publicznej wniosków dotyczących doskonalenia stanu ochrony przeciwpożarowej, przedłużeniem działalności OSP jest tworzenie młodzieżowych drużyn pożarniczych, w których to młodzi ludzie poznają tajniki służby strażackiej, zasady zapobiegania pożarom oraz zachowania się podczas zagrożenia.

Obowiązki ratownika OSP. Wykonywanie rozkazów i poleceń dowódców; Niezwłoczne stawianie się w wyznaczone miejsce na zarządzony alarm; Sprawdzanie

sprzętu i wyposażenia przydzielonego do obsługi; Zaangażowanie w wykonanie powierzonego zadania bojowego; Uzyskanie niezbędnego wyszkolenia; Przestrzeganie zasad i przepisów BHP; Wykonywanie badań lekarskich; Dbanie o powierzony sprzęt i wyposażenie oraz mienie OSP; Dbanie o dobre imię OSP oraz wykazywanie się koleżeństwem i zrozumieniem wobec kolegów.

Uprawnienia ratownika OSP. Zapewnienie badań lekarskich; Zapewnienie niezbędnych środków ochrony osobistej; Wypłacenie ustalonego ekwiwalentu pieniężnego za udział w akcjach i ćwiczeniach; Ochrona prawna w czasie wykonywania zadań i obowiązków ratownika OSP; Świadczenie odszkodowawcze z tytułu wypadku w czasie działań ratowniczych i ćwiczeń; Ubezpieczenie od wypadków zaistniałych w czasie wykonywania zadań statutowych; Zapewnienie umundurowania i dystynkcji.

Wymagania, stawiane ratownikowi OSP. Wiek 18 – 65 lat; wykształcenie co najmniej pełne podstawowe; dobry stan zdrowia potwierdzony zaświadczeniem lekarskim; wyszkolenie pożarnicze: podstawowe strażaka ratownika, uzupełniające w związku z pełnioną funkcją, samokształcenie doskonalące. Cechy osobiste: odporność na stres – opanowanie i spokój w sytuacjach trudnych; zdyscyplinowanie i zaangażowanie oraz poczucie odpowiedzialności; Zdolność podejmowania szybkich decyzji; stanowczość i konsekwencja w realizacji powierzonego zadania; koleżeństwo i kultura osobista.

Finansowanie części OSP: 1). fundusze na sprzęt, szkolenia i wyżywienie (z wyjątkiem szkoleń bezpłatnych, które prowadzi Państwowa Straż Pożarna), jak również zapewnienie gotowości bojowej jednostek OSP jest w zakresie odpowiedzialności lokalnych władz terytorialnych, które również odpowiadają za darmowe mundury członków OSP (mundur ochronny bojowy); ubezpieczenie członków OSP i żon młodych strażaków; przydzielanie funduszy na badania lekarskie; 2). fundusze od firm ubezpieczeniowych; 3). środki z budżetu państwa, które częściowo obejmują funkcjonowanie części ochotniczej straży pożarnej, jeśli działają one w ramach KSRG.

SPIS LITERATURY

1. Чмига В. О Діяльність органів державної влади у сфері цивільного захисту : навч. посіб. / В. О. Чмига, Н. Г. Клименко, М. Г. Орел; За заг. ред. В. О. Чмиги. – К. : Вид во НАДУ, 2008. – 152 с.
2. Труш О. О. Досвід побудови та діяльності систем цивільного захисту країн – членів ЄС Центральної Європи / О. О. Труш // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2010. – Вип. 2. – С.454–461.

СИМВОЛИ НЕЗЛАМНОСТІ: СУЧАСНІ МІСТА-ГЕРОЇ УКРАЇНИ

Дерев'янка М. А.

*Науковий керівник – Косяк С. М., кандидат історичних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Війна, що триває в Україні, демонструє безпрецедентні у світовій історії приклади героїзму військових, окремих громадян і цілих територіальних громад. Міста, невеликі містечка, села стали символами незламності, стійкості та героїзму. Їхній подвиг, який відбувається щоденно під час відсічі збройної агресії росії проти України, буде жити в історії, в пам'яті нашого народу завжди.

Харків, Краматорськ, Маріуполь, Одеса – про ці міста світ заговорив уже 24 лютого 2022 року через перші ракетні удари, перші вибухи і перші жертви серед цивільних. Населені пункти, які агресорам вдалося захопити чинять супротив і борються за вільну Україну під синьо-жовтими прапорами. Світ вражений сміливістю та незламністю українців. Мелітополь, Херсон, Бердянськ, Каховка окуповані, але не скорені.

У нашій розвідці ми зупинимося лише на невеликій хроніці подій російсько-української війни та згадаємо деякі міста, які найбільше постраждали від вторгнення рашистів. А таких міст і селищ набагато більше в Україні. Їхня повна історія потребує ще глибокого, ґрунтовного і масштабного вивчення.

Харків – удар по площі Свободи окупанти нанесли з сусіднього російського міста белгорода. Від самого початку повномасштабного вторгнення й дотепер це місто не знає ні тиші ні спокою, але мужньо обороняється і стоїть незламно.

Слідом за Харковом світ здригнувся від назви Енергодар. Місто в якому розташована найбільша в Європі атомна електростанція. Її росіяни спочатку обстріляли, а потім захопили. Людство напряму зіткнулося з загрозою ядерної катастрофи.

Ірпінь, Буча, Бородянка, Гостомель. Міста-супутники української столиці. Маленькі, затишні й ще рік тому мало кому відомі, стали синонімом слова «біль» для України, для Європи, для світу: Гостомель і знищена «Мрія»; Бородянка і люди під завалами; Ірпінь і евакуація під обстрілами; Буча і звірства окупантів. Київщину звільнили у наприкінці березня 2022 року, світ радів разом із українцями, та радість була затьмарена реаліями, які відкрилися там: убиті, закатовані, розстріляні українці – свідчення страшних злочинів росіян. Згодом ці події назвуть Бучанською різаниною – нелюди вбивали всіх без провини і розбору. На території місцевої церкви окупантами було влаштовано братську могилу.

Не встиг світ отямитися від Бучі, як його приголомшило те, що сталося в Краматорську – Залізничний вокзал, евакуація мирного населення і удар «Точкою-У».

Маріуполь – місто, яке кровоточить із першого дня війни. Світ назвав його українським Алеппо, там окупанти вдалися до тактики випаленої землі. Пологовий будинок, драмтеатр і напис «Діти», «Азовсталь». «Маріуполь»: зазвучало на всіх площах світу, Маріуполь – незламний, нескорений і безсумнівно буде вільний.

Кременчук за сотні кілометрів від будь-якого напрямку фронту. У червні рашисти завдали жорстокого ракетного удару по торговельному центру, унаслідок цього десятки людей були вбиті та поранені. У момент авіа удару в ТРЦ перебувало близько тисячі людей.

У вересні Збройні Сили України перейшли до контрнаступу на території Харківщини. Ізюм, Балаклія, Куп'янськ – на перших шпальтах західної преси. Але після де окупації цих міст Україна і світ заклакли від жаху і чергових свідчень російських злочинів.

Столиця України, яку росіяни планували захопити за три дні, але прорахувалися, мужньо стоїть і дає відсіч від початку війни до сьогодні. З жовтня Київ (і вся Україна) витримує серію масованих ударів по об'єктах критичної інфраструктури. Нашу країну загарбники намагаються занурити в темряву і підкорити холодом. Проте, українці витримали цей удар і стали ще сильнішими.

У листопаді на перших шпальтах світових видань – незламний, нескорений Херсон. У місто, яке було в окупації з початку вторгнення росіян, мешканці якого чинили постійний опір і не скорилися – повертається синьо-жовтий прапор.

Проте, окупанти й до сьогодні мстяться місту за непокору – постійними обстрілами та бомбардуваннями.

Вугледар, Соледар, фортеця Бахмут. Світ теж вивчив назви цих українських міст. Кілька місяців – це найгарячіші напрямки фронту. Там українські захисники титанічно стримують навалу ворога.

За кожен поразку на фронті загарбники цинічно обстрілюють українські мирні міста. Дніпро – стало ще однією болісною точкою на карті. У січні 2023 року рашистська ракета знищила цілий під'їзд і вбила 46 мирних громадян. І цей удар укотре жахнув цивілізований світ.

Чернігів – найпівнічніший обласний центр України. Місто завжди чарувало відвідувачів золотими куполами старовинних церков і соборів, що пам'ятали ще князів Давньої Русі та найстарішим пам'ятками архітектури Східної Європи. 24 лютого 2022 року у житті Чернігова розпочався місяць облоги, знищення і страждань. Окупантам не вдалося захопити місто, їхня авіація та артилерія майже щодня здійснювали масовані обстріли цивільної інфраструктури.

Містам України, оборонці та мешканці яких виявили надзвичайний героїзм, мужність і стійкість в умовах повномасштабної військової агресії російської федерації, Указом Президента України В. Зеленського за №111 від 06.03.2022 [1] було присвоєно відзнаку «Місто-герой України», а саме, містам: Волновасі, Гостомелю, Маріуполю, Харкову, Херсону, Чернігову. Указом Президента України за № 164 від 24.03.2022 [2] перелік міст-героїв попоповнили міста Буча, Миколаїв, Охтирка.

Більше року Україна тримається, стоїть, бореться і дає відсіч ворогові. Її міста отримали славу і відомість якої не прагнули, але їхні назви знає увесь світ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про встановлення почесної відзнаки «Місто-герой України»: Указ Президента України №111/2022 від 6 березня 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2022-41577> (дата звернення: 18.03.2023).

2. Про присвоєння почесної відзнаки «Місто-герой України»: Указ Президента України № 164 від 24.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164/2022#Text> (дата звернення: 18.03.2023).

ГЕТЬМАН БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ТА ЙОГО РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Донець А. В.

Науковий керівник – Федоренко Я. А., доктор історичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Богдан Хмельницький – український військовий, державний і політичний діяч. Голова Українського гетьманату (1648-1657), гетьман Війська Запорозького. Організатор повстання проти шляхетського панування в Україні, яке переросло в Національно-Визвольну війну українців проти Речі Посполитої. Засновник Війська Запорозького та козацької держави, відомої як Гетьманщина.

Достеменно невідомо, коли народився майбутній ватажок «козацької революції». Найпопулярніша версія – 1595 рік. У той час не було прийнято святкувати і пам'ятати дні народження. Богдан Хмельницький народився в родині чигиринського сотника Михайла Хмельницького. Місцем його народження вважається Суботів (нині Черкаська область, Україна, тоді Київське воєводство

Речі Посполитої). При хрещенні він отримав ім'я Богдан-Зиновій, але другого імені не використовував. Він володів латинською, польською, турецькою та французькою мовами, а освіту здобув у єзуїтів – чоловічого ордену Римокатолицької церкви, заснованого у 1534 році. Його військова кар'єра розпочалася щонайпізніше у віці 14 років, коли він разом з батьком взяв участь у молдавському поході гетьмана Станіслава Чоркевського у 1620 році і, безумовно, пройшов бойове хрещення підчас битви з турками під Цецорою. Ця битва не лише закінчилася тяжкою поразкою королівської армії, але й призвела до загибелі батька Богдана [1].

Наприкінці 1620-х років він став активним учасником козацьких морських битв проти османських міст. Після тривалого перебування на Запоріжжі Хмельницький повернувся до Чигирин і був призначений чигиринським сотником. Відомо, що він також брав участь у козацьких повстаннях 1630-1638 років. Саме Богдан Хмельницький підписав угоду про капітуляцію, бо він обіймав посаду козацького генерального секретаря.

Після цього розпочався період «Золотої тиші», який закінчиться через десять років з ініціативи того ж таки Хмельницького. У 1644-1646 роках майбутній гетьман брав участь у війні між Францією та Іспанією. Він звільнив свій будинок у Суботіві, чим скористався польський староста Чаплинський. Він спробував захопити хутір і йому вдалося це зробити силою. Молодший син Хмельницького Остап намагався перешкодити цьому, але був жорстоко побитий батогом. Від побоїв хлопець невдовзі помер. Коли Богдан Хмельницький повернувся, він зрозумів, що втратив дитину, а Суботів зруйнований. Це стало початком його особистої боротьби за справедливість, яка згодом переросла у всенародну боротьбу. Незважаючи на те що початок боротьби ніс особистий характер, згодом вона перетворилася на війну за створення власної, визнаної світовою громадськістю держави.

У грудні 1647 року Богдан вирушив на Запоріжжя. Тут 19 квітня 1648 року козацька рада обрала його гетьманом. Звідси він звернувся до всіх знедолених людей із закликом боротися проти панів. У відповідь на його заклик почали збиратися незадоволені та знедолені люди з усієї України. Вже 22 квітня 1648 року він виступив за свободу України. Перед цим кроком Хмельницький, як дипломат, заручився підтримкою кримського хана, який пообіцяв йому допомогу. І хоча татари стали союзниками Богдана Хмельницького протягом усієї визвольної війни, однак, підкуплені поляками, періодично зраджували гетьмана.

На початку травня повстанці на чолі з Богданом Хмельницьким розгромили війська Потоцького і Калиновського під Жовтими Водами і Корсунем. Ця перемога стала свідченням військової доблесті Богдана Хмельницького. Це був сприятливий час для народної боротьби за свободу в Україні. Він здобув перемоги у битвах під Пилявцями (1648), Зборовом (1649), Батогом (1652) та Жванцем (1653). Однак, незважаючи на поразку під Берестечком (1651) через зраду Хана, Богдан Хмельницький проявив себе в цих битвах як справжній військовий митець.

У 1654 році Хмельницький у пошуках союзників у війні проти Речі Посполитої, він підписав договір з Московією, відомий під назвою «Березневі статті». Текст договору кожна із сторін розуміла по-своєму. Московія – як приєднання нових територій, Козацька держава як входження на правах широкої автономії. Згідно договору за Гетьманщиною залишались практично всі автономні повноваження. Проте майже одразу Московія почала вести політику, спрямовану на ліквідацію української державності.

За Богдана Хмельницького Україна набула всіх ознак державності. Вперше Хмельницький створив механізми, які працювали виключно на українську державу. Це були військова, митна, фінансова, поштова, судова, внутрішня та зовнішня торгівля. Кошти вже концентрувалися в державній скарбниці, а не в королівському господарстві. І йшли на розвиток молодій державі. Це яскравий показник того, що козацька держава повноцінно функціонувала. За часів Хмельницького Україна здобула не лише внутрішньополітичне визнання, а й міцні позиції на міжнародному рівні. Дипломатія Української держави була визнана багатьма державами. Зокрема, за роки свого гетьманства Хмельницький вів активну зовнішню політику. За спогадами сучасників він був хорошим переговорником, вмів вгадувати і читати емоції своїх опонентів [2]. Ці здібності допомагали йому в дипломатичній діяльності.

Отже, можемо відзначити, що роль Богдана Хмельницького в становленні української державності надзвичайно велика. Йому вдалося створити козацьку державу, вести активну внутрішню і зовнішню політику. Однак, не всі його політичні кроки були вдалим – союз із Московією започаткував нову сторінку в історії України, яка тривала практично 400 років – боротьбу за незалежність України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Богдан Хмельницький – творець української держави (425 років від дня народження Богдана Михайловича Хмельницького (1595-1657), українського гетьмана). URL: <http://www.library.tnpu.edu.ua/index.php/en/virtual-exhibitions/3670-xmelnyckyj-bogdan>

2. Богдан Хмельницький: історія про гетьмана, якому вдалося об'єднати українські території. URL: <https://www.vl.in.ua/post/%D0%B4%D0%B0%D0%BD>

PERSONAL POTENTIAL DEVELOPMENT IN CORPORATE WORLD

*Maria Yosypivna DMYTRENKO, Doctor of Philosophy, Professor
Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chornobyl Heroes
of National University of Civil Defence of Ukraine*

Corporate culture creation and maintaining is closely connected with personal potential development and realization, determining personality orientation of every employee in an organization. Such domestic scientists as Ya. Kudrya, I. Kucheriavyi, O. Chaplyhin, etc. have contributed to the analysis of theoretical basis for personality potential.

An organization is a complex structure. Organizational culture makes the basis for its potential. This is what influences people when they choose an organization. It also has a strong effect on how they interact in the process. These are steady norms, principles of life and organization activities, which can be attributed to norms, values, beliefs, family traditions, etc. These aspects distinguish between organizations and serve as determinants of their long-term successful functioning and survival. Organizational culture is a complex set of important assumptions that are accepted without any proof and shared by group or organization members. In most cases, corporate culture is interpreted as the philosophy and management model adopted by the majority of organization members [4]. Sharing certain beliefs and expectations organization members form their physical environment, produce a single language of communication,

create single patterns of behavior in different situations and show feelings and emotions acceptable to everyone. When employees perceive these manifestations of culture, they realize them and add a certain meaning to the events and actions, which take place in the organization. The sense of organizational culture is how employees' ideas form certain patterns of behavior in the process of realizing their personal potential.

Generally speaking, several features mark the model of organizational culture. They include:

- self-awareness and understanding of one's place in the company;
- clear understanding of company dressing; established traditions and habits at work;
- awareness of time and its use; structured relationships between employees;
- established values and norms of the company;
- established communication system;
- awareness of belief in the transcendental;
- presentation of a clear process of employee development and training;
- recognition of ethics at work and its motivation [3].

Personality can and should co-exist and effectively interact with corporate culture with a certain type of relationship. We find it expedient to consider several types of pressure of one culture on another and culture on personal potential. In the everyday life of an organization, there is both destructive and constructive pressure. It is worth noting that a certain level of pressure is characteristic of a specific type of organization management [2].

1. Destructive pressure. Disorganized activity is the result of weak pressure of corporate culture on individual culture. In this case, there is low organization of relations, coordination and control. Under such conditions, individuals act almost autonomously, heading to satisfaction of their own goals and personal interests.

2. Constructive influence. Coordinating activity is a consequence of sufficient pressure of the organizational culture on the individual. In such conditions, common goals are significant for the satisfaction of personal interests, relatively high loyalty personnel (which involves some reduction in labor mobility). As a result there are anxieties about change.

The consequence of the maximum pressure of a positive character on the personality is participation, that is, the activity of constructive corporate pressure cultures. It manifests as a symbiosis of a person and an organization. Everyone aspires to the maximum extent to realize individual abilities and achieve the general personal goal that is significant for everyone.

Total unification is the result of excessive pressure. Unification takes place on a physical, emotional, and cognitive level. Organization significantly frees a person from the need for critical thinking reflection, providing with instructions, norms, rules, traditions and orders.

Deindividuation of personality is an activity that acts as a consequence of high pressure of a negative nature or maximally destructive pressure. This can be called coercive persuasion, zombification or "brainwashing". The personality falls into absolute mental dependence. In an organization with a destructive nature, one person always makes all the decisions. Employees lose their own individuality both at work and outside it, being absorbed by corporate culture. Excessive destructive pressure on the individual undermines not only his/her mental, but also physical health.

The importance of organizations is exceptional in human life. They pierce our society. A person as an individual is a product of society in the sense that from birth

he/she does not possess those special facts and individual abilities that are characteristic of a specific species environment [3].

Social norms of the organization have a significant impact on identity and personality type of their employees. Considering the circumstances mentioned above, this impact can be even stronger than the influence of family and friends. The stronger the pressure of corporate norms on a person is, the more rigidly they impose the necessity of actions, the stronger and deeper the destruction is. Destruction of individuality means the loss of social and psychological independence but preserving physical autonomy. This is a direct evidence of loss of human value of freedom.

So, the culture of society (or group) as a set of objective in the form social norms of ideas is understood as a certain program (requirements and requests) of “learning and teaching” an individual in the process of socialization. At the same time, a person has practically no mechanisms of resistance to this kind of “learning and teaching”. In other words, the process of socialization supports certain traits in each personality according to the personality type, the most adequate for this culture. Personality is a mass phenomenon, the result of existence in society [2].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дослідження корпоративної культури: [Електронний ресурс]. URL: <http://www.tns-global.com.ua>
2. М. Дмитренко Корпоративна культура: тенденції розвитку і функціональний потенціал. Монографія Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2013. 398 с.
3. Кудря Я. В. Нові підходи до кадрової корпоративної політики в управління персоналом. Проблеми науки. 2009. № 7. С.21-23.
4. Шейн Е. Організаційна культура і лідерство: [Електронний ресурс]. URL: <http://surl.li/ansxo>

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ПРОПАГАНДИ

Єрьома О. С.

*Науковий керівник – Чубіна Т. Д., доктор історичних наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Пропаганда, звичайно ж, залишиться завжди, сучасний світ надто залежить від уміння скоординувати поведінку його найдрібніших компонентів як в моменти кризи, так і при проведенні широкомасштабних акцій в «нормальних» ситуаціях.

Сьогодні абсолютно неважливо, як ми будемо називати цю сферу діяльності – «пропаганда», «реклама» чи «зв'язки з громадськістю». Для всіх очевидно, що сучасне суспільство не в змозі вижити без свідомого систематичного керування за допомогою інформації, без управління громадською думкою та здійснення соціального контролю.

У зв'язку з цим на фахівців, що відповідають за інформаційну взаємодію між державою і суспільством, за забезпечення підтримки державних рішень різними цільовими групами, лягає дуже серйозне завдання. Проте, як можна помітити, способи що використовуються в даний час для її рішення не є ефективними.

Причин багато. Сюди можна віднести відсутність будь-якої зрозумілої концепції, яка б визначала ціннісні пріоритети у зовнішній та внутрішній політиці країни, відсутність підготовлених кадрів, здатних ефективно організувати і управляти процесом державної пропаганди, відсутність матеріальної і технічної бази і т.п.

Незважаючи на те, що сьогодні ця ситуація поступово змінюється (про це говорять і дії уряду, пов'язані з активізацією програм з патріотичного виховання, поява рад, комісій, відповідальних за ці питання), складно говорити про те, що «процес пішов».

І одне з основних питань, з яким стикаються сьогодні керівники на місцевому і регіональному рівнях, звучить так: Як повинна виглядати структура (держустанова, департамент, відділ тощо), що займається пропагандою?

Деталізуючи це питання, продовжимо: на які цілі і завдання вона повинна бути орієнтована? Які об'єкти і технології впливу? Якими компетенціями повинні володіти фахівці, що працюють в подібних структурах? І т.д.

Давайте спробуємо позначити хоча б основні контури відповідей на ці, досить непрості, питання.

На сьогоднішній день існує досить великий обсяг методів, пов'язаних з розробкою організаційних моделей для комерційного сектору. Тим не менш, основна складність полягає в тому, що всі вони визначаються цілком зрозумілим економічним ефектом, на досягнення якого повинна бути спрямована діяльність тієї або іншої компанії. Коли мова заходить про управління духовною сферою, то такого роду міри – неприйнятні.

При цьому в бізнесі, як правило, немає проблеми з поданням діяльності, якою планує займатися компанія. Неважливо, буде це виробництво одягу або просування сайтів в інтернеті. Загальні принципи і технології, на основі яких і за використання яких організація будує свою роботу. Що стосується пропаганди, то сьогодні такої ясності в органів управління немає.

Парадокс полягає в тому, що ще двадцять років тому ситуація була зворотною. У нашій країні існував величезний апарат управління пропагандою, що використав досить широкий спектр методів для управління духовною сферою. Варто відзначити, що до цих пір багато що з цього досвіду може бути використано й адаптовано до сучасних умов.

Тим не менш, мені бачиться необхідним хоча б коротко охарактеризувати основні підходи до організації і технологій пропаганди.

Як вже неодноразово зазначалося, в пропаганді виділяються два типи – агітаційний та інтеграційний. Перший тип орієнтований на швидкий і дієвий ефект. Тут мета полягає в спробі привернути увагу людей до визначених сфер і звичайно виявляється у швидких і чітко фіксованих змінах. Якщо проводити аналогії, то більшість рекламних та PR-кампаній, як раз і є прикладами використання агітаційної пропаганди. Великий шум у ЗМІ, пов'язаний з ювілеєм першого польоту в космос, повинен був не тільки залучити (прямо зараз) увагу людей до події, а й сформувати певні позитивні почуття.

Що стосується другого типу, то тут мова йде про неквапливий, поступовий і непомітний вплив. Мета пропаганди в цьому випадку полягає в тому, щоб домогтися не тимчасового впливу на людину, а кардинальної перебудови зсередини за власним бажанням.

На мій погляд, найбільш важливим, з точки зору державного управління для стабілізації суспільства, буде другий тип пропаганди. Саме на формуванні духовних, ціннісних підстав сталого розвитку суспільства має бути спрямовано пропагандистський вплив державних структур.

З цієї точки зору основна функція пропаганди була і полягає в тому, щоб забезпечити цілісність, стабільність «картини світу» у свідомості окремо взятого індивіда, а значить і стабільність суспільства, його стійкість (як в «нормальний», так і в кризовий час) у цілому. У свою чергу така цілісність забезпечується за рахунок формування системи цінностей, розмежованої більшістю населення в суспільстві, і моделей поведінки, заснованих на цій системі.

Однак і тут необхідні свої пояснення, без яких подальший аналіз буде утруднений. Справа в тому, що сьогодні традиційні підходи та технології політичної пропаганди навряд чи будуть ефективними. Можна писати на кожному паркані – «Народ і партія єдині!», але от тільки користі від цього буде не багато. Швидше замість позитивного результату ми отримаємо абсолютно протилежне. Для вирішення сформульованої стабілізаційного завдання потрібні інші підходи.

Можливе рішення, ми можемо знайти в концепції «соціологічної пропаганди», введеної в ужиток французьким соціологом Ж. Еллюль, який визначив її як «проникнення ідеології за допомогою її соціологічного контексту», розкриваючись насамперед у атрибутах даного способу життя, тобто в рекламі, кіно (комерційні та аполітичні фільми), в техніці, в системі освіти, у сфері суспільних послуг і т.д. Ж. Еллюль дуже чітко розрізняє цей тип від політичної пропаганди, для якої, на його думку, характерно вплив за допомогою прямого тексту і аргументів. Специфіка ж соціологічної полягає в тому, що вона «ненавмисно», проникає в людину через його звичаї, культивує наявні і створює в ньому нові звички і в той же час прагне «об'єднати в собі максимальну кількість індивідуумів, уніфікувати поведінку своїх членів за певним зразком, поширити свій спосіб життя за межі своєї країни, тим самим нав'язуючи себе іншим групам». При цьому основний ефект полягає в тому, що людина мимоволі засвоює нові критерії способу життя так, як ніби він вибрав їх собі сам. У результаті цього відбувається поступова адаптація до певного порядку речей. Найбільш яскравим прикладом застосування цієї концепції є пропаганда «американського способу життя».

Соціологічна пропаганда діє через «привабливий приклад чи приклад, який здається привабливим певній групі, шляхом створення моди на конкретні способи поведінки, одяг, шляхом визнання правильними чи неправильними тих чи інших понять, тих чи інших явищ». Соціологічна пропаганда знаходить своє вираження в рекламі, у фільмах, глянцевиx журналах, серіалах, тощо. Вона розповсюджується через будь-які атрибути даного способу життя: від піджака модного крою або зачіски до захоплення специфічним хобі або течією в мистецтві, проведенням вільного часу чи певним стилем життя.

Відзначимо ще пару обставин, які будуть для нас не менш важливими. По-перше, у зв'язку з тим, що соціологічна пропаганда претендує на провідну роль у визначенні стилю життя, смаків, звичок, лінії поведінки людини або груп людей, їй властива диференційована спрямованість: різним групам і прошаркам населення пропонуються різні споживчі та культурні «цінності», еталони поведінки.

По-друге, як зазначає Ж. Еллюль та інші фахівці, найбільш важливе значення тут надається створенню «полів стимулів», тобто прив'язування інтересу тих чи інших аудиторій до відповідних «цінностей» речового або духовного плану.

Узагальнюючи сказане, хотілося б зробити наступні висновки:

1. Будь-яка система пропаганди повинна містити в собі компоненти як агітаційного, так і інтеграційного типу. Це дозволить не тільки формувати стійкі

параметри способу життя, а й виробляти на їхній основі певні моделі поведінки для різних ситуацій і відносини до поточних подій. При цьому, стратегічно зміст цих параметрів має бути націлений на стабілізацію процесів, що відбуваються в духовному житті.

2. В умовах сучасного інформаційного суспільства найбільш адекватним стає «соціологічна пропаганда», що дозволяє ненав'язливо створювати і коректувати стилі життя для різних цільових груп.

3. Оскільки мова йде про формування стійких ціннісних систем у свідомості як окремих індивідів, так і великих соціальних груп, можна говорити про наявність дуже тривалих часових періодів планування пропагандистської діяльності.

Виходячи з таких передумов, можна виділити кілька цілей, які повинні визначати діяльність державних пропагандистських структур. У самому загальному вигляді вони можуть бути сформульовані так:

1. Стратегічна мета: забезпечити довгострокову стабільність суспільства за рахунок формування консенсусу навколо державної системи цінностей і легітимних моделей поведінки (спосіб життя), заснованих на ній.

2. Змістовна мета: сформувати у свідомості населення країни привабливого «способу життя», що базуються на сучасному трактуванні демократичних та патріотичних цінностей і пояснює місце її жителів у світі.

3. Технологічна мета: забезпечити безперервність і ефективність процесу комплексного здійснення та управління пропагандою.

Звісно, кожна з цих цілей, у свою чергу, може бути розгорнута як цілі групи підцілей, які, у свою чергу, також вимагатимуть окремого теоретичного опрацювання та включення до організаційної моделі здійснення пропаганди. Однак подібна конкретизація можлива лише на основі детального аналізу стану ціннісної структури суспільства, аналізу наявних ресурсів, кадрового потенціалу, тощо. Тим не менш, сформульовані вище методи можуть суттєво полегшити процес створення державних структур, відповідальних за формування і управління пропагандою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Власов С. Потрібні нові форми протипожежної пропаганди // Пожежна безпека / С. Власов. – К., 2003. – №6. – С. 32 – 33.

2. Володимиров О. Дотримуючись цих правил / О. Володимиров // Пожежна безпека. – К., 2001. – №28. – 38 с.

3. Чубіна Т. Д. Методика навчання правил пожежної безпеки в молодшому шкільному віці / Т. Д. Чубіна // Матеріали за XIII міжнародна научна практична конференція «Новината за напреднали наука – 2017». – Volume 6 : Педагогически науки . Психология и социология. – София: «Бял ГРАД-БГ», 2017. – 112 с. – С. 44-47.

4. Чубіна Т. Д., Підгорецький Ю. В. Пропаганда: основні приклади класифікації / Т. Д. Чубіна, Ю. В. Підгорецький // Вісник гуманітарного наукового товариства: наукові праці. – Випуск 17. – Черкаси: ЧІПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2017. – 256 с. – С. 163-168.

5. Shaw Jeffrey M., Illusions of Freedom: Thomas Merton and Jacques Ellul on Technology and the Human Condition. – Eugene, 2014.

6. Stauber John and Rampton Sheldon, Toxic Sludge Is Good for You! Lies, Damn Lies and the Public Relations Industry Monroe. – Maine: Common Courage Press, 1995.

ІНТЕГРАЦІЯ СОЦІОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ В НАУКУ ПРО ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Запека К. Д.

Вороновська Л. Г., кандидат філософських наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Соціологічна рефлексія феномена PR як однієї з форм соціальних зв'язків базується, перш за все, на розумінні соціальної взаємодії. Розгляд PR як соціально орієнтованого спілкування і соціальної взаємодії відкриває нові можливості для створення теоретичної бази PR щодо соціально-гуманітарного знання. Через соціальні категорії взаємозв'язку, взаємодії і взаємовпливу можлива соціологічна рефлексія PR. «Наука про зв'язки з громадськістю при вирішенні пізнавальних завдань спирається на зміст соціологічного знання, а також на методи соціологічного дослідження» [2, 63].

У центрі теорії публік рилейшнз перебувають комунікативна дія і взаємодія людей та їх об'єднань, а соціологія в цьому зв'язку виступає, насамперед, як наука про взаємодію і поведінку людей у середовищі собі подібних. Для науки про зв'язки з громадськістю має значення соціологія як теорія суспільної взаємодії людей, що спирається на досвідчене вивчення соціальнозначущих, стійких і типових форм поведінки людей, визначених їх соціальним статусом, соціальною роллю і соціальними нормами цього суспільства.

До важливих досліджень, що ретельно проводилися провідними соціологічними школами і результати яких інтегрувалися в науку про публік рилейшнз, належить вивчення феномена «громадська думка», яка може розглядатися сучасною наукою у двох площинах – через категорію діяльності та як соціальний інститут.

У першому випадку, під громадською думкою розуміється ціннісна, оцінна та практична (опосередкована соціальним інтересом) діяльність суб'єктів, а також результат такої діяльності. В іншому випадку, громадська думка розглядається як певна соціальна сила, яка через механізми соціального впливу, передачу норм, цінностей, традицій бере участь у регулюванні соціальних відносин, має на увазі громадська думка як вагомий важіль у суспільно-політичному житті, що здатен контролювати та регулювати процеси, які є об'єктом його інтересів.

Соціологія громадської думки – спеціальна соціологічна теорія, яка вивчає, з одного боку, зміст проявів громадської думки та вплив її на функціонування суспільства, а з іншого — загально-суспільні й специфічні чинники, що визначають зміст суджень громадської думки і якість (повноту) виконання нею своїх соціальних функцій, і тому має вагоме значення для становлення науки про зв'язки з громадськістю.

У сучасній науковій літературі підкреслюється, що соціологічний підхід до вивчення громадської думки повинен базуватися як на розумінні її як структурного елемента свідомості, так і на фіксації її ролі в системі соціальних відносин і розгляду всього контекста «свідомість – соціальне середовище». Цей підхід відбиває духовно-практичний характер громадської думки як свідомості, що переходить у дію, реальну активність, норму поведінки і відіграє роль регулятора.

Цікавою є думка відомого дослідника громадської думки Б. Грушина, згідно з якою під «громадською думкою» у сучасній міждисциплінарній традиції наукового дослідження розуміють два суспільні феномени: по-перше, громадську думку

розглядають як соціальний (чи соціально-політичний) інститут, що стійко й ефективно бере участь у здійсненні влади, один із визнаних, узаконених механізмів процесу прийняття рішень на всіх рівнях життя суспільства; по-друге, громадська думка – це сукупне судження безлічі груп людей, яке поділяється різними соціальними спільнотами з приводу тих чи інших подій, явищ дійсності. [1, 16].

Специфіка взаємовідносин соціології і науки про PR полягає в тому, що кожний прояв людської життєдіяльності, людську комунікацію вони вивчають у соціальному контексті, у взаємозв'язку з усім суспільним організмом як цілісною системою, у взаємодії різних сторін, рівнів, підсистем. Соціальне і в соціології, і в науці про PR – це сукупність суспільних відносин цього суспільства, інтегрована в процесі спільної взаємодії індивідами чи групами індивідів у конкретних умовах місця і часу.

Таким чином, межами наукового знання про PR, громадську думку, спираючись на дослідження її з позицій соціології, слід вважати особливим станом реальної свідомості мас, соціальних спільнот і груп, який виражає домінуюче ставлення, позицію стосовно актуальних суспільно значущих проблем, подій, процесів чи явищ, що зачіпають інтереси значної частини суспільства.

Отже, аналіз робіт провідних соціологів дозволяє зробити такий висновок: системна методологія зв'язків із громадськістю як відносно нової для сучасної України соціально-комунікаційної наукової дисципліни спрямовується на комплексне, системне вивчення PR-комунікацій, і передбачає інтеграцію як фундаментально-теоретичного знання науки про зв'язки з громадськістю досягнень соціологічної науки. PR – це ретельно спланована система координації громадських зв'язків, і без ясного розуміння факторів і механізмів, що регулюють суспільні відносини, не можуть бути зрозумілі і розкриті базові завдання і функції публік рилейшнз.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лободинська О. М., Магазинщикова І. П., Мельникова Н. В. Соціологічний практикум: навч. посібник. – К., 1998.
2. Матусевич В. Суб'єкт громадської думки: теоретичні та методичні проблеми визначення // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – №1. – С. 21 – 39.

НАЙВИЩІ ДЕРЖАВНІ НАГОРОДИ УКРАЇНИ: ГЕРОЙ УКРАЇНИ

Зуєнко М. О.

*Науковий керівник – Косяк С. М., кандидат історичних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Кожна держава має свою систему державних нагород, яка покликана увиразнити визначні постаті, їхні видатні заслуги перед країною в різних сферах діяльності. Державні нагороди відповідно до Закону «Про державні нагороди України» від 16.03.200 р. [1] є найвищою формою відзначення громадян за видатні заслуги в розвитку економіки, науки, культури, соціально сфери, захисті Вітчизни, охороні конституційних прав і свобод людини, державному будівництві та громадській діяльності, за інші заслуги перед Україною.

Існують різні види державних нагород: звання Герой України, ордени, медалі, відзнака «Іменна вогнепальна зброя», почесні звання України, Державні

премії України, Почесна відзнака Президента України, відзнака Президента України – зірка «За мужність», відзнака Президента України – хрест «За мужність», Почесна Грамота Президента України за активну благодійницьку діяльність у гуманітарній сфері, Вітальний лист Президента України, Подяка Президента України, Грамота Президента України. Статут і Положення про державні нагороди затверджуються Президентом України, нагородження здійснюється Указами Президента України.

Найголовнішою нагородою в нашій державі є звання Героя України, з врученням ордена «Золота зірка» або ордена Держави, що встановлено згідно з Указом Президента України за № 944/98 від 23.08.1998 [2]. Званням Герой України можуть бути нагороджені лише громадяни України (крім передбаченого законом винятку), причому кількість нагороджень званням Герой України не може перевищувати двох (не більше ніж по одному нагородженню орденом «Золота зірка» й орденом Держави).

Першим нагородженим відзнакою Герой України з врученням ордена Держави став президент НАН України Б. Патон (26.11.1998). Першим нагородженим відзнакою Герой України з врученням ордена «Золота зірка» – льотчик-випробувач Авіаційного науково-технічного комплексу ім. О. Антонова О. Галуненко (21.08.1999).

16.03.2000 Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про державні нагороди України», згідно з яким державною нагородою України – найвищим ступенем відзнаки України є звання Герой України, з врученням ордена «Золота Зірка» або ордена Держави. Указ Президента України за № 944/98 втратив чинність 02.12.2002 з прийняттям нового Указу за № 1114/2002 [3]. Відповідно до нього було затверджено Статут звання Герой України та встановлено нові описи ордена «Золота Зірка» та ордена Держави і нові мініатюри до них. Зазначимо, що до нового Закону внесено доповнення: звання Герой України, як виняток, може бути надано посмертно іноземцю за здійснення героїського вчинку, пов'язаного з відстоюванням конституційних засад демократії, прав і свобод людини.

Від початку ведення військових дій на території незалежної України (2014), слово «подвиг» набуло особливої ваги, йдеться передовсім про захист Вітчизни. 20 червня 2014 р. орденом «Золота Зірка» посмертно нагороджено генерал-майора С. Кульчицького з формулюванням «за виняткові військові заслуги перед Українською державою, героїзм і самопожертву в захисті державного суверенітету України» [4]. Він загинув під час виконання завдання біля м. Слов'янська Донецької області. Того ж дня вийшли відповідні укази про нагородження військового льотчика К. Могилко та десантника Т. Сенюка (обох – посмертно).

З початком повномасштабної війни російської федерації проти України (24.02.2022) одним з перших (26.02.2023) був відзначений (посмертно) український військовий, сапер В. Скакун [5], який підірвав Геніченський міст (Херсонська область), сповільнивши таким чином просування ворожої колони танків углиб України.

Станом на 24.09.2022 загальна кількість нагороджених «Героїв України» становить 656 осіб, з них чоловіків – 616, жінок – 40. Орден «Золота Зірка» отримали 385 осіб, орден Держави – 271 [6].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про державні нагороди України: Закон України № 1549-III від 16 березня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. 2000. № 21. Ст. 162. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/> (дата звернення: 15.03.2023).

2. Про встановлення відзнаки Президента України «Герой України»: Указ Президента України № 944/98 від 23.08.1998 // Президент України. Офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/944/98#Text> (дата звернення: 15.03.2023).

3. Про звання Герой України: Указ Президента України N 1114/2002 від 2 грудня 2002 // Президент України. Офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/944/98#Text> (дата звернення: 16.03.2023).

4. Про присвоєння С. Кульчицькому звання Герой України: Указ Президента України № 544/2014 від 20 червня 2014 р. // Президент України. Офіційний сайт. URL: <https://web.archive.org/web/20190328062327/https://www.president.gov.ua/documents/544201417387> (дата звернення: 16.03.2022).

5. Скакун, Віталій Володимирович // Велика українська енциклопедія. 2022. URL: <https://vue.gov.ua/Скакун,ВіталійВолодимирович>.

6. Українська енциклопедистика: постаті, події, поняття: збірник матеріалів / За заг. ред. д. і. н., проф. А. Киридон. Київ : Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2022. 208 с. С. 50.

РАДЯНІЗАЦІЯ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ В 2022-2023 рр.

Івасюта Ю. В.

*Науковий керівник – Єгресій О. І., кандидат історичних наук, доцент
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*

Сучасні процеси деколонізації України є одними із наслідків російського повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р. Декомунізація як явище має місце ще з 1990-х рр. Однак, з юридичної та соціально-економічної точки зору, вона з'явилась в нашій державі після ухвалення відповідного пакету із 4 законів України ВРУ в 2015 р. Завдяки цьому і рішенням місцевих рад, які мали вищезгадане правове підґрунтя, громадський простір було очищено від Ленінів і інших комуністичних діячів на 90-95% в межах підконтрольних Україні територій. Правда це не означало, що після початку повномасштабної війни в минулому році, проблема щодо радянської громадського простору і окупаційна політика пам'яті як складова «руського міра» стануть знову актуальними.

Одним із перших актів щодо відновлення пам'ятника Леніну на окупованій території був випадок у м. Генічеську Херсонської області 18 квітня 2022 р. Слід зазначити, що прикордонне з АР Крим місто було зайняте противником у перший день вторгнення. Монумент встановили на теж саме місце, де стояв його попередник. Це не була та сама скульптура, яка стояла в місті до початку всеукраїнського Ленінопаду 2013-2021 рр. Цілком ймовірно, що цього Леніна було привезено з РФ або він був на балансі міськради (ОТГ) після проведення відповідного демонтажу в одному із сіл довкола Генічеська. На стінах адміністративної будівлі, навпроти якої поставили цю скульптуру, були вивішені як російський, так і радянські державні прапори [1].

За кілька тижнів до встановлення в Генічеську більшовицького Ілліча, монумент цьому вождю у Новій Каховці тієї ж Херсонської області. Аналогічна акція по реінкарнації радянського вождя в публічному просторі відбулась і в окупованому на Луганщині м. Новопсков в червні 2022 р. [3]. В листопаді 2022 р. в окупованому Мелітополі, російські окупанти незаконно повернули на старе місце демонтованого 7 років тому Леніна [5].

Цікаво, що не всюди в окупантів були миттєві успіхи щодо радянізації громадського простору в зайнятих ними населених пунктах. Зокрема, слід згадати, що у планах окупаційної влади Херсону та Маріуполя було відновити монументи вождю пролетарів. Після демонтажу 13 липня 2022 р. пам'ятника Небесній Сотні в центрі Херсона, місцеві колаборанти (Сальдо, Стремоусов і т.д.) проводили диспути з приводу того, що саме слід розмістити замість українського героїко-патріотичного монументу. З одного боку, ідею щодо встановлення Леніна активно просував Стремоусов, натомість Сальдо був більш прихильним до встановлення аналогу одеського пам'ятника Катерині II [4]. Правда якщо в Херсоні, який звільнили ЗСУ 11 листопада 2022 р. від російських військ це не відбулось, то питання довкола Маріуполя – загадка.

Радянізація в перші місяці вторгнення просувалась не лише через поодинокі відновлення ленінів, а в першу чергу, через маніпуляції в інформаційному просторі про повернення справедливості щодо «справжніх героїв війни». Цей міф підсилювали не лише через призму роликів з пропагандою, а й через радянські прапори, в тому числі 150-ї стр. дивізії РСЧА, вивішеного над Рейхстагом 1945 р.

Саме цей прапор росіяни вивісили росіяни в Херсоні у квітні 2022 р. Його неодноразово було скинуто з флагштоку небайдужими жителями міста, що до речі і повторювалось з радянськими прапорами в смт. Станіслав і м. Генічеськ Херсонської області, мало місце в Маріуполі та Мелітополі Запорізької і Донецької областей відповідно. 8 вересня 2022 р. в ході Харківської контрнаступальної операції ЗСУ, бійці Першої Окремої Бригади Спеціального Призначення ім. Івана Богуна взяли як трофей копію прапора 150-ї дивізії РСЧА. Такі трофеї є частою знахідкою для українських бійців ще з початку вторгнення, чим доказують символізм в маніпуляціях російської влади довкола Другої світової війни [6].

В доволі ганебний спосіб росіяни використали ситуацію з бабусею з радянським знаменом, яка вийшла до окупантів в одному із сіл на Харківщині весною 2022 р. Дещо пізніше, т.зв. «символ миру» тиражувався не лише в мистецьких об'єктах російської пропаганди, у ЗМІ, а й через встановлення нових радянських монументів, в тому числі в Маріуполі [3].

Зрозуміла річ, що українська влада та уряд не можуть вирішувати проблемні ситуації з радянізацією конституційно визначених теренів окупантом. Одним із небагатьох виходів з такої ситуації є якісна робота руху опору на півдні та сході. Найбільш дієвими є результати роботи Бердянської партизанської армії (БПА), руху АТЕШ в Криму, партизанських загонів на Луганщині, Донеччині, Херсонщині і в інших місцях.

Радянізація окупованої території йде пліч-о-пліч з третім етапом декомунізації в Україні, який розпочався одразу ж після вторгнення. На зміну Ленінопаду прийшов Пушкінопад, а радянські танки, гармати та літаки, монументи воїнам-визволителям і скульптури на честь Чкалова та генерала Ватутіна переходять в музейний простір. Коли вулиця Мічуріна чи Ковпака іменується в українському місті чи селі на честь полеглого українського воїна чи українського новітнього міста-героя, то в окупованому Мелітополі, вулиця Дмитра Донцова окупантами перейменовується на честь іншого уродженця міста – генерала НКВС-КГБ Судоплатова, який відомий історії як вбивця полковника Є. Коновальця [3].

На початку березня 2023 р. очільник незаконної анексованої у вересні 2022 р. путіним території Запорізької області Є. Балицький (правнук наркома внутрішніх справ УРСР В. Балицького) обирає обласним центром м. Мелітополь і

повертає адміністративне районування Запорізької області зразка 1991 р. замість існуючого згідно з децентралізацією 2020 р. українського адміністративного устрою. В населених пунктах області масово повертають старі радянські назви вулицям, а десь і циркулюють питання про повернення ленінів та інших радянських монументів в ті чи інші населенні пункти на окупованім терені [2]. Всі ці речі відбуваються всупереч Конституції України, законів про декомунізацію, порушується кримінальний, адміністративний, цивільний і інші кодекси.

Отже, радянізація суспільно-політичного життя на окупованих росіянами територіях України з 24 лютого 2022 р. є одним із наслідків ворожого вторгнення. Це робиться як з метою історичних маніпуляцій, так і пошуку лояльності в населення, яке залишилось в окупації. Ми будемо сподіватись, що невизнані законами України дії колаборантів та окупантів будуть анульовані в ході українського контрнаступу на півдні та сході нашої держави найближчим часом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Балачук І. Окупанти у Генічеську встановили пам'ятник Леніну. *Українська Правда*, 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/04/18/449/>
2. Балицький оголосив Мелітополь столицею окупованої частини Запорізької області. *Запорізькі вісті*, 2023. URL: <https://zv.zp.ua/balickij-ogolosiv-melitopol-stoliceju-okupovanoi-chastini-zaporizkoi-oblasti/>
3. Голубева А. Війна і пам'ятники: в Україні зносять Пушкіна, а на окупованих територіях повертають Леніна. *BBC News Україна*, 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61921265>
4. Замість пам'ятника Небесної Сотні буде Ленін або Катерина. *Історична Правда*, 2022. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/2022/07/15/161567/>
5. Лазарова С. В окупованому Мелітополі росіяни встановили пам'ятник Леніну, що був демонтований сім років тому. *New Voice*, 2022. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/v-melitopoli-rosiyani-vstanovili-pam-yatnik-leninu-novini-ukrajini-50281869.html>
6. Українські воїни захопили російський "прапор перемоги". *Українська Правда*, 2022. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/2022/09/8/161773/>

ЛЮДИНА ТА КУЛЬТУРА ХХ ст.

Калінчук О. С.

Науковий керівник – Горенко Л. М., кандидат історичних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України

Починаючи з доби Відродження, людина вбачала головною метою своєї діяльності підкорення природи та перетворення світу. Нічим не обмежений оптимізм таких поривань призвів у ХХ ст. до ситуації, коли виробничі технології перевищили можливості культурних регуляторів, а людство перетворилося на силу, здатну знищити себе, свою людяність. Отже, сьогодні постала глобальна проблема – виживання самої людини в умовах стихійного розвитку створеного нею штучного середовища.

Умови індустріального суспільства спричинили домінування соціальних інститутів надлюдиною. Техніка перетворилася не тільки на чинник соціального поступу, а й на форму організації людського життя. Стандартизація життя і

мислення набула невідомого для попередніх епох поширення. Згідно із світоглядними настановами індустріального суспільства природа і соціум мають бути раціонально та утилітарно впорядковані. Переконана в абсолютній раціональності світу людина вважає, що немає нічого такого, чим не можна було б оволодіти за допомогою «розрахунку». Якщо природа перетворювалася за допомогою техніки, то суспільство – за допомогою тотальної інституалізації, втіленням якої є бюрократія. Як наслідок, людина опинилася в залежності від техніки та бюрократичних установ. Це призвело до втрати людиною своєї самостійності та перетворення її на «гвинтик у соціальному механізмі». Колектив, у якому людина жила і до якого пристосувалася, набув безумовної значущості: колективні ідеї та настанови людина сприйняла як власні, вона перестала мислити і діяти самостійно, легко сприймала ті форми і способи існування, які нав'язувало їй суспільство. У результаті цього склався новий тип людини – «людина-маса», яка не визнає авторитетів, заперечує принцип обов'язку, позбавлена моральних цінностей, інертна в діях і думках, живе ілюзією вибору [1, 169].

Людина поступово втрачає індивідуальність, не відчуває потреби в духовному самовираженні, вона прагне бути такою, як усі. Високий рівень матеріального виробництва, технократизм, максимальна спеціалізація вимагають від неї вміння легко співпрацювати в колективі, спонукають до конформізму. Саме надмірність конформізму веде до нездатності або небажання особи формувати індивідуальну життєву позицію, власні погляди, оцінки, ціннісні орієнтири. Така людина вже не прагне самостійності в діях, вона з готовністю наслідує поширені в суспільстві цінності, потреби, смаки, тобто майже розчиняється в колективі і виявляє готовність до виконання будь-якої праці. Визначальним чинником дій для неї стає не цінність, а, як уже підкреслювалося, прагматичний інтерес, розрахунок, користь. Новий тип людини постає не як активний і самостійний творець культури, а як споживач її готових зразків. Гіпертрофія споживання кардинально змінює і ставлення до людини, у ній починають цінувати не людяність, а функціональність.

Водночас індивід прагне в будь-який спосіб підкреслити власну унікальність, неповторність. Відсутність високого рівня особистісної форми культури призводить до того, що свою неповторність людина стверджує винятково в зовнішніх формах (одязі, тату, поведінці тощо). «Бідність» внутрішнього світу позбавляє індивіда можливості не тільки творити нові духовні цінності, а й розпредмечувати багатства культури, які накопичені людством. Унаслідок цього культурна спадщина стає особливо затребуваною тільки для певних кіл соціуму, водночас втрачаючи свій сенс для більшості, поглиблюється розрив між людиною, суспільством та природою.

В останній третині ХХ ст. індустріальне суспільство змінилося постіндустріальним або інформаційним. У ньому виникає проблема збереження особистості людини, її спроможності здійснювати вчинки і бути відповідальною за них. Характерними рисами такого типу людини є: орієнтація на споживання; стандартизованість, егоїстичність, агресивність (у разі порушення прав, на які вона претендує); примітивність мислення; вузькість інтелектуального бачення; впевненість у тому, що вона має право на користування здобутками попередніх поколінь. Усе це разом робить її керованою, перетворює на об'єкт маніпулювання [2, 270].

Така людина творить «масову культуру» (яка зароджується ще в ХІХ ст. у зв'язку з початком масової індустріалізації, піднесенням техніки, створенням

нових споживчих благ, забезпеченням комфортніших форм життя тощо). Її характеризує орієнтація на масове споживання «культурної продукції», виробництво якої стає конвеєрним процесом (тому Голівуд називають «фабрикою мрій»). Культурні, зокрема художні, цінності за таких умов трансформуються у «товар для споживання».

Масова культура пов'язана з комерцією та бізнесом, що віддзеркалюється у поняттях «комерційна культура», «індустрія розваг», які мають завданням переважно релаксацію та розвагу. Тому головними ознаками цієї культури є: простота, яка межує з примітивністю; спрямованість на формування «щасливої свідомості»; апеляція до людських інстинктів (отже, насиченість еротикою та «страхіттями»); тиражованість (подібно до виробничого процесу). Її зразками можуть стати твори «високої культури» за умов багаторазового відтворення (тиражування) та демонстрації (наприклад, музика Дж. Верді, М. Равеля або «Джоконда» Леонардо да Вінчі у рекламі). Артефакти масової культури не претендують на довговічність і не викликають глибокого резонансу у свідомості та душах людей, їх мета – задоволення потреб споживача [3, 77].

Суб'єктом масової культури за умов втрати людиною власного «Я» є не народ, не клас (селянство, робітники тощо), а масове суспільство, орієнтоване на дотримання культурно-поведінкових стереотипів, які поширюються через засоби масової комунікації.

Орієнтація культури на базові фізіологічні і спрощені соціальні людські потреби сприяла тріумфальному поступу масової культури. Стереотипний характер її зразків, експлуатація тематики, зрозумілої й актуальної для більшості людей, її гнучкість та всепроникливість зробили масову культуру доступною всьому населенню глобалізованого світу. Прагнення максимально швидко реагувати на культурні зміни, швидкоплинні потреби та запити перетворило масову культуру на «поводиря» сучасної людськості в мінливому світі, а використання новітніх наукових технологій забезпечило її домінування. Комп'ютери, домашні кінотеатри та різні гаджети поступово стали повноцінними складовими життя сучасної людини, які часто замінюють їй більшість сфер життєдіяльності, дозволяють, «не виходячи з дому», задовольняти практично всі свої потреби. Таке напіввіртуальне існування перетворюється на норму життя.

Утім, масову культуру не можна ототожнювати із масовістю поширення культурних феноменів та кількістю людей, які залучені до неї. Вона не є культурою другорядною, нерозвиненою, культурою «низів». Основні її функції – регуляція поведінки людей, уніфікація їхнього духовного життя, інтелектуального та емоційного світу. Однією з істотних характеристик масової культури є ескепізм, тобто втеча від реальності у світ мрій та фантазій.

Отже, основними ознаками масової культури є: стандартизація; нівелювання особистості; спрямованість на формування «усередненої» людини; домінування споживацьких настроїв; міфологізація життя; загальна доступність; орієнтація на розважальність; відчуження від загальнолюдських культурних цінностей тощо. Мислителі ХХ ст. по-різному оцінювали це явище: одні вважали масову культуру засобом поширення здобутків світової культури і спілкування людей (Т. Парсонс, Л. Уайт), інші – соціальним злом (О. Шпенглер, М. Бердяєв, Е. Фромм).

Масовій культурі протистоїть елітарна, яка претендує на певну закритість, декларує розподіл людей на «масу» і «обраних» – еліту. В сучасному світі елітою називають «вищі», часто привілейовані верстви, які здійснюють функції управління, пов'язані з розвитком науки, політики, права, мистецтва тощо

і мають досить високий інтелектуальний та творчий рівні, відрізняються високою життєвою активністю. Глобалізаційні тенденції, формування інформаційного простору сприяють появі космополітичної еліти, яка послаблює зв'язки з певною національною культурою. Показниками належності до світової еліти в сучасному світі стають універсальна освіта, вміння використовувати позанаціональні інтелектуальні та інформаційні технології, визнання ліберальних цінностей, космополітизм тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чукут С. А. Генеза духовної культури / С. Чукут. – К.: Вид-во УДАУ, 1999. – 256 с. – С. 169.
2. Полікарпов В. С. Лекції з історії світової культури / С. Полікарпов. – Харків, 2006. – 359 с. – С. 270.
3. Лосєв І. В. Історія і теорія світової культури. Європейський контекст / І. Лосєв. – К., 1995. – С. 77.
4. Культурологія: навчальне видання / [Л. М. Горенко] – Черкаси: Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України. 2021. – 130 с.

ГУМАНІТАРНЕ ЗНАННЯ ЯК ОКРЕМА СФЕРА НАУКОВИХ ПІДХОДІВ

Кліщук С. В.

*Воронівська Л. Г., кандидат філософських наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Гуманітарні науки є особливою сферою наукового пізнання. У давні часи, коли неопозитивістські орієнтири були більш впливовими, філософія та методологія науки займалися переважно аналізом природничо-наукових дисциплін. Гуманітарні науки з погляду логічного позитивізму виглядали недостатньо зрілими, щоб можна було вивчати їх серйозно. Зараз, коли відкрито складніший образ науки, гуманітарне знання розцінюється як окрема самотунія сфера наукових підходів. Тому огляд тематики сучасної теорії науки був би суттєво одностороннім без хоча б короткого розгляду проблем гуманітарних наук.

Природні науки досягли значних успіхів. Тому вони почали розглядатися як приклад наукового мислення. Ситуація щодо комплексу гуманітарних наук уже досить давно вважається досить неоднозначною. Вже на перший погляд здається, що гуманітарні науки істотно відрізняються від природничих. Але у чому полягає їх специфіка? Можна припустити, що автономність гуманітарних наук пов'язана зі специфікою їх: предмета; методу; цілей; функцій, що виконує гуманітарне знання.

Коло інтересів гуманітарних наук – людина, суспільство, культура. На відміну від природних процесів, що підкоряються природним закономірностям, предмети та процеси, що підлягають гуманітарному вивченню, є порівнюваними з людиною: вони або стосуються безпосередньо людського життя, або є результатами людських дій. Психологія, соціологія, історія та інші гуманітарні науки вивчають область явищ, у якій позначається первісна присутність людини.

Тому, наскільки людина відрізняється від безособових природних сил, настільки відрізняються гуманітарні науки від природничих. Непереборна різниця між ними пролягає передусім через феномен свідомості. Усі гуманітарні

науки беруть до уваги феномен людської свідомості. Мова, цінності, комунікація, символи, суспільні утворення, культурні смисли – весь спектр життєдіяльності людини пов'язаний із її свідомим одухотвореним буттям. Хоч би якими приватними аспектами займалися ті чи інші розділи гуманітарного пізнання, вони неминуче сягають корінням у життєвий світ людського існування. Найскладніші питання людського буття становлять фундамент будь-якого гуманітарного дослідження, навіть якщо вони залишаються його неявним тлом. Усе це створює унікальну особливість гуманітарного знання. Раніше для опису сфери початкової присутності людини використовували поняття «дух». І, мабуть, поки що не придумано кращої вказівки на специфіку предмета гуманітарних наук, ніж те, що міститься в терміні, запропонованому В. Дільтеєм – науки про дух (нім. Geisteswissenschaften).

Чого, взагалі кажучи, прагне дослідник-гуманітарій? Якщо метою природничо-наукового дослідження можна вважати насамперед встановлення універсальних законів, що додаються до природних об'єктів незалежно від їх просторово-часової локалізації, то гуманітарні науки мають справу з явищами, які мають істотну частку індивідуальності. Зрозуміло, комплекс гуманітарних наук дуже неоднорідний щодо своїх дослідницьких завдань. Є підходи, орієнтовані на встановлення загальних закономірностей культур, історичних подій, феноменів індивідуальної поведінки. Але є і явно індивідуалістські стратегії, які прагнуть зрозуміти те чи інше явище в його поодинокості, унікальності. Такими є, наприклад, детальні історичні дослідження, які прагнуть відновити максимально повну картину тієї чи іншої події. Такі і, наприклад, підходи у психології, націлені на досягнення індивідуальної життєвої драми; як приклад тут можна навести погляди А. Лоренцер у програмі побудови психоаналізу як науки про конкретні переживання.

Подібні підходи не означають заперечення взагалі будь-яких закономірностей людського життя. Йдеться тут про інше: в індивідуалістських пізнавальних стратегіях ті чи інші регулярності чи закони можуть використовуватися лише як засіб для кращого розуміння індивідуального феномена. Таким чином, завдання зводиться до питання, що ми вважатимемо пізнавальним ідеалом, загальне чи індивідуальне. На цьому й ґрунтується спроба провести чітке відділення гуманітарних наук від природничих. У явному вигляді ця ідея була реалізована на межі XIX – XX ст. представниками неокантіанства. Вільгельм Віндельбанд запропонував називати науки, які займаються пошуком загальних законів, номотетичними, а дослідження, орієнтовані на індивідуальні явища, – ідеографічними. Більш рішуче ця ідея була представлена в Генріха Ріккерта. Він виступав проти того виправдання автономії гуманітарних наук, яке виходить із їх особливого предмета або особливого методу; відмінність гуманітарних наук полягає, за Ріккертом, скоріше у логічній структурі їх понять. А ця логічна структура своєю чергою обумовлена дослідницькою метою гуманітарного пізнання. Поняття природничих наук – генералізують і дозволяють вченому підніматися у вивченні природних явищ за ступенями спільності розгляду; поняття ж гуманітарних наук – індивідуалізують, вони є засобом всебічного розкриття одиничності того чи іншого феномена.

Неокантіанці помітили справді важливість гуманітарного пізнання, його зв'язок із унікальними явищами. Але в цілому неокантіанське акцентування стратегій, що індивідуалізують, сьогодні виглядає дещо перебільшеним. Масив гуманітарного пізнання складніший. Адже до полотна соціальних досліджень включаються і генералізації, виявлення різних регулярностей, закономірностей

(наприклад, у соціологічних та економічних теоріях, що узагальнюють дані емпіричних досліджень).

Адекватно було б сформулювати загальні цілі гуманітарних досліджень ширше: як задум дати більше розуміння навколишніх явищ людського життя; при цьому дослідник повинен мати значну свободу вибору засобів тлумачення.

Відмінність гуманітарних досліджень від природничо-наукових помітно і під час розгляду тієї ролі, які відіграє гуманітарне знання у житті. Природно-наукові теорії, особливо, фундаментальні, як би езотеричніші – у тому сенсі, що вони далі віддалені від світу повсякденних і реальних турбот. Знання ж гуманітарне сприймається суспільством зацікавленіше і навіть загострено. Скажімо, математична теорія може цікавити лати незначне коло професіоналів; до того ж природничі науки у процесі ускладнення дедалі більше відриваються від іншої частини культури. Гуманітарні концепції, навпаки, часто досягають значного суспільного резонансу. Вони відразу стають надбанням широких верств громадськості, мають важливий загальнокультурний вплив та наслідки.

У той час як природничі науки набувають соціального значення лише набагато більш опосередкованим шляхом (через свої технологічні програми, через популяризацію природничого знання, що є в якомусь сенсі гуманітаризацією, тобто інтерпретацією для широких верств вихідного закритого змісту) гуманітарні науки за визначенням мають явно прямий доступ до суспільного життя. Більше того, від них відкрито вимагають найближчого та якнайшвидшого практичного застосування. Природничі науки в очах широкої громадськості виправдовують своє існування тим, що мають принести в ідеалі перемогу над доквіллям, тобто мають значною мірою інструментальне значення для вдосконалення наших умов життя.

Гуманітарні ж науки самі є частиною нашого власного внутрішнього середовища. Вони мають значення незрівнянно більшою мірою сенсожиттєве. Правові, педагогічні, господарські, психотерапевтичні, політичні концепції відіграють надто важливу роль у нашому житті, щоб їх можна було віддати у відання відірваних від громадськості академічних учених. Тому гуманітарні науки перебувають значно більшою мірою під постійною увагою суспільства, ніж природничі.

Звичайно, і природничо-наукове знання сьогодні перестає бути нейтральним, стає «емоційно гарячим» (прикладом можуть служити екологія, генетика), але в цілому його сенсожиттєві цінності все ж таки поступаються тим, які традиційно характерні для комплексу гуманітарних наук.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Віндельбанд, Вільгельм // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. – Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. – 742 с.

2. С. О. Плахотнюк. Дільтей Вільгельм // Енциклопедія сучасної України / ред. кол.: І. М. Дзюба [та ін.]; НАН України, НТШ. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001 – 2022.

3. С. П. Стельмах. Рікерт Генріх // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: Наукова думка, 2012. – Т. 9: Прил – С. – С. 222. – 944 с.

ПРИЧИНИ РОЗГОРТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ

Коваленко А. С.

Науковий керівник – Шевченко З. В., кандидатка філософських наук, доцентка,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

У перекладі з латинської мови термін «конфлікт» означає «зіткнення». У соціології та у соціології конфлікту зокрема, конфлікт визначається як найвища стадія протиріч, що виникає між людьми або соціальними групами.

Причини соціальних конфліктів – це сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, що передують соціальному конфлікту та знаходяться з ним у причинно-наслідковому зв'язку, тобто зумовлюють його виникнення.

У соціологічній теорії всі причини соціальних конфліктів прийнято поділяти на суб'єктивні та об'єктивні.

До суб'єктивних причин соціальних конфліктів відносять певні властивості психіки, риси характеру, світогляд, рівень інтелекту тощо.

Об'єктивні причини соціальних конфліктів не залежать від свідомості людини, але можуть здійснювати на неї певний вплив. До об'єктивних причин найчастіше відносять соціальну нерівність, соціальну депривацію, соціальну дезорганізацію.

Відштовхуючись від вищесказаного, серед основних, найбільш загальних, причин розгортання соціальних конфліктів різної гостроти ми можемо виокремити такі:

- кардинально протилежне розуміння людьми цілей, цінностей, інтересів (наприклад, гендерні конфлікти [1]);
- нерівне становище людей у суспільній ієрархії, коли одні керують, а інші вимушені підкорятись;
- розбіжність (неспівпадіння) між експектаціями та діями, реальною поведінкою людей;
- невірне сприйняття, тлумачення змісту процесу комунікації;
- надлишок або навпаки нестача інформації, її якість;
- специфіка людської психіки, коли очікування від реальної дійсності не відповідають уявленнями про неї [2], [3].

Універсальне джерело будь-якого соціального конфлікту – це несумісність вимог, інтересів сторін через обмеженість можливостей їхнього задоволення.

Цілком є зрозумілим той факт, що якби люди змогли задовольнити всі свої потреби, то і соціальних конфліктів просто б не існувало. Але тоді чи мав би місце суспільний прогрес?

Соціальні протиріччя вказують на проблеми, що існують в соціумі, і вирішений соціальний конфлікт неодмінно сприяє розвитку суспільства. Невирішені соціальні конфлікти (а вони можуть бути тривалими, латентними та ін.), навпаки, виснажують та дестабілізують суспільство, гальмуючи його прогрес.

Важливо відмітити, що простежується чітка закономірність у причинах виникнення соціальних конфліктів: чим суспільство бідніше (тобто при задоволенні насущних потреб людина постійно стикається з дефіцитом різного роду ресурсів), тим частіше у ньому виникають конфлікти різної гостроти та тривалості. Проте, у бідному суспільстві, але з тоталітарним режимом, соціальні конфлікти – явище дуже рідкісне або навіть неможливе.

Підсумовуючи, варто наголосити на тому, що вчасно помічені та усунені причини потенційно можливого соціального конфлікту (на стадії соціальної

напруги) виконують сигнальну функцію та сприяють розвитку суспільству. Саме тому, на нашу думку, зусилля сучасної соціології конфлікту мають бути спрямовані на вдосконалення методик вимірювання соціальної напруги в різних сферах суспільних відносин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шевченко З.В. До поняття міжособистісного гендерного конфлікту. Парадигма вищої освіти в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 18 липня – 28 серпня 2022 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 508-510.
2. Петрінко В.С. Конфліктологія: курс лекцій, енциклопедія, програма, таблиці. Навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2020. 360 с.
3. Примуш М. В. Конфліктологія. Київ: Професіонал, 2006. 288 с.

ДО ВИТОКІВ МОДЕРНОЇ ТЕОРІЇ ПРИРОДНОГО ПРАВА ТА СУСПІЛЬНОЇ УГОДИ: ГУГО ГРОЦІЙ

Ковальчук М.

Черкаський гуманітарно-правовий ліцей

Науковий керівник – Усов Д. В., доктор філософських наук, професор,

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

З XV ст. у Західній Європі відбуваються значні соціально-політичні зрушення. Політична влада концентрується в руках монарха, провідного феодала, навколо якого відбувається зміцнення національної єдності. Цей рух спричиняє розробку нових державно-правових теорій у XVI ст., центральною проблемою яких стає ідея суверена як джерела політичної влади, а також «проблема сильної світської влади, здатної оберігати власника і забезпечувати належний правовий порядок у суспільстві» [1, с. 75]. Держава у творчості філософів цього періоду виступає єдиним гарантом мирного співжиття, засобом подолання середньовічної «війни всіх проти всіх».

Внаслідок перших буржуазних революцій в Нідерландах та Англії до влади приходять нові політичні сили – торговельна і промислова буржуазія, для якої були вкрай необхідними гарантії вільної підприємницької діяльності та безпечного життя під захистом державних інституцій та діючого законодавства.

Першу спробу обґрунтувати призначення держави і права в нових соціокультурних умовах зреалізував голландський юрист і правознавець Гуго Гроцій у праці «Про право війни і миру. Три книги, в яких роз'яснюється природне право і право народів, а також принципи публічного права». В цій роботі Гроцій закладає фундамент сучасної науки міжнародного права, а також теорії природного права і суспільної угоди.

Філософською основою природно-правової теорії Гроція був раціоналістичний світогляд, відповідно до якого «вирішувати соціально-правові конфлікти покликаний розум, який має загальнокритичне, всеохопне значення і сприймається мислителем як верховний суддя (на відміну від Божого одкровення)» [3, с. 95].

На переконання Гроція, право – це сума соціальних норм, а суспільними засадами, витоками права є необхідне прагнення індивідів до спілкування. Тому

базисним положенням теорії природного права і суспільної угоди стало переконання Гроція в тому, що спілкування – головна потреба людини, рушійною силою якого постає внутрішня природа індивіда. Основними правилами такого спілкування є: «утримання від посягань на чуже майно, дотримання обіцянок, відшкодування заподіяних збитків, справедливе покарання тощо. Ці правила не є результатом добровільного вибору чи продуктом домовленості, навпаки, вибір людей і домовленість логічно випливають з цих правил» [1, с. 81].

Отже, для встановлення розумних суспільних норм з метою врегулювання міжлюдських відносин необхідно, на думку Гроція, покладатися на спільну потребу у визначених однакових для всіх правил спокійного раціонального спілкування, що дозволить зберегти мир і злагоду в суспільстві.

Спираючись на розум, задля особистої безпеки і запобігання насильству громадяни виробляють спільні норми життя в суспільстві, тобто добровільно укладають угоду із подальшим зобов'язанням її необхідного виконання. Найкращою формою суспільної угоди постає держава, утворення якої є результатом розумного прагнення людей до справедливих відносин. Гроцій вважає, що «держава – це досконала угода вільних від природи людей, укладена заради дотримання права і спільного інтересу; де право (публічне право) – це сума соціальних норм, які забезпечують належний порядок у суспільстві, об'єднаному на основі добровільної угоди» [Там само].

Гроцій поділяє право на природне і встановлене волею. «Природне право непорушне, це закон природи. Право, встановлене волею, має своїм джерелом людську чи Божу волю. Відтак завдання юристів зводилося до того, щоб зіставити існуючий закон з ідеалом справедливості природного права» [3, с. 95].

Продовжуючи думку Аристотеля про суспільний характер людини, Гроцій вважає, що сутність природного права походить із суспільної природи людини і тому необхідна суспільна угода для забезпечення базових біологічних інтересів протистояння насильству та особистого захисту. На основі цієї добровільної суспільної угоди виникає можливість подальшого формування державного єднання розумних громадян.

Отже, за Гроцієм, джерелом природного права є розумна природа людини, як соціальної істоти, яка прагне до спілкування, «до утворення спільнот, що й насправді було подальшим засновком новочасового, і не лише, вчення про суспільну угоду, про договірне походження державних інституцій» [2, с. 14].

Особливу цінність у сучасних українських військових реаліях становлять думки Гроція про необхідність мирного співіснування народів, основою якого є дотримання вимог публічного права і додержання справедливості у виконанні угод: «апеляція до природного права і взагалі введення цього концепту Гроцієм з'являється для обґрунтування вимоги миру. Головним природним правом людини є право на збереження життя, а договором, котрий у відповідності до нього повинен бути укладений між народами, є договір про мир – про припинення війни» [4, с. 79].

Отже, завдяки розробці Г. Гроцієм раціональної доктрини природного права вперше в європейській філософії була обґрунтована вже на новому модерному ґрунті ідея про договірне походження державних інституцій, яка в подальшому буде всебічно розвинена в працях Т. Гоббса, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мірошніченко М., Мірошніченко В. Історія вчень про державу і право. К.: Атіка, 2001. 224 с.

2. Усов Д. Ідея суспільної угоди в сучасних філософських дискурсах. Черкаси, 2015. 320 с.
3. Філософія права / О. Бандура, С. Бублик, М. Заінчковський та ін.; за заг. ред. М. Костицького, Б. Чміля. К.: Юрінком Інтер, 2000. 336 с.
4. Шамрай В. Модерне суспільство: від ліберальної і тоталітарної утопії до мережної соціальності. К., 2016. 306 с.

ГУМАНІТАРНЕ ЗНАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ

Ковтун І. А.

*Науковий керівник – Вороновська Л. Г., кандидат філософських наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Вимоги сучасності є надзвичайно складними, що неминуче відображується і на вимогах, які висуваються до системи освіти. Усвідомлення глобальної кризи людської цивілізації неминуче обертається і усвідомленням кризи освіти. Якими б не були досягнення дидактики і методики, – це нічого не вирішує у сенсі змісту і мети освіти. Вони можуть бути вироблені, тільки виходячи із більш широких передумов: смислів і цілей культури.

Моральний вимір науки активно досліджується у ХХІ ст., хоча випробовують її не тільки на моральну чистоту, але і на гносеологічну міцність, не залишаючи в стороні і соціальний статус науки.

Без науки і техніки, а значить і без системи освіти, яка передає досвід від покоління до покоління, сучасний світ немислимий. Але він є таким і щодо існуючої тенденції розвитку, а значить і щодо збереження status quo в системі освіти. Сьогодні уже зрозуміло, що екзистенційні потреби людини витіснені техногенною цивілізацією і частково компенсуються масовою культурою.

У ХХ ст. відбувся розкол культури на науково-технічну (природничу) і гуманітарну. При цьому перша вважається корисною і необхідною, а друга – нешкідливою... Спробою виправити стан речей, ліквідувати перекіс, що склався у сторону науково-технічної культури став комплекс заходів, який отримав назву гуманітаризації освіти. Повернення цінностей культури і підвищена увага до внутрішнього світу людини, до людських екзистенціалів – головна мета процесу гуманітаризації. Повернути людині людську сутність, знищену науково-технічною цивілізацією, наповнити життя смислами культури – величне завдання. Але із цього не випливає зменшення ролі природничо-наукової освіти і шляхів її реформування. Це тільки спроба усунути даний перекіс. До того ж, ця спроба носить паліативний характер.

«Освіти не буває багато», – так сьогодні говорить більшість. Але ми не можемо забувати, що живемо в реальному просторі-часі, що освіта є соціальним ресурсом, і суспільству не може бути байдуже, як він витрачається. Сьогодні, в умовах різкої інтенсифікації життя, що викликана ринковою конкуренцією, а також в умовах вузької спеціалізації праці, неминуча й інтенсифікація, та рання спеціалізація в освіті. Тому гуманітаризація освіти, будучи необхідною і правильною, у той же час може призвести до вихолощування природничо-наукової освіти. Цього допустити неможна, оскільки життя стало виключно наукомістким, і зниження якості природничо-наукової освіти неминуче призведе до зниження якості життя і навіть до зниження чисельності населення. Правда,

розповсюджена думка, що чим вищим є рівень освіти, тим меншою є народжуваність. Але ми вважаємо, що це твердження некоректне, оскільки народжуваність пов'язана не тільки й не стільки із освітою, скільки зі способом життя в цілому і з ціннісними установками людини і культури.

То якою усе ж таки має бути природничо-наукова освіта? Відповісти на питання про мету і зміст такої освіти можливо, виходячи із реалій сьогодення: глобальної ситуації часу; політичного статусу і економічного стану України; досягнень і перспектив розвитку науки; правового поля, що визначає етапи, строки, рівні й цілі освіти в Україні. Щоб жити достойно, ми маємо бути конкурентоздатними, а значить, конкурентоздатною має бути і система освіти.

В Законі України «Про вищу освіту» серед інших цілей вказано на формування особистості, розвиток її здібностей і обдарувань, наукового світогляду. Нам би хотілося підкреслити останню складову – науковий світогляд. Без формування світогляду як вищого ступеня узагальнення знань про світ і людину, освіту не слід вважати закінченою і повноцінною. Безумовно, можна прожити і без світогляду, і без розрізнених наукових знань, можна навіть прожити взагалі безграмотним. Але мова іде не про окрему людину, а про рівень і стандарт освіти в суспільстві у цілому. Якщо ми говоримо про науковий світогляд, то опиратися він має на природничо-наукову картину світу.

Необхідність формування знань, умінь і навичок у вивченні природничо-наукових дисциплін ніяким чином не піддається нами сумніву. Але це завдання дидактики і методики. Ми тільки стверджуємо, що результатом вивчення циклу природничо-наукових предметів має бути формування природничо-наукової картини світу і наукового світогляду. А для цього необхідний інтегральний курс. І робота у даному напрямку не припиняється, як показав М. Гайдеггер у роботі «Час картини світу», поняття «картина світу» виникає в Новий час як результат докорінного переосмислення світу і людини: «Перетворення світу в картину є тим же процесом, що перетворення людини всередині суцільної в *subiectum*» [1, 104]. І далі: «Як швидко світ стає картиною, позиція людини розуміється як світогляд» [1,105]. Студенту необхідно мати світогляд із уявленням про наукову картину світу. Для цього він повинен не тільки узагальнити знання із конкретних наук, але і познайомитися із уявленнями інших епох, із донауковими поняттями і художніми, якщо можна так сказати, картинами світу, відображеними у міфах і казках. Тобто, інтегральний курс із вивчення гуманітарних дисциплін повинен включати в себе потужний історико-науковий блок і аналіз донаукових уявлень. До того ж, таке поєднання матеріалу буде сприяти гуманітаризації освіти, не знижуючи якості знань в галузі позитивних наук.

Формування світогляду є, перед усім, формуванням культури думки і культури розуміння. Якщо у людини вироблена здатність до розуміння, то вона легко засвоїть нові знання. Як говориться, ерудиція – діло наживне. А ось культура розуміння, культура Запитування – або ж дається Богом, або з'являється в результаті кропіткого навчання і узагальнення вивченого. Саме в цьому сенсі звучать слова Гастона Башляра про те, що обов'язок школи (і вищої в тому числі) – підготовка до життя. Ми постійно користуємося військовою метафорою, що необхідно озброїти нашу молодь для боротьби за життя. Вважається, що освіта створена для суспільства. Але наскільки б усе стало зрозумілішим, гуманнішим, якби ми перевернули цей вираз і сказали, що суспільство існує для Освіти. Тому що Освіта – це конкретна мета. Це наша спільна мета. Саме тому усі наші знання і помисли душі належать поколінню, яке іде нам на зміну. Саме освіта має і може

дати студенту знання і культуру розуміння, необхідні як для подальшого самовдосконалення, так і для виправдання статусу Homo Sapiens.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Хайдеггер М. Время картины мира / М. Хайдеггер // Время и бытие: статьи и выступления [пер. с нем.; комм. В.В. Библихина; серия «Мыслители XX в.». – М., Республика 1993. – С. 41-63.
2. Ассман А. Простори спогаду. Форми трансформації культурної пам'яті / Аляйда Ассман; пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічева, О. Юдін. – К.: «Ніка-Центр», 2012. – 440 с. – (Серія «Зміна парадигми»; вип. 15).

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ СУЧАСНОЇ ФРАНЦІЇ

Коломієць Л. С.

*Науковий керівник – Федоренко Я. А., доктор історичних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Сучасна політична система Франції знаходиться в центрі уваги, оскільки країна стикається з численними викликами, такими як економічні проблеми, соціальні протести та міграційні турбулентності. Однак, завдяки стабільній владі та сильній системі судової влади, Франція зберігає свою роль в країнах Європейського Союзу та в світі загалом.

Зазначимо, що політична система Франції заснована на напівпрезидентській системі і визначається конституцією П'ятої французької республіки. За своїм державним устроєм сучасна Франція є республікою, особливістю якої є концентрація значної політичної влади в руках Президента. До 2002 року (закон змінений у 2000) термін президентських повноважень становив 7 років, після – 5 років.

У травні 2008 року за пропозицією глави держави комісія з реформування інститутів влади включила запис про обмеження тривалості президентських повноважень до числа конституційних поправок. У новій редакції закону поправка має такий вигляд: «Ніхто не може обиратися на посаду президента більше двох разів підряд». Президент контролює виконання конституції, є гарантом національної незалежності і верховним головнокомандувачем, підписує закони. Він призначає Прем'єр міністра, Голову і 3 членів Конституційної Ради та має право розпускати Національну Асамблею.

Прем'єр міністр пропонує Президенту для затвердження склад Кабінету і відповідає за роботу уряду. Він може звернутися до Національної Асамблеї з запитом щодо довіри щодо дій уряду. Останній керує справами у країні, видає міністерські декрети і постанови згідно до законів, ухвалених парламентом. Уряд складається з міністрів та держсекретарів, причому міністри мають водночас право на мандат мера, але не можуть бути депутатами чи сенаторами і не повинні володіти власним бізнесом. Законодавча влада – прерогатива парламенту. Він складається з двох палат – Національної Асамблеї та Сенату, причому для прийняття закону обов'язковою є згода обох палат [1].

Судова влада у Франції є складною і багаторівневою. Умовно вона складається з трьох гілок: загальна судова система, спеціалізована і система адміністративних судів. До загальних належать Касаційний суд, апеляційні суди і суди, які розглядають різні категорії справ, як суди першої інстанції. Вища судова

інстанція – Касаційний суд. Касаційний суд розглядає скарги на постанови 27 апеляційних судів, які переглядають вироки і рішення, що винесені судами першої інстанції.

До спеціальних судів відносяться торгівельні суди, які обираються колегією, що складається з підприємців, комерсантів. Трудові спори розглядаються спеціальними конфліктними радами, що складаються з представників найманих робітників і власників підприємств

До адміністративних судів відносяться адміністративні трибунали і апеляційні адміністративні трибунали. Ці установи представлені урядовцями, які не є професійними суддями і розв'язують спори по суті, а також надають оцінку юридичній суті адміністративного спору. Новою інстанцією, у порівнянні з Конституцією 1946 р., стала Конституційна рада, діяльність якої регламентується Конституцією і Ордонансом 1958 р. Конституційна рада – це головний орган конституційного контролю, що дає підставу називати його «третьою палатою парламенту». Контроль ради є попереднім, контролю підлягають не закони, а законопроекти [2].

Щодо місцевого самоврядування, то його особливістю є наявність окремих кодифікованих актів, які регулюють створення і функціонування «комун, департаментів і заморських територій». Ретельно статус територіальних утворень визначений Кодексом комун 1977 р., а в 2000 р. – Загальним кодексом територіальних співтовариств.

Особливістю місцевих колективів є те, що на їхній території діють посадові особи і служби від імені держави. Системі місцевого самоврядування Франції притаманна спеціалізація, за якою місцеві колективи володіють визначеною компетенцією, за межі якої не мають права виходити. Основними місцевими колективами є регіони, департаменти і комуни.

Зараз у Франції існують 22 регіони. Органами регіонального управління є рада регіону, голова ради, економічний і соціальний комітет. У 1986 р. започатковані прямі і загальні вибори членів регіональних рад. Рада приймає рішення з усіх питань, що входять до компетенції регіону. Голова регіональної ради є головою виконавчої влади в регіоні і обирається регіональною радою зі свого складу. Економічний і соціальний комітети є структурними підрозділами суто регіональними. Комітет надає висновки з проектів рішень і будь-яких питань, що входять до компетенції регіону. Контроль за законністю рішень регіональної ради здійснює регіональний префект, який є провідником політики уряду на території регіону.

Отже, можна відзначити, що політична система сучасної Франції є складною та багатогранною. У країні існують сильні традиції демократії та впливова роль громадської думки. Франція є однією з провідних держав у Європейському Союзі та є постійним членом Ради Безпеки ООН. Країна має значний вплив на політику Європи та світу в цілому. Вона займає активну позицію у боротьбі з тероризмом та взаємодіє з іншими країнами з метою розв'язання глобальних проблем.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Жерар М. Принцип суверенітету: історія та основи новітньої влади. – Львів: Кальварія, 2003. – 216 с
2. Кочубей Л. Модернізація політичного режиму у Франції: досвід для України [Електронний ресурс]// Вісник Львівського університету, 2013. Випуск №3.URL.: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/3_2016/30.pdf

НАСЛІДКИ ВПЛИВУ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ЛЮДЕЙ

Костогриз К.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Пандемія COVID-19, яка почалася наприкінці 2019 року, викликала суттєві зміни в житті людей усього світу. Крім фізичних наслідків, таких як інфекції та смертельні випадки, пандемія справила значні психологічні наслідки на свідомість та поведінку людей.

За даними дослідження «The Impact of COVID-19 on Mental Health» [1], більшість людей всієї планети відчули погіршення свого психічного здоров'я під час пандемії. Найбільш поширеними психологічними наслідками пандемії COVID-19 постали такі негативні стани як депресія, тривога та почуття самотності.

Інше дослідження «The Psychological Effects of Quarantine and How to Reduce It» [2] свідчить, що карантин, який було введено в більшості країн усього світу під час пандемії, мав негативний вплив на психічне здоров'я людей, які перебуваючи на самоізоляції, відчували почуття суму, тривоги та втрати контролю над своїм життям.

За даними дослідження «The Psychological Impact of the COVID-19 Pandemic on Adults With Chronic Conditions» [3] досить вразливою до психологічних наслідків пандемії виявилася учнівська молодь, яка не мала можливості ходити до навчальних закладів впродовж тривалого періоду, що вплинуло на її здатність до навчання, зокрема на пам'ять, концентрацію та когнітивні навички.

Також, за даними статті «Mental Health During COVID-19 Lockdown in the United Kingdom» [4], пандемія COVID-19 та карантин можуть мати довгострокові наслідки впливу на психічне здоров'я людей. Дослідження показало, що багато людей продовжують відчувати втому та нездатність до радості, а також виявило збільшення кількості випадків депресії та тривоги.

Відчуття соціальної підтримки може мати важливе значення для збереження психічного здоров'я людей. Наприклад, на платформі Facebook діє група «COVID-19 Support Group», де користувачі можуть обговорювати свої проблеми та ділитися досвідом подолання наслідків пандемії.

Отже, пандемія COVID-19 справила значний психологічний вплив на життя окремих людей та суспільства в цілому. Хронічний стрес, страх перед хворобою, соціальна ізоляція та економічні труднощі – це лише декілька факторів, які впливають на психічне здоров'я, що можуть призвести до збільшення рівня тривожності, депресії та інших психологічних проблем. Пандемія COVID-19 стала для людства найбільшою глобальною кризою за останнє століття і має багато непередбачуваних наслідків, які можуть бути відчутними в усіх сферах життя. Пандемія створила великі стресові навантаження для людей та підвищила загальний рівень тривоги та депресії.

Тому, є необхідність у більш широкому вивченні психологічних наслідків пандемії COVID-19, в тому числі й тих, що можуть залишитися непомітними на перший погляд. Для розв'язання цієї проблеми потрібні спільні зусилля психологів, медиків, науковців та громадських організацій. Важливо надати людям допомогу та підтримку, а також розробити і впровадити ефективні програми підтримки для тих, хто відчуває негативний вплив пандемії на власне психічне здоров'я.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. The Impact of COVID-19 on Mental Health in Canada. Canadian Mental Health Association. <https://cmha.ca/news/the-impact-of-covid-19-on-mental-health-in-canada>

2. The Psychological Effects of Quarantine and How to Reduce It. [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)30460-8/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)30460-8/fulltext)

3. The Psychological Impact of the COVID-19 Pandemic on Adults With Chronic Conditions: A Rapid Evidence Synthesis. *Psychology, Health & Medicine*. doi: 10.1080/13548506.2021.1874070

4. Mental Health During COVID-19 Lockdown in the United Kingdom. <https://pesquisa.bvsalud.org/global-literature-on-novel-coronavirus-2019-ncov/resource/pt/covidwho-1218022>

ПОЧУТТЯ ПРОВИНИ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

*Кришталь А. О., кандидат педагогічних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Сучасні соціально-політичні реалії життя країни стали причиною активної появи почуття провини у різних категорії населення. Актуальність дослідження зумовлена недостатнім вивченням проблеми адаптації особистості до життя в умовах війни і потребою у розробленні оптимальних методик психологічної допомоги особам, які страждають від почуття провини.

У своїй праці Л. Коротяєва [1, 122] представляє хронологію вивчення почуття провини від джерела неврозів і депресій з вираженим деструктивним аспектом; причини тривоги; страху – до дослідження провини як самостійного феномену з подальшим обґрунтуванням її позитивної ролі у процесі розвитку особистості.

Провина вважається регулюючим механізмом, що забезпечує узгодження зовнішніх поведінкових і внутрішніх психологічних структур, виконуючи при цьому інтегруючу функцію, а також функцію самоконтролю через усвідомлення невідповідності власних вчинків привласненим моральним нормам [2, 156].

У структурі провини розрізняють три компоненти: емоційний, когнітивний і мотиваційний.

Провина є первинним механізмом контролю, на основі якого вибирається адекватна стратегія поведінки (при розвинутих механізмах саморегуляції). Але при нерозвинутих механізмах саморегуляції провина може поглиблювати невідповідність між зовнішніми і внутрішніми структурами, сприяючи тим самим посиленню тривоги, трансформації цього стану в стійкі особистісні зміни – винуватість, тривожність [2]. Відповідно, провина може мати як адаптивний, так і дезадаптивний характер. О. Іванченко [3, 14] трактує поняття «дезадаптивна провина» як занижене або перебільшене почуття провини, де низький рівень вважається ознакою соціопатії і агресії. Науковиця проводить паралель між перебільшеним почуттям провини і надмірною відповідальністю, що, в свою чергу, підвищує рівень розвитку депресивних станів.

Розрізняють провину-стан і провину-рису. Провина-стан є тимчасовим, ситуаційно емоційним переживанням, тоді як провина-риси – стійкою особистісною характеристикою, яка виражена в схильності до переживання стану провини.

Особи з переважанням провини-риси схильні до переживань провини, ніж сорому; мають внутрішню атрибутивність відповідальності; не завжди можуть

дистанціюватися від ситуацій, що викликають необхідність вести себе не у відповідності із зовнішніми і внутрішніми моральними нормами; зазнають труднощів позитивного ставлення до власної особистості і вчинків. У таких осіб спостерігається навіювання думок побоюваннями втрати любові і поваги оточуючих, а сама провина пов'язується з внутрішнім неспокоєм і соромом.

Переважання провини-стану вказує на наявність гострого, хворобливого, відносно короткочасного переживання етичного характеру, зміст і призначення якого полягає у приведенні реальної поведінки людини у відповідність з її особистими і професійними принципами, що, зі свого боку, сприяє особистісному і професійному вдосконаленню.

Дослідження почуття провини також здійснюються з урахуванням особистісного рівня і ситуаційного (у контексті стресогенної ситуації), тобто внутрішнього і зовнішнього.

У класифікації, представленій у праці І.Уличного [2, 157], зовнішніми критеріями здатності до переживання провини і сорому виступають:

- соціальності, тобто неусвідомлене прийняття особистістю загальних моральних цінностей (показники: боязнь втратити самоповагу і повагу інших, готовність ігнорувати власні переконання, неадекватна оцінка суспільної цінності свого вчинку);

- орієнтація на оцінку інших людей, тобто очікування засудження дій з боку громадської думки (показники: усвідомлення втрати довіри з боку оточуючих, страх відчуження, готовність зізнатися у своїй провині);

- наявність емоційних переживань, пов'язаних з власними вчинками і діями (показники: емоційні (переживання «докорів сумління», сором'язливість, підвищена вразливість) та психофізіологічні реакції (почервоніння, почастішання пульсу, перебої дихання).

Внутрішніми критеріями здатності до переживання почуттів провини і сорому є:

- наявність моральних цінностей, тобто відповідність вимогам до поведінки особистості, підтримуваним думкою соціальної групи або суспільства у цілому (показники: зміст системи ціннісних орієнтацій, домінуючий тип спрямованості особистості, орієнтація на саморозвиток);

- здатність вирішити будь-яку проблему, виходячи з моральних принципів, відповідальність (показники: інтернальність – екстернальність, осмисленість життя, когнітивні, емоційні та поведінкові показники відповідальності);

- здатність до самоконтролю, тобто вміння керувати своєю поведінкою в умовах протиріччя вимог соціального оточення і власних потреб (показники: сприйнятливості до критики, стійкості до стресових ситуацій, самоконтроль, саморегуляція психічних станів).

Частина дослідників розглядає провину як соціальне явище. Переживання почуття провини надає людині інформацію про її поведінку, відображається у характері взаємодії із зовнішнім середовищем, процесі соціалізації і адаптації в соціумі.

Т. Кривоніс [4, 88] наголошує, що на психологічному рівні почуття провини проявляються у вигляді самозвинувачень щодо минулих конфліктів, недостатньої уваги до рідних і турботи про них, неправильних рішень, які потенційно могли вплинути на розвиток поточних подій.

У випадку превалювання емоційної сфери можлива швидша адаптація, спостерігається зниження психосоматичних і нервово-психічних розладів, а також запускаються захисні механізми психіки.

Отже, почуття провини є своєрідною відповіддю у психологічній структурі особистості на власні дії/бездіяльність і зовнішні чинники, що співвідносяться з моральними цінностями, локус контролем особистості та здатністю до самоконтролю і характеризуються усвідомленням їхньої неузгодженості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Коротяєва Л. М. Теоретичні засади відчуття провини як психологічного феномену. Проблеми екстремальної та кризової психології. Харків : НУЦЗУ, 2011. Вип. 9. С. 120–128.

2. Уличний І. Л. Почуття провини та моральний розвиток особистості: психолого-педагогічні аспекти. *Наукові записки. Педагогічні науки*. Кропивницький, 2020. Вип. 188. С. 155–160.

3. Іванченко О. С. Психокорекція ірраціональної дезадаптивної провини у працівників аварійно-рятувальних підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.09. Харків, 2019. 19 с.

4. Кривоніс Т. Г. Почуття провини як фактор впливу на сімейне функціонування в родинях з онкологічним пацієнтом. *Медицина сьогодні і завтра. Психіатрія, наркологія та медична психологія*. Харків, 2019. №4(85). С. 87–92.

ANALYTICAL DECISION SUPPORT BY SOLVING PROBLEMS OF MACHINERY COMPLETING

*Kryshtal V. M., candidate of technical sciences,
Fedorenko D. S., candidate of historical sciences
Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chornobyl Heroes
of the National University of Civil Defense of Ukraine*

The need to increase the efficiency of emergency rescue units is one of the reasons for the technical re-equipment of the State Emergency Service of Ukraine. Implementation of information and analytical systems and equipping with modern means of emergency and rescue equipment are its primary tasks. To carry out various types of emergency and rescue work, a significant amount of equipment is currently produced both in Ukraine and abroad. The carrier of such equipment is a variety of specialized vehicles, most often – fire engines. Useful space for placing elements of rescue equipment on such cars is significantly limited.

Earlier [1] it was shown that the assembly problem is a multi-criteria optimization problem, since the person who makes a decision on the selection of the elemental base must take into account the price, functionality, power and reliability of the equipment set. These characteristics have different nature and multiple meanings. In addition, it is necessary to take into account the overall dimensions of both the container and the equipment elements. Thus, there is a need to comprehensively take into account the exact values of quantitative indicators, probabilistic characteristics and parameters with vague values.

It is rational to use vague production rules. Since most elements of emergency and rescue equipment have a multifunctional nature, the quality of performance of its

individual function must be rationally evaluated on the basis of expert opinions and functions of belonging.

The number of rules corresponds to the number of equipment with which the expert has experience. Situations are possible when there are several experts and their conclusions do not always coincide. Then the task of determining the optimal set of equipment has a different formulation, taking into account the competence of experts.

The report considers cases that correspond to the rules with known values of the membership function parameters and with unknown values. In the first case, it is possible to determine the level of functionality of new equipment using logical operations, in the second case, preliminary training of a fuzzy neural network is required. Another problem is the contradiction in expert opinions, which can be overcome with the use of modern expert technologies.

Similar problems must be solved when analyzing other characteristics of emergency and rescue equipment. The information basis of this process is the use of a knowledge base. The development of the structure and filling of such a database is accompanied by the observance of the following principles:

- informational unity and uniformity, which will allow analysis of various types of equipment on the basis of a single data presentation;
- mobility and scalability, compliance with which will guarantee the possibility of installing equipment on different types of media;
- systematicity and openness, which is aimed at the implementation of the classification of technology and its ordering according to the values of the characteristics and the corresponding adjustment of the knowledge base.

A task of emergency rescuing technique (ERT) complicating is analyzed according to system positions, which consist of system approach and system analysis. It is known that system approach is a scientific and practice methodology of difficult problems solving, and systematization is a determinative aspect of it, formalization and aim orientation. In turn, system analysis is a scientific and practice methodology of complicated systems investigation, that consists of such stages as system aim formulating, its elements basis clarification, structural peculiarities defining, the amount of internal system parameters and the amount of external functions of definition of system state and indicators of its efficiency forming, system effectiveness criterion identification. The process of completing itself is meant as dual to system projecting – a process of getting system project in the basis of system properties, system recourses and structures of vital cycle. The research is based on system model (SM), which is a row of elements with corresponding reflexing. These four constituents are represented constructively.

The development of the principles of maintaining a knowledge base is an important task, a prerequisite for an effective solution to the procurement problem.

REFERENCES

1. Kryshchal V.M. (2004) Problema komplektuvannia avarijno-riatuvальноi tekhniki I tekhnolohii ii rishennia [The problem of the emergency rescue equipment assembly and the technology of its solution].
2. Zaichenko Yu.P. (2008) Nechitki modeli i metody v intelektualnykh systemakh [Fuzzy models and methods in intellectual systems].

ТВОРЧА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Курільчук К. А.

Науковий керівник – Косяк С. М., кандидат історичних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України

В умовах формування сучасної культурологічної науки досвід історичного минулого є необхідним і важливим. Тільки через пізнання шляху формування гуманістичної думки вітчизняних передових постатей можна визначити сучасні завдання розвитку духовної культури нації. Велика роль в цьому належить великому філософу, поету, педагогу Григорію Сковороді, якого відносять до типових представників української просвітницької філософії. Життя і творчість Григорія Сковороди – рідкісний приклад гармонії власної філософської системи з обраним ним способом життєвої поведінки. Образ мандрівника, філософа-аскета сприймається протягом багатьох поколінь українців як ідеал мудрої людини, яка навчала свій народ бути щасливими. Григорій Сковорода – самобутній народний мислитель та просвітитель, шлях якого не повторив ніхто інший, праці якого належать до вагоміших духовних надбань народу, який майже три століття тому освітив шляхи розвитку української нації, окреслив найважливіші риси її ментальності – «трисонячну єдність», «сродну» працю, «філософію мудрого серця» [1, 5].

Філософія Григорія Савича Сковороди зводилась до основної ідеї, що сутність людини – це дух, думка і серце. Шлях до ідеального суспільства пролягає через серце людини, її мораль, самовиховання, творчу працю.

Особливість творчої поведінки Григорія Сковороди, яка відобразилася на характері його філософського вчення та творчості, полягала в тому, що при критиці сучасного йому світу, він не займався політичною критикою та суперечками, а переніс боротьбу зі злом у сферу моралі, культури, освіти. Причому його власний образ життя повністю співпадав з тим вченням, яке він сам сповідував.

Цілісність світу Г. С. Сковорода визначав через «трисонячну єдність» – єдність «трьох світів»: Природи (Макросвіту), Людини (Мікросвіту) і «Світу символів чи слова» (що поєднує в собі людську мудрість і досвід). Як між небом і землею є Сонце, між тілом та інтелектом – Серце, так між людиною і світом є Слово. Сонце, серце і слово, за Г. С. Сковородою, генерують життя. З огляду на це необхідними умовами цілісного самобуття особистості є: 1) пізнання природи як матеріальної і духовної сутності Всесвіту (Макрокосму); 2) самопізнання людиною самої себе (Мікрокосму) як питомої краплини великого океану; 3) реалізації у слові і ділі прагнення й волі до життя, добра й краси [2, 238].

Формально філософська система Сковороди укладається в один рядок. Основа цієї системи полягає в існуванні «двох натур» і «трьох світів». Тлумачення існування «двох натур» слідує безпосередньо з трактату «Про Бога»: «Весь світ складається з двох натур: одна – видима, друга – невидима. Видима натура називається твар, а невидима – бог... У стародавніх бог називається розум всесвітній. Йому в них були різні імена: натура, буття речей, вічність, час, доля, необхідність, фортуна та ін. А в християн найвідоміші йому імена такі: дух,

Господь, цар, батько, розум, істина,... Що стосується видимої природи, то їй також не одне ім'я, наприклад: речовина чи матерія, земля, плоть, тінь та ін.» [3, 48-50].

Питання про Бога, який складає першооснову усього суцього – «вищу всіх причин причину», внутрішню причину розвитку всього світу, є одним з основних питань в філософській системі Сковороди. Своїм уявленням про Бога він поставив себе в опозицію по відношенню до церкви, що дотримується біблійної легенди про створення світу Богом протягом шести днів. На відміну від церковного, його Бог – вічний початок – неловимий і невидимий, оскільки він, «будучи присутнім у всім, не є ні частиною, ні цілим, не має міри, часової і просторової характеристики». Таке розуміння Бога, що ототожнюється з природою, отримало в філософії назву пантеїзму.

Представлення Сковороди не можна віднести ні до чистого ідеалізму, ні до чистого матеріалізму. У нього Бог і матерія співіснують поряд, хоч невидима натура завжди первинна – тобто у Сковороди мета розвитку матерії задана Богом. Оскільки будь-який розвиток світу розуміється Сковородою як здійснення мети, то розвитком управляють внутрішні закони, які визначають можливі кордони саморозвитку. Ці кордони саморозвитку задані Богом і від людей не залежать. Творчість же можлива тільки в рамках відведених Богом – природними законами – кордонів [3, с. 117]

Застосовуючи філософію двох натур і трьох світів до людини, Сковорода робить висновок, що людина здійснює прекрасні вчинки і щаслива тільки тоді, коли вона погодить свою поведінку і образ життя зі своїми природними схильностями.

Творчість Григорія Сковороди представляє підґрунтя його філософії. Це байки, поетичні твори, філософські трактати. За Сковородою, байка має сприяти у пошуках і розкритті вічної істини. Його байки були спрямовані на викриття суспільних хвороб, підносили дух громадянської гідності, культ розуму, картали світ зловживань, обдурювання, кар'єризму, вельможного самодурства, чинопочитання, наживи, самохвальства, тупоумства. Створені в 60-70-ті роки байки у 1744 році були об'єднані в збірник «Байки Харківські». Ідейний зміст байок Сковороди слугує базою, або ж початковим етапом його філософської творчості. Поезія Григорія Сковороди служила високій меті звільнення людини від неволі у період кріпацтва. Джерело людського щастя поет бачив у соціальній і національній незалежності. За думкою Івана Франка, він є найвидатнішим за своєю індивідуальністю поетом у староруській і давній українській літературі. У період мандрів по Україні Сковородою були написані основні його філософські твори: «Діалог, або Розмова про давній світ», «Нарцис. Розмова про те: пізнай себе», «Розмова п'яти подорожніх про справжнє щастя в житті (Дружня бесіда про душевний спокій)», «Розмова, що називається Алфавіт, або Буквар миру», «Ізраїльський Змій», «Діалог». Назва його – «Потоп зміїний» та інші. З написаних у різний час віршів він уклав збірник «Сад божественних пісень». Те, що залишив нам у спадок Григорій Сковорода – Байки Харківські, Збірка «Сад божественних пісень», філософські трактати, листи із учнями, афоризми – це джерело, з якого черпатимуть насагу ще десятки нових поколінь.

Отже, філософська спадщина Григорія Сковороди залишається і сьогодні актуальною. У контексті застосування положень філософського вчення Сковороди

для вирішення проблем суспільства, для створення умов гармонійного розвитку особистості та можливостей її самореалізації у суспільстві повинні бути переглянуті теоретичні підходи до розуміння шляхів взаємодії людини, природи, суспільного середовища.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сковорода Г. Буквар миру. Книга для сімейного читання / передмова та примітки Л. Ушкалова. Харків, 2015. 320 с.
2. Кабусь Н. Д. Витоки ідей сталого розвитку особистості і творчості Г. С. Сковороди. Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». Харків, 2015. Вип. № 47. С. 234-247.
3. Сковорода Г. С. Сад божественних пісень: поезії, байки, притчі, філос. трактати, листи. Київ : НКП, 2011. 334 с.

ВИЗНАЧЕННЯ ТА ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ПРОЦЕСУ ПРОПАГАНДИ

Лагодзінський М. В.

*Науковий керівник – Чубіна Т. Д., доктор історичних наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Пропаганда (лат. *propaganda* — те, що підлягає поширенню, від *propago* – поширюю), поширення політичних, філософських, наукових, художніх і ін поглядів та ідей з метою їх впровадження у суспільну свідомість і активізації масової практичної діяльності.

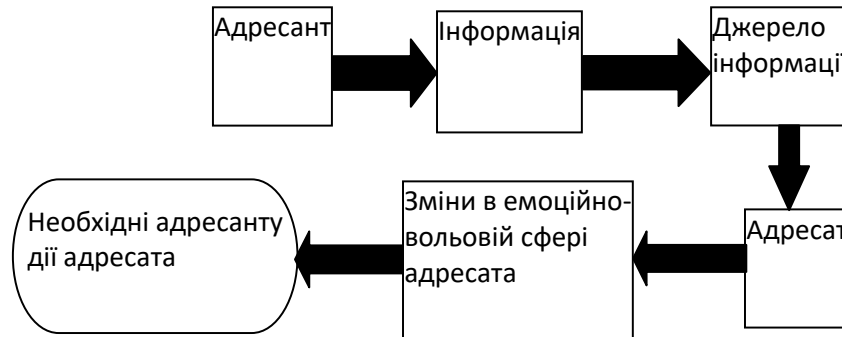
Основні елементи процесу пропаганди: її суб'єкт (соціальна група, інтереси якої висловлює пропаганда), зміст, форми і методи, засоби або канали пропаганди (радіо, телебачення, преса, система лекційної пропаганди і т. д.), об'єкт (аудиторія або соціальні спільноти, яким адресована пропаганда).

Вирішальним для розуміння процесу пропаганди є соціальні інтереси її суб'єкта, їх співвідношення з інтересами суспільства в цілому і окремих груп, до яких звернена пропаганда. Це визначає її зміст і робить істотний вплив на вибір форм, методів і засобів пропаганди.

Пропаганда зводиться до більш менш систематичним спробам маніпуляції думками і переконаннями людей за допомогою різних символів: слів, гасел, монументів, музики і т. д. Від інших способів поширення знань та ідей пропаганда відрізняється націленістю на маніпуляцію свідомістю і поведінкою людей. Пропаганда завжди має мету або набір цілей. Для досягнення цих цілей пропаганда відбирає факти і представляє їх таким чином, щоб вплив на свідомість був найбільшим. Для досягнення своїх цілей пропаганда може відкидати деякі важливі факти чи спотворювати їх, а також намагатися відвернути увагу аудиторії від інших джерел інформації. Навмисне спотворення і фільтрація інформації відрізняє пропаганду від освіти.

Л. Дуба і Ж. Еллюль розглядають пропаганду як заздалегідь спланований і цілеспрямований духовний вплив на аудиторію, метою якого є залучення аудиторії на бік того, хто веде пропаганду, тобто контроль за мисленням і поведінкою. У кінцевому підсумку пропаганда є сукупністю певних структур, абстрактних символів, що впливають на людське сприйняття та поведінку.

Якщо проаналізувати всі наведені вище визначення, то в структурі пропаганди можна виділити наступні елементи: адресанта, інформацію, адресата і його дії, вигідні адресату і викликані впливом отриманої інформації. Уявімо це в схематичному вигляді:

ЕТОС НАУКИ ЯК СУКУПНІСТЬ ПОВЕДІНКОВИХ НОРМ НАУКОВОЇ СПІЛЬНОТИ

Леонідова У. А.

Вороновська Л. Г., кандидат філософських наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Концепція стійкого й універсального етосу науки була запропонована ще в 1940-і роки Робертом Мертоном у статті «Наука та демократична соціальна структура» (1942). Відповідно до цієї концепції основними нормативами наукової діяльності є:

1. *Універсалізм* – вимога керуватися у своїх професійних заняттях не особистими симпатіями та уподобаннями, а інтерсуб'єктивними, максимально очищеними від усього індивідуального загальними критеріями доказовості, достовірності, наукової значущості. Порушенням норми універсалізму вважаються різного роду відхилення від універсальних критеріїв, наприклад, будь-яка маніпуляція даними для лобювання наукової позиції тощо.

2. *Комунальність* (або загальність). Це настанова на солідарність, співробітництво, відкритість, на спільний пошук істини. Повідомлення про ті чи інші наукові досягнення мають бути відкриті для ознайомлення, призначені для загального обговорення. Наукове знання – загальне надбання всього наукового співтовариства. Порушенням норми комунальності вважаються різні партикулярні (групові, індивідуальні) відокремлення, звеличення особистого вкладу в наукове пізнання, неповага до досягнень інших учених, обмеження доступу інших до важливої інформації.

3. *Незацікавленість* – вимога безкорисливого служіння істині. Чистий пізнавальний інтерес має, безумовно, перевищувати всі інші міркування. Так, учений повинен приймати критичні зауваження на свою адресу, хоч би якими болючими вони були, погоджуватися з розумністю іншої точки зору, якою б неприємною для нього особисто вона не була, в ситуаціях зовнішнього тиску на

науку відмовлятися від міркувань матеріальної вигоди на користь чистого пізнавального інтересу.

4. *Організований скептицизм*. Це обов'язок нічого не приймати бездоказово, але завжди шукати самому і вимагати від інших розумних підстав для прийняття того чи іншого наукового положення, контролювати методологічну коректність щодо наукових результатів, займати сувору критичну і самокритичну позицію з усіх питань, що обговорюються.

Ця нормативно-ціннісна структура, за Р. Мертоном, – незмінна історія науки. Цікаво, що вона одночасно має як методологічну природу, яка визначає раціональність наукового пізнання, так і етико-деонтологічну, що визначає професійні обов'язки вченого. Таким чином, етос науки об'єднує і когнітивну, і ціннісно-етичну складові.

Сам Р. Мертон розвивав концепцію етосу у зв'язку з культурно-історичним контекстом. Він вказував, що поєднання певних соціокультурних факторів, що припало на період Реформації та початку Нового часу, сприяло тому, що кодекс наукової діяльності одночасно втілює в собі й риси нової моралі, що була під впливом релігійного пуританства. Тому поведінкові норми вчених у період становлення нової науки були легітимовані не тільки і не стільки тим, що вони методологічно ефективні, скільки їх самототожною моральною цінністю.

Р. Мертон вказав на найважливіше значення професійного визнання як нагороду за наукові заслуги. Вчений вкладає у науковий проект свій розум, талант, працю, а у відповідь очікує на отримання визнання його результатів з боку колег – це є його головним мотивом.

Відповідно Р. Мертону етос вченого є втіленням дійсно цивілізованої поведінки, реалізацією вищих демократичних ідеалів. Тож у його зображенні – виглядає досить привабливо, а сам інститут науки видається зразковою соціальною структурою. Але насправді поведінка вчених є набагато складнішою. Сам Р. Мертон змушений був визнати в «Амбівалентності вченого» (1965), що під впливом низки факторів (таких як система соціальних заохочень вченого, тиск на науку політичних, економічних реалій тощо) вчені опиняються в дуже неоднозначній ситуації. Крім того, самі норми етосу при своєму послідовному застосуванні можуть виявитися суперечливими (скажімо, вимога самокритичності змістовно суперечить сміливості і впевненості в собі, що певною мірою необхідно для здійснення будь-якого роду діяльності). Тому вчений виявляється в ситуації конфлікту норм етосу і контрнорм, які їм протистоять – партикулярності, скритності, організованого догматизму. У таких умовах поведінка наукового співтовариства виявляється подвійною, або амбівалентною.

Поняття контрнорм було введено у важливому дослідженні соціолога І. Митроффа «Суб'єктивна сторона науки» (1974). І. Митрофф, вивчаючи висловлювання самих вчених, дійшов висновку, що етос науки не може бути описаний за допомогою деякої множини норм. Насправді професійна поведінка вченого виявляється коливається між тією чи іншою нормою і протистоїть їй контрнормою, так що етос науки виглядає швидше як сукупність пар норм, де всередині кожної пари виявляється конфронтація між її компонентами. Наприклад, вимозі емоційної нейтральності протистоїть контрнорма емоційної переваги. Адже на думку багатьох учених у науці необхідна значна відданість власним ідеям, без яких неможливо витримувати критику і просуватися вперед у багаторічних дослідженнях. Норма універсалізму насправді уживається з контрнормою партикулярності: вчені звично керуються у своїй діяльності особистими вподобаннями. Замість того, щоб неупереджено ставитися до всіх

повідомлень про ті чи інші дослідження, вони вибирають з потоку літератури роботи лише тих колег, які на їх особисте переконання заслуговують на довіру, яких вони вважають досвідченими, авторитетними. Отже, виявляється, що вчені оцінюють саме індивідів, а чи не їхні наукові результати. І. Митрофф показує, що контрнорми так само функціонально корисні в науковій практиці, як і норми, що їм опонують. Наприклад, партикулярність економить час науковців в роботі з аналізу літератури. Це ж стосується контрнорми секретності, що протистоїть нормі комунальності: вчені часто обмежують доступ інших колег до інформації про свої дослідження, проте це може відігравати й позитивну роль. Так, зберігаючи до певного часу свої дослідження в таємниці, вчені отримують можливість не робити поспішних висновків, надійніше перевірити їх істинність тощо.

Сучасні критики науки (Х. Лонжино та ін.) доводять, що на діяльність вчених дуже серйозно впливають різні позакогнітивні уявлення й упередження. (Наприклад, це – переваги, надані науковим співтовариством авторам наукових праць за статевою, національною, расовою, географічною ознаками). Наукове суспільство в цілому виявляється далеким від ідеальної егалітарної картини – рівної ваги та рівної участі вчених у загальному просуванні науки. Навпаки, соціологічні дослідження відкривають високо стратифікований, тобто розшарований образ наукової спільноти. Не секрет, що соціальний інститут науки дуже істотно ранжований за престижем, якістю, матеріальною забезпеченістю його установ і працюючих у них груп. Іншими словами, декларовані егалітарно-демократичні принципи науки конфліктує із її явним елітоцентризмом.

Отже, образу наукової спільноти як соціальної групи притаманні суперечливі риси. Сучасна соціологія науки, відкидаючи безхмарне зображення науки, створене Р. Мертоном, намагається більш детально досліджувати ту складну картину, що є дійсним життям наукового співтовариства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мертон Роберт-Кінг / Т. Я. Любива // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-66626>

МАНІПУЛЮВАННЯ ГРОМАДСЬКОЮ ДУМКОЮ

Леніть В. О.

*Науковий керівник – Чубіна Т. Д., доктор історичних наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

ЗМІ не лише виконують інформативну функцію (хоча вона має бути основною), але пропагують ідеї, погляди, вчення, політичні програми й беруть, таким чином, участь у соціальному управлінні. Шляхом формування громадської думки, вироблення певних установок, вони спонукають людину до тих чи інших вчинків.

Під поняттям «маніпулювання» розуміють приховане управління свідомістю та поведінкою людей з метою примусити їх до дії (бездіяльності) у супереч власним інтересам. Маніпулювання здійснюється непомітно для тих,

ким управляють; воно не тягне за собою безпосередніх жертв і крові, не потребує величезних матеріальних затрат. Маніпулювання переважно ґрунтується на систематичному впровадженні в масову свідомість соціально-політичних міфів, певних ідей, вигідних маніпулятору.

Способи маніпулювання громадською думкою:

- пряма підтасовка фактів;
- замовчування невігідної інформації,
- розповсюдження брехні та наклепів;
- напівправа (висвітлення конкретних, незначущих деталей при одночасному замовчуванні більш важливих фактів або загальна неправдива інтерпретація подій);
- навішування ярликів для компрометації політиків чи політичних ідей тощо.

Маніпулювання широко використовується не лише в тоталітарних і авторитарних державах, але й у сучасних західних демократіях, особливо в партійній пропаганді й під час проведення виборчих кампаній. І хоча можливості маніпулятивного використання ЗМІ великі, але не безмежні. Перепонами для маніпулювання є власний досвід людей, а також неконтрольовані владою системи комунікацій (сім'я, друзі тощо). Межі маніпуляції громадською думкою встановлюють уже існуючий стан масової свідомості, сформовані стереотипи та погляди людей. У процесі динамічної взаємодії та різноплановості й багато повторюваності цієї взаємодії людина втрачає можливість (та й потребу) бути безпосереднім свідком, учасником всіх зрушень, але «випасти з обойми» ніхто не хоче, тому більшість індивідів отримують найнеобхідніші відомості для орієнтації в повсякденному житті зі ЗМІ. Різноманітні знання світоглядного й ідеологічного характеру, отримані шляхом засобів масової інформації, цілком задовольняють «інформаційний голод» об'єкта пропаганди. ЗМІ здійснюють потужний вплив на суспільство, його розвиток. Особливістю масово-інформаційних процесів останнього часу є їхня «демасифікація» – можливість вибору для індивіда тієї інформації, яку він сам хоче отримати, а не яку йому нав'язують ззовні, хоча це й пов'язано з певними труднощами технічного й політичного плану. Крім того, далеко не кожна людина має талант відділяти зерна від половини в тій інформації, що їй пропонують, тому й існує такий ефект, коли, за виразом Г. Тарда, «під впливом преси в суспільстві створюється колективна свідомість, об'єднана атмосферичною оболонкою, коли певні якості індивідів взаємно позначаються одне на одному, а їх дії зливаються в унісон, спрямовуються загальною течією ідей і пристрастей. Така духовна єдність індивідів породжується одночасністю їхніх переконань, що формуються пресою».

З точки зору соціальної науки маніпулювання – це система засобів ідеологічного й соціально-політичного впливу з метою зміни мислення й поведінки людей усупереч їх інтересами. При цьому люди часто не усвідомлюють, що їх світогляд, потреби, інтереси та в цілому спосіб життя багато в чому залежать від тих, хто ними маніпулює. Виходячи з цього визначення, можемо виділити два основних види маніпуляції: оперативну маніпуляцію свідомістю й поведінкою людей та стратегічну маніпуляцію.

Оперативна (або ситуаційна) маніпуляція полягає в тому, що, використовуючи вже наявні у свідомості людей цінності, потреби, стереотипи, звички, маніпулятор змушує їх сприймати ту або іншу соціальну інформацію так, як йому вигідно, і спрямовує їхні соціально значущі дії у потрібне для себе рiчище. Широкі маси людей діють так, як це спланував маніпулятор: голосують чи не голосують, мітингують, створюють хаос або, навпаки, дотримуються порядку й

демонструють велику організованість. Стратегічна маніпуляція полягає в тому, що на протязі багатьох років у свідомості людей формуються ті цінності, потреби, ідеї, стереотипи, звички, які й самі по собі сприяють підтримці стабільності вигідного маніпуляторіві політичного й економічного ладу й можуть бути використані в оперативній маніпуляції, якщо з'явиться така потреба.

Важливий вплив на психологію людини здійснює музичний супровід до картинки та кольорова гама, бо кожний колір налаштовує на відповідну хвилю поведінки, реакції – він фактично створює настрій. Таким чином, можна загострити або пом'якшити інформацію, що надається. Виходячи з каналу сприйняття, розрізняються різні типи поведінки. Оскільки візуальний канал підлягає фільтрації з боку глядача, тому увага транслятора до нього має бути максимальною. Бо, наприклад, якщо ви даєте відповіді з опущеною головою, це буде розцінено аудиторією TV-каналу скоріше за все як ухильність або невпевненість у собі. Прямий погляд у камеру або на камеру – навпаки, створює враження відкритості й чесності. Психологічно люди готові краще сприймати зовнішньо привабливий образ і до того ж максимально наближений до їх умов існування – так він стає зрозумілішим і немов «ріднішим». Подібні замовлення досить часто виконуються ЗМІ як для влади, так і для спецслужб і бізнесових кіл, які часто стоять за ЗМІ.

На відміну від преси та інших друкованих видів ЗМІ, де інформація подається послідовно, телебачення робить це фрагментарно, тобто подрібно інформацію, таким чином створюючи ілюзорність її оперативності та різноманітності.

Серед інших прийомів психологічного впливу ЗМІ застосовують:

- прийоми лінгвістичного маніпулювання (слова-синоніми, що передають різні відтінки, а тому й формують різне ставлення);
- викривлення масштабів подій та часу;
- звернення до негативних рівнів свідомості;
- «метод Геббельса». Прийоми, притаманні TV: ракурс, освітлення, монтаж кадрів, час; посилення на сфабриковані вияви громадської думки;
- «ефект вагону з оркестром»; спіраль замовчування й т.ін.

Як влучно зазначає Б. Багдикян: «Серед вчених політичних наук стало свого роду трюїзмом вважати, що хоча засоби інформації не можуть повідомляти населенню, що воно повинне думати, вони, в дійсності, повідомлять його, про що слід думати».

З вищевикладеного матеріалу можна зробити наступні висновки: так, як засоби масової інформації являються дієвим та надзвичайно ефективним інструментом впливу на людську свідомість.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чубіна Т. Д., Підгорецький Ю. В. Пропаганда: основні приклади класифікації / Т. Д. Чубіна, Ю. В. Підгорецький // Вісник гуманітарного наукового товариства: наукові праці. – Випуск 17. – Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2017. – 256 с. – С. 163-168.

2. Що таке інформація? – Режим доступу до джерела: http://dl.kture.kharkov.ua/pluginfile.php/468/mod_resource/content/3/content/content2.html.

3. Brown John H. Two Ways of Looking at Propaganda. – 2006.

ВІННИЧЧИНА У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: ПЕРІОД НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

Лиманська С. С.

*Науковий керівник – Стуканова Ю. Р., кандидат історичних наук, доцент
Горлівський інститут іноземних мов Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»*

Дослідження звитяжної боротьби українського народу проти нацистської окупації в роки Другої світової війни не втрачають своєї актуальності. Ставки високопосадовців нацистського режиму на теренах Вінниччини та поділ території на румунську й німецьку окупаційні зони стали трагічними сторінками у її історії. Різні аспекти історії Вінниччини у 1939-1945 рр. досліджували історики та краєзнавці С. Гальчак, К. Маліцька, С. Стельникович, М. Селешко, К. Беркгоф, Р. Подкур, А. Петрова та інші. У даній розвідці висвітлено такий аспект проблематики, як Вінницький край у період нацистської окупації.

Окупаційний нацистський режим на Вінниччині було встановлено влітку 1941 р. Останні військові частини Червоної Армії залишили Вінницю 19 липня 1941 р., 20 липня 1941 р. німецькими військами було окуповано м. Вінницю, а згодом і всю область. Найближчим часом на Вінниччині було створено дві великі адміністративно-територіальні частини. Південні і південно-західні райони по лінії (Могилів-Подільський – Жмеринка – Бершадь) відійшли під протекторат Румунії, яка відома під назвою «Трансністрія», а інші райони було передано до рейхскомісаріату «Україна» та входили до складу Житомирського генерального округу (генералбецірка). Тим часом генералбецір був поділений на менші адміністративні одиниці – генералкомісаріати (області). Так на теренах Вінниччини виникли «області»: Вінницька, Гайсинська, Іллінецька, Калинівська, Літинська, Немирівська, Монастирищенська.

Окупаційний нацистський режим, що встановився, був злочинною системою військово-поліцейських та адміністративно-господарських органів та заходів, що були спрямовані на колонізацію і нещадне економічне пограбування та анексію окупованих областей, ліквідацію в них національної державності та культури. На Вінниччині окупаційний режим був особливо жорстоким через те, що тут розташовувалися нацистські надсекретні об'єкти – ставки А. Гітлера «Вервольф», штаб-квартири Г. Герінга «Штайнбрух» та ще низки вищих державних і військових установ.

Особливо жорстоким було ставлення до полонених військовослужбовців Червоної армії. Їх морили голодом, розстрілювали, знищували каторжною працею, хворобами, нелюдськими умовами існування. В таборі «Шталаг-329» у Вінниці утримувалися близько 20 тис. червоноармійців [8]. Їх використовували на будівництві ставки Гітлера «Вервольф», а згодом розстріляли.

Ставка А. Гітлера споруджувалася у великій таємниці поблизу села Коло-Михайлівка, що під Вінницею. Над її спорудженням примусово працювало 25 тис. радянських військовополонених, серед яких були громадяни Франції, Польщі, Чехословаччини та ряду інших країн [6, с. 5]. Вони утримувалися в жахливих умовах. Територію табору було обнесено колючим дротом у кілька рядів, через який проходив струм високої напруги. У 1942 р. після завершення будівництва гітлерівського бункеру всіх в'язнів знищили. Для забезпечення спокою у цьому районі, по периметру ставки було розміщено спеціальні каральні команди. Тут також дислокувалися значні загони місцевої поліції та жандармерії.

Становище населення на окупованих територіях (і не лише на Вінниччині) було надзвичайно скрутним. З України було евакуйовано в тил біля 3,5 млн громадян. На окупованих територіях Радянського Союзу залишилося більш ніж 60 млн громадян, що складало близько 33 % довоєнної кількості населення країни [1, с. 78]. Населення виявилось під цілковитою владою гітлерівських загарбників, які розглядали його як расово неповноцінне та яке підлягало планомірному знищенню. Масовий терор проти цивільного населення був повсюди та досить швидко переріс у геноцид [6, с. 62].

Протягом періоду окупації продовжувався терор, за найменше порушення окупаційного режиму на Вінниччині тисячі мешканців було розстріляно, повішено, закатовано. До прикладу, у грудні 1942 р. гітлерівцями було зігнано в один будинок 300 мешканців м. Іллінці та спалено живцем. А 2 квітня 1943 р. в с. Тернівка колишнього Джулинського району 2400 селян знищили есесівці. 14 лютого 1944 р. в Гайсинських Хуторах 24 чоловіки було кинуте в криницю нацистами [6, с. 7]. Безжально знищувалися нацистами люди, що були прикуті до ліжка хворобами. Так, заморили голодом та отруїли понад 700 хворих, що лікувались у Вінницькій психоневрологічній лікарні, а приміщення перетворили в офіцерський клуб.

Однією з найбільш трагічних сторінок нацистського режиму було знищення представників єврейського населення в Україні. Кількість єврейського населення республіки на початку Другої світової війни складала до 2,5 млн осіб. На території окупованої Вінницької області масові вбивства євреїв розпочалися в перший місяць війни. Лише у Вінницькій зоні окупації внаслідок геноциду було знищено 105296 євреїв. 14 серпня 1941 р. у м. Хмільник розігралася кривава драма. О 8 годині ранку у двір райспоживспілки німці почали зганяти місцевих євреїв та глумились над ними. Двох безневинних мирних жителів повісили, інших побитих і закривавлених повезли розстрілювати, так нацисти встановили «новий порядок». 6600 мирних жителів – чоловіків, жінок і дітей було розстріляно 9 січня 1942 р. [6, с. 8].

Для ізоляції та подальшого знищення населення єврейської національності на території Вінниччини окупанти утворили 126 гетто – своєрідних концтаборів для тимчасового примусового їх утримання. Найбільша кількість гетто існувала в Копайгородському (14), Бершадському (11), Шаргородському (10), Могилів-Подільському (8), Тростянецькому (7), Барському (6), Крижопільському (6), Ободівському (6) районах [1, с. 63].

Найменше часу проіснували гетто на Вінниччині, що розташовувалися в німецькій окупаційній зоні, – через прискорену, цілковиту ліквідацію їх в'язнів. Більше шансів вижити мали євреї «Трансністрії», і тут гинули. За архівними документами відомо, що в бершадському гетто було знищено 13871 особу єврейської національності, в ободівському – 11 тисяч, у с. Печера Шпиківського району – 9989 (із них 166 дітей), у гетто Могилева-Подільського – 4394, Копайгорода – 2808, с. Вільшанка Крижопільського району – 1300 чол. [6, с. 10]. Причиною смерті невільників гетто були не лише розстріли, а й різноманітні епідемії, холод, голод, виснаження від непосильної праці.

З особливим садизмом знищували партизанські села нацистські карателі, не шкодували і їх мешканців – жінок, дітей, старих. Трагічну долю білоруської Хатині та українських Кортелісів на теренах Вінниччини повторили 17 населених пунктів [7, с. 62]. У них було спалено близько чотирьох тисяч осель, знищено майже тисячу жителів. Така помста мирному населенню викликала ненависть до ворога і збільшувала кількість партизанів і підпільників.

Незадоволені радянською владою верстви населення були підґрунтям для нацистського режиму. Місцева цивільна влада та представники інтелігенції вважали, що за допомогою Німеччини є можливість побудувати нове життя в Україні та вірили, що німці опікуватимуться духовними інтересами народу і допоможуть у налагодженні роботи культурно-освітніх установ. Вже у 1942 р. українська інтелігенція та народ, серед яких було багато тих, хто свідомо залишався на окупованій території та покладав певні надії на німців, втратили віру в Німеччину, найбільш активні йшли у підпілля або приєднувались до партизанів [3, с. 271].

Як зауважують дослідники, мотиви митців, які співпрацювали з окупантами залежали від цілого комплексу факторів: дістати роботу та засоби до існування, а щире бажання випробувати свої сили. Важливим чинником, який спонукав митців працювати на нацистів, було й те, що це певною мірою оберігало їх від вивезення на роботи до Німеччини. Робота на окупантів давала також можливість розраховувати на підтримку адміністрації у разі виникнення спірних питань, побутових ускладнень [5, с. 144].

Культурно-мистецьке життя відновлювалося в роки нацистської окупації. Після проведення ремонтних робіт відкрили краєзнавчий музей з його археологічним, природничим та художнім відділами. Відкрилися літературний музей М. М. Коцюбинського та Вінницький історичний архів, що зберігав близько одного мільйона справ міських та районних установ. [4, с. 230].

У серпні 1941 р. виставою «Наталка Полтавка» відновив свою роботу музично-драматичний театр у Вінниці. Спектаклі ставили місцевими силами, але іноді приїздили артисти з Києва з виставами. У кінотеатрах демонструвалися переважно німецькі, іноді румунські фільми, але з українським перекладом. Німецькі фільми демонстрував Вінницький кінотеатр «Палас».

Бібліотеки відновлювали роботу, працювало 4 бібліотеки з двома філіями, для обслуговування навчальних закладів [3, с. 108]. Бібліотекарі погоджувались на співпрацю з окупантами аби вижити та запобігти розкраданню і знищенню цінного майна.

У Вінниці працювали заклади освіти: школи, Вінницький педагогічний інститут, у лютому 1942 р. відкрився Вінницький медичний інститут, на його базі було відкрито медичний технікум. Проводили навчання фармацевтичний технікум, енергетичний та будівельний технікуми, Турбівський та Якушинецький сільськогосподарські технікуми. Але на початку 1943 р. навчання в інститутах та технікумах Вінниччини припинилося, а студентську молодь мобілізували для виконання громадських робіт та відправили до Німеччини на роботу. У червні 1942 р. було відкрито двокласну німецьку школу для дітей місцевих німців. На той час у місті проживало близько ста родин німецького походження. Навчання в школах, інститутах і технікумах було платним [2, с. 56].

За визволення Вінниччини у 1944 році велися запеклі бої. Особливо значущими були бої за Вінницю, Жмеринку, Хмільник, Ладизин, Джулинку. Великі надії німецьке командування покладало на укріплення, які були споруджені вздовж Південного Бугу. Були звільнені населені пункти Джулинка – 12 березня, Ладизин – 14-го, Хмільник – 18-го, Вінниця та Жмеринка – 20 березня. Особливо запеклими були бої з гітлерівцями під селами Адамівка Барського району, Берізки-Бершадські – Бершадського, Старий Дашів – Дашівського, Корделівка – Калинівського, Попівка, Журавна, Струтинка, хутір Якубівський – Липовецького, Березна, Держанівка, Сандраки – Хмільницького, Вербка – Чечельницького районів та ін.

Підсумуємо наслідки нацистського окупаційного режиму для Вінниччини. Наявність гітлерівської ставки обумовила особливу жорстокість встановленого режиму. Він призвів до величезних демографічних втрат (у тому числі військовополонених, учасників партизанського руху, цивільних тощо). Масове винищення євреїв на Вінниччині завдало цій національній меншині фатальних втрат. Водночас відбувалося певне відновлення культурної та освітньої сфери внаслідок культурної колаборації незадоволеної радянською владою інтелігенції. Вінниччина перебувала в окупації три роки і вісім місяців. Визволення від окупації відбувалося впродовж березня 1944 року.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гальчак С. Д. «Східні робітники» з Поділля у Третньому рейху: депортація, нацистська каторга, опір поневолювачам. – Вінниця: «Книга-Вега» ВАТ «Віноблдрукарня», 2003. – 343 с.
2. Гінда В. В. Вищі учбові заклади Вінниччини в роки німецько- фашистської окупації (1941–1944 рр.) // Поділля у контексті української історії: Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції. – Вінниця, 2001. – С. 283.
3. Грідіна І. М. Духовне життя населення України в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.): Монографія / Ірина Миколаївна Грідіна: – Донецьк: ДонНУ, 2010. – 419 с: іл.
4. Заклади культури та освіти Вінниччини в умовах нацистської окупації (1941-1944 рр.) / Ю. А. Зінько, П. С. Григорчук // Історія України: маловідомі імена, події, факти. — 2004. — Вип. 26. — С. 229-236. — Бібліогр.: 14 назв. — укр.
5. Проценко Є. О. П 84 Культурні процеси на Донбасі в роки Другої світової війни / За ред. проф. І.М. Грідіної. Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця : ТВОРИ, 2020. 280 с
6. Роки ідуть – пам'ять живе : Вінниччина у Другій світовій війні : бібліогр. покажч. / уклад.: Г. М. Авраменко, О. Ю. Антонюк, О. М. Зелена ; авт. передм. «Вінниччина в період нацистського геноциду та визволення її від гітлерівських загарбників» С. Д. Гальчак ; ред. С. В. Лавренюк ; відп. за вип. Н. І. Морозова ; Упр. культури і туризму Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – Вінниця, 2015. – 368 с. – (До 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70-ї річниці завершення Другої світової війни).
7. Сожженные села: Украина под нацистской оккупацией, 1941–1944 гг.: Аннотированный указатель / Украинский институт национальной памяти; Под ред. В.Ф. Солдатенко; Авторы-составители: С. В. Бутко, Л. С. Герасименко, А. Н. Киридон, Р.И. Пилявец, В.Н. Яременко. М.: Фонд «Историческая память», 2013. – 382 с.
8. У Вінниці німецькі науковці вивчають історію Вервольфу та концтабору №329. [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <https://vezha.ua/u-vinnytsi-nimetski-naukovtsi-vyvchayut-istoriyu-vervolfu-ta-kontstaboru-329>

ДРУКОВАНІ ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА РОЛЬ ЗМІ В ПРОЦЕСІ ПРОПАГАНДИ ПРАВИЛ ПОЖЕЖНОЇ Й ВЛАСНОЇ БЕЗПЕКИ

Литвин В. Л.

*Науковий керівник – Чубіна Т. Д., доктор історичних наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Засоби масової інформації – могутня сила впливу на свідомість людей, засіб оперативного повідомлення інформації в різні куточки світу, найбільш ефективний засіб впливу на емоції людини, здатна переконувати реципієнта щонайкраще. ЗМІ не лише виконують інформативну функцію (хоча вона має бути основною), але пропагують ідеї, погляди, вчення, політичні програми і беруть, таким чином, участь у соціальному управлінні.

Сьогодні населення великих міст отримує інформацію, здебільшого з Інтернету чи аудіовізуальних ЗМІ. Проте, враховуючи обмежений доступ більшості населення до Інтернет, друковані ЗМІ, поряд з телебаченням і радіомовленням, залишаються найдоступнішими джерелами масової інформації.

Під друкованими засобами масової інформації (пресою) в Україні розуміються періодичні і такі, що продовжуються, видання, які виходять під постійною назвою, з періодичністю один і більше номерів (випусків) протягом року на підставі свідоцтва про державну реєстрацію. ЗМІ не лише виконують інформативну функцію (хоча вона має бути основною), але пропагують ідеї, погляди, вчення, політичні програми і беруть, таким чином, участь у соціальному управлінні.

Додатки до друкованих засобів масової інформації у вигляді видань газетного та журнального типу є окремими періодичними і такими, що продовжуються, друкованими виданнями і підлягають реєстрації на загальних підставах.

Друковані видання можуть включати до свого складу інші носії інформації (платівки, дискети, магнітофонні та відеокасети тощо), розповсюдження яких не заборонено чинним законодавством України.

Друкований засіб масової інформації вважається виданим, якщо він підписаний до виходу в світ і видрукований будь-яким тиражем. Сфера розповсюдження друкованого засобу масової інформації не обмежується.

Свобода слова і вільне вираження у друкованій формі своїх поглядів і переконань гарантуються Конституцією України і відповідно до Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» означають право кожного громадянина вільно і незалежно шукати, одержувати, фіксувати, зберігати, використовувати та поширювати будь-яку відкриту за режимом доступу інформацію за допомогою друкованих засобів масової інформації.

Друковані засоби масової інформації є вільними. Забороняється створення та фінансування державних органів, установ, організацій або посад для цензури масової інформації.

Не допускається вимога попереднього погодження повідомлень і матеріалів, які поширюються друкованими засобами масової інформації, а також заборона поширення повідомлень і матеріалів з боку посадових осіб державних органів, підприємств, установ, організацій або об'єднань громадян, крім випадків, коли посадова особа є автором поширюваної інформації чи дала інтерв'ю.

Держава гарантує економічну самостійність та забезпечує економічну підтримку діяльності друкованих засобів масової інформації, запобігає зловживанню монопольним становищем на ринку з боку видавців і

розповсюджувачів друкованої продукції. Заходи, спрямовані на забезпечення економічної підтримки діяльності друкованих засобів масової інформації, та органи державної виконавчої влади, які здійснюють цю підтримку, визначаються Кабінетом Міністрів України.

Друковані засоби масової інформації в Україні не можуть бути використані для:

- поширення відомостей, розголошення яких забороняється статтею 46 Закону України «Про інформацію»;
- закликів до захоплення влади, насильницької зміни конституційного ладу або територіальної цілісності України;
- пропаганди війни, насильства та жорстокості;
- розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі;
- розповсюдження порнографії, а також з метою вчинення терористичних актів та інших кримінально караних діянь.

Забороняється використання друкованих засобів масової інформації для:

- втручання в особисте життя громадян, посягання на їх честь і гідність;
- розголошення будь-якої інформації, яка може призвести до вказання на особу неповнолітнього правопорушника без його згоди і згоди його представника.

Друковані засоби масової інформації в Україні видаються державною мовою, а також іншими мовами. Стиль і лексика друкованих ЗМІ мусять відповідати загально визнаним етично-моральним нормам. Вживання лайливих і брутальних слів не допускається.

Відносини, пов'язані з діяльністю друкованих засобів масової інформації в Україні, регулюються Конституцією України, Законом України «Про інформацію», Законом України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» та іншими законодавчими актами України.

Діяльність друкованих засобів масової інформації – це збирання, творення, редагування, підготовка інформації до друку та видання друкованих засобів масової інформації з метою її поширення серед читачів.

Діяльність друкованих засобів масової інформації, спрямована на отримання прибутку, є підприємницькою діяльністю у цій сфері і здійснюється на основі Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», Закону України «Про підприємництво» та інших актів чинного законодавства України.

Діяльність друкованих засобів масової інформації забезпечується самостійністю її суб'єктів у всіх видах відносин, пов'язаних із здійсненням їх прав і обов'язків. Втручання в діяльність друкованих засобів масової інформації поза межами, визначеними Законом України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», забороняється.

До суб'єктів діяльності друкованих засобів масової інформації належать засновник (співзасновники) друкованого засобу масової інформації, його редактор (головний редактор), редакційна колегія, редакція, трудовий колектив редакції, журналістський колектив, журналіст, автор, видавець, розповсюджувач. Засновник (співзасновники) може об'єднувати в одній особі редакцію, видавця, розповсюджувача. Редакція має право виступати засновником (співзасновником), видавцем, розповсюджувачем.

Право на заснування друкованого засобу масової інформації належить:

- громадянам України, громадянам інших держав та особам без громадянства,
- не обмеженим у цивільній правоздатності та цивільній дієздатності;

- юридичним особам України та інших держав;
- трудовим колективам підприємств, установ і організацій на підставі відповідного рішення загальних зборів (конференції).

Особа, яка заснувала друкований засіб масової інформації, є його засновником. Особи, які об'єдналися з метою спільного заснування видання, вважаються його співзасновниками.

Розповсюдження продукції друкованого засобу масової інформації без вихідних даних забороняється.

Потужною, найбільш масовою, впливовою і активною формою пропаганди засобів і способів захисту, дій населення у НС є друкована пропаганда. За останній час проблеми ДСНС України висвітлюються в газеті «Рятувальник», журналах «Вісник» і «Надзвичайна ситуація», на сторінках центральних і місцевих газет, в навчальних і наочних посібниках. Особлива увага в друкованій пропаганді приділяється людям-ентузіастам пожежної охорони, показу їх самовідданих і героїчних дій на навчаннях, при ліквідації наслідків стихійного лиха, аварій і катастроф. Преса широко висвітлює гуманний характер цілей і завдань ДСНС України у загальній системі оборонних, соціально-економічних і екологічних заходів, які проводяться в державі. Ряд центральних, обласних і районних газет постійно друкують проблемні матеріали з пожежної безпеки, присвячують питанням і людям цілі шпальти (розділи). Все це сприяє підвищенню рівня готовності ДСНС України.

Преса повинна відбивати життя таким, яким воно бачиться журналістам. Звичайно ж, що кожна людина, а особливо творча, – це яскрава індивідуальність, і побачене вона пропускає через свій розум і через своє серце. Такий собі суб'єктивізм можливий. Правдивість, об'єктивність засобі масової інформації великою мірою залежить від правильності використання методу збирання інформації, знання специфіки кожного з методів і конкретними журналістськими завданнями, від позиції, кваліфікації, особистих якостей журналіста.

Метою газетних публікацій є об'єктивно інформувати про суть найважливіших проблем. Мова іде про те, що журналістський текст повинен бути не зарозумілим, автор повинен орієнтуватися на середній рівень свого читача. Він не має права зловживати незнайомими термінами, іномовними словами, які не відомі широкому загалу.

Нині не можливе існування життя сучасного суспільства без преси, і незважаючи на те, що численні дослідження у цілому світі показують, що коли йдеться про широкий загал, то з усіх засобів масової інформації перевагу віддають телебаченню, воно є доступним далеко не кожній людині. Для отримання, передачі та зберігання інформації через телебачення потрібне спеціальне технічне обладнання, котре іноді не доступне пересічному громадянину, особливо у часи сьогоденної кризи, коли друковані види ЗМІ завжди радують нас переважно доступними цінами.

Головна функція преси – подавати через певні невеликі проміжки часу оперативну, актуальну, загально цікаву, різноманітну інформацію. І до цих пір преса не змінювала її, адже найновішу інформацію, не маючи ні радіо, ні телебачення, можна отримати лише з друкованих засобів масової інформації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Верещак А. О. Основні напрями та характеристики протипожежної пропаганди / А. О. Верещак // Вісник гуманітарного наукового товариства: наукові праці. – Випуск 19. – Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2019. – 224 с. – С. 53-56.

2. Власов С. Потрібні нові форми протипожежної пропаганди // Пожежна безпека / С. Власов. – К., 2003. – №6. – С. 32 – 33.
3. Володимиров О. Дотримуючись цих правил / О. Володимиров // Пожежна безпека. – К., 2001. – №28. – 38 с.
4. Чубіна Т. Д., Чубіна А. С. Друковані засоби масової інформації: поняття, вимоги, перспективи розвитку / Т. Д. Чубіна, А. С. Чубіна // Вісник гуманітарного наукового товариства: наукові праці. – Випуск 17. – Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2017. – 256 с. – С. 168-172.

ВПЛИВ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТЕЧІЙ КОНСЕРВАТИЗМУ, ЛІБЕРАЛІЗМУ Й УТОПІЧНОГО СОЦІАЛІЗМУ НА ФОРМУВАННЯ СОЦІОЛОГІЇ ЯК НАУКИ У КІНЦІ XVIII – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст.

Литвиненко К. О.

*Науковий керівник – Федоренко Я. А., доктор історичних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Важливе місце у європейській суспільно-політичній думці займають ідеї консерватизму, лібералізму й утопічного соціалізму. Соціальні мислителі першої половини XIX ст. прагнуть у тій чи іншій формі осмислити результати революційної ломки старого суспільного ладу та оцінити той суспільний лад який прийшов на зміну феодальному.

Концепції, які у тій чи іншій формі висловлюють несприйняття нових порядків і прагнуть критикувати їх з позицій минулого. Найчастіше при цьому йдеться про позитивні сторони зруйнованого революцією «старого режиму», ідеалізацію феодально-дворянської старовини та досить гостре викриття негативних аспектів буржуазного суспільства. Цей напрям суспільно-політичної думки називають консерватизмом. Формально представників консервативної ідеології об'єднує негативне ставлення до революції як насильницького, брутального розриву з традиційними засадами народного життя. Найвпливовіші з ідеологів консерватизму (Е. Берк (1729 – 1787), Л. Бональд (1754 – 1840), Ж. де Местр (1753 – 1821) та ін.) – це, як правило, вихідці із знатних аристократичних родин, що зазнали утисків і переслідувань у результаті якобінського терору. У своїй творчості вони відстоюють типові для представників «вищих станів» цінності – принципи монархії, станової ієрархії, католицької віри [1, 352].

Твори консерваторів проймають прямою чи прихованою полемікою проти ідеології просвітництва як духовного фундаменту революції. Консерватори критикують абстрактно-раціоналістичні засади соціальної філософії Просвітництва, вказують на наявність і значущість ірраціональних аспектів людського життя, пов'язаних з почуттям, вірою тощо. Уявленням про суспільство та людину «взагалі» вони протиставляють уявлення про конкретні, історично зумовлені форми життя народу. «Я не знаю, що таке людина взагалі, – пише Л. Бональд, – натомість я знаю-французів, італійців, росіян». Суспільне життя розвивається згідно з органічними законами, відповідно до «духу народу», тому для нього небезпечні всілякі раціонально заплановані експерименти. Консерватори, зокрема, гостро критикували наслідки революційної законотворчості, як вони були втілені у «Декларації прав людини і громадянина» і

наступних кодексах. Новому буржуазному праву, що ґрунтувалося на індивідуалістичних засадах, вони протиставляють традицію, котра ґрунтується, на їх погляд, на почутті колективності і враховує конкретику міжособистісних стосунків. Новітні філософські школи, зазначає Бональд, створили філософію індивідуальної людини, філософію «я». Натомість, потрібно створити філософію людини соціальної, філософію «ми». Таким чином, нормальний суспільний стан уявлявся консерваторам у вигляді певної ієрархізованої системи груп, всередині яких індивідам належать певні чітко фіксовані позиції.

Ідеї соціалізму і комунізму мають давню історію, однак лише у ХІХ ст. вони виходять на передній план політичного життя і стають предметом гострих політичних дискусій. Їх актуалізація викликана рядом обставин, серед яких слід шукати насамперед суперечності того процесу модернізації суспільного життя західних країн, початок якому поклали промисловий переворот і англійська та французька буржуазні революції. Починаючи з перших десятиліть минулого сторіччя впливовим фактором європейського політичного життя стає робітничий рух, ідеологи якого піддають гострій критиці існуючу економічну систему і весь буржуазний лад. Ефективного вирішення соціального питання, як переконані прихильники соціалізму і комунізму, можна досягти не шляхом розвитку індивідуальної ініціативи, конкуренції та політичного плюралізму, а через посилення суспільного контролю над виробництвом і розподілом матеріальних благ та відповідного перевиховання людей на колективістських засадах. Оцінюючи соціальні наслідки Французької революції 1889 – 1894 рр., ідеологи соціалізму, як правило, вказують на суперечність між їх лозунгами та реальними наслідками. Гасла свободи, рівності і братерства, проголошені революцією, не були реалізовані на практиці, і новий суспільний лад не тільки не ліквідував нерівності та експлуатації, а й посилив їх. Тому він сам заслуговує знищення, і на його уламках мусить бути вибудоване справедливе суспільство. Починаючи з праці Ф. Енгельса «Розвиток соціалізму від утопії до науки» у літературі набуває поширення поділ соціалізму на утопічний і науковий. Для такого поділу існують певні підстави, однак його не слід абсолютизувати. Серед соціалістів-утопістів були теоретики рангу Сен-Сімона, які стояли на рівні науки свого часу і внесли вагомий вклад у суспільствознавство. Більшість представників утопічного соціалізму прагнуть поставити соціальне знання на службу практичної реорганізації суспільства на справедливих засадах. Вони усвідомлюють, що реформування суспільного устрою тим чи іншим чином пов'язане з перебудовою відносин у матеріально-виробничій сфері.

Проблеми «революційної демократії», «індустріалізму» і «капіталізму» виступають ключовими для всіх без винятку визначних мислителів даного періоду. З деякими спрощеннями найцікавіші думки з цього приводу можна згрупувати за трьома напрямками.

Перший напрям об'єднує ті концепції, які в тій чи іншій формі висловлюють неприйняття нових порядків і прагнуть критикувати їх з позицій минулого. Консерватори критикують абстрактно-раціоналістичні засади соціальної філософії Просвітництва, принципи буржуазного права, втілені у «Декларації прав людини і громадянина» і наступних кодексах.

До другого напрямку належить соціальна філософія лібералізму, патріархом якого вважають класика економічної науки А. Сміта, чия діяльність належить до дореволюційного часу. Відстоюючи цінності буржуазного активізму та раціоналізму, ліберали захищають від консервативної критики ідеологію Просвітництва [2, 456].

Синтез лібералізму і консерватизму можна знайти у соціально-філософській концепції французького мислителя, соціолога Алексіса де Токвіля (1805-1859 рр.), автора відомих праць «Про демократію в Америці» (1835 р.) та «Старий порядок і революція» (1856 р.). Твори Токвіля – це, свого роду, соціографія ранньобуржуазного суспільства.

Третя позиція пов'язана також з критичним ставленням до буржуазного ладу, який утвердився внаслідок революційних спроб, однак при цьому і «старий порядок» стає об'єктом засудження феодального минулого. Буржуазному сьогоденню протиставляється майбутній справедливий лад, який має бути побудованим самими людьми. Це – позиція представників утопічного соціалізму, серед яких помітне місце займає французький, мислитель Клод Анрі де Рувруа Сен-Сімон (1760-1825 рр.), вчитель і попередник О. Конта, якого іноді називають «Хрещеним батьком соціології». Сен-Сімонівська концепція «індустріального суспільства» побудована на принципі протиставлення трудящих класів і класів «непрацюючих» [3,109]. З розвитком індустрії, як передбачав Сен-Сімон, має зростати значення організаційно-управлінського фактору в суспільному житті. Ідеалом суспільного устрою він вважав стан, коли влада над людьми поступиться місцем владі над речами.

Таким чином, важливо зазначити, що консервативні, ліберальні та соціалістичні напрями кінця XVIII – початку XIX ст. безумовно вплинули на формування соціології як науки. Їхні представники порушили чимало проблем, які пізніше потрапили у коло інтересів фахових соціологів. Це, насамперед, питання, що стосувались вивчення соціальної природи і функцій демократичних інститутів, специфіки ринкових відносин, форми реорганізації суспільних відносин, а також наукової організації та управління соціальною сферою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ю. Остапець. Консерватизм // Політична енциклопедія / ред. кол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). – К.: Парламентське видавництво, 2011. – С. 352.
2. А. А. Субботін. Лібералізм // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. – К: Знання України, 2004. – Т.1 – 760 с.
3. Історія соціології / О. А. Рахманов, С. С. Бульбенюк, М. Ю. Манелюк. – К.: КНЕУ, 2017 – 279 с.

ПОЧУТТЯ ПАТРІОТИЗМУ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДАТНОСТІ ДО СПРОТИВУ ВОРОЖІЙ АГРЕСІЇ

Лисенко І.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

В умовах війни значної актуальності набувають заходи протидії негативному інформаційно-психологічному впливу з боку агресора. Вважаємо, що одним із дієвих знарядь формування «імунітету» від ворожої негативної інформації є формування почуття патріотизму громадян, свідомого бажання захищати Батьківщину.

На думку дослідників «патріотизм – це складне інтегральне особистісне утворення, що містить: любов до Батьківщини, безкорисливу відданість і

служіння їй, нерозривну єдність з нею, ідентифікацію своїх інтересів з інтересами Вітчизни; патріотичні почуття, пов'язані з вищими духовними підструктурами людини, які передбачають духовний розвиток; наявність активної громадянської позиції, готовність відстоювати інтереси своєї Батьківщини, діяти в ім'я збереження і розвитку її благополуччя, що проявилось виникненням волонтерського й добровольчого руху з початком бойових дій на Сході держави; жертовність, тобто готовність пожертвувати заради Батьківщини своїми особистими інтересами, зокрема життям; сприйняття служіння їй як однієї з важливих основ свого життєвого самовизначення, святого обов'язку; визнання Батьківщини як вищої, головної цінності в ієрархії системи цінностей особистості; гордість за свою культуру та досягнення свого народу; схилення перед його святинами, історичним минулим і кращими традиціями та повагу до інших народів і культур» [1, с. 65].

Почуття патріотизму містить різноманітні аспекти, такі як емоції, цінності, ідеали та поведінку громадян. Патріотизм може бути дуже сильним почуттям, що мотивує людей до досягнення більш високих результатів та до підтримки перемоги своєї країни.

Одним з головних психологічних аспектів патріотизму є емоційний компонент. Люди з яскраво вираженим почуттям патріотизму відчують виразну гордість за приналежність до своєї країни. Вони переживають значні позитивні емоції, коли спілкуються з іншими патріотами та коли бачать символи своєї держави. Такі емоції можуть бути дуже міцними та давати громадянам країни додатковий стимул для досягнення перемоги над ворогом.

Інший аспект почуття патріотизму – ціннісний компонент. Він означає, що патріотизм може бути пов'язаний із певними цінностями та ідеалами, які громадяни ототожнюють зі своєю країною. Наприклад, це можуть бути цінності демократії, свободи та рівності перед законом. Люди, яким властиве почуття патріотизму, можуть робити акцент на важливості зазначених цінностей та прагнути захищати їх навіть ціною власного життя.

Третім аспектом патріотизму є поведінковий компонент. Патріотизм може виявлятися через різні форми поведінки, наприклад, через активну участь у політичному житті країни, волонтерство, підтримку місцевих підприємств та бізнесів, сприяння розвитку культури, науки та мистецтва, а головне – через службу у збройних силах з метою захисту своєї країни від ворожої агресії.

Отже, почуття патріотизму можна визначити як суттєвий соціально-психологічний ресурс забезпечення здатності до спротиву ворожій агресії, формування психологічної готовності громадян захищати свою Батьківщину.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Каменюк Ю. В. Психологічні умови формування патріотизму у структурі особистості в контексті сучасних гібридних війн // Вісник Національного університету оборони України. №5 (58). 2020. С. 63-71.

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ПОНЯТТЯ КУЛЬТУРА

Луцан О. М.

Фаховий коледж електронних приладів Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Науковий керівник – Горенко Л. М., кандидат історичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Слово культура латинського походження (colo, colere – зрощувати, обробляти землю, займатися землеробством), з латинської «cultura» означає оброблення. У Давній Греції це слово означало виховання, навчання, освіту, освіченість, просвітництво. Греки створили систему освіти, яка була спрямована на формування особистості, її ціннісних орієнтацій. Саме ця спрямованість на людину стала основою античного розуміння культури та зумовила її гуманістичний зміст – реалізація ідеалу людини визначалася як мета культурного розвитку.

Проте в грецькій філософії ще не ототожнювали поняття «культура» з культуротворчою діяльністю людей.

За часів Давнього Риму слово культура означало оброблення землі для забезпечення її родючості, передбачаючи особливе духовне ставлення до такої праці та до самої землі. Водночас поняття «культура» використовувалося і в переносному значенні. Вперше до наукового обігу поняття «культура» було введено римським політичним діячем, філософом, письменником і оратором Марком Тулієм Цицероном. Він поширив його на інші сфери людської діяльності, позначив ним вихованість людини, розвиненість її душі, освіченість. Отже, поняття «культура» наповнилося антропологічним змістом, пов'язувалося з «обробленням людської душі».

Починаючи з XVII століття, під культурою стали розуміти рівень розвитку розумових здібностей окремих народів. Світоглядною основою цієї епохи були релігійні моральні настанови, Божі заповіді. Розкриваючи їх сутність, релігійний мислитель Августин Блаженний стверджував, що жити необхідно з Богом, який є ідеалом, підкреслював, що земна людина є гріховною і може лише прагнути наближення до ідеалу через богоугодні вчинки. Абсолютна перевага нематеріальної душі над тлінним тілом вимагала від людини аскетичного способу життя.

Упродовж доби Відродження та Нового часу змінюється значення поняття «культури» в європейській свідомості, це і стало надбанням європейської соціальної думки другої половини XVIII ст. Цим поняттям позначались у той час досягнення духовної культури людей, передусім наукові знання, мистецтво, моральна досконалість та взагалі все те, що називали освіченістю. Можна стверджувати, що культура – це перетворення людиною самої себе. Отже, людину стали визначати, як людину культурну.

Німецький юрист і політичний мислитель С. Пуфендорф першим увів в науковий обіг поняття «культура» і характеризував ним свідомо цілеспрямовану сукупну діяльність людей. Культура, на його думку, – це те, що відрізняє цивілізовану людину від дикуна [1, 23].

Представники французького Просвітництва продовжили розвиток різних концепцій культури. Так, Ж.-Ж. Руссо намагався дати відповідь на питання: що таке культура; якими є причини її виникнення; як вона співвідноситься з

природою і суспільством? Учений стверджував, що культура зробила людину нещасною, бо віддалила її від природних сил і предметів, призвела до соціальної нерівності й негараздів, занепаду моралі тощо. Ж.-Ж. Руссо прагнув установити природну гармонію людини, її погодженість із самою собою.

Представники німецької класичної філософії відіграли важливу роль у процесі осмислення поняття «культура», вони розробили цілісні концепції культури.

Важливе значення в осмисленні культури мало вчення І. Канта. Він розглядав культуру як засіб реалізації здібностей людини, засіб її морального вдосконалення, ототожнюючи її з мораллю.

Й. Ф. Шиллер ототожнював культуру і мистецтво. Лише мистецтво, на його думку, допоможе подолати суперечності цивілізації, – відновити цілісність людини, цілісність духовного й фізичного буття людини [2, 40].

Отже, у філософії з'явилася думка, що культура є єдиним процесом, який має всесвітньо-історичний масштаб і характеризується певним зв'язком причин і наслідків, внутрішніми закономірностями.

Філософська система Г. В. Гегеля заснована на простому зіставленні культури і цивілізації, де аналізується логіка їх історичного зв'язку. На його думку, культура і цивілізація – закономірні етапи єдиного культурно-історичного процесу, кожен з яких виконує специфічні завдання і становить підґрунтя наступного, вищого етапу розвитку. Процес розвитку культури філософ поєднував із діалектичним рухом абсолютного духу.

Процес розвитку культури марксизм пов'язував з розвитком суспільно-економічних відносин, віддаючи пріоритет економічній і соціальній історії. Це надало дослідникам нових можливостей для аналізу культури, які були реалізовані у ХХ ст.

Вражає своїми неоднозначними трактуваннями та висновками концепція локальних цивілізацій О. Шпенглера, яку він репрезентує у праці «Захід Європи» (видана 1923 р.). Створюючи вчення про наявність рівноцінних за досягнутою зрілістю культур, О. Шпенглер спирався на численний етнографічний матеріал.

Порівнюючи античну та європейську культури, зіставляючи образи грецького бога Аполлона (втілення міри, гармонії, порядку) і доктора Фауста (втілення незадоволеності і недовершеності, двоїстості й сумніву), О. Шпенглер виявив принципову несхожість між людиною античного (аполлонівського) і людиною західного (фаустівського) типів. На основі цього він дійшов висновку про відсутність спадкоємного зв'язку культур античності й сучасної йому Європи. Західна фаустівська людина, на його погляд, замкнена у своїй самотності і перебуває в оболонці власного цивілізаційного простору, вона втратила єдність із життям. Криза європейської людини, за висновком О. Шпенглера, полягає в її прагненні безкінечності й могутності, що призводить до духовного зубожіння [3, 38].

Аналізуючи духовний клімат сучасної йому Європи, О. Шпенглер стверджував: як колись загинула греко-римська культура, так тепер занепадає західноєвропейська, і ніщо не в силі зупинити цей процес. Він проголошував духовну самотність Європи, повну відірваність від коренів, якими завжди вважалась античність.

Концепції, подібні шпенглерівській, набули поширення в науковій думці ХХ ст.

Отже, культура – складне і багатогранне явище. Вона має історичні аспекти (культура античності, сучасна культура). Культура охоплює різні галузі людського життя. Вона створює духовну мотивацію поведінки людей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Історія світової культури. Культурні регіони / Л. Т. Левчук та ін. – К., 1997. – 400 с. – С. 23.
2. Лекції з історії світової та вітчизняної культури / За ред. А. В. Яртися, С. М. Шендрика, С. О. Черепанової. – Львів, 2005. – 568 с. – С. 40.
3. Ліндсей Д. Коротка історія культури / Д. Ліндсей. Т. 1-2. – К, 1995. – Т. 1. – 240 с. – С. 38.
4. Культурологія: навчальне видання / [Л. М. Горенко] – Черкаси: Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України. 2021. – 130 с.

ХАРАКТЕРИСТИКА СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ

Луца А. А.

*Науковий керівник – Кришталь А. О., кандидат педагогічних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Суїцид вважається однією з основних причин, що призводить до смерті людей у всьому світі, тому він є важливою суспільною проблемою. Підлітковий вік характеризується наявністю гострих проблем для самих підлітків і їх оточення, з якими не кожний може впоратися самостійно і як результат – суїцидальні спроби і завершені суїциди.

Мета дослідження – з'ясувати причини виникнення суїцидів у підлітків, охарактеризувати перебіг суїцидальної поведінки неповнолітніх.

Самогубство – друга найбільш поширена причина смертності у віковій групі від 15 до 29 років. Майже 85 % підлітків хоч раз у житті думали про самогубство, хоча насправді ніхто з цих дітей не хоче вмирати, для дитини думки про самогубство є часто єдиним способом звернути на себе увагу батьків, криком про допомогу. У 80 % випадків причиною суїциду серед підлітків стають стосунки з близькими [1].

Суїцид – акт самогубства, який вчиняє людина в стані сильного душевного розладу або під впливом психічного захворювання. Необхідність боротьби з суїцидальними випадками впливає, перш за все, з абсолютної цінності людського життя, трагічної безглуздості загибелі людей [2].

Серед причин суїцидальної поведінки неповнолітніх психологи виділяють:

- сімейні проблеми;
- смерть дорогої або значущої людини;
- серйозні тілесні хвороби;
- розрив стосунків з коханою людиною;
- проблеми з дисципліною або із законом;
- розчарування успіхами у навчальному закладі або невдачі у навчанні;
- погане економічне становище, фінансові проблеми;
- небажана вагітність, аборт і його наслідки (у дівчат);

- зараження ВІЛ-інфекцією або хворобами, що передаються статевим шляхом;
- серйозні тілесні хвороби [3].

Перебіг суїцидальної поведінки передбачає: суїцидальні думки (думки про смерть, суїцид або серйозне само ушкодження); суїцидальні задуми (суїцидальні спонукання, коли людина відчуває позиви до самогубства); суїцидальні наміри (спробу нанести ушкодження самому собі або накласти на себе руки, що не закінчилася летально) [3].

Окремі науковці виокремлюють такі фази суїцидальної поведінки неповнолітніх:

1. Фаза обдумування, викликається свідомими думками щодо здійснення суїциду. Ці думки згодом можуть вийти з-під контролю і стати імпульсивними. При цьому підліток замикається в собі, втрачає інтерес до справ сім'ї, роздає цінні для нього речі, змінює свої стосунки з оточуючими, стає агресивним.

2. Фаза амбівалентності, настає за умов появи додаткових стресових факторів. Підліток може вказувати конкретні загрози або наміри щодо суїциду комусь із найближчого оточення, але цей "крик про допомогу" не завжди буває почутим. Однак саме в цей час підлітку ще можна допомогти.

3. Фаза суїцидальної спроби. Вона відбувається дуже швидко, адже для підлітків притаманне швидке проходження цієї фази і перехід до третьої [2].

Найчастіше наслідками підліткових суїцидальних спроб є смерть, але трапляються і випадки, коли дії неповнолітніх не призводять до смерті, натомість, вони отримують значні переломи та каліцтва, в майбутньому можуть мати серйозні психічні розлади і зіштовхуватися з панічними атаками.

В. Силахіна [4] вказує, що більшість підлітків, схильних до суїцидів (до 70%), обмірковує і здійснює суїцид упродовж 1-2 тижнів. Але підлітковому віку властива імпульсивність дій, тому інколи тривалість усіх трьох фаз може бути дуже короткою, не більше 1 години.

Етапи суїцидальної поведінки:

1. Етап суїцидальних тенденцій – вони є прямими чи непрямими ознаками, що свідчить про зниження цінності власного життя, втрату сенсу життя, небажання жити; суїцидальні тенденції виявляються у думках, намірах, почуттях або загрозах.

2. Етап суїцидальних дій – починається, коли відповідні тенденції приходять у дію; під суїцидальною спробою розуміється суїцид, який з незалежних від людини обставин був відвернутий і не призвів до летального наслідку; суїцидальні тенденції можуть трансформуватися у завершений суїцид, результатом якого є смерть людини.

3. Етап постсуїцидальної кризи – продовжується з моменту здійснення суїцидальної спроби до повного зникнення суїцидальних тенденцій [5].

Здебільшого суїцид вчиняється через страхи перед покаранням та страхами приниження й ганьбою.

Профілактика суїциду серед неповнолітніх передбачає низку заходів:

- раннє виявлення дітей групи ризику на основі проведених соціально психодіагностичних процедур і досліджень, а також знання його характеристики, з метою спостереження та своєчасної психолого-педагогічної корекційної роботи;
- активний патронаж сімей, у яких проживають діти групи ризику, з використанням прийомів сімейної психотерапії, надання консультативної допомоги батькам та психолого-педагогічної допомоги дітям;

- нерозголошення фактів суїцидальних випадків у дитячих колективах;
- розгляд загрози самогубства як ознаки підвищеного суїцидального ризику;
- посилення уваги батьків та співробітників установи до порядку зберігання лікарських засобів, а також до суїцидогенних психологічних факторів;
- проведення за необхідності консультації підлітка з психологом, психотерапевтом, психіатром [6].

Потрібно швидко реагувати на поведінку підлітків, яка може вказувати про наміри суїциду й проводити бесіди з психологами, психіатрами та в першу чергу з батьками, які не реагують на «крики про допомогу» від своїх дітей.

Отже, на жаль, самогубство є поширеним явищем серед неповнолітніх. Серед причин суїцидальної поведінки неповнолітніх виділяють сімейні проблеми, смерть близької або значущої людини, серйозні тілесні хвороби, розрив стосунків з коханою людиною тощо. Більшість неповнолітніх не відчують батьківської любові та підтримки, зазнають утисків і принижень з боку однолітків. Фазами суїцидальної поведінки неповнолітніх є фаза обмірковування, фаза амбівалентності і фаза суїцидальної спроби.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Суїцид підлітків та молоді як прояв соціальної дезадаптації. URL: <https://vipsoft.blob.core.windows.net/contest/bf0c51af7b9b88efe48a0e69c3f8.pdf>
2. Войтко В. Характерні особливості суїциду та суїцидальної поведінки: навч.-метод. посіб. Кропивницький : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2016. 44 с.
3. Марухина І.В., Сагайдак О.Б. Суїцидальна поведінка неповнолітніх. Суми, 2009. 40 с.
4. Попередження суїцидальних проявів в підлітковому середовищі. URL: <https://sites.google.com/site/krivoyrogkzsh48/poperedzenna-suieidalnih-proaviv-v-pidlitkovomu-seredovisi>
5. Гайдук Г.А. Суїцид. Психологічний аспект. Причини суїцидальної поведінки серед молоді. Луцьк, 2015.
6. Анищенко Л.О., Молочко Т.М. Превенція суїцидальної поведінки підлітків. Чернігів : ОІППО ім. К.Д. Ушинського, 2021.

ПОНЯТТЯ «ЗДОРОВ'Я» З ПОЗИЦІЇ ДУХОВНО-ПРАКТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З РИЗИКОМ

*Малявко С. О.,
Науковий керівник – Гаплевська О. І.,
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

Людське життя – суспільне та індивідуальне – це цілеспрямовано організоване суспільством духовне життя людей. Духовність, будучи пов'язана з глибинним усвідомленням свого буття, його сенсу, мети, вищого блага, виступає головним принципом самобудування особистості та суспільства, необхідною умовою вільного, творчого та відповідального ставлення до індивідуального та суспільного життя. Аерокосмічна галузь продукує таку професійну практичну діяльність яка безпосередньо пов'язана з фізичною активністю людини, станом її

здоров'я. Перш за все це стосується таких професій як пілот, космонавт, диспетчер, пожежна охорона тощо.

Сутність здоров'я виступає благом, тобто тим, що відповідає потребам, інтересам, має позитивне значення для людей. За аксіологічною ієрархії здоров'я відноситься до розряду вищих, універсальних цінностей тому, що має неминуще, всеосяжне і позачасове значення. Разом з тим, здоров'я є цінністю-засобом, оскільки «існує не само по собі» (Платон), а є умовою існування ще більш значущої цінності – життя. Можна жити, будучи нездоровим, але не можна, будучи здоровим, не жити.

Сучасні вчені визначають здоров'я як здатність людини адаптуватися до середовища та своїх власних можливостей, протистояти хворобам, старінню і іншим формам деградації та удосконалювати себе та оточуючий світ. Поліпшення якості життя та довкілля спрямоване на творення, адекватне самосвідомості, етико-естетичному ставленню до себе, до ближнього, до добра, до людини взагалі і до людства в цілому.

Щоб почуватися у світі як удома, пише Ерих Фромм у роботі «Здорове суспільство» [1], людина має осягати його як розумом, та й усіма органами почуттів: очима, вухами, всім своїм тілом. Вона має здійснювати своїм тілом те, що вигадує своїм розумом. Тіло і розум не можна розділяти ні в цьому, ні в якомусь іншому аспекті. Якщо людина осягає світ і таким чином через мислення з'єднується з нею, вона створює філософію, теологію, міф та науку. Якщо людина висловлює своє розуміння світу за допомогою своїх почуттів, то вона створює мистецтво та обряди, пісні, танці, драму, живопис, скульптуру.

Слід зазначити, що, з філософського погляду, ціннісний зміст здоров'я це зосередження людини на своєму стані, який забезпечує її успішну життєдіяльність. Разом із ставленням людини до здоров'я вибудовується система її ціннісних орієнтацій, переваг, цілей, без яких людське існування позбавляється сенсу. У свій зміст здоров'я як цінність включає безліч суб'єктивних та об'єктивних цінностей, що мають сенс життєве значення для людини. Здоров'я – це і насолода, і користь, і слава, і краса, і добро, і щастя. І в цьому плані про здоров'я можна говорити як про універсальну цінність (космос, природа, результати трудової та практичної діяльності), що обумовлює здоров'я людини взагалі. Носіями здоров'я і суб'єктами ціннісних відносин можуть виступати окремі особистості, соціальні групи, суспільство загалом. У цьому плані розрізняють індивідуальне здоров'я, соціумне (здоров'я колективу, соціальної спільності, етносу, релігійної конфесії, професійної чи вікової групи тощо) і планетарне (загальнолюдське) здоров'я.

Розмірковуючи про те, як нам побудувати здорове суспільство, ми повинні визнати, що потреба в колективному мистецтві та ритуалі на неклерикальній основі принаймні така ж важлива, як загальна грамотність та середня освіта. Успіх перетворення роздробленого суспільства на комунітарне залежить від того, чи зможемо ми відтворити для людей можливість співати, гуляти, танцювати, мандрувати і чимось захоплюватися, причому спільно, а не як членів «самотнього натовпу» (вираз Рисмена) [2].

За своєю структурою здоров'я як цінність включає два основні компоненти. Об'єктивний компонент – це сукупність можливостей, які можуть бути реалізовані за наявності повноцінного здоров'я. Це може бути статусна роль у суспільстві, професія, рід занять, тривалість життя тощо. Суб'єктивний компонент здоров'я як цінності це ставлення суб'єкта до свого здоров'я, що виражається у

перевагах, ціннісних орієнтаціях, мотивації у поведінці по відношенню до здоров'я.

З позиції духовно-практичних цінностей аксіологічний характер поняття «здоров'я» визначається як сукупність потенційних та реальних можливостей людини у здійсненні своїх дій для збереження фізичного стану, включно з професійною зайнятістю, пов'язаною з небезпекою існування та без втрат у адаптації до життєвого середовища.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Фромм Е. Здорове суспільство // http://loveread.ec/read_book.php?id7&p=1
2. Рисмен Д. Одинокая толпа. Исследования американского характера // Социологические исследования. – 1993. – №5. – С. 144 – 153

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Марченко В. Ю.

Науковий керівник – Стеблина О. В.

Смілянський технологічний фаховий коледж

Національного університету харчових технологій

Актуальність розгляду багатоаспектності соціально-культурної діяльності мовної особистості визначаємо тим, що особистість виявляється через розуміння нею важливої екзистенційної ролі мови як визначальної ознаки homo sapiens, що за силою впливу на все життя людини не поступається перед законами природи. Особистість сучасної молоді людини формується переважно засобами мови й на мові, на її лексико-поняттєвому арсеналі та її засобами, і через мову особистість розкривається як освічена індивідуальність.

Поняття мовної особистості увійшло в наукові парадигми багатьох галузей людського знання (психології, філософії, культурології, лінгвістики, педагогіки, етнології), що засвідчує намагання сучасної науки через аспекти мовної особистості пізнати феноменальність людини, бо її розвиток поза мовною особистістю є не реальним.

Доведено, що феномен мовної особистості є комплексним, міждисциплінарним об'єктом досліджень, які здійснюються у різних наукових сферах, так, у філософії – у контексті набуття та засвоєння людиною знань про себе та про оточуючий світ (В. Біблер, І. Ладенко, О. Спіркін, Б. Юдін та ін.).

Під мовною особистістю розуміється сукупність здібностей і характеристик людини, що зумовлюють створення і сприйняття ним мовних творів (текстів), які розрізняються а) ступенем структурно-мовної складності, б) глибиною і точністю відображення дійсності, в) певної цільовою спрямованістю.

Мовна особистість – це, власне, особистість, охарактеризована з боку впливу належної їй мовної культури на її особистісні якості та соціально-культурну ефективність її діяльності як суб'єкта суспільних відносин. В умовах соціально-культурної трансформації суспільства слід надавати особливої уваги специфіці тезаурусу й мовної практики нових соціальних груп, їх перетворенням у традиційні класи та групи з урахуванням флуктуації мовного середовища, його інтегруючих та дезінтегруючих тенденцій.

Погляд на світ, відображений у мові особистості, відображає її ціннісні орієнтації. Мова особистості впливає на її духовний розвиток. Узагалі мова народу впливає на розвиток його соціокультурних рис. Так, В. фон Гумбольдт ще в XIX ст. справедливо відзначав значний вплив мови на духовний розвиток народу, його культуру.

У праці «Про різницю будови людських мов і їх впливу на духовний розвиток людства» В. фон Гумбольдт підкреслює: «У кожній мові закладено самобутній світогляд. Як окремих звук постає між предметом і людиною, так і вся мова в цілому виступає між людиною і природою, що впливає на неї зсередини і ззовні...» [1, с.33].

Мовна особистість – це система, яка виникає в суспільстві і розвивається, ґрунтуючись на здатності вираження і закріплення соціальних відносин і взаємодій. Вона – умова і продукт культури. За допомогою соціальної особистості регулюються соціальні відносини, зберігається історична і культурна пам'ять народів.

Діяльність мовної особистості повинна задовольняти таким соціальним регулятивам, як принцип співпраці, інформативна адекватність ситуації, інтеграція та адаптація до ціннісно-нормативної системи суспільства, відповідність варіативності суспільних відносин.

Мовній особистості, за її функціональною природою, притаманні якості характеристики, здатні позитивно впливати на процес соціально-культурної трансформації. Їх зміст має бути уточненим.

Виокремимо такі з них:

- мовна відкритість і доступність – націленість на спілкування і прагнення передати ідеї і цінності іншим соціальним агентам;
- соціально-діяльнісна спрямованість, пов'язана з інтенсивністю трансформаційних процесів і забезпеченням необхідної динаміки особистісних змін;
- адаптивно-акумуляційна характеристика як мовний механізм забезпечення пристосування до умов суспільства, що трансформується;
- соціально-культурна пізнавальна мотивація, що пов'язується з прагненням «розкодувати» світ і сформувати його індивідуальну мовну модель;
- мисленнева індивідуалізація світу як особистісно-мовна стимуляція пізнання та формування стилю мислення, який відповідає специфіці духовного світу мовної особистості;
- культурно-репрезентативна (в чомусь демонстративна) якісна визначеність мовної особистості, яка знаходить вияв в утвердженні своєї етнічно-національної та культурногрупової приналежності й вираженні її в різному стилі мовлення в різних соціальних сферах (політиці, моралі тощо);
- естетико-мовний профіль особистості як цілісний вияв її буття у світі, утвердження її особистісного естетичного світу.

Безперечним є той факт, що обов'язковою умовою самореалізації сучасної особистості є успішна мовленнева підготовка, продиктована модернізаційними процесами педагогічної освіти в Україні й передбачена Галузевим стандартом вищої освіти України, зокрема освітньо-професійною програмою, освітньо-кваліфікаційними характеристиками і нормативами з української мови фахового спрямування. Виховання національно свідомої мовної особистості – процес не одномоментний і не простий.

Так, наприклад, Г.Берегова стверджує, що «до навчання у ВНЗ студенти прийшли з мовленневими вміннями й навичками певного (зазвичай різного)

рівня, й особистісно-ціннісними установками, закладеними сімейним вихованням, зумовленим природними задатками, характером, темпераментом, спадковістю тощо, і процесами соціалізації.

А це означає, що виховання мовної особистості майбутнього фахівця має здійснюватися на вже існуючому певному підґрунті й носити характер органічного продовження цього процесу чи його коригування – тобто мова йде про вдосконалення мовної особистості шляхом підвищення рівня мовленнєвих умінь і навичок і корекції світоглядних орієнтацій мовця» [2, с. 118].

Вирішення проблеми виховання національно свідомої мовної особистості в Україні вимагає комплексного підходу як до змісту освіти у вищій школі, так і до методів, засобів і форм організації навчання взагалі. Вихованню національно свідомої мовної особистості майбутніх фахівців, безперечно, сприяє мовна політика – навчального закладу, держави та влади.

Мовна політика – основний визначник формування національної свідомості українців, і серед її пріоритетних напрямів чільне місце нині належить процесу відродження етнічної (національної) свідомості й самосвідомості, оскільки національна свідомість і самосвідомість відіграють важливу роль у відродженні української культури й мови й духовних надбань інших етнічних груп.

Отже, мовна особистість – це соціальне явище, яке, проте, має й індивідуальний аспект. Індивідуальне в мовній особистості формується через внутрішнє відношення до мови. Мовна особистість – це багатокомпонентна парадигма мовленнєвих особистостей і саме на рівні мовленнєвої особистості з'являється національно-культурна специфіка мовної особистості. Як суспільство впливає на мову через особистість, так і мова завжди впливає на суспільство через особистість, сприяє налагодженню соціальних зв'язків.

Мовна особистість – це система, яка виникає в суспільстві та розвивається, заснована на здатності виражати і закріплювати соціальні відносини і взаємодії. Перспективи подальших досліджень поняття «мовна особистість» стосуються розгляду її мовної складової як системно-культурного «фермента» та механізму її розвитку і як особистісно-формуючого ансамблю, того, як характер освоєння мовної культури впливає на особистісні та соціальні якості людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : Вид.центр «Академія», 2014. – 344 с.; Берегова Г. Д. Мовне виховання студентів аграрних закладів вищої освіти / Г. Д. Берегова // Українознавчий вимір у сучасній науці: гуманітарний аспект: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Миколаїв: МДАУ, 2011. – С. 117-120.3. ; Мацько Л.

2. Стилїстика та історія української літературної мови у лінгводидактичному полі підготовки українських філологів / Л. Мацько // Вісник Львів. ун-ту. – Серія філол.; вип. 50. – 2010. – С. 112-116.

ФЕНОМЕН НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Максименко Д. Ю.

*Науковий керівник – Вороновська Л. Г., кандидат філософських наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Про наукове співтовариство зазвичай говорять у зв'язку з тими чи іншими факторами, що об'єднують вчених у єдину соціальну групу (або групи). Так, вчених поєднують єдині стандарти професійної поведінки (етос науки), включаючи етико-деонтологічні принципи, а також – для більш диференційованих об'єднань – спільність освіти, спеціалізації, безпосереднього наукового інтересу, і єдина дисциплінарна матриця. Термін «наукова спільнота» набув широкого поширення після появи, книги Т. Куна «Структура наукових революцій». Тож складу матриці, за Т. Куном, насамперед входять використовувані групою без розбіжності наукові положення, метафізичні принципи, цінності, зразки діяльності, або парадигми. [1]

Наукове співтовариство під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів організується у вигляді груп різних рівнів. Насамперед групи, підтримані адміністративними заходами, структуруються формальним способом. До таких груп відносять сукупності вчених, що належать до однієї і тієї ж спеціальності. Крім того, адміністративними методами створюються наукові колективи, що працюють в одному місці та об'єднуються, як правило, для виконання якоїсь конкретної роботи. Зараз широко використовуються програмно-цільові форми адміністративного впорядкування наукових досліджень. Вони застосовуються там, де потрібно координування сукупності наукових установ (часто різного профілю), спільне досягнення складних стратегічних цілей, реалізація проектів, що потребують потужного технічного забезпечення. У такому разі створюються цілеспрямовані програми.

Існує також неформальне структурування та об'єднання наукових груп. Структуруючим початком тут є природна консолідація вчених навколо досліджуваного предмета, наукової теми. Стійкими об'єднаннями вчених, що сформувалися на неформальній основі, є такі, як неформальна дослідницька група, наукова традиція, наукова школа.

Слід зазначити, що, незважаючи на зростаючу роль колективів, базовою одиницею наукової діяльності є все ж таки вчений як індивідуальний суб'єкт наукового пізнання. І хоча той чи інший науковий результат часто створюється сьогодні колективними зусиллями, саме вчений залишається суб'єктом наукової аргументації, прийняття рішень, особистої відповідальності за свою наукову діяльність.

Діяльність наукового співтовариства може бути представлена як сукупність комунікативних процесів. Вивчаючи динаміку інтеракцій та циркуляцію інформації, можна отримати уявлення про те, як функціонує наука, як розвиваються її галузі, активізуються чи уповільнюються дослідження.

Так, у період нормальної науки загальне комунікативне середовище досить аморфне. Раніше популярністю користувалася гіпотеза Д. Прайса, згідно з якою нормальну науку рухає в основному невелика кількість авторитетних учених, які взаємодіють переважно тільки між собою і становлять ядро цієї парадигми. Проте спеціальні соціологічні дослідження спростували цю думку: комунікативні процеси нормальної науки відрізняються більшою рухливістю та невизначеністю.

Так, багато хто з її діячів взагалі мало спілкується між собою. У періоди ж помітних наукових змін спостерігається виділення деяких підгруп, у яких помітна інтенсивна внутрішньогрупова комунікація – те, що було названо ущільненням мережі та формуванням згуртованої групи.

Зазначимо, що феномен наукової комунікації останні десятиліття сам є темою інтенсивних соціологічних досліджень. Це пов'язано з тією величезною роллю, яку відіграє циркуляція інформації у будь-якому співтоваристві.

Прийнято виділяти формальний (друкована продукція та прирівнювані до неї повідомлення) та неформальний (особисте спілкування, неофіційні повідомлення) типи наукової комунікації.

Основою формальної комунікації є, звичайно, стаття та більші форми. Стаття, опублікована у спеціалізованому науковому журналі, стала приблизно з середини XIX ст. основною одиницею наукової інформації, що дозволяє оперативно повідомляти про досягнення переднього фронту науки. Однак сьогодні, крім оригінальної статті, популярності набувають інші форми: так, вчені активно використовують реферати, анонси й короткі повідомлення, особливо в тих сферах, що динамічно розвиваються. Зважаючи на колосальне накопичення інформації, велику роль набувають огляди. Відомо, що потік наукової інформації невпинно зростає, що створює певні труднощі для вчених. Вченому важко встежити навіть за тим, що відбувається у вузькій сфері його безпосередніх інтересів. Величезні масиви наукової літератури залишаються ніким не прочитаними. Все це говорить про те, що інформаційне забезпечення та взаємодія в науці стикається з серйозними проблемами. Щоправда, останнім часом у ході комп'ютерної революції пропускні можливості каналів комунікації суттєво розширилися та якісно оновилися: як відомо, нові перспективи відкриті у зв'язку зі становленням мережі Інтернет. Багато аналітиків стверджують, що журнальні публікації у майбутньому втратять свої функції; їх замінять нові форми зберігання та обробки інформації – банки даних, інформаційно-довідкові системи тощо.

Справді, існує безліч проблем, пов'язаних як з комунікативною роллю статей, так і з самою публікаційною центрованістю науки. Так, Д. Прайс вказує, що вчені з соціальних причин змушені намагатися публікувати якнайбільше, що завдає шкоди самій науці. Аналізуючи тенденції у розвитку наукової комунікації, він передбачає заміну журнальних статей іншими, ефективнішими інформаційними формами.

Неформальна комунікація відіграє величезну роль у науці. Для опису структур неформальної комунікації соціологи часто використовують термін «невидимий коледж» (першопочатково стосується групи вчених XVII ст., які пізніше утворили Лондонське королівське суспільство). Це мережа невидимих особистих зв'язків та каналів комунікації вчених. Наприклад, у кожного вченого, як правило, є його особисті експерти та консультанти, яким він найбільше довіряє (часто вони не є його формальними співробітниками або навіть належать до іншої спеціальності). Вчені встановлюють безліч неформальних зв'язків щодо проблем, над якими вони працюють. Вони створюють неформальні, географічно дисперсовані колективи шляхом наукового листування, спілкування на конференціях, особистого знайомства, підтримки традицій. Роль неформальної комунікації особливо важлива для трансляції неявного знання, що посідає важливе місце в наукових школах, неформальних групах, традиціях.

Сьогодні, коли в науці задіяна величезна кількість розсіяних по різних центрах фахівців, а потоки друкованої інформації перевищують можливості

індивідуального споживання, роль неформальної комунікації стає особливо важливою. Саме стійкі неформальні зв'язки виступають структуруючим початком у наукових комунікаціях. Багато вчених вважають за краще користуватися неформальними зв'язками для повідомлення щодо своєї роботи та обговорення її результатів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кун Томас. Структура наукових революцій. – К.: Port-Royal, 2001. – 228 с.

МІЖЕТНІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК СФЕРА ВИЯВУ НАЦІОНАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЛЮДЕЙ

Мірошниченко Р.

*Науковий керівник – Дмитренко М. Й., доктор філософських наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Специфіка функціонування і прояву національно-психологічних особливостей людей формувалася й закріплювалася у процесі розвитку етнічної спільності, діяльності та міжетнічної взаємодії.

В історії людства взаємодія стала початковою формою зародження і подальшого розвитку всього існування людей, а сама взаємодія перетворилася у повноцінну, різноманітну і багатофункціональну спільну діяльність. Психологічна наука розглядає взаємодію як процес впливу людей один на одного, що призводить до появи взаємин між ними, спільних переживань, симпатій чи антипатій.

Міжетнічна взаємодія – це різноманітні контакти між етносами, що призводять до зміни індивідуальних і соціальних характеристик кожної з етнічних груп чи їх представників, які взаємодіють між собою, та до інтеграції їх певних властивостей.

Розрізняють два основних типи міжетнічної взаємодії:

- 1) відносини субординації;
- 2) горизонтальні відносини.

Відмінності між двома згаданими вище типами міжетнічних відносин було помічено М. Вебером. Перший тип (тобто, відносини субординації – Авт.) він назвав кастовою структурою (ієрархічно організовані групи), а другий тип (тобто, горизонтальні відносини – Авт.) – системою етнічного співіснування. Субординаційна система виникає з системи співіснування, коли з різних етносів шляхом соцієталізації створюється політична система. Якщо у системі етнічного співіснування кожний етнос зберігає власну гідність, то в кастовій, субординаційній системі більшою шаною користується вища етнічна група, вирізняючись своїм статусом.

Багато відмінностей між цими двома типами систем зумовлено тим, що такі системи виникають по-різному.

Виділяють три основні види етнічної взаємодії:

- 1) вплив однієї спільності на іншу, за умови якого один етнос є активним і домінуючим, а інший – інертним та пасивним щодо даного впливу (наприклад, маніпулювання, примус тощо);

2) співдія, за якої два чи кілька етносів на однакових правах надають допомогу, підтримку один одному, досягають єдності в намірах; найвищою формою співдії виступає співробітництво;

3) протидія, тобто перешкода діям, суперечності в позиціях, блокування зусиль іншого етносу чи створення йому перешкод та активна протидія аж до військових дій. Для здійснення протидії необхідно мати такі якості як енергійність і боєздатність.

Кожний з видів взаємодії має свій діапазон проявів, між якими існують перехідні форми, що можуть трансформуватися в інші.

Особливості кожного виду взаємодії виявляються і в специфіці їх результативності. Підсумком тривалого впливу може стати природна чи насильницька асиміляція, яка з одного боку виявляється в активному придушенні одного етносу іншим, а з іншого – у втраті "пасивним" етносом деяких характеристик (традицій, звичаїв, вірувань, мови).

До результатів етнічного впливу належить і дискримінація, тобто обмеження або позбавлення прав певної категорії громадян за ознакою національної чи мовної належності.

Крайньою формою міжетнічної взаємодії є геноцид, тобто знищення окремих груп населення за расовими, національними чи релігійними ознаками, а також умисне створення умов, розрахованих на повне або часткове знищення цих груп.

Міжетнічні відносини з'являються у різних історичних і географічних умовах та вирізняються різноманітністю.

У зв'язку з цим виокремлюють декілька типів і етапів розвитку міжетнічних відносин.

Перший тип міжетнічних відносин вперше описав американський соціолог Р" Парк. Дослідник відзначив той випадок, за умови якого етнічна група чи її частина включається у вже існуюче суспільство.

У цьому випадку виділяється чотири етапи формування взаємовідносин між етнічною групою і суспільством.

Перший етап – це етап первинного контакту з однією чи кількома етнічними групами, з яких складається це суспільство. На даному етапі велике значення має той факт: моноетнічне чи багатоетнічне це суспільство.

Типовим є приклад еміграції до США нових етнічних груп з Європи, Азії та Латинської Америки в той час, як багатоетнічне та ієрархізоване американське суспільство вже утворилося. Етнічні групи італійців, які з'явилися у США переважно в кінці XIX ст. – на початку XX ст., опинилися у схожій ситуації.

Другий етап – це етап суперництва. Після перших контактів настає суперництво, чинником якого є розподіл землі та робочих місць. Новоприбулі розпочинають своє життя з найнижчого соціального статусу і з виконання таких видів праці, які не вимагають спеціальної професійної підготовки. По-іншому, мабуть, неможливо, оскільки вони не володіють мовою домінуючого етносу та не знають культури даного співтовариства, а кращих умов, зазвичай, їм ніхто не пропонує. Не зважаючи на це, емігранти працюють з ентузіазмом за тих умов, якщо не піддаються гонінням і геноциду, що буває досить часто.

Третій етап – етап акомодатії настає після закінчення етапів контакту і суперництва. На етапі акомодатії спостерігаються спільні узгоджені дії етносів, між якими встановлюються стратифікаційні відносини. Кожна із сторін розпочинає розуміти, як необхідно діяти по відношенню до іншої сторони.

Нерідко етнічні групи спеціалізуються у певних областях праці. Інколи навіть створюється враження, що вони мають природну схильність до цих видів діяльності. На даному етапі боротьба за існування перетворюється у боротьбу за певний статус у суспільстві, що дає людині чи групі владу, багатство та пошану з боку інших людей. Так, з'являються "етнічні острівці", в яких зберігається і розвивається власна культура. Ця відносна ізоляція дозволяє етносам зберегти свою мову та традиції.

Четвертий етап – це етап асиміляції. Приймаючи культуру великого суспільства, члени етнічної меншини з часом асимілюються в ньому. Водночас з прийняттям і засвоєнням культури нового суспільства утворюються змішані шлюби.

На етапі асиміляції спостерігається поступове підвищення статусу групи емігрантів, оскільки вони наполегливо працюють і вирізняються сильною мотивацією до підвищення свого статусу в суспільстві. Однак у результаті змішаних шлюбів з'являється новий фізичний (антропологічний) тип. Після зміни декількох поколінь фізичний тип мігрантів зникає. Зникає також й колонія: вона стає звичайною частиною великої соціальної спільності. Отже, асиміляція завершується. Основною, а інколи й єдиною реальною перешкодою на шляху асиміляції етнічної меншини, стає опір суспільства, у якому вони намагаються адаптуватися. В деяких випадках цей опір є вельми слабким.

Кожний тип міжетнічних відносин може зберігатися упродовж багатьох десятиліть і навіть століть, а вивчення цих типів значною мірою сприяє розумінню відносин між народами й сьогодні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вівчарик, Михайло Миколайович.. Україна: від етносу до нації [Текст] : навч.посіб.для вищ.навч.закл. / Михайло Миколайович. Вівчарик. – К. : Вища шк., 2004. – 237,[2] с.
2. Гордузенко, В. Етнонаціональна група як компонент етнонаціональної структури українського суспільства / В. Гордузенко // Соціальна психологія. – 2006. – №3. – С. 173-180.
3. Лозова, О. М. Психосемантика етнічної свідомості [Текст] : монографія / Ольга Миколаївна Лозова. – К. : Освіта України, 2007. – 389 с., [12] с., іл.
4. Нельга, О. Етнос, народ, нація як поняття і соціокультурні феномени / О. Нельга // Філософська думка. – 2006. – №4. – С. 36-55.
5. www.gumer.info/bibliotek
6. Бібліотека українських підручників pidruchniki.ws

НОВІ НАПРЯМИ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ГАЛУЗІ ПСИХОЛОГІЇ

Мірошніченко Р. В.

Науковий керівник – Федоренко Я. А., доктор історичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Сучасні дослідження в галузі психології є достатньо різноманітними та охоплюють цілковито нові сфери життєдіяльності людини. Така тенденція пов'язана з тим, що психологія охоплює безліч самостійних наукових напрямків, які об'єднує спільний об'єкт дослідження – людина. Подібні наукові пошуки

проводяться з метою пізнати природу поведінки індивіда та мають вагомe значення для розуміння та розкриття особливостей різноманітних психологічних процесів, які його оточують протягом життя.

Доцільно вказати, що характерною рисою наукової психології ХХІ ст. стала еkleктичність багатьох її теорій. Сучасні психологічні теорії вже важко однозначно класифікувати і відносити до будь-якої традиційної теоретичної парадигми. Еkleктизм як з'єднання ідей, розроблених вченими різних напрямків і наукових шкіл, став досить типовим підходом для нових наукових концепцій. У теоріях і емпіричних дослідженнях часто інтегруються знання з різних психологічних концепцій: біхевіоризму, гештальтпсихології, психоаналізу, генетичної, гуманістичної і когнітивної психології.

Один з напрямків сучасних досліджень психології, пов'язаний із вивченням нервово-психологічних нестійкостей у людини, користується особливим інтересом у сучасних науковців-психологів та є досить актуальним саме в наш час, коли українське суспільство переживає одну із найбільш драматичних подій в своїй історії – повномасштабну війну росії проти нашої країни. Зокрема, М. Секач зосередив свої наукові пошуки на виявленні можливостей адаптації людської психіки до стресових та критичних ситуацій [1].

Цікаві з точки зору психології дослідження проводив і О. Т. Баришполець. Його робота присвячена вивченню феномену брехні. Вчений блискуче виконав поставлене перед собою завдання – проаналізував та визначив психологічні характеристики прояву неправди. Зокрема, науковця цікавили аспекти пов'язані з питаннями чому це явище формується саме з дитячого віку, і яку причетність мають до цього батьки. О. Т. Баришпольцем було доведено, що у процесі брехні в організмі людини відбуваються зміни, які спричинені вегетативною нервовою системою [2].

Ще одним з цілковито нових напрямків досліджень у галузі психології є вивчення інтернет-залежності людей. Так, Н. С. Хомерікі присвятив свою наукову роботу аналізу емоційної сфери в осіб, які мають інтернет-залежність. Вчений звернув увагу на такі види інтернет-залежності як залежність від комп'ютерних ігор, залежність від соціальних мереж та залежність від інтернет спілкування.

Багато психологічних досліджень в сучасній психології спрямовані на вивчення емоцій, мотивації та саморегуляції людської діяльності. Варто зазначити, що вчені виявляли зацікавленість до цієї тематики протягом ХХ ст., особливо активізувавши свої наукові пошуки вже у ХХІ ст. Так, дослідження шляхів психологічного мотивування студентів до навчання стали пріоритетним напрямком наукових пошуків В. Л. Ортинського. Мета його роботи передбачала визначення шляхів та розробку методики подолання відставання в навчанні учнів [3].

Одним із напрямків сучасної психології, який став активно розвиватись стала гуманістична психологія. Вона була заснована на філософії екзистенціалізму, гуманізму і життєтворчості та стала привабливою альтернативою для багатьох сучасних психологів, які розчарувалися в біхевіоризмі і психоаналізі. Гуманістична психологія привертає дослідників і практиків своєю спрямованістю на цілісну особистість і індивідуальність, вірою в гуманістичні спонукання і власні сили людини. Центральними поняттями цього психологічного напрямку є «Я-концепція» та самоповага, задоволення базисних потреб, вищі цінності, сенс життя, самоактуалізація, творчість. Гуманістична психологія сприяла розвитку теорій особистості, практики психотерапії,

психологічного консультування, освіти. Саме завдяки практичній спрямованості вона набуває в даний час значний вплив і набуває широкого поширення.

Таким чином, розглянувши нові напрями сучасних наукових досліджень в галузі психології, можна зробити висновок, що психологія, як наука прогресує та всебічно розвивається, звертаючи свою увагу на вивчення найбільш важливих питань, які регулюють життя соціуму.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Секач М. Ф. Психологія здоров'я: Навчальний посібник для вищої школи. М.: Академічний Проект, 2003. 192 с.
2. Баришполец О.Т. Брехня в інформаційному просторі та міжособовій комунікації: монографія. – Кіровоград: ІмексЛТД, 2013. – 648 с.
3. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи. – К.: Центр навч. л-ри, 2009. – 472с.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Насс К. Е.

*Науковий керівник – Кришталь А. О., кандидат педагогічних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Загальновідомими є чинники, що призвели до значної дестабілізації життя широких мас населення України останнім часом. Це стосується і різних сторін суспільного буття і аспектів особистісного життя людини. Значне зuboжіння населення на фоні російсько-української війни, відсутність зрозумілої загальнодержавної політики в інтересах працівників, погіршення епідеміологічної ситуації (пандемія COVID 19), що відбувається на тлі значного подорожчання лікарських препаратів – все це і багато інших факторів переводять питання стресостійкості та подолання життєвих криз особистістю із суто теоретичних розмірковувань у пряму практичну проблему, від вирішення якої в остаточному підсумку залежатиме доля самої нації. Кризові життєві ситуації, викликані військовим конфліктом, помітно погіршують здоров'я населення нашої країни, і розробка реабілітаційних соціально-психологічних технологій є, безумовно, актуальним науковим завданням.

Отже, проблема насправді має різні виміри: психологічна допомога постраждалим від кризи у відновленні їх суб'єктності шляхом подолання деструктивних форм поведінки та деструктивних емоційних станів; розробка та опрацювання психопрофілактичних засобів перешкодження пагубним впливам кризи на особистість; нейтралізація соціально шкідливих інтервенцій у специфічне довкілля (насамперед, підлітки, юнацтво та громадяни похилого віку).

Не слід забувати і про особистісні ресурси, саме завдяки яким людина може відновлюватись після численних фізичних, соціальних, духовних втрат. Творчість передбачає відкритість, спонтанність, непередбачуваність, оригінальність, то життєтворення найяскравіше проявляється в готовності до креативного, конструктивного реагування на несподівані події [1]. Отже, здатність ефективно реагувати на неочікувані події вважаємо важливим маркером психологічного оздоровлення особистості, що переживає наслідки довготривалої травматизації.

Останнім часом, коли доступ до різноманітної інформації стає все більш простим завдяки використанню інформаційних технологій, значно більше можливості забезпечують інтернет-послуги. Практично кожен, у кого є гаджет та доступ до інтернету, може знайти необхідну літературу із психологічними порадами і рекомендаціями та координати спеціалістів, які готові консультивати в скайп-режимі. Спілкування в соціальних мережах, створення онлайн-товариств ветеранів, груп дружин учасників АТО, які обговорюють актуальні для них проблеми. Усе це дає змогу суттєво підвищити якість професійної психологічної допомоги.

Критеріями відновлення психологічного здоров'я є, по-перше, можливість досягнення особистісної цінності й безперервності, віри в себе, здатність до самопідтримки і самодопомоги; по-друге, можливість підвищення самоефективності особистості, її здатність до самореалізації; по-третє, можливість посилення потребово-мотиваційних, ціннісно — смислових ресурсів особистості як джерела самозмін; по-четверте, можливість відновлення здатності підтримувати конструктивні стосунки з оточенням [2].

Бажано всіляко посилювати роль психолога в роботі міждисциплінарних груп, задіяних у реабілітації. Маються на увазі групи медичних, соціальних працівників, юристів, громадських активістів, параспеціалістів, соціальних педагогів тощо. Адже сьогодні авторитет у таких групах мають насамперед лікарі та юристи, а психологів вважають допоміжним персоналом. Насправді без грамотних і своєчасних психологічних інтервенцій оновлення психологічного здоров'я людини дуже уповільнюється й утруднюється. Саме психолог допомагає подолати внутрішній спротив, який зазвичай є у травмованої людини, пробудити її мотивацію, віру в себе.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самопомоги в умовах тривалої травматизації : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018.
2. Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика : монографія / за ред. С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В. Л. Зливкова. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017.

ВПЛИВ СТРЕСОВИХ ЧИННИКІВ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДЕЙ ТЕХНІЧНИХ ПРОФЕСІЙ

Негрун О. С.

*Науковий керівник – Головченко С. І., кандидат економічних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Стрес як психофізіологічний феномен нерозривно поєднується з професійною діяльністю людини та істотно впливає на її ефективність, у ряді випадків значно знижуючи її, а також може обумовлювати виникнення різних захворювань і невротичних процесів. Виникнення і переживання стресу залежить не так від об'єктивних, як від суб'єктивних чинників, від особливостей самої людини: – оцінки їм ситуації, – зіставлення своїх сил і особливостей з необхідним тощо.

Подолання – це мінливі психічні та поведінкові зусилля, якими людина відповідає на вимоги, що висуваються стресом. Люди долають стрес по-різному. Ефективна відповідь на стрес, яка веде до адаптації, – це вживання такої стратегії взаємодії зі стресором, яка значно знижує переживання стресу.

У результаті теоретичних та експериментальних досліджень було встановлено, що у процесі подолання стресу кожна людина використовує власні стратегії (копінг-стратегії) на основі наявного у неї особистісного досвіду і психологічних резервів. Копінг – психологічна стратегія та спосіб подолання людиною стресової ситуації. Поняття об'єднує когнітивні, емоційні та поведінкові стратегії, які використовуються, щоб впоратися із запитами буденного життя» [1].

Проблемно-орієнтований стиль, спрямований на раціональний аналіз проблеми, пов'язаний зі створенням і виконанням плану вирішення важкої ситуації і проявляється в таких формах поведінки, як самостійний аналіз того, що сталося, звернення за допомогою до інших, пошук додаткової інформації.

Суб'єктно-орієнтований стиль є наслідком емоційного реагування на ситуацію, що не супроводжується конкретними діями, і проявляється у вигляді спроб не думати про проблему взагалі, залучення інших у свої переживання, бажання забути уві сні, розчинити свої негаразди в алкоголі або компенсувати негативні емоції їжею. Ці форми поведінки характеризуються наївною, інфантильною оцінкою того, що відбувається.

У теорії подолання стресу виокремлюють базисні стратегії, до яких належать «розв'язання проблем», «пошук соціальної підтримки» та «уникання» [2].

1. Стратегія «розв'язання проблем» – найважливіша складова копінг-поведінки, метою якої є відкриття широкого кола альтернативних рішень, що сприяють загальній соціальній адаптації. Вона розглядається як когнітивно-поведінковий процес, шляхом якого особистість обирає ефективні стратегії подолання складних життєвих ситуацій. Дана стратегія передбачає активну розумову діяльність, яка полягає в аналізі стресової ситуації та засобів її зміни. Необхідною умовою реалізації її є фокусування на проблемі та визначення шляхів її вирішення.

Відомо, що найчастіше в стресовій ситуації поведінка та дії людини неадекватні та дезорганізовані. Така реакція на дію стрес-чинника вимагає від людини виконання мінімум двох дій: по-перше, оцінки ситуації та по-друге, усунення або зменшення джерела стресу. Така стратегія є найбільш раціональною та адекватною в стресовій ситуації, що передбачає зусилля, спрямовані на розуміння складної ситуації, яка виникла, її аналіз, пошук оптимального рішення шляхом аналізу можливих альтернатив, а також планування та поетапне додання існуючих перешкод. Застосування практичних кроків, що спрямовані на розв'язання ситуації, значно підвищує конструктивність та ефективність її подолання.

2. Стратегія «пошук соціальної підтримки», що орієнтована на подолання складної життєвої ситуації з допомогою інших людей, за умови якої зазвичай має місце прагнення до активної взаємодії з оточуючими з метою отримати підтримку. Вона передбачає пошук емоційної підтримки у друзів, рідних, родичів у складних життєвих обставинах без зміни себе та ситуації, що склалася. Містить такі способи: «спілкування», «пошук підтримки, створення соціальної мережі підтримки», «консультації з фахівцями» (психолог-консультант, психотерапевт).

Можна говорити про два варіанти такої поведінки:

а) поведінка, що спрямована на пошук емоційної підтримки виражається у бажанні поділитися своїми переживаннями з близькими людьми і отримати відповідний емоційний відгук;

б) поведінка, що спрямована на пошук інформаційної і практичної допомоги від інших людей (родичів, друзів, знайомих тощо), як правило, проявляється у звертанні до знань і життєвого досвіду значимої людини (пошук інструментальної підтримки). Таку поведінку можна оцінити як одну з найбільш продуктивних стратегій подолання різних складних життєвих ситуацій.

3. Стратегія «уникання» орієнтує поведінку людини на відновлення емоційного благополуччя за рахунок спроб уникнути будь-якої взаємодії з існуючою проблемою. Вона дозволяє особистості зменшити емоційну напругу, емоційний компонент дистресу до зміни самої ситуації. Зазвичай це проявляється в намаганнях не думати про проблему, не звертати на неї уваги, переноситися у фантазіях з неприємної реальності до більш благополучного часу, забуватися за допомогою алкоголю, транквілізаторів або наркотичних речовин тощо. Інший варіант цієї ж стратегії, це коли людина може намагатися змиритися з ситуацією, прийняти її як неминучу, вчитися співіснувати з новими обставинами, які не можна розв'язати об'єктивно, приймаючи їх як частину свого життя. В таких ситуаціях зусилля людини спрямовані на зміну власного ставлення до ситуації з врахуванням негативних обставин, що оцінюються нею як незворотні.

Отже, стратегія «уникання» має на меті регулювання емоцій і підтримання афективної рівноваги, що пом'якшує вплив стресорів за рахунок використання інтрапсихічних механізмів регуляції поведінки у ситуаціях, розв'язання яких вимагає відстроченої дії. Вона створює ілюзію розв'язання проблеми і оманливого контролю над ситуацією. Чим нижча інтенсивність використання стратегії «уникання», тим більш конструктивно проходить адаптація.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гаврілець І.Г. Психофізіологія людини в екстремальних ситуаціях : навч. посіб. / І.Г. Гаврілець. – К. : ЗАТ «Віпол», 2006. – 188 с.
2. Психологія стресу: підручник / Л. Б. Наугольник. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 324 с.

СУТНІСТЬ ТА ДЖЕРЕЛА ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.

Павленко К. А.

*Науковий керівник – Горенко Л. М., кандидат історичних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

У другій половині ХХ ст. (з 1970-х років) модерністські світоглядні орієнтири поступають місцем постмодернізму. Його утвердження пов'язане з посиленням критики капіталізму і розчаруванням у марксистських, комуністичних ідеях, змінами в економіці розвинених країнах з кінця 60-х років, поширенням майнові електронних технологій, переходом від індустріального до постіндустріального інформаційного суспільства. Проте, більш точно – перехід від модернізму до постмодернізму слід все ж таки пов'язувати із епохальною заміною європоцентричності глобальною полі центричністю, появою постколоніального світу. Почалася тотальна критика класичної наукової картини як царини тотального детермінізму. А поява квантово-релятивістського некласичного природознавства сприяє фомуванню уявлень про постнекласичну

науку як про систему з низьким коефіцієнтом вірогідності. Поступово формується ідея цінності екологічної індустрії, людської якості науки, універсалізму з релігійним, культурним, екологічним екуменізмом.

Теоретичні розробки щодо його сутності та особливостей були здійснені в 60-70-х роках у працях Д. Белла, Д. Рісмана, Е. Тоффлера, З. Бжезинського та ін. Основними рисами цього суспільства вважаються: переважання в структурі економіки сфери послуг над виробництвом (промисловістю та сільським господарством); підвищення значущості інтелектуальної праці; якісне збільшення обсягу та значення наукового знання і перетворення його на інформацію; якісні і кількісні зміни інституту масової комунікації: нечуваний вплив на життя суспільства та окремої людини новітніх електронних технологій [1, 46].

За умов нових життєвих реалій поступово відбувався перелом у свідомості людей. Цей перелом був пов'язаний із розчаруванням у можливості перебудови світу, яке охопило людство наприкінці 60-х років ХХ ст. Прикладом цього були події у Празі, коли танки «знищили» віру в соціалізм з «людським обличчям»; заворушення у США щодо страхіть, безглуздя війни у В'єтнамі; рух протесту студентської молоді в західноєвропейських країнах, яка вимагала революційної перебудови суспільства, тощо. Але такі вияви протесту зіштовхнулися з чітко організованими діями влади і були придушені. На основі цього зникла віра у здатність людини змінити навколишній світ.

Суттєві новації в галузі науки призвели до зникнення віри в існування загальних принципів, законів, втрати довіри до людського розуму, відмови від раціонального, логічного розуміння світу як стійкого, лінійного, підкореного сумі незмінних законів. На цьому ґрунті починає панувати ірраціоналізм на основі волі, пристрасті, уяви, домінує емоційне сприйняття світу, формується не світогляд, а світовідчуття. Це позбавляло людину впевненості в абсолютності знань про основи світу, у можливості їх використання задля створення бажаного майбутнього. Суспільство припинило однозначно оцінювати світові події, у ньому одночасно співіснують різні точки зору, в тому числі протилежні, погляди на світ та світові процеси. Дії людей у такій ситуації звільняються від принципів та норм моралі, відповідальності за свій вибір та поведінку. Іронічне ставлення постмодерністської філософії до минулого і сучасного визначають настанови людей. Визнається існування не однієї, а декількох реальностей, зокрема віртуальної, тому й істина не може бути тільки одна, і ставлення до неї не є однозначним [2, 214].

У культурі постмодернізму головною цінністю визнається свобода в усьому, будь-які норми (моральні, правові тощо) визнаються такими, що тиснуть на людину і обмежують її свободу. Постмодернізм є породженням розчарування у можливостях людства і людини змінити світ, саме людство, природу, власне людину. Розчарування зумовило, як уже зазначалося, іронічне ставлення до можливостей людини, сенсу людського життя, тих науково-технічних досягнень, які дають змогу визначити закономірності розвитку суспільства і природи, позитивних майбутніх перспектив.

У зв'язку з цим постмодерністська людина звертає свій погляд у минуле, в якому знаходить підтвердження що все життя окремої людини, так і людства в цілому повторюється. Іншими словами, сучасне життя наповнене «цитатами» з минулого, тобто цінностями, орієнтирами, які були присутні в культурному просторі попередніх епох (недивно, що значна кількість людей західноєвропейського типу культури звертається до східних релігійних культів,

вірить у реінкарнацію, існування перевтілень людини у тварин, птахів тощо). Зміст сучасного і минулого змішаний у світоглядних позиціях людини ХХ ст.

Численні зміни, калейдоскоп ціннісних спрямувань, відсутність у житті пануючого світоглядного орієнтиру тощо призводять до втрати в сучасному суспільстві власного змісту. Несталість світоглядних настанов, відсутність їх фундаментально-принципових основ сприяли руйнації цілісності людської свідомості, перетворили її на фрагментарну та мозаїчну. Мозаїчність свідомості людини ХХ ст. органічно поєднана зі сприйняттям життя як гри. Саме гра (а не пошук, творення), процес гри (а не досягнення певного результату), сподівання на випадковість, азарт та розчарування тощо позбавляють життя визначеності, наповнюють її у більшості випадків байдужістю, можуть перетворити її навіть на пародію.

Характерними рисами постмодернізму в мистецтві є деканонізація традиційних цінностей, декластрукція естетичного суб'єкта, стильовий синкретизм, інтертекстуальність, цитатність, як метод художньої творчості, фрагментарність і принцип монтажу, іронізм, пародійність, гедонізм, естетизація потворного, змішування високих і низьких жанрів, театралізація усього культурного буття, репродуктивність та тиражування, орієнтацію на споживацьку естетику, запозичення принципів інформаційних технологій. У культурі постмодернізму поєднується толерантність, плюралістичність, відкритість, анти тоталітарність як заперечення влади над природою й особистістю і водночас – втрата ціннісних критеріїв, емоційності, цинізм, поверховість, естетична вторинність [3, 69].

Якщо фундамент класичної традиції становили образність, ієрархія цінностей, то постмодернізм спирався на конструювання, анти ієрархічність. Якщо ідеалом модернізму була свобода самовираження митця, то постмодернізм, упевнений у хаотичності навколишнього світу, надає перевагу маніпуляції вже відомими чужими кодами.

Культурне життя ХХ ст. визначається не тільки модерністськими та постмодерністськими світоглядними настановами. Воно продовжує базуватися на традиційних, реалістичних світоглядних настановах, домінуванні духовного над матеріальним, закликає людей до творчої діяльності, стимулює прагнення до самовдосконалення.

Для культури Новітньої доби важливими залишаються утвердження загальнолюдських норм моралі, служіння загальнолюдським духовним цінностям, формування гармонійної, цілісної людини, досягнення нею гармонії емоційно-почуттєвого та раціонального. Реалістичні орієнтації в культурі неможливі поза зверненням до минулого, здобутки якого – фундамент створення нових цінностей, а також поза зверненням до сучасних досягнень. Органічне поєднання традицій та новаторства дозволяє зберегти гуманістичний зміст, зміцнити його, враховуючи сучасний контекст.

Людина, що дотримується традиційної (класичної) культури, налаштована на життя в реальному, природному світі, відчуває себе нащадком минулих поколінь, сповнена вірою у власне самовдосконалення та вдосконалення людського світу. Вона не сподівається на те, що отримає допомогу ззовні, а зосереджується на пошуках внутрішніх духовних сил, які дозволять подолати кризовий стан людства.

Реалістичні, модерністські, постмодерністські настанови найбільш яскраво і повно виявлені у мистецтві. Мистецтво втілювало всю гаму плюралістичних поглядів на світ, суспільство, людину, які існували у ХХ ст., характеризувалося

суперечливістю і парадоксальністю, експериментаторством, перебувало в пошуках адекватності світоглядних позицій художній мові та художнім засобам. Модернізм виявляє себе в мистецтві в таких явищах, як символізм, футуризм, дадаїзм, експресіонізм, сюрреалізм, екзистенціалізм, кубізм, абстракціонізм тощо. Постмодерністські ідеї втілюються в хепенінгу, поп-арті, концептуальному мистецтві, перформансі тощо. Реалізм репрезентують у мистецтві соціалістичний реалізм, гіперреалізм, неореалізм та ін.

Постмодерністська культура сприяє формуванню специфічної особистості – це людина-космополіт, людина-інтелектуал, людина-машина, перевантажена інформацією, людина-споживач, людина-маса і водночас людина самотня. Якщо в умовах панування модерністської свідомості для людини були характерними спрямованість у майбутнє і впевненість у власному значенні, віра у свої безмежні можливості, то постмодернізм посилив її відчуженість від світу та інших людей, розбудив у ній агресію, утвердив егоїстичність.

Парадоксальність культури ХХ ст., як одна з її ознак, дає змогу, з одного боку, вважати що культуру «смертельно хворою», такою, що з кожним кроком наближає людство до загибелі, а з другого – явищем, яке сповнене «муками народження» нової культури, сенс якої є до цього часу невідомим.

Таким чином, культурне життя ХХ ст. позначено насиченістю та різноманіттям динамічних процесів і має такі характеристики: інтегративність, технократизм, відчуження людини від культури, дегуманізація та прагматична спрямованість, глобалізація, стандартизація та масові за ці я, експериментаторство, формування нового типу людської особистості, плюралізм світоглядних настанов, парадоксальність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Наливайко Д. Про співвідношення «декадансу», «модернізму», «авангардизму» / Д. Наливайко // Слово і час. – 1997. – № 11-12. – С. 44-48.
2. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму / Я. Поліщук. – Івано-Франківськ, 1998. – 392 с. – С. 214.
3. Павличко С. Дискурс українського модернізму / С. Павличко Теорія літератури. – К.: Основи, 2002. – С. 21-95.
4. Культурологія: навчальне видання / [Л. М. Горенко] – Черкаси: Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України. 2021. – 130 с.

РОЗВИТОК І ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Панченко В.

*Науковий керівник – Дмитренко М. Й., доктор філософських наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Етнічна ідентичність є складовою соціальної ідентичності особистості. Це психологічна категорія, якою позначають усвідомлення людиною своєї належності до певних етнічних спільностей.

Етнічна ідентичність – це результат когнітивно-емоційного процесу самоусвідомлення людини як представника якого-небудь етносу, певний ступінь ототожнення з цим етносом і відособлення від інших етносів.

Участь у соціальному житті та культурній практиці певної етнічної групи (використання мови, конфесійна належність, членство в політичних і соціальних організаціях, підтримання культурних традицій і т. ін.) досить часто розглядається як індикатор етнічної ідентичності індивіда. Однак досі виникає багато запитань про наявність зв'язку між тим, ким себе вважає індивід і як він діє у реальному житті, тобто між етнічною самоідентичністю і його належністю до етнічної групи.

Чимало дослідників виявили незалежність двох вимірів: 1) уявлень індивіда про себе як про члена етнічної групи; 2) використання індивідом типових для цієї етнічної групи способів поведінки. В окремих випадках зв'язок між етнічною ідентичністю і наданням переваги певним видам етнічної практики виявлявся негативним: людина може ідентифікувати себе з етнічною спільністю, однак не бажає зберігати її етнічну мову і звичаї.

До структури етнічної ідентичності належать такі основні компоненти:

- 1) етнічна самоназва;
- 2) етнічна обізнаність (знання про етнічні групи – свою і чужі, їх історію, звичаї, особливості культури).

На основі знань про етнічні групи формується комплекс уявлень, які утворюють систему етнодиференціюючих ознак – мова, цінності, норми, історична пам'ять, релігія, міфи про спільних предків, національний характер, народне та професійне мистецтво, уявлення про рідну землю й т. ін.

Етнічна ідентифікація – це психічний процес, за допомогою якого індивід А (чи група індивідів) визначає (визначають) до якого етносу належить індивід Б (або група індивідів – представники одного етносу).

Етнічна самоідентифікація – це процес віднесення людиною себе до певної етнічної спільності.

Етапи становлення етнічної ідентичності

Концепція розвитку усвідомлення дітьми власної належності до етнічної групи вперше була обґрунтована Ж. Піаже.

Швейцарський дослідник проаналізував дві сторони одного процесу: 1) формування поняття «батьківщина»; 2) образу «інших країн» та «іноземців». Розвиток етнічної ідентичності розглядався Ж. Піаже у вигляді створення когнітивної моделі, що пов'язана з поняттям «батьківщина». Проявами знань про етнічні явища виступали етнічні почуття.

Науковець виділив три етапи становлення етнічної ідентичності:

1) в 6-7 років дитина набуває перші фрагментарні та несистематичні знання про власну етнічну належність. Найважливішими у цьому віці є сім'я та безпосереднє соціальне оточення, а не країна і етнічна група;

2) у 8-9 років дитина чітко диференціює себе зі своєю етнічною групою, висуває підстави для ідентифікації – національність батьків, місце проживання, рідну мову. На цьому етапі зароджуються національні почуття;

3) в молодшому підлітковому віці (10-11 років) етнічна ідентичність формується у повному обсязі, а саме, з-поміж особливостей різних народів дитина виділяє унікальність історії, специфіку традиційної побутової культури.

На сучасному етапі розвитку науки проводиться значна кількість досліджень, в яких уточнюються і конкретизуються вікові межі етапів розвитку етнічної ідентичності. Більшість дослідників відзначають, що перші прояви дифузної ідентифікації з етнічною групою помічено у дітей 3-4 років (за допомогою сприймання яскравих зовнішніх відмінностей). Однак більшість авторів підтримують думку Ж. Піаже про те, що «реалізованої» етнічної

ідентичності дитина досягає вже у молодшому шкільному віці, оскільки в цьому віці першочергового значення для індивіда набуває саморефлексія. У дітей від 6 до 10 років етнічні уявлення є нестабільними і швидко змінюються.

У підлітковому віці індивід досягає етнічної ідентичності, з'являються мотиви вибору етнічної належності. Поступово, від простого використання етнічного ярлика, у дитини з'являється сукупність знань про власні етнічні особливості, що стають основою етнічної самосвідомості. Майже у 18-20 років людина визнає свою етнічну належність, яка залишається незмінною упродовж усього її життя.

Етнічна ідентичність є набутою, а не вродженою якістю. Інколи етнічна ідентичність свідомо приховується, а іноді – свідомо демонструється. Етнічна ідентичність є динамічним, а не статичним явищем. Процес її становлення не закінчується у підлітковому віці. Зовнішні обставини можуть зумовлювати переосмислення людиною ролі етнічної належності в її житті та призводити до трансформації її етнічної ідентичності. На трансформацію етнічної ідентичності впливають чинники, що пов'язані із змінами у житті суспільства.

Основними чинниками розвитку етнічної ідентичності в індивіда є:

1) особливості етнічної соціалізації в сім'ї, школі, найближчому соціальному оточенні;

2) специфіка етноконтактного середовища (етнічна гомо/гетерогенність);

3) статусні відносини між етнічними групами.

Залежно від соціального контексту, межі формування етнічної ідентичності, навіть у дітей, можуть прискорюватися чи уповільнюватися.

На усвідомлення людиною власної етнічної належності передусім впливає те, в якому середовищі вона існує – в поліетнічному чи моноетнічному.

Ситуація міжетнічного спілкування надає індивіду більше можливостей для набуття знань про особливості своєї та інших етнічних груп, сприяє розиткові міжетнічного розуміння і формування комунікативних навичок. Дитина, яка живе в моноетнічному середовищі, значно раніше усвідомлює свою етнічну належність.

Суттєво відрізняється і ступінь прояву етнічної належності у дітей, які живуть у гетерогенних середовищах. Зокрема, було експериментально встановлено те, що етнічна ідентичність сильніше виявляється у тих дітей, які розвиваються в чужому культурному середовищі, що значною мірою відрізняється від їх власного середовища.

На розвиток етнічної ідентичності впливають і знання дитини про те, до якої етнічної спільності вона належить – до групи більшості чи групи меншості. Зазвичай, у дітей з етнічної меншості процес формування етнічної ідентичності розпочинається раніше, оскільки вони більше освідомлені про домінуючу культуру за допомогою ЗМІ та особистісних контактів. На противагу, в культурі більшості такі контакти і знання можуть бути відсутніми взагалі. Однак знання меншості про відмінності між кількома культурами та усвідомлення власної належності до етнічної групи меншості не є свідченням того факту, що діти надаватимуть перевагу своїй групі та визнаватимуть власну належність до неї. Наприклад, пакистанські діти віддавали перевагу шотландським іменам і зовнішності, що були характерними для групи більшості.

Під час процесу соціалізації, тобто передачі новому поколінню норм і цінностей соціокультурного середовища, у представників усіх етнічних меншин відбувається внутрішньогрупова орієнтація. Тобто, з віком в дитини з'являються знання про міжетнічні відмінності, що сприяють реалістичному визначенню дитиною власної належності до певної групи.

Прагнення зберегти чи відновити позитивну етнічну ідентичність, яка дає відчуття психологічної безпеки і стабільності, є найбільш природним для індивіда.

Для підтримання етнічної ідентичності людини використовуються різноманітні стратегії. Однією з них є стратегія соціальної творчості А. Тешфела та Дж. Тернера, що може приймати неоднакові форми, які пов'язані з переглядом критеріїв чи об'єктів для порівняння, а саме:

а) пошук нових засад для порівняння.

Зміна змісту аутостереотипів слабких груп – приписування позитивних якостей своїй групі. Наприклад, групи з низьким економічним статусом характеризують себе за допомогою якостей щирості та доброти;

б) вибір для порівняльного аналізу менш успішних чи слабших груп.

За умови несприятливого міжгрупового порівняння члени групи меншості, яка піддається дискримінації, можуть вибрати таку стратегію: прийняти правильну самоідентифікацію разом з негативною оцінкою групи. У даному випадку розвивається негативна етнічна ідентичність, яка може супроводжуватися почуттям меншовартості та навіть сорому за представників свого етносу.

Негативна етнічна ідентичність несприятливо впливає на між-групові стосунки, оскільки зумовлює загострення сприйняття дискримінації та збільшення суб'єктивної культурної дистанції з групою більшості.

Помічено й несприятливий вплив негативної етнічної ідентичності на особистісний розвиток індивіда. Наприклад, школярі з національних меншин вирізняються низькою самооцінкою та невпевненістю у собі.

Людина з негативною ідентичністю може по-різному реагувати на негативні судження про свій етнос та, як результат, на власний негативний «Я-образ». Вона може приписувати такі судження не собі, а іншим представникам свого етносу, встановивши психологічну межу між групою і власним «Я». Таким чином забезпечується збереження високої самооцінки, не з'являється почуття меншовартості та розвивається нетотожність себе і власного народу.

Іншою стратегією підтримання етнічної ідентичності є виокремлення всередині етносу підгрупи, яка отримує позитивні характеристики.

Певною мірою підтримка етнічної ідентичності у групі з негативною оцінкою з боку суспільства відбувається за допомогою стратегії конструювання амбівалентної ідентичності, що сприяє частковому збереженню позитивного самоствалення та призводить до появи «комплексу роздвоєння особистості». Таке конструювання може здійснюватися засобами афективного, навіть агресивного акцентування уваги на власній ідентичності згідно з принципом: «Нехай ми такі погані, однак це ми справжні».

Зміна етнічної ідентичності пов'язана з несприятливим міжгруповим порівнянням. За таких умов індивід може вибрати стратегію індивідуальної мобільності, яка полягає в усвідомленій спробі змінити групу. У результаті цього процесу в людини розвивається змінена ідентичність.

Адекватне несприятливе оцінювання власної малої групи інколи виступає чинником переходу до іншої групи. Під час негативного сприйняття власної великої групи проблема зміни етнічної ідентичності ускладнюється. Достатньо складним виявляється перехід індивіда до груп з високим статусом, оскільки у даному випадку діє психологічне правило збільшення внутрішньо групової подібності та міжгрупових відмінностей.

Етнос як біосоціальний організм також виявляється групою з нульовим рівнем міжгрупової мобільності. Згідно з цією точкою зору етнічність успадковується, визначається по «крові» і тому індивід не може вибрати етнічну групу, до якої він хотів би належати.

Однак більшість науковців висловлюють думку про те, що етнічність є якістю, яка приписується суспільством, а не успадковується. Вони розглядають етнос як таку ланку, яка пов'язує два типи груп: 1) групи, належність до яких практично неможливо змінити; 2) групи, які людина сама обирає для себе.

Під час процесу соціалізації та інкультурації суспільство відносить дитину до певного етносу. В результаті такого віднесення у більшості людей не виникає проблеми вибору. Водночас більшість представників груп меншин і вихідців з міжетнічних шлюбів постійно виявляють лояльність до тієї чи іншої спільності. В процесі етнічної ідентифікації у цих людей, окрім критерію приписування (те, як їх сприймають інші), значну роль відіграє критерій внутрішнього вибору (те, ким вони себе усвідомлюють).

Тому, належність людини до народу визначається свідомим залученням до тих культурних цінностей і святинь, які утворюють зміст історії народу, а не біологічною належністю.

Так, «обрати» національність для дитини та свідомо привчати її до культурних цінностей "чужого" народу можуть батьки.

Зовнішній критерій приписування є значущим у тих випадках, якщо етнічність виявляється в очевидних фізичних характеристиках, наприклад, у расових відмінностях, кольорі шкіри.

Для переходу до певної етнічної спільності недостатньо лише усвідомлення власної належності до неї, необхідно, щоб група також визнала індивіда. Єдність людини з етносом, що визначається обоюстороннім (взаємним) актом визнання, виступає важливою особливістю етнічної ідентичності. Отже, для безконфліктного існування людини в об'єктивній реальності міжетнічних відносин значущою є узгодженість між критерієм приписування і критерієм вільного вибору, підтвердження власної ідентичності оточенням.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Боришевський М.Й. Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості. – К.: Беркут, 2000. – 63 с.
2. Гордузенко, В. Етнонаціональна група як компонент етнонаціональної структури українського суспільства / В. Гордузенко // Соціальна психологія. – 2006. – №3. – С. 173-180.
3. Нельга, О. Етнос, народ, нація як поняття і соціокультурні феномени / О. Нельга // Філософська думка. – 2006. – №4. – С. 36-55.
4. www.gumer.info/bibliotek
5. Бібліотека українських підручників pidruchniki.ws

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Пожар Я. В.

Науковий керівник – Стеблина О. В.

Смілянський технологічний фаховий коледж

Національного університету харчових технологій

У наш час виникає необхідність постійної готовності до впливу різноманітних форм маніпуляційного характеру, які проявляються як в безпосередньому спілкуванні, так і в засобах масової комунікації (друк, телебачення, кіно, радіо), в різних виступах у масовій аудиторії, свідомо чи ні, цілеспрямовано або мимоволі. Використовуються психологічні засоби маніпулятивного характеру.

Все це впливає на перебіг соціальних процесів та й відбивається на особистості, на її включеності до інформаційного простору, утворює новий феномен «інформаційної (інформаційно-психологічної) безпеки особистості». Даний феномен постає одним із найважливіших чинників забезпечення безпеки держави, тому що має відношення до свідомості людини, її переконань, смислів, ідеалів і впливає на її поведінку, життя та діяльність. Тим самим визначаючи ефективність людини, ступінь корисності її для суспільства

Сьогодні, особливо, в умовах війни, що супроводжується поширенням пропагандою та особливостями інформаційної війни, характеризується впливом величезного потоку інформації на особистість у медіапросторі, інформації, як правдивої, актуальної та необхідної для розвитку та збереження психічного благополуччя, так і негативно-деструктивної. Незважаючи на, здавалося б, безмежність можливостей, людина все ж є невеликою часткою «сконструйованого» системного обміну із зовнішнім середовищем: прийом й переробка інформації здійснюються нею в точній відповідності з особливими властивостями її психіки та свідомості.

У контексті масової комунікації йдеться про символічні форми взаємозв'язку в суспільстві, які репрезентують циркулюючі в соціумі знання, цінності, норми, значення – письмові та аудіовізуальні тексти. Масова комунікація пов'язана з поширенням соціально значущої інформації серед аудиторій, що охоплюють більшу частину населення. Занурюючись у масову комунікацію, люди використовують отриману інформацію як пізнавальний ресурс у процесі формування своїх уявлень, думок, ціннісних орієнтацій. Образи соціуму перетворюються на стихійно сформовані копії наукової чи культурної картини світу. Проте вони можуть бути навмисне деформованими, недостовірними відбитками реальних процесів і явищ, що їх продукують сили, які контролюють інститут мас-медіа та медіапростір суспільства.

Критичне ставлення особистістю до інформації, що до нас надходить, та вміле її використання в процесі комунікації є специфічним механізмом, який значною мірою забезпечує цілісність особистості, забезпечує її психологічно-інформаційну безпеку.

Створення і забезпечення безпечного психологічного інформаційного та медіапростору дитини – є одним із провідних завдань інститутів і агентів соціалізації в сучасному інформаційному суспільстві, разом із вихованням медіаграмотної молодшої людини, навчанням її методам і способам орієнтації в інформаційному середовищі маніпулятивних інформаційно-психологічних впливів, самостійного захисту від негативних впливів медіа середовища. З позицій процесу соціалізації у медіа просторі медіапсихологічні знання і досвід мають

насамперед розкривати механізми опанування найактуальніших проблем впливу медіа на психічне здоров'я, психологічний безпечний розвиток дитини.

Безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів особистості від різного роду як, внутрішніх, так і зовнішніх загроз, є найважливішою потребою людини поряд із іншими базовими фізіологічними потребами – з потребою в їжі, воді, одязі, житлі, інформації. Ця загальнонаукова категорія виступає інтегральною формою вираження життєздатності й життєстійкості різних об'єктів конкретного світу. Одне з головних завдань держави як соціального інституту виховання та розвитку підростаючого покоління – є гарантування інформаційної психологічної безпеки особи, яка характеризується захищеністю її психіки та свідомості від небезпечних інформаційних впливів: маніпулювання, дезінформування, образ, агресії, спонування до самогубства тощо.

У широкому розумінні інформаційна безпека особи – це належний рівень теоретичної та практичної підготовки особистості, за якого досягається захищеність реалізація її життєво важливих інтересів та гармонійний розвиток незалежно від наявності інформаційних загроз; гарантування, розвиток і використання інформаційного середовища в інтересах особистості; захищеність від різного роду інформаційних небезпек [1, с. 100].

Інформаційна безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави, за якого зводиться до мінімуму завдання збитків через неповноту, невчасність і недостовірність інформації, негативний інформаційний вплив, негативні наслідки функціонування інформаційних технологій, а також через несанкціоноване поширення інформації.

Психологічна безпека – це стан захищеності психіки людини, який характеризується відсутністю небезпеки як для психіки, так і з боку психіки людини, вона включає сукупність спеціально заходів, спрямованих на усунення такої небезпеки.

Характеристики інформаційного простору впливають на процеси ідентифікації, соціалізації та самореалізації особистості в соціумі. Небезпека інформаційного впливу на свідомість людини може призвести до двох видів взаємозалежних змін: 1) зміни психіки, трансформації психічного здоров'я людини, що може виражатися в адитивній поведінці, втраті неадекватності, деградації особистості, коли здійснюється перехід від вищих потреб (у соціальному визначенні, самореалізації, самоактуалізації) до нижчих (фізіологічних, побутових); 2) зміни цінностей, життєвих позицій, орієнтирів, світогляду особистості, що можуть спричинити антисоціальні вчинки, які становитимуть загрозу для суспільства та держави [1, с. 102].

Особливого значення набуває проблема медіа гігієни особистості та суспільства, пов'язана з безпекою та комфортом використання інструментів медіапростору, охороною здоров'я користувачів, профілактикою виникнення залежності і деструктивних практик у медіапросторі тощо. Від успішного розв'язання цієї проблеми залежатиме, наскільки «цифрове покоління» буде здоровим у фізичному та психологічному плані. Завданням медіа гігієни є своєчасне застосування психопрофілактичних методів; виявлення за допомогою психологічних і соціологічних методів факторів, які сприяють виникненню соціально-психологічної напруги; використання сучасних технологій психологічного впливу для нейтралізації негативного впливу на населення.

В умовах медіатизації світу сучасна людина має бути спроможною усвідомлювати різного роду ефекти впливу інформаційно-комунікаційних технологій і вибудовувати відповідні моделі інформаційнокомунікаційної поведінки.

Для цього потрібно реконструювати свою власну систему особистості, підлаштовуючись таким чином до нових, мінливих умов соціально-психологічного середовища, тобто адаптуватися до вимог медіатизованого простору. Адаптація може бути стереотипною (пасивною) або ж творчою (активною). При цьому характер змін (результатів) унаслідок пристосування буває різним: прогресивним, конструктивним (створення нової реальності, саморозвиток суб'єкта) або регресивним, деструктивним (руйнування світу, деградація особистості). Творча конструктивна адаптаційна поведінка є однією з найважливіших умов для успішної адаптації й самореалізації особистості в сучасному світі, а до того ж, як вважають дослідники (наприклад, В.О. Моляко, Н.І. Череповська), сприяє формуванню високого рівня психологічного здоров'я. Адаптовуючись до динамічного медіапростору, людина може віднаходити нові життєві смисли, використовувати інформаційно-комунікаційні технології як інструмент, засіб для досягнення певних цілей, створення на основі власної особистісної системи нової/іншої віртуальної реальності, яка гармонійно доповнює традиційну фізичну [2, с. 122].

Щоб запобігати поширенню медіа залежності, негативного впливу медіапростору на психіку та свідомість особистості, забезпечити умови психологічної безпеки дитини, створити ефективні способи збереження психологічного здоров'я людини в умовах впливу інформаційно-комунікаційних технологій медіапростору, за першочергові науково-практичні завдання слід визнати розроблення і впровадження медіаосвітніх практик, стимулювання медіаторчості, підвищення рівня як особистісної, так і суспільної медіа культури [2, с. 125].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Голубев В.О. Інформаційна безпека: проблеми боротьби з кіберзлочинами: Монографія. – Запоріжжя ГУ “ЗІДМУ”, 2018. – 250 с.
2. Дороніна Т.О. Інформаційна безпека. / Т.О. Дороніна // Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект : колективна монографія / кол. авт., за заг. ред. проф. Н.А. Сейко; відп. ред. Н.П. Павлик. — Житомир: Видавництво, 2014. – 220 с.;
3. Медіапсихологія: на перетині інформаційного та освітнього просторів: монографія / [О. Т. Баришполець, О. Л. Вознесенська, О. Є. Голубєва, Г. В. Мироненко, Л. А. Найдьонова, Н. О. Обухова Н. І. Череповська] ; за наук. ред. Л.А. Найдьонової, Н. І. Череповської ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – К. : Міленіум, 2014. – 348 с.

ГОЛОДОМОР – ІСТОРИКО-ПСИХОЛОГІЧНА ТРАВМА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Поліщук К. С.

*Науковий керівник – Косяк С. М., кандидат історичних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Голодомор – трагічна сторінка в історії України. Тисячі українців померли через геноцид радянської влади по відношенню до власного народу. Голодомор був спрямований на знищення нашої нації як етносу. Це стало великою психологічною травмою для українців. Минуле століття було насиченим надзвичайними подіями до яких можна застосувати поняття колективної та

історичної травми, оскільки вони стали емоційно і фізично важкими та суттєво змінювали спосіб життя людей. Мабуть, чільне місце серед них займає голодомор.

Термін історична травма, в тому вигляді, в якому він найчастіше вживається сьогодні, означає сукупність емоційних та психологічних впливів травматичних подій минулого на життя людини і наступних поколінь. Передача травми між поколіннями не відбувається безпосередньо, а опосередковується рядом механізмів. Це на десятки років укорінене в українському генетичному коді відчуття страху та необхідності виживання. Голодомор не лише змінив населення через демографічні показники, а й вплинув на його ціннісні орієнтири та світосприйняття.

Політична мета комуністичного тоталітарного режиму полягала в тому, щоб зосередити всі ресурси у державній власності, «зламати хребет нації», перетворити українських селян-власників на безликих, покірних колгоспників. Ця зміна мала відбутися з метою укорінення нового світогляду (радянського), причому у найжорстокіший для непокірних українців спосіб – через фізичне знищення значної частини селянства голодом.

У випадку Великого голоду травма залишилася довгий час невисловленою і жила в замкненому сімейному просторі. Про страшний злочин комуністичної політики не дозволялось говорити, друкувати в газетах та офіційних матеріалах. Лише наприкінці 1980-х років було піднято питання про необхідність дослідження та висвітлення цієї трагедії.

У нашій розвідці здійснено спробу з'ясувати як вплинув процес колективізації та розкуркулення українців на їхній психологічний стан.

Голодомор 1932-1933 є наймасштабнішим, найжорстокішим штучним голодом в історії нашої держави. За деякими підрахунками кількість жертв сягала від 4 до 7 мільйонів осіб. Багато науковців, вивчаючи події 20-30-х років ХХ, у своїх працях стверджують і доводять, що голодомор призвів до національно-психологічної історичної травми, яка зберігається у всіх наступних поколіннях.

Так, А. Маслюк у своїй праці [1], аналізує п'ять факторів Голодомору, які спровокували психологічні зміни, що передалися у спадок. Дослідник наголошує, що у стані інформаційної депривації люди не знали і не розуміли масштабів голоду та реальних намірів радянської влади, обмежене в просторі населення не мало можливості виїхати в інший регіон, голод, відсутність продуктів харчування, заборона духовного (релігійного) життя, примус визнавати лише радянську ідеологію, руйнування традицій – усе це стало підґрунтям тяжкої психологічної травми, що збереглася на генетичному рівні.

П. Горностай у статті «Колективна травма та групова ідентичність. Психологічні перспективи» [2], виділяє чотири фактори, які посилюють колективну травму. Найбільш знакові: величезна кількість жертв, що викликає синдром провини вцілілих, великий рівень несправедливості, сам факт, що населення не могло чинити опір радянській владі коли та відбирала у них усе.

М. Обушний та Т. Воропаєва, на основі соціологічних досліджень, в яких було опитано 1000 респондентів, вік котрих у період голодомору був від 1 до 7 років, довели, що люди, які пережили голод, мали вищий рівень поступливості, тривоги, реакції на страх, внутрішні конфлікти, ніж люди, які жили на тих територіях де не було голоду [3].

І. Рева вважав, що у нащадків жертв голодомору сформувався комплекс меншовартості та постійний страх, стан жертви та приреченості [4, 15].

Зауважимо, що дослідження психологічних наслідків Голодомору в Україні, досить часто зосереджувалося на аналізі індивідуального ставлення до самої

теми, формуванні сімейних бачень та переконань, під впливом яких випрацьовувалася стратегія поведінки нащадків, пов'язана із переживаннями Голодомору їхніми предками. До найпоширеніших такого роду сімейних стратегій тадій, належать: завжди наявність їжі для годування дітей, збір, продуктів харчування та запасів, недовіра до влади, розчарування в країні та пріоритетність потреб сім'ї над потребами громади [3, 47].

Підсумовуючи зазначимо, що соціокультурна передача є найбільш імовірним способом розвитку психологічних наслідків історичної травми. А Великий голод назавжди закарбувався в генетичному коді української нації і став страшним символом спроби знищення українського народу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Маслюк, А. М. Різновиди депривуючих чинників подій голодоморів в Україні першої половини ХХ століття. *Наукові записки Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України*. Київ: Ніка-Центр, 2010. Вип. 38. С. 238-246.
2. Горностай, П. П. Колективна травма та групова ідентичність. Психологічні перспективи. *Актуальні проблеми психології малих, середніх та великих груп*. Спеціальний випуск. Київ, 2012, № 2. С. 89-95.
3. Обушний, М., Воропаєва Т. Політико-психологічні аспекти Голодомору 1932-1933 років. *Соціальна психологія*. Київ, 2009, № 2. С. 39-48.
4. Рева, І. По той бік себе. Культурні та психологічні наслідки Голодомору та сталінських репресій. Дніпропетровськ: АЛ Свідлер, 2013. 132 с.

СВІТОГЛЯДНІ ЦІННОСТІ У ВИМІРАХ ПОСТМОДЕРНОГО СВІТУ

Полтавська М. В.

*Науковий керівник – Вороновська Л. Г., кандидат філософських наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Процеси, що супроводжують розвиток сучасного українського суспільства в координатах так званого постмодерністського світобачення є сукупністю, на перший погляд, мало сумісних концепцій і напрямів: капіталізм та соціалізм, консерватизм та лібералізм, модернізація та традиціоналізм, прогрес і регрес.

Багатозначність виокремлених понять накладає характерний відбиток не лише на зміст політичного, а й у широкому розумінні гуманітарного дискурсу, що, у свою чергу, приховує одне з актуальних питань – формування світоглядно-ціннісних орієнтацій і настанов.

Світоглядно-ціннісні орієнтації – найзагальніша ціннісна спрямованість пізнавальної та духовно-практичної діяльності людини. Зокрема – це орієнтація у ставленні особистості до людини як суб'єкта соціальних відносин, до цінностей життя, до релігійних цінностей, до загальнолюдських цінностей [1, 100].

Нині очевидним є те, що українське суспільство вибудовується на основі взаємовідносин, що мають неоднорідні і навіть протилежні світоглядно-ціннісні уявлення, орієнтації, що ґрунтуються на різних життєвих і політико-ідеологічних досвідах. З огляду на це, мова піде скоріше про формування світоглядної культури як орієнтуючого духовно-ідеологічного базису.

Відомим сьогодні є твердження про те, що кожна людина повинна мати можливість вибору, гарантовану законом. Тож з'являється суспільна потреба

зосередити зусилля щодо формування світоглядної культури не на пропагандистських, агітаційних і рекламних акціях, а на створенні таких умов соціалізації молодих громадян, які б забезпечували достатній розвиток їх світоглядної свідомості.

Зважаючи на це, певна спрямованість світоглядного розвитку суб'єктів суспільних відносин, під якою ми розуміємо світоглядно-ціннісну орієнтацію, має стати метою формуючих впливів, зокрема з боку громадських інститутів.

У сучасному демократичному суспільстві протилежні світоглядні позиції суб'єктів суспільних відносин – не лише норма, а й дієвий елемент динамічної соціальної організації. Проте означений підхід не спирається на цілковите заперечення необхідності впливу певних громадських структур, які мають на меті змістовне спрямування світоглядного розвитку. Особливо важливим такий вплив бачиться в епоху постмодерну, коли в етичних установках стверджується релятивізм, що в науковій думці пов'язують значною мірою зі «зникненням суб'єкта», дераціоналізацією, множинністю ключових причин зв'язків, плюралізму тощо [3, 44 – 46].

Сучасні реалії свідчать, що світогляд має піддається всебічному маніпулюванню з використанням засобів масової комунікації та пропаганди.

Зокрема, вища освіта, що репрезентує вагомий гуманітарний пласт, де формуються світоглядно-ціннісні орієнтації молоді людини, поступово перетворюється на специфічну форму самоорганізації, де суб'єкт освіти не потребує сторонньої допомоги для побудови світоглядної позиції, що певною мірою поєднувалася би з комплексом отримуваних професійних знань. Ускладнення процесів, пов'язаних із диференціацією наук і спеціальностей, розширення потоку інформації не допускає можливості конструювати цілісну концепцію особистості [4, 10 – 11], яку можна було би створити за використання відомих методів соціального виховання, застосовуваних у попередніх моделях вищої освіти.

Формування ціннісних орієнтацій особистості відбувається під впливом різних умов. Умови можуть складатися незалежно від суб'єкта, діяти опосередковано, неорганізовано, мати некерований характер. У цьому випадку зародження ціннісних орієнтацій можна розглядати як процес їхнього становлення. З появою спеціально організованого впливу на становлення ціннісних орієнтацій і цілеспрямоване створення спеціальних умов (професійна освіта), такий процес набуває характеру формування ціннісних орієнтацій. Виділяють зовнішні (середовище, соціум, культура, в яких зафіксовані цінності) та внутрішні (потреби, інтереси, властивості особистості) умови формування ціннісних орієнтацій. Вплив зовнішніх умов обумовлено визнанням соціальної природи людини, її психіки. Здійснювати присвоєння соціально ціннісного змісту людині дозволяють особливості її внутрішнього світу. Внутрішні умови освоєння ціннісного змісту навколишнього світу формуються у людини протягом її життя та розвитку.

Таким чином, дослідження системи ціннісних орієнтацій у молоді в координатах постмодерністського світу може слугувати інструментом для виявлення змін, які відбуваються відповідно до перспектив одержання фахової освіти та професійної підготовки під впливом соціально-економічних реалій сьогодення.

Отже, сучасна професійна освіта повинна спрямовувати свою діяльність на здатність допомогти майбутньому фахівцю в опануванні саме тих ціннісних орієнтацій, які б сприяли його професійному вдосконаленню та подальшій

самореалізації в соціумі. Адже, здобуваючи певні професійні навички, молодь водночас засвоює і багатогранність національної культури, збагачується новими знаннями, переосмислює набуті раніше цінності, і прагне до вдосконалення та сприйняття нових, пов'язаних із майбутньою професією цінностей, котрі ще не сформували стійку ієрархію, але вже істотно зумовлюють характер подальших життєвих планів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вакуленко В. М. Роль гендерного аспекту у формуванні ціннісних орієнтацій на ідеях народної педагогіки майбутніх педагогів / В. М. Вакуленко, О. О. Стягунова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://archive.nbu.gov.ua>.
2. Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Т. XII. – Част. 4. – К. : Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2010. – 492 с.
3. Садова Т. Аксіологічний підхід у системі педагогічної методології / Т. Садова // Дошкільна освіта. – 2010. – № 1 (27). – С. 63–69.
4. Тушева В. В. Цінності у структурі професійної культури майбутнього вчителя / В. В. Тушева // Збірник наукових праць. – № 1. – Бердянськ : БДПУ, 2010. – С. 151–157.

КУЛЬТУРА ТА МЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ НАРОДІВ

Пономаренко В.

*Науковий керівник – Дмитренко М. Й., доктор філософських наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Більшість складових численних етнодиференціюючих ознак адекватно відображають реальні культурні відмінності. У другій половині ХХ ст. культуру найчастіше називали основним чинником, що міститься в основі міжкультурних відмінностей психіки.

Багато етнопсихологічних шкіл займається вивченням зв'язку між культурою і психологічними характеристиками етносу. Тому, особливо актуальним завданням сучасної етнопсихологічної науки є з'ясування сутності поняття "культура". На думку М. Херсковіца, культура – це частина людського оточення, яка створюється самими людьми. У такому розумінні до культури належить кожний, навіть найпростіший предмет, який створений людиною, будь-яка думка, що з'явилася при його створенні. "Культура – це те, що не є природа", – зазначив дослідник.

Згідно з таким розумінням культури підкреслюється її багатоаспектність і цілковита неможливість перерахувати всі її елементи. Це будівлі, знаряддя праці, способи приготування їжі, соціальні впливи, вербальна і невербальна комунікація, виховання дітей, релігія, естетичні вподобання, філософія і т. ін. Всі ці елементи виступають матеріальними та духовними продуктами життєдіяльності людини. Матеріальна культура складається із створених людиною предметів. У цих предметах матеріалізуються знання та вміння, які разом з цінностями, нормами, уявленнями про світ і правилами поведінки є елементами нематеріальної культури.

Розподіл культури на матеріальну і нематеріальну (духовну) є лише науковою абстракцією, оскільки будь-який матеріальний продукт, перш ніж буде створений, повинен спочатку стати ідеєю. Водночас будь-яка ідея для того, щоб стати доступною для інших людей, повинна об'єктивуватися у матеріальному об'єкті – книзі, картині, скульптурі тощо.

Американський психолог Г. Тріанліс, погоджуючись з визначенням культури за М. Херсковіцем, виокремив суб'єктивну культуру. Суб'єктивною культурою він назвав характерні для кожної культури способи, за допомогою яких її члени пізнають створену людьми частину їх оточення: те, як вони об'єднують у категорії соціальні об'єкти; які зв'язки виокремлюють між категоріями, а також норми, ролі та цінності, які вони визнають своїми. Отже, у такому розумінні суб'єктивна культура містить всі уявлення, ідеї та вірування, які об'єднують народ, і безпосередньо впливають на поведінку та діяльність його представників.

У процесі дослідження культур науковці виокремлюють не лише відмінності, але й культурні універсали, тобто ті риси культури, які притаманні всім народам. Наприклад, у всіх народів існують релігійні обряди, спільна праця, танці, освіта, спорт, привітання тощо. Однак форми прояву цих культурних універсалій відрізняються.

На думку Д. Мацумото, культура – це динамічна система експліцитних та імпліцитних правил, встановлених групами з метою забезпечення власного виживання, яка містить установки, цінності, уявлення, норми і моделі поведінки, що є спільними для групи, однак реалізуються кожним специфічним об'єднанням всередині групи за допомогою різних способів, передаються від покоління до покоління та є відносно стійкими, тобто можуть незначною мірою змінюватися з часом.

Специфічність елементів культури зумовлено такими групами чинників:

- соціально-психологічними чинниками крос-культурних відмінностей – потребою в ідентифікації зі своєю групою і водночас диференціацією від представників інших груп;

- об'єктивними умовами навколишнього середовища, географічного положення, до яких належать ландшафт, клімат, флора і фауна. У далекому минулому природа дозволяла людині виживати та жити. Дії, які винагороджувалися, ставали звичними і складали основу для відмінностей від інших груп, систем цінностей, норм та правил поведінки. Формування такої системи збільшувало ймовірність виживання групи. У результаті члени групи переживали задоволення від належності до неї, а елементи культури приймалися та використовувалися усіма учасниками міжособистісного спілкування. Культурна система закріплювалася у свідомості, фіксувалася на камені, кераміці, на папері, передавалася наступним поколінням і регулювала поведінку кожного індивіда.

Виділяють такі чинники розвитку культури:

- потреба у виживанні;
- ресурси та їх надлишок (достаток);
- щільність населення;
- технології;
- клімат (за Д. Мацумото).

Однією з основних функцій культури виступає забезпечення національного самовідтворення згідно з інтересами та потребами нації.

Важливою функцією культури є регулятивна, завдяки якій культура певною мірою визначає поведінку людей. Адже існують значні міжкультурні та міжособистісні відмінності у ступені індивідуалізації поведінки, співвідношенні між її реактивними та активними компонентами. Таким чином, впливаючи на соціальну поведінку, культура зумовлює появу соціотипічної поведінки особистості, в якій виявляються типові програми для цієї культури. Така поведінка регулює вчинки людини у різноманітних ситуаціях, стандартних для даної спільності (етносу), звільняючи людину від прийняття індивідуальних рішень.

Типовими програмами культури, які регулюють поведінку людини, виступають традиції та звичаї. Традиції належать до духовної сфери життя суспільства, а звичаї – до поведінкової. Традиції – це особливості ставлення людини до світу (цінності, інтереси, переконання та моральні норми), що передаються від покоління до покоління. Звичаї – це стереотипи поведінки індивіда.

У сучасній науці існують такі точки зору на взаємозв'язок між культурою і етносом:

- межі культури та етносу не тотожні. З одного боку, елементи однієї культури можна виявити у різних етносів. З іншого боку, в різних етносів можуть бути несхожі елементи культури (наприклад, у різних регіонах України відрізняються будівлі, кухня). Не заперечується й існування субкультур в межах єдиної культури;

- культура ототожнюється зі спільністю, яка складає етнос. Згідно з цим розумінням культура охоплює усі прояви соціальної життєдіяльності без розподілу на сфери господарювання, політики, соціальних взаємин і культури у вузькому розумінні. Тобто, культура виступає важливим проявом суспільства чи етносу в цілому.

Культура етнічної спільності не є простою сумою культур її представників. Культуру етнічної спільності складає сукупність витворів, цінностей і способів поведінки, які прийняті та визнані етнічною спільністю і набули важливого соціального, етичного та морального значення для її представників, визначаючи "обов'язкову" поведінку, наприклад, правила пристойності й т. ін. Тобто, не все з індивідуальної культури членів спільності стає загальним надбанням цілої етнічної спільності. Варто розрізняти культуру етнічної спільності та культурний спадок, що передається з покоління до покоління. Культура етнічної спільності – це сукупність реальних, актуальних, функціонуючих творів і зразків, які відіграють визнану роль у житті всіх представників етнічної спільності. Культурний спадок – це та частина системи, яка виявилася стійкою в часі та передалася наступним поколінням. Зазвичай, культурний спадок ідеалізується, стає комплексом освячених цінностей, символів, що зумовлюють появу певного емоційного ставлення. У зв'язку з цим культурний спадок стає чинником інтеграції груп, засобом об'єднання, чинником їх відносної стабільності та стійкості у кризові періоди.

Дотримання власної культури виступає однією з важливих детермінант розвитку етносу. Передаючись від покоління до покоління, духовна культура зберігається, і тому може самостійно еволюціонуватися. У порівнянні з матеріальною духовна культура не має обмежень.

Найбільш ефективний вплив на емоційну сферу людини здійснюється за допомогою національного мистецтва, що передається від покоління до покоління і виступає національним культурним спадком. Вплив культури на етнос оцінюють

щодо якості культури етнічної спільності та ступеня гармонічності розвитку конкретного індивіда. У процесі еволюції зберігаються ті етнічні спільності, духовна культура яких відповідає вимогам еволюційного розвитку людства, а індивід, що належить до цих спільностей, може стати всебічно розвинутою особистістю. Дотримання культури свого етносу та, як наслідок, усвідомлення себе представником цього етносу виступає важливим чинником посилення почуття власної гідності, зумовлює появу позитивних емоцій і сприятливо впливає на весь процес її життєдіяльності.

У 50-х рр. XX ст. французькі вчені Ж. Люб'є і Р. Мандру ввели до наукового обігу поняття "ментальність".

Ментальність – це соціально-психологічні явища, які є проявами духовного світу людини чи соціальної спільності, епохи або етнокультури.

За допомогою поняття "ментальність" аналізуються соціальний, політичний чи етнічний контексти психічного складу людей. Тобто, ментальність виступає важливою етнопсихологічною ознакою нації.

До структури ментальності належить три компоненти:

1. Емоційний (емотивний) – емоційні стани, які передують виникненню вербального та поведінкового компонентів, сприяючи систематизації знань і появі певної поведінки.

2. Когнітивний (вербальний) – знання про об'єкти і ситуації життєдіяльності, що є результатом набуття індивідуального життєвого досвіду (навчання).

3. Поведінковий (копа пінний) призводить до актуалізації елементарних фіксованих установок, ціннісних орієнтацій та етнічних цінностей. Ментальна установка виявляється в діях і вчинках людини, оскільки вчинок є єдиною структурою, що відповідає реальним цілісним проявам самореалізації людини як особистості, індивіда, громадянина.

Етнічна ментальність виявляється у домінуючому життєвому настрої людини, у характерних особливостях світосприйняття, у системі моральних вимог, норм, цінностей і принципів виховання, у формах взаємин між людьми, у сімейних засадах, у ставленні до природи та праці, в організації побуту, свят, у конкретних актах самоорганізації етносу тощо.

Важливу роль в етнопсихології відіграє ментальний інструментарій, тобто поняття і категорії етнокультури – мова, звичаї, обряди, вірування, магія, міфи, мистецтво, мораль. Аналіз міфології, фольклору, художніх текстів, витворів мистецтва, моральних та релігійних норм, принципів, уявлень, архетипів і установок колективного підсвідомого дає можливість вивчати ціннісно-сміслові утворення етнічних суб'єктів, оскільки вони є визначальними у структурі етнічної ментальності.

Приклад українських діаспор в різних країнах (Канаді, США, Австралії) засвідчує той факт, що представники етносу не "розчинилися" в іншому етносі, не втратили своєї національної специфіки, не перестали психологічно почувати себе українцями. Завдяки відображеним мнемічним і консервуючим властивостям етнічної ментальності основні особливості їх психічного складу збереглися та допомогли їм вижити у нових умовах і здобути авторитет добропорядних громадян.

Ментальність є цілісним проявом духовних напрямків, які не зводяться до суми форм суспільної свідомості (релігії, мистецтва), а виступають специфічним відображенням дійсності, що зумовлюється процесом життєдіяльності етносу в певному географічному, історичному та культурному просторах. Етнічна

ментальність є системою образів, уявлень, які стимулюють і регулюють поведінку в даних культурних та соціальних умовах.

У вітчизняній психологічній науці під поняттям "ментальність" розуміють сукупність уявлень, поглядів, переживань спільноти людей певної епохи, географічного регіону, соціального середовища, особливий склад суспільства, що суттєво впливають на історичні та соціальні процеси у цьому суспільстві.

У процесі онтогенезу ментальність і менталітет розвиваються під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників та умов.

До таких внутрішніх чинників і умов належать:

- філогенетична спадковість, що виявляється у формі вродженої інтроверсії вищих психічних функцій, у сприйнятті навколишньої дійсності, за умови домінування емоцій і почуттів над волею та інтелектом;

- обсяг і глибина життєвого досвіду, що з'являються у результаті процесу навчання, впливаючи на рівень самоактуалізації особистості;

- індивідуальні особливості психічних процесів (пам'ять, емоції, почуття, мислення, емпатія, воля), що інтегрують фізичний, інтелектуальний і духовний потенціали особистості;

- вчинкова активність індивіда: якщо індивід сам не включається у життєдіяльність групи, то процес розвитку його ментальності слабшає.

Зовнішніми чинниками та умовами розвитку ментальності та менталітету виступають:

- традиції родини. Як відомо, особисте несвідоме, що впливає на свідому життєдіяльність дорослої людини, інколи навіть усупереч її волі та розуму, значною мірою формується під впливом переживань у ранньому дитинстві. Родинне середовище, типи стосунків дитини з батьками, сестрами і братами зумовлюють напрямок становлення ментальних настанов, що обов'язково виявлятимуться у специфіці її поведінки, в оптимістичному чи песимістичному світосприйнятті, в егоїзмі або альтруїзмі, у ставленні до керівників та підлеглих, до авторитетів і влади, до приятелів та жінок, дружин, чоловіків і дітей. Важливою умовою привласнення духовних цінностей є характер взаємодії у сім'ї, особливо, специфіка спілкування дітей з батьком та матір'ю (довіра, чуйність, увага до дитини, педагогічний такт) і динамічність стимулювання-гальмування активності дитини;

- форми та зміст взаємодії з референтною групою (найбільш значущою у порівнянні з іншими). Важливою умовою привласнення національної культури є можливість реалізувати у референтній групі свої прагнення, розкрити власну індивідуальність, отримати підтримку, уявлення про реальне життя та своє місце в ньому;

- форми та зміст взаємодії індивіда з первинним контактним колективом. Умовою привласнення національно-культурних цінностей контактного колективу є позитивний неофіційний статус індивіда у системі неформальних стосунків;

- зміст і форми взаємодії з педагогічним колективом навчально-виховного закладу в особі вчителя, вихователя, психолога, соціального працівника. У присвоєнні цінностей навчального закладу важливу роль відіграє форма і стиль керівництва навчально-виховним процесом;

- форми та зміст взаємодії індивіда із засобами масової комунікації. Ефективність взаємодії засобів масової інформації і загальнолюдських цінностей забезпечується за тієї умови, якщо засоби масової комунікації відкривають можливість для сприймання чогось нового.

Значущими для українців є такі цінності: ставлення до землі як до Батьківщини-матері, до своїх культурно-історичних цінностей; толерантність щодо інших культур, релігій; волелюбність; перевага чуттєвого над раціональним (І. Мірчук, М. Шлемкевич, Д. Чижевський).

Український менталітет вирізняється домінуванням емоцій і почуттів над волею та інтелектом, індивідуалістичним кодом цінностей, який стимулює мотивацію досягнень, особисту незалежність, автономність, прагнення спиратися лише на власні сили, впевненість у собі.

Виокремлюють чотири системотворчі ознаки менталітету українського народу:

1) інтровертованість вищих психічних функцій у сприйнятті навколишньої дійсності, що виявляється у зосередженості на фактах, проблемах внутрішнього, особистісно-індивідуального світу;

2) корд о центричність – сентименталізм, чутливість, емпатія, любов до природи, яскрава обрядовість, естетичність народного побуту;

3) анархічний індивідуалізм, проявами якого виступають різноманітні форми опосередкованого прагнення до особистої свободи за умови відсутності організації, стійкості та дисципліни;

4) перевага емоційного, почуттєвого над волею та інтелектом. У порівнянні з українським менталітетом ознаками російського менталітету виступають:

- розрив між теперішнім і майбутнім;

- зануреність у майбутнє;

- відсутність особистої свободи, а отже й відповідальності за прийняті рішення у ситуаціях ризику і невизначеності;

- відкритість.

У менталітеті сучасної української молоді виділяють такі три складові:

1. Зміна акселогічних параметрів в оцінюванні суспільного та індивідуального життя. Щастя не в постійних перемогах над собі подібними, а у приборканні тваринних інстинктів та соціальних схильностей, які розмивають межі між біологічним і соціальним.

2. Відмова від психології жертвування, оскільки готовність жертвувати собою зумовлює появу спокуси принести в жертву інших.

3. Реабілітація цінностей повсякденного життя, які утворюють дійсну основу менталітету високоморальної особистості.

Отже, менталітет є складною ієрархічною системою, що визначає спрямованість людини, окремих соціальних груп, націй у соціумі, їх цілі та мотиви життєдіяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Боришевський М.Й. Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості. – К.: Беркут, 2000. – 63 с.

2. Гордузенко, В. Етнонаціональна група як компонент етнонаціональної структури українського суспільства / В. Гордузенко // Соціальна психологія. – 2006. – №3. – С. 173-180.

3. Нельга, О. Етнос, народ, нація як поняття і соціокультурні феномени / О. Нельга // Філософська думка. – 2006. – №4. – С. 36-55.

4. Стражний, А. С. Украинский менталитет [Текст] / Александр Сергеевич Стражний. – К.: Изд-во Подолина, 2008. – 383 с.

5. www.gumer.info/bibliotek

6. Бібліотека українських підручників pidruchniki.ws

КОНЦЕПТ СУСПІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: СУЧАСНИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС

Поснік В. С.

*Науковий керівник – Вороновська Л. Г., кандидат філософських наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Суспільна безпека – одна з найважливіших умов існування та розвитку громадянського суспільства як сукупності відносин між людьми, що складаються у процесі їх спільної діяльності, не позбавлених проявів різноманітних і гострих суперечностей, які зачіпають більшість сфер суспільного життя.

Безпека суспільства (societal security – «соціальний», «суспільний», «соціологічний») – це загальний термін визначення зусиль, спрямованих на подолання сучасних загроз безпеці суспільства; поняття «безпека суспільства» сформулювалося в результаті усвідомлення феноменів ідентичності (передусім етнічно-культурної і релігійної ідентичності) та згуртованості суспільства як джерел нестабільності. Отже, «безпека суспільства стосується загалом збереження та підтвердження ідентичності суспільства та згуртованості його членів, зважаючи на описові елементи суспільства, яке аналізується». До загроз суспільству (соціетальних загроз) належить «культурна чистка» та «етнічна чистка» [2, 4 – 8].

Науковці розробили схему загроз ідентичності та згуртованості суспільства:

Ідентичність: Права меншин. Екстремізм або націоналізм. Культурна ідентичність. Релігійна ідентичність. Історичне минуле. Мова.

Згуртованість: Демографічні зміни. Сепаратизм. Регіоналізм. Анархія. Бідність. Міграція. Сім'я.

Серед принципів, на яких ґрунтується політика національної безпеки, що спрямована на захист життєво важливих національних інтересів (відповідно до Стратегії національної безпеки України) – залучення громадянського суспільства до процесу вироблення та реалізації політики національної безпеки. Головним суб'єктом забезпечення суспільної безпеки, національної безпеки загалом є держава. Посилює суспільно значущі безпекові функції держави перехідний, кризовий стан українського суспільства як «суспільства ризику» з притаманними йому ризиками, що загрожують суспільному добробуту.

Слово «добробут» є ключовим у визначенні на Заході змісту поняття «public security» (у перекладі з англ. – «суспільна безпека», «державна безпека», «публічна безпека»; на побутовому рівні означає підтримку порядку), під яким розуміють здійснення захисту інститутів громадянського суспільства, що передбачає протидію загрозам добробуту громадян, суспільству загалом. Серед них: організована злочинність, екстремізм і тероризм, загрози економічного походження тощо.

Держава, безумовно, є головним суб'єктом гарантування безпечного суспільного розвитку через здійснення цілеспрямованої політики, направленої на забезпечення стабільності та динамічного розвитку усього суспільства. Отже, діалектика категорії безпеки відображає взаємозв'язок і взаємозалежність між двома визначальними функціями суспільного буття – розвитком і безпекою.

Варто підкреслити, що суспільна безпека органічно пов'язана з особистою безпекою громадян, яка становить комплекс суспільних інтересів, спрямованих на захист конституційних прав і свобод людини і громадянина. При цьому головний суспільний інтерес полягає у дотриманні безпеки кожної особистості, забезпеченні добробуту, стабільності інститутів, що гарантують демократію, безпеку та стійкий

розвиток суспільства, що, своєю чергою, уможлиблює підвищення керованості суспільними процесами та їхнє цілеспрямоване регулювання.

Складність з'ясування змісту концепту суспільної безпеки обумовлена двома основними причинами: 1) різними дослідницькими підходами до оперування терміном «національна безпека» під час розроблення та здійснення політики держави у різних сферах життєдіяльності суспільства, а також до ідентифікації усіх наявних підсистем (елементів, складових) системи національної безпеки як соціальної системи; 2) відсутністю чіткого визначення наукою поняття «соціум» та його співвідношення з суспільством, що спричиняє ототожнення соціальної безпеки (безпеки соціуму, тобто суспільства, яке розглядається з позицій загальних форм людської взаємодії) з суспільною безпекою (безпекою суспільства, тобто безпекою соціальної системи або ж певної соціальної моделі громадського життя).

Результати порівняльного аналізу різних концептуальних підходів до з'ясування змісту концепту суспільної безпеки дають також змогу відзначити її двоїсту природу, наявність умовно-соціальної (захист природних прав і свобод людини і громадянина, передусім права на життя і добробут), умовно-політичної (забезпечення демократії і народного суверенітету, протидія політиці насилля над суспільством з боку політичної влади та її узурпації) та, можливо, інших складових (елементів), обумовлених впливом реальних та потенційних загроз національній безпеці внутрішньо- та зовнішньополітичного, економічного, соціального, гуманітарного, екологічного та іншого характеру і походження. Здоровий глузд підказує, що найефективнішим шляхом забезпечення безпеки людини і громадянина, суспільства і держави є своєчасне виявлення й усунення небезпек і перешкод об'єктивно детермінованого суспільного розвитку та недопущення їхнього переростання в реальні загрози безпеці суспільства, національній безпеці загалом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Новицький Г.В. Теоретико-правові основи забезпечення національної безпеки України: Монографія. – К.: Інтертехнологія, 2008.
2. Шипілова Л.М. Порівняльний аналіз ключових понять і категорій основ національної безпеки України: Автореф. дис... канд. політ. наук: 21.01.01 / РНБОУ, Ін-т проблем національної безпеки. – К., 2007.
3. Ліпкан В.А. Національна безпека України: нормативно-правові аспекти забезпечення. – К.: «Тест», 2003.

ПРОБЛЕМИ ДИНАМІКИ НАУКИ

Пургін С. А.

*Науковий керівник – Вороновська Л. Г., кандидат філософських наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Застосування точних науково-метричних методів дозволило вивчати кількісні аспекти динаміки різнобічності соціального інституту науки: збільшення числа науковців у загальній структурі населення, інтенсивність та результативність наукових розробок (частота відкриттів та винаходів, публікаційна активність), параметри становлення та розвитку наукових сфер.

Встановлено, що для багатьох показників, що відображають прискорення наукової діяльності, характерною є динаміка за експоненціальним законом.

Наприклад, наростання інтенсивності досліджень у будь-якій новій, активно розроблюваній сфері зазвичай виявляє тенденцію, близьку до експоненційної кривої. Взагалі, експоненційні залежності зустрічаються досить часто в різних галузях. Експонентна функція виражає так званий закон природного зростання.

Однак, незважаючи на велику поширеність у науковій діяльності експоненційних тенденцій, динаміка науки в цілому підпорядковується складнішим закономірностям, які сьогодні уважно вивчаються. Так, у деяких випадках виявляються ще швидші процеси (режими з загостренням). Існують і тенденції уповільнення, стабілізації у змінах тих чи інших показників. Усвідомлення складності динамічних трендів у науці змушує соціологів шукати нові пізнавальні аналогії та моделі. В зв'язку з цим деякі соціологи (наприклад, У. Гоффман та ін.) порівнюють збільшення публікацій зі своєрідним «епідемічним» процесом, у якому члени наукового співтовариства хіба що заражаються новою темою, але на цей процес загалом здійснюють вплив різні фактори, що прискорюють чи стабілізують.

У соціології подібні феномени, що стосуються закономірностей динаміки будь-яких соціальних процесів, відомі давно. З'ясовано, що багато таких феноменів можна моделювати рівняннями математичної екології (т. зв. рівняння Вольтери). Справді, наукознавці проводять цікаві аналогії між процесами в науковому співтоваристві та в екологічній системі. З цього погляду розвиток науки слід розуміти як коливання періодів зростання та падіння продуктивності: початок нового циклу визначається виникненням та активним становленням нової парадигми, а потім відбувається деяке насичення предметної галузі.

Однією з цікавих проблем динаміки науки є проблема переходу інтенсивно працюючих наукових систем у більш стабільний режим.

Хоча експоненційна динаміка має вибухоподібний характер, проте зрозуміло, що насправді зростання будь-якого показника не може зростати до величезних значень. Завжди набувають чинності різні лімітуючі фактори, які можуть призвести до уповільнення і навіть зупинки того чи іншого процесу. У наукознавстві ця проблема отримала назву проблеми сатурації науки (від лат. saturation – насичення). Свого часу її поставив ще Д. Прайс. Він вважав, що прискорений розвиток науки, який спостерігається в новий період, неминуче зміниться її уповільненням і рухом до якогось насиченого стану. Справді, можна зазначити низку очевидних обмежуючих чинників: потреба у дедалі тривалішому і складнішому навчанні майбутніх учених, неможливість необмежено збільшувати чисельність людей, котрі займаються наукою, неможливість нарощувати до безкінечності фінансові вливання в науку, об'єктивне вичерпання потенціалу розробок у наукових галузях і науці загалом тощо.

Проблема сатурації активно обговорювалася в минулі десятиліття і загалом ще не набула остаточного рішення. Одні вважають її більшою мірою надуманою, інші цілком реальною. Але принаймні зараз ясно, що тенденції наукової динаміки, як і всякі складні соціальні процеси, дуже неоднозначні, а можливість надійних прогнозів тут дуже обмежена. Закономірності розвитку науки не можуть бути описані якоюсь досить простою математичною кривою, якоюсь єдиною кількісною формулою. Динаміка науки визначається дією хитромудрої сукупності як стимулюючих, так і гальмують чинників. Аналіз наукової динаміки – це відкрита тема, яка потребує нових наукознавчих досліджень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вахштайн В. С. Социологическая теория Ирвинга Гоффмана: два прочтения // «Социологическое обозрение». – 2003. – Т. 3. – № 3.

2. Laughton J. K. Price, David (1790 – 1854) (англ.) // Оксфордский национальный биографический словарь / Rev. A. Lambert. – Oxf.: Oxford University Press, 2004. – Vol. 46.

МОВНИЙ СОЦІОКОД ЯК ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ

Ротмістрова Е. І.

*Науковий керівник – Вороновська Л.Г., кандидат філософських наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Проблема дослідження мови як визначального соціокоду й необхідної умови соціального буття людства є реалізацією на сучасному етапі дослідницьких принципів мови як соціального феномена. Повне вираження вона знайшла у роботах багатьох дослідників ХХ століття. Цей період став часом найбільшого загострення соціальних відносин, чим і був викликаний інтерес до соціальної значущості мови. За допомогою мови, сингулярним ядром якої є мовний соціокод, людина як частина загальнолюдської спільноти, соціуму має змогу “виробляти” соціальну дійсність й репрезентувати її. Саме мовний соціокод визначає мовний колектив на основі соціальних і мовних чинників (соціальна взаємодія і спільність мови), взаємодію мови й культури.

Мова завжди мала вирішальне значення в житті як окремо взятої людини, так і суспільства в цілому. Саме мова, якщо розглядати її у соціальному контексті, є універсальним засобом об’єднання людей у період соціальних потрясінь, вона становить основу буття суспільства, визначає доміанти його культурно-історичного розвитку. Проблема мовного соціокоду, що виникла у глибинах реального соціокультурного естетичного досвіду людського суспільства, стала предметом філософського дискурсу саме завдяки своїй особливій значущості у процесі самоідентифікації суспільства у його актуальному самобутті.

Це викликало появу вагомої гносеологічної проблеми відносно того, наскільки повно мова є здатною транслювати життєво важливу інформацію, зберігаючи ціннісно-смісловий зміст пам’яті попередніх поколінь, перетворюючи його на феномен, що є значущими для теперішнього й, нарешті, чи впливає мова на кореляцію майбутнього.

Як історично обумовлена глибина соціального буття, мовний соціокод має величезну кількість аспектів, котрі можуть відігравати роль головних чинників його філософсько-естетичного аналізу. Чи не найважливішим із них є аналіз засобів збереження й трансляції домінантних для суспільства смислів і цінностей, зафіксованих у мовних символах, метафорах і ремінісценціях. У класичній естетичній традиції завжди була присутньою усталена думка, що розглядала мову у якості певного соціокоду, а значить, як життєво необхідну умову соціального буття, як своєрідне вмістилище попередніх знань людства, котрі підлягали засвоєнню окремим індивідом. Ситуація докорінно змінилася, коли виник розрив між традиційною естетикою та естетикою модерну. Стало очевидним, що суб’єкти, які опановують єдиний соціокультурний простір, мають різні хронотопи, котрі реалізуються у поліваріантному змісті мовного соціокоду. Єдиний для традиційного суспільства ціннісно-смісловий світ культури, зафіксований у мовному соціокоді, наявно постав у якості релятивно-когерентного. У неокласичній парадигмі, інтенсивний процес становлення якої здійснюється

сьогодні, одним із основних засобів мовного осягнення світу постає антропний принцип, у якому знання поступається місцем ціннісним відносинам. Це диктує розуміння мовного соціокоду як умови соціального буття в якості множинності буття ціннісно-сміслових структур за умови їх взаємної толерантності.

Мовний соціокод, у його цілісності і водночас різноманітності дискурсів, ми розуміємо як сукупність знань, ціннісно-сміслових орієнтирів, механізмів їх взаємодії, як безперервний діалог, що є засобом буття мовної свідомості «іншого», зафіксованої у слові, котре народжується, щоб бути почутим людиною як одиницею соціуму. Мовний соціокод виступає як умова соціального буття лише тоді, коли смисл слова є зрозумілим як для людини, яка це слово народжує, так і для адресата, на якого воно спрямоване. Лише за цієї умови слово стає самостійним суб'єктом, набуває власного буття. Ціннісно-смісловий світ людської культури, викарбований у слові, залучається до духовного світу соціуму, перетворюючи його буття й тим самим формуючи його домінантні структури. Мовний соціокод утворює єдине ціннісно-смісловіє поле соціуму, він формується колективно і є концентрацією онтологічних смислів. Чим багатограннішим є мовний соціокод, тим багатшим стає історичне та актуальне буття людини і суспільства. Саме сутнісна, буттєва значущість мовного соціокоду здатна, з одного боку, найбільш адекватно виявити процес самоідентифікації суспільства, а з іншого, розкрити можливі варіативно-модальні характеристики його майбутнього.

Буття людини є невпинним прагненням до розширення змісту особистого «Я», наповненням індивідуального досвіду соціальними цінностями. Тобто здійснюється вихід «Я» в інше «Я» й вихід за кордони свого «Я» відбувається через прирощення чуттєво-емоційних значимостей «Я» іншого. Посилаючись на студії Макса Дессуара, І. Франко писав: «... велика сила спостережень, зібраних в останніх часах, довела нас до розуміння того факту, що кожний чоловік, окрім свого свідомого я, мусить мати в своїм нутрі ще якесь друге я, котре дає свою окрему свідомість і пам'ять, свій окремий суд, своє почуття, свій вибір...» [2, 88–89]. Оскільки людина може усвідомити, позначити власне «Я» лише за умови його омовленості, точно так, як і зрозуміти «Я» іншого, – нею й творяться повсякчасно окремі сегменти, що становлять мовний соціокод, який є необхідною умовою соціального буття.

Чуттєвий світ індивіда під впливом приросту значення наповнюється соціокультурним сенсом, який робить його органічною частиною соціуму. Зміст самосвідомості, висловлений у мові, збагачується через співпереживання, що позначається на творчій здатності мислення глибиною його рефлексивності, вмінням осягнути риси нового, «не свого», створюючи єдине поняттєве небо логосфери, ту невидиму, проте спільну для даного соціального середовища сукупність почуттєвості стереотипів мислення, засобів аргументації, умовиводів тощо. Межі омовленої самосвідомості особистості розсуваються під впливом знакової (мовної) маніфестації чуттєво-емоційної сфери.

Людина, попри всю багатогранність своєї діяльності, завжди прагне до вербального самовираження, хоча й ніколи не досягає абсолютної тотожності власного «Я» і його вербальної форми. Факт такої нетотожності, або внутрішньої гетерогенності, й утворює когерентність мовного соціокоду, його толерантність.

Діяльність реальної людини – смертного індивіда – здійснюється в певних умовах, які визначаються соціальним оточенням, природними умовами, власними потенціями. Мовний соціокод вміщує як суму раціональних знань людства, так і нераціональні елементи, сконцентровані у переконаннях, вірі, сподіваннях, надії тощо. Мовним соціокодом забезпечується можливість повноцінної персоналізації індивіда та ідентифікації його з певною соціальною групою, утворенням.

Унікальність людини як феномена розкривається передусім через мовне спілкування, за допомогою якого вона передає знання, зафіксовані у матеріальних носіях і введенні у суспільний обіг, а також знання про себе, свій рід. Нагромадження досвіду і знань, обмін ними спричинені соціальною природою людства.

Суспільство як соціум не могло б еволюціонувати без наявності мовного соціокоду, котрий забезпечує інформаційну, інтелектуальну, духовну мобільність людства.

Соціальна інформація, виражена у висловленому та почутому слові, є найпростішим і водночас найбільш творчоспроможним вектором соціального буття людини. Ця інформація кодується у мові, матеріалізується у ній, вміщуючи знання про нове, пізнане й засвоєне людиною. Мовний соціокод, незважаючи на свою достатню усталеність, перебуває у постійній динаміці, русі. Більше того, він є каталізатором невинного руху людського соціуму вперед і часто становить випереджаючий вектор його подальшого розвитку. У зовнішній усталеності й внутрішній динаміці – унікальність мовного соціокоду, цього універсального імпульсу, який не лише спів організовує розвиток суспільства, а й є неодмінною умовою його соціального буття. На стадіях розвитку соціуму творче значення людського слова було незмінним, змінювалися й удосконалювалися лише форми його кодування. Мовний соціокод відіграє вирішальну роль у формуванні інтелектуального ресурсу унікальної системи людської спільноти, у ньому втілений суспільний інтелект, своєрідний буттєвий тезаурус людського соціуму. У такому контексті вагомість слова переростає у велич думки людства, у пізнання певних істин, загальнолюдських естетичних й інших цінностей, у вивільнення духовної енергії розвитку соціуму. «... Слово народжується нагорі сходів істот, які входять у живе буття, і ... людиною здійснюється величезна еволюція, перш ніж вона зуміє розумно вимовити осмислене слово» [1, 161, 270].

Отже, слово як одиниця мовного соціокоду водночас і відокремлює, і узагальнює, воно є і одиничним в окремій людині, і цілим у людському роді. Через окреме мале слово твориться спільне слово людського роду, у якому не лише відбивається дійсність і накопичений досвід, а й міститься інтелектуальний потенціал буття людського соціуму. Мовний соціокод – не тільки сховище й скарбниця розумового, почуттєвого розвитку сучасної людини, не тільки найвище досягнення homo loguens, він є плодом розумового розвитку соціуму в планетарному і космічному масштабі. У складових мовного соціокоду невинно відбувається певна мутації понять, результатом якої є поява нових елементів знань чи модифікація знань наявних. Знання, набуті у процесі таких мутацій, завжди містять унікальне й нове, що осідає у мовному соціокоді, змінюється сам фрагмент знання, викликаючи тим самим зміни у мовному соціокоді.

Таким чином, ми можемо дійти висновків відносно того, що мовний соціокод є синтезуючим ядром збереження й трансляції домінантних для суспільства смислів і цінностей. Дослідження мови у якості соціокоду людства, як життєво необхідної умови соціального буття є важливим завданням сучасної естетичної думки і продовженням класичної естетичної традиції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лосев А.Ф. Философия имени // А.Ф. Лосев. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1990. – 270 с.
2. Франко І. Із секретів поетичної творчості [Текст]/ І. Франко. – К.: Рад. письменник, 1969. – 191 с.

**ГЕНІАЛЬНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ВЧЕНИЙ, МИСЛИТЕЛЬ, ОРГАНІЗАТОР НАУКИ –
ВОЛОДИМИР ВЕРНАДСЬКИЙ (ДО 160-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)**

Самойленко В. Є.

Науковий керівник – Косяк С. М., кандидат історичних наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Володимир Іванович Вернадський – український філософ, природознавець, мислитель, засновник геохімії, біогеохімії та радіогеології, космізму. Один із фундаторів Української Академії наук, а з 1919 року – її перший президент, засновник першої наукової бібліотеки в Україні (нині названої його ім'ям).

Народився В. І. Вернадський 12 березня 1863 року в сім'ї професора політичної економії Івана Васильовича Вернадського. Рід Вернадських походить від литовського шляхтича Верни, що бився на боці Богдана Хмельницького у визвольній війні 1648–1654 років, а його нащадки потім осіли у Києві. Матір майбутнього науковця, Ганна Петрівна Константинович, була з роду українських шляхтичів.

Навчаючись в університеті (1880-1885 рр.) на природознавчому відділенні фізико-математичного факультету В. Вернадський займається мінералогією і кристалографією. Крім своєї спеціальності, майбутній видатний вчений, цікавиться ґрунтами, фізичною географією, природними водами, біологією, історією розвитку наукової думки, філософією, історією і літературою. Як всесторонньо обдарована людина, він вивчив усі мови слов'янської групи, а також англійську, німецьку, французьку та кілька інших, що дуже допомагало йому під час численних наукових відряджень до Європи. Також Володимир Іванович брав активну участь і у громадському житті, в 1883 році став одним із засновників студентського науково-літературного товариства.

Після закінчення університету, В. Вернадський залишається працювати в ньому хранителем мінералогічного кабінету, де веде активну науково-дослідницьку роботу в галузі мінералогії, кристалографії та в суміжних науках. Навесні 1888 року університет відправив молодого дослідника на стажування за кордон. Протягом двох років учений побував у Німеччині, Австрії, Італії та Франції, де працював у різних наукових установах. По закінченню стажування Володимир Вернадський був назначений керівником кафедри мінералогії фізико-математичного факультету. В 1891 році він стає приват-доцентом університету, а ще через 6 років захищає докторську дисертацію і стає у віці 35 років професором мінералогії і кристалографії.

Він перший, в тодішній російській імперії, ввів спектральний метод для вирішення геохімічних завдань. Займався вивченням рідкісних і розсіяних хімічних елементів у ізоморфних з'єднаннях і у розсіяному стані. Багато уваги приділив вивченню хімічного складу земної кори, океану і атмосфери. У «Нарисах геохімії» (1927) Вернадський виклав історію кремнію і силікатів, марганцю, бромю, йоду, вуглецю, радіоактивних елементів у земній корі [1,132-133].

Радіогеологічні дослідження В. Вернадського стосуються ролі радіоактивних елементів в еволюції Землі. У 1909 році зусиллями академіка Вернадського була створена Радієва комісія. Починаючи з 1910 року Вернадський проводив пошуки родовищ радіоактивних мінералів і хімічні дослідження на радій і уран. В 1912 році запрацювала перша в країні радіохімічна лабораторія.

Розглядаючи воду як мінерал, Вернадський у роботі «Історія мінералів земної кори» описав мінералогію води [1, 216]. Ним розвивалося вчення про єдність усіх вод Землі. Створена Вернадським біогеохімія вивчає геохімічні процеси, в яких беруть участь живі організми.

Незважаючи на насичену наукову діяльність, Володимир Іванович Вернадський встигає бути активним громадським діячем. Він очолював учений комітет при Міністерстві землеробства, Комісію по підготовці реформи вищої школи, а восени 1917 року увійшов у склад Тимчасового уряду як заступник міністра освіти. На цій посаді академік Вернадський вперше піднімає питання про створення Академії наук України [2,35].

Жовтневу революцію і прихід до влади більшовиків В. І. Вернадський не прийняв, і, як багато освічених людей того часу, вважав, що панування терору на цих землях надовго не затримається. Володимир Іванович переїжджає до Києва. У новоствореній Українській Державі гетьмана Скоропадського він очолив Комісію з організації Академії наук і Української національної бібліотеки, а також комісію з питань вищої школи. В. Вернадський вважав, що важливо створити сильний центр наукових досліджень українського народу, його історії, його мови, природи України.

13 вересня 1918 року на засіданні Комісії за доповіддю Вернадського було ухвалено рішення про необхідність закласти щорічні асигнування на наукові дослідження та експедиції. Комісія подбала про Ботанічний сад Києва, про створення Геодезичного інституту, розробила Статут академії. У жовтні Вернадського обирають першим президентом УАН.

В. І. Вернадський розробив життєздатну модель Академії. Згідно з його задумом, Академія має задовольняти такі важливі вимоги:

- 1) національні (допомагати зростанню української національної самосвідомості та української культури),
- 2) державні (сприяти підвищенню продуктивних сил країни і людини)
- 3) місцеві (бути якнайтісніше пов'язаною зі звичайними питаннями практичного життя).

В організацію академічного життя В. І. Вернадським також було покладено три головні принципи: державний статус, самоврядність Академії у наукових справах, гармонійне поєднання природничих, технічних і соціогуманітарних наук [3, 14].

Наприкінці 1919-го року, коли Київ захопили війська Денікіна, Академію Наук було закрито. З приходом Червоної армії академік виїжджає до Криму, де стає ректором Таврійського університету, який у наш час став університетом імені Вернадського.

В. І. Вернадський стає свідком того, як класична наукова теорія поступово витісняється «новим варварством» (радянським), проте сам працює далі, вважаючи, що його знання можуть врятувати народ. В 40-х роках В.І. Вернадський працює над створенням ядерної енергетики, перспективність якої він зрозумів ще кілька десятиліть тому, проте був почутий лише тоді, коли за розробку ядерного проекту взялась Америка.

6 січня 1945 року він відійшов у вічність.

Володимир Вернадський належав до тих патріотів України, які передбачали щасливе завтра свого народу, який посів гідне місце в науці і Європи, і світу. У 1944 році він видав останню працю «Декілька слів про ноосферу». Перед смертю вчений передав до Академії наук України свої спогади, в яких зазначав: «Я вірю у велике майбуття і України, й Української академії наук...» [3, 24].

У наш час, в Національній Академії Наук регулярно відбуваються наукові читання на вшанування пам'яті академіка В.І. Вернадського. Ім'я вченого присвоєно багатьом академічним інститутам, бібліотекам, кораблям тощо, а також Національній бібліотеці України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вибрані наукові праці академіка В. І. Вернадського. Т. 1: Володимир Іванович Вернадський і Україна. Київ : Друкарня НБУВ, 2011. Кн. 2. 584 с.
2. Донік О. М. Перший президент Української Академії наук. Україна: хронологія розвитку. Імперська доба. 1800–1917 рр. / редкол.: В. А. Смолій, С. В. Кульчицький, О. П. Реєнт та ін.]. Київ, 2011. 287 с.
3. Голубець М. Кілька постулатів академіка В. І. Вернадського як заповіт всесвітнього людству на XXI століття (з погляду еколога). *Вісник Національної академії наук України*. Київ, 2012. № 10. С. 12–26.

ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ: КУЛЬТУРА ДАВНІХ СЛОВ'ЯН

Риндич Р. Я.

Фаховий коледж електронних приладів

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Науковий керівник – Горенко Л. М., кандидат історичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Із II тис. до н. е. з індоєвропейського кола почала виокремлюватися праслов'янська спільність, представлена, зокрема, чорноліською культурою початку I тис. до н. е. Ця землеробська культура мала значний досвід в обробленні бронзи, заліза та залишила після себе величезні укріплення.

У I тис. н. е. на українських землях почалося переселення слов'ян, що сягнуло Балкан, Ельби та Одери, Волги та Двіни із значними впливами культур аланів, готів, гунів, угрів, болгар, які змішувалися із місцевими культурами, та кочових тюркських культур. Це вело до несталості життя, постійної загрози руйнування культурного надбання.

Джерела слов'янської культури сягають зарубінецької культури (яку датують умовно II ст. до н. е. – II-III ст. н. е., верхів'я Придніпров'я) та багатоетнічної черняхівської (близько II – IV-V ст. н. е.). Її особливістю було формування ранньокласового суспільства, ієрархічної влади та укладання воєнних союзів між етносами-племенами. Це дає підстави говорити про державу антив як один із перших зразків тубільного державотворення [1, 67].

Світоглядним стрижнем черняхівської культури були розвинені анімістичні уявлення, що відбивали розуміння людського життя як циклічного, поєданого з природою. Це підтверджує наявність побутових речей і зброї у численних могильниках.

Поступово удосконалювалися землеробство (вирощувати різні злакові та технічні культури) і скотарство (розводити велику рогату худобу), ремесла, опановувалися різні техніки оброблення кольорових металів і сталі. Про наявність певних знань щодо сутності природи та людини свідчать знахідки знарядь найвірогідніше медичного призначення.

Торговельні контакти пов'язували черняхівську культуру з античними Тірою, Ольвією, Боспором, про що свідчать знахідки римських монет, античні амфори, з Балтією – звідки ввозили вироби з бурштину та запозичували досвід у сфері кольорової металургії.

Наприкінці IV – V ст. черняхівська культура занепала під навалюю гунів.

Власне слов'янські культури складаються у VI-VII століттях. Перші звістки про слов'ян – антів (які мешкали на території від сучасної Молдови до лісостепу Лівобережжя), склавінів (південно-західних слов'ян) і венедів – залишили історики Пліній Старший, Тацит, Йордан. Літописи Київської Русі оповідають про дулібів (волинян, бужан), сіверян (на Лівобережжі Дніпра), древлян (на Волині), хорватів (у Верхньому Подністров'ї, Прикарпатті), уличів, тиверців і полян. Необхідність захисту та здійснення спільних військових походів на Візантію, на землі від Балкан і Рейну спричинила укладання союзів між цими племенами та формування воєнної демократії [2, 136].

Консолідуючою силою, що в VI-VII століттях об'єднала слов'ян навколо Києва, стали поляни. Основою слов'янського союзу була єдність матеріального і духовного життя.

Значна інтенсифікація землеробства була пов'язана з удосконаленням рала, серпа та новою двопільною системою, створенням жорен. З розвитком землеробства та військової справи був пов'язаний і розвиток ремесел, зокрема гончарства та ковальства.

Слов'яни мали схожі форми поселень і дерев'яних жител. Кутами або стінами вони були орієнтовані за сторонами світу, обмазувалися глиною та покривалися хмизом, очеретом, солом'ю. Центром житла було вогнище, що відбиває значущість культу родинного вогню. Із середини I тис. до н.е. у житлах зводили кутові глинобитні печі. Обов'язковими в господарському комплексі були приміщення господарського призначення, ями-погреби для зберігання їжі.

Близько VI ст. складається тип укріплених поселень-городищ. Вони були адміністративними, торговельними та ремісничими центрами, які поступово оточувалися поселеннями-посадами. Такі протоміста мали певне планування: групове, яке відповідало родинним зв'язкам, і рядове, вуличне, яке відбивало перехід від родової до сусідської общини.

Дослідники вважають основою релігійного світогляду давніх слов'ян пантеїзм – обожнення природи. Особливо шанованими були природні стихії – вода як джерело життя та вогонь – символ сонця, блискавки, сили, що очищує. Це зумовлювало специфіку поховальних обрядів-зауявленнями слов'ян, спалення небіжчика та подальше поховання залишків було засобом захисту від злих сил, очищення і торування шляху до царства світла та вічного спокою.

Землеробський культ сприяв розвитку ідеї та розумінню природного круговороту. Їх художнім утіленням була багата символіка керамічних виробів: солярний знак, хрест із чотирьох променів, коло, зигзаг, хвиля, зіркові розетки, концентричні кола, оточені зубцями і пунктирними лініями, – символами життєдайних променів [3, 98].

Залежність від природи, нестача знань та водночас прагнення змінити перебіг подій на більш позитивний для людини зумовили велике значення маги. З магичними діями були пов'язані ритуальні вироби з глини, сакральні камені зі знаками – символи міцності та вічного існування. З вірою в можливість захисту від ворожих сил були пов'язані обереги – різноманітні підвіски, прикрашені візерунками, шумливі підвіски-амулету, які відганяли злих духів.

Утіленням структури Всесвіту для слов'ян були образ світового яйця та світового дерева – Вирію (берези, явора, яблуні тощо). Його крона символізувала небо – простір Сонця, Місяця і птахів. Стовбур, заселений бджолами, ототожнювався із землею, корені – з підземним світом, населеним зміями та бобрами.

Міфологічна єдність людини та природи відбивалася в сакральній архітектурі слов'ян. Їй були притаманні відкритість священного простору, відсутність закритих форм. Капища – ізольовані від поселень, оточені ровом або валом з вогнищами святилища – були невеликими округлими або овальними майданчиками з ідолом у центрі. Ритуальні споруди, де відбувалися жертвоприношення, були нечисленими.

Таким чином, ознаками культури первісності є: синкретизм, самодетермінація, гомогенність, табуїзованість, домінування образно-чуттєвого сприйняття світу, міфологічна свідомість, колективізм, наявність первинних релігійних уявлень (анімізм, тотемізм, фетишизм, магія тощо), усний тип культури.

Процес культурогенезу в українських землях має своїм джерелом активні У VIII-IX століттях збільшення значущості князівської влади, потреба у формуванні настанов феодального, ієрархізованого суспільства, активізація відносин із Візантією спричинили проникнення елементів християнського світогляду у слов'янську культуру.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чмихов М. О., Кравченко Н. М., Черняков І. Т. Археологія та стародавня історія України / М. О. Чмихов та ін. – К., 1992. – 375 с. – С. 67.
2. Семчишин М. Тисяча років української культури / М. Семчишин. – Львів, 1993. – 560 с. – С. 136.
3. Чмихов М. О. Давня культура / М. Чмихов. – К., 1994. – 354 с. – С. 98.
4. Культурологія: навчальне видання / [Л. М. Горенко] – Черкаси: Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України. 2021. – 130 с.

ЗМІ ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКОЇ РОБОТИ

Самань Р. О.

*Науковий керівник – Чубіна Т. Д., доктор історичних наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Одним з найпоширеніших та найпрестижніших засобів масової інформації є преса. Вона посідає важливе місце у формуванні громадської думки. Завдання преси в процесі переконання – створити міцне, стійке ставлення до даного явища. Завдяки своїй біологічній природі, людина піддається навіюванню, наслідувальності і заразливості.

Отже преса активно використовується для формування громадської думки, в деяких випадках – для маніпулювання нею.

Прихований вплив реалізується на різних нейрологічних рівнях свідомості: духовність, ідентичність, переконання, поведінка, оточення. Експериментальне

дослідження прихованого впливу свідчать про те, що журналістський текст має характеристики щодо зміни емоцій, установок, асоціацій аудиторії.

До методів прихованого впливу на громадську думку належать: нейролінгвістичне програмування; методи асоціацій та стереотипів; інформаційні війни; замовчування чи недомовки та ін.

За допомогою цих методів здійснюється маніпулювання свідомістю. До методів явного впливу відносимо пропаганду, використання національної ідеї, соціологічні дослідження та ін.

Специфіка діяльності засобів маніпулювання полягає в тому, що в повідомленнях, що передаються пресою, розкривається світ, за допомогою якого культивуються певні зразки, еталони поведінки, норми моралі, художні смаки, які орієнтують особистість.

Для газети, наприклад, важливий акцент на загальну панораму світових подій з виділенням з неї локальних подій, особливо значущих для даної країни, даного регіону або даної групи читачів.

Для газетної продукції властивим є поєднання складніших інформаційних (інтерв'ю, репортаж) та аналітичних (кореспонденція, коментар) жанрів. Тижневі періодичні видання надають перевагу аналітичним жанрам (коментар, огляд, стаття, кореспонденція).

Використовуються емоційно-забарвлені елементи для прихованого та явного впливу на аудиторію. Тонально забарвлені матеріали сприймаються краще, ніж офіційна інформація. Причому факти, обрамлені негативом, більшою мірою викликають бажання до дій. Сприйняття відомостей припиняється, або навіть повністю обмежується після прочитання яскравої, емоційно забарвленої статті.

Маніпулювання інформацією здійснюється, перш за все, тим, що вибираючи для публікації певного роду факти і події та ігноруючи інші (зокрема, в силу того, що вони не можуть привернути увагу широкої аудиторії) преса фактично не відображає реальність, а її конструює, змушуючи повірити в те, що саме є важливим, значущим, а що, як би, не існує, формуючи таким чином певну картину світу і мобілізуючи соціальні групи на підтримку тих чи інших ідей, подій.

Одним з методів формування громадської думки пресою є навіювання. Навіюванням вважають вплив на особистість, що призводить до появи у людини мимого його волі і свідомості певних почуттів і / або спонукає людину до здійснення певних дій.

В багатьох ситуація сьогодні використовується дезінформація. По-перше, дезінформація подається, як правило, з різних джерел і западає в підсвідомість людини, а по-друге, дезінформація використовується в момент прийняття якогось важливого рішення, і коли буде відома правда – мета дезінформації вже буде досягнута. Таким чином, цей метод досить ефективний. Але метод дезінформації є відверто «грубим» і нечасто використовується в сучасних ЗМІ. Можна сказати, що найбільш стійкою є інформація раціонально осмислена й емоційно засвоєна людиною.

Ще один метод – метод семантичного маніпулювання. Передбачає ретельний відбір і спеціальну компоновку понять, що викликають або позитивні, або негативні асоціації, що дозволяє впливати на сприйняття інформації. Оскільки метод заснований на певних асоціаціях, він дозволяє легко вплинути на людину в силу його звичок і переконань.

Коли приховати інформацію неможливо, часто використовується метод відволікання. Суспільство не терпить інформаційного вакууму, тому щоб

відвернути аудиторію від однієї інформації, необхідно перемкнути її увагу на іншу, подану в максимально сенсаційному вигляді. Мета нової інформації – створити відволікаючу альтернативу і знизити актуальність попередньої інформації.

Механізм створення «образу ворога» нерідко використовується для створення негативної громадської реакції, в основі механізму закладена ідея дегуманізації – ворог представляється несхожим на вас: він іншої національності, виду, розумових здібностей, крім того, він агресивний. Малюються тільки негативні риси, відомості про позитивний втаюється.

Вплив преси на свідомість людей нерідко досягається за допомогою стереотипів, міфотворчості і іміджів. Стереотипи ефективно керують всім процесом сприйняття інформації.

Процес сприйняття – це всього-на-всього механічна підгонка ще невідомого явища під стійку загальну формулу (стереотип). Тому преса стандартизує повідомлення, тобто особливим чином «підводить» інформацію під стереотип, загальну думку.

Протипожежна пропаганда серед населення здійснюється шляхом використання засобів масової інформації, показу протипожежних кіно-відеофільмів, популяризації заходів пожежної безпеки через пожежно-технічну літературу (брошури, бюлетені) наочно-зображувальні матеріали (плакати, альбоми, буклети тощо), проведення лекцій, бесід, консультацій, інструктажів, екскурсій на базі пожежнотехнічних центрів, організацію масових заходів та створення художніх творів, котрі відображають тематику пожежної безпеки. Протипожежна пропаганда проводиться разом з організаціями Добровільного пожежного товариства України, іншими протипожежними об'єднаннями громадян згідно із спільними планами. В пропаганді заходів пожежної безпеки використовуються різноманітні форми і методи, які дають найбільшу ефективність у попередженні пожеж. Одним з найбільш дієвих джерел інформаційно-пропагандистської роботи є преса.

До преси ДСНС України відносяться журнал «Надзвичайна ситуація», «Міжнародний журнал радіаційної медицини», газета «Вісник Чорнобиля», журнал «Пожежна та техногенна безпека», бюлетень екологічного стану зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення.

Журнал «Надзвичайна ситуація» – це єдиний державний щомісячний журнал в Україні про екстремальне в житті людини і природи. Він є центральним виданням ДСНС України. Тематика журналу: природні катастрофи; діагностика катаклізмів; екстремальні випадки; корпус рятувальників; уміння виживати; техногенні аварії; вісник ДСНС України.

Рубрики журналу: цивільний захист; школа безпеки; абетка безпеки; з історії катастроф; світ захоплень.

Журнал «Пожежна та техногенна безпека» — науково-виробничий журнал, присвячений питанням пожежної безпеки в державі та функціонуванню пожежно-рятувальної служби.

Журнал розповідає про бойову та профілактичну роботу підрозділів пожежно-рятувальної служби, сільських і добровільних протипожежних формувань.

Незмінними є рубрики «Запитували — відповідаємо», «Поради фахівця». Редакція друкує плакати на протипожежну тематику.

Читачами журналу є працівники ДСНС України, керівники і начальники служб пожежної безпеки відомств та підприємств, підприємці, фахівці, які працюють у

сфері пожежної безпеки. Журнал поширюється в Україні щомісяця. Журнал видається з жовтня 1996 року.

Щотижнева газета ДСНС України «Вісник Чорнобиля» заснована у Чорнобилі 15 березня 1988 року. Газета нагороджена міжнародною журналістською премією «За мужність і професіоналізм».

У газеті надається об'єктивна інформація про екологічні, соціально-економічні, медичні, наукові, організаційно-правові аспекти чорнобильської катастрофи і заходи щодо їх вирішення органами виконавчої влади, офіційна інформація, документи й нормативні акти у галузі радіаційного та соціального захисту населення, надання безкоштовних кваліфікованих консультацій, своєчасні відповіді фахівців на запитання з чорнобильського законодавства, останні новини про реалізацію заходів з радіаційної безпеки персоналу, населення та захисту довкілля у чорнобильській зоні, в інших забруднених регіонах держави.

Тематика газети «Вісник Чорнобиля»: вісті; Чорнобиль; добридень, редакція; корпус рятувальників; соціальний захист; зворотній зв'язок; школа виживання; наше здоров'я; довкілля.

Бюлетень екологічного стану зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення заснований у 1993 році Міністерством надзвичайних ситуацій України. В бюлетені подається інформація про: радіаційний стан на території зони відчуження; потенціал відновлюваних джерел енергії в зоні відчуження; експериментальні гідрогеологічні дослідження і фільтраційні розрахунки водойми-охолоджувача Чорнобильської АЕС; дослідження на штучних водоймах зони відчуження.

«Міжнародний журнал радіаційної медицини» – офіційний журнал асоціації «Лікарі Чорнобиля».

Кожен випуск журналу присвячений винятково важливим питанням, наприклад, таким як: дія радіаційних і соціально-психологічних факторів Чорнобильської катастрофи та інших радіаційних аварій на здоров'я дітей, основні закономірності захворювань, пов'язаних з Чорнобильською катастрофою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Верещак А. О. Роль ЗМІ в процесі пропаганди правил пожежної та власної безпеки / А. О. Верещак // Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю. – 18 квітня 2019 року, м. Черкаси. – Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2019. – 312 с. – С. 275-277.

2. Чубіна Т. Д., Чубіна А. С. Друковані засоби масової інформації: поняття, вимоги, перспективи розвитку / Т. Д. Чубіна, А. С. Чубіна // Вісник гуманітарного наукового товариства: наукові праці. – Випуск 17. – Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2017. – 256 с. – С. 168-172.

3. Що таке інформація? – Режим доступу до джерела: http://dl.kture.kharkov.ua/pluginfile.php/468/mod_resource/content/3/content/content2.html.

СОЦІОЛОГІЯ ПРАЦІ: ПРЕДМЕТ ТА ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ

Скороход Я. А.

*Науковий керівник – Чубіна Т. Д., доктор історичних наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Один з пріоритетних напрямів у соціологічних дослідженнях – праця. Ця найважливіша сфера діяльності людини дуже багатогранна, має багато аспектів, тому соціологія праці закономірно посідає в соціології значне місце.

Соціологія праці вивчає як взаємодії людей із засобами праці (системи «людина – техніка», «людина – машина»), так і суспільний характер праці та форми його вияву в різних соціально-економічних умовах (системи «людина – людина», «людина – трудовий колектив»).

Соціологія праці досліджує ставлення людини до своєї праці, чинники мотивації, пов'язані з матеріальною зацікавленістю, змістом і характером праці, взаємовідносинами в колективі. Вивчає також соціальну організацію підприємства, колективу, тобто ту систему відносин, які створюють сукупність позицій, ролей, цінностей, зв'язків між працівниками в колективі.

Соціологія праці з'явилась на Заході в 20-30 р. ХХ ст. Там вона найчастіше має назву «індустріальна соціологія». Впродовж десятиріч вона змінила кілька основних підходів до вивчення і регулювання виробничої поведінки працівників.

Перший з них – науковий менеджмент – ґрунтується на теорії Ф. Тейлора (1856-1915 рр.), яка була розроблена ще на початку століття. Згідно з цією теорією ефективність праці людини може бути максимізована зведенням виробничого процесу до найпростіших трудових операцій, що не потребують складних трудових навичок. Хронометраж трудових операцій з метою економії рухів і спрощення трудових функцій, докладний опис кожної операції, ретельний інструктаж, погодинна платня і система бонусів (премій з прибутку підприємства, що сплачуються 1-2 рази на рік за успіхи в роботі), конвеєрне виробництво — все це з'явилося в ті роки і використовується в промисловості досі.

У межах наукового менеджменту з'явився і фордизм. Саме Г. Форд (1863-1947 рр.) вперше в світі організував масово-поточне виробництво, яке, в свою чергу, засноване на широкій уніфікації та стандартизації деталей. Сутність його полягає в тому, що кожний робітник, який знаходиться на конвеєрі, здійснює одну операцію, для виконання якої не треба практично ніякої кваліфікації. За свідченням самого Форда, для 43 відсотків робітників було достатньо одного дня підготовки, для 36 – від одного дня до тижня, для 6 – 1-2 тижні і тільки для 14 відсотків – від місяця до року.

Усе це призвело до різкого зростання продуктивності праці та зниження собівартості продукції, поклато початок масовому виробництву. Ґрунтувалося воно на вузькій спеціалізації, яка з'явилася ще раніше і значення якої відмітив ще А. Сміт. У більш широкому, філософському плані науковий менеджмент був побудований на основі механічної моделі світу. Припускалося, що можна подати весь трудовий процес як певний механізм, систему, де кожна частина виконує свою наперед задану функцію. При цьому не бралось до уваги те, що тут такими «деталлями», частинами є живі люди. І як би ми не формалізували весь процес, як би раціонально не розписали всі функції, технологію, люди в колективі, в групі взаємодіють не тільки з матеріальними чинниками виробництва, а й між собою, впливають один на одного і, врешті-решт, змінюють саму формальну систему. До

того ж треба зауважити, що в більшості випадків неможливо раціонально описати виробничий процес до дрібниць. Його завжди на практиці «коригує» людина. В Японії навіть існував вид страйку – «працювати за правилами». Виявляється, що у разі, якщо організація захоче в роботі повністю керуватися писаними правилами, інструкціями, то вся робота зупиниться.

Отже, зігравши величезну роль в новій організації праці, науковий менеджмент мав і свої межі, недоліки – ігнорування людського чинника, духовної сфери людини.

Ліквідувати цей недолік покликаний був інший підхід. Він дістав назву «доктрина людських відносин». Ця теорія пов'язана з іменем американського вченого Е. Мейо (1880-1949 рр.). Він провів на підприємствах однієї з електротехнічних фірм експеримент з регулювання виробничої поведінки працівників. Сутність його в тому, що коли система жорсткої раціоналізації трудової діяльності Тейлора почала давати збої, Е. Мейо спробував подолати рамки суто економічного стимулювання праці раціональними методами. Він висунув ідею, що більшої ефективності праці можна досягти поліпшенням емоційно-особистих відносин між працівниками, нейтралізацією конфліктів у колективі, тобто загальним поліпшенням «соціальної атмосфери» на підприємстві. Експериментальне це було доведено, коли на основі тестів за ознаками соціально-психологічної сумісності було відібрано групу дівчат-збиральниць реле і переведено їх до окремого приміщення. Через деякий час продуктивність їхньої праці зросла на 40 відсотків. Було зроблено висновок, що головною причиною цього є особливі стосунки, які виникли між робітницями в групі. Вони перетворилися на колектив зі стійкими неформальними зв'язками, де встановилися відносини співпраці, взаємодопомоги. Однак були також приклади, коли робітники, згуртувавшись, зменшували обсяг виробництва продукції. Проте у будь-якому разі працівники орієнтувалися на колектив, своїх колег, керівників, прагнучи заслужити з їх боку схвалення.

У найзагальнішому вигляді відмінність першого і другого підходів можна відобразити так: керівник, який орієнтується на перший підхід, примушує людей працювати під загрозою покарання (передусім економічного). Керівник, що використовує другий підхід, активізує працівників своєю довірою до них, консультаціями з персоналом і залученням виконавців до процесу прийняття рішень.

Ще один підхід до регулювання виробничої поведінки працівників — «ситуативний менеджмент». Він запропонований американським психологом Б. Скіннером. В ньому використовуються і матеріальні, і соціальні спонукальні чинники, тобто поєднуються обидва попередніх підходи.

Як свідчать сучасні дослідження (зокрема, великого фахівця в цій галузі американця Ф. Херцберга), три розглянутих підходи не вичерпують проблеми мотивації трудової діяльності працівників. Будь-яка система стимулювання веде до насичення певним стимулом або до звикання до стимуляції взагалі. Працівники перестають реагувати на ці стимули і втрачають внутрішню мотивацію до інтенсивної та якісної праці. Використовуючи досягнення інших учених, Ф. Херцберг розробив «мотиваційно-гігієнічну теорію». Він виходив з теорії мотивації американського психолога і соціолога А. Маслоу (1908-1970 рр.), яка встановлює ієрархію потреб людини: фізіологічні та сексуальні потреби – у відтворенні людей, їжі, фізичному русі, диханні, житлі, відпочинку тощо; екзистенціальні потреби – в безпеці свого існування: впевненості в завтрашньому дні, стабільності умов життєдіяльності, прагненні уникнути несправедливого

ставлення, а в сфері праці – в гарантованій зайнятості, страхуванні від нещасних випадків тощо; соціальні потреби – в прив'язаності, належності до колективу, спілкуванні, турботі про інших і поваги до себе, участі в спільній трудовій діяльності; престижні потреби – в повазі з боку «значущих інших», службовому зростанні, статусі, престижі, визнанні та високій оцінці; духовні потреби — в самовираженні через творчість.

Головне тут в тому, що потреби кожного нового рівня стають важливими для індивіда лише тоді, коли задоволені потреби попереднього рівня. Розвиваючи ці ідеї, Ф. Херцберг дійшов висновку, що кожний індивід має не одну систему потреб, а дві якісно різних, що не залежать одна від одної та по-різному впливають на поведінку людей.

Перша група – гігієнічні чинники не належать до змісту праці. Якщо на підприємстві створені сприятливі умови праці (немає шуму, забруднення, вібрації) та побуту (є роздягальні, душові, кімнати відпочинку, їдальня), налагоджена організація праці (вчасно постачаються комплектуючі деталі, інструмент, робітники забезпечені роботою) і режим праці (нормальна тривалість робочого дня, темпу праці тощо), добре організоване забезпечення працівників житлом і різними пільгами, існують нормальні психологічні відносини між працівниками, можна очікувати не високе задоволення працею, а лише відсутність незадоволення. Отже, хороші «гігієнічні» умови праці закріплюють, стабілізують персонал, але не обов'язково спонукають його підвищувати продуктивність праці.

Друга група чинників – мотиватори – задовольняють «внутрішні» потреби людини і включають визнання і досягнення успіхів у праці, інтерес до її змісту, відповідальність, самостійність тощо. Саме вони визначають задоволення працею і підвищують на цій основі трудову активність. Тому, з точки зору Ф. Херцберга, задоволення – це функція змісту праці, а незадоволення – функція умов праці. Він емпірично довів, що матеріальну винагороду, зарплату, премії не можна розглядати як чинник, що діє постійно. Люди працюють за гроші до певної межі, а далі цей стимул перестає працювати, потрібні інші. Цю теорію в різних варіантах дуже широко використовували фірми в США, Західній Європі та Японії.

Аналізуючи соціологію праці як спеціальну соціологічну галузь, не можна не сказати і про те, що вона досить успішно розвивалася в перші післяреволюційні роки в колишньому СРСР. Цим напрямом займалися в 10 наукових інститутах країни. В них працювали такі відомі вчені, як С.Г. Струмлін, А.К. Гастев, П.М. Керженцев та ін. Одним з центрів розвитку соціології праці в Україні був Всеукраїнський інститут праці в Харкові. Він займався питаннями управлінського контролю, колегіальності та вдосконалення організаційної структури, а також стилю керівництва. Після розгрому соціології за часів Й. Сталіна, дослідження в цій галузі поновилися лише на межі 50-60 рр. ХХ ст. Серед учених того періоду передусім слід назвати таких, як А. Здравомислова, В. Ядова, Л. Бляхман, О. Шкаратана. У цей же час проблемами праці займаються і вчені України. Так, в Інституті соціології НАН України є відділ соціальних проблем управління, у Львівському відділенні Інституту економіки України – відділ соціально-психологічних проблем праці і управління.

Розглянемо деякі найважливіші категорії, що використовуються в соціології праці.

Зміст праці. Це соціально-технологічна характеристика праці, що враховує розподіл виробничої діяльності за галузями, видами трудових операцій, різноманітністю функцій, фізичним та інтелектуальним напруженням

працівників, ступенем їхньої самостійності у плануванні послідовності трудових операцій. Зміст праці включає також розподіл функцій на робочому місці (виконавських, реєстрації та контролю, спостереження тощо) і відображується у сукупності операцій, які виконує працівник. Він залежить від технічної оснащеності робочого місця, а також від розподілу трудових функцій у технологічному процесі.

Характер праці. Це поняття відображує соціально-економічну специфіку, закріплення працівників за різними видами трудової діяльності (фізичної та розумової, аграрної та індустріальної, організаторської та виконавської, простої або складної, творчої або стереотипної, рутинної).

Категорії «зміст праці» і «характер праці» дуже тісно пов'язані між собою, частково накладаючись одна на одну, оскільки виражають різні сторони однієї трудової діяльності. Через те їх часто використовують у парі – зміст і характер праці.

Умови праці. Ця категорія включає, з одного боку, соціально-економічні умови (тривалість робочого дня і робочого тижня, оплату праці, вимоги до загальноосвітньої та спеціальної підготовки працівника тощо). З іншого боку – умови праці характеризуються його технічними умовами: освітленість робочого місця, забрудненість, загазованість приміщень, а також організаційними аспектами – режимом праці, ритмічністю, змінністю тощо.

Розрізняють такі види праці: ручну, механізовану і автоматизовану працю.

Усі зазначені категорії в конкретних дослідженнях наповнюються реальним змістом і тільки в сукупності можуть дати всебічну характеристику складного трудового процесу. Водночас, в окремих випадках, залежно від завдань, що ставляться перед дослідником (з'ясування причин великої плинності кадрів, виявлення резервів зростання продуктивності праці, зниження виробничого травматизму тощо), на перший план можуть висуватися ті або інші категорії та елементи їх змісту (технічні, соціальні, організаційні).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Соціологія: Курс лекцій / В. М. Пічі, О. М. Семашко, Н. Й. Черниш та ін.: за ред. В. М. Пічі. К., 1997.
2. Андрущенко В. П., Волович В. І., Кремень В. Г. та ін.: за ред. В. П. Андрущенко, М. І. Горлача. Соціологія. Київ-Харків. 1998.
3. Лукашевич М. П., Тулепков М. В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії: Навчальний посібник. К., 1999.

ПРОГРАМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

Собченко А.

Науковий керівник – Котляр Д.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Основне джерело будь-якого прогресу – це інтелект, його капіталізація, реалізація нематеріальних активів тощо. Об'єктом, що відноситься до нематеріальних благ на сьогодні є інформація. Оперативне отримання інформації дає перевагу над конкурентами, які її не мають, конфіденційна інформація про унікальну технологію може зашкодити, якщо про неї дізнаються конкуренти і

скопіюють її, уникавши витрат на дослідження. Саме інформація сприяє розвитку економіки та інтелектуалізації суспільства.

Відставання в сфері інформатизації загрожує перетворенню країни на сировинний придаток розвинутих країн. Світовий досвід показує, що більшість країн, як правило, мають окремі національні програми інформатизації з урахуванням місцевих особливостей та умов. Але при цьому необхідно мати на увазі, що некоректна програма або її недостатній динамізм та мобільність можуть бути джерелом загроз та ризиків для громадян, суспільства та держави.

Згідно із Законом України Національна програма інформатизації формується виходячи з довгострокових пріоритетів соціально-економічного, науково-технічного, національно-культурного розвитку країни з урахуванням світових напрямів розвитку та досягнень у сфері інформатизації і спрямована на розв'язання найважливіших загальносуспільних проблем (забезпечення розвитку освіти, науки, культури, охорони довкілля та здоров'я людини, державного управління, національної безпеки та оборони держави та демократизації суспільства) та створення умов для інтеграції України у світовий інформаційний простір відповідно до сучасних тенденцій інформаційної геополітики [1].

В залежності від ступеня досяжності кінцевих та проміжних цілей в інформатизації виокремлюють три етапи її розвитку:

- створення політичних, організаційних, законодавчих, соціальних, економічних та технічних умов формування та початкового задоволення інформаційних потреб громадян, суспільства та держави;

- розвиток інформаційної інфраструктури та забезпечення умов для її включення у світову;

- повне та якісне забезпечення інформаційних потреб громадян, суспільства, держави та бізнесу [2].

В умовах інтелектуальної економіки інформація виступає особливим об'єктом договірних відносин, пов'язаних з її пошуком, добром, збереженням, переробкою, поширенням та використанням у різних галузях людської діяльності. Обертаючись у ринковій економіці як товар або ресурс, який використовується у процесі господарської діяльності, інформація має певні особливості, а саме:

- є нематеріальним благом і не зводиться до фізичних об'єктів, які є її носіями;

- характеризується невичерпністю, не зменшується в процесі використання та не споживається у традиційному розумінні цього поняття;

- не локалізована у просторі, легко поширюється, тиражується і змінює форми фіксації;

- не зникає в процесі споживання, але для отримання корисного ефекту потребує від споживача певних інтелектуальних навичок;

- не підлягає фізичному зношуванню, але може морально старіти;

- не існує монополії на володіння нею та її використання, за винятком тієї частини, яка є об'єктом інтелектуальної власності [3].

В останні роки в Україні активно формуються важливі складові Національної програми інформатизації — галузеві та регіональні програми і проекти інформатизації, а також програми і проекти інформатизації органів місцевого самоврядування. Зокрема, розроблено та затверджено програми інформатизації міст Києва та Севастополя, Донецької, Вінницької, Житомирської та Одеської областей, розроблено галузеві програми інформатизації Вищого Арбітражного суду, Мінкультури, МВС тощо.

Загальною рисою галузевих програм є спрямованість на поліпшення державного управління шляхом інформатизації діяльності відповідних органів виконавчої влади, а їх особливості проявляються у формах інформаційного забезпечення суб'єктів, що діють у галузі, та способах надання стороннім користувачам доступу до інформаційних ресурсів [4].

Отже, можна зробити висновок, що в наш час інформація стала основним недоторканим, структурно різноманітним і непередбачуваним ресурсом нового суспільства, на якому будується інтелектуальна діяльність та інтелектуальна власність, що визначають сучасне суспільство як інформаційне.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про Національну програму інформатизації» 13 квітня 2020 р. N 554-IX. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z980074?an=476231>.
2. Жилияєв І.Б., Семенченко А.І., Фурашев В.М. Інструменти державного стратегічного управління: Національна програма інформатизації. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/7_7.pdf.
3. Бабенко В.А. Інформатизація та інтелектуалізація суспільства як важливий фактор соціально-економічного розвитку. URL: http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/13840/1/Babenko_14.pdf.
4. Стан і розвиток інформатизації в Україні. URL: http://osvita.ua/vnz/reports/econom_pidpr/92.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

Сокол А. О.

*Науковий керівник – Дмитренко М. Й., доктор філософських наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Міжнародні відносини — це сукупність політичних, економічних, соціальних, культурних та інших зв'язків і взаємовідносин між учасниками, що діють на міжнародній арені (державами і союзами держав, транснаціональними корпораціями, етнічними та національними групами, політичними і громадськими організаціями, суспільними рухами, окремими особами тощо).

Сьогодні можливо констатувати, що, не взираючи на надзвичайну складність внутрішнього становища, багатьох прогалин у сфері зовнішньої політики, Україна досягла певних результатів на міжнародній арені. Як незалежну державу Україну визнали більш 150 країн, з них 141 установили дипломатичні відносини. У Києві відкрито 42 іноземних посольств, діють декілька консульських установ. Україна є членом багатьох міждержавних, міжнародних недержавних, регіональних та інших організацій. Вона приймає участь у роботі ООН, ЮНЕСКО, Раді Європи, Парламентській Асамблеї ОБСЄ, Міжнародній організації праці, Міжнародного валютного фонду, Міжнародній організації інтелектуальної власності та ін.

Складною і невід'ємною частиною політичної діяльності будь-якої держави є зовнішня політика, яка спрямована регулювати взаємовідносини між державами на міжнародній арені. Зміст і спрямованість зовнішньої політики будь-якої держави обумовлена природою її суспільного строю та існуючим політичним режимом. Інтернаціоналізація сучасних міжнародних відносин потребує

збереження і зміцнення миру, безпеки і справедливості заради життя теперішнього і наступного поколінь. Головними цілями зовнішньої політики України є: забезпечення найбільш сприятливих умов для подальшої трансформації суспільства, його соціально-політичного, економічного і духовного розвитку, а також досягнення всеспільної безпеки, розвитку дружніх відносин і всебічної співпраці з іншими країнами світу, сприяння зміцненню і прогресу світового суспільства.

Міжнародна інтеграція – це об'єктивний процес зближення країн світу та їхніх суб'єктів у всіх сферах людського життя на основі спільності загальнолюдських інтересів. Міжнародна інтеграція включає міжнародну економічну, політичну, культурну інтеграцію.

Ознаки інтеграції:

- взаємопроникнення і переплетення національних виробничих процесів
- на цій основі відбуваються глибокі структурні зміни в економіці країн-учасниць
- необхідність і цілеспрямоване регулювання інтеграційних процесів; виникнення міждержавних (наднаціональних чи наддержавних) структур (інституціональні структури)

Умови інтеграції:

- розвита інфраструктура
- наявність політичних рішень уряду (створення умов для інтеграції – політична й економічна база)

Рівні інтеграції:

- макроекономічний (державний рівень)
- мікроекономічний (міжфірменний – ТНК)

Фахівці ділять інтеграцію на негативну і позитивну.

Негативна інтеграція припускає усунення національних бар'єрів для оформлення ринку великих масштабів, де не пропонується заздалегідь деяка загальна модель господарської поведінки. Це, наприклад, ліквідація торгових бар'єрів відносно певних видів товару.

Негативна інтеграція виходить з постулатів неоліберальною ідеології, яка вимагає скорочення соціальних виплат і максимального усунення держав від політичного втручання у функціонування ринку.

При інтеграції, яку можна назвати позитивною, держави – учасники повинні приводити внутрішні механізми у відповідність з моделлю, яка задається в наднаціональних політичних рішеннях. У ЄС позитивну інтеграцію можна знайти в області захисту прав споживачів охорона довкілля і безпечних умов праці. Позитивна інтеграція більшою мірою соціально орієнтована. Вона вторгається в ті сфери, які залишалися без уваги з боку окремих урядів.

Найбільшими інтеграційними центрами в сучасних МЄВ є "тріада" найбільш значимих об'єднань:

1. Європейський союз, до складу якого входять 27 держав, – Німеччина, Франція, Італія, Люксембург, Нідерланди, Бельгія Великобританія, Ірландія, Данія, Греція, Іспанія, Португалія, Австрія Швеція, Фінляндія, Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина, Латвія, Литва Естонія, Словенія, Кіпр, Мальта, Болгарія і Румунія. У рамках ЄС досягнута найвища на сьогодні міра господарського взаємодії – сформований єдиний внутрішній ринок країн-партнерів, а у рамках 12 країн – створений Економічний і валютний союз.

2. Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА) утворене США, Канадою і Мексикою, де створення зони вільної торгівлі товарами доповнюється інтеграцією в інших сферах, наприклад, мова йде про лібералізацію руху інвестицій, робочої сили, послуг та ін.
3. Форум "Азіатський – Тихоокеанське економічне співпраця" (АТЕС), що об'єднує економіку 21 країни. У його рамках вирішується завдання створення до 2020 р. системи вільної торгівлі і вільного руху інвестицій.

Становлення і поширення регіональної інтеграції як явища відбуваються в другій половині ХХ ст. в тісному зв'язку з розвитком процесів глобалізації. Інтеграція ґрунтується на загальних економічних і політичних інтересах держав, що є сусідами, і на усвідомленні ними єдності своєї майбутньої історичної долі. Активно діюче інтеграційне об'єднання дозволяє змістити баланс вигод і витрат глобалізації користь країн-членів.

Інтеграція сприяє рішенню декількох великих завдань : досягненню і підтримці політичної стабільності в регіоні, розвитку економіки і зростанню добробуту країн, що беруть участь, а також зміцненню позицій угруповання у світі. Для успіху інтеграції потрібне дотримання певних умов, у тому числі наявність колективної відповідальності існування ефективного механізму прийняття і виконання рішень, а також поступовий рух від простих форм інтеграції до складних.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Стаття «Міжнародна економічна інтеграція: сутність та особливості» [<https://osvita.ua/vnz/reports/international-relations/19192/>]
2. А. Т. Тунян, «Міжнародні організації в умовах формування інтеграційних процесів».
3. Стаття «Україна в сучасних міжнародних відносинах» [<http://politics.ellib.org.ua/pages-2470.html>]

СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Соловійова Н. І.

*Науковий керівник – Чхеайло І. І. – кандидат філософських наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Головна одвічна мета людської історії – гармонійне суспільне життя кожного, багатьох і всіх. Про гармонійний суспільний розвиток мріють з давніх-давен. Людина народжується для того, щоб бути щасливою і жити в світі добробуту і злагоди. Поняття «сталий розвиток» вперше сформульовано Світовою комісією з навколишнього середовища та розвитку, яка була створена 1983 році. Концепцію сталого соціально-економічного розвитку було сформульовано у 1987 р., у звіті цієї комісії. З цього часу всі цивілізовані країни світу підтримали цю прогресивну концепцію розвитку і створили власні національні концепції.

У вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку, на якому було затверджено нові орієнтири розвитку. Підсумковим документом Саміту «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» було затверджено 17 Цілей Сталого Розвитку (ЦСР) та 169 завдань.

Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Підтвердженням цьому став Указ президента України від 30 вересня 2019 року про глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року та результати їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України [2].

Сталий розвиток, безперечно, мав стати в Україні базовою моделлю і уособленням суспільства загального благополуччя.

Сутність концепції сталого розвитку України у мирний час полягала у задоволенні справжніх потреб людини без створення загрози задоволенню потреб майбутніх поколінь. Стратегія сталого розвитку України до 2030 базувалася на трьох головних підходах [1]:

Економічний підхід, який включає забезпечення сталого виробництва, використання ефективних технологій та зменшення відходів виробництва.

Соціальний підхід як забезпечення соціального розвитку без зниження якості життя майбутніх поколінь та забезпечення прав людини, збільшення доступу до освіти та охорони здоров'я, зменшення бідності та нерівності.

Екологічний підхід, що забезпечує екологічний розвиток без зниження якості життя майбутніх поколінь та включає зменшення впливу виробництва на навколишнє середовище, збільшення використання відновлюваних джерел енергії, зменшення викидів газів, що сприяють глобальному потеплінню та забрудненню повітря і води

Агресія росії проти України створила чимало непрямих перешкод на шляху до її сталого розвитку, проте не зупинила прагнення до євроінтеграції та сталого розвитку. Наприклад, як ніколи зросла потреба в якісних та своєчасних даних, необхідних для прийняття рішень. Однак сьогодні спостерігаються серйозні труднощі в процесі збору та обробки економічної та фінансової статистики, в тому числі щодо «Порядку денного – 2030» та оцінки прогресу в досягненні ЦСР. Помітний негативний ефект полягає й у тому, що військові дії значною мірою відволікають організаційні ресурси уряду та перешкоджають координації дій у межах «Порядку денного – 2030».

Разом з тим, набувши 23 червня 2022 року статусу кандидата на членство в ЄС, Україна вже в умовах війни почала перші кроки у цьому напрямку, що включають питання сталого розвитку. Зокрема, вже ухвалено рішення щодо створення Офісу з реалізації Цілей сталого розвитку, який здійснюватиме організацію розробки та впровадження механізму включення ЦСР до національної та регіональної політики, стратегії та процесів планування.

Стратегія сталого розвитку України в умовах війни має велике значення для забезпечення екологічної безпеки та збереження природних ресурсів країни. Особливо важливо розуміти, що сталий розвиток не може бути досягнутий без урахування екологічних аспектів. У контексті війни, екологічні проблеми посилилися багатократно, через забруднення довкілля внаслідок військових дій. Обстріли та замінування, масштабні пожежі, крадіжки та незаконне заволодіння природними ресурсами на тимчасово окупованих територіях, знищення природних заповідників, транспортування військової техніки та інші проблеми. Тому необхідно забезпечити захист навколишнього середовища та природних ресурсів, навіть в умовах війни. Для досягнення сталого розвитку в умовах викликів війни потрібні наступні соціально-екологічні заходи:

Мінімізація та ретельна фіксація військових втручань з боку ворога в екологічну систему країни для максимально можливого запобігання негативних наслідків військових дій на навколишнє середовище та природні ресурси та забезпечення відшкодування агресором завданої шкоди у майбутньому.

Проведення ефективного контролю за використанням природних ресурсів, щоб запобігти їх нелегальному видобуванню та іншим шкідливим діям, які можуть відбуватися під злочинним гаслом «війна все спише», або «кому війна, а кому мати рідна».

Здійснення екологічного моніторингу на території країни та вживання необхідних заходів для захисту навколишнього середовища та природних ресурсів.

Підвищення екологічної свідомості населення та посилення відповідальності за стан довкілля. Розвиток екологічної інфраструктури, зокрема в області відновлюваної енергетики.

Забезпечення енергонезалежності. Україна має слушну нагоду і потужний поштовх максимально зменшити свою залежність від імпорту енергоносіїв та посилити власне виробництво енергії з використанням відновлювальних джерел енергії. Для цього необхідно сприяти розвитку вітрової та сонячної енергетики, розвивати енергоефективність, залучати інвестиції у розвиток енергетичних технологій.

Розвиток освіти та науки. Щоб продовжувати жити достойно у сталому світі разом з цивілізованими країнами, які сповідують найвищі людські цінності, а саме за це ми сьогодні платимо найвищу ціну і займатися питаннями, пов'язаними зі сталим розвитком, людям потрібні знання, навички, цінності та установки, які дозволяють їм робити внесок у сталий розвиток. Тому освіта відіграє вирішальну роль в досягненні цих цілей.

Україна повинна сприяти розвитку освіти та науки під час війни та у повоєнний час. Для цього необхідно збільшити фінансування науки, залучати інвестиції у вітчизняні дослідження, підтримувати талановитих науковців та створювати умови для їх освіти як в Україні так і за її межами в європейських університетах за численними запропонованими програмами, які з'явилися в умовах війни.

Освіта в інтересах сталого розвитку дає можливість приймати усвідомлені рішення і відповідальні заходи для забезпечення цілісності навколишнього середовища, економічної життєздатності і справедливого українського суспільства для нинішнього і майбутніх поколінь. Життєво важливо не тільки включити питання, пов'язані з цілями сталого розвитку, в навчальні плани та освітні програми, а й вибирати їх для наукових розвідок студентів, магістрантів, молодих науковців у різних сферах і напрямках.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Проект Закону України від 07.08.2018 № 9015 «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року» URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A?an=332>

2. Указ Президента України від 30 вересня 2019 року №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

ПСИХОЛОГІЧНА СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ ДО САМОЗБЕРЕЖЕННЯ МАЙБУТНІХ РЯТУВАЛЬНИКІВ

Сущенко А. В.

Науковий керівник – Кришталь М. А., кандидат психологічних наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України

Збереження життя та здоров'я населення, попередження та ліквідація надзвичайних ситуацій – це проблема, для вирішення якої має значення високий рівень фахової підготовки тих, хто професійно цим займається, а саме, фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту.

Як зазначає М. М. Пилипенко [3] одним із головних аспектів підготовки майбутніх рятувальників є забезпечення їхньої готовності до самозбереження в екстремальних умовах професійної діяльності.

Дослідження проблеми готовності до самозбереження особистості започатковано соціологічною наукою та одержало розвиток у психології. Актуалізація наукових досліджень стосовно готовності особистості до діяльності загалом у вітчизняній науці відбулася у 70-80-х роках минулого століття, і інтерес до проблеми зберігся і на даний час [2, 3].

На сучасному етапі розвитку наукової думки явище готовності отримало свій розвиток переважно у таких напрямках: готовність до праці; професійна готовність військовослужбовців; готовність до навчання; готовність до діяльності в екстремальних умовах, тощо. Водночас проблематика готовності до самозбереження нині є недостатньо висвітленою та фрагментарно досліджуваною, особливо у аспекті діяльності майбутніх рятувальників.

Аналіз проведених дослідження стосовно проблеми готовності до самозбереження, дозволяють визначити поняття готовності до самозбереження майбутніх фахівців ОРСЦЗ як особистісне утворення, яке складається з фізичного, інтелектуального, морально-ділового, ціннісно-мотиваційного і емоційно-вольового компонентів, та полягає в забезпеченні дотримання ними самозберігаючої поведінки при виконанні професійно-службових обов'язків в обставинах, що створюють загрозу їхньому життю і здоров'ю.

На основі визначеної структури готовності до самозбереження майбутніх фахівців ОРСЦЗ, опираючись на праці [1-4] нами було окреслено критерії сформованості досліджуваної готовності: когнітивний (образна та словесно-логічна пам'ять, довільна увага, рівень теоретичної підготовки), професійно-поведінковий (дисциплінованість, ставлення до ризику, ставлення до колективу та стресостійкість), мотиваційний (ціннісні орієнтації, мотивація досягнення успіху та уникнення невдач і самооцінка), особистісний (емоційна стійкість, емпатія і воля).

Образна та словесно-логічна пам'ять. Найважливішими для рятувальника є короткотривала, а також образна і словесно-логічна пам'ять. Часу дії короткотривалої пам'яті має бути цілком достатньо для виконання службових обов'язків, а успішність цього процесу у значній мірі залежить від запам'ятованої у процесі навчання інформації (словесно-логічна пам'ять), а також здатності відтворити розташування та зовнішні характеристики оточуючих предметів (образна пам'ять).

Роль уваги у професійній діяльності рятувальника взагалі та його готовність до самозбереження зокрема зіставна із роллю пам'яті. Вона також

носить двоїстий характер, актуалізуючись у процесі професійної підготовки майбутнього рятувальника та при виконанні службових обов'язків в екстремальних умовах.

Інтелект – це вищий рівень розвитку людської сутності, виражений в розумових здібностях людини, які інтегрують у собі пізнавальну, чуттєву і вольову сфери. У житті він умовно зводиться до мислення, а серед ознак наявності інтелекту – здатність і уміння вчитися. Навчання, як процес передачі суспільного досвіду і сприйняття та засвоєння його тими, хто навчається, і є процесом аналізу об'єктивної дійсності, в даному випадку шляхом отримання та обробки інформації, що передає викладач. А оскільки мова йде конкретно про теоретичну підготовку майбутніх фахівців ОРС ЦЗ, яка є фактором розвитку їх готовності до самозбереження.

Дисциплінованість, на наш погляд є однією з провідних у концепції готовності майбутніх фахівців до самозбереження. Детальний розгляд поняття дисциплінованості, його тлумачення, закономірності, умови формування та особливості, пов'язані зі специфічністю роботи у даній сфері професійної діяльності.

Ставлення до ризику стосується низки психологічних якостей особистості, необхідних з точки зору самозбереження. Ризик як ситуативна характеристика діяльності, полягає у невизначеності її результату і можливих несприятливих наслідках у разі неуспіху. В діяльності рятувальників ризик має особливий характер, що полягає у значно вищій відповідальності та ціні помилково прийнятого рішення. Наслідком цього може бути втрачене людське життя.

Стресостійкість. Умови професійної діяльності характеризуються дією комплексу стресорів, як наслідок, існує постійна небезпека виникнення у них стресу. Результатом стресу можуть бути психосоматичне чи інше психічне відхилення, тому здатність рятувальника контролювати потенційно стресові ситуації може мати вирішальне значення для його діяльності.

Ціннісні орієнтації визначають направленість особистості, її інтереси, мотиви вчинків, оцінки, пріоритети. Відповідно, вони відіграють фундаментальну роль і у структурі та процесі формування готовності майбутніх рятувальників до самозбереження. Про це свідчить зокрема вплив та взаємозв'язок ціннісних орієнтирів з іншими компонентами готовності до самозбереження, так як вони є важливим фактором, який регулює і детермінує мотивацію особистості.

З ціннісними орієнтаціями міцно пов'язане явище мотивації особистості. Мотивація є регулятором життєдіяльності у системі спонукань, що включає потреби, мотиви, прагнення, інтереси, цінності тощо. Мотивація досягнення успіху та уникнення невдач стосовно професійної діяльності має переважне значення. Це впливає з психологічних особливостей, що властиві особистостям з домінуванням таких видів мотивації. Дані особливості, на нашу думку, можуть відігравати помітну роль у готовності до самозбереження майбутніх фахівців ОРСЦЗ.

Самооцінка – цінність, значущість, яку індивід наділяє себе у цілому і окремі сторони своєї особистості, діяльності, поведінки. Самооцінка має зв'язок із рівнем домагань, мотивацією і цінностями, оскільки також є регулятором поведінки і діяльності особистості, а також суттєво визначає її соціальну адаптацію. Оптимальним варіантом самооцінки для рятувальника, на наш погляд, є адекватна, котра, як і мотивація досягнення успіху, дозволить правильно ставити цілі і досягати їх.

Емоційно-вольова стійкість – здатність психіки зберігати високу функціональну активність в умовах впливу стресорів, фрустраторів як в результаті адаптації до них, так і в результаті високого рівня розвитку емоційно-вольової саморегуляції. Емоційна стійкість – один із психологічних факторів надійності, ефективності і успіху діяльності в екстремальній обстановці, тому вона є важливою умовою професійних дій рятувальника в екстремальних умовах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бикова О. В. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів пожежної охорони: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О.В. Бикова. – К., 2001. – 21 с.
2. Віговська О. О. Самореалізація як ознака конструктивного самозбереження особистості / О. О. Віговська // Проблеми сучасної психології. – Кам'янець-Подільський, 2014. – Вип. 23. – С. 90-99.
3. Пелипенко М. М. Емпіричне дослідження розвитку готовності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби до самозбереження / М. М. Пелипенко // Вісник Черкаського університету: Серія: «Педагогічні науки». – Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2014. – № 23 (316). – С. 75-81.
4. Покалюк В. М. Готовність фахівців пожежно-рятувальних підрозділів до професійної діяльності / В.М. Покалюк // Витоки педагогічної майстерності. – Полтава: ПНПУ ім. В.Г. Короленка, 2014. – Вип. 14. – С. 222-228.

ГАДЖЕТ-ЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК СУЧАСНА ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ

Таран А. С.

*Науковий керівник – Головченко С. І., кандидат економічних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Важко уявити сучасне життя без телефонів, планшетів, телевізорів та інших «гаджетів». Причому захоплення різного роду сучасними технічними пристосуваннями характерно для людини будь-якого віку: від маленької дитини до людей похилого віку, при цьому не завжди вони можуть бути корисними в плані розвитку. Так, за оцінками експертів, у розвинених країнах гаджет-залежність найближчим часом може вийти на перше місце за кількістю людей, які на неї страждають, випередивши куріння та алкоголізм. Незважаючи на те, що саме поняття «гаджет» розуміється як невеликий пристрій, наприклад, мобільний телефон, смартфон, планшет, MP3-плеєр і т.д., призначене для полегшення та вдосконалення життя людини ставлення до цих пристроїв неоднозначно з точки зору розвитку [1].

Гаджет-залежність має сильні впливи на психіку, особливо на ранніх етапах онтогенезу і в підлітковий період, коли не повністю сформовані психічні процеси та особистісні структури. Насамперед у дітей, які проводять велику кількість часу за «гаджетами», змінюються інтереси, мотиви, цілі, установки, рівень та якість соціальних зв'язків людини, її поведінка, здатність до емоційної саморегуляції, знижується рівень емпатії, а також погіршуються когнітивні процеси.

Дослідження показують, що діти до десяти років, особливо сприйнятливі до нових технологій, і, відповідно, на фоні підвищеного інтересу звикають до їхнього

використання, аж до залежності. Тому є думка, що вік, в якому можна знімати обмеження на використання технологій – це лише 14 років, тобто підлітковий вік, коли психічні процеси мають бути вже сформовані, а самі діти вже мають інтереси, що сформувалися, будують перспективи подальшої траєкторії розвитку, в праві приймати відповідальність за вчинки [1].

У сучасній науковій літературі виділено ознаки гаджет-адикції: чіткий, усвідомлюваний зв'язок настрою з використанням гаджета, прогресивне зростання часу використання гаджета, прогресивне зростання матеріальних витрат на гаджет, пов'язане з використанням гаджета, звуження інтересів до тих, які пов'язані з використанням гаджета, фізичні, психологічні, сімейні та професійні проблеми, пов'язані з використанням гаджета [2]. Таким чином, при виділенні клініко-психологічних критеріїв справді можна говорити про деякий розлад.

Зазначається, що на розвиток гаджет-залежності у дітей та підлітків впливають різні фактори. По-перше – це дисгармонійний стиль сімейного виховання: брак уваги з боку дорослих, відсутність чи депривація психологічної допомоги та емоційної підтримки з боку близьких людей; формування тривожності, відчуття самотності, психологічні травми, особливо жорстоке поводження в сім'ї. По-друге, сам підлітковий вік як перехідним моментом у житті, коли актуальним є встановлення комунікативних контактів і спілкування є дуже значущим у плані розвитку особистості [2]. Тому в літературі виділяють навіть основні мотиви розвитку гаджет-залежності:

- мотив спілкування, або комунікативний мотив (спосіб завжди залишатися на зв'язку; спосіб уникнути самотності);
- пізнавальний мотив (легко залишатися в курсі подій з життя друзів; можна швидко знайти потрібну інформацію);
- мотив афіліації (приналежність до групи);
- мотив рекреації (соціальні мережі допомагають скоротити час; дозволяють розслабитися після будь-якої роботи);
- мотив самореалізації (у соціальних мережах простіше виявити свою індивідуальність, легше досягти успіху та популярності; це модно);
- корпоративний мотив (легше знайти компанію для реалізації будь-якого проекту);
- ігровий мотив (у віртуальному світі можна бути будь-ким);
- можливість горизонтальних зв'язків (у соціальних мережах можна спілкуватися зі «зірками» і стежити за їх життям);
- любовний мотив (пошук коханої людини);
- меркантильний мотив (пошук способів вирішення своїх повсякденних проблем) [1].

Таким чином, при порушеннях розвитку особистісно-емоційної та потребностно-мотиваційної сфери, несприятливих сімейних умовах життя дитина все більше часу проводить із планшетом, телефоном, комп'ютером тощо, закинувши інші види діяльності, які раніше її залучали. При цьому за відсутності використання гаджета дитина виявляє тугу, занепокоєння, згодом дитина починає використовувати гаджети як засіб відходу від реального життя, для зняття напруги, наприклад, після суперечки, скандалу, негативних емоцій тощо. Часті ж і довгострокові сеанси використання можуть призводити до фізичної та психічної напруги, головного болю, агресивних та неадекватних реакцій [2].

Отже, на даний момент однією з актуальних проблем у сучасній дитячій клінічній психології, наркології, психіатрії є розробка рекомендацій щодо профілактики гаджет-залежності серед дітей та підлітків. Починаючи від методів освіти про феномен «гаджет-залежності» та наслідків для психічного та фізичного здоров'я серед дитячої популяції та батьків. При цьому, не виключаючи використання гаджетів, регламентувати час та формувати адекватні мотиви та форми їх застосування. Зрештою – визначити пріоритет реального спілкування щодо контактів у соціальних мережах, додатках тощо. [2].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Васильєва М. М., Бутенко Н. А. Мотиви використання віртуальних соціальних мереж підлітками / М. М. Васильєва, Н. А. Бутенко // Міжнародний науковий журнал «Інноваційна наука». Сер. 6. 2016. № 3. С. 241-243.
2. Єрмоленко І. А., Решенок Д. М., Северін А. В. Вплив інформаційно-комп'ютерних технологій на когнітивний розвиток особистості підлітка // Філософія та соціальні науки. 2013. № 2 . 3. 85-89.

ФІЛОСОФСЬКІ ДИСКУРСИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ РЕАЛІЯХ

*Усов Д. В., доктор філософських наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Екзистенційні виклики сучасності актуалізують нове, заглиблене у трагічне сьогодення, бачення усталених філософських, теоретичних та практичних проблем. Йдеться насамперед про проблему відповідальності у зв'язку з проблемами свободи та справедливості, витлумачену у новітніх європейських та вітчизняних контекстах. Однією з прикметних та важливих для українського читача в річці дискурсу відповідальності стала праця М. Ріделя «Свобода і відповідальність. Два засадничих поняття комунікативної етики», який наголошує, що в самому понятті відповідальності перехреснюються мовні та реальні стосунки.

Проте для власне європейського філософського дискурсу відповідальності засадничими стали праці німецького філософа К.-О. Апеля, яким властива як безумовна значущість, так і певні межі. Насамперед слід зауважити, що актуальність концепту відповідальності Апеля, в аспекті взаємозв'язку її персональних та колективних вимірів, зумовлена важливістю розуміння відповідальності як громадянської чесноти та сутнісної характеристики людського буття за умов сучасної боротьби України за своє існування. Особливістю ж філософського доробку Апеля постало його багаторічне прагнення цілеспрямованого обґрунтування сутності та важливості етики відповідальності. Адже, як постійно наголошує сам Апель та його послідовники, моральний обов'язок людини виникає із взаємних вимог відповідальності мислячих людей у межах комунікативної спільноти критичної до суспільного буття. Апель також наголошує на тому, що колективну безвідповідальність необхідно замінити колективною відповідальністю, співвідповідальністю, заснованою на новій філософській антропології, осердям якої й стане *людина відповідальна*. Про намагання послідовно рухатися в річці етики

відповідальності, засвідчує й остання прижиттєва книга Апеля «Трансцендентальна рефлексія та історія» (2017) [2].

Проте видатний німецький інтелектуал так і залишився на порозі свого мирного європейського будинку й не зміг подивитися на суперечливий сучасний світ крізь призму не лише власної дискурсивної етики, а й поглядом живого, соціокультурно вкоріненого буття Іншого. А «криза розуму», яку він так прагнув подолати, трагічно постала вже без нього перед нами і набула нових жаклих вимірів, коли нетерпимість до іншого, особливого буття стала не просто незаконною чи аморальною, а постала відверто безвідповідально-злочинною.

В означеному екзистенційному аспекті найістотніших теоретичних та практичних проблем сьогодення важливою постає філософська еволюція роздумів Апеля від етики відповідальності до аналізу співвідповідальності. Незважаючи на твердження Апеля, що принцип співвідповідальності закорінений у відповідальності особистій, питання про взаємини колективної та персональної відповідальності (особливо в контексті злочинів путінського режиму проти людяності, проти мирного населення) залишається відкритим і безумовно передбачає і персональну, і колективну відповідальність.

Саме цю тезу про свідомі вчинки, за які людина і несе відповідальність вже було висловлено у дискусіях про межі апелівського трансценденталізму. Зокрема, у передмові до відомої праці «Демократія в епоху глобалізації» О. Гюфе наголошує на важливості взаємозв'язку принципу справедливості та відповідальності: «Самоорганізація і відповідальність набувають завершеності у кваліфікованій демократії: якщо колективний суб'єкт по-справжньому стає правовим, то це засвідчує здійснення його самоорганізації. Та коли це пов'язане ще й з принципами справедливості, то йдеться не просто про здатність до відповідальності, а й про справжню відповідальність» [3, с. 9]. Про слушність цього зауваження свідчить звернення Апеля до проблеми справедливості в аспекті відповідальності у розділі «Проблема справедливості у мультикультурному суспільстві» вже означеної вище праці. Проте виникає закономірне питання: хто, перед ким і якою мірою є відповідальним? Відповідаючи на це запитання, вийти за межі хоч і розширеного, проте, дещо наївно-утопічного бачення відповідальності не вдалося не лише Апелю, а і його послідовникам, зокрема Д. Бюлеру у книзі «Відповідальність за майбутнє з глобальної перспективи. Актуальність філософії Ганса Йонаса та етики дискурсу», яка виявилася не зовсім актуальною для трагічних реалій нашого сьогодення життя.

У межах власного варіанту трансформації трансцендентальної парадигми філософського мислення К.-О. Апель виокремлює два пласти інтерсуб'єктивної спільноти: пласт емпірично, історично утвореної злагоди та взаємодії (фактичного апіорі належності до реальної комунікативної спільноти), з одного боку, та нормативно-ідеальний пласт (регулятивне апіорі ідеальної комунікативної спільноти), з іншого, як єдино можливий «регулятивний принцип» справжнього вільного порозуміння. Порозуміння, яке уможлиблює вихід за межі комунікативної несвободи, яка постає іноді важчою, нездоланнішою, ніж інші її форми. Тому цілком природно, що в сучасній філософії виникає проблема подолання залежності від панування (у різних формах обмежень та тиску) певного класу чи групи над іншими людьми. Йдеться, насамперед, про створення умов для можливості вільно думати та не занадто залежати від конкретних спільнот, які нав'язують упередження, метанаративи, алгоритми поведінки, способи буття, не засновані на справедливості, правах та свободах.

Отже, на думку Апеля, аби не наразитися на несправедливість чи маніпуляцію, кожен учасник реальної взаємодії мусить наперед бути спроможним зважати на ідеальну комунікативну спільноту (або ж спільноту аргументуючу): тобто кожна «здатна до мови» людина, яка в процесі соціалізації та оволодіння мовою водночас набула й «комунікативної компетенції», перебуваючи в істині, мусить зберігати такий стан речей шляхом «трансцендентальної рефлексії». Апель також стверджує, що через визнання та повагу до головної норми аргументативного дискурсу: рівноправність та спільну відповідальність усіх його учасників, можливо обґрунтувати доповнювальність двох головних ідеально-типичних позицій сучасної практичної філософії: універсалістської етики справедливості та прагматично-аристотелівської етики доброго життя.

Розкриваючи зміст етики відповідальності, Апель наголошує на тому, що ідеальна комунікативна спільнота – це необхідна передумова серйозної аргументації. Варто також зауважити, що робота Апеля «Дискурс і відповідальність: проблема переходу до постконвенційної моралі» [1] насичена тезами, яким притаманне екзистенційно-гуманістичне, філософсько-антропологічне наповнення. Тут постає і формулювання Апелем потреби в етиці відповідальності, як відповіді за наслідки людської, тепер вже планетарної технічно-індустріальної діяльності. Варта уваги і теза Апеля про те, що на сьогодні за умов глобальної екологічної та соціальної кризи недостатньо етики екзистенційної граничної ситуації. Йдеться про етику солідарної глобальної відповідальності та комунікативної взаємодії інтересів та обговорення кризових ситуацій.

Викладене вище дозволяє обґрунтувати декілька висновків: по-перше, відповідальність в граничних ситуаціях постає як прагнення захищати власний життєвий простір, що вказує на її екзистенційну модальність. Мова йде про відповідальність як форму піклування про колективну та індивідуальну ідентичність та недостатність обстоюваного Апелем переважно мовно-комунікативного сенсу його дискурсу відповідальності та співвідповідальності. Навіть його ідея обґрунтування «планетарної макроетики» залишилася безпорадною перед новими суспільними викликами. По-друге, в якості суттєвої постає необхідність доповнення апелівського тлумачення відповідальності розумінням, дослідженням її нових рівнів, зокрема в сенсі запропонованого К. Ясперсом концепту провини: відповідальності кримінальної, політичної, метафізичної та моральної [4]. Це є важливим навіть при тому, що провиня стосується минулого, а відповідальність спрямована у майбутнє. Варто також наголосити на методологічному та практичному сенсі роздумів О. Гьофе щодо правового виміру персональної та колективної відповідальності та їх національного життєсвітового контексту. Гьофе не просто виходить із того, що «індивід має як право, так і обов'язок власної відповідальності та самопомогі» [3, с. 115], а відповідальність за допомогу тим, хто її потребує, є органічною складовою людської гідності. Він доповнює це міркування наступними принципово важливими тезами: готовність до відповідальності можлива лише в *осудних людей* (курсив наш – Д.У.), суб'єктів права. Щоб стати такими, необхідна правова доброчесність, визнання себе та інших суб'єктами права, яких можуть за протиправні вчинки притягти до відповідальності. «Необхідно усвідомлювати добрі (такі, що відповідають праву) та погані (протиправні) правові вчинки, тобто визнати за собою осудність, і не тільки на словах, а й на ділі, завдяки відповідному способу життя» [3, с. 72]. Щодо взаємин відповідальності колективної та персональної, то, на думку Гьофе, «національна держава бере на себе

відповідальність за негативні наслідки економічного розвитку: вона, через соціальне страхування, перетворюється на солідарну спільноту... І навіть такий захисник постнаціонального, як Габермас, погоджується з тим, що тільки національна свідомість перетворює підданих на громадян, які відчувають себе відповідальними одне за одного» [Там само, с. 158].

Таким чином, запропонована сучасною філософією спроба виокремлення найістотніших складових філософської концептуалізації ідеї відповідальності постає як усвідомлення неможливості справедливого, людяного розв'язання соціальних та міжкультурних конфліктів без належної взаємної поваги, визнання гідності їх учасників та надає можливості для подальшого розвитку проблеми відповідальності в контексті проблем справедливості, свободи та провини. Саме справедлива та неминуча відповідальність стає, мусить постати «моральним дороговказом» сучасного не просто складного, а трагічного світу. Світу, який актуалізує не лише відповідальність перед майбутніми поколіннями за довілля, кліматичні зміни, а й за наслідки агресивних, злочинних дій, які віднімають тисячі і тисячі людських життів та можуть призвести до планетарно-згубної світової ядерної війни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Апель К.-О. Дискурс і відповідальність: проблема переходу до постконвенціональної моралі / Пер. з нім. В. Купліна. Київ, 2009.
2. Apel K.-O. Transzendente Reflexion und Geschichte / Hrsg. und mit einem Nachwort von Smail Rasic. Berlin: Suhrkamp., 2017.
3. Гьофе О. Демократія в епоху глобалізації / Пер. з нім. Л. Ситниченко, О. Лозінської. К.: ППС-2002, 2007.
4. Jaspers K. Die Schuldfrage. Von der politischen Haftung Deutschlands. München, Zürich. 1965.

ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ПЕДАГОГ (ДО 200-ЛІТТЯ К. УШИНСЬКОГО)

Федорчук М. В.

*Науковий керівник – Косяк С. М., кандидат історичних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Серед корифеїв світової педагогічної науки Костянтину Дмитровичу Ушинському належить почесне місце. 3 березня 2023 року виповнилося 200 років від дня його народження. К. Ушинський – великий український педагог, основоположник нової педагогіки як мистецтва виховання й народної школи, реформатор шкільної освіти. Педагог відстоював світоглядні позиції, що «в кожного народу особлива національна система виховання, своя особлива мета й особливі засоби досягнення цієї мети» [1, 76].

Педагогічну спадщину Костянтина Ушинського відносять до найбільш значущих внесків у вітчизняну педагогічну науку. Основою його педагогічної концепції є ідея про нерозривний зв'язок філософських поглядів і теоретичних педагогічних положень, мету виховання як підготовку людини до життя і праці. Він надавав великого значення праці в психічному й фізичному розвитку людини, вважав її важливим чинником морального виховання. Педагог створив цілісну дидактичну систему, розкрив загальні умови навчання й виховання дітей,

принципи добору змісту освіти, основні шляхи та засоби розвивального навчання, був прихильником класно-урочної системи та вважав урок основною ланкою освітнього процесу.

К. Ушинський теоретично й практично довів ефективність звукового, аналітико-синтетичного методу навчання грамоті, розробив і науково обґрунтував основи початкового навчання та виховання дітей. Одним із перших сформулював ідею народності в педагогіці, подавав її як головний складник виховної системи. В основі такої ідеї – переконаність у праві кожного народу мати школу рідною мовою, побудовану на народних традиціях. І хоча педагог не заперечував історичного досвіду інших народів, проте вимагав, щоб засвоєння його було підпорядковане принципу народності. «Народність у вихованні – це своєрідність кожного народу, зумовлена його історичним розвитком. Це прагнення народу зберегти своє національне «Я», усвідомлення свого минулого, сьогодення і майбутнього. Це національна самобутність народу» [2, 529].

Надзвичайно важливу роль у справі виховання К. Ушинський відводив особистості вчителя. «Якщо медикам ми довіряємо своє здоров'я, то вихователям ввіряємо моральність і розум наших дітей, ввіряємо їхню душу, а разом з тим і майбутнє нашої Вітчизни» [3, 286] – писав він, визначаючи роль і значення професії вчителя.

К. Ушинський рішуче ставав на захист рідної мови, яку російський імперський режим викоринював усіма способами: «Наша мова... мелодична, співуча мова..., на якій існує така народна література, якою ще недавно співав Шевченко, виганяється зі школи, мовби якась чужа! А який невичерпний матеріал народна поезія дає для розвитку найблагородніших і найніжніших почуттів у серці молодого покоління» [4, 38].

У першій своїй педагогічній статті «Про користь педагогічної літератури» (1857) Костянтин Дмитрович зосередив увагу на таких соціально-педагогічних проблемах, залежність школи від умов суспільного розвитку, значення громадської ініціативи в розвитку народної освіти й відповідальності педагогічної науки перед суспільством. Порушив низку теоретичних проблем: наукові основи педагогіки, співвідношення педагогічної теорії та практики, місце і роль виховання в педагогічному процесі, педагогічна майстерність тощо.

Згодом публікуються інші праці вченого: «Три елементи школи» (1857), «Про народність у суспільному вихованні» (1857), «Про заходи поширення освіти через грамотність» (1857) [5, 187]. Ці статті зробили Костянтина Ушинського відомим і популярним педагогом.

Головні його педагогічні твори: «Людина як предмет виховання. Досвід педагогічної антропології» (перший том вийшов у 1868, другий у 1869, а третій – «Педагогічна антропологія» залишився незавершеним), «Листи з Швейцарії»; підручники: «Рідне слово», «Посібник з викладання за «Рідним словом»», «Дитячий світ». Підручник «Рідне слово» перевидавався 150, а «Дитячий світ» – 70 разів. Ними користувалися учителі й учні на лише України, а й Болгарії, Польщі, Словаччини, Чехії.

На ідеях К. Ушинського розвивалася не лише вітчизняна педагогіка, а й багатьох інших країн. Його спадщина поцінована у світовому педагогічному просторі.

На честь Костянтина Ушинського у м. Києві у 1957 році названо вулицю, у 1974 році встановлено пам'ятник (скульптор О. Скобліков, архітектор А. Іващенко). Ім'я педагога присвоєно Одеському педагогічному інституту (тепер Південноукраїнський національний педагогічний університет імені

К. Д. Ушинського). На честь К. Ушинського також названі вулиці в багатьох містах України (Вінниці, Донецьку, Івано-Франківську, Керчі, Чернігові).

Помер К. Д. Ушинський 3 січня 1871 року у розквіті творчих сил, не здійснивши значної частини своїх планів. Але й те, що встиг зробити педагог за своє коротке життя, назавжди зробило безсмертним його ім'я. Педагогічна спадщина К. Ушинського, яка є невичерпним джерелом із різноманітних питань освіти й виховання, привертала й привертатимуть увагу дослідників різних поколінь.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : в 2 т. Київ : Радянська школа, 1983. 488 с.
2. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги / за ред. А. М. Бойко. Київ : Професіонал, 2004. 576 с.
3. Березівська Л. Д. Ушинський Костянтин Дмитрович. Українська педагогіка в персоналіях : у 2 кн. Київ : Либідь, 2005. Кн. 1: X–XIX ст. С. 284–292.
4. Ідеї К. Д. Ушинського в контексті сучасної педагогічної науки та освіти: 1991–2009 рр. (до 185 річчя від дня народження). Одеса, 2010. 124 с.
5. Аймедов К. В., Бабієнко В. В., Бабієнко В. А. та ін. Загальна педагогіка та історія педагогіки. Київ : Слово, 2014. 352 с.

ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ АНІМАЛОТЕРАПІЇ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З СІМ'ЯМИ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

*Церковняк-Городецька О. Г., кандидат філологічних наук,
Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут,
Київ, Україна*

Вивчивши досвід застосування соціальними працівниками анімалотерапії під час лікування розладів здоров'я таких як ДЦП, аутизм та інші варто також дослідити та перейняти закордонний досвід використання тварин в родинах. Тварини та їх символи були одними з перших психотерапевтів, що надавали психологічну допомогу людині. Збереглися документи, які свідчать про те, що вже в 1792 році в лікарні для душевнохворих у Йорку (Англія) собаки використовувалися як частина терапевтичного процесу. Хворі спілкувалися з ними, доглядали за ними, і було відзначено позитивний вплив подібних методів на поведінку людей і ефективність лікування [1].

Протягом декількох століть в інших країнах Європи використовувався заспокійливий і розвиваючий ефект взаємодії з собаками пацієнтів психіатричних клінік та притулків, після чого в США собаки стали використовуватися для психотерапевтичної допомоги в деяких подібних установах. За даними дослідження Animal Planet першим в історії каністерапії є легендарний йоркширський тер'єр Smokey (Смокі). Американські лікарі Червоного хреста помітили, що в госпіталях, де собакам не забороняється гуляти по території, поранені прагнули проводити з ними якомога більше часу. Після проведенного дослідження з'ясувалося, що і процес одужання в таких установах йшов більш успішно. І в зв'язку з цим госпіталь ВПС в НьюЙорку почав цілеспрямовано використовувати цей метод для якнайшвидшої реабілітації поранених [4,63].

Каністерапія як науковий метод починає набувати популярності з другої половини ХХ ст. Засновником каністерапії вважають американського лікаряпсихолога Б. Левінсона. У перших спробах застосування каністерапії вченим були присутні діти. Пізніше вчений продовжив свої експерименти з участю дорослих пацієнтів. Спілкування з тваринами стало застосовуватися не тільки для зняття нервової напруги, а й для зцілення людей з дуже серйозними діагнозами. Б. Левінсон виявив, що застосування каністерапії доцільне в роботі з нетовариськими, скутими, замкнутими дітьми, з дітьми, що страждають аутизмом, шизофренією. Він прийшов до висновку, що спілкування з собакою в якості основного компонента психотерапії може допомогти аутистам почати контактувати з реальністю. У 1997 р. у США були створені гранти для досліджень в області взаємодії людей і тварин. Так, лігою «Тварини рятувальники» досліджувалася роль тварин в освіті; товариство «Дельта» розробило програму тренування собак-терапевтів, університет Purdue досліджував можливості собак для надання допомоги жертвам насильства в сім'ї. У 1999 р.

Вашингтонський університет досліджував можливості взаємодії з собаками для надання допомоги дітям, які страждають аутизмом, і розробив практичну терапевтичну програму [2,63]. Незвичайну програму проводять бібліотеки американського міста Солт-Лейк-Сіті. Дітей у віці від 5 до 9 років, яким з різних причин важко навчитися читати, навчають грамоти за допомогою собак. За півгодини в тиждень дитина читає вголос тварині. 45 собак самих різних порід у супроводі господарів безкоштовно надав місцевий клуб собаківників. Собаки попередньо навчені при читанні дивитися в обличчя дитині або на книгу, щоб створювалося враження, що тварина стежить за сюжетом. Діти бачать в собаці уважного слухача, який, на відміну від однолітків в шкільному класі, не сміється над запинаннями або помилками у вимові слів. Результати переконають: за 13 місяців експерименту навички читання у відсталих дітей значно покращилися [4,74].

Учасники міжнародної програми «Собаки лікарі» приводять собак на місця катастроф, щоб їх могли погладити потерпілі, які перебувають у стані шоку, а також рятувальники, що вибилися з сил. Добровольці разом зі своїми домашніми тваринами відвідують лікарні, школи і притулки для дітей інвалідів. Собаки, що мешкають на території лікарень, полегшують життя безнадійно хворих. Для виявлення ефективності каністерапії проводилося безліч досліджень, які доводили необхідність використання цієї методики у роботі з найрізноманітнішими категоріями населення. Карен Аллен, професор Нью-Йоркського університету, досліджувала психологічне значення собак для людей з обмеженими можливостями і виявила, що в ході каністерапії ці люди говорять про «більшу свободу», відчують себе менш самотніми, більш незалежними, відчують себе в більшій безпеці. В ході шестимісячного курсу ці люди продемонстрували значне підвищення самооцінки, розвиток внутрішнього контролю, поліпшення психологічного самопочуття і велику товариськість. Також проводилося дослідження, в ході якого 48 чоловік із серйозними захворюваннями, отриманими внаслідок м'язової дистрофії, ураження головного або спинного мозку, множинного склерозу, отримали можливість спілкуватися з собаками.

Спілкування з собаками, вважають дослідники, допомогло самотнім, нещасним, ізольованим людям подолати свій стан і здобути незалежність, отримати посильну роботу або повернутися в коледж, завести друзів і повернути психологічне благополуччя. Інше дослідження проводилося з метою вивчення впливу наявності в сім'ї собаки на дитину 6 – 11 років в період розлучення батьків. Були вивчені 75 сімей, в яких були собаки, і стільки ж без собак.

Демографічно істотної різниці між цими сім'ями не було. Дослідження проводилося через рік після розлучення батьків, використовувалися стандартизовані опитувальники, за якими інтерв'ювали діти та їхні матері. Матері підкреслювали, що для дітей розлучення виявилось кризовим періодом, діти виявляли агресивність, намагалися привернути до себе увагу, з'являлися психосоматичні проблеми, страхи, нічні кошмари. Діти з контрольної групи, де були собаки, відрізнялися помітно меншими проявами цих ознак, ніж діти з іншої групи. Матері відзначали, що собаки забезпечували їхнім дітям психологічну підтримку, відволікали, були уважними слухачами, забезпечували психологічний комфорт. Діти говорили, що собаки були незамінними компаньйонами для них під час розлучення батьків, вони виявляли увагу до дитини, були тими, кому можна розповісти про свої проблеми і почуття, ігри з собакою відволікали від проблем, від конфліктів між батьками, допомагали справлятися з виникаючим почуттям самотності, яке з'являлося після розлучення батьків [5].

Каністерапія виявляється найбільш ефективним методом для дітей і літніх людей, які часто є найбільш вразливими категоріями в плані соціалізації та емоційного благополуччя. Особливу значимість має каністерапія для категорії дітей з обмеженнями у розвитку, собака дає їм можливість не тільки знайти собі друга, але і справлятися зі своєю недостатністю. Собаки допомагають подолати самотність, знімають психоемоційне напруження, дають позитивні емоції, і багато іншого. Спілкування з собакою відіграє особливу роль в соціальнопсихологічному благополуччі дітей, воно дає необхідне емоційне «підживлення» і саме по собі є психотерапією. Особливо воно необхідне дітям, які нерідко страждають від самотності у власних сім'ях, а також дітям з неблагополучних сімей. Каністерапія використовується в роботі з різними категоріями людей. Собака дозволить надовго стримати страх, депресію, напругу, знизити неухважність і мобілізувати рухові функції. У людей з емоційною некомпетентністю (набутою або вродженою) з'являється здатність реагувати на тварин із несподіваним почуттям і розумінням. Однак, як стверджують спеціалісти, успіх каністерапії залежить насамперед від того, які відносини між твариною і пацієнтом були встановлені ще в дитинстві, зокрема у віці 6 – 13 років [6]. Собаки незамінні при роботі з дітьми, які страждають на аутизм. Вони надзвичайно впливають на поведінку таких дітей. Присутність або пасивна участь у терапії дружелюбно налаштованого собаки збігається з помітним поліпшенням у поведінці дітей та зниженням таких проявів аутизму, як занурення в себе.

В Україні теж існують спеціальні програми, що використовують тварин для оздоровлення людей. В Києві, Харкові, та ін. в декількох екопарках застосовують спеціальні лікувально-профілактичні та реабілітаційні програми. Анімалотерапію у вигляді іпотерапії та каністерапії активно застосовують на Житомирщині в центрі оздоровлення «Тріумф» благодійного фонду «Берегиня Полісся» де проводять заняття для дітей, хворих на ДЦП, аутизм, нервові розлади. Апітерапію, дельфінотерапію та іпотерапію активно застосовують та розвивають: в реабілітаційному центрі «Еліта» м. Трускавця, Київському Іпотерапевтичному центрі «Спірит» асоціації іпотерапевтів України, кінноспортивному клубі «Петрусевич», в близько 15 менших кінно-спортивних клубів, зокрема в Одесі, Полтаві, Білій Церкві, Львові (центр «Кептарик», стадіон СКА за спонсорством «Львівського блоку»), в Миколаєві, та в ін. містах, котрі можуть похвалитися позитивними результатами оздоровлення дітей. На Закарпатті є оздоровчий кінно-спортивний клуб «Сивка». В багатьох вищих навчальних закладах медичного профілю вже ведуться дискусії щодо включення предмету

«анімалотерапія» в програми підготовки студентів відповідних спеціальностей. В Україні теж є люди, всерйоз займаються цим методом, а також існують спеціальні програми, що використовують тварин і призначені для роботи з дітьми.

Анімалотерапія – особливий медико-психологічний комплекс, здійснюваний за допомогою тварин, що включає компоненти фізіологічного і психологічного впливу на людину та безпосередньо на сім'ю. Це система лікування людей за допомогою спілкування з тваринами. Під час соціальної роботи з сім'ями за допомогою зоотерапії можна досягнути позитивних результатів в лікуванні багатьох хвороб. Серед них такі як: дитячий церебральний параліч (ДЦП), олігофренія, затримка психічного розвитку, наркоманія, розлади серцево-судинної системи, аутизм, гіперактивність, больовий синдром, різні поразки головного і спинного мозку, рак, діабет, посттравматичний стрес, депресія, а так само зняття нервового напруження і просто щоденного стресу. При застосуванні зоотерапії під час сімейних сеансів можна так само боротися з негативними відхиленнями в поведінці дітей і підлітків.

Основною відмінністю методів зоотерапії від традиційних методів лікування є те, що пацієнти налаштовані на спілкування з твариною, а не на лікування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Субботін А. В., Л. Л. Ращевська. Лікувальна кінологія. Теоретичні підходи і практична реалізація./ Москва: «Макцентр. Видавництво», 2004.
2. Використання каністерапії в роботі з дітьми з вадами розумового розвитку та аутичними розладами / С. Герасіна, О. Мельничук // Humanitarium. – 2017. – С. 63.
3. Анцупова И. И. Анімалотерапія / журнал «Вокруг мира» – Москва, – декабрь, 2006.
4. Використання каністерапії в роботі з дітьми з вадами розумового розвитку та аутичними розладами / С. Герасіна, О. Мельничук // Humanitarium. – 2017. – С. 74.
5. Соціальна підтримка сімей, які перебувають в складних життєвих обставинах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ocss.mk.ua/sotsialna_robota_z_simjami_jaki_opinilisja_zi_skladnimi_zhittj
6. Каністерапія как метод лечения и реабилитации [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://revolution.allbest.ru/medicine/00750125_0.html

КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ

Черковська Ю. Є.

Фаховий коледж електронних приладів

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Науковий керівник – Горенко Л. М., кандидат історичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Світ культури, у якому існує людство, є складним і багатоманітним, тому світову культуру слід усвідомлювати як рівноправне співіснування культур усіх народів. Це співіснування побудоване на фундаменті взаємозбагачення різних національних культур, неприпустимості претензії на лідерство з боку окремої

національної культури, визнанні загальнолюдської культури вищою за її різновиди через те, що вона їх об'єднує в єдине ціле та сприяє взаєморозумінню в наповненому суперечностями світі.

Проте в ситуації культурного розмаїття, історичного співіснування різних народів закономірно актуальним є питання щодо особливостей національних культур. Ознакою сучасності є визнання за кожною національною культурою права на відстоювання власної самобутності, самостійне існування й розвиток, а також визнання тенденції її зближення з іншими культурами.

Національна культура пов'язана з осмисленням поняття «народ». Воно вміщає уявлення про такі соціальні групи, як плем'я, народність, нація. Зрозуміти, що об'єднує народ в єдине ціле, можна на основі історичного підходу. Отже, народ, тобто етнос, – це історично усталена на певній території стійка біосоціальна сукупність людей, які мають загальні стабільні риси, особливості культури, мови, усвідомлюють свою єдність, свій генетичний зв'язок з іншими представниками цієї самої групи та відмінність від інших. Людина сприймає себе нащадком попередніх поколінь, пам'ять про які передається в часі. Так формується історична спадкоємність, що й визначає цілісність народу-етносу. Поняття «народ-етнос» є не тільки біологічним, а й соціальним, оскільки базується не на реальному генетичному зв'язку («нащадок по крові»), а на самосвідомості людей.

Історичні умови, у яких існують народи-етноси, утворюють різні соціальні зв'язки. Це зумовлює появу етносоціальних спільнот – субетносів – неголовних етносів, які підпорядковані основному етносу (так, у складі українського народу є такі субетноси, як гуцули, лемки, бойки тощо). Тому народ як етносоціальна спільнота поєднує людей різного етнічного походження, оскільки об'єднуючі чинники не вичерпуються, як уже підкреслювалося, уявленнями про генетичну спорідненість [1, 57].

Поняття «нація» в науковій літературі використовується в таких найбільш поширених значеннях.

Нація – це сукупність громадян держави, тобто це народ, який досяг певного рівня культурного розвитку й певного ступеня політичної організації. Він об'єднаний спільною мовою й культурними традиціями і організований в єдину державу. У такому розумінні нація – територіально-політична спільнота, синонім держави.

Становлення більшості сучасних європейських націй пов'язане з переходом від феодалних відносин, що базуються на натуральному господарстві, до буржуазних, основою яких є ринкове господарство (доба пізнього Середньовіччя), у процесі чого формується національна самосвідомість, утворюється національна мова – у цілому національна культура.

Національна самосвідомість формується під час утворення національної держави (як це відбувалося в Західній Європі) або під час національно-визвольних рухів, коли керманічі суспільства звертаються до широких верств населення з ідеями національного визволення, національного єднання тощо (як це було, наприклад, в Україні) [2, 64].

У процесі утвердження й усвідомлення національно-культурної окремішності найголовнішу роль відіграє мова. Вона є основою мовлення, фундаментом людської комунікації, засобом передавання думок, сукупності знань і уявлень людей про світ. Національна мова є явищем історичним. Її виникнення і становлення пов'язані з епохою утворення націй.

Мова як фундамент і ознака національної культури постає у двох формах – усній і писемній.

Мова одночасно є як умовою розвитку національної культури, так і його результатом. Усе визначальне і самобутнє в духовності будь-якого народу, зокрема менталітет, закріплюється в національній мові.

Етнічна культура виникає разом з етносами й охоплює більшою мірою сферу праці й побуту: особливості норм поведінки, звичок, обрядів, народних промислів, фольклору, одягу, їжі тощо. Базисом національної культури є етнічна культура [3, 47].

Національна культура – це поєднання загальнолюдського та етнічно неповторного, національно особливого. На етапі становлення націй в їх культурі домінувало національно особливе. З подальшим розвитком людства поширюються і посилюються матеріальна і духовна взаємодія і взаємозбагачення культур, відбувається інтеграція життя окремих націй в єдине світове ціле. Без цього людство не має майбутнього.

Традиції і новації в національній культурі – два невід'ємні процеси її існування та розвитку.

Традиція – це форма і спосіб соціального успадкування матеріальних і духовних цінностей, які реалізуються у звичаях, обрядах тощо. За допомогою традицій зберігається найцінніше в культурній спадщині, що має загальне значення для представників певної спільноти, забезпечуються цілісність і стійкість національної культури. Сліпе схилення перед традиціями породжує консерватизм і застій у розвитку суспільного та культурного життя. Проте нехтування ними або їх руйнація може призвести до нігілістичного ставлення як до власної культури, так і до власної історії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лекції з історії світової та вітчизняної культури / За ред. А. В. Яртіся, С. М. Шендрика, С. О. Черепанової. – Львів, 2005. – 568 с. – С. 57.
2. Ліндсей Д. Коротка історія культури / Д. Ліндсей. Т. 1-2. – К, 1995. – Т. 1. – 240 с. – С. 64.
3. Лобас В. Х., Легенький Ю. Г. Українська і зарубіжна культура. – К, 1997. – 289 с. – С. 47.
4. Культурологія: навчальне видання / [Л. М. Горенко] – Черкаси: Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України. 2021. – 130 с.

СУТНІСТЬ ТА ДЖЕРЕЛА МОДЕРНІСТСЬКОГО СВИТОГЛЯДУ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.

Шоптенко В. Р.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Науковий керівник – Горенко Л. М., кандидат історичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Перша половина ХХ ст. стала часом панування у світі модерністського світогляду. Епоха модерну проіснувала недовго: 20-30 років, проте його вплив на всі види мистецтва був вражаючий. Появу стилю модерн пояснюють різними причинами. По-перше, на межі ХІХ-ХХ ст. філософія, естетика, мистецтво та література позначилися кризовими явищами (передусім в їхніх нереалізованих

течіях): неприйняття реального життя, відторгнення соціальних проблем, культ краси як єдиної цінності. По-друге, відбулася демократизація суспільного життя (поява в містах масового споживача, який прагне оволодіти найвищими досягненнями мистецтва). По-третє, наявність конфлікту між піднесеними ідеалами та буржуазним повсякденням життя, який надзвичайно загострився на межі століть. По-четверте, прагнення окремих митців зробити побут людини красивим і стильним та своєрідність самого стилю модерн зумовили зацікавленість Сходом. В цьому стилі поєдналися європейські та східні традиції культури – романтизм, почуттєвість, тверда лінійно-структурна основа, декоративність. Відкриття другого принципу термодинаміки, який утверджує систему як таку, що забуває свої попередні стани і прагне до хаосу, до розсіювання енергії, заперечило уявлення про збільшення порядку в світі. Модерністська модель світу посилює ідеї хаосу, випадковості, змістової поліфонічності, плинності реального світу, непідвладного впорядкованості.

Також джерелами модернізму були погляди відомих філософів, зокрема, А. Шопенгауера, Ф. Ніцше, А. Бергсона, З. Фрейда, Ж.-П. Сартра та ін., які декларували, що ідеологія традиційного суспільства, яка базується на домінуванні релігійного начала, переважанні традиції над новацією, вже віджила; людина має усвідомити, що для неї визначальним є сьогодення; духовно-моральні істини минулого не відповідають суперечливим реаліям сучасності; людина має жити за тими нормами поведінки, які відповідають її душевному настрою [1, 121].

Основною ідеєю модерністського світогляду була віра у можливість людського розуму пізнати світ як єдине ціле, а також переконання в тому, що пізнання основних законів природи і суспільства – запорука історичного прогресу, перебудови світу відповідно до цих законів. Згідно з цим світоглядом людина впевнена, що їй підвладне абсолютне знання, яке дозволить їй перетворити реальність.

Таким чином, характерною рисою модерністського світогляду є орієнтація на нове, яке має на меті виправити «помилки» минулого і стати основою для побудови досконалого майбутнього. Модерністське мислення на підставі цього спрямоване на експериментаторство, яке здатне забезпечити поширення можливостей людини і людства в цілому, створити такі досконалі умови суспільної побудови та природного середовища, у яких досягнення будь-якої мети не матиме перешкод. Тому людству потрібно подолати інерцію розвитку, відмовитися від культурного надбання, традиційних цінностей та створити нові, які не мають аналогів. Водночас і окрема людина повинна подолати власну інертність, почати жити новим життям, орієнтуватися на нові цінності.

Загалом модерністські погляди характеризують: відмова від минулого як неактуального; прагнення створити універсальний світ, у якому все зводиться до єдиних основ; переконання у тому, що людському розуму доступні абсолютні знання про ці основи світу; прагнення повного використання цього знання в практичній діяльності та віра в те, що це забезпечить людству досягнення щастя; упевненість у пріоритеті сьогодення над минулим, а майбутнього – над сьогоденням; віра в Людину-Деміурга і досягнення прекрасного майбутнього.

Саме модернізм загострив питання поділу культури на масову та елітарну. Носіями елітарної культури виступали ті, хто створював модерністські цінності, хто їх засвоював і перетворював на сенс своїх життєвих настанов. Разом з тим масову культуру в більшості випадків почали ототожнювати з традиційно-консервативними орієнтирами в культурі, життям у системі сталих цінностей.

Модерністське мислення базується на схильності до трансцендентності, метафізичності. Воно занурене у таємничий, внутрішній, складний ірраціональний світ. Цінності модернізму звернені до емоційно-чуттєвого начала, його «пробудження» [2, 23].

Дійсність, яка спонукає не довіряти зовнішній реальності, породжує некласичне бачення світу. У візуальних мистецтвах – відмова від прямої перспективи і зображальності. У музиці – відмова від ладу в тональності й визнання всіх ступенів звукоряду рівноправними. У прозі – безсюжетність, деструкцію всіх змістів, вільне асоціювання. У поезії – вільний вірш зі складно побудованим різноманітним. У філософії – еkleктичний плюралізм, відмова від систематичного мислення, раціоналізму, зведення окремих проблем до рівня самостійного філософського напряму: інструменталізм, феноменологія, структуралізм, лінгвістична філософія, герменевтика. У психології – психоаналіз з проникненням у недоступне простому спостереженню. У природничих науках – принципи відносності і додатковості, що дають можливість вченому обирати будь-яку систему аксіом [3, 45]. Отже, модернізм моделює ірраціональну картину світу і відмовляється від очевидного.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму / Я. Поліщук. – Івано-Франківськ, 1998. – 392 с.
2. Павличко С. Дискурс українського модернізму / С. Павличко. Теорія літератури. – К.: Основи, 2002. – с. 21-95.
3. Наливайко Д. Про співвідношення «декадансу», «модернізму», «авангардизму» / Д. Наливайко // Слово і час. – 1997. – № 11-12. – С. 44-48.
4. Культурологія: навчальне видання / [Л. М. Горенко] – Черкаси: Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України. 2021. – 130 с.

СУТНІСТЬ ТА ДЖЕРЕЛА ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.

Ягмур А. В.

*Науковий керівник – Горенко Л. М., кандидат історичних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

У другій половині ХХ ст. (з 1970-х років) модерністські світоглядні орієнтири поступають місцем постмодернізму. Його утвердження пов'язане з посиленням критики капіталізму і розчаруванням у марксистських, комуністичних ідеях, змінами в економіці розвинених країнах з кінця 60-х років, поширенням майнові електронних технологій, переходом від індустріального до постіндустріального інформаційного суспільства. Проте, більш точніше – перехід від модернізму до постмодернізму слід все ж таки пов'язувати із епохальною заміною європоцентричності глобальною полі центричністю, появою постколоніального світу. Почалася тотальна критика класичної наукової картини як царини тотального детермінізму. А поява квантово-релятивістського некласичного природознавства сприяє фомуванню уявлень про постнекласичну науку як про систему з низьким коефіцієнтом вірогідності. Поступово формується

ідея цінності екологічної індустрії, людської якості науки, універсалізму з релігійним, культурним, екологічним екуменізмом.

Теоретичні розробки щодо його сутності та особливостей були здійснені в 60-70-х роках у працях Д. Белла, Д. Рісмана, Е. Тоффлера, З. Бжезинського та ін. Основними рисами цього суспільства вважаються: переважання в структурі економіки сфери послуг над виробництвом (промисловістю та сільським господарством); підвищення значущості інтелектуальної праці; якісне збільшення обсягу та значення наукового знання і перетворення його на інформацію; якісні і кількісні зміни інституту масової комунікації: нечуваний вплив на життя суспільства та окремої людини новітніх електронних технологій [1, 46].

За умов нових життєвих реалій поступово відбувався перелом у свідомості людей. Цей перелом був пов'язаний із розчаруванням у можливості перебудови світу, яке охопило людство наприкінці 60-х років ХХ ст. Прикладом цього були події у Празі, коли танки «знищили» віру в соціалізм з «людським обличчям»; заворушення у США щодо страхіть, безглуздя війни у В'єтнамі; рух протесту студентської молоді в західноєвропейських країнах, яка вимагала революційної перебудови суспільства, тощо. Але такі вияви протесту зіштовхнулися з чітко організованими діями влади і були придушені. На основі цього зникала віра у здатність людини змінити навколишній світ.

Суттєві новації в галузі науки призвели до зникнення віри в існування загальних принципів, законів, втрати довіри до людського розуму, відмови від раціонального, логічного розуміння світу як стійкого, лінійного, підкореного сумі незмінних законів. На цьому ґрунті починає панувати ірраціоналізм на основі волі, пристрасті, уяви, домінує емоційне сприйняття світу, формується не світогляд, а світовідчуття. Це позбавляло людину впевненості в абсолютності знань про основи світу, у можливості їх використання задля створення бажаного майбутнього. Суспільство припинило однозначно оцінювати світові події, у ньому одночасно співіснують різні точки зору, в тому числі протилежні, погляди на світ та світові процеси. Дії людей у такій ситуації звільняються від принципів та норм моралі, відповідальності за свій вибір та поведінку. Іронічне ставлення постмодерністської філософії до минулого і сучасного визначають настанови людей. Визнається існування не однієї, а декількох реальностей, зокрема віртуальної, тому й істина не може бути тільки одна, і ставлення до неї не є однозначним [2, 214].

У культурі постмодернізму головною цінністю визнається свобода в усьому, будь-які норми (моральні, правові тощо) визнаються такими, що тиснуть на людину і обмежують її свободу. Постмодернізм є породженням розчарування у можливостях людства і людини змінити світ, саме людство, природу, власне людину. Розчарування зумовило, як уже зазначалося, іронічне ставлення до можливостей людини, сенсу людського життя, тих науково-технічних досягнень, які дають змогу визначити закономірності розвитку суспільства і природи, позитивних майбутніх перспектив.

У зв'язку з цим постмодерністська людина звертає свій погляд у минуле, в якому знаходить підтвердження що все життя окремої людини, так і людства в цілому повторюється. Іншими словами, сучасне життя наповнене «цитатами» з минулого, тобто цінностями, орієнтирами, які були присутні в культурному просторі попередніх епох (недивно, що значна кількість людей західноєвропейського типу культури звертається до східних релігійних культів, вірить у реінкарнацію, існування перевтілень людини у тварин, птахів тощо). Зміст сучасного і минулого змішаний у світоглядних позиціях людини ХХ ст.

Численні зміни, калейдоскоп ціннісних спрямувань, відсутність у житті пануючого світоглядного орієнтиру тощо призводять до втрати в сучасному суспільстві власного змісту. Несталість світоглядних настанов, відсутність їх фундаментально-принципових основ сприяли руйнації цілісності людської свідомості, перетворили її на фрагментарну та мозаїчну. Мозаїчність свідомості людини ХХ ст. органічно поєднана зі сприйняттям життя як гри. Саме гра (а не пошук, творення), процес гри (а не досягнення певного результату), сподівання на випадковість, азарт та розчарування тощо позбавляють життя визначеності, наповнюють її у більшості випадків байдужістю, можуть перетворити її навіть на пародію.

Характерними рисами постмодернізму в мистецтві є деканонізація традиційних цінностей, декластрукція естетичного суб'єкта, стильовий синкретизм, інтертекстуальність, цитатність, як метод художньої творчості, фрагментарність і принцип монтажу, іронізм, пародійність, гедонізм, естетизація потворного, змішування високих і низьких жанрів, театралізація усього культурного буття, репродуктивність та тиражування, орієнтацію на споживацьку естетику, запозичення принципів інформаційних технологій. У культурі постмодернізму поєднується толерантність, плюралістичність, відкритість, анти тоталітарність як заперечення влади над природою й особистістю і водночас – втрата ціннісних критеріїв, емоційності, цинізм, поверховість, естетична вторинність [3, 69].

Якщо фундамент класичної традиції становили образність, ієрархія цінностей, то постмодернізм спирався на конструювання, анти ієрархічність. Якщо ідеалом модернізму була свобода самовираження митця, то постмодернізм, упевнений у хаотичності навколишнього світу, надає перевагу маніпуляції вже відомими чужими кодами.

Культурне життя ХХ ст. визначається не тільки модерністськими та постмодерністськими світоглядними настановами. Воно продовжує базуватися на традиційних, реалістичних світоглядних настановах, домінуванні духовного над матеріальним, закликає людей до творчої діяльності, стимулює прагнення до самовдосконалення.

Для культури Новітньої доби важливими залишаються утвердження загальнолюдських норм моралі, служіння загальнолюдським духовним цінностям, формування гармонійної, цілісної людини, досягнення нею гармонії емоційно-почуттєвого та раціонального. Реалістичні орієнтації в культурі неможливі поза зверненням до минулого, здобутки якого – фундамент створення нових цінностей, а також поза зверненням до сучасних досягнень. Органічне поєднання традицій та новаторства дозволяє зберегти гуманістичний зміст, зміцнити його, враховуючи сучасний контекст.

Людина, що дотримується традиційної (класичної) культури, налаштована на життя в реальному, природному світі, відчуває себе нащадком минулих поколінь, сповнена вірою у власне самовдосконалення та вдосконалення людського світу. Вона не сподівається на те, що отримає допомогу ззовні, а зосереджується на пошуках внутрішніх духовних сил, які дозволять подолати кризовий стан людства.

Реалістичні, модерністські, постмодерністські настанови найбільш яскраво і повно виявлені у мистецтві. Мистецтво втілювало всю гаму плюралістичних поглядів на світ, суспільство, людину, які існували у ХХ ст., характеризувалося суперечливістю і парадоксальністю, експериментаторством, перебувало в пошуках адекватності світоглядних позицій художній мові та художнім засобам.

Модернізм виявляє себе в мистецтві в таких явищах, як символізм, футуризм, дадаїзм, експресіонізм, сюрреалізм, екзистенціалізм, кубізм, абстракціонізм тощо. Постмодерністські ідеї втілюються в хепенінгу, поп-арті, концептуальному мистецтві, перформансі тощо. Реалізм репрезентують у мистецтві соціалістичний реалізм, гіперреалізм, неореалізм та ін.

Постмодерністська культура сприяє формуванню специфічної особистості – це людина-космополіт, людина-інтелектуал, людина-машина, перевантажена інформацією, людина-споживач, людина-маса і водночас людина самотня. Якщо в умовах панування модерністської свідомості для людини були характерними спрямованість у майбутнє і впевненість у власному значенні, віра у свої безмежні можливості, то постмодернізм посилив її відчуженість від світу та інших людей, розбудив у ній агресію, утвердив егоїстичність.

Парадоксальність культури ХХ ст., як одна з її ознак, дає змогу, з одного боку, вважати що культуру «смертельно хворою», такою, що з кожним кроком наближає людство до загибелі, а з другого – явищем, яке сповнене «муками народження» нової культури, сенс якої є до цього часу невідомим.

Таким чином, культурне життя ХХ ст. позначено насиченістю та різноманіттям динамічних процесів і має такі характеристики: інтегративність, технократизм, відчуження людини від культури, дегуманізація та прагматична спрямованість, глобалізація, стандартизація та масові за ці я, експериментаторство, формування нового типу людської особистості, плюралізм світоглядних настанов, парадоксальність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Наливайко Д. Про співвідношення «декадансу», «модернізму», «авангардизму» / Д. Наливайко // Слово і час. – 1997. – № 11-12. – С. 44-48.
2. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму / Я. Поліщук. – Івано-Франківськ, 1998. – 392 с. – С. 214.
3. Павличко С. Дискурс українського модернізму / С. Павличко Теорія літератури. – К.: Основи, 2002. – с. 21-95.
4. Культурологія: навчальне видання / [Л. М. Горенко] – Черкаси: Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України. 2021. – 130 с.

Секція 2. Сучасна освіта: методологія, теорія і практика.
Роль соціально-гуманітарних дисциплін у системі вищої освіти.
Філософія та освіта: актуальні проблеми взаємодії.
Освіта в Україні: історичний досвід та виклики сьогодення.
Проблеми професійної підготовки фахівців у ЗВО.
Розвиток відомчої освіти: історія та сучасність

**ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ
ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ**

Бондар Ю. В., доктор філософії (PhD)

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

На сучасному етапі розвитку освіти, пов'язаного із входженням університетів в Європейський простір вищої освіти, утвердженням особистісно-діяльнісного, гуманістичного, аксіологічного, компетентнісного, студентоцентрованого підходів до організації освітнього процесу, актуалізується необхідність у формуванні творчої особистості педагога з нестандартним баченням, креативними ідеями, дивергентним мисленням. З огляду на це, важливим завданням постає вибір технологій, які б максимально сприяли розкриттю творчого потенціалу здобувачів вищої освіти, спонукали їх до навчальної діяльності та давали можливість самореалізуватися. Серед таких технологій надаємо пріоритетного значення інноваційній проєктній технології, яка здатна інтенсифікувати та урізноманітнити освітній процес.

Серед науковців, які займалися дослідженням особливостей використання проєктної технології в професійній підготовці майбутніх учителів варто відзначити І. Бей, А. Власенко, О. Зосименко, С. Ізбаш, О. Нагорну, Б. Павлюка, К. Степанюк, С. Шевцову та інших.

Мета дослідження полягає у визначенні основних переваг та недоліків використання проєктної технології в професійній підготовці вчителя початкової школи.

Т. Сілакова зазначає, що проєктна технологія є «цілісною системою дидактичних засобів (змісту; дослідницьких, пошукових, проблемних методів; прийомів), що дають змогу адаптувати освітній процес до організаційних і структурних вимог навчального проєктування» [1].

Погоджуємося з І. Прокопенком у тому, що наразі проєктна технологія активно впроваджується в сферу освіти, адже її можна успішно застосовувати під час вивчення будь-якої навчальної дисципліни. Використання даної технології, як зауважує науковець, дає можливість краще засвоїти навчальний матеріал, сприяє удосконаленню та розвитку дослідницьких умінь, критичного мислення, творчих здібностей, соціальних якостей особистості [2, с. 207].

Головна ознака проєктної технології – це органічна і повна узгодженість навчання з реальним життям, інтересами здобувачів. Мета навчального проєктування, на переконання В. Федорчук, полягає в здобутті досвіду практичної діяльності, а завдання – в спонуканні до самостійного здобуття знань та їх творчого використання для розв'язання практичних завдань проблемного характеру; сприянні розвитку комунікативних здібностей; розширенні кругозору; вдосконаленні вмінь використовувати дослідницькі прийоми: збір, аналіз,

узагальнення, систематизація інформації, висунення гіпотези, формулювання висновків [3, с. 58].

З психолого-педагогічної точки зору, найефективнішим та найперспективнішим видом проєктів, на думку З. Таран, є колективні міжпредметні проєкти, оскільки дають змогу упорядкувати знання та максимально наблизити їх до реального життя [4, с. 19].

Зауважимо, що проєктна діяльність, будучи продуктивною та досить ефективною, має ще й практичну цінність, оскільки її результатом є корисний матеріальний або нематеріальний продукт. Завдяки використанню проєктної технології, зазначають А. Кіктенко, О. Любарська, О. Пехота, навчання розширює сферу суб'єктивності в процесі творчості, самовизначення та конкретної участі. Наголосимо на основних завданнях (дидактичних, розвивальних, виховних), які, на думку науковців, вирішуються під час упровадження даної технології в освітній процес:

- формування вмінь самостійно конструювати свої знання;
- розвиток навчально-пізнавальних навичок;
- удосконалення вміння орієнтуватися в інформаційному просторі;
- розвиток дивергентного та критичного мислення, комунікативної сфери [5, с. 150–151].

Під час роботи над проєктом, у мікрогрупах, студенти набувають досвіду співпраці та соціальної взаємодії, використовують набуті знання для розв'язання певної проблеми в конкретній діяльності, зокрема, самостійно організовують власну роботу, реалізують поставлену мету та цілі, контролюють виконання завдань та здійснюють їх самоаналіз. Варто відзначити, що завдяки виконанню проєктів, здобувачі вищої освіти можуть продемонструвати такі знання та вміння:

- володіння комунікативними навичками;
- вміння синтезувати інформацію з різних навчальних дисциплін для розв'язання проблеми;
- здатність висувати гіпотези, аргументувати і доводити власну думку;
- володіння комп'ютерною грамотністю задля створення оригінального творчого продукту в різних програмах;
- знання основних дослідницьких методів (збір та обробка інформації, формулювання проблем, наукове обґрунтування отриманих результатів) [6, с. 6–7].

Упровадження проєктної технології в освітній процес змінює традиційний підхід до навчальної діяльності, що спрямовується на формування практичних умінь; здатності знаходити шляхи вирішення певних завдань, проблем через різноманітні форми діяльності. Використання даної технології підвищує рівень зацікавленості здобувачів вищої освіти навчальним предметом, викликає бажання та інтерес до його вивчення, дає можливість залучити їх до творчої, дослідницько-пошукової роботи. Серед переваг, З. Шацька, виокремлює ще й такі: розвиток навичок мислення високого рівня; покращення відвідування занять та формування позитивного ставлення до навчання; можливість творчого використання засвоєних знань; кращий рівень запам'ятовування інформації, завдяки вдумливому аналізу проблеми та пошуку шляхів її розв'язання; формування навичок командної роботи; формування вмінь презентувати отримані результати та конструктивно вирішувати конфліктні ситуації під час групової співпраці; створення можливостей для підготовки до участі в олімпіадах,

конкурсах, науково-практичних конференціях; надання свободи вибору [7, с. 379–380].

Позитивними сторонами проектної діяльності, на переконання С. Дубяги, є такі аспекти:

— сприяє розвитку креативного та критичного мислення на всіх етапах роботи здобувачів над проектом;

— дає можливість проявити активність та самостійність під час виконання індивідуальної частини проекту, планування, дослідження, оцінювання, вибору форми представлення кінцевого продукту;

— розвиває просторову уяву (визначення часу роботи над проектом, необхідних ресурсів, вміння обирати найкращі ідеї)[8, с. 39].

Незважаючи на велику кількість переваг, пов'язаних із використанням проектної технології в освітньому процесі вищого навчального закладу, під час даної діяльності можуть виникати певні труднощі та проблеми. Зупинимось детальніше на їхньому розгляді.

Зокрема, І. Прокопенко визначає наступні:

— використання проектної технології вимагає від викладача вищого педагогічного навчального закладу високого науково-методичного рівня підготовки;

— нечітке окреслення кола проблем, структурування предмету, необхідного для розробки проекту;

— невідповідність вибору викладачем типу проекту, відповідно до визначеної мети, цілей, завдань проектної діяльності, що негативно впливає на рівень мотивації та успішності;

— незрозуміле формулювання мети, завдань, цілей проекту і, як наслідок – неспроможність досягнути бажаних результатів;

— низький рівень матеріально-технічного забезпечення університету може ускладнювати проектну діяльність;

— неготовність студентів до виконання навчального проекту через його надмірну складність, небажання співпрацювати в групах, недостатній рівень теоретичної підготовленості для розв'язання поставлених завдань;

— відсутність співпраці викладачів із колегами інших факультетів задля розробки міжпредметних проектів [2, с. 207–208].

Також серед проблем, пов'язаних із упровадженням проектної технології, варто акцентувати увагу ще й на суттєвих витратах часу; труднощах в оцінці реального внеску кожного учасника в спільний кінцевий продукт; недостатній сформованості дослідницьких навичок у здобувачів першого курсу; неможливості відстеження роботи кожного студента; нерівномірності в засвоєнні навчального матеріалу [9, с. 145].

Отже, на основі вищевикладеного, можна констатувати, що використання проектної технології, для професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, має набагато більше беззаперечних переваг, що сприятиме формуванню в майбутніх фахівців ключових компетентностей та розширенню їх світогляду.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сілакова Т. Т. Проектні технології підготовки студентів. *Вісник національного авіаційного університету. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2017. № 11. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/12571> (дата звернення: 07.02.2023).

2. Прокопенко І. Ф. Педагогічні технології в підготовці вчителів : навч. посіб. 3-тє вид., допов. і переробл. Харків : ХНПУ, 2018. 457 с.
3. Федорчук В. В. Педагогічні технології в початковій школі : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2014. 268 с.
4. Таран З. Трансформація ролі педагога в управлінні творчими та практико-орієнтованими проектами. *Відкритий урок*. 2004. № 5–6. С. 18–20.
5. Пехота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. Освітні технології : навч.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2001. 256 с.
6. Гуревич Р. С. Використання сучасних технологій у ВНЗ. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2014. № 2. С. 3–10.
7. Шацька З. Я. Впровадження проектних технологій в діяльність ВНЗ: переваги та недоліки. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія «Економічні науки»*. 2015. С. 374–383.
8. Дубяга С. М. Педагогічні технології в початковій школі : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. напряму підгот. «Початкова освіта». Мелітополь : Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015. 160 с.
9. Педорич А. В. Проектна технологія в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2019. Вип. LXXXVI. С. 140–145.

ВЕКТОРИ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ЯК ОСНОВА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЕКТОРІЇ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 231 «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»

*Бортун К. О., кандидатка філологічних наук
деканеса факультету психології та соціальних технологій
Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет»*

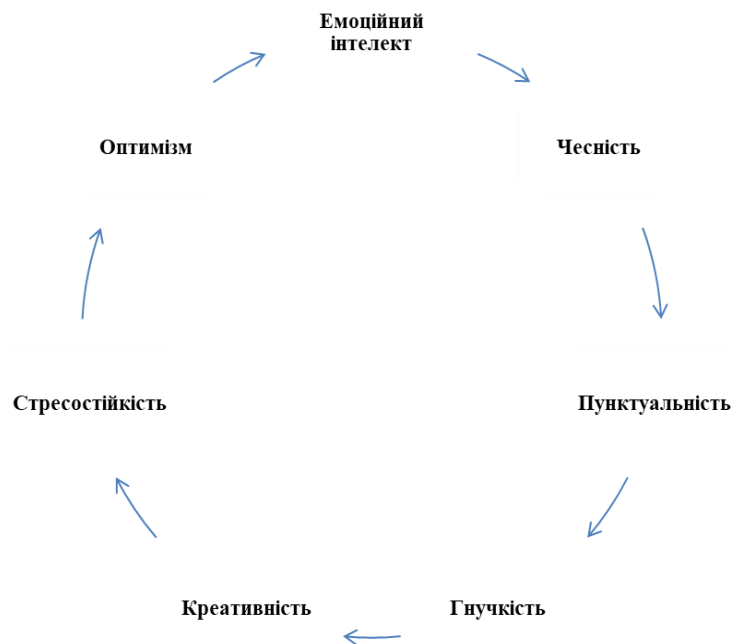
Індивідуальна освітня траєкторія стали чи не єдиним способом підтримки інтересу здобувачів до набуття необхідних для професійного життя компетентностей і навичок у часи пандемії та воєнного стану. Поринання у сферу м'яких навичок, так званих соціальних навичок або Soft Skills, з одного боку є внутрішньою мотивацією, бажанням особистості, а з іншого – вимагає доповнення отриманих компетенцій професійними навичками і результатами навчання. Зосередившись на аналізі прокладання індивідуальних освітніх траєкторій через векторизацію Soft Skills, автори даної роботи спробували узагальнити цей досвід для ширшого кола здобувачів.

Сучасний ринок праці характеризується динамізмом у частині вимог до молодих фахівців, що перманентно трансформує професіограму спеціалістів, зокрема у сфері практичної психології та соціальної роботи. Від працівників очікують не лише знань і умінь високого рівня, а й здатності до самоорганізації, гнучкості, готовності до навчання, орієнтацію на навички комунікації у діловій сфері спілкування, нетворкінг, компетенції ведення перемовин, володіння хмарними технологіями та вебзастосунками, офісними програмами тощо.

Саме тому пріоритетною для студентів ОПП «Соціальні міжнародні проекти та іноземна мова» ПВНЗ «Європейський університет» стала підготовка фахівців, мотивованих до інноваційної професійної діяльності на основі європейських стандартів надання освітніх послуг. В основі цих принципів – креативність, академічна доброчесність, знання іноземних мов, інформаційна компетентність та низка інших факторів.

Як показали проведені авторами даного дослідження анкетування, така комбінація набуття м'яких та професійних навичок сформувала у здобувачів необхідні цінності, переконання і готовність до дій з поглиблення професійної компетенції, знань та умінь. До вказаних параметрів проектування своєї освітньої траєкторії студенти долучили також рамку суспільно-політичних та економічних установок, як критично важливих запобіжників професійному вигоранню. Нагадаємо, що професійне вигорання особливо характерне для фахівців практичних психологів та соціальних працівників.

Відтак, на наш погляд, основною ідеєю концепції формування соціальних навичок має бути формування емоційного інтелекту здобувачів, здатних не тільки засвоювати професійні компетентності, а й формувати їх (Табл. 1).

Таблиця 1. Складові емоційного інтелекту

Така схема формування освітньої траєкторії студентів з одного боку забезпечує формування «Soft Skills» під час навчального процесу, а з іншого – «спонсорує» їхній дослідницький інтерес, бажання вчитись неперервно і послідовно, забезпечує досягнення меж компетентності та розширення їх шляхом запиту до знань, а не нав'язування їх згори.

З метою підтримки цього процесу та забезпечення дотримання норм стандартів вищої освіти за спеціальності 231 «Соціальна робота» випусковою кафедрою створено та імплементовано в освітній процес курси, спрямовані на формування загальних компетенцій та використання сучасних технологій.

Це дозволило факультету практичної психології та соціальних технологій ПВНЗ «Європейський університет» апробувати не лише нову освітньо-професійну програму «Соціальні міжнародні проекти та іноземні мови», а й запропонувати низку дисциплін для формування Soft Skills студентів, які опановують навички роботи на безпосередньо у службах соціального забезпечення та захисту. Зокрема, це стосується таких освітніх компонент як: «Інноваційне підприємництво та управління стартап проектами», «Інформаційні технології», «Філософія та критичне мислення», «Практикум з групової психокорекції», «Фандрайзинг», «Технології соціальної роботи з різними категоріями населення»,

«Конфліктологія та медіація», «Соціальний аудит та інспектування», «Соціально-психологічний тренінг», «Психологія екстремальних ситуацій».

Отже, вектори формування та розвитку Soft Skills передбачають, на наше переконання, не тільки традиційну модель освіти, але й інтегровану, зокрема використання проєктування та розбір кейсів на практичних заняттях, впровадження інтерактивних методів і прийомів, роботу з соціальним контентом у соціальних мережах, воркшопи та круглі столи тощо. Усі окреслені заходи сприяють формуванню індивідуальної траєкторії навчання студентської молоді, реалізації соціальних ідей та ініціатив здобувачів, модеруванню ціннісно-орієнтованого середовища та національно-патріотичного виховання.

Автори усвідомлюють, що вивчення векторів формування індивідуальної освітньої траєкторії та місця у цьому складному дидактичному та методологічному процесах м'яких навичок потребує більш ґрунтовного дослідження. Нашою метою була актуалізація потенціалу Soft Skills у підтримці навчального і дослідницького інтересу здобувачів з одночасним укріпленням своїх соціально-політичних цінностей, переконань та установок.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бортун К. О. Використання інтерактивних дистанційних методів навчання у закладах вищої освіти. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти*. – К.: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. – С. 175-177.

2. К. О. Бортун ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ «G SUITE FOR EDUCATION» ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ПВНЗ «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ». *Економіка і управління*. № 3. 2022. С. 133–140.

3. Федоренко Н. І. Сучасні технології формування «soft skills» у студентів ОПП «Соціальні та медіа-комунікації». *Міждисциплінарний дискурс у дослідженні феномену соціального*. Київ : КНЕУ, 2021. С. 191–211.

4. Ягодзінський С. М. Соціальні трансформації в умовах формування інформаційного простору: можливості, реалії та ризики. *Філософські обрії*. Вип. 42. Київ: Полтава, 2019. С. 25–28.

ДИСТАНЦІЙНА РОБОТА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Ващенко Д. О.

*Науковий керівник – Дулгерова О. М., кандидат історичних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

У разі збройної агресії, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності законодавством передбачено тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Відповідні положення закріплені в Конституції України, Законі України «Про правовий режим воєнного стану» та в інших актах законодавства.

З початку війни значно збільшилось кількість запитань в сфері трудових відносин, оскільки окремі працівники евакуювалися в іншу місцевість, зокрема виїхали закордон, тимчасово втратили працездатність чи стали на захист України [1].

У зв'язку з введенням в Україні воєнного стану частина роботодавців переходить на дистанційну форму роботи. Такий формат трудових відносин активно застосовувався впродовж кількох минулих років, що пов'язано з карантинними обмеженнями. Як показала практика, цей вид співпраці потребує більш детального вивчення та вдосконалення правових відносин. Громадяни мають право на працю та реалізацію власних здібностей — це зазначено у Конституції України. Проте в умовах воєнного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод. Перелік конституційних прав та свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану, визначено в пункті 3 Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні»[3].

Зважаючи на такі законодавчі зміни, сторони трудових відносин повинні пристосовуватися до нових умов. Для роботодавців та працівників запровадження воєнного стану є справжнім викликом, адже за всі роки незалежності така ситуація в Україні виникла вперше. Продовжувати працювати — це спосіб «лишатися на плаву» за будь-яких загроз, шукати можливості та способи отримувати дохід, зберегти робочі місця тощо. Проте не всі громадяни можуть працювати під час воєнного стану. Деякі працівники взагалі втратили можливість повернутися на робочі місця, адже вони пошкоджені чи повністю зруйновані. Альтернатива — переходити на дистанційну форму роботи[2].

Дистанційна робота — це форма організації праці, за якої робота виконується працівником поза робочими приміщеннями чи територією роботодавця, в будь-якому місці за вибором працівника та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій[1].

Дистанційна робота може застосовуватися, якщо працівник може виконувати посадові обов'язки, проте не має можливості (або має складнощі) дістатися до свого постійного робочого місця. На сьогодні це один із можливих та прийнятних варіантів виконання трудових обов'язків у тих регіонах, де це можливо. Крім цього, і в роботодавця мають бути відповідні ресурси та засоби для організації дистанційної праці, а характер посадових обов'язків дає змогу виконувати їх на відстані, без обов'язкової присутності на робочому місці.

Частиною одинадцятю статті 60-2 КЗпП встановлено, що на час загрози поширення епідемії, пандемії, необхідності самоізоляції працівника у випадках, встановлених законодавством, та/або у разі виникнення загрози збройної агресії, надзвичайної ситуації техногенного, природного чи іншого характеру дистанційна робота може запроваджуватися наказом (розпорядженням) роботодавця без обов'язкового укладення трудового договору про дистанційну роботу в письмовій формі. З таким наказом (розпорядженням) працівник ознайомлюється протягом 2 днів з дня його прийняття, але до запровадження дистанційної роботи.

Роботодавець повинен дотримуватися вимог законодавства, умов колективного і трудового договору. Також він зобов'язаний забезпечити працівника необхідними для виконання ним своїх обов'язків обладнанням, програмно-технічними засобами, засобами захисту інформації та іншими засобами, якщо інше не встановлено трудовим договором [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дистанційна робота під час воєнного стану [Електронний ресурс] // Служба охорони праці. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://propop.com.ua/article/1591-distantyna-robota-pd-chas-vonnogo-stanu>.

2. УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №64/2022 Про введення воєнного стану в Україні [Електронний ресурс] // Офіс Президента України. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

3. Дистанційна робота під час воєнного стану [Електронний ресурс] // КАДРОВИК.UA. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kadrovik.ua/content/dystantsijna-robota-pid-chas-voennogo-stanu>.

СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ КОРПОРАТИВНОГО ІМІДЖУ В ОСВІТНІЙ УСТАНОВІ

Вовк Ю. М., Тимченко А. С.

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Зростання уваги до проблеми формування сильного (здатного надавати позитивний для фірми вплив на маркетингове оточення) іміджу організації не випадковий. Сильний корпоративний імідж стає необхідною умовою досягнення фірмою сталого та позитивного ділового успіху. І цьому є цілком розумне пояснення. По-перше, сильний імідж дає ефект набуття організацією певної ринкової сили, що призводить до зниження чутливості до ціни товарів чи послуг цієї організації. По-друге, зменшує замінність товарів, а отже, захищає підприємство від атак конкурентів та зміцнює позиції щодо товарів-замінників. По-третє, сильний імідж полегшує доступ фірми до ресурсів різного роду: фінансових, інформаційних, людських та ін.

Імідж компанії – це її образ, існуючий у свідомості людей. Можна навіть сказати, що в будь-якій організації існує імідж поза залежністю від того, хто над ним працює, а також працюють чи над ним взагалі. [3, с. 130].

Діяльність бізнесменів, підприємців проходить у вигляді і в спілкуванні з безліччю людей. Їм повинно бути не байдуже, яке враження від їх поведінки залишається в оточуючих. Адже від цього враження залежить імідж ділового людини і фірми, яку він представляє [2, с. 8].

Імідж організації – повне сприйняття (поняття і оцінка) організації різними групами громадськості, що формується на основі збереженої в їх пам'яті інформації про різні сторони діяльності організації, тобто, це щось середнє між представленням, яка компанія хоче створити себе в громадськості (активні дії компанії), по формуванню та адекватному розвитку свого «обличчя»), і представленням про компанію, яка існує в громадськості («відображення» особи компанії в пам'яті клієнта). Це емоційно оформлений образ організації, часто відповідно сформований, що володіє цілеспрямовано заданими характеристиками і призначений надає певний психологічний вплив на конкретні групи соціуму.

Таким чином, зміст поняття «імідж організації» включає в себе два компоненти: 1) описовий (або інформаційний), який відображає образ організації; 2) оціночний, який існує в силу того, що будь-яка інформація об організації потребує в суспільстві (суспільному пізнанні) оцінки, емоції, які можуть володіти різною інтенсивністю, можуть прийматися або не прийматися [6, с. 147].

Імідж – це комплексне поняття, яке складається з безлічі показників. Їх можна умовно розділити на дві групи: основні, пов'язані з основною діяльністю компанії, і супутні.

У американській та зарубіжній літературі з проблем соціології та психології, реклами та пропаганди, термін «імідж» зазвичай використовується для позначення особливого виду образів – уявлень, широко використовуваних різними суспільними інститутами, що формують установки у масовій свідомості. Наприклад, в США широко поширені іміджі «американського життя», «середнього американця», «патріота» тощо. Перелічені приклади мають досить стійкі набори характеристик, які асоціюються зі згаданими явищами життя чи різними категоріями людей. Подібні іміджі вже набули характеру стереотипу і досить знеособлені.

Вітчизняні дослідники О. М. Лозовський та І. В. Дрончак І.В та трактують імідж через поняття "образу", що включає певні риси, якості, соціальні характеристики. Крім того вони, наголошують на символічному навантаженні образу: «Імідж – це образ, що постійно відтворюється самим суб'єктом і засобами комунікації: певні риси, якості лідера, взяті в єдності політичних, світоглядних, моральних, психологічних, біографічних, зовнішніх якостей, резонують у періодичних перевагах електорату» [7, с. 102].

Ю. І. Палеха у своїй роботі дає визначення іміджу як «набору певних якостей, які люди асоціюють із певною індивідуальністю» [8, с. 184].

Складові іміджу: а) персональні характеристики лідера (фізичні, психофізіологічні особливості, його характер, тип особистості, індивідуальний стиль прийняття рішень тощо); б) соціальні характеристики (статус лідера, моделі рольової поведінки, зв'язок із різними соціальними групами, соціальна приналежність визначають норми та цінності, яких дотримується лідер); в) образ лідера несе велике символічне навантаження.

Ці визначення більш персоніфіковані, але загалом відповідають американському погляду проблеми. І. Г. Шавкун знову ж таки через поняття образу та його відображення у свідомості щодо справи ототожнює імідж зі стереотипом. «Імідж – сформований у масовому чи індивідуальному свідомості емоційно забарвлений образ чогось, що має характер стереотипу. У основі формування іміджу лежать особливості освоєння навколишньої дійсності буденною свідомістю» [9, с. 93]. Проте такі явища, як імідж і стереотип, безумовно маючи спільні риси, далеко не тотожні.

У дослідженні Г. В. Костюка та В. В. Сторожука іміджу присвячена ціла глава, де цей феномен розглядається як образ – уявлення: «Імідж» – це образ – уявлення, що методом асоціацій наділяє об'єкт додатковими цінностями (соціальними, естетичними, психологічними та ін.), що не мають підстави в реальних властивостях самого об'єкта, але володіють соціальною значимістю для того, хто сприймає такий образ. Імідж блокує раціональне пізнання об'єкта і водночас своїм впливом, що вселяє, створює специфічну соціально-психологічну установку дії» [5, с. 49]. Взагалі, імідж, на думку Г. В. Костюка та В. В. Сторожука є основним засобом формування соціальних ілюзій.

З наведених вище визначень випливають принаймні два наслідки. Перше: імідж є як сукупність деяких асоціацій у свідомості людей, тобто. його виникнення є двосторонній: формування певних характеристик у об'єкта та їх визнання конкретними цільовими групами. Друге слідство – імідж як сукупність асоціацій, що створюється відповідно до потреб публіки, а також особливостей моменту.

З погляду практики має сенс зупинитися на деяких важливих позиціях, пов'язаних з іміджем організації. По-перше, імідж організації має свій відбиток у свідомості людей всієї структури, а точніше сукупності значних показників цієї

організації. Це зумовлено впливом сукупності факторів на суб'єкт, особливостями соціального середовища в якому він знаходиться.

Суспільство, держава, організація існують не в ідеальному стані, у кожен конкретний період вони мають соціогенетичні та ситуаційні особливості, які впливають на свідомість конкретних людей. Зазначені соціальні інститути знаходяться під об'єктивним впливом історично сформованих і складних факторів, які формують стійку основу іміджу конкретного суб'єкта.

По – друге, зміст іміджу структурується відповідно до характеру соціальних відносин, в які включена дана організація та люди, що її сприймають. Для ділових партнерів важливіші фінансові показники діяльності організації, її кредитна історія та ін., а співробітників середньої ланки управління – система соціальних трансфертів, що у цій організації, система підвищення кваліфікації та професійного зростання тощо.

По-третє, керівництво організації має адекватно оцінювати свій імідж, тобто мати реальне уявлення у тому, як організація сприймається персоналом, власниками (акціонерами), діловими партнерами тощо.

Особливе значення імідж має для великих і добре відомих організацій, органів державної влади. Вони на увазі у громадськості, у центрі уваги ЗМІ, тому їм необхідно постійно працювати з громадською думкою.

Імідж організації є цілісне сприйняття (розуміння та оцінка) організації різними групами громадськості, що формується на основі інформації, що зберігається в їх пам'яті, про різні сторони її діяльності. Він створюється основною діяльністю організації, і навіть інформаційною роботою, орієнтованою на цільові групи громадськості. Робота зі створення іміджу ведеться цілеспрямовано кожною групою і різними засобами. У кожній громадської групи є своя система цінностей, відповідно їхня поведінка щодо організації буде різною. Для споживачів пріоритетними є висока якість товару та його сервісу, доступна ціна, для ділових партнерів – висока конкурентоспроможність організації, її фінансові показники, для суспільства – громадянська позиція фірми.

Визначення І. С. Бондаренко найбільш об'єктивно відбиває сутність іміджу як соціально-психологічного явища: «Імідж – це специфічний «образ» предмета, що сприймається, коли ракурс сприйняття навмисне зміщений і акцентуються лише певні сторони об'єкта. Тому досягається ілюзорне відображення об'єкта чи явища. Між «іміджем» і реальним об'єктом існує так званий «розрив у достовірності», оскільки імідж згущує фарби образу і виконує функцію механізму навіювання [1, с. 67].

До основних, наприклад, відносяться такі категорії як загальна відомість і репутація, швидкість реагування на зміну потреб споживачів, інноваційний потенціал, престиж вироблених продуктів, рекламна політика, закордонні зв'язки, фінансова стійкість, конкурентні позиції.

Супутні компоненти не є другорядними або менш значущими, як це може відобразитися на перший погляд. Вони ґрунтуються на особистісному, суб'єктивному сприйнятті іміджу компанії. Імідж є суперечливою категорією, а результати його формування є непередбачуваними. До числа таких складових можна віднести характер і стиль відносин з клієнтами, корпоративну культуру, образ персоналу компанії (як його професійні, так і особистісні характеристики), представлення про стиль компанії (ролі і місце на ринку, внутрішня атмосфера), зовнішню атрибутику (елементи іміджу), символіки – місія, герб, прапор, традиції, форма – в цілому корпоративний стиль) [4, с. 31].

Ще однією важливою складовою іміджу є образ керівника. Важливо, щоб він був позитивним. Формування образу складається з його професійної, соціальної діяльності, його особистісних характеристик, минулого і справжнього.

Крім того, як би не було дивно, але образ споживача – це теж супутній елемент іміджу. Більше того, думка про вже встановлених клієнтами компанії людей для потенційних користувачів є ще більш значущим, але ненабагато з вищеперерахованих показників. Тому, як правило, компанія знає свого споживача в особі і працює саме для нього. Більш того зазвичай різні групи контактної аудиторії неоднозначно, по-різному, сприймають організацію, і бажана поведінка цієї групи у відношенні організації може відрізнитися. Для переходу до нової аудиторії необхідно переформатування, формування нового іміджу. Але, частіше всього, компанії не затрудняють себе цим заняттям, так як ця місія є затратною, як за часом, так і за ресурсами, так і немає гарантії, що новий образ буде успішнішим.

Наявність усіх цих факторів одночасно не є обов'язковим для формування сприятливого іміджу, але все це допомагає і додає яскраві краски в загальне представлення.

Формування іміджу освітньої установи не зводиться виключно до висвітлення подій життя компанії, роз'яснення мотивів рішень керівництва компанії, хоча в діапазоні цієї проблематики це тісно переплітається з діяльністю прес-служби підприємства, корпоративних засобів масової інформації.

І все ж таки повне уявлення про предмет і діапазон робіт з формування іміджу може бути отримано тільки з урахуванням того, що головним полем діяльності є відносини з різними групами громадськості.

Необхідно також уточнити питання щодо суб'єктів та об'єктів процесу формування корпоративного іміджу. Суб'єктами, тобто носіями корпоративного іміджу, його комунікаторами, адресантами можуть бути всі – хто і що здатне розповсюджувати інформацію в масштабах підприємства та за його межами, тобто різні категорії персоналу, громадські організації.

Крім тих, від кого безпосередньо походить «соціальне замовлення» (ідеї, директиви, загально-корпоративні установки тощо), тобто суб'єктів – організаторів, чий інтереси реалізуються у процесі формування іміджу. Поняття суб'єкта автоматично поширюється на носіїв, провідників цього інтересу, тобто канали та засоби інформації.

Об'єктами на кого спрямована діяльність носіїв корпоративного іміджу, можуть бути в принципі будь-які одержувачі (адресати) інформації та аудиторії (групи громадськості). Ніколи не можна орієнтуватися на громадськість взагалі. У кожному окремому випадку зусилля підрозділів, що займаються формуванням корпоративного іміджу, мають бути спрямовані на одну чи групу адресатів: молоді робітники підприємства, мешканці району та ін.

Всі ці особливості діяльності з формування громадської думки у конкретних груп визначають складність та специфіку роботи, яка повинна брати до уваги не лише різних адресатів, поєднувати в собі соціальну спрямованість, а й враховувати різні умови зовнішньополітичного порядку (зміна демографічної, правової ситуації та ін.) .

Отже, яке остаточне визначення можна дати корпоративному іміджу? Безумовно, воно має включати такі необхідні елементи: у своїй головній суті формування корпоративного іміджу – це невід'ємна складова частина маркетингового комплексу організації; стратегічна лінія формування корпоративного іміджу спрямована на те, щоб завоювати широкі кола

громадськості на бік даного підприємства, у своєму конструктивному виразі вона повинна враховувати й конкретні інтереси різних груп громадськості у розвитку співробітництва та взаєморозуміння для цілей; тактична лінія спрямована на створення сприятливих умов та забезпечення підтримки громадської думки щодо конкретних заходів керівництва компанії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко І. С. Іміджологія: психологія іміджу. Навч.-метод. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2014. 122 с.
2. Бугрим В. В. Іміджологія / Іміджмейкінг : навч. посібник ; за ред. проф. В. В. Різуна. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. 255 с.
3. Волосюк Т. В. Роль лідерської компетентності у формуванні професійного іміджу студентів в умовах ВНЗ. *Педагогічні науки*. Вип. 27. С. 126-131.
4. Калениченко Р.А. Психологія іміджу: Навчальний посібник. Київ: КиМУ, 2008. 102 с.
5. Костюк Г. В., Сторожук В. В. Формування позитивного іміджу підприємства. *Вісник КНУТД*. 2014. № 1. 181 с.
6. Лозовський О. М., Дрончак І. В. Формування іміджу підприємства як елементу конкурентоспроможності. *Молодий вчений*. 2016. № 1(1). С. 101- 104.
7. Мазоренко М. О. Діловий імідж – професійно-важлива якість спеціаліста / *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2010. Вип.7. С. 319-327.
8. Перелигіна Е. Б. Психологія іміджу. Х: Аспект-пресс, 2012. 223 с.
9. Шавкун І. Г. Формування іміджу організації: [навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Менеджмент»]. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 111с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 263 «ОХОРОНА ПРАЦІ»

Гончарук М. А.

Науковий керівник – Кришталь А. О., кандидат педагогічних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України

Від рівня професійної підготовки випускників, які працюватимуть в органах і підрозділах цивільного захисту, залежить оперативність і якість виконання різноманітних аварійно-рятувальних, пошукових та інших робіт, збереження життя людей, які опинилися в небезпечній зоні, зменшення обсягу втрат від аварій і катастроф. Вони мають володіти: необхідними знаннями, вміннями та навичками діяльності з ліквідації причин і наслідків надзвичайних ситуацій; сміливістю, рішучістю, самовідданістю; високим рівнем фізичних кондицій (швидкісної витривалості, спритності та сили); стійкістю до дії несприятливих чинників; розвинутою здатністю діяти злагоджено й ефективно в команді. Молоді співробітники ДСНС повинні бути готовими виконувати функціональні обов'язки з безумовним дотриманням особистої та колективної безпеки. Навчання у профільних ВНЗ має відбуватися на основі прогностичного дослідження регіональних проблем та інноваційних засобів їх вирішення, з

урахуванням побажань замовників кадрів, а також індивідуальних потреб курсантів і студентів.

На думку Ю. Ненько, професійна підготовка майбутніх фахівців спеціальності «Охорона праці» є багатогранною системою, що базується на принципах: безперервності освіти (поєднання базової та подальшої професійної підготовки в цілісний освітній процес, який сприяє формуванню стійкого інтересу й потреби постійного розвитку, оновлення знань та удосконалення практичних умінь і навичок); інтегративності (планування безперервного процесу, суспільства та майбутнього фаху); фундаменталізації (ґрунтовність здобутих знань, що в подальшому забезпечує професійну мобільність фахівця, його професійну компетентність та готовність до оперативного реагування на можливу зміну сфери професійної діяльності); гуманізації (зміщення акцентів із засобів професійної підготовки на її суб'єкт та врахування його особистісних цілей, мотивів й інтересів); творчої самостійності [1].

Шароватова О.П., Морозов А.І. звертають увагу на запровадженні новітніх форм викладання і навчання майбутніх фахівців охорони праці, серед яких відкрита освіта через соціальні мережі та вебресурси (організація транслявання знань та вивчення досвіду за допомогою соціальних мереж та віртуальних співтовариств; проведення віртуальних зустрічей, участь у професійно-орієнтованих вебінарах та інше); перевернуте навчання (змішане навчання, що дозволяє активізувати самостійну роботу здобувачів вищої освіти, «перевернувши» звичайне заняття шляхом заміни домашнього завдання на самостійне ознайомлення із теоретичним матеріалом, який буде використано на наступних практичних заняттях); освіта на події (навчання під час освітніх конкурсів, вікторин, майстер-класів, вебінарів, презентаційних і тематичних онлайн-заходів упродовж короткого періоду (1-2 дні)); «ключові поняття» (опис того, «чому це важливо і як це може бути застосоване на практиці»; побудова заняття навколо ключових понять; якщо поняття входять до змісту різних дисциплін, це забезпечує міждисциплінарний підхід до навчання, заснований на фундаментальному розумінні складних концепцій); бриколлаг (під час аналізу ситуативних прикладів здобувачі вищої освіти вчаться, як поводитись у тій чи іншій професійній ситуації, «приміряють» на себе різні соціально професійні ролі; контент створюється і побудова навчання здійснюється без посібників, завдяки імпровізації з наявним в аудиторії інструментарієм, ресурсами, ідеями); практичні онлайн-заняття у форматі 3D-турів тощо, а також об'єднання взаємопов'язаних освітніх компонент в єдині дисципліни, їх зміни з урахуванням сучасних викликів суспільства щодо виховання соціально-активних громадян [2, 36].

Таким чином, підготовка майбутніх фахівців спеціальності 263 «Охорона праці» ґрунтується не лише на традиційному засвоєнні знання, умінь і навичок, а й спрямована на формування здатності до самопізнання і саморозвитку; сприяє формуванню професійних інтересів; формує чітке уявлення про переваги і можливі труднощі, пов'язані з майбутньою професійною діяльністю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ненько Ю.П. Теоретико-методологічні засади професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Рівне, 2018. 512 с.
2. Шароватова О.П., Морозов А.І. Сучасні особливості професійної підготовки майбутніх фахівців з цивільної безпеки й охорони праці. Одеса: ОДАБА, 2021. 147 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Гречка Н. В.

*Науковий керівник – Кришталь А. О., кандидат педагогічних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Організація ефективної професійної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту є вкрай важлива, адже від уміння приймати правильні рішення в екстремальних умовах, готовності виконувати професійні обов'язки у часто непередбачуваних ситуаціях, уміння організувати злагоджену роботу команди у процесі виконання професійних завдань на пряму залежить життя і здоров'я людей, а також збереження матеріальних цінностей.

М. Козяр характеризує професійну підготовку майбутніх фахівців цивільного захисту до діяльності в екстремальних ситуаціях техногенного та природного походження, як професійно-екстремальну, контекстно-екстремальну та постекстремальну підготовки [1, 4].

І. Коваль трактує поняття «професійно-екстремальна підготовка» як підготовку, що передбачає оволодіння всіма теоретичними та практичними знаннями, вміннями та навичками, які є підґрунтям професійно-екстремальної, контекстно-екстремальної та постекстремальної підготовки. Контекстно-екстремальна підготовка розпочинається до навчання. Сутність цього виду підготовки полягає в коригуванні навичок фахівців задля професійної діяльності в екстремальних умовах, а також в напрацюванні практичних навичок групових дій в таких ситуаціях [2, 19–21].

В цілому підготовка майбутнього фахівця цивільного захисту охоплює такі види підготовки: пожежно-профілактична, аварійно-рятувальна, спеціально-технічна, медична, психологічна, фізична тощо.

Як стверджує І. Коваль [2], майбутні фахівці цивільного захисту мають бути соціально-активними, оскільки обрана професія вимагає командного духу і результат ліквідації надзвичайної ситуації залежить від спільної діяльності. Вони також повинні вміти взаємодіяти із населенням, контролюючи при цьому власний психоемоційний стан, оскільки оточуючі надають першу інформацію про небезпеку та розповідають про особливості об'єкта чи території де особовий склад ДСНС України проводить операції. В свою чергу, виконуючи службові обов'язки, фахівці цивільного захисту стикаються із емоційним напруженням, що виявляється в частих коливаннях їхнього настрою.

Майбутні фахівці цивільного захисту також повинні бути автономні у власній діяльності, оскільки контактують із безліччю служб при виконанні функціональних обов'язків, тобто, змушені самостійно планувати роботу, контролюючи хід виконання та аналізуючи кінцеві результати діяльності [2].

Майбутні фахівці цивільного захисту повинні також дотримуватися вимог статутів та наказів ДСНС України, що, в свою чергу, регламентує виконання ними службових обов'язків та не допускає дезорганізації; виконання професійних завдань розподіляється між усіма членами колективу.

Отже, процес підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту є складною динамічною системою, що передбачає розробку і впровадження стратегії та концепції виховання і технологій їх реалізації; виховання як специфічний вид педагогічної діяльності; дотримання прав і морально-етичних цінностей; чіткий

розподіл обов'язків між усіма учасниками навчально-виховного процесу; формування професійних цінностей; виховання моральних якостей і розкриття творчих можливостей майбутніх фахівців; підвищення ефективності виховних заходів тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Козяр М. М. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки особового складу підрозділів з надзвичайних ситуацій : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2005. 37 с.

2. Коваль І. С. Формування професійної готовності майбутніх рятувальників до діяльності в екстрених ситуаціях : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Львів, 2017. 304 с.

ЗМІСТ І КРИТЕРІЇ ПОКАЗНИКІВ ГОТОВНОСТІ МАГІСТРІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Дуплійчук Б. Г., Клименко Я. В.
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Підготовці вчителів історично приділялося значне місце у працях вітчизняних вчених-педагогів, філософів, громадських діячів. Педагогічною наукою та практикою досліджено різноманітні аспекти професійної діяльності педагога з моменту довузівської підготовки, базової освіти, професійного вдосконалення.

Готовність людини до будь-якої діяльності стала об'єктом соціально орієнтованих наукових досліджень із кінця ХІХ століття. Вивчення генези виникнення поняття «готовність» виявило, що воно спочатку виникло в експериментальній психології, а згодом було перенесено до соціально-психологічних та педагогічних досліджень [1, с.12].

Поняття готовності варіюється залежно від галузі знання, де вона досліджується. Звертаючись безпосередньо до визначення готовності, бачимо, що найбільш загальне визначення даного поняття наведено у словнику С.І. Ожегова: «стан, у якому все зроблено, усе готове чогось» [2, с. 139].

З погляду філософії готовність можна як прояв діалектичного єдності сутності (діяльності) і форми (певного рівня готовності до її здійснення); сталості та мінливості (перехід від постійного стану до зростання рівня готовності внаслідок цілеспрямованого впливу навчання та виховання); необхідності (необхідність бути готовим для здійснення певного виду діяльності) та можливості (прояв різного рівня готовності до здійснення діяльності) [5, с. 59].

М. І. Дяченко зазначає, що готовність постає як фундаментальна умова успішного виконання будь-якої діяльності [6, с.65]. Звідси, безперечним є факт, що метою та результатом підготовки магістрів професійної освіти виступає готовність до професійно-педагогічної діяльності.

К. Д. Ушинський, а за ним В. А. Сластьонін, розглядають підготовку вчителів через призму готовності до майбутньої професійної діяльності: «сукупність професійно зумовлених вимог до вчителя визначається як професійна готовність до педагогічної діяльності. У її складі правомірно виділити, з одного боку, психологічну, психофізіологічну та фізичну готовність, а з іншого – науково-теоретичну та практичну компетентність як основу професіоналізму» [3].

Важливість оволодіння педагогом системою цілісної педагогічної діяльності наголошували у своїх працях А. С. Макаренко, В. А. Сухомлинський, А. В. Луначарський. У зв'язку з цим підготовленість магістрів до професійної діяльності можна розглядати як наявність у майбутніх фахівців особистісних якостей, теоретичної підготовки, практичних умінь і навичок, що дозволяють виконувати професійні завдання, що стоять, свої обов'язки. Ми поділяємо думку авторів, що теоретична і практична готовність нерозривно пов'язані, взаємозумовлені, проте зауважимо, що в процесі підготовки магістрів у ЗВО найбільша увага приділяється теоретичній підготовці, яка стає базою, основою майбутньої професійної діяльності.

Незважаючи на тривалу історію вивчення готовності до професійної діяльності, чітке визначення поняття професійна готовність педагога зустрічається рідко. Найчастіше зустрічаються суміжні поняття, які часто ототожнюються – «професійна придатність» і «професійна відповідність».

Найбільш широко професійну придатність розуміє В. А. Бодров: це поняття «відбиває як різні індивідуальні особливості людини, необхідних успішного виконання трудовий (навчальної) діяльності, його придатності для конкретної діяльності, і характеристики об'єкта праці».

Багато авторів до змісту професійної придатності підходять з позиції рівня відповідності фізичних якостей та психофізіологічних особливостей людини (Е. Ф. Зеєр, Є. А. Клімов, О. Г. Носков).

У формуванні готовності до професійної діяльності (Т. В. Іванова, Н. Д. Левітова, М. І. Дяченко) готовність має динамічний характер і формується за схемою: потреба – знання – діяльність – результат – корекція [4, с.93].

З усього вищесказаного ми можемо стверджувати, що готовність магістрів професійної освіти постає як особистісна динамічна освіта, що має свої структуру та взаємопов'язані компоненти, процес оволодіння магістром професійними знаннями, вміннями, навичками з метою набуття професійної компетентності, що забезпечує готовність до вирішення професійних завдань.

На наш погляд, складність явища професійної готовності визначається наявністю великої кількості сполучених понять, таких як «професійна придатність», «професійна відповідність», «професіоналізм». Таким чином, нам необхідно звузити поле дослідження такої досить вивченої у науці категорії «готовність» до специфіки «готовності бакалаврів педагогічної освіти до розробки та реалізації курсів на вибір». У своїй роботі будемо розглядати професійну готовність бакалаврів до розробки та реалізації курсів на вибір у нерозривному зв'язку спонукальних та виконавчих складових.

Для того, щоб сформулювати поняття, звернемося до змісту поняття «курс на вибір». У педагогіці проблема курсів на вибір розроблялася в наступних напрямках:

- проблема диференціації навчального процесу у зв'язку з виробничим навчанням та факультативні заняття (А. М. Арсентьев, М. А. Мельников, Д. А. Епштейн);
- факультативи як розвиток пізнавальних здібностей учнів (М. Н. Скаткін);
- проблеми проектування курсів на вибір (В. В. Бесценна, А. Ж. Жафярова, Є. А. Богданова, В. А. Далінгер, А. Г. Каспаржак, С. М. Чистякова та ін.);
- курси на вибір як форма і спосіб диференціації навчального процесу (І. Е. Краав, І. Е. Унт).

Вивчення додаткових навчальних предметів, курсів на вибір має забезпечити:

- задоволення індивідуальних запитів учнів;
- загальноосвітню, загальнокультурну складову при здобутті середньої загальної освіти;
- розвиток особистості учнів, їх пізнавальних інтересів, інтелектуальної та ціннісно-сислової сфери;
- розвиток навичок самоосвіти та самопроекування;
- поглиблення, розширення та систематизацію знань у вибраній галузі наукового знання чи виду діяльності;
- вдосконалення наявного та набуття нового досвіду пізнавальної діяльності, професійного самовизначення учнів [5].

Тематика та зміст курсів на вибір повинні відповідати наступним вимогам:

1. Мати особистісну значимість, актуальність у розвиток особистості учня засобами запропонованого вивчення навчального предмета, курсу. Розвиток загальної культури учня, його світогляду, морально-ціннісних установок, розвиток пізнавальних, регулятивних навичок, комунікативних здібностей, готовності та здатності до саморозвитку та професійного самовизначення.

2. Сприяти оволодінню та поглибленню знань, набуттю досвіду здійснення доцільної та результативної діяльності.

3. Формування потреби до безперервної самоосвіти, оволодіння ключовими компетентностями. Тут важливим результатом буде отримання здатності до самостійного набуття та інтеграції знань, комунікації та співробітництва, ефективного вирішення (вирішення) проблем, усвідомленого використання інформаційних та комунікаційних технологій, самоорганізації та саморегуляції.

4. Забезпечення академічної мобільності та (або) можливості підтримувати обраний напрямок освіти.

5. Забезпечення професійної орієнтації учня.

На підставі вищесказаного можна уточнити сутнісні характеристики поняття «готовність магістрів професійної освіти до розробки курсів на вибір» з урахуванням змісту діяльності майбутнього педагога, на основі понять «готовність до професійної педагогічної діяльності», «курс на вибір».

Готовність магістрів педагогічної освіти до розробки та реалізації курсів на вибір розглядається нами як результат процесу його підготовки до професійної педагогічної діяльності.

Визначаючи готовність магістрів педагогічної освіти до педагогічної діяльності як складну особистісну динамічну освіту, ми виокремлюємо найістотніші її компоненти [5, с. 61].

У структурі готовності магістрів педагогічної освіти до розробки та реалізації курсів на вибір можна виділити особистісний, практиологічний, психологічний та методологічний компоненти готовності. Дані компоненти у взаємозв'язку відбивають цілісний характер системи підготовки магістрів професійної освіти до розробки та реалізації курсів на вибір і забезпечує успішність її функціонування.

Особистісний аспект розуміється нами як прояв індивідуальних якостей особистості та їх цілісності, включає пізнавальний, емоційний, мотиваційний компоненти, що забезпечують можливість ефективно виконувати свої функції.

Практиологічний компонент передбачає формування теоретичної та практичної професійної готовності магістрів професійної освіти до розробки та реалізації курсів на вибір. Структурно практиологічний компонент включає методологічну, теоретичну, практичну, психологічну підготовку, які знаходяться у взаємозв'язку та взаємозалежності.

Взаємозв'язок особистісного та психологічного аспектів професійної підготовки майбутніх вчителів відображає цілісний характер даної системи та забезпечує успішність її функціонування [6, с. 65].

Психологічний компонент передбачає формування професійно-педагогічної спрямованості особи майбутнього педагога, пов'язаний безпосередньо з розвитком ціннісних орієнтацій, інтересу до педагогічної професії.

Методологічний компонент передбачає, на думку Б.С. Гершунського, необхідність наявності внутрішньо-предметної інтеграції емпіричного, методологічного та методичного знання у педагогіці, так як повний цикл педагогічної діяльності, що розгортається за схемою: практика (початковий рівень) – теоретичне знання – методичне знання (методика) – практика (кінцевий для даного циклу рівень) [7, с.38].

Для встановлення відповідності магістрів сучасним вимогам, певними документами про вищу освіту, професіограми магістрів педагогічної освіти, визначення готовності магістрів до розробки та реалізації курсів на вибір необхідно виділити основні критерії та показники.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури з відповідної проблеми в ході дослідно-експериментальної роботи нами було виділено чотири критерії готовності до розробки та реалізації курсів на вибір, які визначають ступінь його готовності до цього виду професійної діяльності: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний. Кожен критерій розкривається нами через відповідні показники, якими можна судити про рівень його сформованості.

Мотиваційно-ціннісний критерій відображає розвиваючу, прогностичну функції готовності магістрів педагогічної освіти до розробки та реалізації курсів на вибір. Сукупність ціннісних орієнтацій, потреб і мотивів, узгоджених із цілями, завданнями, що формуються в процесі підготовки бакалаврів, націлених на формування у бакалаврів позитивного ставлення до розробки та реалізації курсів на вибір.

Було виділено високий (творчий), середній (творчо-пошуковий), допустимий (репродуктивно-конструктивний) та низький (репродуктивний) рівні, показники яких представлені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Критерії та рівневі показники готовності магістрів педагогічної освіти до розробки та реалізації курсів на вибір

РІВНІ			
Високий (творчий)	Середній (творчо- пошуковий)	Допустимий (репродуктивно- конструктивний)	Низький (репродуктивний)
Мотиваційно-ціннісний критерій 1. Мотивація до професійно-педагогічної діяльності. 2. Ставлення до розвитку світогляду учнів та саморозвитку. 3. Прагнення оволодіння прийомами, методами, засобами розробки курсів на вибір.			
Усвідомлені стійкі позитивні мотиви	Ситуативний прояв позитивних мотивів	Відсутність чітко виражених мотивів	Несформовані чи негативні мотиви

Продовження таблиці 1.

Когнітивний критерій			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Розуміння взаємозв'язку предмета, що викладається, та інших дисциплін. 2. Знання теоретичних та практичних засад розробки курсів на вибір. 3. Знання форм та методів викладу матеріалу, організації навчальної діяльності учнів, їх специфіку для курсів на вибір. 4. Знання форм і методів контролю та самоконтролю навчальних досягнень та показників якості підготовки учнів. 			
Знання систематизовані, глибокі, усвідомлені	Знання глибокі, але не збудовані в систему і не повною мірою усвідомлені	Знання поверхневі, несистематизовані, особистісно не усвідомлені.	Уривчасті, безсистемні уявлення
Діяльнісний критерій			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Вміння застосовувати філософські знання у професійно-педагогічній діяльності. 2. Вміння інтегрувати знання предметних та профільних навчальних дисциплін. 3. Вміння систематизувати теоретичні та практичні знання предметної галузі для розробки курсів на вибір. 4. Вміння визначати місце та роль курсів на вибір, відбирати їх зміст. 5. Вміння розробляти програми курсів на вибір, відповідно до вимог, що пред'являються до них. 6. Уміння реалізовувати курси на вибір відповідно до психолого-педагогічними та методичними принципами дисциплін, що викладаються. 7. Вміння розробляти матеріали для контролю та самоконтролю навчальних досягнень та показників якості підготовки учнів. 			

Таким чином, готовність постає як система взаємозалежних елементів, яка входить до загальної системи професійної підготовки магістрів професійної освіти, що включає їх підготовку до розробки та реалізації курсів на вибір.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончаренко С. Методологія як важливий складник наукового дослідження в педагогіці. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2002. Вип. 4 (8). С. 15-22.
2. Даниленко Л. І. Модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності директора загальноосвітньої школи. Монографія. 2-е вид. Київ: Логос, 2002. 243 с.
3. Десятков Т. М. Наука управління загальноосвітнім навчальним закладом: навчальний посібник / Т. М. Десятков, О. М. Коберник, Б. Л. Тевлін, Н. М. Чепурна. Харків: Видав група «Основа», 2004. 172 с.
4. Калініна Л. М. Технологія інформаційного управління закладом освіти. Харків: Основа, 2005. 160 с.
5. Королюк С. В. Розвиток управлінської культури керівника загальноосвітнього навчального закладу. Полтава: ПОІППО, 2007. 93 с.
6. Мармаза О. І. Мотивація та стимулювання персоналу як підґрунтя якості управління / Управління школою. 2003. № 16-18. С. 62-66.
7. Мармаза О. І. Управління навчальним закладом: культурологічний аспект. Педагогічні науки: Збірник наукових праць. Суми: Сумський ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. С. 38-42.

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ОХОРОНИ ПРАЦІ У ЗВО

Докіль Д. М., Калаш І. М.

*Науковий керівник – Литвин А. Ф., кандидат педагогічних наук, доцент
Університет Григорія Сковороди в Переяславі*

Охорона праці є важливою складовою будь-якої сфери діяльності, яка повинна забезпечувати безпеку працівників та запобігати травмам і нещасним випадкам на робочому місці. Отже, професійна підготовка фахівців з охорони праці є ключовим елементом у забезпеченні безпечних та здорових умов праці. Однак, існують проблеми в професійній підготовці фахівців з охорони праці у ЗВО.

Проблеми підготовки фахівців з охорони праці знайшли своє відображення у працях Е. Альбітарової, П. Атаманчука, В. Бегуна, О. Булова, С. Величка, І. Грицюка, В. Джигирей, В. Жидецького, Є. Желіби, О. Запорожця, В. Зацарного, В. Заплатинського, О. Кобилянського, Г. Кондрацької, В. Лапіна, В. Мендерецького, В. Мухина, І. Пістуна, А. Романчука, Ю. Скобло, В. Шияна, З. Яремка та ін.

Одна з проблем – це недостатність кількості кваліфікованих викладачів. Це пов'язано з тим, що в Україні відсутня чітка система підготовки кваліфікованих кадрів у галузі охорони праці. Більшість викладачів у цій галузі – це люди, які мають досвід роботи на підприємствах, а не мають професійної підготовки у сфері викладання. Це може призвести до неповної та непрофесійної передачі матеріалу студентам.

Іншою проблемою є відсутність необхідного обладнання та лабораторних майданчиків. Забезпечення практичної підготовки студентів є не менш важливою складовою професійної підготовки в галузі охорони праці. Проте, у багатьох ЗВО відсутнє необхідне обладнання для практичних занять, що може обмежувати можливості студентів здобувати практичний досвід.

Третя проблема полягає у застарілості навчальних програм та підходів до професійної підготовки. У зв'язку зі швидким темпом розвитку технологій та нових промислових процесів, необхідно постійно оновлювати навчальні програми та методи навчання. Однак, більшість ЗВО не мають достатніх ресурсів для постійного оновлення програм та придбання необхідного обладнання, що може призводити до навчання застарілих методів та технологій.

Крім того, недостатньої уваги приділяється питанню підготовки студентів до практичної роботи в галузі охорони праці. Іноді студенти отримують лише теоретичні знання, а практична складова підготовки зводиться до кількох занять на рік. Це може призвести до того, що студенти не зможуть вирішувати реальні проблеми на підприємствах та не матимуть необхідного досвіду для ефективної роботи в галузі охорони праці.

Ще одна проблема пов'язана з тим, що професійна підготовка фахівців з охорони праці відбувається в окремих вузах, що не завжди мають можливість взаємодіяти з підприємствами та організаціями, які займаються охороною праці. Це може призводити до того, що студенти не отримують достатньої практичної підготовки та не мають можливості ознайомитись з реальними проблемами та викликами в галузі охорони праці.

Отже, проблеми професійної підготовки фахівців з охорони праці у ЗВО пов'язані з недостатньою кількістю кваліфікованих викладачів, відсутністю необхідного обладнання та лабораторних майданчиків, застарілістю навчальних програм та підходів до професійної підготовки, а також недостатньою

практичною складовою підготовки та відсутністю взаємодії між ЗВО та підприємствами. Для вирішення цих проблем необхідно вжити кількох заходів.

По-перше, необхідно збільшити кількість кваліфікованих викладачів в галузі охорони праці та підвищити їхню кваліфікацію. Для цього можна вивчати питання стимулювання викладачів до підвищення кваліфікації, проводити курси підвищення кваліфікації, залучати до навчального процесу практикуючих фахівців з охорони праці.

По-друге, необхідно оновлювати навчальні програми та методи навчання, щоб відповідати вимогам сучасного ринку праці та забезпечити студентам необхідний досвід та знання. Для цього можна створити комісії з оновлення навчальних програм, залучити до цього практикуючих фахівців та використовувати сучасні методи навчання, такі як онлайн-курси, дистанційне навчання та інтерактивні підходи до навчання.

По-третє, необхідно забезпечити достатню практичну складову підготовки студентів та взаємодію між ЗВО та підприємствами. Для цього можна організувати стажування студентів на підприємствах, проводити спільні проекти між ЗВО та підприємствами, відвідувати підприємства та організувати зустрічі з практикуючими фахівцями з охорони праці.

Сучасна підготовка фахівця дає особистості загальні знання, не забезпечує вміння використовувати такі знання в діяльності професійній. Реалії практики показують, що багатьом студентам бракує чіткої сформованості позиції, вони не орієнтуються в складних умовах сьогодення, не можуть дати належної позитивної відповіді. Отже, на заняттях слід варто ставити умови для належного виконання здобувачами завдань свідомого вибору, щоб вони добре уявляли небезпечні чинники, могли навести власні приклади, демонстрували ситуації з безпеки життєдіяльності, використовували набуті раніше знання на практиці. Вагомі можливості для розвитку думки дасть самостійне мислення, яке супроводжує самостійну роботу. Ця форма навчальної діяльності чітко відображена навчальним планом освітньої програми. Метою самостійної роботи здобувачів вищої освіти є підготовка компетентного фахівця зі сформованими вміннями й навичками відтворення власних творчих задумів та ідей. Такий фахівець прагнучиме досягти грамотної передачі форм, але відсутність нових знань, необхідного досвіду, інтелектуальних якостей і творчого мислення зумовлює певні труднощі. Щоб активізувати пізнавальну діяльність студентів під час аудиторних занять, варто використовувати такі методи навчання: наочні (екскурсія на виробництво з подальшим аналізом спостережень й обговоренням небезпечних чинників для людини); відтворювальні (аналіз конкретних ситуацій дійсності, розв'язування навчальних і виробничих небезпечних ситуацій, під час яких здобувачі самостійно завдяки пошуку різних варіантів шукають виходи з кризових ситуацій, будують поведінкові моделі, а також перевіряється правильність результатів відповідно до обговорення поставленого завдання або ситуації з виходом з кризи) [1].

Загалом, вирішення проблем професійної підготовки фахівців з охорони праці у ЗВО потребує комплексного підходу. Необхідно забезпечити належний рівень фінансування закладів вищої освіти, щоб забезпечити доступність і якість професійної підготовки майбутніх фахівців.

Потрібно також забезпечити кваліфікованих викладачів, які мають необхідний досвід та знання з охорони праці, а також обладнання та лабораторні майданчики для практичних занять студентів. Необхідно оновлювати навчальні програми та впроваджувати нові підходи до професійної підготовки з охорони праці, щоб студенти отримували актуальні знання та навички, які вони зможуть використовувати в своїй майбутній професійній діяльності.

Важливо враховувати індивідуальні потреби студентів та можливості, які надає їм сучасна технологія. Наприклад, використання віртуальної реальності та симуляторів може допомогти студентам набутися досвіду та знань безпосередньо на місці подій, які їм можуть не зустрітися в реальному житті.

Віртуальна реальність може бути використана для створення віртуальних середовищ, де студенти можуть навчатися безпечних методів роботи в небезпечних умовах, таких як робота на висоті або зі зброєю. Симулятори можуть бути використані для створення віртуальних виробничих середовищ, де студенти можуть відпрацьовувати практичні навички без реальної небезпеки.

Один з прикладів використання віртуальної реальності в професійній підготовці фахівців з охорони праці є програма «Safety Oculus», яка була розроблена на кафедрі охорони праці та екології Національного університету «Львівська політехніка». Ця програма дозволяє студентам навчатися безпечної роботи на висоті, що є особливо важливим для студентів, які прагнуть стати інженерами-будівельниками.

Доцільно також розвивати партнерські взаємовідносини між закладами вищої освіти та підприємствами, які здійснюють свою діяльність у сфері охорони праці, для того щоб студенти могли отримувати практичний досвід та розуміти реальні потреби ринку праці.

Нарешті, важливо забезпечити постійний контроль якості професійної підготовки фахівців з охорони праці у ЗВО та вчасно вносити корективи до навчальних програм та методів навчання з урахуванням вимог ринку праці та потреб суспільства.

Узагальнюючи, вирішення проблем професійної підготовки фахівців з охорони праці у ЗВО вимагає зусиль держави, підприємств, вищих навчальних закладів та самого педагогічного колективу.

По-перше, необхідно забезпечити фінансову підтримку вищих навчальних закладів, яка дозволить придбати сучасне обладнання та матеріали для лабораторних робіт, оновити навчальні програми та методичні матеріали.

По-друге, важливо використовувати сучасні методи навчання, такі як інтерактивні технології, проектне навчання, онлайн-курси та інше. Такий підхід дозволить зробити процес навчання більш цікавим та ефективним, а також залучити до нього більше студентів.

По-третє, необхідно забезпечити кваліфікованість викладацького складу, зокрема, шляхом їх професійного розвитку та підвищення кваліфікації. Також важливо залучати до навчання практикуючих фахівців з охорони праці, що дозволить студентам отримати більше практичних навичок та знань.

По-четверте, важливо сприяти взаємодії вищих навчальних закладів з підприємствами, що дозволить студентам проводити практику на реальних об'єктах та вирішувати практичні завдання.

Таким чином, вирішення проблем професійної підготовки фахівців з охорони праці у ЗВО є складним процесом, який потребує зусиль багатьох сторін. Однак, забезпечення якісної підготовки фахівців з охорони праці є важливим елементом забезпечення безпеки на робочому місці, а отже, варто робити все можливе, щоб вирішити ці проблеми.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зоріна М. О. До проблеми визначення актуальності й особливостей формування культури безпеки життєдіяльності. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2010. С. 149–153.

ОСВІТА В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Жила К. В.

Науковий керівник – Федоренко Я. А., доктор історичних наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України

Освіта в усьому світі, зокрема і в Україні, завжди була найактуальнішою темою для обговорення. Адже освіта – це один з головних етапів розвитку кожної людини, тому вона має постійно вдосконалюватися, модернізуватися та підлаштовуватися під навколишні умови.

Сьогодні перед Україною стоїть завдання забезпечити стабільний соціально-економічний розвиток, суттєво підвищити добробут населення, у вирішенні якого фундаментальна роль відводиться освіті. Основною функцією освіти, як відомо, є передача від покоління до покоління досвіду, накопиченого людством. У цих умовах важливим завданням є збагачення змісту освіти відповідно до вимог сучасності [1; 50].

У 2020 році освітня система України зіштовхнулася з глобальною проблемою, спричиненою поширенням коронавірусної хвороби COVID-19. Для того, щоб уникнути поширенню захворювань, заклади освіти вимушені були зачинитися. Оскільки Україна не мала подібного досвіду й можливостей, ніж зарубіжні країни, то дистанційний режим навчання, нові вимоги до здійснення освітнього процесу стали викликом для вітчизняної системи освіти. Пандемія вплинула на звичні режими життя учнів/студентів, їх родин, викладачів [3; 214]. Відсутність достатнього матеріального забезпечення; вмінь, навичок і ресурсів для роботи онлайн стало досить великою проблемою. Тоді перед владою України постала досить важка місія – забезпечити безперервність освітнього процесу й створити максимально комфортні умови, для того щоб більшість українських школярів та студентів були охоплені навчанням. Для цього уряд запровадив наступні заходи: трансляція по телебаченню уроків із дисциплін, з яких учні мали складати ЗНО: українська мова та література, біологія, математика, історія; для дітей з малозабезпечених сімей МОН продовжувало фінансувати обіди, які їм були передбачені під час навчання офлайн; доступність здобувачів освіти та викладачів до онлайн-платформ для проведення онлайн-уроків та самоосвіти. Звісно, що спочатку даних змін якість освіти дещо знизилася, адже після кожної реформи необхідний час для адаптації й налагодження нормальної роботи. Проте згодом таке функціонування системи освіти почало покращуватися й мати досить непогані результати.

Та пандемія виявилася не єдиним «стресом» для освіти нашої країни. З 24 лютого 2022 року українська наука, як і в цілому наша держава, постала перед надскладними завданнями: як зберегти спокій і мотивацію до роботи й науки, у який спосіб набути нових знань, умінь і навичок, як вплинути на своїх школярів на студентів, забезпечити психологічну стабільність дітей під час навчання тощо. Якщо за нормальних умов життя якість навчання віддається певним чином на бажання чи небажання здобувачів освоювати належним чином ті чи ті навчальні дисципліни (можна вчитися на мінімальні оцінки і успішно переводитися з курсу на курс, з класу в клас), то в умовах воєнного стану кожен здобувач зобов'язаний учитися на максимально можливих для нього обертах [2; 20]. З-поміж змін, яких зазнала система освіти України в умовах воєнного стану можна виділити наступне: зміни в законодавстві, що визначає порядок й умови вступу здобувачів освіти до закладів фахової перед вищої освіти, а також вищих навчальних закладів; лояльніше

ставлення вчителів та викладачів оцінюванні дітей; зміни щодо необхідної максимальної кількості учнів у закладах середньої освіти; розробка рекомендацій з питань безпеки навчального процесу в умовах воєнного стану та ознайомлення з ними викладачів, вчителів, студентів та учнів тощо.

Отже, на жаль, освітній сфері України довелося пережити чимало випробувань, проте, незважаючи на це, вона продовжує функціонувати та забезпечувати освітніми послугами належним чином усіх учасників на досить високому рівні, вдосконалюватися, запроваджуючи та використовуючи європейські стандарти й досвід, підлаштовуватися під виклики сьогодення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гаращук О. В., Куценко В. І. Якісна освіта – інструмент сталого розвитку (зарубіжний досвід та українські реалії). Науковий вісник Ужгородського національного університету №23(1), 2019. С. 49-55. URL: http://www.visnyk-ekonom.uzhnu.uz.ua/archive/23_1_2019ua/12.pdf (дата звернення 17.02.2023).

2. Єгоров Є. А. Функціонування вищої освіти в умовах воєнного стану. Збірник матеріалів II Форуму академічної спільноти «Освіта в умовах війни: реалії, виклики та шляхи подолання», 2022. С. 20-21. URL: <https://pgasa.dp.ua/wp-content/uploads/2022/09/Zbirnyk-materialiv-II-Forumu-akademichnoyi-spilnoty-OSVITA-V-UMOVAN-VIJNY.pdf> (дата звернення 17.02.2023).

3. МОН України Пандемія COVID-19 як основний виклик системі освіти 2020/2021 н. р. // Інформаційно-аналітичний збірник «Освіта в Україні: виклики та перспективи», 2020. С.214-215. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2020metod-zbirka-osvita-ta-covid-2020.pdf> (дата звернення 17.02.2023).

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ЮРИСТІВ. ВАЖЛИВІСТЬ ЇХ РОБОТИ В МИРНИЙ ТА ВІЙСЬКОВИЙ ЧАСИ

Жила К. В., Сіпко І. А.

Науковий керівник – Чубань В. С., кандидат економічних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

У теперішній час суттєво зріс попит на військових спеціалістів, таких як військові аналітики, психологи, політологи, журналісти. А також затребуваними стали військові юристи, тож акцентування уваги на професійну підготовку даних кадрів наразі є досить актуальним і важливим. Адже це люди, які мають досить серйозну й важливу місію, і вони мають бути бездоганно підготовленими до практичної своєї діяльності.

Військові юристи – це військовослужбовці (офіцери), які мають юридичну освіту і займаються питаннями застосування норм права у правовідносинах у Збройних силах. Вони працюють у військових судах, органах військової прокуратури, територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки та інше [2; 22].

Насправді робота юристів військової спеціалізації важлива не тільки у воєнний час, а й у мирний. Оскільки, як було вказано вище, місцем їхньої роботи є військові комісаріати, які продовжують свою роботу, незважаючи на ситуацію в країні (постановка військовозобов'язаних осіб на облік; ведення цього обліку;

зняття з обліку осіб, які за певних причин не мають змоги в разі чого проходити військову службу та безліч інших задач). Тож як і в усіх державних органах робота юриста є одною з основних, оскільки якщо виникають проблеми з порушенням прав громадян, або навпаки порушення громадянами законів, була змога на місці вирішити дані спори й питання. До завдань військових юристів входять не лише врегулювання правових відносин, а ще й: складати й оформляти претензійно-позовну документацію; здійснювати обробку вхідних, внутрішніх та вихідних документів, контроль за їх виконанням; оформляти документи для передачі в архів організації; робота з нормативно-правовими актами та застосування їх в роботі; здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності; здатність аналізувати правові проблеми та формувати правові позиції для їх вирішення.

Професійну компетентність майбутнього військового юриста слід розглядати як цілісне, складне особистісне утворення, інтегративну якість особистості, яка поєднує володіння майбутнім фахівцем системою знань, вмінь та навичок військово-юридичного спрямування, сформованість професійно важливих якостей особистості юриста, що забезпечить ефективне виконання професійних функцій з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. Формування такого складного особистісного феномену можливе тільки шляхом цілеспрямованого створення необхідних для цього умов [3; 45].

Тож для реалізації якісної професійної підготовки необхідно впроваджувати в навчання наступне:

- практична діяльність, під час якої студенти мають змогу відпрацьовувати здобуті теоретичні знання;
- проходження військово-юридичної практики та військового стажування
- організація занять з надання першої медичної допомоги, відпрацювання військових вмінь та навичок;
- залучення студентів до вирішення завдань і ситуацій професійного характеру під час аудиторних занять (практичних, тактичних, тактико-спеціальних тощо);
- штучне створення надзвичайних умов для підвищення психологічної стійкості студентів та організації роботи в таких умовах;
- використання інтерактивних методів і форм проведення навчальних занять для підвищення мотивації та кращого сприйняття матеріалу;
- створення додаткових курсів для підвищення кваліфікації студентів з юридичної та військової підготовки;
- формування і розвиток комунікативних навичок;
- проведення групових вправ, метою яких є набуття навичок з організації та планування операцій (бойових дій, бою), з управління військами (силами) та їх всебічного забезпечення;
- формування дисциплінованості, організованості, навичок спілкування в конфліктних ситуаціях.

Отже, підготовка військових кадрів, зокрема юристів, є досить складним і вимогливим процесом. Проте відповідальне ставлення до навчання спеціалістів військової галузі гарантуватиме в подальшому забезпечення дотримання законів і професійне керування ними задля безпеки суспільства й держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Постанова Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки від 23.02.2022 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 29.01.2023)

2. К.А. Радченко Зміст і особливості професійної діяльності військових юристів. Дисертація «Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх військових юристів у процесі фахової підготовки», 2018. С. 22-47. URL: https://science.uipa.edu.ua/wpcontent/uploads/2019/11/dis_%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE-%D (дата звернення 29.01.2023)

3. К.А. Радченко Спрямованість освітнього процесу на набуття досвіду практичної діяльності як умова формування професійної компетентності майбутніх військових юристів. Журнал «Освіта та розвиток обдарованої особистості» №12, 2017. С. 44-47. URL: <http://otr.iod.gov.ua/images/pdf/2017/12/10.pdf> (дата звернення 29.01.2023)

4. О.І. Федоренко, К.А. Радченко Формування досвіду практичної діяльності у майбутніх військових юристів на засадах компетентнісного підходу. Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки № 3, 2020. С. 213-226. URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10592/Formuvanni_a%20dosvidu_Fedorenko_Radchenko_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 29.01.2023).

НАУКОВА РЕФЛЕКСІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Івуков А. М.

*Науковий керівник – Левченко І. М., доктор історичних наук, професор
Університет Григорія Сковороди в Переяславі*

Рефлексивне управління якістю освітнього процесу сучасних умовах розвитку та модернізації вищого професійного освіти має бути спрямоване на те, що студент не просто засвоює (сприймає) предмет навчання, а формує щодо нього власне ставлення, поринаючи в глибини свідомості, доступні його рівню (освіти, загальної культури, розвитку здібностей та задатків).

Перехід від елементарної рефлексії до наукової, філософської рефлексії визначається не так приналежністю суб'єкта навчання до наукової стратифікації (учень – студент – аспірант – професор), скільки розвитком вроджених задатків, можливостей усвідомлення реальності. Можливо припустити, що перехід від елементарної рефлексії до її вищих форм може відбутися і в ранньому віці, а може не відбутися і у віці зрілості індивіда.

Рефлексивне управління якістю освітнього процесу передбачає, насамперед, високу професійно-рефлексивну культуру керівника освіти. Рефлексивна культура як системоутворюючий фактор культури та професіоналізму в цілому є сукупність здібностей, способів і стратегій, які забезпечують усвідомлення та звільнення від стереотипів непродуктивного особистісного досвіду та діяльності шляхом їх переосмислення та висуванн завдяки цьому інновацій, що ведуть до подолання проблемно-конфліктних ситуацій, що виникають у процесі вирішення практичних завдань [4, с. 31-32].

Управління якістю освітнього процесу може бути раціонально обґрунтовано лише з позицій рефлексії. Дійсно, говорити про якість освіти, як

знання студентів вузу, залишаючи поза увагою природу, зміст самого пізнавального процесу, видається некоректним. Рефлексивне управління якістю освітнього процесу у сучасному вузі, на наш погляд, забезпечує виконання принаймні двох основних управлінських проблем.

По-перше, це найбільш надійний спосіб переведення відносин педагог, що навчається із суб'єкт-об'єктних у суб'єкт-суб'єктні. По-друге, рефлексивне управління освітнім процесом знімає основну суперечність, що породжується мінливим соціумом: протиріччя між запитом суспільства самотійно думаючого, що володіє власним світом уявлень про місце та зміст майбутньої діяльності випускника вузу чи пасивного споживача знань, готового тільки до того, щоб ним керували. Вміння підкорятися та виконувати керівні вказівки радянська людина набула внаслідок соціальної практики десятиліть [2].

Тепер, у гранично стислий термін, він повинен навчитися керувати собою сам, стати суб'єктом соціуму задовго до того, коли буде наділений повноваженнями бути суб'єктом соціуму [3]. Але становлення суб'єкта освітнього процесу пов'язано з рефлексією: із самоаналізом власного світу цінностей буття, свого місця в системі складних управлінських взаємин, з чітким розумінням, що якість знань у наш час, ставши «третьою соціальною силою» після багатства і власної влади, дає людині можливість зайняти місце в сучасній культурі та цивілізації лише будучи представленим у душі сучасного інформатизованого знання – як системного, міждисциплінарного, узагальненого.

Процес його засвоєння перестає носити характер рутинного заучування, репродукції та організується у різноманітних формах пошукової мисленнєвої діяльності як продуктивний творчий процес. Принципи рефлексивного управління якістю освітнього процесу у ЗВО можуть бути сформульовані на основі чіткого розмежування видів рефлексії як основи управлінської діяльності. Як категорія свідомості, рефлексія у її елементарній, науковій та філософській формах.

Рефлексія елементарна – рівень свідомого відображення реальності що дозволяє здійснювати конструктивний аналіз знань, переведення їх у вищі пласти свідомості, знаходити їм місце у ряді подібних або перекладати, наповнюючи власним ставленням, у вищі верстви (рівні) свідомості.

Рефлексія наукова – усвідомлення предметів та явищ дійсності на рівні критичного аналізу, системного бачення предмета у його взаємозв'язках зі світом сутностей, властивих приватному поділу науки (у світі біології – біологу, у соціумі – соціологу).

Рефлексія філософська – способи, методи усвідомлення дійсності, що дозволяють визначити місце відображення частини реальності на рівні граничних підстав земного буття, у системних відносинах з дійсністю в цілому, без виділення її приватних розділів (областей знання, наукової специфіки).

Вивчення теоретичних проблем рефлексивного управління якістю освітнього процесу, практикуми та семінари, що проводяться в процесі курсової підготовки керівників усіх підрозділів нашого вузу, дозволили суттєво скоригувати як теоретичні ставлення до рефлексії, а й сформулювати низка принципів рефлексивних управлінських дій підвищення якості освітнього процесу.

Оцінювання та самооцінювання рефлексивних управлінських умінь проводилося нами у поєднанні з показниками професійної компетентності професорсько-викладацького складу. Нами виділено такі професійно-педагогічні

вміння, які мають тісний зв'язок із рівнем розвитку рефлексивних навичок та умінь управлінської діяльності:

- а) професійні вміння керівництва освітнім процесом на суб'єкт суб'єктної основі;
- б) здатності виконувати професійні дії відповідно до поставленими цілями та завданнями;
- в) уміння знаходити нестандартні розв'язання проблемних педагогічних ситуацій;
- г) сформованість комунікативних умінь та навичок міжособистісного спілкування;
- д) системне бачення складних педагогічних ситуацій в освітньому процесі та вміння знаходити нестандартні прийоми їх вирішення

Результати формуючого експерименту показують, що у керівників вишу та навчальних підрозділів спостерігалися суттєві зрушення як рефлексивні управлінських умінь, самооцінювання результатів управлінських операцій з управлінням якістю освітнього процесу та корекції управлінських функцій. Теоретичні знання та практичні вміння рефлексивного управління якістю освітнього процесу зумовили значні зрушення на рівні знань студентів, глибини осмислення їх змісту та місця у загальній освіченості та культурі особистості.

Для створення реальних передумов переходу від предметного до рефлексивного управління якістю освітнього процесу нам видавалося необхідним:

- а) актуалізувати у професорсько-викладацького корпусу інтерес до рефлексивному управлінню якістю освітнього процесу у конкретних умовах розвитку ЗВО;
- б) забезпечити підвищення професійної компетентності до такого рівня, щоб керівник та педагог могли самостійно долати бар'єр невідомості, самостійно знаходити приховані резерви рефлексії;
- в) створювати та підтримувати сприятливий психологічний клімат самореалізації та самовдосконалення керівників освітнього процесу у рефлексивному управлінні.

Зупинимося на змісті виділених та апробованих принципів рефлексивного управління якістю освітнього процесу у ЗВО. Принцип полілогічного самовизначення суб'єктів вишу. При визначенні мети та шляхів її досягнення ЗВО включає механізми самовизначення, засновані на осмисленні себе як соціально-педагогічної системи, на використанні отриманих уявлень про себе як певну базу для додання чи ненадання значимості зовнішнім керуючим впливам і, відповідно, їх прийняття чи неприйняття.

Самовизначення – полілогічне, оскільки, на думку Т. Алексеєнка, припускає безліч підстав використання уявлень себе [1, с. 4]. Але в будь-якому у разі зовнішнього управління відбувається не просто відбір зовнішніх впливів за збереження стійкого стану вузу з урахуванням уявлення себе, проте, саме головне, паралельний взаємопов'язаний відбір зовнішніх впливів та власних станів.

Так, зовнішня мета управління виявляється безпосередньо пов'язаною з відбором станів (стратегії, змісту, технологій тощо) ЗВО.

Відбір означає власну спрямованість самоврядного розвитку ЗВО, причому, оскільки йдеться про стани, спрямованість його розвитку до кінцевого (бажаному) стану, в певному сенсі завершеному та інваріантному в даних конкретні умови. В іншому випадку (тобто у разі безладного прямування випадковим детермінаціям або, навпаки, у разі жорсткої детермінації ззовні) про

відбір власних станів говорити немає сенсу, оскільки він об'єктивно виявляється виродженим.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеєнко Т. Структурно-функціональний аналіз управління якістю підготовки фахівців в університеті / Т. Алексеєнко // Педагогіка та психологія : наук. зб. – Чернівці : Чернівецький університет, 2005. – Вип. 224. – С. 3-9.
2. Ковалів Ж. В. Іміджологія сучасного менеджера: навчальний посібник / За заг. ред. О. Я. Чебикіна, С. К. Хаджирадевої. Одеса: Видавець СВД М. П. Черкасов, 2008. 283 с.
3. Королук С. В. Розвиток управлінської культури керівника загальноосвітнього навчального закладу. Полтава: ПОППО, 2007. 201 с.
4. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами: навчальний посібник. Тернопіль: Астон, 2007. 294 с.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Карпань А. П.

*Науковий керівник – Левченко І. М., доктор історичних наук, професор
Університету Григорія Сковороди в Переяславі*

Розбудова української держави на демократичних й гуманістичних засадах потребує перш за все реформ в педагогічній освіті. Становлення нової освітньої системи проходить в умовах євроінтеграційних процесів, відновленні духовних пріоритетів суспільства, зміні світоглядних орієнтирів у суспільстві, розширенні громадянської та національної свідомості. Зазначені положення є провідними та відображені у концептуальних основах Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Законі України «Про вищу освіту», державній програмі «Вчитель». Важлива роль у розвитку демократії в Україні відведена педагогу. Високі вимоги до вчителя об'єктивно відображають сутність його діяльності як інтегральної та соціально значущої у суспільстві. Сучасний педагог професійного навчання має виступати свідомим суб'єктом педагогічного процесу та активним діячем соціального та наукового прогресу. Саме тому особливої актуальності набуває проблема підвищення ефективності педагогічної освіти та розробки концептуальних засад професійно-педагогічної діяльності.

Професійну освіту прийнято розглядати як безперервний процес, що обумовлений потребами сучасного виробництва в постійному професійно-особистісному розвитку та вдосконалення фахівців, що полягає в розширенні їх можливостей в умовах якісної зміни праці як в рамках однієї професії, так і в умовах зміни сфер професійної діяльності фахівця. Визначення поняття безперервної освіти знаходимо в доповіді ЮНЕСКО під назвою «Вчитися бути» як така зміна способу буття людини, коли вона відкривається новому досвіду. Але трактування даного положення було значно звужено прагненням звести безперервну освіту до періодично поновлюваного навчання або до підвищення кваліфікації, яке відбувається через певний проміжок часу. Сенс безперервної освіти полягає в тому, щоб в умовах загальної і основної професійної освіти сформувати систему знань, умінь та якостей особистості, що дозволяють їй самостійно продовжувати вдосконалювати себе, вільно орієнтуватися в

складному колі соціальних і професійних проблем, успішно адаптуватися до умов, що безперервно змінюються та добувати необхідні їй знання і вміння. Провідними властивостями професійного фахівця в таких умовах стають: розвинене системне мислення; володіння методологічними знаннями, що дозволяють не тільки оперувати наявною інформацією, а й купувати нову, освоювати різноманітні види діяльності; активна життєва і професійна позиція; потреба в професійно-особистісному розвитку і вдосконалення, готовність до цього.

Дана тенденція знаходить своє відображення в розробці концепції неперервної професійної освіти, системи багаторівневої професійної підготовки за допомогою створення освітніх програм, що забезпечують взаємозв'язок і наступність змісту професійної освіти на всіх його щаблях (початкова, середня, вища) і спрямованих на безперервний розвиток, соціалізацію та професіоналізацію особистості фахівця. Безперервність професійної освіти і спадкоємність освітніх програм забезпечується введенням державних освітніх стандартів початкової, середньої та вищої професійної освіти.

Розвиток професійно-технічної освіти в Україні залежить від багатьох чинників, зокрема від: реальної державної політики; врахування світових тенденцій у науково-технічному поступі різних галузей виробництва; наукового обґрунтування змісту професійної освіти; підготовки нової генерації педагогів професійної освіти; участі роботодавців у підготовці сучасного виробничого персоналу і створенні необхідної матеріально-технічної бази; розвитку соціального партнерства і його законодавчого закріплення; видання підручників нового покоління; забезпечення високоефективної управлінської діяльності на всіх рівнях. Професійно-технічній освіті в сучасних соціально-економічних умовах належить одне з провідних місць у забезпеченні суспільства кадрами і задоволенні освітніх потреб особистості. З іншого боку, заклади професійно-технічної освіти (ЗПТО) через зміни у політичному й економічному просторі, різкий спад виробництва і банкрутства більшості підприємств змушені у конкурентному середовищі шукати шляхи для стабільного функціонування відповідно до сучасних вимог.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дубасенюк О. Тенденції розвитку професійної педагогічної освіти. Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегії розвитку: Зб. наук. праць / За заг. ред. О.А. Дубасенюк, Л.В. Калініної, О.Є. Антонової. Житомир, 2007. С. 3-7.
2. Тенденції розвитку професійної освіти. URL: <http://um.co.ua/10/10-12/10-129816.html> (дата звернення 27.03.2023).
3. Бріцина Ю. Тенденції розвитку середньої та професійно-технічної освіти в Україні. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/10_1_2016ua/17.pdf (дата звернення 27.03.2023).

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Ковальов Д. Б., Хіврич Р. В.

*Науковий керівник – Литвин А. Ф., кандидат педагогічних наук, доцент
Університет Григорія Сковороди в Переяславі*

Сьогодні в умовах швидкого розвитку технологій та глобалізації, у фаховій підготовці майбутніх фахівців охорони праці особливо важливим є використання інноваційних педагогічних технологій. Вони дають змогу забезпечити якісну та ефективну підготовку фахівців, які зможуть вирішувати завдання у галузі охорони праці на високому рівні.

Зараз у процесі навчання використовуються різні педагогічні технології, такі як традиційні методи, інноваційні технології, а також комбінації різних методів. Традиційні методи включають лекції, практичні заняття, лабораторні роботи та індивідуальну роботу зі студентами. Ці методи забезпечують певний рівень знань та навичок, але часто не стимулюють активну участь студентів у навчальному процесі.

Інноваційна діяльність у професійній освіті досліджувалась А. Беляєвою, О. Огієнком, І. Дичківською, М. Клариним, О. Морозом, І. Підласним, О. Пехотою, Л. Прокопів, Н. Колесніковим та іншими науковцями.

Під інноваціями в широкому змісті розуміється використання нововведень у вигляді нових технологій, видів продукції і послуг, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, комерційного, адміністративного або іншого характеру. У сучасних умовах розвиток інноваційних технологій навчання відбувається в напрямі пошуку дидактичних і методичних механізмів поєднання базової (основної, опорної) технології з іншими, які в цьому контексті є допоміжними [2].

Інноваційні педагогічні технології включають в себе використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), проектної діяльності, методів активного та інтерактивного навчання, групової та колективної роботи, дистанційного навчання тощо. Ці технології забезпечують можливість студентам активно брати участь у навчальному процесі, розвивати критичне мислення та творчі здібності, сприяють формуванню соціальних та комунікативних навичок.

Незважаючи на те, що інноваційні педагогічні технології мають багато переваг, вони також зустрічаються з певними проблемами в процесі їх використання. Одна з найбільш поширених проблем – це відсутність належного обладнання та програмного забезпечення для проведення навчання з використанням ІКТ.

Крім того, необхідна підготовка педагогів до використання інноваційних технологій у навчальному процесі. Це включає в себе як технічну, так і методичну підготовку.

Інноваційні педагогічні технології також можуть вимагати більшого зусилля з боку студентів для їх ефективного використання. Наприклад, проектна діяльність може вимагати від студентів більшої самостійності та організованості, ніж традиційні методи навчання.

Крім того, деякі студенти можуть відчувати дискомфорт або незручності у використанні нових технологій, особливо якщо вони не звикли до роботи з комп'ютером або іншими електронними пристроями.

Неефективне використання педагогічних технологій може мати негативні наслідки для якості фахової підготовки майбутніх фахівців охорони праці.

Наприклад, якщо ІКТ не використовуються належним чином, це може призвести до зниження якості навчального процесу та знань, які здобувають студенти.

Також може бути знижена мотивація студентів до навчання, якщо вони не бачать використання інноваційних технологій у процесі навчання як щось корисне та практичне.

Для забезпечення ефективної підготовки майбутніх фахівців охорони праці, необхідно використовувати різноманітні педагогічні технології, які б відповідали вимогам сучасного ринку праці та забезпечували розвиток компетенцій, необхідних для роботи у цій сфері. Проте, важливо бути готовим до проблем, які можуть виникнути в процесі використання інноваційних технологій, та дбати про підготовку педагогів до використання новітніх технологій у навчальному процесі. Від педагогів вимагається не тільки знання технічних аспектів використання ІКТ, але й здатність до адаптації та інноваційної діяльності.

Ефективність застосування інноваційних технологій у процесі підготовки майбутнього фахівця забезпечується різноманітністю форм поданої інформації, високим ступенем наочності; можливістю моделювання різноманітних ситуацій; можливістю організації колективної та індивідуальної дослідницької роботи; можливістю диференціювати роботу студентів залежно від рівня підготовки; можливістю організувати оперативний контроль і допомогу з боку викладача; можливістю студента активно включатися у процес пізнання [1, 186–187].

Для підготовки педагогів до використання інноваційних технологій у навчальному процесі необхідно забезпечити проведення курсів підвищення кваліфікації з даної тематики, організувати семінари та тренінги, підтримувати зв'язок між фахівцями з педагогіки та технологій, створювати спеціальні навчальні програми.

Крім того, важливо забезпечити належний рівень матеріально-технічної бази, щоб забезпечити студентам доступ до сучасних засобів навчання та ІКТ. Для цього необхідно відповідно оновлювати комп'ютери та програмне забезпечення, забезпечувати наявність спеціалізованого обладнання та матеріалів.

Також важливо стимулювати студентів до активної участі у навчальному процесі, надавати їм можливість займатися самостійною роботою, проводити дослідження та експерименти з використанням новітніх технологій.

В Українській освіті найпоширеніші ІКТ включають:

- Комп'ютери та ноутбуки – вони є основним інструментом для роботи з інформацією, навчальним матеріалом, електронними підручниками та програмним забезпеченням.

- Інтернет – він надає можливості для швидкого та зручного доступу до великої кількості навчальних ресурсів, електронних бібліотек та баз даних.

- Електронні підручники – це цифрові версії традиційних підручників, які містять інтерактивний матеріал, відео- та аудіофайли, тести та завдання для самоперевірки.

- Електронні навчальні платформи – це спеціальні веб-сайти, які дозволяють вчителям та учням спілкуватися та навчатися в онлайн-режимі, використовуючи відеоконференції, чати, форуми та інші інтерактивні інструменти.

- Мультимедійні засоби – вони дозволяють використовувати відео, аудіо та графічні елементи для покращення якості та ефективності навчання. Це можуть бути проектори, інтерактивні дошки, звукові системи та інші засоби.

- Мобільні пристрої – такі як смартфони та планшети, дозволяють учням та вчителям навчатися та спілкуватися в будь-який час та в будь-якому місці, використовуючи спеціальні мобільні додатки.

До ІКТ які використовуються в освіті також можна віднести різне програмне забезпечення.

- Системи управління навчальним процесом (СУНП) – це комп'ютерні програми, які дозволяють вчителям та адміністраторам керувати навчальним процесом, включаючи планування уроків, створення розкладу, записи до журналу, оцінювання та статистику успішності учнів.

- Комп'ютерні програми для навчання мови – такі як Rosetta Stone, Duolingo та інші, дозволяють вчителям та учням навчатися мовам.

- Спеціалізовані програми для викладання наукових предметів – такі як програми для математики та фізики, дозволяють вчителям демонструвати та розв'язувати складні задачі та відображати графіки та діаграми в реальному часі.

- Сервіси тестування та перевірки знань – такі як Kahoot, Quizlet та інші, дозволяють вчителям створювати тести та ігри для перевірки знань учнів та збору статистики.

- Програми для створення та редагування відео та звуку – такі як Adobe Premiere Pro, Audacity та інші, дозволяють учням творчо використовувати мультимедійні елементи для створення відео та аудіоматеріалів, що забезпечує більш зручну та цікаву форму навчання. Інші програми, такі як Google Docs та Microsoft Office, дозволяють створювати, редагувати та ділитися документами в режимі реального часу.

Також в освітніх закладах поширені програмні засоби для віддаленого навчання та спілкування, такі як Zoom, Skype, Teams та інші. Ці програми дозволяють проводити онлайн-уроки, відеоконференції та спілкування у режимі реального часу, що робить навчання більш доступним та зручним.

Усі ці програмні засоби є невід'ємною частиною ІКТ в освіті та дозволяють забезпечити ефективнішу та цікавішу форму навчання.

У підсумку, використання інноваційних педагогічних технологій є важливим елементом підготовки майбутніх фахівців охорони праці. Це дозволяє підвищити якість навчання, забезпечити розвиток компетенцій та вмінь, необхідних для роботи у даній сфері. Проте, для досягнення ефективної реалізації інноваційних педагогічних технологій у фаховій підготовці майбутніх фахівців охорони праці, необхідно враховувати індивідуальні особливості кожного студента, його потреби та рівень підготовки.

Для цього можна використовувати індивідуальний підхід до навчання, де студентам надається можливість вибирати рівень складності завдань, тему роботи або форму контролю знань. Крім того, можна використовувати технології дистанційного навчання, що дозволяє студентам займатися навчанням з будь-якого місця та в зручний для них час.

Окрім того, важливо забезпечити підтримку та мотивацію студентів до вивчення нових технологій. Для цього можна створити навчальні групи, де студенти зможуть обмінюватися досвідом та знаннями, спільно працювати над проектами, а також проводити конкурси та заохочувальні заходи.

Усі ці заходи допоможуть підготувати майбутніх фахівців охорони праці до використання сучасних технологій та дозволять досягти більш високих результатів у процесі навчання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Інноваційні педагогічні технології: посібник / ред. О. Огієнко. Київ, 2015. 314 с.
2. Литвин А. Ф. «Впровадження в навчальний процес інноваційних технологій.» Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2019. 1079 p.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ КОМПОНЕНТІВ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ

Корабель М. В.

*Науковий керівник – Головченко С. І., кандидат економічних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Державна служба України з надзвичайних ситуацій постійно працює над підвищенням вимог до працівників служби цивільного захисту. Сучасний працівник ДСНС повинен вміти налагоджувати комунікативні зв'язки з колегами, підлеглими, населенням тощо. Він має бути толерантним, комунікабельним, вміти конструктивно спілкуватися, попереджувати та вирішувати конфлікти. Тобто у нього має бути сформована професійна комунікативна компетентність [1].

Особистість формується та розвивається в процесі суспільних відносин, в які особистість включається на певному етапі свого життя та діяльності. Багатство та глибина особистості зумовлені її зв'язками зі світом, з іншими людьми, уявленнями про себе [2].

Вступ до вищого навчального закладу ДСНС змінюється соціальна роль особистості. Курсант починає самостійно організовувати своє життя, контролювати свої вчинки та дії. Це вимагає від нього самоуправління, самосвідомості. В цей час також активно формується професійна самосвідомість, яка допомагає молодій людині одержати якісну освіту, стати конкурентоспроможною особистістю на ринку праці.

Головними напрямками життєдіяльності курсанта вищого навчального закладу ДСНС є професійне навчання, особистісне зростання й самоствердження, розвиток інтелектуального потенціалу, духовне збагачення, моральне та фізичне самовдосконалення. Особистість курсанта розвивається і змінюється впродовж навчання у вищому навчальному закладі та набуває тих професійно значущих якостей, до яких майбутня професійна діяльність висуває підвищені вимоги.

Мотиваційний компонент готовності курсантів ВНЗ ДСНС України до професійної комунікативної діяльності проявляється через стимулювання їх до набуття професійних, зокрема професійних комунікативних, знань, умінь та навичок.

Як свідчать результати проведеного дослідження, розвиток комунікативних здібностей залежить, перш за все, від власного бажання майбутніх працівників служби цивільного захисту саморозвиватися, набувати певні професійні комунікативні вміння і навички.

Професійна діяльність працівників ДСНС як діяльності типу «людина – людина» визначають важливість сформованості комунікативних знань, умінь і навичок, зокрема уважності та інтересу до співрозмовника, діалогічної манери спілкування, вміння отримувати задоволення від спілкування, вміння слухати співрозмовника, намагання задовольнити потреби співрозмовника у процесі спілкування, умінь вести ділову бесіду та ділові переговори тощо. Отже, професійна комунікативна діяльність працівника ДСНС має бути орієнтована на співрозмовника [1].

Аналіз результатів вивчення потреби у спілкуванні (комунікабельності) майбутніх працівників служби цивільного захисту за методикою В. Кан-Каліка та М. Нікандрова свідчить, що високий рівень сформованості потреби у спілкуванні притаманний 7,0 % курсантів, достатній рівень – 22,3 % курсантів, середній рівень – 25,3 % , низький рівень – 28,2 % курсантів. У зв'язку з означеним очевидно стає

проблема вдосконалення теоретичної і практичної комунікативної підготовки майбутніх працівників ДСНС України.

У повсякденній діяльності працівники служби цивільного захисту мають різноманітні ситуації психологічної боротьби, конфліктної взаємодії різного рівня, агресивного спілкування. Працівнику ДСНС протипоказані примітивність, вульгарність, професійна некомпетентність і тим більше – грубість.

Комунікативні якості майбутніх працівників служби цивільного захисту проявляються в комунікативних взаємовідносинах, які відображають активність психологічних взаємозв'язків індивідів. Суттєвими показниками комунікативних взаємин є засоби та способи спілкування. Ефективність стилів спілкування залежить від ситуацій, що виникають у процесі спілкування, та необхідності миттєвого орієнтування в них та реагування. У залежності від індивідуального стилю спілкування, кожна особистість може застосовувати різні засоби спілкування в залежності від ситуації та психологічного стану в момент комунікаційної взаємодії.

Низький рівень сформованості навичок ділового спілкування негативно впливає на ефективність професійної діяльності працівників Державної служби цивільного захисту. Саме тому в процесі навчальної діяльності у вищому навчальному закладі ДСНС необхідно приділяти увагу формуванню і розвитку професійної комунікативної компетентності майбутніх працівників служби цивільного захисту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17.
2. Хачумян Т. І. Формування критичного мислення студентів вищих навчальних закладів засобами інформаційних технологій : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / Т. І. Хачумян. – Харків, 2005. – 221 с.

ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

*Коломієць Я. Г., Корж Н. В.
Університет Григорія Сковороди в Переяславі*

Застосовувані сьогодні методи аналізу та оцінки ділової активності мають значні недоліки, які не дозволяють реалізовувати аналіз активності персоналу та виконує різні функції. Тому розвиток наукових підходів до управління діловою активністю персоналу, забезпечує основу конкурентоспроможності та інноваційного розвитку, у тому числі в період реалізації стратегії змін (Наприклад, в умовах розгортання потенціалу сформованих кластерів) [2].

Управління потенціалом має спрямовувати підприємство на інновації та розвиток, здатність до змін та модернізацію, активне використання людського капіталу та інформаційних технологій [2]. Враховуючи зміни, що відбуваються у сучасній практиці управління підприємством, при побудові моделі управління потенціалом підприємства підвищується необхідність дослідження впливу людського капіталу.

Персонал є центральною ланкою створюваної працездатної та мотивованої команди однодумців нового кластера. У цих умовах ставка на персонал стає найважливішим фактором успіху.

Управлінню ділової активності персоналу, в даний час, дослідниками та практиками приділяється значна увага [1], вивчення цього аспекту тісно пов'язані з вивченням процесів управління інтелектуальними активами.

Частина авторів розглядає інтелектуальні людські ресурси як сукупність інтелектуальних активів та інтелектуальних людських ресурсів, які сприймаються як інтелектуальний капітал. Важливість обліку специфіки та процесу розвитку інтелектуального капіталу підтверджується великою кількістю досліджень, проте єдиної думки про структуру системи управління інтелектуальними ресурсами, що сформувалися поки що немає.

Як і раніше, значна кількість проблем не мають комплексної та цілісної опрацьованості, у тому числі і процес перетворення інтелектуальних людських ресурсів в інтелектуальні активи.

Ділова активність персоналу є головним фактором, що впливає на процес таких перетворень, оскільки дозволяє встановити залежність створення інтелектуальних активів від особистих якостей, професійних умінь та знань. Успішність інноваційної діяльності безпосередньо залежить від інтелектуальності та творчості, що виявляються в процесі праці основного персоналу. Трудова активність персоналу є насправді творчою. Саме творча чи ділова активність сприяють не просто створенню інтелектуальних активів, а їх якісним та вартісним характеристикам, що дозволяють впливати на конкурентність та економічний результат, за допомогою формування механізму їх трансформації в контексті стратегії розвитку.

Ряд авторів, розвиваючи теорію управління організаціями та інтелектуальним капіталом, особливу увагу приділяють дослідженню процесів взаємодії інтелектуальних та ділових людських ресурсів, що ведуть до створення інтелектуальних активів.

Дослідження праць зарубіжних та вітчизняних авторів мають високий інтерес до проблем управління інтелектуальними активами, інтелектуальним та людським капіталом.

Так, питання творчості працівників у концепції управління знаннями розглядають наступні автори: Б.З. Мільнер (виробництво знань), В. І. Нонак (управління корпоративною творчою енергією організації), О. М. Мельников (концепція ділової активності), Ю. П. Аніскін та Н. К. Моїсеєва (інтелектуальної активності персоналу), Л. І. Лукічова та Є. В. Єгоричева (внутрішньо-фірмове управління інтелектуальними активами), Д. М. Єгоричев (людський та соціальний капітал) тощо.

Васильєва Ю. Л., Гончаров А. І., Колесников Г. І., Козирев А.М., Огурцова М.А., досліджуючи різні аспекти інтелектуального капіталу, такі як: людський фактор, потенціал, капітал, у тому числі інтелектуальний капітал, обґрунтовують відмінності інтелектуального капіталу та людського капіталу, без опори на творчі аспекти.

Ряд інших авторів, зокрема: Критський М. М., Гойло В., Васильєв П. П., формулюють поняття «творчий капітал», ґрунтуючись саме на творчих складових людського капіталу. Лукічова Л. І., Єгоричев Д. М. до складу інтелектуального капіталу включають інноваційну активність персоналу, а Кокорев І. А. до складу людського капіталу включає творчі здібності. Гретченко О. І. включає творчу активність у людський фактор.

Зарубіжні автори Д. Маврідіс, Дж. Мортісен, Х. Ларсен, П. Бах, Є. Карсон, Р. Ранзін, А. Уайнфілд, Х. Масден, З. Баон, Дж. Докко, К. Люкареллі не виділяють творчі компоненти у складі людського капіталу, а Т. Стюарт, Б. Марр включають творчість у склад людських ресурсів інтелектуального капіталу [3].

Результат дослідження дозволяє зробити висновок, що не лише сам термін «ділова активність», але і методика його оцінювання не визначено. На наш погляд, це обумовлено тим, що автори недостатньо точно визначають сутність самого явища.

Ділова активність це характеристика результатів діяльності, властивих саме персоналу. Тому правильно було б розглядати ділову активність за функціями персоналу – оцінка результатів виконання кожної конкретної функції дозволить у сукупності визначити ділову активність. Це підтверджується думкою значної частини авторів, які вважають, що ділова активність проявляється у динаміці розвитку, у досягненні поставленої мети, в ефективному використанні економічного потенціалу, розширенні ринків збуту продукції, швидкості обороту оборотних коштів та т.д.

Дослідження науково-методичної бази, показало відсутність у справжній момент не лише єдиного розуміння ділової активності, а й методичного інструментарію управління діловою активністю – не розроблено концептуальні основи управління діловою активністю, відсутнє економічне моделювання результатів діяльності, немає методичного інструментарію та організаційного забезпечення управління діловою активністю [4].

Продиктований реальними потребами практики, пошук нових підходів до управління діловою активністю знайшов відображення в дослідженнях І. Ансоффа, М. Армстронга, Р. Берда, Дж. Г. Бойєтта та Дж. Т. Бойєтта, П. Друкера, Г. Мейлора, П. Макмастера, Т. Пітерса, І.Саласа, С. Таненбаума, Р. Уотернена, Ф. Хайзе, М. Хільба та інших американських та європейських вчених.

Аналіз свідчить, що чіткої, однозначної ідентифікації цієї проблеми немає. Не визначено параметри, за допомогою яких можна кількісно виміряти ділову активність, не опрацьовано напрями взаємозв'язку ділової активності з такими важливими його характеристиками як ефективність та результативність, не ясно як кореспондуються ділова активність та результативність між різними сферами діяльності підприємства, наскільки ділова активність пов'язана з вирішенням поточних та стратегічних завдань підприємства, і, нарешті, як взаємопов'язана ділова активність персоналу із системою морально-матеріального стимулювання та кар'єрного зростання співробітників та соціальною відповідальністю бізнесу.

Ділова активність персоналу є головним фактором, що впливає на процес перетворення інтелектуальних людських ресурсів в інтелектуальний актив, який в кінцевому підсумку являє собою науково-технічні ідеї, інтелектуально-інформаційні ресурси та продукти. При цьому інтелектуальні людські ресурси характеризуються рівнем освіти та кваліфікацією, практичним досвідом, творчими здібностями, потребою у творчості, творчою активністю та іншими властивостями потенціалу та діяльність персоналу.

Інтелектуальні активи формуються саме активністю персоналу, при цьому не заперечується значущість їх особистих якостей, знань та умінь, але саме активність дозволяє все це застосувати до створення інтелектуальних активів.

Ділова активність персоналу дозволяє охарактеризувати ступінь участі працівників у трудовій діяльності, надає безпосередній вплив на основні результати підприємства у вигляді кількості та якості продукції, яка випускається, продуктивності праці, виручки тощо.

Ділова активність персоналу є головною складовою трудової активності персоналу організації, яка, по-перше, характеризує інтелектуальну творчу діяльність працівників, по-друге, відображає міру та якість фактичної участі працівників в інтелектуально-інноваційній діяльності, по-третє, забезпечує створення інтелектуальних активів та приріст інтелектуального капіталу організації. Ділова активність, будучи властивістю людини, полягає у мобільності, підприємливості та ініціативі [5].

Освітня Організація може реалізувати свій потенціал лише за активності працівників, які перетворюють їх на економічний розвиток. Тим самим, ділова активність персоналу пов'язана із виконанням своїх основних професійних функцій. Для того, щоб людина включилася у цей процес ділової активності, вона повинна ознайомитися з продуктами та технологіями, вивчити принципи діяльності організації, тобто отримати необхідні знання та навички про відповідні умови роботи.

У зв'язку з тим, що активність, властива персоналу організації, є характеристикою його діяльності (тобто розглядається за функціями), то ділова активність – це конкретна характеристика діяльності персоналу, що виявляється у виконанні певних функціональних обов'язків та покращенні відповідних показників, що дозволяють визначати динаміку змін, у т. ч. щодо виконання кожної конкретної функції.

Розглядаючи ділову активність персоналу, слід зазначити, що ділова активність – мають різні прояви. Таким чином, проведене дослідження дозволяють зробити висновок щодо того, що кожен вид активності пов'язаний із певними функціями.

Таким чином, можна констатувати, що ділова активність є характеристикою процесу діяльності, а ефективність роботи щодо величини авансованих і спожитих ресурсів у процесі виконання відповідних функцій – це результат активної діяльності.

Не випадково, сучасні концепції використання людського фактора визначають як ключовий елемент зниження витрат і зростання продуктивності – робочої сили [6].

Таким чином, ділова активність студентів – реальний прояв ініціативної, інтелектуальної, творчої діяльності здобувачів освіти, який знаходить відображення міри та якості фактичної участі в інноваційній діяльності освітньої організації, що надає вирішальний вплив на генерування нових ідей та використання її потенційних ресурсів у процесі створення інтелектуальних активів, які безпосередньо впливають на основні результати діяльності освітньої структури.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Барбіна Є.С. Педагогічна майстерність як чинник інтеграції професійної підготовки майбутнього вчителя / Педагогіка та психологія. 1996. №3–4. С.133–141.
2. Бірюк Л. Аксіологічний підхід до формування майбутнього вчителя початкової ланки освіти / Шлях освіти. 2008. № 4. С. 24- 27.
3. Бутенко Л. Л. Формування культурної людини як мета освітнього процесу / Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. 2005. № 7(87). с. 97

4. Гончаренко С.У. Багаторівнева підготовка в педагогічному університеті / Педагогіка і психологія. 2004. №1. С.47-55.

5. Лабунська Н.О. Методики вивчення і деякі результати оволодіння знаннями з педагогічних дисциплін / Підготовка фахівця в галузі освіти: Аналіз і оцінка якості. Вип.ІІІ. Полтава: Освіта, 2016. С. 173-179/

6. Нагорна Н. В. Формування у студентів понять компетентності й компетенції / Виховання і культура. 2007. № 1 2(11 – 12). С. 266 – 268.

THE CHARACTERISTIC OF THE UNIVERSITY ACADEMIC WRITING CENTERS ACTIVITY

Kryshtal A. O., Tytarenko A. A.

*Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chornobyl Heroes
of the National University of Civil Defense of Ukraine*

Academic integrity is denoted as the commitment to and demonstration of honest and moral behavior in an academic setting. It is most relevant at the university level as it relates to providing credit to other people when using their ideas, which requires acknowledging the contributions of other people. Failure to provide such acknowledgement is considered plagiarism.

The goal of the Academic Writing Centers is to guide scientists at all stages in their careers toward a global improvement in writing skills rather than simply producing better papers. In working with PhD students in the earliest stages of their PhDs, academic institutions hope to demystify the ubiquitous 'native English speaker' in the teaching and publishing process and cultivate the 'Writerly Ear' within, a skill that will continue to serve students as they advance in their scientific careers. Not just students, but also faculty is taught to prepare delivering their courses in English, through specific training in pedagogy and communications skills adapted to international learning environments. Researchers are coached on public speaking skills in preparation for conferences. Whether through one of our training courses or our one-to-one sessions, each activity is a personalized exchange that focuses on skill-building towards full autonomy.

The Writing Center of Yale University [1] offers such services as Residential College Writing Tutors (tutors help students to figure out strategies for revision and prompt to take notes on the suggestions that arise; can also help with grammar and style, although not by proofreading the whole essay; instead, a tutor and a student might edit a paragraph together, looking for suggestions that a student can then incorporate into the rest of the paper); Writing Partners are Yale College or graduate school students selected for both their writing skills and their ability to talk about writing (they have a student's-eye view of the challenges other students will face in writing papers); Study Halls & Workshops (offer a quiet, supportive space to write in the company of other hard-working writers; the goal is an environment where students can produce their best work). Writing Partners are available to answer questions and offer feedback, and snacks are provided to fuel students' work.

The Writing Center also gives writing advice on Writing Handouts and Model Papers, Junior and Senior Essays, Resources for Multilingual Writers, Writing with Turnitin etc.

The Academic Writing Center of the University of Paris-Saclay [2] offers the scientific community an internal proofreading and coaching service for academic publications. Individual consultations are available for Article Reviews, Teacher Development Consultations (Course Design and Delivery in English), Professional Portfolios (CVs, LinkedIn Profiles), Entrepreneurial Packages in English (Pitches, Website Proofing).

Massachusetts Institute of Technology (MIT) Writing and Communication Center [3] provides free programs to the wide community of MIT undergraduate and graduate students, postdoctoral scholars, faculty, and staff, which include:

- Individual Consultations on oral, visual, and written projects (help to strategize about different types of academic and professional communication; help to think more deeply into the topic and help to see new implications in students' data, research, and ideas; address strategies to boost productivity);

- Workshops on various aspects of academic writing (help to learn and practice a problem-based approach to discovering, exploring, and focusing a research topic in order students can start writing);

- Writing Together Online program (e.g. 'Spring 2023 WTO marathon' is aimed to make progress on the research and writing projects. The 90-minute writing sessions create a community of scholars who connect, set realistic goals, and write together to motivate each other. This program is open to all MIT students, postdocs, faculty, and staff writing papers, proposals, thesis/dissertation chapters, application materials, and other writing projects).

Students can also consult on the writing process or writer's blocks that hinder their progress, including reading or note-taking strategies, pre-writing and outlining techniques, organizing and drafting ideas, avoiding procrastination, dealing with writing fear, understanding the effects of perfectionism, preventing demoralization, and conquering imposter stress.

The University of North Carolina at Chapel Hill [4] organizes different courses for students including:

- Advanced English Mini-Courses (free, non-credit graduate-level courses in research communication for students whose first language is not English, that are offered by the Writing Center and taught by English Language Specialists);

- Presentation Practice and Feedback Sessions (schedule a 45-minute individual appointment for international graduate students to practice presentation and get feedback on slides, presentation style, and any other concerns);

- US English Pronunciation (for students whose first language is not English, this course will provide instruction on the phonetics of American English and will allow for ample practice time in pairs with English native speakers and in small groups);

- Research Presentation Skills (for students whose first language is not English, this course will help non-native English speaking scholars prepare a presentation of their research in virtual meetings or webinars);

- Academic Writing for Graduate Students (for students whose first language is not English, this course will provide an overview of the stylistic features of academic writing at the graduate level. It will focus on language features of academic writing and important academic text types. Emphasis will be placed on students developing familiarity with the writing style of their own academic disciplines. This course will be taught over Zoom and will help prepare for graduate-level writing at UNC).

The University of North Carolina at Chapel Hill also has Speaking Group, which meets weekly to discuss topics of culture, university life, or language learning strategies

and resources. The goal of the group is to create a comfortable space to converse in English, to share cultural perspectives, and to build global relationships in the local community) and workshops (to learn strategies to enhance the flow between paragraphs and individual sentences; to learn techniques to control voice when students are a little nervous and to make pronunciation as understandable as possible etc.).

The Academic Writing Centers provide students with free writing assistance. These centers aim to promote a collaborative understanding of writing and composing practices. In working with tutors, the academic institutions hope students view writing as a means of better understanding course content, critical thinking, innovation, creativity, and reflective practices.

REFERENCES:

1. The Yale University Writing Center. – URL : <https://poorvucenter.yale.edu/undergraduates/writing-center>
2. The University of Paris-Saclay Academic Writing Center. – URL : <https://www.universite-paris-saclay.fr/en/recherche/services-aux-chercheurs/academic-writing-center>
3. The Massachusetts Institute of Technology Writing and Communication Center. – URL : <https://cmsw.mit.edu/writing-and-communication-center/>
4. The University of North Carolina at Chapel Hill Writing Center. – URL : <https://writingcenter.unc.edu/esl/resources/academic-integrity/>

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ОХОРОНИ ПРАЦІ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Кухарук С. В.

*Науковий керівник – Литвин А. Ф., кандидат педагогічних наук, доцент
Університет Григорія Сковороди в Переяславі*

Охорона праці – одна з найважливіших складових професійної діяльності будь-якого фахівця, особливо того, хто пов'язаний із промисловістю або будівництвом. Забезпечення безпеки праці – це не лише дотримання правил і норм, а й комплексний підхід до збереження здоров'я та життя людей, які займаються працею. Сучасний рівень розвитку науки та техніки дає можливість використовувати здоров'язберезувальні технології, які можуть значно покращити умови праці та забезпечити безпеку працівників.

Слід зазначити, що використання здоров'язберігаючих технологій у професійній підготовці фахівців у сучасних умовах має забезпечувати: орієнтацію освіти на особистість студентів закладів вищої освіти, максимальне врахування їх індивідуальних здібностей, відповідних життєвих планів; безперервний розвиток особистості студентів на основі культури життєдіяльності, виховання, оволодіння професійними знаннями і відповідними видами професійної діяльності впродовж усього життя; розвиток внутрішнього світу особистості на основі психологічно обґрунтованої діяльності двох рівнозначних у відносинах суб'єктів: педагог – учень; актуалізацію мети по формуванню в студентів внутрішньо-особистісної мотивації при задоволенні їхніх потреб; право студента на власну активність, самобутність, самостановлення, самовизначення, самореалізацію в житті [2].

Майбутні фахівці з охорони праці повинні засвоїти, що ефективне формування здорового способу життя вимагає активного залучення нації до здоров'язбережувального процесу, формування в них активної життєвої позиції щодо зміцнення і збереження власного здоров'я та безпечної організації життєдіяльності [1].

Готовність майбутніх фахівців із охорони праці до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності є важливим питанням сьогодення. Формування такої готовності може здійснюватися на різних етапах професійної підготовки майбутніх фахівців із охорони праці.

Перший етап професійної підготовки – це вища освіта в галузі охорони праці, де студенти отримують необхідні знання з цієї галузі. На цьому етапі важливо не тільки ознайомлювати студентів з правилами і нормами охорони праці, але й формувати у них свідоме ставлення до здоров'я і безпеки працівників. Для цього можна використовувати різні педагогічні методи та прийоми, зокрема використовувати кейси та ситуації, що моделюють реальні умови праці, і розвивати навички використання здоров'язбережувальних технологій.

Другий етап професійної підготовки майбутніх фахівців із охорони праці – це практична підготовка на виробництві. На цьому етапі студенти мають можливість побачити із першої руки, як виглядає реальна робота на підприємстві, ознайомитися з умовами праці, які не завжди відповідають нормам охорони праці, та здобути досвід використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності. Важливо, щоб на підприємстві студенти були супроводжувані кваліфікованими фахівцями з охорони праці, які допомагатимуть їм зрозуміти та оцінити ризики, які пов'язані з їхньою професійною діяльністю, а також дадуть рекомендації з використання здоров'язбережувальних технологій.

Третій етап професійної підготовки майбутніх фахівців із охорони праці – це професійне навчання та підвищення кваліфікації. На цьому етапі фахівці повинні отримувати нові знання та навички з охорони праці, а також вивчати та впроваджувати нові здоров'язбережувальні технології. Для цього можна використовувати різні форми професійного навчання, наприклад, семінари, тренінги, відеоуроки, майстер-класи тощо. Важливо, щоб професійне навчання було системним та охоплювало всі аспекти здоров'язбережувальних технологій, що застосовуються в різних галузях виробництва.

Отже, формування готовності майбутніх фахівців із охорони праці до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності є важливим завданням, яке потребує системного підходу та узгоджених зусиль з боку всіх сторін. Для досягнення цієї мети необхідно:

1. Забезпечити кваліфіковану підготовку фахівців із охорони праці в університетах та інших навчальних закладах.
2. Розробити програми та навчальні матеріали з охорони праці, які містять інформацію про здоров'язбережувальні технології та сприяють формуванню готовності майбутніх фахівців до їх застосування.
3. Забезпечити можливість студентам отримувати практичні навички на виробництві, де вони зможуть вивчити та застосовувати здоров'язбережувальні технології.
4. Здійснювати професійне навчання та підвищення кваліфікації фахівців із охорони праці з охопленням всіх аспектів здоров'язбережувальних технологій.
5. Підтримувати постійний діалог між університетами та виробництвом з метою узгодження навчальних програм та врахування потреб ринку праці.

6. Залучати до формування готовності майбутніх фахівців до використання здоров'язбережувальних технологій різні зацікавлені сторони, такі як професійні спілки, підприємства, органи державної влади тощо.

Таким чином, формування готовності майбутніх фахівців із охорони праці до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності є актуальним завданням, яке вимагає поєднання теорії та практики. Це стосується не лише майбутніх фахівців із охорони праці, а й всіх працівників, які працюють у різних сферах діяльності.

Застосування здоров'язбережувальних технологій в професійній діяльності дозволяє зменшити ризики для здоров'я людей та зберегти їх працездатність на тривалій період часу. Наприклад, застосування ергономічних принципів при організації робочого місця допомагає зменшити навантаження на тіло працівника та запобігти розвитку професійних захворювань, пов'язаних зі скелетно-м'язовою системою. А використання засобів індивідуального захисту допомагає запобігти пошкодженням органів зору, слуху, дихальної та шкірної систем.

Окрім формальної освіти, не менш важливою є самоосвіта та постійне підвищення кваліфікації фахівців із охорони праці. Для цього варто використовувати різні форми навчання, такі як вебінари, тренінги, курси підвищення кваліфікації, науково-практичні конференції та семінари. Це дозволить майбутнім та діючим фахівцям не лише поглиблювати свої знання, але й знайомитися з новітніми технологіями та методами, що використовуються у сфері охорони праці.

Важливим є також формування відповідальної поведінки щодо здоров'я та безпеки на робочому місці. Майбутні фахівці мають бути усвідомлені про важливість свого здоров'я та безпеки на роботі і повинні знати, які засоби і методи можуть допомогти їм захистити себе від ризиків. Також необхідно виховувати в них уміння оцінювати ризики та приймати обґрунтовані рішення щодо здоров'я та безпеки на роботі.

Отже, здоров'язбережувальні технології є невід'ємною складовою професійної діяльності працівників різних сфер, і формування готовності майбутніх фахівців із охорони праці до їх використання є важливим завданням, яке повинно розв'язуватися на різних рівнях. Потрібна співпраця між університетами, виробництвом та професійними спілками для розробки та впровадження в навчальні програми новітніх здоров'язбережувальних технологій та методів, які допоможуть майбутнім фахівцям у майбутній професійній діяльності. Крім того, важливим є включення практичних занять, стажувань та професійних практик в навчальні програми, щоб майбутні фахівці мали можливість практично застосувати набуті знання та вміння в реальних умовах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бокшиц О.М. Формування здоров'язберігаючої компетентності студентської молоді у ході вивчення дисципліни «Пожежна безпека виробництва» / Здоров'я дітей і молоді: безпекові та психолого-педагогічні аспекти. *Коллективна монографія / за загальною редакцією професора Н.І. Коцур.*, Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.): Домбровська Я.М., 2018. С. 40 – 55.
2. Шукалюк Г. П. Розвиток здоров'язбережувальної компетентності здобувачів професійної освіти на уроках охорони праці. *Збірник наукових праць УДТПУ.* Умань: УДТПУ, 2018. ч.2. С.272–281.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОХОРОНИ ПРАЦІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ

Лисих О. І.

*Науковий керівник – Литвин А. Ф., кандидат педагогічних наук, доцент
Університет Григорія Сковороди в Переяславі*

Охорона праці – це складний і важливий аспект діяльності підприємств і організацій, який вимагає від фахівців не тільки знання теоретичних основ, а й вміння застосовувати їх на практиці. Щоб забезпечити безпеку праці та запобігти виникненню нещасних випадків, необхідно мати професійну культуру. У цій статті розглянемо методологічні підходи до формування професійної культури майбутніх фахівців охорони праці у професійній підготовці.

Формування професійної культури майбутніх фахівців охорони праці повинно відбуватися в ході їх професійної підготовки. Крім того, необхідно забезпечувати студентам можливість не лише засвоювати певну систему працезахоронних вмінь та навичок, але й розвивати їх критичне мислення, здатність оцінювати різні професійні завдання, формувати готовність до прийняття оптимальних рішень у небезпечних та аварійних ситуаціях.

Формування професійної культури майбутніх фахівців охорони праці у професійній підготовці може бути забезпечено за допомогою різних методологічних підходів. Розглянемо деякі з них.

Інтегрований підхід.

Один з найбільш ефективних підходів до формування професійної культури майбутніх фахівців охорони праці – це інтегрований підхід. Цей підхід передбачає поєднання теоретичного та практичного навчання. Наприклад, під час вивчення дисциплін з охорони праці студенти повинні мати можливість відвідувати виробництва, ознайомлюватися з процесами виробництва та інспектувати робочі місця. Це дозволить студентам отримати практичні навички та навчитися застосовувати теоретичні знання на практиці. Такий інтегрований підхід забезпечує не тільки високий рівень професійної підготовки студентів, але й формування в них професійної культури.

Як зазначають М. Артишевська, О. Вознюк, І. Козловська, та інші науковці, інтегративний підхід в освіті – це підхід, що веде до інтеграції змісту освіти, тобто доцільного об'єднання його елементів у цілісність у процесі формування професійно-педагогічної компетентності викладача. Він сприяє узгодженню змісту навчальних дисциплін, об'єднанню навчальних дисциплін щодо засвоєння пізнавальних і технологічних проблем [1-4].

Компетентнісний підхід.

Компетентнісний підхід є ще одним ефективним методологічним підходом до формування професійної культури майбутніх фахівців охорони праці у професійній підготовці. За таким підходом, в основу професійної підготовки студентів покладається формування компетенцій – системи знань, умінь та навичок, необхідних для виконання професійних обов'язків. Компетентнісний підхід включає у себе індивідуальний та колективний підхід до професійної підготовки, розвиток критичного мислення та ініціативності студентів, а також залучення до професійної діяльності різних джерел інформації.

Поняття «компетентнісний підхід» В. Химинець ототожнює зі спрямованістю освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Компетентнісний

підхід скеровує освіту на формування цілого набору компетентностей (знань, умінь, навичок, ставлень тощо), якими мають оволодіти майбутні фахівці. При цьому науковець наголошує на тому, що традиційна система освіти акцентувала основні зусилля на набутті знань, умінь і навичок, що догматично абсолютизувало знання і сформувало знанневий підхід до навчання. Основна увага при цьому фокусувалася на самих знаннях, а те, для чого вони потрібні, залишалося поза увагою [5].

Проектний підхід.

Проектний підхід – це ще один ефективний методологічний підхід до формування професійної культури майбутніх фахівців охорони праці. За таким підходом, процес навчання передбачає реалізацію студентами конкретних проектів з різних напрямків охорони праці, що дозволяє їм навчитися плануванню, організації та контролю за процесом виконання проекту, роботі в команді та розвитку креативності та ініціативності. Проектний підхід дозволяє студентам реалізувати свої ідеї та досвід у практичній діяльності, що є важливим чинником у формуванні професійної культури.

Також проектний підхід дає змогу знайти баланс між академічними знаннями та практичними вміннями, задовольнити прагнення особистості до вільного вибору діяльності з опорою на зацікавленість та особистісну значущість проблем, що вирішуються.

Системний підхід.

Системний підхід – це ще один методологічний підхід, що допомагає формувати професійну культуру майбутніх фахівців охорони праці. За таким підходом, процес навчання базується на розумінні взаємозв'язків між різними елементами системи охорони праці та їх взаємодії. Системний підхід дозволяє студентам розглядати проблему з різних сторін та знаходити рішення, яке не тільки вирішує конкретну проблему, але й не має негативних наслідків для інших елементів системи.

Методологічна специфіка системного підходу полягає в тому, що метою дослідження є вивчення закономірностей і механізмів утворення складного об'єкта з певних складових. При цьому особлива увага звертається на різноманіття внутрішніх і зовнішніх зв'язків системи, на процес (процедуру) об'єднання основних понять у єдину теоретичну картину, що дає змогу виявити сутність цілісності системи.

Таким чином, методологічні підходи до формування професійної культури майбутніх фахівців охорони праці у професійній підготовці включають в себе комплексну систему методів та прийомів навчання, що дозволяють студентам отримувати практичні навички, розвивати креативність, ініціативність та критичне мислення. Використання таких підходів у навчальному процесі сприяє формуванню висококваліфікованих та професійно підготовлених фахівців охорони праці, які готові до викликів сучасного ринку праці.

Робота в команді є ще одним важливим аспектом формування професійної культури майбутніх фахівців охорони праці. У професійній підготовці студенти зазвичай займаються проектами та виконують завдання у групах, що дозволяє їм розвивати навички співпраці та комунікації з колегами. Робота в команді дає змогу студентам взаємодіяти та обмінюватися досвідом, а також розвивати навички лідерства та підтримки інших учасників команди.

Крім того, формування професійної культури майбутніх фахівців охорони праці потребує розвитку креативності та ініціативності студентів. Ці навички

дозволяють їм розробляти та впроваджувати нові технології та інноваційні рішення у сфері охорони праці, що є особливо важливим у змінюваному світі.

Отже, методологічні підходи до формування професійної культури майбутніх фахівців охорони праці у професійній підготовці дозволяють студентам отримати необхідні знання, навички та досвід для успішної кар'єри в цій галузі. Реалізація цих підходів у навчальному процесі забезпечує формування кваліфікованих фахівців, які вміють аналізувати складні ситуації та приймати рішення, що сприяє ефективній діяльності організацій з питань охорони праці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Арцишевська М. Р., Арцишевська Р. А. Інтеграція змісту освіти: монографія. Луцьк: Вежа, 2007. 316 с.
2. Вознюк О. В., Дубасенюк О. А. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 684 с.
3. Козловська І. Інтегративний підхід як загальнонаукова методологія в педагогічній науці: прогностичний аспект. Неперервна освіта: теорія і практика. 2003. № 1. С. 59–68.
4. Інтегративні процеси у професійній освіті: Львівська наукова школа: збірник наукових праць. [укл. Б. Т. Камінський, І. Я. Пастирська]. Львів: Сполом, 2010. 268 с.
5. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність. Тернопіль: Мандрівець, 2009. 360 с.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Луца А. А.

*Науковий керівник – Кришталь А. О., кандидат педагогічних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Підготовка майбутніх фахівців цивільного захисту здійснюється професійно-технічними навчальними закладами, навчальними і навчально-методичними центрами, структурними підрозділами вищих навчальних закладів ДСНС України. Актуальним нині є підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних виконувати поставлені завдання, зокрема із застосуванням сучасних технологій. Саме тому професійна підготовка означених фахівців повинна здійснюватися із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Досвід діяльності навчальних закладів Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС України) свідчить, що головними напрямками роботи в них поступово стають:

- технологічне забезпечення навчального процесу;
- теорія та практика державного управління;
- підготовка фахівців для підрозділів ДСНС на базі технічних засобів лабораторій, сучасних методик реєстрації та прогнозування надзвичайних ситуацій з використанням технічних даних, GPS-технологій, математичних моделей розвитку надзвичайної ситуації;

– використання в навчальному процесі сучасних методик оброблення зображень, отриманих з космічних апаратів із сенсорами високої та середньої роздільної здатності, геоінформаційних технологій, сучасної комп'ютерної техніки і програмного забезпечення тощо [1].

Аналіз психолого-педагогічної та наукової літератури показує, що підготовка майбутніх фахівців цивільного захисту повинна відповідати сучасній високо динамічній ситуації, швидкості оновлення у всіх галузях, зокрема в галузі надзвичайних ситуацій [2]. Істотним недоліком у професійній підготовці сучасних фахівців є їхній недостатній професіоналізм у використанні інформаційно-комунікаційних технологій. У сучасному модернізованому суспільстві кожен має володіти знаннями в галузі комп'ютерної техніки та бути фахівцем із застосування ІКТ у своїй професійній діяльності, вміти спілкуватися в інформаційному середовищі.

Тому у сучасних наукових дослідженнях з проблеми розроблення й упровадження технологій навчання в системі ДСНС пропонується така класифікація технологій:

– методологічні освітні технології (на рівні педагогічних теорій, концепцій, підходів);

– стратегічні освітні технології (на рівні організаційної форми взаємодії);

– тактичні освітні технології (на рівні методики) [1].

До основних методологічних технологій дослідники, зазвичай, відносять:

– теорію поетапного формування розумових дій;

– особистісно-діяльнісне навчання;

– проєктивне навчання;

– модульне (модульно-рейтингове) навчання;

– контекстне навчання;

– концентроване навчання;

– використання можливостей електронних бібліотек – нова форма інформаційних систем, ефективна і високопродуктивна робота яких забезпечується розвитком їх функцій та інструментальних засобів їхнього створення і супроводу;

– впровадження моделі віртуального середовища «Віртуальний університет». Віртуальний університет дає можливість користувачам розповсюджувати матеріали лекцій, публікацій, статей, публікувати новини та спілкуватися викладачам і студентам;

– ігрове навчання (ділова гра – форма і метод навчання, в якій моделюються предметний і соціальний аспекти змісту професійної діяльності. Призначена для відпрацювання професійних умінь і навичок);

– дистанційне навчання (отримання студентам інформації від лектора у вигляді аудіовізуального запису лекційного матеріалу. Причому необхідні відеофайли створюються автоматично під час проведення занять у групах, які навчаються очно) [2].

Вдосконалення предметної підготовки фахівців служби є можливим за рахунок організації навчально-пізнавальної діяльності з використанням програми SketchUp, за допомогою якої можна створювати і модифікувати тривимірні моделі будинків, об'єктів та інших архітектурних споруд. Основними перевагами даної програми над іншими є: зрозумілий і простий у використанні інтерфейс, імпорт та експорт різних форматів двовимірної растрової і тривимірної графіки, можливість використання плагінів, функція завантаження та використання численних

готових скриптів, створених іншими користувачами та інші. Програма візуалізації SketchUp може використовуватися як віртуальне середовище під час вивчення навчальних дисциплін з циклів природничо-наукової підготовки, професійної та практичної підготовки майбутніх рятувальників [3].

Отже, сучасну підготовку висококваліфікованих фахівців цивільного захисту у закладах вищої освіти необхідно удосконалювати шляхом ефективної організації та інформатизації навчального процесу, за допомогою впровадження передових наукових розробок у практику викладання, забезпечення високого професіоналізму науково-педагогічних працівників, створення сучасної навчально-методичної бази.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Домбровська С. М. Удосконалення механізмів упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці фахівців цивільного захисту. Харків, 2015.
2. Вдович С. М., Семенюк Н. О. Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців ДСНС. *Особистість в екстремальних умовах* : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. Львів : ФОП Корпан Б.І., 2017. 176 с.
3. Мельник Р. П., Мельник О. Г. Перспективи впровадження симуляційного навчання в освітньому процесі ДСНС України. Київ, 2018. С. 91.

ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ МОТИВАЦІЇ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Малик А. В., Акіншин А. А.

*Науковий керівник – Бокшиц О. М., кандидат історичних наук, доцент
Університет Григорія Сковороди в Переяславі*

Соціальний і цивілізаційний процес та новітні технологічні потреби на ринку праці вимагають нової концепції професійної підготовки сучасного, конкурентноспроможного фахівця, яка ґрунтується на його тісній взаємодії з ринком освітніх послуг, оскільки соціально орієнтований спосіб ведення виробництва й освітніх послуг, передбачає якісно новий рівень професійної мотивації сучасної, мобільної особистості.

Одним із значних напрямів роботи закладу вищої освіти стає переорієнтація процесу навчання з предметного на мотиваційний аспект.

Мотивація посідає головне місце у структурі особистості та є одним з основних понять, яке вживається для пояснення рушійних сил поведінки та діяльності.

Відомо, що професійна мотивація є рушійною силою якісного навчання в закладах вищої освіти та основою формування компетентного педагога професійного навчання. Формування мотивації педагогів професійного навчання передбачає створення для здобувачів вищої освіти таких умов, за яких бажані мотиви й цілі складатимуться та розвиватимуться з урахуванням набутих ними знань, умінь і навичок, їхньої індивідуальності та переконань та є важливим фактором їх конкурентності. Все це стимулює оновлення методології та змісту професійної освіти на основі реалізації принципу цілісності, що передбачає формування професійної мотивації в освітньому просторі [1].

На нашу думку актуальність формування фахової мотивації посилюється в умовах системної суспільної кризи. У сучасному сьогоднішньому соціальна незахищеність, економічна нестабільність та військові дії на території України психологічно, морально й фізично руйнують особистість і можуть викликати такі негативні явища, як вживання спиртних напоїв, вживання наркотичних речовин тощо. Також, вагомим фактором є сучасні умови вступу до закладів вищої освіти, які інколи зумовлюють до несвідомого і несамостійного вибору фаху молодою людиною. Тому процес формування професійної мотивації потребує корекції, управління та інтенсифікації педагогами, батьками, керівниками навчальних закладів і суспільством у цілому.

Проведений аналіз сучасних досліджень вказує на те, що мотивація включає всі види спонукань, а саме: потреби, інтереси, мотиви, цілі, схильності, налаштування тощо, тобто мотивація – це опосередкована процесом її віддзеркалення суб'єктивна детермінація поведінки людини.

На думку вітчизняних науковців, мотивацію складають дві групи явищ:

- сукупність мотивів або чинників як індивідуальна система мотивів;
- динамічна освіта, процес, механізм, тобто система дій з активізації мотивів певної людини [2-3].

Дослідники акцентують увагу на позитивних мотиваційних орієнтаціях в успішності здобувачів вищої освіти.

Досвід сучасних педагогів показує, що професійна мотивація здобувачів вищої освіти активно формується на 2, 3 та 4 курсах навчання, коли поглиблено вивчаються професійно-зорієнтовані дисципліни та здійснюється практика.

Як зазначають автори С.Єрохін, Ю.Нікітін та І.Нікітіна, структурними компонентами професійної мотивації є мотивація ініціації (спонукає до діяльності); мотивація селекції (сприяє вибору мети); мотивація реалізації (забезпечує регулювання, контроль реалізації виконання відповідної дії); мотивація постреалізації (уможливорює завершення виконання дії і спонукання до іншої) [2].

Методи мотивації майбутніх педагогів професійного навчання спрямовані на формування позитивних мотивів навчання, стимулюють пізнавальну активність і одночасно сприяють збагаченню здобувачів вищої освіти навчальною та професійною інформацією.

Такі групи методів стимулювання і мотивації можна умовно поділити на дві великі підгрупи. До першої з них належать методи формування пізнавальних інтересів у майбутніх педагогів професійного навчання. До другої – методи, спрямовані переважно на формування почуття обов'язку та відповідальності в навчанні.

До методів формування пізнавального інтересу належать:

- Створення на занятті ситуації цікавості.
- Використання цікавих аналогій.
- Створення ситуації новизни.
- Навчальні дискусії.
- Стимулювання за допомогою аналізу життєвих ситуацій.
- Створення ситуації успіху в навчанні [1].

Для позитивних результатів формування фахової мотивації педагогів професійного навчання в закладах вищої освіти потрібно розробити чіткий план дій, який сприятиме формуванню фахової мотивації та стимуляції здобувачів вищої освіти першого курсу, в якому акцентувати увагу на компоненти розвитку фахової мотивації у педагогів професійного навчання. До таких компонентів

відносяться: адаптаційний компонент; навчально-мотиваційний компонент та мотиваційно-технічний.

Також, одним із дієвих способів формування професійної спрямованості здобувачів вищої освіти є розширення їхнього досвіду фахової діяльності, якого вони набувають у процесі фахової практики та інших видів практик. У цей період відбувається вдосконалення і коригування сформованих у процесі вивчення фахових дисциплін знань і навичок. Важливо створити у закладах вищої освіти умови для досягнення здобувачами вищої освіти успіху і задоволеності від процесу та результатів педагогічної діяльності під час перебігу всіх видів практики. Це забезпечить позитивні умови формування фахової мотивації, активізацію їх подальшого всебічного особистісного розвитку у майбутній професійній діяльності [1].

Практика – це можливість виявити наявність (чи відсутність) інтересу до обраної професії, життєвих налаштувань, пов'язаних із цією професією, ступеня готовності до здійснення професійної діяльності.

Фахова мотивація і готовність майбутніх педагогів професійного навчання до педагогічної діяльності взаємозумовлені. Наявність мотивів професійної діяльності можна розглядати як один із критеріїв готовності до педагогічної діяльності педагогів професійного навчання. Суттєвий вплив на формування фахової мотивації здобувачів вищої освіти має адекватна самооцінка власної готовності до педагогічної професійної діяльності.

Механізм самоорганізації у професійному саморозвитку є не менш значущим. Він має відповідати висуненим вимогам, забезпечувати їх дотримання. Варто зазначити, що система вимог має потворні вияви. Особистість може розвивати в собі орієнтацію на пристосування до обставин, пов'язаних з відходом від вимог.

Готовність до самопізнання, уміння організувати власну діяльність, формування настанови на самоосвітню діяльність протягом життя є підставами професійної самореалізації особистості [3]. Тому мотивація професійного саморозвитку має ґрунтуватися саме на досягненні цієї мети.

Отже, для підвищення рівня підготовки сучасних фахівців до успішної конкурентоспроможної професійної діяльності на світовому ринку праці суттєвим завданням є розвиток і формування фахової мотивації здобувачів вищої освіти у ЗВО. Заклади вищої освіти мають систематично формувати мотивацію майбутніх педагогів професійного навчання до професійної діяльності за допомогою всіх видів практики, розкриття можливостей позитивного використання професійного досвіду. Активне прагнення до самореалізації є показником мотиваційної готовності до ефективної педагогічної діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бокшиц О.М., Каменська І.С. Історія розвитку та сучасний стан формування фахової мотивації у майбутніх педагогів професійного навчання / Society. Document. Communication. Соціум. Документ. Комунікація. Зб. наук. праць. Переяслав: ФОП Домбровська Я.М. 2022. Вип. 15. С. 12-32.
2. Єрохін С.А. Концепція професійної мотивації студентів як фактору конкурентності на ринку праці. / Єрохін С.А., Нікітін Ю.В., Нікітіна І.В. // Юридична наука. 2011. №1. С. 20-28.
3. Вієвська, М. Формування мотивації фахівця до безперервної професійної освіти / М. Вієвська, Л. Красовська // Вища школа. 2011. – № 1. – С. 75-82.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЛІКАРЯ ОЧИМА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Манько І.

Науковий керівник – Маруш І. В.

Черкаська медична академія

На сучасному етапі розвитку суспільства пріоритетною характеристикою спеціаліста високої категорії є його компетентність як здатність орієнтуватись у швидкоплинних умовах професійної діяльності, оскільки затребуваним є такий спеціаліст, який не чекатиме інструкцій, а ухвалюватиме самостійні рішення, відрізнятиметься мобільністю, динамізмом і конструктивністю, тому впровадження компетентного підходу в процес підготовки лікарів є стратегічним методом на шляху сучасного розвитку медичної освіти в Україні.

Реалії сьогодення потребують глибокого переосмислення поняття фахової компетентності, яке охоплює майстерне володіння професійними навичками, високу ерудицію, вміння на високому рівні виконувати лікувально-діагностичні процедури, дотримуючись при цьому загальноприйнятих біоетичних норм. Кваліфікований фахівець відповідного рівня і профілю повинен вільно володіти своєю професією й орієнтуватися в суміжних сферах діяльності, бути здатним до ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів, та готовим до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності.

Виділяють такі складові професійної компетентності лікаря:

– інтегральна компетентність (полягає в оволодінні студентом здатності розв'язувати типові і складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у професійній діяльності у галузі охорони здоров'я та у процесі подальшого навчання із застосуванням сучасних теорій та методів дослідження з використанням комплексу міждисциплінарних знань);

– когнітивна (характеризує пізнавальні здібності фахівця, здатність сприймати навчальний матеріал, наявність певних знань);

– діяльнісна (характеризує здатність фахівця застосовувати творчий підхід до діяльності, проектувати перспективи розвитку діяльності, вміння передбачати і виходити з проблемних ситуацій) [1];

– загальні компетентності – полягають у здобутті знань та розуміння у галузях наук, що вивчаються, та здатності застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях, здатність здобувати нові знання і бути сучасно освіченими, усвідомлювати можливість навчання впродовж життя. Це і розуміння принципів та методів графічного та аналітичного подання наукової інформації, використання інформаційних технологій наукових досліджень, що є невід'ємною частиною формування загальних компетентностей студентів медичного профілю. Знання та розуміння у галузях наук, що формують основи медичної освіти та здатність вільно вести спілкування на професійні теми є базовими складовими загальних компетентностей майбутнього лікаря.

Саме вони і формують *soft skills* – м'які навички, які виконують такі функції у формуванні особистості лікаря:

– гносеологічну (характеризує особистісне ставлення фахівця до проблем, його почуття, емоції, здатність до адекватної самооцінки);

– комунікативну (характеризує особливості взаємодії фахівця з оточенням, здатність вести діалог);

– мотиваційну (характеризує готовність фахівця виконувати професійну діяльність самостійно);

- інтернаціональну (характеризує готовність фахівця адаптуватися в іншомовному соціумі, толерантно ставитися до людей інших національностей);
- деонтологічну (характеризує моральні принципи фахівця);
- соціально-психологічну (характеризує здатність фахівця до професійної взаємодії з іншими). [2]

М'які навички формують основні якості лікаря не тільки, як фахівця, але і як людяної, відповідальної, здатної до емпатії та критичного мислення особистості, що є важливим для встановлення невербального та вербального зв'язку з пацієнтом.

Здатність до клінічного мислення формує майбутнього фахівця ще з моменту навчання у закладі вищої освіти, адже розвиток мисленнєвих здібностей у майбутнього лікаря є запорукою міцного фундаменту для діагностики і лікування його майбутніх пацієнтів.

Отже, професійна компетентність є сукупністю здібностей, знань, умінь і досвіду які формуються у студента під час професійної підготовки ще у закладі вищої освіти, які є необхідними для успішної професійної діяльності працівників галузі охорони здоров'я. Особливості формування професійної компетентності майбутнього лікаря визначаються інтеграцією інтелектуальних, моральних, соціальних та інших аспектів знань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лимар Л. В. Зміст і складові професійної компетентності сімейного лікаря: психологічний аспект // Вісник післядипломної освіти. Випуск 8 (37) Серія «Соціальні та поведінкові науки»
https://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/8_37_2019/Bulletin_8_37_Social_and_behavioral_sciences_Lesya_Lymar_UA.pdf
2. Дев'яткіна Т. О., Корот Е. Г., Чечьотіна С. Ю., Луценко Р. В., Сидоренко А. Г. Формування професійної компетентності студентів-стоматологів при вивченні фармакології // Українська стоматологічна академія/
<https://core.ac.uk/download/pdf/200105051.pdf>

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Мусієць Р. В., Міщук М. О.

*Науковий керівник – Бокшиц О. М., кандидат історичних наук, доцент
Університет Григорія Сковороди в Переяславі*

Відповідно до положень Концепції розвитку освіти України на 2015-2025 роки нагальним завданням якісної освіти є переорієнтація системи освіти на ефективну систему, здатну продукувати індивідів для забезпечення прискореного економічного зростання і культурного розвитку країни, свідомих, суспільно активних фахівців, конкурентоспроможних на європейському і світових ринках праці [3]. Реалізація поставлених для всієї освіти України завдань має здійснюватися різними способами – за допомогою розмаїття освітніх інституцій, форм і методів навчання, запровадження сучасного менеджменту.

Літературна розвідка вказує на те, що на сьогодні існує безліч визначень поняття дистанційного навчання. Найчастіше дистанційне навчання українські вчені визначають як навчання, де знання доставляються адресатові. Визначаючи

стратегічні напрями розвитку вищої освіти України у XXI столітті, Вадим Журавський схарактеризував дистанційне навчання як форму, що доповнює традиційні форми; воно не знає географічних і політичних кордонів; масове й одночасно індивідуальне, має винятково мотиваційну основу, тобто знання здобуваються з метою подальшої їх реалізації для забезпечення професійної кар'єри [1].

Багато сучасних науковців висвітлюють питання дистанційного навчання у своїх працях, а саме І. Ляшенко, О. Мусієнко, В. Бикова та інші.

У своїх працях науковці охарактеризували дистанційне навчання як організацію навчального процесу, за якої викладач розробляє навчальну програму, що базується на самостійному навчанні учнів та студентів [4-5].

Дистанційне навчання в системі методичної роботи – це форма організації навчального процесу та педагогічна технологія, основою якої є керована самостійна робота слухачів та широке застосування у навчанні сучасних інформаційних, комп'ютерних та телекомунікаційних технологій [1].

Виділяють декілька принципів дистанційного навчання у методичній роботі:

- принцип гуманістичності навчання;
- принцип пріоритетності педагогічного підходу для проектування методичної роботи з кадрами в системі дистанційного навчання;
- принцип педагогічної доцільності застосування нових інформаційних технологій;
- принцип вибору змісту методичної роботи;
- принцип забезпечення безпеки інформації, що циркулює в системі дистанційного навчання;
- принцип стартового рівня заходу;
- принцип відповідності технологій навчання;
- принцип мобільності навчання;
- принцип неантагоністичності дистанційного навчання відповідним формам роботи;
- принцип активного зворотного зв'язку [4].

Організація освітнього процесу із застосуванням дистанційної форми навчання при підготовці учнів ЗПТО, спонукає нас до реалізації неформальної освіти. Одним із основних видів якої є онлайн освіта, яка здійснюється із використанням дистанційних технологій навчання, сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та із застосуванням соціальних мереж, як інноваційного елементу в системі освіти [2].

Дана альтернативна форма організації індивідуальної освітньої траєкторії учнів ЗПТО використовується в освітньому процесі України не так давно, та уже набула освітньої значущості.

Популярність соціальних мереж надає можливість викладачам використовувати їх в освітньому процесі при підготовці майбутніх кваліфікованих робітників. Соціальні мережі можуть використовуватися в дистанційному навчанні як інструмент неформальної освіти, що передбачає інший тип комунікації.

Дистанційне навчання дає змогу впроваджувати інтерактивні технології викладання матеріалу, здобувати повноцінну професійно-технічну освіту або підвищувати кваліфікацію і має такі переваги, як асинхронність, ефективний інформаційний доступ, гнучкість, актуальність, зручність, модульність, економічна ефективність, інтерактивність, технологічність, оновлення ролі педагога, підвищення мотивації та самоорганізації учнів ЗПТО, зменшення соціальної

дистанції, а також відсутність географічних кордонів для здобуття освіти та навчання тощо.

Технології дистанційного навчання дозволяють здійснювати навчання на відстані, при цьому не тільки не втрачаючи якість навчання, а навпаки підвищуючи його за рахунок індивідуалізації, активних методів навчання, двосторонньої взаємодії викладача й учня ЗПТО.

Отже, серед таких нетрадиційних форм дистанційного навчання, як соціальні мережі учні закладів професійно-технічної освіти мають можливість знаходити актуальну інформацію, для розширення професійних компетентностей своїй майбутній професійній діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003.
2. Каменська І.С, Бокшиц О.М. Соціальні мережі як інструмент неформальної освіти при підготовці педагога професійного навчання. Society. Document. Communication. Соціум. Документ. Комунікація. Зб. наук. праць. Переяслав: ФОП Домбровська Я.М. 2022. Вип. 15. С. 296-314.
3. Концепція розвитку освіти в Україні на період 2015–2025 років (проект – неофіційний текст) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/doc/files/news/435/43501/project_30102014.doc (2014).
4. Ляшенко І.В. Перспективи розвитку дистанційного навчання у вищій школі. Народна освіта. Електронне наукове фахове видання. Випуск №1(25), 2015 р.
5. Мусієнко О. Л. Дистанційне навчання у вищій школі : моделі і технології / О. Л. Мусієнко, О. В. Зелінська // Наука в інформаційному просторі : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф.; 29-30 верес. 2011 р. – В 7 т. – Д-к : Біла К.О., 2011. – Т. 2. – С. 66–72.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ / СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ В УКРАЇНІ

Осика Ю. Ю.

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

Україні притаманна своєрідність процесу становлення професії соціального працівника і соціального педагога: офіційне визнання професій «соціальна робота» і «соціальна педагогіка» скоріше можна назвати юридичним оформленням тому, що було вже нагромаджене практикою, теорією, історією нашого народу. У цьому полягає особлива складність соціальної ситуації, в якій формується професія соціального педагога і соціального працівника в Україні а значить і система підготовки відповідних фахівців.

У кожній країні, в тому числі в Україні, навчання соціальній роботі повинно базуватися на власній концептуальній моделі. Закономірно, що в процесі визначення моделі підготовки соціальних педагогів необхідно враховувати і опиратися на економічні та соціальні реформи, адже власне вони впливають і вирішальним чином на сутність соціальної і соціально-педагогічної діяльності у майбутньому і на систему вимог, що пред'являтимуться до професійних

працівників цих сфер. Професія соціального педагога як і соціального працівника визнана трохи більше 10 років тому, і система професійної підготовки відповідних фахівців переживає складний період свого становлення. Визначити вірну стратегію у розвитку соціальної політики, конкретних напрямків і сфер соціальної роботи, системи підготовки кадрів для цієї сфери, боротися за утвердження і чистоту цієї професії, не допускати її девальвації — для України сьогодні надзвичайно важливі питання [1].

Професійна підготовка спеціалістів для соціальної сфери здійснюється у вузах різних напрямків: університетах класичного профілю, педагогічних університетах, академіях, педагогічних, медичних, технічних, юридичних, економічних інститутах.

На даний час в Україні можна виділити наступні рівні підготовки кадрів для соціальної сфери:

1. Допрофесійна підготовка на курсах, у школах, ліцеях. Випускники цих закладів, отримавши середню освіту, можуть працювати у відповідних закладах і обслуговувати хворих, престарілих, одиноких.

2. Навчання у середніх навчальних закладах дає можливість очолити відділення обслуговування на дому, відділення денного перебування, невідкладної соціальної допомоги та інші відділення із обслуговування хворих, престарілих, одиноких.

3. Навчання у вищих закладах освіти (термін навчання 4-5,5 років); особи, які мають вищу освіту, можуть навчатись на спеціальних факультетах післядипломної освіти (від 1 до 3 років). У свою чергу, вища професійна освіта має 3 ступені: підготовка бакалаврів (4 роки), спеціалістів (5 років), магістрів (6 років). Останні після отримання диплому мають право займатися навчально-педагогічною та науково-дослідницькою роботою.

4. Перепідготовка і підвищення кваліфікації працюючих спеціалістів (система різноманітних курсів, стажувань і т.д.).

5. Підготовка науково-викладацьких кадрів. На сьогодні в Україні діють вчені ради по захисту дисертацій, у яких успішно захищаються докторські і кандидатські дисертації із різноманітних проблем соціальної роботи та соціальної педагогіки. Характерно, що поряд із викладачами успішно захищають свої наукові дослідження практики: спеціалісти комітетів соціального захисту населення, спеціалісти центрів соціальних служб для молоді, управлінські кадри.

Заслуговує на увагу той факт, що в Україні здійснюється розробка державних освітніх стандартів професійної освіти, розробляються освітньо-кваліфікаційні програми та освітньо-кваліфікаційні характеристики фахівців, документи навчально-методичного супроводу навчального процесу.

Сьогодні в Україні застосовуються різноманітні форми допрофесійної підготовки, які здійснюються у наступних типах освітніх закладів:

- у загальноосвітніх закладах (школах, ліцеях, гімназіях, технікумах);
- у закладах додаткової освіти (будинках дитячої творчості, соціально-педагогічних клубах, гуртках, факультативах, групах помічників соціальних педагогів);
- у вищих закладах освіти (факультетах майбутнього соціального педагога, очно-заочних школах соціального педагога);
- у взаємодії «загальноосвітній заклад — вищий заклад освіти» (соціально-педагогічних класах, спеціалізованих класах з конкретного профілю, педагогічних коледжах та ліцеях, школах майбутнього соціального педагога) [3].

Сьогодні в нашій країні, як і в інших країнах світу питання стоїть так : навчання соціальної роботі не може тільки пасивно відображати соціальний розвиток, воно повинно вести активний пошук шляхів вирішення соціальних проблем, що з'являються. Професіоналів для соціальної сфери потрібно готувати таким чином, щоб вони були здатні змінити, усунути і коректувати негативні соціальні прояви у суспільстві. А це можливо лише у закладах освіти, які будують навчання на нових позиціях і враховують тенденції розвитку соціальної політики в країні.

Підготовка фахівців для соціальної і соціально-педагогічної роботи в нашій країні також має певні проблеми. Перш за все вимагає серйозного вдосконалення технологія підготовки майбутніх фахівців; вищі учбові заклади потребують серйозної державної підтримки в плані фінансової допомоги, матеріально-технічного забезпечення навчального процесу, активізації процесів підготовки професорсько-викладацького складу як у країні так і за рубежом. Актуальною є проблема перепідготовки працівників соціальних служб: адже функціонуючі соціальні служби на 60-70% укомплектовані фахівцями, які не мають відповідної професійної підготовки. Гострою для України є проблема підготовки підручників, посібників з соціальної і соціально-педагогічної роботи, пакетів навчально-методичної документації [2].

Перед соціальною освітою в Україні стоїть складне завдання — збалансувати складну ситуацію сьогодення, поставивши в центрі уваги людину, зробивши на неї ставку, особливо людину, чия безпека, життєвий рівень, права і благоустрій бажають значно кращого. І саме тут навчання соціальної роботі повинно відігравати провідну роль. Для вирішення цього завдання потрібен весь досвід, знання, які нагромаджені в нашій країні таку і за рубежом і які ми повинні навчитися мудро використовувати і розвивати.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гордєєва Т.С. (2017). Сучасний стан і тенденції професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері соціального забезпечення в Україні, (8), 19–25.
2. Міщик Л.І. Соціальна педагогіка: досвід та перспективи.- Запоріжжя, 1999.- 248с.
3. Савельчук І. Б. (2016). Підготовка соціальних працівників за сучасних умов: інноваційні тенденції, (1), 120-125.

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК ФАКТОР ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ

Приньов С. М.

*Науковий керівник – Охріменко О. О., доктор економічних наук, професор
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Становлення студентів як майбутніх професіоналів відбувається через поєднання прагнення до досконалості із соціальною відповідальністю перед різними групами стейкхолдерів.

Від глобального до локального. Згідно всесвітньої декларації про вищу освіту для XXI століття (UNESCO): «...місія вищої освіти сприяти стійкому розвитку

та вдосконаленню суспільства» [1]. Навчальним закладам важливо сприяти формуванню соціальної відповідальності у студентської молоді. При цьому вплив на студентів особистих прикладів викладачів та керівництва вишів має відчутний ефект, оскільки у тому числі і від них залежить якість навчання, усвідомлення відповідальності за дії і вчинки, залученість у життя вишу та закладання основних принципів соціальної відповідальності. У цьому контексті можна спостерігати інтеграцію професійної та соціальної відповідальності і становлення на цій основі майбутнього фахівця. Традиційні функції університетів охоплюють дослідження та навчання з метою надання студентам знань і навичок, які вони зможуть використати у своєму житті [2, с. 399]. Разом з тим з огляду на важливість суспільного розвитку як важливого аспекту, який впливає на освітню систему і водночас залежить від неї, ще однією функцією, яку мають виконувати університети – це громадянська освіта, яка серед іншого, навчає студентів бути демократичними, патріотичними, турботливими, справедливими, та поважними членами суспільства. [3]

Персональна відповідальність. Не має значення – в студентському чи у повсякденному житті – кожен студент має нести персональну відповідальність перед собою та суспільством за свої вчинки та діяльність. Адже, кожна позитивна зміна чи дія, спрямована на покращення суспільно-важливої задачі, – це ще один внесок у наш загальний добробут та подальший розвиток. Бездіяльність чи «нейтральність», відповідно, навпаки призведе до деструктивних змін та погіршення рівня життя як окремої громади так і країни в цілому.

Вміння приймати самостійні рішення – є дуже важливою рисою зрілої людини, адже таким чином формується почуття відповідальності за свої дії. Це, в подальшому житті, до речі, буде дуже корисним як в особистому житті так і у професійному.

Україні потрібні свідомі громадяни, які можуть самостійно приймати рішення та відповідати за свої вчинки, бути агентами продуктивних змін та визначати нові орієнтири розвитку. Революція на граніті (протести студентів, які тривали з 02 по 17 жовтня 1990 року в УРСР) є яскравим прикладом того, що саме студентство є енергійною рушійною силою для проведення реформ у країні. Теперішні студенти визначають та формують майбутнє української держави.

Вища освіта має формувати вимоги у тому числі до особистих якостей майбутніх фахівців. За виконанням навчальних програм та великим обсягом теоретичного матеріалу важливим є комунікації що напрацьовуються при групових завданнях, вміння відстоювати власну точку зору та поважати точку зору інших, самоменеджмент та підвищення персональної відповідальності за взяті зобов'язання.

Навколишнє середовище. Увага до збереження і захисту навколишнього середовища є ще одним дуже важливим фактором соціальної відповідальності. В багатьох університетах України є програми щодо захисту навколишнього середовища і навіть екологічний менеджмент. Додаткові ініціативи як то клуби, гуртки та внутрішні організації формують у студентів екологічно свідоме мислення та навчають обирати та впроваджувати ефективні технології економного використання ресурсів та дбайливо ставитися до навколишнього середовища.

Як зазначає Душечкіна Н.Ю. головним у процесі формування екологічного світогляду студентів є також орієнтація на розуміння економічного механізму природоохоронної діяльності, що забезпечує виконання вимог раціонального

природокористування, реалізацію еколого-економічного принципу та охорону природи на всіх рівнях – від локального до національного [4, С. 63].

Волонтерська діяльність – один із найкращих способів відчувати і одночасно показати що таке соціальна відповідальність. Кожен студент може вибрати для себе один з десятків напрямків волонтерства і стати частиною дуже важливих змін як в житті окремої людини чи групи людей, так і в суспільстві в цілому. Очевидно, що станом на сьогодні, >90% всієї волонтерської діяльності в Україні спрямовано на підтримку ЗСУ.

Волонтерство допомагає усвідомити: ми змінюємо чиєсь життя на краще; ми відчуваємо свій внесок та причетність до чогось важливого; ми зустрічаємо дуже позитивних та самовідданих людей; ми відчуваємо, що не все у житті вимірюється грошима; помічаємо, що стає комфортніше і легше знаходити спільні інтереси (зокрема в бізнесі) з людьми, які розділяють спільні цінності. Тож, на нашу думку, університети повинні прикладати максимум зусиль, щоб популяризувати волонтерство серед студентів та залучати їх під різні програми – у тому числі в колаборації та за підтримки великих волонтерських чи/та благодійних фондів.

Так У КПІ ім. Ігоря Сікорського створено Волонтерський батальйон КПІ, який допомагає задовольнити потреби працівників, які перебувають у зоні бойових дій та членам їх сімей. З початком активної фази війни студенти вузу неодноразово оголошували про волонтерські проєкти : допомога для звільнених міст та сіл, створення притулку для тварин, що були врятовані із передмість тощо.

Майбутні роботодавці. Глобальний тренд, який вже дуже активно з'являється і серед роботодавців в Україні, акцентувати увагу на претендентах-випускниках вищих навчальних закладів, які розуміють сутність соціальної відповідальності. Цьому є логічне та прагматичне пояснення: крім аспекту моральних якостей студентів як особистості (дотримання певних соціальних норм та принципів) – важливо зрозуміти і оцінити ставлення потенційного кандидата до навчання, спілкування, способу життя, баченні в участі і розвитку суспільства, адже завтра цей кандидат буде «обличчям» компанії та буде представляти її інтереси на ринку.

Більше того, після початку вивчення дисципліни «Соціальна відповідальність» як комерційний директор міжнародної компанії, почав обговорювати і подавати на розгляд керівництва та інвесторів пропозиції щодо впровадження принципів соціальної відповідальності в нашій компанії. Під час діалогу щодо цієї теми – відкриттям для всіх було те, що окремі участі в благодійних заходах та волонтерських ініціативах не можна в повній мірі називати та сприймати як повноцінне поняття корпоративної соціальної відповідальності.

Розумію та усвідомлюю, що ці зміни є важливими для нашої компанії у довгостроковій перспективі, адже компанії, які впроваджують принципи корпоративної соціальної відповідальності є більш привабливими для потенційних інвесторів, а також для бізнес партнерів та клієнтів.

Таким чином, соціальна відповідальність є об'єктивною необхідністю відносин між особистістю і суспільством. Необхідно розвивати в студентах здатність приймати самостійні рішення і нести відповідальність за них для поліпшення умов власного життя і добробуту суспільства. Реформування соціально-економічного життя України вимагає від вищих навчальних закладів, окрім якісних знань, ще і соціально відповідальних фахівців, які будуть прикладами для студентів. Дуже важливим фактором розвитком соціальної

відповідальності є увага до покращення екології та збереження і захисту навколишнього середовища. Забезпечити стійкий розвиток країни під час війни та після її завершення буде неможливо, якщо громадяни країни (особливо молодь, яка у більшості є студентами зараз) будуть дбати лише про себе чи про свій дім, компанію, громаду. В сучасних умовах переоцінки цінностей, зміни орієнтирів та цілей – самовіддача та допомога тим, хто її потребує, – може стати саме тим пріоритетом, який дасть відчутний поштовх розвитку соціальної відповідальності серед студентів і не тільки. Для роботодавців важливим фактором буде розуміння майбутніми кандидатами основ соціальної відповідальності. У довгостроковій перспективі, компанії, які впроваджують принципи корпоративної соціальної відповідальності будуть більш привабливими як для потенційних інвесторів, бізнес партнерів та клієнтів, так і для співробітників, які будуть позитивно впливати на суспільство та державу загалом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. UNESCO World Declaration on Higher Education for the Twenty-first Century: Vision and Action and Framework for Priority Action for Change and Development in Higher Education. World Conference on Higher Education: Higher Education in the Twenty-first Century, Vision and Action, 9 October 1998. UNESCO. /ED/2005/ME/H/1. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000141952> (Date of application 3/03/2023)
2. Wong W., Moni K. Teachers' Perceptions of and Responses to Student Evaluation of Teaching: Purposes and Uses in Clinical Education. *Assessment & Evaluation in Higher Education*. 2014. № 39. Vol. 4. P. 397-411. DOI: 10.1080/02602938.2013.844222
3. Rogers, J., Bertrand, M., Perez, W. Finding Common Ground in Education Values: Influential Californians Speak On The Purpose Of Public Education. Los Angeles: UCLA IDEA. 2012. 16 p.
4. Душечкіна Н.Ю. Формування екологічного світогляду студентів у закладах вищої освіти: монографія. Умань : ВПЦ «Візаві». 2018. 213 с.

ОСОБЛИВОСТІ СФЕРИ ОСВІТИ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНИХ І НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Рилова О. Ю.

Черкаський державний технологічний університет

Задля задоволення власних потреб людина здатна перетворювати природні та матеріальні ресурси, які по відношенню до неї виступають як вторинні. Тож найважливішою складовою будь-якої діяльності є людський капітал. Його також слід розглядати як першочергову умову забезпечення ефективної роботи державного сектора економіки, що надає йому сенсу та сприяє розвитку. Більше того у зв'язку зі зростанням вимог споживачів до якості пропонованих послуг вага людського капіталу постійно зростає.

Формування людського капіталу в свою чергу дуже тісно пов'язане зі сферою освіти, яка, зважаючи на її важливість, має низку особливостей, серед яких слід назвати:

- споживання живої робочої сили;
- високу моральну та матеріальну відповідальність;

- складний рівень професійної підготовки;
- безпосередній зв'язок між педагогічним або науково-педагогічним персоналом та здобувачем освіти тощо.

В Україні у сфері освіти співвідношення живої робочої сили на одиницю продукції є одним з найвищих у порівнянні з іншими галузями. Така ситуація є результатом того, що комп'ютеризація та автоматизація ще й досі мають відносно обмежене застосування, виконуючи невелику кількість операцій.

Підвищення моральної та матеріальної відповідальності обумовлене максимальним вкладом та залученістю педагогічних і науково-педагогічних працівників у процес надання здобувачам освіти кінцевого продукту – знань. Матеріальна відповідальність проявляється у вигляді певних матеріальних цінностей, за які вони відповідають і які координують. Це, в першу чергу, обсяг наданих послуг, кількість здобувачів освіти тощо. Зусилля, які докладають освітяни, передбачають також досягнення певних якісних вимог. Вони роблять досить важливий внесок у виховання майбутніх поколінь, привертаючи їхню увагу до актуальних проблем сьогодення та викликаючи у молоді інтерес до навчання.

Складний рівень професійної підготовки обумовлений тим, що коли перед педагогічними або науково-педагогічними працівниками стоять різні за рівнем знань та вмотивованістю здобувачі освіти, вони повинні мати можливість пояснити матеріал так, щоб кожен зі здобувачів не лише міг його зрозуміти, але й пробудити в них бажання вчитися, відкривати нове.

Безпосередній контакт вчителя та учня вимагає серйозного ставлення до професійної підготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів, їхнього знання вікової психології, цифрових технологій, а також комунікативних здібностей. Для роботи у сфері освіти необхідно володіти цілою низкою вмій та навичок, серед яких:

- вміння спілкуватися та адаптуватися в залежності від типу здобувача освіти, з яким має справу;
- вміння працювати в команді;
- здатність долати стрес;
- навички адміністрування;
- здатність зберігати рівновагу під час прийняття рішень при виникненні нестандартних ситуацій та діяти делікатно;
- здатність спробувати зрозуміти кожного здобувача освіти та змотивувати його до навчання.

Аналізуючи Закон України «Про освіту», слід зазначити, що аспекти, які стосуються обов'язків педагогічних та науково-педагогічних працівників, можна знайти вже у формулюванні мети освіти: «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [1].

З іншого боку у пункті 1 статті 59 Закону України «Про освіту» підкреслено необхідність професійного розвитку педагогічних та науково-педагогічних

працівників, що передбачає постійну самоосвіту, участь у програмах підвищення кваліфікації та будь-які інші види і форми професійного зростання [1].

Підвищення кваліфікації може здійснюватися у закладах освіти, що мають відповідну ліцензію або провадять освітню діяльність, а також у інших суб'єктів освітньої діяльності, фізичних та юридичних осіб. Основними видами підвищення кваліфікації є навчання за освітньою програмою, стажування, участь у сертифікаційних програмах, тренінгах, семінарах, семінарах-практикумах, семінарах-нарадах, семінарах-тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо.

Пунктом 5 статті 59 передбачено, що фінансуватися підвищення кваліфікації педагогічного або науково-педагогічного працівника може здійснюватися засновником закладу освіти, закладом освіти, в якому він працює, самим педагогічним або науково-педагогічним працівником, а також іншими фізичними та юридичними особами [1].

Спираючись на проведений аналіз, можна підкреслити той факт, що розвиток людського капіталу в суспільстві знань є життєво необхідною вимогою. Тому педагогічні і науково-педагогічні працівники повинні мати глибокі знання в галузі цифрових технологій, вміти застосовувати ці технології на заняттях зі здобувачами освіти, мотивувати їх бути активними на заняттях. Освітнякам необхідно володіти різними вміннями та навичками, які допомагатимуть їм надавати якісні послуги та виховувати нове покоління.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 18.03.2023).

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Русанова Ю. А.

*Науковий керівник – Каменська І. С., кандидат сільськогосподарських наук, доцент
Університет Григорія Сковороди в Переяславі*

Проблема якісної професійної підготовки майбутніх педагогів професійної освіти залишається актуальною в будь-якому суспільстві. До того ж такі фактори як пандемія, воєнний стан в Україні вплинули на особливості підготовки педагога нового покоління, який має бути не тільки компетентним у галузі професійної освіти, а й досконало володіти цифровими компетенціями, бути гнучким, здатним адаптувати урок до будь-яких умов і форматів, вміти тримати увагу аудиторії в будь-якій ситуації. У зв'язку з цим на сучасному етапі необхідно вести пошук оптимального змісту, форм і методів підготовки педагогічних кадрів, готових до високоефективної професійної діяльності, повноцінної самореалізації у педагогічній діяльності, професійної творчості тощо. Особливий акцент у професійній освіті слід зробити на розвитку професійних здібностей, які відіграють величезну роль у реалізації особистості та її успішного професійного росту. Допомогу у реалізації даної освітньої мети надають інформаційні технології.

Інформаційні технології – це системи, створені для виробництва, передачі, відбору, трансформації (обробки) і використання інформації у вигляді звуку, тексту, графічного зображення і цифрової інформації [1].

За означенням М. Жалдака інформаційні технології – це сукупність методів і засобів реалізації і забезпечення інформаційних процесів в різних галузях людської діяльності [2].

Тож, інформаційні технології – це сукупність методів, які забезпечують пошук, збирання, зберігання, опрацювання, подання, передавання інформації між людьми на основі електронних засобів комп'ютерної техніки і зв'язку.

Освітні технології (ОТ) є одним із головних елементів системи освіти, так як вони безпосередньо націлені на досягнення головної мети навчання та виховання. Під ОТ розуміють як виконання навчальних планів і навчальних програм, так і передавання здобувачам освіти системи знань, а також використання методів і засобів для створення, збирання, передавання, збереження і оброблення інформації в конкретній галузі. Наука накопичила величезний досвід з передавання знань від викладача до здобувача вищої освіти, створення технологій освіти і навчання, а також з побудови їх моделей.

У педагогіці поняття «навчальні інформаційні технології» (НІТ) теж не нове. Усі педагогічні технології належать до інформаційних, тому що освітній процес – це передача інформації відповідно до галузі знань.

Широке застосування інформаційних технологій в освітній галузі визначається багатьма чинниками.

По-перше, впровадження інформаційних технологій у сучасну освіту суттєво прискорює передавання знань і накопиченого технологічного та соціального досвіду людства не тільки від покоління до покоління, а й від однієї людини до іншої.

По-друге, сучасні інформаційні технології, підвищуючи якість навчання й освіти, дають змогу людині успішніше й швидше адаптуватися до навколишнього середовища, до соціальних змін. Це дає кожній людині можливість одержувати необхідні знання як сьогодні, так і в постіндустріальному суспільстві.

По-третє, активне й ефективно впровадження цих технологій в освіту є важливим чинником створення нової системи освіти, що відповідає вимогам процесу модернізації традиційної системи освіти [3].

Основне завдання викладача, який використовує ІКТ – навчити здобувачів вищої освіти отримувати інформацію та аналізувати її, розвивати вміння, робити це швидко й ефективно, що формує навички, які знадобляться у житті, і відповідно у обраній професії. Використання на заняттях інформаційних технологій дозволяє здобувачам вищої освіти поглиблено усвідомлювати та засвоювати навчальний матеріал. Це створює сприятливі умови для формування у них здатності сприймати предмети та явища різнобічно, системно, емоційно [4, с. 16].

Для того, щоби правильно побудувати освітній процес з використанням інформаційних технологій, потрібно притримуватись певного порядку дій. Основними загальними кроками по впровадженню сучасних інформаційних технологій в освітній процес є:

- ознайомлення викладачів з інформаційних технологій;
- підготовка технічних засобів для подальшої роботи;
- використання перспективних методів навчання;
- підготовка здобувачів освіти [5, с. 65].

Заняття з використанням інформаційних технологій – це:

1. Принцип адаптивності: пристосування комп'ютера до індивідуальних особливостей студента.

2. Керованість: у будь-який момент можлива корекція викладачем процесу навчання.

3. Інтерактивність і діалоговий характер навчання; інформаційних технологій мають здатність «відгукуватися» на дії студента і викладача; «вступати» з ними в діалог, що і становить головну особливість методики комп'ютерного навчання.

4. Оптимальне поєднання індивідуальної та групової роботи.

5. Підтримання в студента стану психологічного комфорту при спілкуванні з комп'ютером.

6. Необмежене навчання: зміст, його інтерпретації і додаток скільки завгодно великі [6].

Отже, використання інформаційних технологій в освітньому процесі при підготовці майбутнього педагога професійного навчання надасть можливість вивчати на якісно новому рівні освітні компоненти, крім того вбудовування інформаційних технологій в освітній процес має базуватися на їх педагогічно обґрунтованому поєднанні з традиційними методичними системами навчання та при обов'язковому обґрунтуванні педагогічної доцільності такого використання, тобто освіта в умовах сучасності має задовольняти нові потреби та одночасно зберігати свої сильні традиційні сторони.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Селевко Г. Сучасні освітні технології. URL : <http://osvita-ua.net/school/technol/358> (дата звернення 19.03.2023).

2. Жалдак М. І. Становлення і розвиток методичної системи навчання інформатики в школах і педагогічних університетах України. *Науковий часопис НПУ імені М.П Драгоманова. Серія 2: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання.* 2012. № 13. С. 24-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_2_2012_13_5 (дата звернення 19.03.2023).

3. Чемерис Н. В. Застосування ІКТ в освітньому процесі загальноосвітнього навчального закладу. URL: <https://urok-ua.com/zastosuvannya-ikt-v-osvitnomu-protsesi-zagalnoosvitnogo-navchalnogo-zakladu/> (дата звернення 19.03.2023).

4. Майборода Л. А. Методика застосування інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності педагога професійного навчання (на прикладі професій галузі зв'язку): методичні рекомендації. Київ: ФОП Поліщук О.В., 2012. 104 с.

5. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. пр. Випуск 40 / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2014. 491 с.

6. Коломієць А. М. Можливості новітніх інформаційних технологій у підготовці педагогічних кадрів. URL: https://fi.npu.edu.ua/files/Zbirnik_KOSN/5/22.pdf (дата звернення 19.03.2023)

ФОРМУВАННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ТЕОРЕТИЧНОГО ТА ПРАКТИЧНОГО НАВЧАННЯ

*Серебренніков А. В., Мельник Ю. О.
Університет Григорія Сковороди в Переяславі*

Основні тенденції розвитку світової цивілізації виявляють дедалі більшу значимість людини як активного суб'єкта формування свого «я».

Одним із стратегічних завдань щодо реформування основних напрямів розвитку вітчизняної освіти, відповідно до Державної національної програми «Освіта» (Україна XXI століття) [4], проголошено «формування освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного та морального здоров'я».

Реалізація цього завдання повинна здійснюватися на підставі нової, орієнтованої на розвиток особистої гуманної парадигми підготовки учнівської молоді. Провідну ідею гуманізації (переклад з латинського «олюднення») освіти можна визначити як орієнтацію її цілей, змісту, форм та методів на втілення у кожному учні людської сутності, що містить у собі можливості безперервного розвитку, і складовими якої є здатність до все більш глибокого пізнання навколишнього світу та активного впливу на нього, до самопізнання та самовдосконалення, до досягнення багатств культури та розвитку творчих здібностей.

Кінцева мета особистісно-орієнтованої освіти – не формувати та навіть не виховувати, а знайти, підтримати, розвинути людину в людині, закласти в ньому механізм самореалізації особистості, закласти механізм успішної життєдіяльності особистості у процесі професійної діяльності.

Підприємницький підхід освіти треба інтенсивно формувати в учнів у період оволодіння професією. Певні особисті якості, вміння та навички, які б у майбутньому дозволили учням займати активну життєву позицію, сприяють формуванню нового типу поведінки, адекватного ринковим умовам. Це потребує перегляду, переоцінки всіх компонентів педагогічного процесу, насамперед на рівні навчальних закладів.

Однією з головних причин зазначеної проблеми слід вважати невідповідність фахівців професійної освіти до працевлаштування у ринкових умовах, що визначається, зокрема, недостатнім рівнем розвитку їхньої здатності до підприємництва [1].

Здатність до підприємництва є одним із важливих особистісних якостей сучасного професіонала, а її розвиток потребує відповідного психолого-педагогічного забезпечення у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців професійної освіти.

Теоретико-методологічні підходи та концептуальні ідеї щодо розвитку ділової активності та здатності до підприємництва у випускників професійно-технічних навчальних закладів, відображені у працях І. А. Зязюна, Н. Г. Нічкало, В. В. Рибалки та ін.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що більшість дослідників, які здійснювали експериментальне вивчення структури ділової активності учнівської молоді пропонували вирішення цієї проблеми на основі вдосконалення дидактичних принципів трудової та професійної підготовки молоді на всіх етапах навчання [2].

Серед головних професійних якостей особистості, необхідних для орієнтації у різноманітних ситуаціях ринкових відносин, особливо слід зазначити:

активність, ініціативність, відповідальність, самостійність, творчість, дисциплінованість тощо.

Актуальною також вважається потреба розвитку у майбутніх фахівців професійної освіти здатності опановувати нові технології, способи пошуку та використання інформації про ринок праці тощо. Серед провідних індивідуальних якостей, властивих у майбутньому, визначається самостійність мислення, самоорганізованість, впевненість, вільне спілкування, емоційно-вольова саморегуляція.

У вивченні психологічних засад розвитку ділової активності, головне місце займають дослідження стратегій творчої діяльності у працях В. О. Моляко, Б. В. Ломова, розробка принципів особистісно-орієнтованої професійної підготовки в роботах О. І. Кульчицької, В. В. Рибалки та ін.

У контексті поставлених вище проблем необхідним є дослідження педагогічних засад розвитку ділової активності майбутніх фахівців професійної освіти.

У понятті «ділова активність» розкривається сукупність необхідних індивідуальних властивостей особистості, їх професійно-орієнтованих параметрів, завдяки яким випускник може виконувати професійну діяльність. У майбутніх фахівців професійної освіти така здатність може відобразитися у пошуку та використанні професійно-значущої інформації; діях рефлексивного самооцінювання процесу та результату професійної діяльності.

Удосконалення підготовки кадрів для села, є одним із важливих умов підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, на основі застосування нової техніки та прогресивних технологій.

Однак сучасний ринок праці потребує не тільки робітників, які мають високий рівень професійної компетентності, а також спеціалістів, у яких сформовано комплекс підприємницьких рис таких як, мотивація до успіху, нестандартне творче мислення, відповідальність, готовність ризикувати та ін. [3].

У зв'язку з цим виникла потреба експериментально перевірити та відпрацювати, технології підготовки майбутніх фахівців професійної освіти, які повинні мати достатній рівень ділової активності.

Проаналізувавши державний стандарт професійної освіти професії можна зробити висновки, що знання, завдання та обов'язки, загально-професійні вимоги до професійної підготовки передбачають виключно спеціальні знання, вміння та навички, зокрема пов'язані зі специфікою вибраної професії.

Таким чином, основна мета експерименту полягала в наступному:

- у процесі теоретичного та практичного навчання майбутніх фахівців професійної освіти, формувати підприємницький тип мислення;
- застосовувати підприємницьку психологію як основний фактор ділової активності, що дозволить молодій людині після закінчення навчального закладу відповідати вимогам ринку праці як найманого працівника і роботодавця.

На основі теоретичного аналізу проблеми вивчення стану педагогічної практики професійно-технічних навчальних закладів, щодо роботи з формування ділової активності було розроблено експериментальну програму. У дослідно – експериментальній роботі брали участь студенти двох груп за спеціалізацією 015 «Професійна освіта» Охорона праці (загалом 30 студентів).

Експеримент передбачав удосконалення методів теоретичного та практичного навчання, щодо формування ділової активності в процесі вивчення дисциплін: «Основи охорони праці» та «Професійна культура викладача професійної освіти» (уроки теоретичного навчання).

У процесі викладання цих дисциплін використовувалися інтерактивні методи навчання, які сприяють формуванню професійних навичок (ділові ігри, тренінги, моделювання діяльності).

Програма експерименту передбачала оптимальне використання можливостей лише тих дисциплін, що входять до державного стандарту підготовки майбутніх фахівців професійної освіти (Охорона праці).

Дослідно – експериментальна робота проводилася у три етапи:

1. Вивчення стану педагогічної практики та розробка рекомендацій щодо удосконалення методів формування ділової активності в процесі теоретичного навчання.

2. Впровадження у навчально-виховний процес Університету Григорія Сковороди в Переяславі за спеціалізацією «Професійна освіта» (Охорона праці), запропонованих методів формування ділової активності в процесі викладання дисциплін на розсуд викладача.

3. Експериментальна перевірка ефективності запропонованих методів формування ділової активності.

На першому етапі нами було проаналізовано типові навчальні програми з дисциплін, «Основи охорони праці» та «Професійна культура викладача професійної освіти».

Тематичний план дисципліни «Основи охорони праці», включає вісім тем з яких лише дві теми розглядають питання пов'язані із сучасними принципами управління підприємством, кадровою політикою та системою управління персоналом, ринком праці та особливостями його формування. Кожна із запропонованих тем розглядає специфіку професійної діяльності та ділової активності фахівця професійної освіти. Саме тому нами було запропоновано проведення уроку-екскурсії у рамках вивчення дисципліни «Основи охорони праці» в пожежну частину м. Переяслава.

Отже, навчальна програма з дисципліни «Професійна культура викладача професійної освіти» включає в себе виключно професійні знання та вміння пов'язані з етикою спілкування у процесі професійної діяльності.

Навчальна програма не передбачає формування умінь ділової активності. На наш погляд, вміння спілкування та комунікабельності є важливим компонентом ділової активності в професійній діяльності. Саме тому ми розробили урок теоретичного навчання з використанням навчального телебачення з дисципліни «Професійна культура викладача професійної освіти».

Мета запропонованих нами уроків – розвивати вміння аналізувати, оцінювати та планувати послідовність виконання професійних завдань, порівнювати ефективність проведених занять.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: науково-метод. Посібник. Київ: ІЗМН, 1998. 204 с.
2. Борисова О.М. Про роль професійної діяльності в розвитку особистості / Психологічне формування і розвиток особистості / Під ред. Л.І. Анциферової. Львів: Освіта, 2002. 146 с.
3. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. Київ, Шк. світ, 2001. с. 103.
4. Про державну національну програму «Освіта». (Україна XXI століття) N 576 (576-96-п) від 29.05. 96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п#Text>

РОЛЬ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ЛІКАРЯ

Синільник В.

Науковий керівник – Маруш І. В.

Черкаська медична академія

Лікар – професійна особистість, яка несе велику відповідальність за життя та здоров'я пацієнтів. Така відповідальність потребує від лікаря високого рівня професійної підготовки, а також дотримання принципів академічної доброчесності.

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначеним законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання, провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових творчих досягнень[1]. Дотримання цих принципів є дуже важливими для опанування професії лікаря, оскільки всі види діяльності тісно пов'язана з медициною. Дотримуючись правил академічної доброчесності майбутній лікар зможе здійснювати свою професійну діяльність відповідно до найвищих моральних та етичних стандартів.

Принципи академічної доброчесності:

- інтелектуальна чесність;
- повага до інтелектуальної власності;
- об'єктивність та неупередженість;
- точність та правдивість;
- науковість;
- партнерства і взаємодопомоги;
- відкритості та прозорості

Дотриманню принципів академічної доброчесності сприяє академічна культура – система звичок, цінностей та стандартів які регулюють поведінку та взаємодію людей у навчальному та дослідницькому середовищі та допомагають створити ефективну атмосферу для навчання та здійснення наукової (творчої) роботи. Завдяки їй забезпечується розвиток наукової думки та взаєморозуміння між учасниками освітнього процесу, якість знань та наукових досліджень, які здійснюються майбутнім фахівцем.

Майбутній лікар має чітко знати, які види порушення академічної доброчесності існують. До них належать:

- плагіат – копіювання або використання без дотримання правил цитування та вказання джерел;
- самоплагіат – подання на публікацію своїх власних робіт, які раніше були опубліковані без зазначення цього;
- фальсифікація даних – вигадкування даних досліджень або зміна вже відомих даних;
- фабрикація – вигадкування фактів або даних, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;
- порушення авторського права – використання чужих матеріалів без дозволу автора;
- недотримання етичних норм

Для майбутнього лікаря досить важливо дотримуватися принципів академічної доброчесності з таких причин:

-дотримання принципів академічної доброчесності допоможе забезпечити належний рівень знань та навичок , сформувати необхідні спеціальні компетентності майбутнього фахівця, що забезпечить надання медичної допомоги належної якості.

-сприяння формування навичок наукової підготовки та подальшому професійному розвитку лікаря. Навчання, проведення досліджень, публікація нових статей та співпраця з колегами є важливою частиною розвитку медичної галузі.

-формування репутації лікаря та його авторитету у медичній спільноті. Лікарі, які дотримуються принципів академічної доброчесності мають кращі можливості для професійного зростання.

Дотримання принципів академічної доброчесності також сприяє розвитку критичного мислення, самостійності, творчості та пошуку нових знань. Лікар повинен бути здатним аналізувати та критично оцінювати наукову літературу, яка є основою його професійної діяльності. Крім того принципи академічної доброчесності впливають на розвиток професійної етики медичного працівника. Лікар повинен бути об'єктивним у своїй роботі та поважати права і гідність своїх пацієнтів, адже усвідомлення важливості своєї професійної ролі та відповідальності за життя та здоров'я перед своїми пацієнтами та медичною спільнотою, дозволяє лікарю формувати професійну самосвідомість та бути успішним у своїй професійній діяльності. Порушення академічної доброчесності може призвести до серйозних наслідків як для лікаря і його пацієнтів, так і для медичної спільноти загалом, тому дотримання цих принципів є необхідною умовою для успішної реалізації медичного працівника та його визнання у медичній спільноті.

Уявімо ситуацію, коли лікар не дотримується принципів академічної доброчесності та медичної етики. Наслідки мають бути такими:

-неправильно поставлений діагноз призводить до реалізації неправильної схеми, підбраної для лікування, та погіршення стану пацієнта;

-прийняте рішення щодо плану діагностики та лікування на основі власних інтересів, а не для потреб пацієнтів;

-проведення оперативних втручань або призначення непотрібні процедури з метою заробітку.

Всі ці дії можуть мати серйозні наслідки для здоров'я та життя пацієнтів і порушувати довіру до медичної професії в цілому, тому дотримання академічної доброчесності є важливим етичним стандартом для формування особистості медичних працівників. Важливо інформувати та популяризувати принципи академічної доброчесності під час професійної підготовки майбутніх лікарів, що е допоможе забезпечити високий рівень професійної культури та довіри у медичній спільноті, забезпечити надання найвищої якості медичних послуг для пацієнтів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Положення про академічну доброчесність у Черкаській медичній академії//

<https://drive.google.com/file/d/1LVLlbsx0V6n3USch6nY5Z-M69x8aIs65/view>

ЗГУРТОВАНІСТЬ КОЛЕКТИВУ ПІДРОЗДІЛУ ДСНС ЯК УМОВА ЙОГО ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Скорород Я.

*НК – Кришталь Т. М., доктор економічних наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Важливим соціально-психологічним параметром колективу є його згуртованість.

Згуртованість трудового колективу – це єдність поведінки його членів, що заснована на спільності інтересів, ціннісних орієнтацій, норм, цілей і дій щодо їх досягнення [1].

Згуртованість трудового колективу характеризує ступінь міцності соціально-психологічних зв'язків між членами колективу.

Згуртованість свідчить, що колектив є певною цілісністю у межах організації, забезпечує його ефективне функціонування, стійкість перед деструктивною дією зовнішніх і внутрішніх умов, сприяє розкриттю потенціалу кожного працівника [2].

Згуртованість колективу підрозділу ДСНС впливає на продуктивність праці його членів, оперативність та якість виконання службових завдань, стан службової дисципліни, характер взаємовідносин та ефективність взаємодії в колективі.

За рівнем згуртованості науковці, Г. В. Назарова та А. Д. Романов, виділяють три типи трудового колективу, зокрема, згуртований (консолідований), розчленований (слабко згуртований) та роз'єднаний (конфліктний) [3].

Безумовно, керівнику підрозділу ДСНС слід прагнути до формування консолідованого типу згуртованості трудового колективу. Адже сумісна діяльність по виконанню службових завдань відіграє суттєве значення в досягненні мети та завдань колективом підрозділу ДСНС.

Характерними ознаками згуртованого трудового колективу підрозділу ДСНС, на нашу думку, є позитивне емоційне відношення один до одного; єдині цінності, традиції, погляди та переконання; зацікавленість кожного члена колективу в сукупному результаті; колективна відповідальність за вирішення поставлених завдань; узгоджена поведінка та ефективна взаємодія під час виконання спільних завдань; загальна задоволеність працею і перебуванням у колективі; сприятливий соціально-психологічний клімат.

На рівень згуртованості колективу підрозділу ДСНС впливають наступні чинники:

- схожість ціннісних орієнтацій у членів колективу;
- співпадання цілей окремих співробітників і колективу в цілому, що дозволяє ефективно виконувати завдання за призначенням;
- раціональний розподіл функціональних обов'язків;
- високий рівень організаційної культури підрозділу;
- ефективне управління колективом підрозділу.

До чинників, які негативно впливають на рівень згуртованості колективу слід віднести:

- низький рівень організаційної культури підрозділу;
- низький рівень організації праці, нечіткість розподілу обов'язків;
- низька якість керівництва;

– психологічна несумісність окремих співробітників колективу.

Ефективним засобом підвищення рівня згуртованості колективу є організація спільних навчань, тренінгів, круглих столів, під час яких, крім професійного розвитку особистої майстерності, співробітники відпрацьовують узгоджені дії у складі підрозділу, обмінюються своїми знаннями, досвідом, вчаться один в одного, що в подальшому позитивно впливає на колектив і його згуртованість. Це сприяє формуванню командного духу, стресостійкості, налагодженню взаємодії між членами колективу. Також керівнику доцільно розвивати співробітництво в колективі, делегуючи деякі свої повноваження підлеглим.

Узагальнюючи вищевикладене, відзначимо, що згуртованість трудового колективу підрозділу ДСНС є керованим процесом, в якому ключова роль належить керівнику колективу. Систематична і цілеспрямована організація виховної роботи з колективом, всебічний розвиток його діяльності сприяють ефективному формуванню почуття колективізму в підрозділі ДСНС.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ковтун Є. І. Аналіз системи управління персоналом підприємства та розробка заходів щодо її удосконалення / Є. І. Ковтун // Молодий вчений. 2016. № 6. С. 46-50.
2. Технології управління персоналом: монографія / О. А.Гавриш, Л. Є. Довгань, І. М. Крейдич, Н. В.Семенченко. Київ: НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського». 2017. 528 с.
3. Назарова Г. В. Дослідження домінантів соціально-психологічного клімату / Г. В. Назарова, А. Д. Романов // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2015. Вип.14. Ч. 1. С. 79-84.

ПРИНЦИПИ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Собко А. А.

*Черкаська спеціалізована школа I-III ст. № 33 ім. Василя Симоненка
Черкаської міської ради Черкаської області*

Сучасна потреба суспільства у компетентних, кваліфікованих педагогах висуває нові вимоги до їхньої підготовки у закладі вищої освіти. Як зазначається у законі України «Про освіту», професійна підготовка майбутніх педагогічних працівників має здійснюватися відповідно до державної освітньої програми, що передбачає засвоєння системи ґрунтовних професійних знань, формування відповідних умінь і навичок, набування досвіду їх практичного застосування, формування готовності до безперервної освіти, самоосвіти й саморозвитку, що підтверджує актуальність проблеми і доцільність її дослідження.

Мета дослідження – охарактеризувати принципи системного підходу в освітній діяльності.

Поняття «професійна підготовка» трактується як цілеспрямована діяльність, заснована на певних принципах і закономірностях системоутворення, зв'язках між компонентами системи – її метою, завданнями, змістом, формами і методами навчання у їх взаємодії тощо [1]. Як будь-яка система, освітня система також має певну побудову і власні закони функціонування, наявність взаємозв'язку і розвитку.

Як зазначено у праці П. Гусака [2], найважливішими принципами системного підходу, є принцип цілісності, принцип структурності, принцип інтегративності, принцип ієрархічності та принцип зовнішньої обумовленості. Охарактеризуємо зазначені принципи детальніше.

Принцип цілісності обумовлюється діалектичним розумінням явища у його внутрішніх зв'язках і залежностях, єдністю і водночас протилежністю цілого і частини.

Цілісність дидактичної системи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи полягає у тому, що окремі компоненти не можна аналізувати уособлено від всієї системи. Так само будь-який компонент технології навчання як системи має досліджуватися у єдності з іншими компонентами. Система (дидактична система, технологія навчання, технологія ситуаційного навчання) не має пріоритетних компонентів: за умови неякісності або нефункціональності будь-якого компонента уся система стає неякісною і не функціональною [3].

Принцип структурності передбачає необхідність аналізу і опису внутрішньої організації, структури системи, тобто визначення її компонентів, зв'язків і залежностей між ними.

Принцип інтегративності полягає у тому, що кожний компонент системи існує як такий лише умовно, оскільки постійно перебуває у безперервному зв'язку з іншими компонентами і без них як елемент цілого функціонувати не може. Наприклад, у процесі застосування сучасних технологій навчання можуть бути виявлені можливості результативної взаємодії з аналогічними системами – іншими технологіями навчання, адже дидактична система професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників – це сукупність технологій навчання як підсистем.

Принцип ієрархічності означає, що кожна система в одних випадках – підсистема системи вищого порядку, а в інших – кожний компонент системи виступає як підсистема.

У своїй дисертації І. Осадченко [3, 45–46] зазначає, що технологія ситуаційного навчання є компонентом процесу навчання, а процес навчання – складник дидактичної системи, який підпорядковується системі професійної освіти майбутніх педагогів. Зміни, які відбуваються у системі вищого порядку (системі освіти, дидактичній системі), ієрархічно передаються системам нижчого порядку – технології навчання.

Принцип зовнішньої обумовленості характеризується тим, що кожна система може існувати лише у взаємодії із середовищем, в якому вона функціонує, виступаючи ведучим активним компонентом такої взаємодії [5]. Дослідження будь-якого педагогічного явища може бути цілісним лише з урахуванням зовнішніх умов і чинників, що впливають на його розвиток і функціонування.

На думку О. Демченко, особливість застосування системного підходу виявляється у тому, що він вимагає від дослідника дотримання низки умов [4]: вибір у кожному конкретному випадку певного критерію, згідно з яким можна оцінювати ефективність застосування сучасної технології навчання у професійній підготовці майбутніх педагогів; визначення дидактичних умов діяльності викладачів, з яких вибираються найефективніші для застосування технології навчання; врахування об'єктивних і суб'єктивних чинників, що сприяють або не сприяють професійному становленню майбутнього педагога в умовах застосування певної технології навчання.

Таким чином, застосування системного підходу може сприяти дослідженню підходів до розробки цілісної педагогічної теорії щодо тенденцій розвитку

сучасної професійної підготовки майбутніх педагогів; вивченню об'єкта і предмета дослідження цілісно й у співвідношенні із чинниками, що обумовлюють їх функціонування і реалізацію.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лозова В.І. Дидактика вищої школи. Лекції з педагогіки вищої школи : навчальний посібник. Харків, 2006. С. 48–267.
2. Гусак П.М. Підготовка учителя: технологічні аспекти : монографія. Луцьк : Вежа, 1999. 278 с.
3. Осадченко І.І. Технологія ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи : дис. ... доктора педагогічних наук : 13.00.09. Умань, 2013.
4. Зязюн І.А. Концептуально-методологічні та дидактичні підходи до наукового дослідження педагогічної освітньо-виховної проблематики. Діагностика і розвиток педагогічної майстерності у професійних навчальних закладах : Колективна монографія. Київ : Педагогічна думка, 2007. С. 3–77.
5. Демченко О.П. Формування у майбутніх учителів початкових класів професійної готовності до створення виховних ситуацій : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2006. 252 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ В УЧНІВ ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Товкун Д. Г., Губенко В. С.

*Науковий керівник – Бокшиц О. М., кандидат історичних наук, доцент
Університет Григорія Сковороди в Переяславі*

Навчальний процес у закладах професійно-технічної освіти (ЗПТО) відповідно до освітнього процесу має бути спрямований на підготовку майбутнього кваліфікованого робітника, який уміє ініціативно, творчо мислити, самостійно поповнювати свої знання і застосовувати їх у майбутній професійній діяльності.

Успіх підготовки учнів ЗПТО залежить від багатьох факторів, одним із яких є самостійна робота учнів. В умовах навчально-виховного процесу в ЗПТО значна частина навчального матеріалу виноситься на самостійне опрацювання учнями. Тому основним завданням викладача у закладах професійно-технічної освіти стає не репродуктивний виклад набору готових знань, а організація активної самостійної роботи учнів ЗПТО.

Організація самостійної роботи є тією проблемою педагогічної теорії та практики, яка має давню історію, її вивченням займалося широке коло дослідників. Але нині навчальна ситуація (соціальне ставлення, концептуальні основи, реальні умови, самі суб'єкти навчально-виховного процесу) значно змінилася [1].

Аналіз досліджень із проблеми використання інформаційних технологій у навчанні учнів ЗПТО дозволяє визначити основні напрями активного застосування інформаційних технологій у навчальному середовищі: розширення можливостей підвищення якості освіти, відкриття нових можливостей розвитку мислення учнів, підбір індивідуальних способів отримання знань шляхом самостійної роботи за допомогою інформаційно-комп'ютерних технологій як

фактору зближення сфери освіти з реальним світом, що поєднує традиційні та сучасні методи навчання і сприяє створенню єдиного освітнього інформаційного середовища.

Питання організації самостійної роботи учнів у системі професійно-технічної освіти постійно знаходяться в сфері інтересів дослідників. Протягом багатьох років навкруги цієї проблеми виникають наукові суперечки, в результаті яких народжуються різноманітні погляди і формуються методичні та методологічні позиції. Ці погляди не мають антагоністичного характеру, а відображають просто різні точки зору, які в цілому ряді випадків відрізняються одна від одної не принциповими якісними характеристиками.

Довгий час у закладах професійно-технічної освіти використовувалась інформативна методика викладання дисциплін. У сучасному сьогоднішньому значне місце відводиться самостійній роботі учнів – саме ця форма навчально-виховного процесу забезпечує оптимальне засвоєння дисципліни, дає високі результати в самовдосконаленні особистості.

Самостійна робота учнів – це складний комплекс взаємодій педагога й учнів в навчально-виховному процесі. Діяльність педагога має внутрішній характер – організаційні функції.

Самостійні роботи учнів мають психологічно педагогічний характер, а організація і проведення їх потребують особливої підготовки майстра і учнів.

Самостійні роботи повинні:

- мати відповідний комплекс нових умінь, знань й навиків, які учень повинен засвоїти;
- базуватись на педагогічних принципах доступності;
- мати відповідну структуру, включаючи організацію планування і самоконтролю;
- мати конкретну ціль;
- виконуватись з використанням практичних дій;
- мати можливість майстру дістати інформацію про розумові операції учня і якості виконаної роботи;
- забезпечуватись методами самоконтролю для того, щоб перед тим, як здати їх майстер міг самостійно перевірити правильність їх виконання;

Найбільш високий рівень самостійності – це прагнення до самостійної постановки проблем і їх рішення. Пізніше починають мати значення такі мотиви як працювати самостійно, отримувати самостійну оцінку, зрівнювати свою роботу з роботою інших.

Розглянемо особливості структури самостійності учнів ЗПТО.

Перший рівень характеризується конкретною наглядністю, ознайомлення з інструментами, засобами, прийомами, діями.

Другий рівень більш ширший по діапазону і характером виконаних робіт, Учні мають технічні знання, краще використовують їх на практиці. Вони досягають виконання робіт з заданими технічними умовами.

Третій рівень є завершальним. Іде закріплення знань, умінь і навиків. В організації праці проявляється професійна самостійність учнів закладів професійно-технічної освіти, росте їх активність.

Самостійна робота сприяє формуванню в учнів ЗПТО інтелектуальних якостей, необхідних майбутньому кваліфікованому робітнику. Вона виховує в учнів ЗПТО стійкі навички постійного поповнення своїх знань, самоосвіти, сприяє розвитку працелюбності, організаційності й ініціативи, випробовує його сили, перевіряє волю, дисциплінованість тощо.

Під час самостійної роботи учні ЗПТО мають змогу краще використати свої індивідуальні та творчі здібності. Вони вивчають, конспектують літературні джерела, за потреби повторно перечитують їхні окремі розділи, абзаци, звертаються до відповідних довідників і словників. Усе це сприяє глибокому осмисленню навчального матеріалу, виробляє в учнів закладу професійно-технічної освіти цілеспрямованість у здобутті знань, самостійність мислення. Самостійна робота здійснює і виховний вплив на учнів ЗПТО, сприяючи формуванню і розвитку необхідних моральних якостей.

Отже можна стверджувати, що в умовах закладу професійно-технічної освіти існує реальна можливість для ефективної організації самостійної роботи учнів. Саме робота у майстерні як найкраще сприяє даним процесам, оскільки учень відчуває себе в умовах реального виробництва. В результаті роботи йому доводиться на практиці використовувати свої знання та приймати самостійні рішення у відповідності до умов. З акцентуємо увагу на тому, що найбільш вдалою педагогічною моделлю для реалізації самостійної роботи учнів є модель створення умов реального виробництва, що підкреслює важливість організації виробничого навчання на підприємствах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бокшиц О. М. Тенденції розвитку інформаційних технологій при вивченні охорони праці у закладах вищої освіти. *The 5th International scientific and practical conference –Actual trends of modern scientific research|| (November 8-10, 2020) MDPC Publishing, Munich, Germany. 2020. P. 241-244.*
2. Педагогічна книга майстра виробничого навчання: навч. метод. посібник. Ничкало Н. Г., Зайчук В. О., Розенберг Н. М., та ін.: За ред. Н. Г.Ничкало. Київ. *Вища школа*, 1994. 334 с.
3. Шумейко О. Г. Особливості організації самостійної роботи студентів. ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія». С. 191-192. <https://core.ac.uk/download/200104868.pdf>

**Секція 3. Проблеми наукових досліджень у сфері державного управління. Економічні науки: теоретичні та практичні аспекти.
Актуальні питання правових наук.
Міжнародні відносини та інтеграційні процеси**

BENCHMARKING AS ONE OF THE BUSINESS PROCESSES FOR STIMULATING SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES

Bytsiv M. M.

*Research supervisor – B. Yu. Kishakevich, doctor of economics, professor
Drohobyt'sk State Pedagogical University named after I. Franko*

The process of increasing the efficiency of managing the development of small and medium-sized enterprises includes a reasonable assessment of resources, the capabilities of enterprises in the formation of key competences, means of protection of key competences, approaches to the development and use of key competences, as well as the formation of meta-competences. The effectiveness of small and medium-sized enterprises depends on their ability to timely recognize relevant changes in the competitive environment and develop their resources in order to adequately respond to these changes.

The main tasks of effective management of the development of small and medium-sized businesses are a clear orientation to the market situation, the transformation of existing resources and competencies into competitive advantages, and the development of new resources and competencies. For these purposes, the most expedient to use is the benchmarking toolkit. Benchmarking is an unfamiliar word to most SMB managers today, and the benchmarking process on which it is based is seen as a common competitor analysis, and sometimes as marketing research.

The question of studying the essence of benchmarking, the practice of its application is increasingly raised in the works of foreign and domestic authors. In particular, Andersen B., Rader R., Harrington H.J., Robert S. Kemp, Arenkov I., Golubeva T., Maslov D. [1,2,3,4,5,6,7] in their studies determine the necessity and directions of using benchmarking by enterprises as an effective business technology.

As a reference comparison of competitors' products with self-made benchmarking, they began to be used as early as the early 1900s [4, 46]. Today, benchmarking is one of the progressive and effective methods of finding key success factors for an enterprise. An example of the use of benchmarking is the practice of the last century of borrowing the experience of advanced enterprises. Its essence is to identify a leading enterprise, find out the technologies and methods of operation, and try to use these methods at one's own enterprise. Benchmarking as a modern scientific management concept has been used in Ukraine for the last 15 years. Studying the essence and content of benchmarking made it possible to highlight the following features, such as a continuous process; study, training and adaptation of the best methods; self improvement; improvement of business processes.

Scientists [4,6,7] consider the theoretical essence of benchmarking from two positions: as a process of comparing performance indicators of one's own enterprise with the corresponding indicators of competitors and enterprises that are market leaders; with the aim of studying the successful experience of other enterprises obtained during the research and implementing it in the activities of one's own business.

Some scientists define it as a management process for achieving competitive advantages, others as a reference approach to improving the quality of products and services, and others as a method of effective management. But each of the definitions contains the main essence of benchmarking, which consists in finding the best features, tools, methods and practices, the application of which at the respective enterprise will lead to the improvement of the management system and the growth of competitiveness. According to the data of individual studies and according to the opinion of individual scientists and practitioners, benchmarking is at the stage of introduction to the market [8, 8-11]. It is used mainly by large enterprises, although the share of small and medium-sized enterprises is constantly increasing.

As for small businesses, their use of benchmarking is a complex procedure. The majority of Ukrainian entrepreneurs do not operate with a defined concept at all. A significant number of small and medium-sized businesses use only some indicators to compare with competitors. For the most part, they include such things as product or service quality, product assortment, price level, customer service process, and product delivery.

Achieving the set goal is carried out by solving certain tasks, while the specificity of benchmarking determines the priority of the task of developing new ideas and innovations based on comparing the business processes or products of one's enterprise with partner enterprises that have better methods. Improving indicators is not considered as a goal of benchmarking, since indicators are only indicators of the state and effectiveness of business processes.

Thus, benchmarking is a process that leads to a change in the content of activities, to achieving the best results and gaining a competitive advantage [9]. A prerequisite for optimal use of benchmarking is compliance with its principles, detailed and systematic documentation of all information from the analysis of advantages and new ideas in various areas of the enterprise.

It will be appropriate to determine that the benchmarking method as a management tool in small and medium-sized enterprises of Ukraine has all the grounds for its introduction. And this is determined by: the presence of international experience of countries with developed economies regarding the use of benchmarking by small and medium-sized companies as a strategic management tool; the proximity of small and medium-sized enterprises to the consumer, which allows them to independently monitor the state of demand and the main requests of consumers regarding the quality, assortment of goods and services; using the benchmarking method in the form of some of its components, namely through the comparison of financial indicators, as well as for the purpose of conducting a competitive analysis [10].

Benchmarking, a new business model initiated by small and medium-sized enterprises, contributes to the formation of systemic thinking. Benchmarking contributes to the understanding of both the internal system on which the enterprise is built and the external system that affects it. Benchmarking, which is recognized as a strong improvement tool, an effective research method and a source of information regarding the level of the ratio of one's own enterprise and competitors, provides an opportunity to determine the key factors of success, and therefore to form a high level of competitiveness of small and medium-sized enterprises not only at the level of the national market, but also outside of it. Thus, benchmarking of business processes is a continuous process of finding, adapting and implementing best practices in building a system of external organizational and economic relations based on partnership, aimed at consistently achieving business goals and self-improvement of small and medium-sized enterprises.

REFERENCES

1. Andersen B. Business processes. Tools for improvement / Nauch. ed. Yu.P. Adler. – М.: RIA Standards and quality, 2003.– 272 p.
2. Arenkov I.A., Bagiev E.G. Benchmarking and marketing solutions. – St. Petersburg: Publishing house of St. Petersburg University of Economics, 1997.– 406 p.
3. Golubeva T.G., Eliseev O.N. Benchmarking as an effective tool for managing an organization // Quality. Innovation. Education, 2002. – №. 1. – P. 60-62.
4. Harrington H.J., Harrington J.S. Benchmarking at its best. – St. Petersburg: Peter, 2004.– 176 p.
5. Maslov D.V., Belokorovin E.A. Features of the use of benchmarking in small and medium-sized enterprises.//Methods of quality management. – 2004. – № 8.
6. Rader R. Benchmarking as a tool for determining strategy and increasing profits. – М.: RIA Standards and quality, 2006.– 248 p.
7. Robert S. Camp. Legal industrial espionage / Business Process Benchmarking. – Dnepropetrovsk: Balance of business books, 2004.– 416 p.
8. Bilyavskiy V.M. Benchmarking as a tool for increasing the effective operational activity of enterprises / V. M. Bilyavskiy // Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic». Series: Management and entrepreneurship in Ukraine: stages of development and problems of development: a collection of scientific papers. – 2017. – № 862. – P. 10–18.
9. Matthews Robin. Economic Growth and Resources: Proceedings of the Fifth World Congress of the International Economic Association. Tokyo, Japan, 1997. – 337 p.
10. Maslov D.V., Belokorovin E.A. How to use the possibility of benchmarking in domestic conditions // Management of the company. – 2005. – № 1.

ПРО МЕХАНІЗМ ПОДАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПОШКОДЖЕНЕ ТА ЗНИЩЕНЕ НЕРУХОМЕ МАЙНО ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ, ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТИВ, ДИВЕРСИЙ, СПРИЧИНЕНИХ ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

*Білека А. А., кандидат юридичних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Станом на листопад 2022 року загальна сума прямих задокументованих збитків житловій, нежитловій нерухомості та інфраструктурі України внаслідок збройної агресії Росії становить 135,9 мільярда доларів [1].

В Україні поступово формується блок законодавства, яке покликане врегулювати відшкодування вартості майна, що постраждало через воєнні дії. Зокрема, 23 лютого 2023 року Верховна Рада України прийняла у другому читанні Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» [2].

20 березня 2022 року Уряд вже затвердив Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації Постановою № 326 [3]. Безпосередньо умови, механізм та процедуру подання інформаційного повідомлення про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації врегульовано на рівні Порядку подання інформаційного повідомлення про пошкоджене

та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації, що затверджений постановою КМ України від 26.03.2022 року № 380 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 р. № 505) [4].

Дія цього Порядку поширюється на фізичних та юридичних осіб, об'єкти нерухомого майна яких знищено або пошкоджено внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації, з 19 лютого 2014 р., що є датою початку тимчасової окупації Російською Федерацією окремих територій України.

Варто пам'ятати, що інформаційне повідомлення може подаватися лише щодо певних типів нерухомого майна, а саме: **квартир, інших житлових приміщень у будівлі** (житлові приміщення, на які зареєстровано окреме право власності), **приватних житлових будинків, садових та дачних будинків, що були знищені** внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією РФ, та відновлення яких шляхом ремонту чи реконструкції не є можливим або є економічно недоцільним; або **пошкоджені** внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією РФ, та можуть бути відновлені шляхом ремонту чи реконструкції.

Для забезпечення збору, накопичення, обліку, обробки, зберігання та захисту інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно створено Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації. Об'єктами Реєстру пошкодженого та знищеного майна є інформація про: 1) пошкоджене та знищене нерухоме майно; 2) осіб, нерухоме майно яких пошкоджено або знищено; 3) шкоду та збитки, завдані внаслідок пошкодження такого майна.

Інформаційне повідомлення може бути подане до Реєстру пошкодженого та знищеного майна самостійно особою засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (Портал Дія) або через адміністратора центру надання адміністративних послуг або нотаріуса незалежно від місця проживання чи перебування фізичної особи або місцезнаходження юридичної особи.

Після набрання чинності «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» [2] подане у встановленому законом порядку інформаційне повідомлення прирівнюється до заяви про надання компенсації за пошкоджені та знищені об'єкти нерухомого майна.

Інформаційне повідомлення повинне містити такі дані: 1) для фізичних осіб – прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності) особи; для юридичних осіб – про організаційно-правову форму, найменування юридичної особи; 2) для фізичних осіб – реєстраційний номер облікової картки платника податків особи (у разі подання з використанням мобільного додатка Порталу Дія (Дія) або серію (за наявності) та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідному державному органу і мають відмітку в паспорті) (у разі подання через Портал Дія), унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі (за наявності); для юридичних осіб – ідентифікаційний код згідно з ЄДРПОУ; 3) контактні дані особи (номер телефону, адреса електронної пошти); 4) відомості про нерухоме майно: тип нерухомого майна; загальну площу нерухомого майна (протяжність – для лінійних об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури). У разі відсутності точної інформації щодо загальної площі, протяжності нерухомого майна зазначається орієнтовна площа, протяжність; адресу (місцезнаходження) нерухомого майна; інформацію про те, що нерухоме майно є об'єктом культурної спадщини (у разі

потреби); інші технічні характеристики нерухомого майна (за наявності); форму власності нерухомого майна; наявність/відсутність статусу пам'ятки культурної спадщини; 5) відомості про кількість осіб, що проживали в нерухомому майні (для житлового фонду); 6) відомості про пошкодження або знищення нерухомого майна (дата та орієнтовний час настання події, опис пошкодження, зокрема площа або протяжність пошкодженого нерухомого майна, фото-, відеофіксація (за наявності) [4].

Для подання інформаційного повідомлення фізичній особі – громадянину України (крім його представника) необхідно: встановити мобільний додаток Порталу Дія (Дія) на електронному носії, критерії якого підтримують його використання, або створити особистий електронний кабінет користувача на Порталі Дія та пройти електронну ідентифікацію та автентифікацію, зокрема з використанням інтегрованої системи електронної ідентифікації, кваліфікованих електронних підпису та печатки, а також інших засобів ідентифікації, які дають змогу однозначно встановлювати особу; заповнити інформаційне повідомлення, яке формується засобами Порталу Дія [4].

Для подання інформаційного повідомлення юридичною особою необхідно: представнику юридичної особи створити особистий електронний кабінет користувача на Порталі Дія та пройти електронну ідентифікацію та автентифікацію; заповнити інформаційне повідомлення, яке формується засобами Порталу Дія [4].

Подання такого повідомлення не звільняє від необхідності подачі заяви до поліції про кримінальне правопорушення. Подальше опрацювання поданих повідомлень буде здійснюватися згодом створеною комісією, яка оцінить збитки. Слід позитивно відзначити, що після початку роботи комісії дані можна буде уточнити, доповнити [5].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. URL: <https://borgexpert.com/ru/borh-review/doslidzhennia/kompensatsiia-za-poshkozhdzhene-chy-znyshchene-nerukhome-majno-khto-mozhe-pretenduvaty-ta-iak-otrymaty>
2. Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» від 24.03.2022 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73967.
3. Постанова Кабінету Міністрів України № 326 від 20 березня 2022 р. № 380 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>
4. Постанова Кабінету Міністрів України № 380 від 26 березня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2022-%D0%BF/print>
5. URL: Нові можливості нотаріусів – LexInform: Правові та юридичні новини, юридична практика, коментарі.
6. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
7. Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2155-19#Text>
8. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/851-15#Text>
9. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» від 05.07.1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>
10. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1706-18#Text>.

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Бойцун А.

Науковий керівник – Котляр Д.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Відповідно до ст. 6 Конституції України, судова влада, поряд із законодавчою та виконавчою, є самостійною і незалежною гілкою державної влади, яка здійснює свої повноваження у встановлених законодавством правових межах. У ст. 1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» установлено, що судова влада здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними законом. Водночас слід зазначити, що вітчизняне законодавство не містить поняття «судова влада» [4].

Законодавчі зміни у системі правосуддя були вимогою послів «Великої сімки» та Міжнародного валютного фонду. Відповідно до конституційних змін в частині правосуддя та нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддівська система має стати більш політично незалежною, а судді – менш схильними до корупції та хабарництва, визначає трирівневу судову систему. Новий закон скасовує чотирирівневу судову систему. З неї зникнуть вищі спеціалізовані суди (Вищий адміністративний, Вищий господарський та Вищий спеціалізований суди з розгляду цивільних і кримінальних справ): пункт про них більше не міститься в законі. Водночас, місцеві та апеляційні суди залишаються, а найвищим органом у системі судоустрою є Верховний Суд [4].

Зважаючи на те, що у юридичній літературі існує значна кількість підходів щодо трактування дефініції «судова влада», зосередимо увагу на тих визначеннях, у яких акцент здійснюється на реалізації правозахисної функції держави. Так, Ю. Грошевий під судовою владою розуміє систему незалежних державних органів – судів, які покликані від імені держави здійснювати правосуддя, розв'язувати в судовому порядку правові спори і конфлікти. До поняття судової влади також входить сукупність таких владних повноважень, якими наділений суд із метою відновлення порушеного права і справедливості, застосування засобів державного примусу до осіб, які посягають на інтереси, що охороняються законом [3, с. 129]. На думку І. Петрухіна, судова влада – це самостійна й незалежна гілка державної влади, створена для вирішення на підставі закону соціальних конфліктів між державою й громадянами, самими громадянами, юридичними особами; контролю за конституційністю законів, захисту прав громадян у її взаємовідносинах з органами виконавчої влади та посадовими особами; контролю за дотриманням прав громадян під час розслідування злочинів і проведення оперативно-розшукової діяльності; встановлення найбільш значущих юридичних фактів і станів. У свою чергу, Л. Гончар тлумачить дефініцію «судова влада» як відособлену, самостійну та незалежну гілку державної влади, яка представлена такими державними органами, як суди, діяльність яких спрямована на забезпечення та захист законних прав та інтересів людини і громадянина шляхом здійснення правосуддя [1].

Судова реформа, що здійснюється в Україні вже десять років, безперечно, має в своєму активі певні досягнення, пов'язані зі зміцненням статусу судді, впровадженням і розвитком органів суддівського самоврядування, покращанням матеріального забезпечення суддів тощо. Разом із тим можемо констатувати, що справжньої реорганізації, тобто досягнення визначеної мети – доступності судової

влади, забезпечення права на справедливий розгляд справи в розумні строки належним і безстороннім судом, не відбулося. Тому вважаємо, що найбільш актуальною на даний час є проблема підвищення ефективності функціонування саме судової системи. Якщо й вести мову про продовження судової реформи, то перш за все слід вирішувати саме ці питання, а не займатися вдосконаленням статусу суддів [2]. З метою підвищення ефективності судової діяльності доцільно провести дослідження за наступними складниками: а) відповідність чинного законодавства щодо здійснення судового розгляду справ Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини та іншим міжнародним стандартам з цього питання; б) виявити та усунути практичні недоліки процесуального й організаційного характеру, що позитивно вплине на якість та ефективність судової діяльності.

Наріжною проблемою стосовно підвищення ефективності судової діяльності є забезпечення дійової, а не декларативної незалежності суддів від будь-якого впливу на процес прийняття ними судового рішення. Без гарантування судді реальної незалежності держава не може сподіватись на справедливе вирішення судової справи, а значить, і довіру суспільства до рішень суду. Особиста безпека, професійна зрілість, адекватна зарплатня, належне робоче приміщення й умови праці, справедливий порядок розподілу справ між суддями – це ті чинники, що визначають незалежність суддів. Не зосереджуючись зараз окремо на кожному з них, окремо відзначимо існуючу практику надання суддям житла органами місцевої влади (а не державою), що, зрозуміло, певним чином впливає на самостійність та об'єктивність судових рішень, особливо при розгляді адміністративних справ [2].

Основними гарантіями здійснення справедливого правосуддя в чинному законодавстві закріплено незалежність, неупередженість, недоторканність, безсторонність суддів, їх самостійність і підкорення тільки закону, але чи характеризує це судову гілку влади в країні? Чи можна ототожнювати принципи правосуддя із принципами функціонування всієї гілки судової влади? На мій погляд, безумовно, ні. У зв'язку з цим логічно постає питання про визначення основних засад здійснення судової влади в Україні та основних принципів її функціонування [3].

Таким чином, відповідно до Конституції України (ст. 126) судові органи України повинні виконувати свою функцію незалежно від законодавчої і виконавчої влади, в установлених Конституцією межах і згідно з законами України. Судова влада України є самостійною, незалежною сферою публічної влади й становить сукупність повноважень по здійсненню правосуддя, тлумаченню норм права, з відповідними контрольними повноваженнями спеціальних органів – судів. На підставі визначення основних сутнісних ознак судової влади можна сформулювати її поняття. Судова влада – це самостійна гілка влади, яка належить судам, що утворюють єдину судову систему, єдність якої забезпечується єдиними засадами організації та діяльності судів, головними завданнями якої є вирішення на основі закону соціальних конфліктів між державою та громадянами, самими громадянами, громадянами та юридичними особами; юридичними особами між собою; контроль за конституційністю законів; захист прав громадян в їх відносинах з органами виконавчої влади та посадовими особами, контроль за додержанням прав громадян при розслідуванні злочинів та проведенні оперативно-розшукової діяльності, встановлення найбільш значущих юридичних фактів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стасюк О. Л. Адміністративно-правове забезпечення діяльності органів судової влади у сфері реалізації правозахисної функції в Україні //Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право. – 2018. – №. 3 (39). – С. 153-156.
2. Л. М. Москвич. Проблеми ефективності судової системи України. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/10568/1/Moskvech.pdf>.
3. Гриценко, І. С., and М. А. Погорецький. «Судова влада в Україні: до визначення поняття». Право і суспільство 2 (2012): 23-27.
4. Тимченко, Анатолій Павлович. «ЯКОЮ МАЄ БУТИ СУЧАСНА СУДОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ» (2017).

ПРИЙОМ НА ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Бондаренко Д.

Науковий керівник – Котляр Д.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Воєнний час є складним періодом для будь-якої держави та її громадян. У такий період особливо важливо, щоб державні службовці мали високу моральну та професійну підготовку, були здатні до швидкого та раціонального прийняття рішень та мали високий рівень відповідальності перед державою та народом.

У перші дні війни діяльність деяких державних установ була тимчасово припинена. Після перемоги на півночі та стабілізації ситуації в інших регіонах деякі держоргани почали один за одним відновлювати роботу. Звичайно, за кожною державною установою стоять люди. З початком війни багато державних службовців виїхали за кордон чи в інші куточки України, мобілізовані чи добровільно взяли до рук зброю, щоб захищати свою країну. Багато національних установ терміново потребують додаткових людських ресурсів [1].

При прийомі на державну службу в період війни потрібно звертати особливу увагу на такі критерії як підготовка, досвід, здатність до роботи в стресових ситуаціях та рівень відповідальності. Крім того, слід враховувати потреби держави в конкретних кадрах та їх можливості для виконання завдань, що стоять перед державою. Коли почалася війна, багато законодавчих положень, які працювали в мирний час, виявились неспроможними нав'язати реалії війни. Законодавці швидко втрутились і почали змінювати положення, створюючи нові правові простори та адаптуючи їх до нових умов. 15 березня Верховна Рада ухвалила Закон України від 15.03.2022 № 2136-ІХ Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану. Це досить прогресивний і комплексний крок, оскільки встановлюються нові тимчасові норми щодо укладення та розірвання трудових договорів, зміни основних умов праці, переведення на іншу роботу, відпусток, максимальної тривалості робочого тижня і відпочинку, умов оплати праці [3].

Усвідомлюючи проблему та маючи на меті прискорити прийняття управлінських рішень в умовах війни та спростити процедуру кадрового відбору, 24 березня Парламент прийняв Закон України «Про внесення змін до Законів України «Про центральні органи виконавчої влади» та «Про правовий режим воєнного стану» щодо забезпечення керованості державою в умовах воєнного стану». Наразі призначення на посади державної служби здійснюється шляхом без

конкурсного відбору. Новий працівник може залишатися на посаді до призначення на цю посаду переможця конкурсу або до закінчення 12-місячного строку після припинення чи скасування воєнного стану. Важливо також, що такі державні службовці, призначені на посади під час воєнного стану, не можуть бути переведені на інші посади державної служби [5].

Особи, призначені на посади на період дії воєнного стану, зобов'язані протягом трьох місяців з дня припинення або скасування воєнного стану подати декларації та документи, що підтверджують кваліфікацію, передбачену Законом України «Про запобігання корупції», відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» забезпечення функціонування української мови як державної, якщо документи не були подані нею раніше. Також було скасовано спеціальну перевірку [2]. Спеціальні незалежні перевірки дають можливість дізнатися біографічні дані особи та виявити потенційно небезпечних кандидатів. Новий закон цю перевірку скасовує. З точки зору економії часу та ресурсів така зміна є цілком логічною з огляду на гостру потребу. Відповідно до нововведень, особа, яка претендує на відповідну посаду, має подавати: заповнену особову картку встановленого зразка та документи, що підтверджують громадянство України, освіту та досвід роботи, які відповідають вимогам законодавства для зайняття відповідної посади [4].

Отже, прийом на державну службу під час війни має бути здійснюваний з врахуванням особливостей воєнного часу та підвищеної відповідальності перед державою та народом. Закон України "Про внесення змін до Законів України «Про центральні органи виконавчої влади» та «Про правовий режим воєнного стану» щодо забезпечення керованості державою в умовах воєнного стану" містить ряд нововведень, спрямованих на прискорення прийняття управлінських рішень в умовах воєнного стану та спрощення процедури кадрового відбору.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Микола Єрема, Алла Борисенко. Прийом на державну службу під час війни. URL: <https://zakon.isu.net.ua/news/545415-pryuyom-na-derzhavnu-sluzhbu-pid-chas-viynu>.
2. Закон України «Про запобігання корупції». : від 14.10.2023 р. № 1700-VII.
3. Сьомий апеляційний адміністративний суд : Як відбувається призначення на вакантні посади держслужби під час воєнного стану. Професійні видання. URL: <https://profpressa.com/news/iak-vidbuvaietsia-priznachennia-na-vakantni-posadi-derzhsluzhbi-v-umovakh-voienno-go-stanu>.
4. На період дії воєнного стану передбачено спрощену процедуру вступу на посади держслужби : Коментарі до нормативних документів і роз'яснень. Інформаційна система ІТС. URL: <https://its.1c.ua/db/acttaxuku/content/4062/hdoc>.
5. Прийняття на держслужбу в умовах воєнного стану. Кадровик 01. URL: <https://prokadry.com.ua/news/59564-priynyattya-na-derzhsluzhbu-v-umovakh-voienno-go-stanu>.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ ТА НІМЕЧЧИНІ

Бойцун А. А.

НК – Кришталь А. О., кандидат педагогічних наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Інтелектуальна власність – важливе надбання будь-якої країни. Після здобуття незалежності український законодавець усе більше уваги став приділяти захисту прав інтелектуальної власності, що є дуже важливим фактором для будь-якої розвинутої країни. Нині така галузь права, як інтелектуальне право, перебуває на етапі розвитку, це означає, що у разі дослідження процесу захисту інтелектуальних прав буде виявлено чимало проблем. Важливо переймати зарубіжний досвід у захисті прав інтелектуальної власності. Тому під час дослідження цієї теми, окрім захисту інтелектуальних прав в Україні, вважаємо за потрібне провести аналіз цього процесу і у деяких країнах ЄС.

Мета – здійснити аналіз та порівняння особливостей захисту права інтелектуальної власності в Україні та Німеччині.

Визначення особливостей процесу захисту інтелектуальних прав в Україні та країнах ЄС потребує розуміння сутності понять «право інтелектуальної власності» та «захист прав інтелектуальної власності». Під правом інтелектуальної власності розуміють особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів цього права визначається відповідно до Цивільного кодексу України та інших законів [1].

Нині центральним органом виконавчої влади, що забезпечує політику та регулює діяльність у сфері інтелектуальної власності, є Державна служба інтелектуальної власності. Одним із головних завдань цього відомства є реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності. Таким чином, діяльність Державної служби інтелектуальної власності України фактично спрямована на забезпечення регулювання правовідносин, що виникають з приводу інтелектуальної власності, включаючи правовідносини адміністративно-правової протидії [2].

Таким чином, інтелектуальна власність, як об'єкт адміністративно-правової протидії, є комплексним явищем, яке складається з окремих видів порушень прав на інтелектуальну власність та усіх суміжних з цим правовідносин. При цьому регулювання діяльності даної спрямованості здійснюється не тільки правоохоронними, а й іншими органами виконавчої влади. У цій особливості проявляється організаційний аспект забезпечення адміністративно-правової протидії. До того ж існування окремих органів підтверджує той факт, що інтелектуальна власність є специфічним об'єктом адміністративно-правової протидії.

Узагальнюючи все вказане вище, ми можемо виділити найбільш характерні аспекти інтелектуальної власності як об'єкта адміністративно-правової протидії:

1. Інтелектуальна власність в цілому є комплексним явищем, яке має дворівневу структуру, в яку входить право інтелектуальної власності та об'єкти інтелектуальної власності.

2. Як об'єкт адміністративно-правової протидії, інтелектуальна власність займає специфічне положення. На відміну від інших об'єктів інтелектуальна

власність є легальним явищем суспільства і сама по собі не становить загрози правопорядку і законності у державі.

3. Адміністративно-правова протидія направлена не на інтелектуальну власність безпосередньо, а на негативні відносини (правопорушення), що виникають з приводу цього об'єкту.

4. Забезпечення адміністративно-правової протидії інтелектуальній власності, існує на двох рівнях: нормативному та організаційному.

У першому випадку йдеться про цілу низку законодавчих актів, в яких закріплено норми, що регулюють протидію правопорушенням у сфері інтелектуальної власності. У свою чергу, організаційна складова проявляється в існуванні системи органів, які забезпечують додержання норм законів у відповідному секторі.

5. Діяльність відповідних органів у сфері адміністративно-правової протидії інтелектуальній власності проявляється у вигляді боротьби з правопорушеннями, а також забезпеченні легальних правовідносин у цій сфері.

Багато підприємців з України цілком успішно працюють у Німеччині. Тим більше, що після змін у законодавстві 2012 року розпочати бізнес у цій країні стало значно простіше. Але разом із тим почали виникати проблеми із захистом авторських прав у Німеччині. Будь-яке адвокатське бюро проводить розширені консультації щодо авторського права та пропонує повний комплекс юридичних послуг в галузі захисту інтелектуальної власності. Реєстрація товарних знаків у Німеччині не є обов'язковою процедурою. Кожен виробник має право наносити на будь-який товар свій товарний знак, який ніде не зареєстрований. Але тільки після реєстрації Ви отримуєте виключне право на використання власного знаку. Але треба пам'ятати, що процедури реєстрації марок в Німеччині та в Україні дуже різняться.

У Німеччині визнають законодавчі правила добросовісного підприємництва. Для регулювання цієї проблеми використовується так зване «конкурентне право», яке в класичному змісті трактується як право на захист від недобросовісної конкуренції у Німеччині. В адвокатському бюро працюють висококваліфіковані та сертифіковані юристи, що знаються на конкурентному праві та можуть виступати як представники авторського права в Німеччині.

Щоб вести свої справи в іноземній державі успішно, для своєчасної консультації та для розрішення проблем Вам потрібен адвокат у Німеччині. Подзвоніть до будь-якого бюро та запишіться на прийом. Саме там Ви отримаєте екстрену допомогу із розв'язання проблеми, що виникла у Вас.

Зауважимо, що у галузі авторського права і суміжних прав відповідні закони є в переважній більшості європейських країн. Безперечним лідером, який задає тон у розвитку національного авторського права, є Німеччина, хоча батьківщиною законодавства про авторські права вважається Великобританія. У Німеччині авторське право забезпечене декількома законодавчими актами – Законом про авторське право і суміжні права від 9 вересня 1965 р., Законом про авторські товариства, Законом про видавничі права. У 2003 р. Бундестаг ухвалив Закон «Про авторське право в інформаційному суспільстві», основною метою якого стала імплементація в німецьке право положень Директиви 2001/29/ЄЕС «Про гармонізацію деяких аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві». Вказана Директива мала не тільки конкретно-правове, а й методологічне значення. В ній сформульовано ряд принципових політико-правових основ загальної системи охорони прав

інтелектуальної власності в Європі в умовах пошуку адекватної відповіді на проблеми, пов'язані з поширенням цифрових технологій та Інтернету [3].

Слід відзначити, що на відміну від Англії та Франції, де авторські права розглядалися як право власності, що мають економічну цінність, в Німеччині авторське право розглядали не тільки як матеріальну вигоду, але й право на ім'я автора.

Перехід до авторського та патентного права як власності отримав найбільше поширення в XIX столітті, з прийняттям у більшості європейських країн авторських і патентних законів, якими права власників у галузі літератури, мистецтва та науки, а більше – технічної творчості були прирівняні до класичного права власності. При цьому, важливе значення відводилося економічній цінності новинки та її ефекту, який вона могла надати, навіть і у тому разі, коли винагорода була лише за факт створення новинки. Більш того, такі результати відносились і до рухомого майна.

Першою міжнародною багатосторонньою угодою, яка стосувалася авторських прав, стала прийнята 9 вересня 1886 р. Підписавши Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів, десять країн заснували Міжнародний союз з охорони літературних і художніх творів. З 26 жовтня 1995 р. членом Конвенції є й Україна [4].

Отже, можемо зробити висновок, що інтелектуальна діяльність є творчою. Творча діяльність – це цілеспрямована інтелектуальна діяльність людини, результатом якої є щось якісно нове, що вирізняється неповторністю, оригінальністю і суспільною унікальністю. Творчість властива будь-якій діяльності людини: технічній, художній, літературній, науковій, виробничій тощо. В свою чергу об'єктом інтелектуальної власності може визнаватися не кожен об'єкт інтелектуальної власності, а лише такий результат творчої діяльності, який відповідає вимогам закону, відповідно до якого надається правова охорона. Підставами набуття права інтелектуальної власності можуть бути різні обставини, з якими закон пов'язує виникнення відповідних правовідносин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Колеснікова М.В., Корощенко К.Р. Захист прав інтелектуальної власності в Україні та країнах Європейського союзу: порівняльно-правовий аспект // *Правові новели*. 2021. № 13. С. 61-64.

2. Михальський О.О. Інтелектуальна власність як Специфічний об'єкт адміністративно-правової протидії. Сучасні проблеми адміністративного права та процесу. Харків, 2017. С. 232-234. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_06_2017/pdf/80.pdf

3. Бочарова Н.В. Законодавче забезпечення права інтелектуальної власності в країнах Європи (порівняльно правовий аналіз). Українсько грецький міжнародний науковий юридичний журнал «Порівняльно правові дослідження», 2009, № 2. С. 118-121. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/18391/22-Bocharova.pdf?sequence=1>

4. Світличний О.П. Право інтелектуальної власності. Загальні положення про інтелектуальну власність. С. 7-25. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_pravo/Pidruchnyk_Pravo_intel_vlasnosti-.pdf

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Бойцун А. А.

Науковий керівник – Федоренко Я. А., доктор історичних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України

Прозора робота судової системи в Україні – один із найскладніших викликів для нашої держави. Крім того, проведення судової реформи в Україні є однією з ключових вимог, на яких наполягає як українське експертне середовище, так і міжнародні партнери України. Без сумніву, основним завданням судової реформи є утвердження справедливого суду та вдосконалення вітчизняної судової системи. Варто зазначити, що з моменту отримання незалежності нашої країни, остання перебуває у процесі постійного реформування. А окремі проблеми її функціонування залишаються нерозв'язаними і до нашого часу.

Принцип верховенства Конституції разом із принципом верховенства права є двома взаємодовнюваними принципами побудови та функціонування правової системи України. Проблеми, пов'язані з особливостями застосування цих принципів у судовій діяльності (разом з ідеями про судову правотворчість) постійно породжують гострі дискусії у фаховому середовищі. Поширеними стають дві діаметрально протилежні концепції. Представники першої є прихильниками відстоювання ідеї про судову нормотворчість. Згідно з нею, судова правотворчість має стати найефективнішим засобом для того, щоб, по-перше, заповнювати прогалини в законодавстві; по-друге, покласти край знеціненню підзаконних актів; по-третє, усунути суперечності в чинному законодавстві.

За своєю юридичною силою Конституція України стоїть вище і стосовно міжнародних договорів України, адже лише ратифіковані Верховною Радою України міжнародні договори є частиною національного законодавства України. Найвища юридична сила Конституції у цьому разі забезпечується її особливою вимогою, за якою укладення міжнародних договорів, що суперечать Конституції, є можливим лише тоді, коли Конституцію буде відповідно змінено (ч. 2 ст. 9 Конституції України). У широкому розумінні принцип верховенства Конституції має доктринальне значення. Його слід розглядати як цілісний конституційний принцип організації й функціонування правової держави, в основу якого покладено загальну ідею підпорядкування держави Конституції і праву загалом [1].

Відповідно до ст. 6 Конституції України, судова влада, поряд із законодавчою та виконавчою, є самостійною і незалежною гілкою державної влади, яка здійснює свої повноваження у встановлених законодавством правових межах. У ст. 1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» встановлено, що судова влада здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними законом. Водночас слід зазначити, що вітчизняне законодавство не містить поняття «судова влада». Наукові позиції щодо поняття «судова влада» вказують на те, що однією з основних функцій органів судової влади є захист прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, яка реалізується у формі здійснення правосуддя. Це підтверджується і конституційним принципом, закріпленим у ст. 55 Конституції України, у якій наголошується, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Захист прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина судом дозволяє обґрунтовано вважати характер впливу судової системи на суспільні відносини владним (доведення існування судової

влади. Отже, органи судової влади є складником системи суб'єктів реалізації правозахисної функції держави.

Незважаючи на те, що правозахисна функція органів судової влади є пріоритетною, у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» не йдеться про забезпечення реалізації захисту прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина. Ця функція відсутня в статтях, присвячених повноваженням судів, та у ст. 2, у якій лише зазначено, що суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [2].

Проблемою сучасної судової системи стало також розмежування функцій судового контролю та контролю за виконанням судових рішень. Єдиною ознакою, що їх об'єднує є те, що вони здійснюються судом. Що ж стосується відмінностей, то основними є такі: якщо у результаті здійснення судового контролю приймається відповідне рішення, то для контролю за виконанням судових рішень необхідною умовою є наявність відповідного рішення, яке має бути оприлюднено на офіційному веб-порталі судової влади України в порядку, встановленому Законом України «Про доступ до судових рішень» від 22 грудня 2005 р. № 3262. Тлумачення норм Конституції та законів України також здійснюється в рамках реалізації судовими органами правоохоронної функції держави (в даному випадку йдеться про офіційне тлумачення). Офіційного характеру тлумачення Конституції та законів України надає те, що повноваження стосовно здійснення такого роду дій покладаються на спеціально уповноважений Конституцією та відповідними законами орган. Характерною ознакою офіційного тлумачення Конституції та законів України є відсутність права інтерпретатора (Конституційного Суду України) вносити зміни та доповнення до тих правових норм, які ним тлумачаться; він не наділений законодавчою функцією, а лише уповноважений розкривати реальний зміст законів, деталізувати та конкретизувати їх [3]

Важливу роль у процесі реалізації органами судової влади правозахисної функції держави відіграє належне адміністративно-правове забезпечення такої діяльності. Що породжує ще одну проблему

Адміністративно-правове забезпечення діяльності органів судової влади у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина спрямоване на створення належних умов для ефективної реалізації правозахисної функції та окреслюється такими межами: інститутом адміністративних процедур щодо надання адміністративних послуг у системі судової влади; визначенням адміністративно-правового статусу суддів; організаційно-кадровою роботою в системі судової влади, зокрема добору, призначення, звільнення, відставки суддів, і суддів, які перебувають на адміністративних посадах, притягнення до адміністративної відповідальності, заміщення вакантних посад державних службовців апарату судів, призначення, звільнення та дисциплінарної відповідальності; адміністративно-правових аспектів навчання суддів (первинного й перепідготовки) та апарату суду; визначення організаційно-правових повноважень суддів, які обіймають адміністративні посади; забезпечення адміністративного контролю у сфері судочинства; адміністративно-правового забезпечення особистого прийому громадян у системі судової гілки влади; взаємодії зі ЗМІ, висвітлення діяльності судової влади на інтернет-ресурсі, доступу громадян до публічної інформації в системі судової влади; організаційно-

правових аспектів діяльності суддівського самоврядування; забезпечення охорони адміністративних приміщень судів, підтримання в них правопорядку, особистої недоторканності суддів і членів родин; особливостей заохочення й дисциплінарної відповідальності суддів і державних службовців апарату судів; здійснення матеріально-технічних операцій у системі судової гілки влади; особливостей адміністративної відповідальності у сфері діяльності судів [2].

Таким чином, на нашу думку, лише застосування найсучасніших загальноновизнаних світових практик та врахування національних особливостей реформування судової системи, дозволять зробити її більш прозорою, уникнути корупційних ризиків та вирішити всі застарілі проблеми її ефективного функціонування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Черняк Є. В. Роль судів системи sudoустрою та конституційного суду України в забезпеченні верховенства конституції України. Юридичний бюлетень. випуск 7. ч. 1. 2018. [Електронний ресурс] URL:http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2018/7_2018/part_1/27.pdf (Дата звернення 16.02.2023)
2. Стасюк О. Л. Адміністративно-правове забезпечення діяльності органів судової влади у сфері реалізації правозахисної функції в Україні. Вісник НТУУ «КПІ». політологія. соціологія. право. випуск 3 (39) 2018. [Електронний ресурс] URL:https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/32468/4/VPSP2018-3_153-156.pdf (Дата звернення 16.02.2023)
3. Безпалова О. І. Органи судової влади України як один із суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави. [Електронний ресурс] URL: <file:///D:/Downloads/q0iYdlw-8xMhV6aaSiNYsl3asLERutU6.pdf> (Дата звернення 16.02.2023)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В СУДАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бондаренко Д. С.

*Науковий керівник – Федоренко Я. А., доктор історичних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Особливості проходження служби в судах в умовах воєнного стану полягають у зміні режиму роботи та відповідальності працівників судів перед державою та народом.

Формально введення воєнного стану не впливає на процес здійснення судочинства. Зокрема, відповідно до ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства в умовах воєнного стану забороняється. Водночас на практиці забезпечити безперебійну роботу судів в період війни вкрай важко. Воєнний стан може відобразитися на проходженні служби в судах різними способами, залежно від характеру конфлікту, рівня напруги та відповідних правових норм, які діють у даній країні в часи воєнних дій.

Однією з основних особливостей є зміна пріоритетів діяльності судів в період воєнного стану. У цей час головним завданням суддів стає захист держави та її громадян від зовнішньої агресії та внутрішніх загроз безпеці. Для досягнення цього завдання необхідно більш рішуче та оперативне реагування на порушення

закону, а також підвищення рівня відповідальності осіб, які порушують закон. Зміна процедур та процесуальних правил: Умови воєнного стану можуть вимагати зміни в процедурах та правилах проходження судових процесів. Це може стосуватися відтермінування термінів судових процесів, зміни в правах обвинуваченого та процесуальному статусі свідків.

Також у період воєнного стану збільшується кількість звернень до суду з питань, пов'язаних з безпекою держави та її громадян [1]. Це вимагає від суддів більш швидкого та ефективного розгляду справ та вирішення питань. Також можуть змінюватися правила підсудності в різних справах. Наприклад, військові злочини можуть переходити з цивільних судів до військових судів, які мають більше досвіду в розгляді таких справ.

04.03.2022 видано наказ Голови Верховного Суду, згідно з яким встановлено особливий режим роботи й запроваджено відповідні організаційні заходи. Згідно з даним наказом у разі загрози життю, здоров'ю та безпеці відвідувачів суду, працівників апарату суду, суддів оперативно приймаються рішення про тимчасове зупинення здійснення судочинства певним судом. Справи, які не є невідкладними, розглядатимуться лише за наявності письмової згоди на це всіх учасників судового провадження [2]. Не можуть бути відкладеними судові засідання, на яких має розглядатися питання про обрання або продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. З метою забезпечення безпеки учасників судових процесів і відвідувачів судів припиняється проведення особистого прийому громадян керівництвом суду й обмежується допуск у судові засідання осіб, які не є учасниками судових засідань. Якщо суд не припинив здійснювати судочинство, учасники судових процесів мають можливість подати заяву про відкладення розгляду справ у зв'язку з воєнними діями та/або про розгляд справ у режимі відеоконференції за допомогою будь-яких технічних засобів, зокрема власних.

З іншого боку, проходження служби в судах в умовах воєнного стану також пов'язано з певними ризиками та небезпеками, особливо для працівників, які займаються розглядом справ пов'язаних з бойовими діями [3]. У таких умовах необхідно дотримуватися певних правил та заходів безпеки.

Отже, проходження служби в судах в умовах воєнного стану має свої особливості та вимагає від працівників судів більшої відповідальності, оперативності та рішучості у роботі. Згідно і законом навіть в умовах воєнного стану суди має продовжувати здійснюватись правосуддя, це в свою чергу забезпечить функціонування правової системи як однієї з невід'ємних ознак існування держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мисник Н. Робота судів України в умовах воєнного стану. URL: https://jurliga.ligazakon.net/ru/news/209874_robota-sudv-ukrani-v-umovakh-vonnogo-stanu
2. Монастирський Д. Судочинство та воєнний стан. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA015959
3. Васильєва Д. Судові засідання в умовах війни. Які справи розглядають та в якому порядку. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/sudovi-zasidannya-v-umovah-viyni-yaki-spravi-rozglyadayut-ta-v-yakomu-poryadku.html>

УЧАСТЬ ЮРИДИЧНОЇ СЛУЖБИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ДОГОВІРНОЇ РОБОТИ

Анна ВАЛАХ

Науковий керівник – Діана КОТЛЯР

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Юридична служба організовує роботу пов'язану з укладанням договорів, бере участь у їх підготовці та здійсненні заходів, спрямованих на виконання договірних зобов'язань, забезпеченні захисту майнових прав і законних інтересів органу виконавчої влади, а також погоджує (візує) проекти договорів за наявності погодження керівників заінтересованих структурних підрозділів [3].

Договірна робота в організації, на підприємстві має бути побудована з урахуванням наступних основних принципів, зокрема:

- принцип законності, який визначає здійснення договірної роботи на підставі і у відповідності до вимог чинного законодавства;

- принцип комплексності визначає, що договірна робота повинна проводитися з урахуванням всіх видів господарських договорів, які укладаються конкретною організацією. Принцип комплексності визначає також необхідність участі різних служб, підрозділів підприємства у роботі з укладання і виконання господарських договорів;

- принцип економічної доцільності визначає, що всі господарські договори в організації повинні в першу чергу використовуватися (укладатися і виконуватися) з метою досягнення прибутків, найбільш ефективного господарювання, покращення економічних наслідків діяльності;

- науковий принцип, який визначає науковий підхід до організації договірних зв'язків, укладання і виконання договорів на підставі аналізу практики укладання і виконання господарських договорів за попередні періоди.

Юридичне управління (відділ, сектор, бюро, група), юрисконсульт підприємства (далі – юридична служба) у цілях правового забезпечення виконання договірних зобов'язань повинні:

- забезпечувати законність документів правового характеру з питань договірної роботи;

- організувати разом з іншими структурними підрозділами договірну та претензійну роботу;

- приймати участь в укладанні господарських договорів;

- приймати участь в забезпеченні правовими засобами контролю за виконанням договорів;

- роз'яснювати чинне законодавство з питань укладання та виконання договорів;

- аналізувати практику договірно-претензійної роботи [5].

Укладенню будь-якого господарського договору передують проведення відповідної підготовчої роботи: визначення загальної схеми господарської операції, етапи і терміни її реалізації, пошук надійного партнера, підготовка проекту договору [1].

Наступний не менш важливий етап – своєчасне та якісне виконання сторонами взятих на себе договірних зобов'язань.

Для найбільш якісного і своєчасного проведення цієї роботи на підприємстві необхідно визначити порядок ведення договірної роботи, а також

ступінь участі юридичної служби в цій роботі з урахуванням вимог Загального положення про юридичну службу, специфіки і структури підприємства.

Такий порядок визначається Положенням (Інструкцією) і затверджується наказом.

Юридична служба підприємства разом з іншими структурними підрозділами повинна систематично узагальнювати та аналізувати практику укладання та виконання господарських договорів, результати розгляду претензій та позовів, а також повідомлення господарського суду з тим, щоб виявлені в договірній роботі недоліки не повторювати в наступному господарському році [2].

Форми і методи аналізу можуть бути на практиці різноманітними залежності від можливостей підприємства. Зокрема, для проведення аналізу практики укладання та виконання господарських договорів рекомендується розробити перелік питань, які потрібно вивчити та узагальнити, картки для обліку зауважень по тексту договору, які направляються у всі зацікавлені структурні підрозділи [5].

В процесі аналізу необхідно вивчити наявні недоліки в договірно-претензійній роботі, причини несвоєчасного чи неналежного виконання договірних зобов'язань, дієвість контролю за виконанням договірних зобов'язань, своєчасність виявлення недоліків та реагування підрозділів на них, притягнення винних осіб до відповідальності.

За результатами аналізу необхідно скласти довідку (узагальнення), у якій охарактеризувати договірно-претензійну роботу. При цьому необхідно показати результати роботи по підприємству в цілому та окремим його підрозділам у співвідношенні з іншими періодами. А також зробити висновки та надати конкретні пропозиції по усуненню наявних недоліків та вдосконаленню договірної та претензійної роботи.

Про результати аналізу необхідно повідомити керівника підприємства. За результатами аналізу рекомендується підготувати проект наказу чи план заходів по вдосконаленню договірної та претензійної роботи.

Юридична служба за дорученням керівника підприємства бере участь в організації та здійсненні вказаних заходів.

У сучасних умовах життя суспільства договір як індивідуальний акт має велике значення. Саме завдяки договору, який є достатньо гнучким правовим регулятором, сторони самостійно в межах чинного законодавства можуть впорядкувати і регламентувати свої відносини. При цьому важливо, щоб договірні норми забезпечили як своєчасність і повноту виконання сторонами своїх зобов'язань, так і їх захист у разі виникнення спорів. Досягти цього можливе лише за умови індивідуального підходу до підготовки та оформлення кожної угоди. У всіх сферах господарювання на ринкових засадах організація підприємницької діяльності базується виключно на договірних взаємовідносинах. Це підтверджує незаперечну істину, що саме договори є визначальною і по суті єдиною правовою формою партнерських взаємин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Господарський кодекс України [Текст]: Закон України від 16.01.2003 р. № 436 – IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – С. 144.
2. Куліш А.М. Окремі питання укладання господарських договорів суб'єктами господарювання. // Правовий вісник Української академії банківської справи // 2010. – № 1 – С. 65-67.

3. Про затвердження Загального положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації: Постанова КМУ від 26 листопада 2008 р. № 1040. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – С. 3068.

4. Домбровський С.Ф. Організація правової роботи та юридичного обслуговування підприємства: навчальний посібник/ С.Ф. Домбровський. – Х.: Консум, 2005.

5. Організація правової роботи на підприємствах, установах, організаціях : Навчальний посібник/ Р.П. Бойчук, Д.В. Задихайло, В.М. Пашков. -Харків: Видавництво «ФІНІ», 2010. – 384 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ УСИНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ващенко Д. О.

*Науковий керівник – Кришталь А. О., кандидат педагогічних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Одним із наслідків повномасштабної війни росії проти України кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, значно зросла. При цьому в умовах воєнного стану громадяни України та іноземці виявляють бажання усиновити цих дітей, а український уряд продовжує вживати заходів, аби розвивати, оптимізувати та популяризувати процедуру усиновлення в країні. Однак, існує низка обмежень, що стосуються процесу усиновлення в умовах воєнного стану.

Мета дослідження – окреслити особливості процесу усиновлення в Україні в умовах воєнного стану.

Відповідно до ст. 207 Сімейного Кодексу України [1] усиновлення – це прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, яке здійснюється на підставі рішення суду і провадиться у її найвищих інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя. Це єдина форма сімейного виховання, за якої дитина повністю втрачає зв'язки зі своєю біологічною сім'єю.

Під час воєнного стану процедура усиновлення не може бути змінена чи спрощена, адже існують ризики порушення прав дитини в умовах втрати документів, труднощів із встановленням реальної ситуації з батьками дитини тощо. Зважаючи на зазначене, з метою уникнення помилок та забезпечення інтересів кожної дитини, надання допомоги дітям, які опинились без батьків, необхідно звертатися до фахівців зі служби у справах дітей.

Упродовж першого місяця після початку повномасштабного воєнного вторгнення росії в Україну процес усиновлення було призупинено, зважаючи на неможливість його здійснення в умовах, що склалися. Означене стосувалось як процесів, розпочатих до війни, так і нових заяв на усиновлення.

У квітні 2022 року Верховною Радою України було повідомлено про відсутність змін у процедурі усиновлення на період воєнного стану. Усиновлення відбувається на загальних підставах з урахуванням норм національного законодавства [2].

Перші від початку війни зміни до процедури усиновлення були внесені 24 травня 2022 року. Відповідно до них встановлено перелік документів та порядок,

як забрати усиновлену дитину (зокрема, у присутності посадової особи консульської установи України), якщо дитина тимчасово переміщена (евакуйована) за межі України під час введення на території України надзвичайного або воєнного стану.

Подальші процедурні зміни були внесені 31 травня 2022 року, зокрема – передбачено наступне:

– цифровізація процесів усиновлення та створення єдиного електронного банку даних про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів (також опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів), що ведеться в Єдиній інформаційно-аналітичній системі «Діти»;

– наявність різних форм тимчасового прийняття дітей в сім'ю допоки не будуть знайдені їхні батьки чи інші родичі;

– дитина, яка залишилася без батьківського піклування, може бути влаштована службою у справах дітей у сім'ю родичів, знайомих, а також в сім'ю патронатного вихователя;

– діти, які вже набули статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, можуть бути влаштовані під опіку, піклування, у прийомну сім'ю чи дитячий будинок сімейного типу.

Також з метою тимчасово прихистити дитину у своїй сім'ї; пошуку дитини, яка загубилася; знайшли дитину без супроводу дорослих; працюєте з міжнародними організаціями, які готові прихистити українських дітей; інші питання стосовно дітей було створено чат-бот «Дитина не сама» [2].

Звернемо також увагу, що відповідно до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей [3] на облік беруться діти-сироти; діти, позбавлені батьківського піклування; діти, батьки яких дали згоду на усиновлення. Громадяни України, які бажають усиновити дитину, звертаються із заявою про взяття їх на облік кандидатів в усиновлювачі до служби у справах дітей, а також готують відповідний пакет документів згідно з визначеною процедурою. Громадяни України, які бажають усиновити дитину, проходять курс підготовки з питань виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за програмою, затвердженою Мінсоцполітики, крім випадків, коли заявники є родичами дитини, її опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями.

Таким чином, процес усиновлення в умовах воєнного стану в Україні не є призупиненим, а діє на підставі затвердженого порядку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сімейний Кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III, ред. від 26.01.2022 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

2. Усиновлення в умовах воєнного стану. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/DG220067?an=7>

3. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 р. № 905. Київ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF#Text>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ПОЛІЦІЇ

Гафінова К.

Науковий керівник – Котляр Д.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Державна служба в Україні – це професійна діяльність осіб, які займають посади державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та отримують заробітню плату за рахунок державних коштів. Залежно від специфіки сфер державної діяльності до державної служби належать державні службовці, що працюють в апараті органів прокуратури, судів, дипломатичної служби, митного контролю, Служби безпеки, внутрішніх справ тощо [1].

Одним із головних результатів реформи правоохоронної системи в Україні 2014–2015 років стало створення нового центрального органу виконавчої влади Національної поліції України. 6 серпня 2015 року в парламентській газеті «Голос України» було офіційно опубліковано Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 року № 580-VIII, який набув чинності для патрульної поліції Києва в день його публікації, для патрульної поліції Одеси та Львова – з 20 серпня 2015 року [3].

Згідно статті 59 Закону України «Про Національну поліцію». Служба в Україні.

1. Служба в поліції є державною службою особливого характеру, яка є професійною діяльністю поліцейських з виконання покладених на поліцію повноважень.

2. Час проходження служби в поліції зараховується до страхового стажу, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби.

3. Рішення з питань проходження служби оформлюються письмовими наказами по особовому складу на підставі відповідних документів, перелік та форма яких устанавлюються Міністерством внутрішніх справ України.

4. Видавати накази по особовому складу можуть керівники органів, підрозділів, закладів та установ поліції відповідно до повноважень, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, та номенклатурою посад, затвердженою Міністерством внутрішніх справ України.

5. Порядок підготовки та видання наказів щодо проходження служби в поліції встановлює Міністерство внутрішніх справ України.

6. Поліцейські, у тому числі слухачі та курсанти вищих навчальних закладів із специфічними умовами, які здійснюють підготовку поліцейських, та які перебувають на військовому обліку військовозобов'язаних, на час служби в поліції знімаються з такого обліку і перебувають у кадрах поліції [2].

Серед завдань поліції надання поліцейських послуг щодо:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [2].

Функції національної поліції щодо забезпечення національної безпеки здійснюються в межах адміністративної, оперативно-розшукової, кримінально-процесуальної діяльності. Офіційно визнано, що організація єдиного безпекового простору, де кожна людина почуватиме себе захищеною, – основна мета Національної поліції.

Тож, поліція є органом виконавчої влади, який служить суспільству захищаючи життя, здоров'я, права та свободи громадянина України та іноземних громадян, для протидії злочинності та забезпечення порядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.
2. URL:https://old.gp.gov.ua/ua/konstitution_zakoni_ukraine.html?_m=fslib&_t=file&_c=download&file_id=194867.
3. URL: <https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2019/07/2ua/12.pdf>.

РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «ОХОРОНА ПРАЦІ» І «БЕЗПЕКА ПРАЦІ»

Гончарук М. А.

*Науковий керівник – Кришталь А. О., кандидат педагогічних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

У науковому середовищі поняття «охорони праці» часто асоціюють з поняттям «безпека праці», що вважається не коректним. Уточнимо сутність означених понять на основі аналізу наукових джерел і нормативних документів.

У широкому розумінні поняття «безпека праці» передбачає такі умови праці на об'єктах матеріального виробництва (промисловості, транспорту), що передбачають можливість впливу шкідливих та небезпечних факторів на працівників. Отже, в основі визначення терміну «безпека праці» покладено суть саме охорони праці, як терміна, що має, безперечно, більш тривалу історію використання і ширше застосовується у сучасних наукових дослідженнях.

Сучасна стратегія безпеки праці фокусується на превентивних заходах та попередженні різноманітних ризиків на роботі. Головною метою стратегії є досягнення постійного, сталого скорочення випадків травматизму на виробництві та професійних захворювань. Головною метою політики з охорони праці є зведення до мінімуму показників виробничого травматизму та професійних захворювань, а також створення сприятливих моральних та психологічних умов праці.

Охорона праці є компонентом низки фундаментальних прав людини, закріплених в Конституції та Законах України. Законодавство України про охорону праці являє собою систему взаємозв'язаних нормативно-правових актів, що регулюють відносини у галузі реалізації державної політики щодо правових, соціально-економічних, організаційно-технічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці. Одним із найважливіших нормативно-правових актів про охорону праці є Закон України «Про охорону праці». Він визначає основні положення щодо

реалізації конституційного права громадян на охорону їх життя і здоров'я в процесі трудової діяльності, регулює за участю відповідних державних органів відносини між власником підприємства, установи, організації незалежно від форм власності та видів їх діяльності і працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища і встановлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні.

Згідно із Законом України «Про охорону праці» [1] державна політика передбачає встановлення єдиних нормативних вимог з охорони праці для всіх підприємств та суб'єктів підприємницької діяльності незалежно від форм власності та видів діяльності. На практиці це означає, що кожен роботодавець повинен мати спеціальну програму заходів у сфері охорони праці, у тому числі заходів з охорони праці на кожному робочому місці, з метою усунення небезпеки для здоров'я та життя працівника, що пов'язано з роботою, яка виконується. При цьому об'єктом необхідних заходів мають бути методи роботи, загальна організація та умови праці, підвищення кваліфікації працівників, обладнання й конструкції на робочому місці тощо.

Л. Нижегородова наголошує [2], що Закон встановлює пріоритет життя та здоров'я працівників по відношенню до результатів виробничої діяльності підприємства.

Охорона праці є одним з найбільш важливих аспектів соціальної політики держави. Це система правових, технічних, економічних, санітарно-гігієнічних заходів, спрямованих на забезпечення здорових і безпечних умов праці. Не менш важливим є підготовка фахівців з охорони праці. Перед теорією і практикою підготовки фахівців у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання на сучасному етапі розвитку України постали завдання модернізації системи цивільного захисту. Через недосконалість управління системою цивільного захисту ефективність протидії надзвичайним ситуаціям залишається низькою, на що неодноразово звертали увагу як експерти, так і провідні вчені з даної проблеми. Система управління охороною праці ефективна, якщо необхідна інформація представляється фахівцю з охорони праці в той момент, коли він може її використовувати з найбільшою користю для справи. Система інформаційного забезпечення охорони праці має низку особливостей.

Отже, в основі визначення наукового терміна «безпека праці» покладено суть саме охорони праці, як терміна, що має, безперечно, більш тривалу історію використання і ширше застосовується у сучасних наукових дослідженнях. Таким чином в результаті дослідження, проаналізувавши питання та терміни з комунікації фахівців охорони праці. Треба відмітити та порадити деяким країнам те, що питання охорони праці дуже важливе, особливо комунікація між фахівцями і працюючими. Особливо між начальниками і підлеглими, потрібно бути готовими виконувати функціональні обов'язки з безумовним дотриманням особистої та колективної безпеки. Від цього буде залежати продуктивність роботи та розвинення навичок професійної діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про охорону праці». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 49. – URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>
2. Нижегородова Л. О. Правові аспекти охорони праці. Міністерство юстиції України. – URL : https://minjust.gov.ua/m/str_4466

ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Горобінська Є. А.

*Науковий керівник – Бутинська Р. Я., кандидат юридичних наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Внутрішньо переміщені особи – це люди, які були змушені залишити свої домівки через війну, конфлікт або інші катастрофічні події та шукають притулку в інших місцях.

Працевлаштування є важливою проблемою для внутрішньо переміщених осіб. Без стабільної роботи вони змушені залежати від допомоги держави, що може бути недостатньо для забезпечення їх потреб.

У зв'язку з цим, держава та громадські організації повинні вживати дієвих заходів для забезпечення внутрішньо переміщених осіб можливостями працевлаштування. Це може включати створення спеціальних програм і проєктів, спрямованих на підвищення рівня освіти та навичок, розвиток інфраструктури та бізнесу в регіонах, де проживають такі особи, та забезпечити допомогу з пошуку роботи та підтримки під час початкового періоду праці.

Працевлаштування може бути ключовим елементом для забезпечення стабільного і стійкого відродження регіонів, які постраждали від війни. Тому важливо взяти до уваги проблему працевлаштування внутрішньо переміщених осіб і знайти ефективні рішення для забезпечення їхньої стабільності та благополуччя.

На мою думку, ця тема є актуальною на даний час, тому що законодавство має багато прогалин у цій темі. Наприклад, недостатній рівень захисту прав внутрішньо переміщених осіб на ринку праці, включаючи випадки дискримінації та необґрунтованої відмови в прийнятті на роботу. Брак робочих місць у тимчасових місцях розміщення внутрішньо переміщених осіб. Також, не потрібно забувати про психологічний стан такої особи, який може вплинути на працевлаштування та адаптацію до нового місця проживання.

Багато науковців та звертають увагу на проблеми та вирішення таких у трудовому праві. Наприклад, українські законодавці намагаються створити умови, які дозволять працівникам доводити необґрунтованість відмови у прийнятті на роботу.

Так само держава допомагає особам зі статусом ВПО надаючи їм пільги. Постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року «Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні» визначено, що роботодавці, які влаштували на роботу працівників, що отримали статус внутрішньо переміщених осіб, мають право на компенсацію витрат на оплату праці за працевлаштування таких осіб [1].

Дослідивши наукову статтю Грабар Н. М., вона робить такий висновок, що проблему щодо працевлаштування таких осіб має вирішувати держава в особі державних органів та контролювати дотримання всіх гарантованих Конституцією прав, а у разі порушення – вживати заходів для їх відновлення. Оскільки держава має докладати максимальних зусиль для запобігання зловживань щодо внутрішньо переміщених осіб та сприяти у їхньому працевлаштуванні, відповідно, визначення суспільством якості турботи з боку держави до такої категорії осіб

буде вимірюватись у відсотковому відношенні скарг ВПО на зловживання з боку державних органів [2].

Підсумовуючи вище сказане, можна виділити такі висновки. Працевлаштування внутрішньо переміщених осіб є актуальною проблемою в Україні. Ця проблема зумовлена повномасштабним вторгненням російської федерації та вимушеним переселенням населення. Внутрішньо переміщені особи стикаються зі значними перешкодами у пошуку роботи через низький рівень освіти, деколи неможливим зв'язком з попереднім місцем роботи та іншими соціальними труднощами. Також, існують законодавчі та нормативні акти, які регулюють працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, але їх не завжди дотримуються. Необхідно розвивати систему соціальної підтримки для внутрішньо переміщених осіб, яка включає допомогу у пошуку роботи, надання професійної підготовки та інші заходи. Вирішення проблеми працевлаштування внутрішньо переміщених осіб є важливим кроком на шляху до відновлення економіки та соціального розвитку України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року «Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні
2. Грабар Н. М., Парасюк М. В. Державне забезпечення трудових прав внутрішньо переміщених осіб. «Право і суспільство» 2019. №2. С. 84-89

PERSONAL POTENTIAL DEVELOPMENT IN CORPORATE WORLD

*Dmytrenko M. Y., Doctor of Philosophy, Professor
Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chernobyl Heroes
of National University of Civil Defence of Ukraine*

Corporate culture creation and maintaining is closely connected with personal potential development and realization, determining personality orientation of every employee in an organization. Such domestic scientists as Ya. Kudrya, I. Kucheriavyi, O. Chaplyhin, etc. have contributed to the analysis of theoretical basis for personality potential.

An organization is a complex structure. Organizational culture makes the basis for its potential. This is what influences people when they choose an organization. It also has a strong effect on how they interact in the process. These are steady norms, principles of life and organization activities, which can be attributed to norms, values, beliefs, family traditions, etc. These aspects distinguish between organizations and serve as determinants of their long-term successful functioning and survival. Organizational culture is a complex set of important assumptions that are accepted without any proof and shared by group or organization members. In most cases, corporate culture is interpreted as the philosophy and management model adopted by the majority of organization members [4]. Sharing certain beliefs and expectations organization members form their physical environment, produce a single language of communication, create single patterns of behavior in different situations and show feelings and emotions acceptable to everyone. When employees perceive these manifestations of culture, they realize them and add a certain meaning to the events and actions, which take place in

the organization. The sense of organizational culture is how employees' ideas form certain patterns of behavior in the process of realizing their personal potential.

Generally speaking, several features mark the model of organizational culture. They include:

- self-awareness and understanding of one's place in the company;
- clear understanding of company dressing; established traditions and habits at work;
- awareness of time and its use; structured relationships between employees;
- established values and norms of the company;
- established communication system;
- awareness of belief in the transcendental;
- presentation of a clear process of employee development and training;
- recognition of ethics at work and its motivation [3].

Personality can and should co-exist and effectively interact with corporate culture with a certain type of relationship. We find it expedient to consider several types of pressure of one culture on another and culture on personal potential. In the everyday life of an organization, there is both destructive and constructive pressure. It is worth noting that a certain level of pressure is characteristic of a specific type of organization management [2].

1. Destructive pressure. Disorganized activity is the result of weak pressure of corporate culture on individual culture. In this case, there is low organization of relations, coordination and control. Under such conditions, individuals act almost autonomously, heading to satisfaction of their own goals and personal interests.

2. Constructive influence. Coordinating activity is a consequence of sufficient pressure of the organizational culture on the individual. In such conditions, common goals are significant for the satisfaction of personal interests, relatively high loyalty personnel (which involves some reduction in labor mobility). As a result there are anxieties about change.

The consequence of the maximum pressure of a positive character on the personality is participation, that is, the activity of constructive corporate pressure cultures. It manifests as a symbiosis of a person and an organization. Everyone aspires to the maximum extent to realize individual abilities and achieve the general personal goal that is significant for everyone.

Total unification is the result of excessive pressure. Unification takes place on a physical, emotional, and cognitive level. Organization significantly frees a person from the need for critical thinking reflection, providing with instructions, norms, rules, traditions and orders.

Deindividuation of personality is an activity that acts as a consequence of high pressure of a negative nature or maximally destructive pressure. This can be called coercive persuasion, zombification or "brainwashing". The personality falls into absolute mental dependence. In an organization with a destructive nature, one person always makes all the decisions. Employees lose their own individuality both at work and outside it, being absorbed by corporate culture. Excessive destructive pressure on the individual undermines not only his/her mental, but also physical health.

The importance of organizations is exceptional in human life. They pierce our society. A person as an individual is a product of society in the sense that from birth he/she does not possess those special facts and individual abilities that are characteristic of a specific species environment [3].

Social norms of the organization have a significant impact on identity and personality type of their employees. Considering the circumstances mentioned above, this impact can be even stronger than the influence of family and friends. The stronger the pressure of corporate norms on a person is, the more rigidly they impose the necessity of actions, the stronger and deeper the destruction is. Destruction of individuality means the loss of social and psychological independence but preserving physical autonomy. This is a direct evidence of loss of human value of freedom.

So, the culture of society (or group) as a set of objective in the form social norms of ideas is understood as a certain program (requirements and requests) of “learning and teaching” an individual in the process of socialization. At the same time, a person has practically no mechanisms of resistance to this kind of “learning and teaching”. In other words, the process of socialization supports certain traits in each personality according to the personality type, the most adequate for this culture. Personality is a mass phenomenon, the result of existence in society [2].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дослідження корпоративної культури: [Електронний ресурс]. URL: <http://www.tns-global.com.ua>
2. М. Дмитренко Корпоративна культура: тенденції розвитку і функціональний потенціал. Монографія Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2013. 398 с.
3. Кудря Я. В. Нові підходи до кадрової корпоративної політики в управління персоналом. Проблеми науки. 2009. № 7. С.21-23.
4. Шейн Е. Організаційна культура і лідерство: [Електронний ресурс]. URL: <http://surl.li/ansxo>

СУТНІСТЬ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

Донець А. В.

*Науковий керівник – Кришталь А. О., кандидат педагогічних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Закон України № 5076-VI від 5 липня 2012 року «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1] визначає, що Адвокатура України – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом.

Надзвичайна важливість функціонального навантаження адвокатури вимагає від адвокатів слідування високим етичним стандартам поведінки. При цьому специфіка, комплексний характер обов'язків, що покладені на адвокатуру, обумовлюють необхідність збалансування засад служіння адвоката інтересам окремого клієнта та інтересам суспільства в цілому, дотримання принципів законності і верховенства права. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачає дотримання Правил адвокатської етики як одного з основних професійних обов'язків адвоката.

Адвокатська етика – це правила етики, якими керуються адвокати у своїй професійній діяльності. У сучасній юриспруденції під предметом юридичної етики

прийнято розуміти поведінку представника певної професії або члена певного підприємства, за обставин коли він діє як представник професії, або коли інші визнають його як представника адвокатського об'єднання. Специфіка професійних стандартів адвокатської діяльності визначається особливостями функцій адвокатури. Таким чином, під правилами адвокатської етики слід розуміти конкретизуюче гуманне призначення адвокатури як правозахисної інституції, правила поведінки адвоката, закріплені різними соціальними нормами й вироблені самими представниками адвокатської професії, дотримання яких забезпечується внутрішнім переконанням адвокатів, колективною волею органів адвокатського співтовариства, а за необхідності – заходами державно-правового примушування.

Основною вимогою дотримання професійної культури сторони захисту в судовому процесі є виконання своїх обов'язків щодо захисту прав і законних інтересів громадян, здійснення обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших юрисдикційних органах, здійснення правосуддя, дотримання та зміцнення законності. Ще адвокати зобов'язані виховувати громадян у дусі безумовного дотримання законів, поваги до прав, честі та гідності інших людей.

Основними принципами адвокатської етики вважаються незалежність, дотримання принципу верховенства права, перевага інтересів клієнта, уникнення конфлікту інтересів, компетентність, чесність і ввічливість [2] тощо.

Незалежність. Свобода від зовнішніх впливів, тиску та втручання в роботу захисту, зокрема з боку органів державної влади, а також від впливу своїх особистих інтересів.

Дотримання принципу верховенства права. У своїй професійній діяльності адвокат повинен дотримуватися законів та інших нормативно-правових актів України, сприяти утвердженню та реалізації принципів верховенства права та законності. Адвокати не повинні надавати клієнту поради, які умисно спрямовані на сприяння вчиненню кримінального правопорушення. Адвокат зобов'язаний дотримуватися закону і у своєму приватному житті.

Перевага інтересів клієнта. У своїй професійній діяльності адвокат повинен ставити інтереси клієнта вище власних інтересів, інтересів своїх колег, партнерів, працівників, законних представників клієнта та інших осіб, а також інших міркувань.

Заборона представництва клієнтів, які мають суперечливі інтереси (уникнення конфлікту інтересів). Адвокат не повинен представляти двох або більше клієнтів, інтереси яких суперечать або можуть суперечити один одному.

Обов'язок дотримання конфіденційності. Розголошення інформації, яка є адвокатською таємницею, забороняється за будь-яких обставин, включаючи незаконні спроби органів дізнання, досудового слідства та суду допитати адвоката про обставини, які є адвокатською таємницею.

Компетентність і добросовісність. Адвокат зобов'язаний надавати правову допомогу клієнту компетентно і добросовісно, що вимагає знання відповідних правових норм, необхідного досвіду їх застосування, ретельного врахування всіх обставин, пов'язаних із завданнями клієнта та можливими правовими наслідками їх виконання, ретельної підготовки для належного виконання необхідних завдань.

Чесність і ввічливість. Адвокат повинен бути чесним і ввічливим у своїй професійній діяльності та у приватному житті, не допускати обману, погроз, залякувань, вимагання, шантажу, підкупу, використання скрутного матеріального чи особистого становища інших осіб, інших незаконних засобів для досягнення

професійних чи особистих цілей, не повинен використовувати права, законні інтереси, репутацію або інтереси тих, з ким він спілкується у різних відносинах, у тому числі. Повинен поважати права, законні інтереси, честь, гідність, репутацію та почуття інших осіб.

Повага до правничої професії. У всій своїй діяльності правник повинен демонструвати повагу доправничої професії, її сутності та суспільного призначення, сприяти підтримці та підвищенню престижу правничої професії.

Культура поведінки. Адвокати повинні забезпечувати високу культуру поведінки як у своїй професійній діяльності, так і в приватному житті, поводитися гідно, стримано і тактовно, зберігати самоконтроль, гідно виглядати при здійсненні своєї професійної діяльності.

Обмежене рекламування діяльності адвокатів. Рекламні об'яви адвоката не можуть містити: оціночних характеристик адвоката; відгуків інших осіб про роботу адвоката; порівнянь з іншими адвокатами і їх критики; заяв про вірогідність успішного виконання доручень та інших заяв, що можуть викликати безпідставні надії у клієнтів; вказівок, які можуть скласти уявлення, що діяльність саме цього адвоката характеризується рисами і показниками, притаманними, в дійсності, адвокатурі як такій.

Джерелом адвокатської етики вважають Правила професійної етики [3], прийняті Радою адвокатів України 9 червня 2017 року, встановлюють дотримання цих правил як один з основних обов'язків адвоката при прийнятті присяги адвоката України. Ці правила розроблені з метою об'єднання традицій та досвіду українських адвокатів у сфері норм професійної етики, а також загально визнаних деонтологічних норм і правил, прийнятих міжнародним правовим співтовариством. Це орієнтир для збалансування та гармонізації на практиці різноманітних професійних прав та обов'язків українських адвокатів відповідно до принципів та статусу адвокатів, їх основних обов'язків та видів діяльності, визначених Конституцією України, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» іншими законодавчими актами України. Дія цього Кодексу поширюється на всіх адвокатів України та іноземних адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність в Україні, незалежно від обраної ними форми здійснення адвокатської діяльності (індивідуально, в адвокатському бюро чи адвокатському об'єднанні). На іноземних адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність в Україні відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», поширюються не тільки вимоги Правил адвокатської етики, а й вимоги етичних та неетичних норм, що застосовуються до адвокатів у їхніх країнах. За порушення Правил адвокатської етики адвокат може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
2. Професійна етика юриста: навчально-методичний посібник. URL : <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2357/1.pdf>
3. Правила адвокатської етики. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ФРАНЦІЇ

Жила К. В.

НК – Кришталь А. О., кандидат педагогічних наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Останнім часом суспільство стало більш прогресивним, стало проводити більше досліджень, видавати наукові праці, твори, кінофільми, музику та інше. Тож зрозуміло, що з присутністю цих видів робіт у правовій системі кожної країни повинні бути певні нормативно-правові документи, які врегулюватимуть відносини між авторами робіт та іншими особами, хто має бажання використовувати матеріали авторських доробок; а також організації, які спеціалізуються на інтелектуальній власності, патентах тощо.

Щодо законодавства Франції у сфері інтелектуальної власності, то воно одне з найбільш розвинених у світі, де під інтелектуальною власністю розуміється сукупність закріплених законом прав на результати інтелектуальної діяльності в промисловій, науковій, літературній і художній областях[1]. У Франції є багато нормативно-правових актів, що регламентують дії, які дозволяються та забороняються по відношенню до об'єктів інтелектуальної власності. Проте найголовнішим є Кодекс інтелектуальної власності Франції. Ці документи використовують як основу для власного законодавства у цій сфері багато країн світу.

Французьке законодавство є досить вимогливим і жорстким щодо використання різного роду робіт, які мають авторів, оскільки у Франції результати інтелектуальної діяльності є об'єктами права власності [2; 137]. Воно встановлює обов'язкові умови як для власників того чи іншого продукту, так і для тих осіб, що використовують його; також передбачає покарання за недотримання вимог та законів з даних питань.

Основна, обов'язкова та примусова вимога у законодавстві є отримання ліцензії на винахід. Обов'язкова ліцензія видається на патент, який не використовується і також на патент, використання якого неможливе без дозволу власника.

Що стосується захисту прав інтелектуальної власності, у Франції існують піклувальники агентства, до яких входять: Міністерство наукових досліджень та Міністерство малих і середніх підприємств. Вони співпрацюють з науковими та промисловими діячами, також з представниками різних міністерств. Їх захист ґрунтується на добре розвиненій системі реалізації РІД [3; 223].

Проте як і у кожній сфері діяльності, у сфері інтелектуальної власності існують заборонні дії: створювати, пропонувати, поставляти на ринок продукт, який є предметом патенту, або імпорт продукту для таких цілей; використовувати процес, який є предметом патенту; пропонувати, поставляти на ринок продукт, отриманий способом, який є предметом патенту, або імпорт для таких цілей.

Отже, патент є найголовнішим елементом сфери інтелектуальної власності, який досить сильно охороняється законом. Кодекс інтелектуальної власності Франції, найголовніший документ у цій сфері, є комплексним нормативно-правовим актом у сфері інтелектуальної власності, оскільки поєднує норми різних галузей права, що стосуються регулювання правовідносин інтелектуальної власності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зінич Л.В. Особливості правового регулювання використання винаходів за законодавством Франції. Національний юридичний журнал: теорія і практика. №30(6), 2015. С. 136-138.
2. Еннан Р.Є. Кодифікація у сфері інтелектуальної власності в ЄС: досвід Франції // Матеріали науково-практичної конференції «Юриспруденція сьогодні: між апологією і креативністю. Пам'яті проф. Ю. М. Оборотова», 2021. С. 219-223.
3. Бочарова Н.В. Законодавче забезпечення права інтелектуальної власності в країнах Європи (порівняльно-правовий аналіз). Українсько-грецький міжнародний науковий юридичний журнал «Порівняльно правові дослідження». 2009. № 2. С. 118-123. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/18391/22-Vocharova.pdf?sequence=1>

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОГО СЬОГОДЕННЯ

Жила К.

Науковий керівник – Котляр Д.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

З уведенням на території держави воєнного стану, як правило, усі державні органи та органи місцевого самоврядування наділяються спеціальними повноваженнями і зобов'язуються працювати в посиленому режимі. Так, згідно статті 24 п.2 Закону України «Про Національну поліцію» у разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до законодавства України беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості[4; с.24]. Тобто, під час дії воєнного стану, поліцейські попри свої головні й буденні завдання, беруть на себе місію – обороняти місцевості, захищати й допомагати цивільному населенню, сприяти і співпрацювати з військовими та іншими органами державної влади задля захисту країни.

На Національну поліцію України покладаються такі додаткові повноваження: проведення евакуації з небезпечних регіонів; організація розшукових заходів у разі появи озброєної злочинної групи або ДРГ; протидія мародерству; проведення розмінувань території; контроль за в'їздом – виїздом громадян до населених пунктів; забезпечення діяльності блокпостів; збір доказів військових злочинів, здійснених на території України; виконання службових обов'язків у цивільному одязі, якщо оперативно-розшукові дії вимагають негласності та форменний одяг перешкоджає цьому; допомога співробітникам ТЦК у проведенні мобілізації та багато інших досить важливих завдань. Враховуючи вищесказане можна стверджувати, що працівники Національної поліції роблять все можливе і навіть більше, що не входить в їх обов'язки під час дії воєнного стану [2; 213].

Слід зауважити, що під час воєнного стану поліція також наділяється певними привілеями:

- атестування поліцейських під час воєнного стану не проводиться;
- поліцейські призивного віку на весь період їх служби отримують відстрочку від призову;

- працівникам поліції гарантується безоплатне медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я будь-якої форми власності під час дії воєнного стану (у мирний час безоплатне медичне забезпечення здійснюється лише в закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України).

Проте наділення поліцейських додатковими повноваженнями не дає їм права під час здійснення службових обов'язків діяти аморально та користуватися службовим становищем. Адже кожний працівник поліції має пам'ятати, що він служить державі й народу, і така поведінка йому заборонена.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. М.В. Ковалів, В.О. Іваха Діяльність органів внутрішніх справ в умовах воєнного стану. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки» № 837(9), 2016. С. 65-70. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/4948/vnulpurn201683712.pdf>.

2. А.Є. Турбал, Г.А. Шпиталенко Особливості роботи Національної поліції України в умовах воєнного стану. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) Том 2, 2022. С. 211-213.

3. А.С. Білоус, О.Ю. Чапала Проблеми функціонування Національної поліції України у реаліях сьогодення. Збірник матеріалів науково-практичної конференції курсантів та студентів «Національна поліція України: проблеми становлення та стратегії розвитку», 2015. С.12-15. URL: <https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/98.pdf>.

4. Закон України «Про Національну поліцію України» від 02.07.2015р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/ed20220615#Text>.

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ДІТЕЙ ЗА ПРАВИЛАМИ «ЗЕЛЕНОЇ КІМНАТИ»

Іванова А. В.

*Науковий керівник – Пчеліна О. В., доктор юридичних наук, професор
Харківський національний університет внутрішніх справ*

В Україні дитинство охороняється на загальнонаціональному рівні, що виражається у визначенні та застосуванні системи державних та громадських заходів, спрямованих на забезпечення повноцінного життя, всебічного виховання і розвитку дитини та захисту її прав [1]. При цьому ці заходи стосуються забезпечення найкращих інтересів дитини (особи віком до 18 років) у всіх сферах суспільного життя, в тому числі під час здійснення кримінального провадження. Бо, на превеликий жаль, доводиться констатувати, що поширеним явищем є насильство у різних його формах та проявах, яке травмує дітей, що стають чи то його жертвами, чи то його виконавцями [2, с. 2].

Відповідно неповнолітня особа може бути допитаною під час досудового розслідування в якості потерпілого, підозрюваного, свідка. У зв'язку з чим особа, яка проводить допит, повинна враховувати вимоги кримінального процесуального законодавства до такого різновиду слідчих (розшукових) дій і особливості фізіологічного та психолого-емоційного розвитку дитини. Як приклад, неповнолітні часто соромляться або бояться розповісти про те, що з них знущався, що в решті

решт часто сприяє до скоєння ними правопорушень. Основними причинами не звернення дітей потерпілих до правоохоронних органів вважають страх помсти кривдника, сором перед оточенням, зневіра в можливостях захисту, небажання згадувати та говорити про травмуючі події, а іноді діти просто не знають іншого ставлення до себе, а тому вважають його нормою [2, с. 3].

Зокрема, в ст. 226 КПК України закріплені особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи. Обов'язковими процесуальними вимогами до такого допиту є наступні: залучення законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря; загальна тривалість допиту не повинна перевищувати дві години на день, з яких не більше однієї години без перерви; обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання роз'яснюється особам, які не досягли шістнадцятирічного віку [3]. При цьому під час розгляду питання про обов'язкову участь психолога в допиті неповнолітнього необхідно з'ясувати питання про те, яким чином повинні встановлюватися психічний розлад і відставання у психічному розвитку [4, с. 134–137]. Показання близьких родичів, педагогів, оточення може стати джерелом інформації про психічний стан неповнолітнього. І в залежності від даних, що містяться в показаннях зазначених суб'єктів щодо стану неповнолітнього, слідчий має прийняти рішення про залучення до допиту не лише психолога, а, можливо, і психіатра. Важливо знати та враховувати вікові та психологічні особливості малолітніх або неповнолітніх осіб під час допиту, незалежно від їхнього процесуального статусу в кримінальному провадженні. Відповідні знання допоможуть зрозуміти психологію дитини певного віку, налагодити з нею контакт та врешті отримати інформацію, яка необхідна слідству [5, с. 101–109].

Більш детально порядок участі законного представника, педагога, психолога або лікаря у слідчих (розшукових) діях за участю малолітньої або неповнолітньої особи визначений у ст. 227 КПК України. Як приклад, у вказаній нормі права законодавець у виняткових випадках, коли участь законного представника може завдати шкоди інтересам малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого, наділяє слідчого, прокурора за клопотанням малолітнього або неповнолітнього чи з власної ініціативи правом обмежити участь законного представника у виконанні окремих слідчих (розшукових) дій або усунути його від участі у кримінальному провадженні та залучити замість нього іншого законного представника [3].

Указані положення спрямовані на створення сприятливого та доброзичливого по відношенню до дитини правосуддя, в тому числі кримінального. Крім того, це є результатом імплементації у вітчизняне кримінальне провадження міжнародних стандартів і світової практики, згідно з якими допит дитини, потерпілої від злочину/кримінального проступку або такої, яка скоїла кримінальне правопорушення, має бути проведений у дружній атмосфері для дитини, де вона відчуває захист і комфорт [6, с. 175]. Мова йде про проведення допиту за правилами «зеленої кімнати». Останні стосуються як методів, так і місця проведення допиту дитини. Зокрема, таким місцем може бути спеціально обладнана кімната, яка має власну назву – **«зелена кімната»**.

Сама «зелена кімната» нагадує звичайну дитячу кімнату. В ній наявні іграшки, м'які меблі різного розміру, рослини, є фарби, олівці, книжки, тобто все, що може бути у звичайній дитячій кімнаті.

Основною метою проведення допиту у такій кімнаті є зменшення повторної травматизації дитини у процесі опитування, як завдяки спеціальним методикам та комфортній атмосфері, так і завдяки технічному оснащенню, що дозволяє вести

відеозапис допиту та в подальшому використовувати цей відеозапис для проведення досудового розслідування без проведення повторних допитів [6, с. 177].

Також, проведення допиту дитини у **«зеленій кімнаті»** дає можливість опитати дитину мінімального віку. Спостерігаючи за тим, як дитина грає з іграшками, можна зробити висновок, що, наприклад, дитина зазнала сексуального насильства, адже дитина за допомогою іграшок може імітувати статевий акт не розуміючи в силу свого віку і розвитку, що це таке, а просто відтворює те, що вона систематично бачила. Для дитини такий допит є найменш травматичним, оскільки він відбувається у комфортній та дружній атмосфері, оточення не нагадує про пережиті негативні відчуття. Дитина повністю зосереджена на допиті, навіть якщо сам допит є грою (у випадку допиту досить маленьких дітей) [7, с. 307].

Як правило, допит у **«зеленій кімнаті»** проводить психолог, який володіє спеціальними знаннями та знає психологію дитини відповідного віку. Психолога знайомлять з тим переліком питань, який цікавить слідство. В самій кімнаті знаходиться дитина та психолог, а всі інші учасники процесу знаходяться в іншій (технічній) кімнаті та спостерігають за процесом допиту через камеру спостереження або венеціанське скло, яке надає можливість бачити все, що відбувається в основній кімнаті, проте для дитини це виглядає як звичайне дзеркало [8, с. 88].

Проаналізувавши рекомендації стосовно проведення допиту дітей, зокрема способу формулювання питань, пропонуємо використовувати наступний алгоритм дій під час проведення вказаної слідчої (розшукової) дії: звертатися до дитини спокійним тоном, уникаючи емоцій, незалежно від змісту питання; говорити повільно; спостерігати за тим, чи дитина вас розуміє; починати з легших, необтяжливих питань, поступово підвищуючи їх складність; звертати увагу на те, щоб одне питання містило в собі лише одну тему, яка вимагає пояснення; давати дитині час замислитися над відповіддю; використовувати прості граматичні конструкції; ставити короткі питання, максимально на два-три слова довші за речення, яке вживає дитина; використовувати в питаннях активний стан дієслова, уникайте пасивного стану; використовувати власні назви та імена, уникати займенників; з'ясувати з дитиною значення використовуваних нею виразів; у питаннях використовувати вирази, які вживала дитина (пара фраз з використанням ключових слів); перед тим як поставити дитині питання, яке вимагає особливих знань, переконатися, чи ці знання є достатніми для того, щоб дати відповідь.

Разом із тим, щоб допит дитини за правилами «зеленої кімнати» був продуктивним, варто звернути увагу на поширені помилки, які допускають працівники органів досудового розслідування та яких варто уникати, а саме: не переходити з теми на тему; не ставити одночасно більше одного питання; уникати жестикуляції та інтенсивної міміки; не вживати заперечень; уникати незрозумілих багатозначних виразів («ці речі», «така поведінка»); уникати абстрактних, узагальнюючих термінів та назв на користь більш конкретних виразів (замість «тварина або зброя», скажіть «собака або пістолет»); уникати виразів, які замінюють своє значення залежно від місця й часу («тут», «там», «раніше», «пізніше»); працюючи з маленькими дітьми, уникати термінів, які описують співвідношення («більше», «менше», «швидше»). Крім того, потрібно не забувати наприкінці допиту запитати дитину, чи хоче вона щось додати.

Отже, робота в таких кімнатах побудована на основі індивідуального підходу до кожної неповнолітньої особи з урахуванням її вікових і психологічних особливостей. Під час проведення допиту з метою з'ясування певних обставин

використовуються малюнки, тести, анонімні ляльки, опитування. За результатами опитування неповнолітніх у вказаних кімнатах складається висновок спеціаліста, який працював з дитиною, що має рекомендаційний характер.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про охорону дитинства: закон України від 26.04.2001 № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.
2. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство: метод. посіб. / Авторитупоряд.: Д. Пурас, О. Калашник, О. Кочемировська; Т. Цюман; за заг. ред. Т. Цюман. К.: ФОП Клименко, 2015. 114 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
4. Романюк В. В. Удосконалення процесуального статусу законного представника неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2013. № 23, Ч. 1, Т. 3. С. 134–137.
5. Романюк В. В. Участь педагога, психолога та лікаря в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4 (67). С. 101–109.
6. Мальована Т. І. Місце проведення допиту дитини, яка потерпіла від злочину у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 174–184.
7. Мальована Т. І. Склад та роль осіб, які беруть участь під час допиту дитини у кримінальному провадженні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 6. С. 307–311.
8. Міщук І. В. Ювенальна юстиція як метод правового захисту неповнолітніх правопорушників у зарубіжних країнах (на прикладі США, Франції, Німеччини, Швейцарії). *Приватне та публічне право*. 2018. № 1. С. 88–92.

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ МАЙНА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ РІЗНИХ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ

Ільченко І. П.

Науковий керівник – Кронда О. Ю.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Актуальність теми дослідження. При створенні бізнесу в умовах ринкової економіки, більшість компаній керується комерційними принципами у формуванні своєї фінансової політики та управлінні фінансовими ресурсами. Проте процес збору та використання коштів в новостворених підприємствах залежить від багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів, які визначають систему фінансування і розвитку компанії. Ці фактори мають великий вплив на формування активів на етапі створення підприємства та в майбутньому.

Аналіз процедури формування майна, що застосовуються реальними підприємствами, є необхідним для обґрунтування механізму фінансування діяльності підприємства та стане корисним для тих, хто вже займається бізнесом або має намір почати його розвиток.

Дослідження даної теми є важливим для розуміння особливостей джерел формування майна різних організаційно-правових форм, що дозволяє визначити найбільш ефективні методи управління майном та розробляти стратегії розвитку підприємств на основі їх організаційно-правової форми. Крім того, дослідження даної теми є важливим для підвищення рівня правової культури та ефективного використання різних форм господарювання в Україні.

Стан наукового дослідження. Питанню формування майна суб'єктом господарювання присвячено багато наукової, навчально-методичної літератури з основ економічної теорії, підприємницької діяльності та фінансів підприємств. Зокрема, роботи з економічної теорії Л. Дмитриченко, С. Мочерного, А. Чухна та ін. дають змогу визначити сутність підприємництва, умови його існування, еволюцію основних форм його організації, форм власності. Дослідження з основ підприємницької діяльності, економіки підприємства В. Горлачука, О. Устенка, С. Чеботаря, І. Яненкової та ін. зосереджені на процедурі започаткування бізнесу, ресурсного забезпечення новоствореного суб'єкта господарювання, зовнішніх та внутрішніх чинниках його функціонування. Результати наукових праць фахівців з фінансового менеджменту І. Бланка, В. Ковальова, А. Поддєрьогіна, О. Терещенка дають змогу на теоретичному рівні розкрити принципи, етапи, джерела формування майна підприємства, види фінансових ресурсів та напрямки їх використання [1, с.123].

Виклад основного матеріалу. Одним із перших етапів нагромадження майна є формування його статутного капіталу, який необхідний для заснування та започаткування діяльності підприємства. Особливості формування статутного (власного) капіталу залежать від форми власності (державна, комунальна, приватна, колективна, змішана) й організаційно-правової форми суб'єкта господарювання (приватне підприємництво, господарські товариства (акціонерні товариства, товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю, командитні та повні товариства тощо) [1, с. 124].

За загальною нормою статті 66 Господарського кодексу України джерелами формування майна підприємства є: грошові та матеріальні внески засновників, доходи, одержані від реалізації продукції, послуг, інших видів господарської діяльності, доходи за фінансовими інструментами, кредити банків та інших кредиторів, капітальні вкладення і дотації з бюджетів, майно, придбане в інших суб'єктів господарювання, організацій та громадян у встановленому законодавством порядку та інші джерела, не заборонені законодавством України [2].

Якщо говорити про приватні підприємства, то воно характеризується такими ознаками, як відсутність законодавчо встановленого обмеження, пов'язаного з формуванням статутного фонду, можливість самостійного визначення засновниками принципів і механізмів управління підприємством, здійснення господарської діяльності з використанням найманої праці чи без її використання. Саме самостійне, на власний розсуд, визначення власником засад діяльності приватного підприємства обумовлює поширеність зазначеного виду підприємства в Україні.

Дійсно, приватні підприємства мають досить широкий спектр можливостей і відносно високий рівень свободи в управлінні своєю діяльністю. Ці ознаки дозволяють засновникам підприємства дуже гнучко налаштовувати його роботу на відповідні потреби ринку та ефективно конкурувати з іншими підприємствами. Однак попри досить широкі можливості для визначення приватним підприємством своєї діяльності та управління, незалежність від законодавчого обмеження статутного фонду може призвести до створення підприємств з недостатньою капіталізацією, що може негативно впливати на їхню фінансову стійкість та конкурентоздатність.

Якщо говорити про джерела формування майна в товариствах з обмеженою відповідальністю, то розмір статутного капіталу ТОВ складається з номінальної

вартості часток його учасників, виражених у гривнях. Однак розмір частки кожного окремого учасника можна додатково визначати у відсотках як співвідношення номінальної вартості його частки і статутного капіталу ТОВ. Мінімальний розмір статутного капіталу ТОВ не обмежений. Тому учасники мають право на власний розсуд вирішити, який розмір статутного капіталу матиме ТОВ [4].

Вкладом учасника ТОВ можуть бути гроші, цінні папери, інше майно, окрім забороненого законом (п. 1 ст. 13 Закону про Товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю) [3].

Заборонено використовувати для формування статутного капіталу ТОВ бюджетні кошти, майно державних і комунальних підприємств, яке відповідно до закону або рішення органу місцевого самоврядування не підлягає приватизації, майно, що перебуває в оперативному управлінні бюджетних установ (п. 6 гл. VIII Закону про Товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю) [3].

Статутний капітал акціонерного товариства поділений на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями (ч. 1 ст. 152 ЦК України). На установчих зборах акціонерного товариства, що проводяться до моменту реєстрації акціонерного товариства, окрім затвердження результатів розміщення акцій, вирішується питання про затвердження оцінки майна, що вноситься засновниками в рахунок оплати акцій товариства. Оплата вартості акцій, що розміщуються під час заснування акціонерного товариства, може здійснюватися грошовими коштами, цінними паперами (крім боргових емісійних цінних паперів, емітентом яких є засновник, та векселів), майном і майновими правами, нематеріальними активами, що мають грошову оцінку [5, с. 132].

Варто погодитись з О. Черненко, що правові режими майна акціонерних товариств з участю і без участі держави не повинні відрізнятись. Усі акціонерні товариства мають визнаватись власниками свого майна, а держава, як і всі інші акціонери, повинна впливати на управління товариством через механізм реалізації своїх корпоративних прав [5, с. 132].

Висновки за результатами дослідження. Отже, на основі вищевикладеного можна дійти висновку, що незалежно від організаційно-правової форми підприємства, дозволені внески до статутного капіталу становлять кошти, цінні папери, майно, майнові права з грошовою оцінкою.

Однак, є обмеження на деякі види внесків для ТОВ, такі як бюджетні кошти, кредити, майно державних підприємств, яке не підлягає приватизації, та майно, що знаходиться в оперативному управлінні бюджетних установ. Для АТ додатково заборонені внески боргових цінних паперів, які емітує засновник, та зобов'язання з виконання робіт і послуг. Неможливо внести майно, яке є орендованим, знаходиться в заставі, або грошову оцінку якого неможливо встановити. Також не дозволяється вносити права на земельну частку або земельні ділянки, призначені для особистого сільського господарства. У разі внесення не дозволених внесків, реєстрація змін до статуту підприємства може бути відхилена державним реєстратором.

Таким чином, внески до статутного капіталу можуть бути здійснені різними способами, такими як кошти, цінні папери, нерухомість, обладнання, майнові права на об'єкти інтелектуальної власності тощо, які належать учасникам на праві власності та мають грошову оцінку. Однак, варто пам'ятати, що для ТОВ заборонені внески таких речей, як бюджетні кошти, кошти отримані в кредит чи під заставу, майно державних (комунальних) підприємств, що не підлягає приватизації тощо.

Для АТ додатково заборонено внески боргових цінних паперів та зобов'язань з виконання робіт і надання послуг. Майно, яке знаходиться в заставі, оренді, а також майно, грошову оцінку якого достовірно встановити неможливо, також не може бути внесене до статутного капіталу.

Отже, перед внесенням внесків до статутного капіталу, необхідно враховувати законодавчі обмеження щодо видів активів, що можуть бути внесені, та вимоги до майна, яке підлягає внесенню, так як зазначені дії можуть в подальшому мінімізувати потенційні несприятливі ризики для відповідного підприємства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Тетяна Конєва. Фактори формування майна новостворених підприємств. Фінанси суб'єктів господарювання. Світ фінансів 2/2013.
2. Господарський кодекс України Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV
3. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII
4. Товченик Наталія. Статутний капітал ТОВ: як формують, поповнюють і зменшують. Електронний ресурс. Режим доступу до ресурсу: <https://buhplatforma.com.ua/article/9009-statutniy-kaptal-tov-yak-formuyut-porovnyuyut-zmenshuyut>
5. Олена Черненко, Правовий режим державних акціонерних товариств. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.12.24>

ВІДСТОРОНЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ВІД РОБОТИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Кевер К. Я.

Львівський державний університет внутрішніх справ

Згідно статті 17 Конституції України, захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу. Від 24 лютого 2022 року Указом президента України Володимира Зеленського було запроваджено воєнний стан на всій території держави через вторгнення Росії. Також була оголошена загальна мобілізація.

В статті 119 Кодексу законів про працю в Україні працівникам гарантується збереження робочих місць та середнього заробітку, якщо вони виконують громадські чи державні обов'язки, які за чинним законодавством України здійснюються у робочий час. [2]

Також таким працівникам надаються пільги та гарантії, відповідно до Закону України "Про військовий обов'язок і військову службу" та Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію". Вони не підлягають звільненню, а лише отримують увільнення від виконання обов'язків, що передбачаються трудовим договором, який оформлюється відповідним наказом роботодавця.

Відсторонення від роботи – це тимчасове звільнення працівника від виконання обов'язків, покладених на нього трудовим договором.[2]

Тимчасове увільнення працівника від виконання його трудових обов'язків в порядку відсторонення від роботи, на умовах та підставах встановлених законодавством за суттю не є дисциплінарним стягненням, а є особливим запобіжним заходом, який застосовується у виняткових випадках, і має за мету відвернення та/або попередження негативних наслідків. Призупинення трудових відносин в такому випадку не тягне за собою обов'язкове їх припинення. При цьому на період усунення від роботи за працівником зберігається його робоче місце.

За загальним правилом відсторонення працівників від роти власником або уповноваженим ним органом допускається у разі:

- появи на роботі у нетверезому стані;
- у стані наркотичного або токсичного сп'яніння;
- відмови або ухилення від обов'язкових медичних оглядів, навчання, інструктажу і перевірки знань з охорони праці та протипожежної охорони;
- в інших випадках, передбачених законодавством.

З 24 лютого 2022 року, відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», в Україні введено режим воєнного стану. [4]

Згідно з статтею 64 Конституції України в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. [1]

Відповідно до п.5 ч. 1 статті 6 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в указі Президента України про введення воєнного стану зазначається вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. [4]

За останній рік неодноразово були звернення працівників до роботодавців щодо відсторонення від служби у зв'язку з тим, що особа евакуювала свою сім'ю через активні бойові дії та вчасно не мала можливості з'явитися на робочому місці.

Відсутність працівника на роботі у зв'язку з бойовими діями не може бути кваліфікована як прогул без поважної причини. Тому, до з'ясування причин відсутності працівника та отримання від нього письмових пояснень, доцільно обліковувати його, як працівника, відсутнього з нез'ясованих або з інших причин.

Також хочу зауважити, що працівники, які не виходять на роботу внаслідок ведення воєнних дій та пов'язаних з ними обставин, не можуть бути звільнені за пунктом 4 частини першої статті 40 Кодексу законів про працю України за прогул без поважної причини. [2]

Зазначене обумовлено необхідністю збереження життя та здоров'я таких працівників та їх сімей і вважається як відсутність на роботі з поважних причин.

Відповідно до ст. 34 КЗпП України простій – це зупинення роботи, викликане відсутністю організаційних або технічних умов, необхідних для виконання роботи, невідворотною силою або іншими обставинами. [2]

У разі простою працівники можуть бути переведені за їх згодою з урахуванням спеціальності і кваліфікації на іншу роботу на тому ж підприємстві, в установі, організації на весь час простою або на інше підприємство, в установу, організацію, але в тій самій місцевості на строк до одного місяця.

Оплата простою врегульована ст. 113 КЗпП України. Так, час простою не з вини працівника оплачується з розрахунку не нижче від двох третин тарифної ставки встановленого працівникові розряду (окладу), але за час простою, коли виникла виробнича ситуація, небезпечна для життя чи здоров'я працівника або для людей, які його оточують, і навколишнього природного середовища не з його вини, за ним зберігається середній заробіток. [2]

Воєнний стану в Україні введено Указом Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. В цьому указі визначено, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а також вводиться

тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». [3]

Тобто, вказаним Указом встановлено можливість обмеження конституційного права на працю, але в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Судової практики на тему відсторонення працівників від роботи під час воєнного стану, не так багато. Але не можу не зазначити про справу № 335/3371/22.

Співробітники навчального закладу з початком активних бойових дій були безстроково переведені на дистанційну роботу, а згодом одному з працівників було оголошено про встановлення йому простою у зв'язку з введенням воєнного стану.

Суд у цій справі дійшов висновку про те, що були відсутні підстави для оголошення простою, передбачені ст. 34 КЗпП України, з огляду на що спірні накази в частині оголошення простою позивачеві з проведенням йому розрахунку заробітної плати на період простою у розмірі двох третин встановленого посадового окладу є незаконними та підлягають скасуванню.

Позов було задоволено, наказ про запровадження простою визнано незаконним та скасовано. Вирішено стягнути різницю у заробітній платі за час простою в сумі 16 956 грн. без врахування відповідних податків та інших обов'язкових платежів, а також судові витрати зі сплати судового збору розміром 1 984, 8 грн.

Враховуючи наведене, необхідно звертати увагу на обставини, які б свідчили про відсутність організаційних або технічних умов, необхідних для виконання роботи працівником, а також наводити посилання на докази таких обставин, зокрема на такі, які б свідчили про об'єктивну неможливість здійснення роботи працівником саме через введення воєнного стану. Це питання у тому числі про вмотивованість та обґрунтованість рішення та дотримання підстав для запровадження простою.

Якщо специфіка виконання роботи передбачає можливість її здійснення віддалено, за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, роботодавцю доцільно прийняти рішення про переведення працівника на дистанційну роботу.

Відповідно до частини першої статті 60² КЗпП дистанційна робота – це форма організації праці, за якої робота виконується працівником поза робочими приміщеннями чи територією власника або уповноваженого ним органу, в будь-якому місці за вибором працівника та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. [2]

Згідно з частиною одинадцятою статті 60² КЗпП на час загрози поширення епідемії, пандемії, необхідності самоізоляції працівника у випадках, встановлених законодавством, та/або у разі виникнення загрози збройної агресії, надзвичайної ситуації техногенного, природного чи іншого характеру дистанційна робота може запроваджуватися наказом (розпорядженням) власника або уповноваженого ним органу без обов'язкового укладення трудового договору про дистанційну роботу в письмовій формі. З таким наказом (розпорядженням) працівник ознайомлюється протягом двох днів з дня його прийняття, але до запровадження дистанційної роботи. [2]

Варто врахувати, що в умовах воєнних дій можливі відключення комунікацій, які дозволяють виконання дистанційної роботи – електроенергія та мережа Інтернет.

Неможливість виконання працівником дистанційної роботи у зв'язку з відсутністю відповідних комунікацій, не можуть розглядатися як порушення трудової дисципліни.

Отже, можемо зробити такий висновок, що відсторонення від роботи – це тимчасове звільнення працівника від виконання обов'язків, покладених на нього трудовим договором. Тимчасове увільнення працівника від виконання його трудових обов'язків в порядку відсторонення від роботи, на умовах та підставах встановлених законодавством за суттю не є дисциплінарним стягненням, а є особливим запобіжним заходом, який застосовується у виняткових випадках, і має за мету відвернення та/або попередження негативних наслідків. Відсутність працівника на роботі у зв'язку з бойовими діями не може бути кваліфікована як прогул без поважної причини. Тому, до з'ясування причин відсутності працівника та отримання від нього письмових пояснень, доцільно обліковувати його, як працівника, відсутнього з нез'ясованих або з інших причин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 1996 року.
2. Кодекс законів про працю України від 1971 року .
3. Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022.
4. Закон України "Про правовий режим воєнного стану" від 2015 року
5. Закон України Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану від 1 липня 2022 року

ФІНАНСОВЕ ПРАВО У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Клименко А. Д.

НК – Чубань В. С., кандидат економічних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Державні фінанси є однією із ключових і найважливіших сфер фінансової системи держави, яка беззаперечно повинна забезпечити відповідними обсягами фінансових ресурсів усі галузі та сфери діяльності держави й ефективно виконання як економічних, так і соціальних функцій.

Реально державні фінанси є фундаментом стабільного функціонування та запорукою економічного розвитку країни, її подальшого підвищення матеріального добробуту населення [1].

Фінансове право у правовій системі України є сукупністю правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері формування, розподілу й використання централізованих і децентралізованих грошових фондів держави і територіальних громад. Це галузь публічного права, оскільки регулює сферу публічних фінансів і у здійсненні фінансово-правового регулювання постає завдання задоволення передусім публічного інтересу. Разом із тим фінансове право має специфічний предмет та метод регулювання, не властиві іншим галузям права, що дозволяє виокремити регульовані ним суспільні відносини в окрему галузь.

Предметом фінансового права є суспільні відносини у сфері фінансової діяльності держави і територіальних громад із приводу формування, розподілу і використання централізованих і децентралізованих фондів публічних фінансів. Основним методом фінансово-правового регулювання є імперативний, або, як його ще називають, метод владних приписів, що передбачає нерівність суб'єктів відносин для забезпечення особливого стану і ролі держави і виявляється у владних приписах, наказах одних суб'єктів іншим, що представляють державу, органи самоврядування. У контексті фінансового права даний метод набуває специфічного характеру, оскільки передбачає право вибору для підлеглого суб'єкта через можливість надання рекомендацій та погоджень з боку представників влади.

Крім того, деякі науковці вважають, що фінансово-правовому регулюванню властиві й інші методи, такі як: узгодження, рекомендації, координації і т.п. Найчастіше ці методи застосовуються не як самостійні, а як доповнення до основного імперативного [2].

Існування фінансів пов'язано з товарно-грошовими відносинами. Розвиток цих відносин обумовлений суспільним розподілом праці, плюралізмом форм власності і заснованих на них організаційно-правових форм господарської діяльності, економічною відокремленістю її суб'єктів, зовнішньо-економічними зв'язками. В результаті розподіл національного доходу відбувається в грошовій формі. Однак фінанси не охоплюють всієї сфери грошових відносин. Їх змістом є тільки ті з них, завдяки яким утворюються грошові фонди держави, органів місцевого самоврядування, а також підприємств, установ, організацій. За своїм матеріальним змістом фінанси представляють грошові фонди названих суб'єктів, а їх сукупність є фінансовими ресурсами держави.

Фінансову систему України складають наступні ланки (інститути):

- бюджетна система, яка включає Державний бюджет, бюджет Автономної республіки Крим, а також місцеві бюджети;
- централізовані позабюджетні цільові фонди коштів загальнодержавного призначення;
- фінанси підприємств різних форм власності, організацій, установ і галузей народного господарства;
- майнове та особисте страхування;
- кредит (державний та банківський) [3].

Центральною ланкою фінансової системи є бюджетна системи принципи якої закріплені на законодавчому рівні. Зміни у фінансовій політиці, так само як і у бюджетній, податковій, банківській, валютній та інших сферах, в реаліях сьогодення є оперативним та зваженим кроком від органів державної влади.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. В. Тимошенко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України : зб. наук. праць : зб. наук. Праць – https://financial.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2016/09/nvnltu_2012_22.14_60.pdf
2. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ПРАВА ФРН І УКРАЇНИ/:[Наталія Джурук, студент Київського національного університету імені Тараса Шевченка] – <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2019/3/41.pdf>
3. Національна Академія Внутрішніх Справ України/:[мультимедійний навчальний посібник, загальна частина]- https://arm.nai.au.kiev.ua/books/finansove_pravo/lekcia1.html

4. ПРО ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ/:[Науково-інформаційний вісник, Білінський Дмитро Олександрович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого]- <https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/12-12-15.pdf>

5. ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ/:[Латковський П.П., РОЗДІЛ VII. адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право]- <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/05/44.pdf>

ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

Клименко А. Д.

*Науковий керівник – Дулгерова О. М., кандидат історичних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

В сучасних умовах проблема гендерної нерівності набуває все більшої актуальності. Поширення жіночого руху призвели до розуміння жінкою своєї незалежності, у тому числі й матеріальної, від чоловіка. Змінюється традиційне ставлення в суспільстві до жінки лише як до берегині та домогосподарки. Жінки вимагають не тільки формальної, а й фактичної рівності як в умовах найму на роботу, так і в оплаті праці. Жінки отримали можливість реалізації своїх прагнень у бізнесі, політиці, науці. Незважаючи на це, становища жінок і чоловіків на ринку праці відрізняються [1].

Стан гендерних відносин у сфері зайнятості в Україні регульований низкою законодавчих актів. Згідно Закону України “гендерна рівність” – це рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Це поняття включає рівність чоловіків та жінок перед законом, на ринку праці (рівність в отриманні винагороди за рівнозначну працю та в доступі до економічних ресурсів), а також рівних можливостей щодо вираження своїх інтересів незалежно від статі. Тобто, жінки та чоловіки повинні користуватися однаковим суспільним статусом, мати однакові умови для реалізації всіх прав людини, однакові можливості робити внесок у національний політичний, економічний, соціальний розвиток та користуватися його результатами [2].

На шляху демократичного розвитку Україна прагне до створення громадянського суспільства на гуманітарних засадах. Україна останніми роками значно просунулася у вивченні й осмисленні гендерної проблематики. Як усі цивілізовані держави, вона активно проводить гендерну політику, в основі якої лежать загальновизнані міжнародні норми, зафіксовані, зокрема в Загальній декларації прав людини, Конвенції про політичні права жінок, Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок та інших документах. Україна поділяє принципи ООН і розуміння гендерної рівності як необхідної умови досягнення сталого розвитку країни, створення умов для всебічного розвитку людського потенціалу [3].

Статтями 21 та 24 Конституції України, яку було прийнято 28.06.1996 р., гарантуються рівні конституційні права і свободи громадянам, які є невідчужуваними та непорушними, рівність громадян перед законом. При цьому Основним Законом виключаються привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними та іншими ознаками Тобто рекомендації

Конвенції щодо передбачення цього принципу в національній конституції теж виконані. [4].

Сьогодні в Україні все частішими є прояви дискримінації в трудових та тісно пов'язаних з ним відносинах. Наслідками дискримінаційних дій роботодавців є порушення прав працівників, зниження рівня зайнятості окремих їх категорій.

Можна визначити основні напрями розв'язання проблемних для українського суспільства питань гендерної рівності у соціально-трудовій сфері:

– оптимізація співвідношення осіб обох статей в представницьких органах влади та на вищих сходинках державного управління в тому числі за рахунок розвитку і удосконалення вітчизняної законодавчої бази з врахуванням міжнародного досвіду; спрямування діяльності державних, громадських та підприємницьких структур на врахування гендерних аспектів у своїй діяльності;

– забезпечення гендерної рівності в доступі до гідної праці та скорочення гендерного розриву в рівні доходів населення шляхом викорінення фактів прямої дискримінації та подолання стереотипів існування «жіночих» і «чоловічих» професій, які посилюються низьким професійним статусом та низькими рівнями оплати праці в галузях з домінуючою жіночою зайнятістю, розширення можливостей щодо залучення жінок до системи отримання освіти впродовж життя;

– забезпечення можливостей гармонійного поєднання зайнятості на ринку праці та в домашньому господарстві шляхом розвитку та підвищення якості роботи побутової інфраструктури, мережі дитячих дошкільних закладів, формування передумов для ширшого залучення чоловіків до виконання сімейних і батьківських обов'язків;

– трансформація сталих стереотипів щодо традиційного розподілу гендерних ролей в суспільстві в тому числі на основі більш широкого залучення засобів масової інформації до висвітлення гендерних проблем в Україні, вироблення ними кодексів етики, які не допускать розповсюдження сексизму через засоби масової інформації, та активізації діяльності недержавних організацій, зусилля яких спрямовані на попередження гендерної дискримінації. [5].

Серед шляхів і способів розв'язання проблеми недостатнього рівня впровадження принципу рівних прав і можливостей жінок і чоловіків в усі сфери життєдіяльності суспільства Уряд визначає, зокрема, спростування/трансформації гендерних стереотипів щодо професії, соціальних ролей, типів поведінки тощо із залученням відомих жінок і чоловіків, сприяння збільшенню участі жінок у політичній діяльності та процесах прийняття рішень, у тому числі через інформування про позитивне ставлення суспільства до цього, сприяння збільшенню участі жінок і чоловіків у сферах праці, де вони менш представлені, зокрема шляхом інформаційної підтримки самодостатності вибору кожної людини, участі жінок у процесі прийняття рішень та політичній діяльності, розширення економічних прав та можливостей жінок, усунення гендерного розриву в оплаті праці та дотриманні трудових прав та ін.

Підсумовуючи вищенаведене, можна констатувати, що Україна вже перебуває на шляху виправлення гендерного законодавства та впровадження норм, принципів і положень, закріплених у міжнародно-правових актах, пов'язаних із наданням рівних прав і можливостей чоловікам і жінкам у трудових відносинах. Водночас під час розроблення реформи трудового законодавства в Україні (1) не допустити звуження наявних прав і гарантій працівників/иць, врахувати принцип рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Визначити розширення економічних можливостей жінок одним із пріоритетів реформи трудового законодавства; (2) забезпечити правові інструменти, що сприятимуть впровадженню принципу рівної оплати праці рівної цінності; (3) урегулювати законодавче забезпечення безпеки праці з виконання робіт з важкими, шкідливими і небезпечними умовами праці, умовами підвищеного ризику для життя і здоров'я [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна поліція України в умовах воєнного стану: монографія/ [Національна поліція України в умовах воєнного стану. Настільна книга поліцейського. / Під. заг. ред. Копотуна І. М. Київ. ВД «Професіонал», 2022. 508 с.] - <https://jurkniga.ua/contents/natsionalna-politsiya-ukraini-v-umovakh-voienno-go-stanu-nastilna-kniga-politseyskogo.pdf>
2. Проблема гендерної нерівності та її вплив на відмінності оплати праці в Україні: / [Т. О. Галайда, В. Б. Васюта, М. К. Марченко Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка]-
3. М. В. Клименко гендерна рівність у трудових правовідносинах: питання сьогодення: / Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. Офіційний вісник України. 2008. № 93. Ст. 3103.
4. Правове забезпечення реалізації політики гендерної рівності у системі органів виконавчої влади: / [Міністерства юстиції України]- https://minjust.gov.ua/m/str_4731
5. Гендерна рівність у сфері соціально-трудова відносин в Україні: / [Е. А. Атаманюк]. http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_4_4/084-088.pdf

СУДОВИЙ ПРОЦЕС У США

Клименко А.

Науковий керівник – Котляр Д. О.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Сполучені Штати Америки вважаються однією з країн світу, де інститути демократії є найбільш захищеними, а судова система – найбільш оптимальною, яка здатна як захищати американські цінності, так і ефективно та мобільно протидіяти злочинності. Саме тому, вивчення особливостей побудови та функціонування судової системи США викликає інтерес не лише у правознавців, а й у широкого загалу – від політиків до пересічних громадян. Особливістю побудови судової системи Сполучених Штатів Америки є те, що всі судові системи штатів в цілому подібні, але це стосується тільки загальних підходів до судової влади. У деталях в системі судів США немає жодного суду, який би був повністю подібним до іншого. Варто відзначити, що Конституційний суд у Сполучених Штатах Америки відсутній, тобто кожен з судів може оголосити той чи інший законодавчий акт неконституційним, який в подальшому має розглядатися в апеляційній інстанції. Тому в більшості випадків найвищим органом розгляду справ є апеляційний суд штату. Однак чимало справ розглядається і Верховним судом США як найвищою судовою інстанцією [1].

Специфіка судової системи США визначається федеративним устроєм американської держави. Суб'єктами Сполучених Штатів Америки є п'ятдесят штатів і один федеральний округ Колумбія. Штати передають ряд управлінських функцій федеральному уряду, при цьому зберігають свою самостійність в питаннях боротьби зі злочинністю, транспорту, охорони здоров'я, освіти та інших. До складу Сполучених Штатів Америки Конгресом можуть прийматися нові штати. Так, наприклад, в 1959 році був прийнятий п'ятдесятити штат Гавайї. Сьогодні одним з найбільш ймовірних кандидатів на становище п'ятдесят першого штату є Пуерто-Ріко.

Рішення американських судів систематизуються і публікуються під назвою «доповіді». Більшість штатів мають свої офіційні доповіді. Компетенція судів штатів і федеральних судів багато в чому перетинається. Верховний суд США має всю сукупність владних судових повноважень. Він уповноважений на розгляд справ про відповідність Конституції рішень вищих державних органів влади, законів та інших нормативних правових актів; є вищою судовою інстанцією у цивільних, кримінальних, адміністративних та інших справах, для розв'язання економічних суперечок; здійснює судовий нагляд за діяльністю нижчестоящих судів; дає роз'яснення з питань судової практики. Верховний суд США складається з дев'яти суддів, включаючи Головного суддю. Головний суддя Верховного суду головує на його слуханнях і володіє повноваженнями з нагляду за усією федеральною судовою системою США. Але необхідно відзначити, що повноваження Головного судді з розгляду справ аналогічні повноваженням будь-якого з суддів Верховного суду США [2].

Відповідно до статті 13 Судового акту 1789 р., Верховний Суд США є вищою судовою інстанцією держави, здійснює апеляційний перегляд й розглядає, як перша судова інстанція, окремі категорії справ, визначені статтею 3 Конституції США, положення якої перегукуються із означеною статтею Судового акту. Стаття 25 Судового акту 1789 р. передбачала те, що Верховний Суд США користувався правом визнання нечинним певного нормативного акту органу виконавчої чи законодавчої влади (федеральної або штату), якщо доводив невідповідність його положень Конституції 1787 р. Тобто він повинен здійснювати конституційний судовий контроль (нагляд чи перегляд), виконуваний у державах континентальної правової системи спеціально створеними органи конституційної юрисдикції. Недоліком цього положення було те, що не зазначалося, в який спосіб повинен здійснюватися судовий контроль [3].

Що стосується права американського суду залучати будь-яку особу як відповідача, то в кожному штаті існує принцип «витягнутої руки». Він полягає в тому, що суди штатів мають право на розгляд справ за участю відповідача-нерезидента, якщо останній, приміром, перебуває, живе, працює чи здійснює торгівлю на території штату, або якщо він перебуває поза його межами, однак, ефект від діяльності особи відчувається на території штату. Ще одним критерієм, за яким справи потрапляють на розгляд американських судів, є наявність мінімальних контактів між потенційним відповідачем і тим місцем, де розташований суд. Іншими словами, мають бути наявними цілеспрямовані дії, які давали б змогу стверджувати, що відповідач певним чином мав намір бути залученим у юрисдикцію [4].

Отже, правова система США є одним із найяскравіших представників англосаксонської системи права. Правова система США має витоки в англійському праві, проте внаслідок специфічного й самобутнього розвитку своїх соціальних відносин суспільство внесли певні корективи в те, що ми знаємо про Америку сьогодні. Тому можна стверджувати, що правова система США пройшла особистий, певною мірою унікальний цикл розвитку. Вона ґрунтується на принципі розподілу влади, а його дотримання є однією з основних функцій триєдиної системи державної влади. Правова система США залишається актуальною для дослідження, оскільки застосування досвіду Північноамериканської коліски демократії може мати значний вплив на національні правові системи загалом. Варто зазначити, що в США верховенство над законом виявляється в тому, що суди не відмовляються розглядати спір і виносять рішення в ситуаціях, коли закон, який потрібно застосувати, нечітко

сформульований, або просто застарів, або взагалі не існує. При цьому суди керуються власною правовою свідомістю. Навіть у тому разі, коли закон вичерпно регулює правовідносини в якій-небудь сфері, судова влада має право законодавчим приписом і за потреби створити прецедент.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ // «Алеся Олександрівна КОВАЛЕНКО, викладач кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;» – [Електронний ресурс] Режим доступу: <file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%81%D0%B8%D1%8F/Downloads/y5Gw2IPy7ZW5FUJiecUtABm515F5C0-P.pdf>.

2. СИСТЕМА ФЕДЕРАЛЬНИХ СУДІВ США ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ // «Нестерчук Л.П., Біденко О.В., НУ «ОЮА»» – [Електронний ресурс] Режим доступу: http://app.nuoua.od.ua/archive/62_2018/15.pdf.

3. АМЕРИКАНСКИ ПРАВИЛА ГРИ:/ «Юлія Сахорова, міжнародне право» – [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zib.com.ua/ua/34905.html>.

4. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДОВОЇ ВЛАДИ В США: ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ:/ «З. А. Добош , Навчально-науковий інститут права та психології Національного університету «Львівська політехніка», кандидат юридичних наук, асистент кафедри цивільного права та процесу» – [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/nov/19927/dobosh.pdf>.

5. СУДОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ США :/ «А. Р. Флоря , І.С.Лісна» – [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2017/tom_1/8.pdf.

ГРОШОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Кобилка Є. О., Подгорнов О. В.

*Науковий керівник – Чубань В. С., кандидат економічних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

У нашій країні з 24 лютого 2022 року згідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні введено режим воєнного стану [1].

28 лютого 2022 року Урядом прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану», яка передбачає виплату додаткової грошової винагороди військовослужбовцям на період дії воєнного стану [2].

Таблиця 1

Категорії військовослужбовців, які мають право на винагороду

Категорії військовослужбовців, які мають право на винагороду	Розмір винагороди
Військовослужбовці Збройних Сил, Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки, Головного управління розвідки Міністерства оборони, Національної гвардії, Державної прикордонної служби, Управління державної охорони, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, Державної спеціальної служби транспорту, військовим прокурорам Офісу Генерального прокурора, особам рядового і начальницького складу Державної служби з надзвичайних ситуацій, співробітникам Служби судової охорони, особам начальницького складу управління спеціальних операцій Національного антикорупційного бюро та поліцейським, а також особам рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби, які несуть службу в органах і установах зазначеної Служби в межах територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) [2].	Виплачується додаткова винагорода в розмірі до 30000 гривень пропорційно в розрахунку на місяць (крім осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби, яким така винагорода виплачується пропорційно часу проходження служби в розрахунку на місяць) [2].
Військовослужбовці, які беруть безпосередню участь у бойових діях або забезпечують здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах у період здійснення зазначених заходів (у тому числі військовослужбовцям строкової служби) [2].	Розмір додаткової винагороди збільшується до 100 000 гривень в розрахунку на місяць пропорційно часу участі у таких діях та заходах [2].

До наказів про виплату додаткової винагороди, збільшеної до 100000 гривень відносяться:

- у зв'язку з пораненням (контузією, травмою, каліцтвом), пов'язаним із захистом Батьківщини, а для поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту – із участю у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах у період здійснення зазначених заходів, перебувають на стаціонарному лікуванні в закладах охорони здоров'я (у тому числі закордонних), включаючи час переміщення з одного лікарняного закладу охорони здоров'я до іншого, або перебувають у відпустці для лікування після тяжкого поранення за висновком (постановою) військово-лікарської (лікарсько-експертної, медичної) комісії;

- захоплені в полон (крім тих, які добровільно здалися в полон) або є заручниками, а також інтерновані в нейтральні держави або безвісно відсутні (у разі, коли зазначені події сталися як до введення воєнного стану, так і після його введення);

- загинули (померли внаслідок отриманих після введення воєнного стану поранень, травм), – виплата здійснюється за весь місяць, у якому особа загинула (померла) [2].

Сім'ям загиблих осіб виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 15000000 гривень, яка розподіляється рівними частками на всіх отримувачів, передбачених у статті 16-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (члени сім'ї, батьки та утриманці загиблого (померлого) військовослужбовця), крім громадян Російської Федерації або Республіки Білорусь та осіб, які постійно проживають на територіях цих країн, осіб, які засуджені за державну зраду, колабораційну діяльність, пособництво державі-агресору [2].

Виплата одноразової грошової допомоги здійснюється також сім'ям осіб, зазначених, які померли внаслідок поранення (контузії, травми, каліцтва), отриманого у період дії воєнного стану під час захисту Батьківщини, участі у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах у період здійснення зазначених заходів, не пізніше ніж через один рік після поранення (контузії, травми, каліцтва) [2].

У разі відмови однієї або кількох осіб, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги, від її отримання або якщо зазначені особи протягом трьох років з дня виникнення у них такого права його не реалізували, їх частки розподіляються між іншими особами, які мають право на одноразову грошову допомогу. Особам, які мають право на одноразову грошову допомогу, виплата їх частки здійснюється незалежно від реалізації такого права іншими особами [2].

Якщо після призначення та виплати одноразової грошової допомоги у повному розмірі за її отриманням звертаються інші особи, які мають на неї право, питання щодо перерозподілу суми такої допомоги вирішується за взаємною згодою осіб або в судовому порядку [2].

Якщо сім'я загиблої особи одночасно має право на отримання одноразової грошової допомоги, передбаченої цією постановою, та одноразової грошової допомоги або компенсаційної виплати, встановлених іншими актами законодавства, здійснюється одна з таких виплат за її вибором [2].

Одноразова грошова допомога виплачується особі шляхом перерахування коштів уповноваженим органом на рахунок в установі банку державного сектору, зазначеного одержувачем у заяві [3].

Отже, в даному дослідженні розглянуто: хто має право на отримання винагороди та її розмір, підстави виплати додаткової винагороди та одноразова грошова допомога сім'ям військовослужбовців.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 06.04.2000 р. № 1647-III : станом на 11 черв. 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1647-14#Text> (дата звернення: 29.01.2023).

2. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 28.02.2022 р. № 168 : станом на 21 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-п#Text> (дата звернення: 29.01.2023).

3. Про затвердження Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві: Постанова Каб. Міністрів України від 25.12.2013 р. № 975 : станом на 21 лист. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2013-п#Text> (дата звернення: 29.01.2023).

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЯКІ ВЧИНИЛИ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ

Кобилка Є.

Науковий керівник – Котляр Д.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Громадяни України та особи без громадянства, що постійно проживають в Україні, відповідно до статті 7 Кримінального кодексу України, підлягають кримінальній відповідальності, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, які узгоджені Верховною Радою України [1].

Громадянином України є особа, яка набула громадянство України, відповідно до законодавства України. Перелік осіб, які можуть отримати громадянство України встановлює Закон України «Про громадянство України». До того ж, українське законодавство не передбачає подвійного громадянства [2].

Особи, які не мають громадянства будь-якої держави і постійно проживають на території України і мають посвідку на постійне проживання, як це передбачає Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», визнаються особами без громадянства, які постійно перебувають в Україні [3].

Також, стаття 26 Конституції України встановлює, що іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також мають такі самі обов'язки, як і громадяни України, – за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [4].

Конституція України, стаття 7 Кримінального кодексу України та Міжнародний пакт про громадські та політичні права від 16 грудня 1996 року зазначають, що ніхто не може бути двічі засуджений чи покараний за злочин, за який він уже був остаточно засуджений або виправданий відповідно закону. Тобто, це означає, що громадянин України або особа без громадянства, яка постійно проживає в Україні, якщо вчинила злочин на території іншої держави, який в Україні також вважається кримінальним правопорушенням, отримала там покарання, в випадку повернення в Україну не може бути притягнута за це ж саме кримінальне правопорушення ще раз [5].

При вчиненні нових кримінальних правопорушень на території України застосовують певні наслідки до засуджених за межами України її громадяни чи особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, які зазначені в статті 9 Кримінального кодексу України [1].

Правовими наслідками засуджених осіб за межами України є:

1. Вирок суду іноземної держави може бути врахований, якщо громадянин України, іноземець або особа без громадянства були засуджені за кримінальне

правопорушення, вчинене за межами України, та знову вчинили кримінальне правопорушення на території України [1].

2. Рецидив кримінальних правопорушень, невідбуте покарання або інші правові наслідки вироку суду іноземної держави враховуються при кваліфікації нового кримінального правопорушення, призначенні покарання, звільненні від кримінальної відповідальності або покарання [1].

Отже, у даному дослідженні розглянуто: хто підлягає кримінальній відповідальності, хто визнається громадянами України та особами без громадянства, що постійно проживають на території України, чи можуть бути двічі засуджені громадяни України та особи, які постійно проживають в Україні за одне й те саме кримінальне правопорушення та правові наслідки відбутого покарання при вчиненні нового кримінального правопорушення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 27 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

2. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III : станом на 5 лют. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text> (дата звернення: 26.02.2023).

3. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI : станом на 5 лют. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>.

4. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966 р. : станом на 19 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ

Кобилка Є.

*Науковий керівник – Дулгерова О. М., кандидат історичних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Актуальним на етапі розвитку економіки є вивчення особливостей становлення соціального партнерства в Україні [1].

Термін «соціальне партнерство» з'явився вперше в промислово розвинених країнах Заходу в кінці XIX ст., в умовах зародження виробничої демократії. Потім в трудовому законодавстві країн Заходу почала все більше закріплюватися поступка роботодавців найманим працівникам, у вигляді надання останнім права на співучасть в управлінні виробництвом. У окремих країнах Заходу з'явилися спільні робочі ради на виробництві, функціонування яких було законодавчо закріплено [2].

Серед різноманітних теорій соціального партнерства окреме місце посідають ті концепції, які акцентують увагу на співпраці не стільки між окремими робітниками та підприємцями, скільки між об'єднаннями підприємців та профспілками. Розуміння соціального партнерства як відносин саме між організаціями праці та капіталу відображається, зокрема, в тому, що сам термін

«соціальне партнерство» застосовується для визначення об'єднань підприємців та профспілок: «Організації підприємців та профспілок розглядають та характеризують один одного як партнерів» [1].

Система соціального партнерства між профспілками та організаціями підприємців охоплює різноманітні групи відносин. Особливе значення надається відносинам з упорядкування умов праці та врегулювання трудових конфліктів. Як одна з форм полагодження цих проблем виступають різні види участі робітників в управлінні підприємством [3].

Правові засади відносин в організації соціального партнерства в Україні насамперед регулюються системою норм і нормативів, які впливають із Конституції України і Кодексу законів про працю України [3].

За сприяння сторін соціального партнерства Верховною Радою України було ухвалено закони "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності", "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття", "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням", котрі передбачають перехід до управління цими видами страхування на тристоронній основі: держава-роботодавці-профспілки [4].

Правовою основою регулювання системи трудових відносин є Закон України «Про колективні договори і угоди». Цей Закон визначає правові засади розробки, укладення та виконання колективних договорів і угод з метою сприяння регулюванню трудових відносин та соціально-економічних інтересів працівників і роботодавців [5].

Удосконаленню соціально-трудова відносин сприятиме створена відповідно до Постанови Кабміну від 15.11.95 р. Державна інспекція праці. Органи інспекції з праці діють при адміністрації і під час здійснення своїх повноважень є незалежними від державних органів, посадових осіб та керуються лише законами України. Організаційно-нормативним закріпленням соціального партнерства в організації є колективний договір [6].

Колективний договір вирішує ряд виробничих і соціальних завдань, а саме: деталізацію і конкретизацію чинного законодавства про працю з максимальним урахуванням специфіки організації: нові питання, поставлені часом і виробництвом ще не відрегульованими нормативними документами, стимулювання працівників шляхом установа пільгових умов праці, забезпечуючи виконання договірних обов'язків сторін; установа конкретної відповідальності господарських і професійних органів за покращення умов праці та безпеки робітників; залучення працівників до управління виробництвом; урегулювання суперечностей між роботодавцем і найманими працівниками [4].

Отже, правовою основою соціального партнерства в Україні є національні законодавчі та нормативні акти, які регулюють соціально-трудова відносини. До них відносяться: Конституція України, Кодекс законів про працю України, Закон України «Про колективні договори і угоди» та інші нормативно-правові акти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ляшенко Т.М. Соціальне партнерство як фактор політичної та соціальної стабільності в Україні: дис. Канд. Політ. Наук: 23.00.02 / Т.М. Ляшенко; НАН України. Ін-т політ. і етнонац. Дослідж. — К., 1998. — 216 с.

2. Колот А. М. Соціально-трудові відносини: теорія і практика регулювання.- К.: КНЕУ, 2005.- 230 с.

3. Праця України 2006: Статистичний збірник.- К.: Державний комітет статистики України, 2007.- С.404.

4. Процаков В. Як зміцнити соціальне партнерство // Праця і зарплата.- 2003.- №48.- С. 4-5.

5. Про колективні договори і угоди : Закон України від 1 липн. 1993 р. № 3356-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12> (дата звернення 30.11.2022 р.).

6. Колективний договір – регулювання трудових відносин між роботодавцем і працівником. Сайт Департаменту соціального захисту населення : веб-сайт. URL: <http://www.soc-zahyst.sm.gov.ua/index.php/uk/2767-kolektivnij-dogovir-regulyuvannya-trudovikh-vidnosin-mizh-robotodavtsem-ta-pratsivnikom> (дата звернення 30.11.2022 р.) .

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ СИСТЕМИ ПРОКУРАТУРИ. СТАТУС ПРОКУРОРА

Коломієць Л.

Науковий керівник – Котляр Д.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Прокуратура України є єдиною системою, яка виконує передбачені Конституцією України завдання щодо захисту прав і свобод людини, а також загальних інтересів суспільства та держави в порядку, визначеному Законом України «Про прокуратуру» [1].

Система органів прокуратури будується відповідно до державного устрою України та адміністративно-територіального поділу і функціонально, як зазначено у статті 7 Закону. Вона складається з: 1) Генеральної прокуратури України; 2) Генеральної прокуратури; 3) Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; 4) Військової прокуратури; 5) Спеціалізованої антикорупційної прокуратури [2].

У статті 15 Закону України «Про прокуратуру» визначено статус прокурора. Прокурором органу прокуратури є:

- Генеральний прокурор;
- Перший заступник Генерального прокурора;
- Заступник Генерального прокурора;
- Заступник Генерального прокурора – Головний військовий прокурор[1].

Прокурори в Україні мають рівний статус незалежно від місця прокуратури в системі органів прокуратури України та адміністративного статусу прокурора в органах прокуратури. На прокурорів поширюються обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, передбачені Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції». Прокурор не може бути членом політичної партії, брати участь у політичних акціях, мітингах і страйках. Прокурор на його прохання може бути відряджений для роботи в Кваліфікаційно-дисциплінарній комісії прокурорів, Національній академії прокуратури України або інших установах, якщо це передбачено законом [3].

Прокурори зобов'язані підвищувати власні професійні стандарти і з цією метою вдосконалювати свою кваліфікацію. Прокурори повинні проходити

регулярне навчання в Національній академії прокуратури України, яке повинно включати вивчення правил прокурорської етики. Прокурори зобов'язані суворо дотримуватися присяги. За порушення присяги прокурор несе відповідальність, передбачену законом.

Прокурор зобов'язаний: 1) виявляти повагу до осіб при здійсненні своїх функцій; 2) не розголошувати інформацію, яка є конфіденційною та охороняється законом; 3) діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України; 4) дотримуватися правил прокурорської етики, зокрема не дискредитувати прокуратуру як представника держави; 5) не допускати дій, що можуть дискредитувати та підірвати авторитет прокуратури;

Конфіденційна перевірка доброчесності прокурорів Генеральної прокуратури України, регіональних прокуратур та прокуратур обласного рівня проводиться Управлінням внутрішньої безпеки в порядку, затвердженому Генеральним прокурором [4].

Під час здійснення представництва інтересів громадянина або держави в суді прокурор має право в порядку, встановленому процесуальним законом та правилами виконавчого провадження:

- 1) звертатися до суду з позовом (заявою, клопотанням).
- 2) вступати у справу, порушену за позовом (заявою, клопотанням) іншої особи, на будь-якій стадії провадження.
- 3) ініціювати перегляд судового рішення, у тому числі у справі, порушеній за позовом (заявою, клопотанням) іншої особи.
- 4) вступати у судовий процес;
- 5) пред'являти цивільний позов у кримінальному провадженні у випадках і порядку, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом.
- 6) брати участь у виконавчому провадженні при виконанні судових рішень у випадках, коли прокурор здійснює представництво інтересів громадянина або держави в суді.
- 7) з дозволу суду знайомитися з матеріалами справи та виконавчого провадження в суді, робити виписки з них та отримувати безоплатно копії документів, долучених до матеріалів справи або виконавчого провадження [5].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про прокуратуру» : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 5 квіт. 2018 р. (ОФІЦ. ТЕКСТ). – К: ПАЛИВОДА А.В., 2018. – 136 с. – (Закони України).
2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України. Відомості Верховної Ради. 2016. Ст. 128.
3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 05.08.2018 р.– К.: ПАЛИВОДА А.В., 2018. – 146 с.
4. Організація судових та правоохоронних органів: підручник. / І.Є. Марочкін, Л. М. Москвич, П. М. Каркач та ін.; за ред. І. Є. Марочкіна. – Х.: Право, 2014. – 448 с.
5. Говоруха О. Моніторинг судових рішень прокурором при здійсненні представницької діяльності як важливий компонент ефективності правосуддя // Вісник прокуратури. – 2017. – № 4. – С. 56-59.

**ПОВНОПРАВНЕ ЧЛЕНСТВО У МЕХАНІЗМІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ – СТРАТЕГІЧНЕ ЗАВДАННЯ УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ**

Косменюк В.

*Науковий керівник – Костенко В., кандидат наук з державного управління
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Навіть в умовах дії воєнного стану наша держава невпинно продовжує реалізацію зовнішньополітичного курсу стосовно входження у безпекові структури Європейського Союзу (ЄС). Стратегічний курс на інтеграцію до ЄС в рамках Угоди про асоціацію та поглиблення особливого партнерства з НАТО із урахуванням нових викликів і загроз, що постають перед Україною, у т.ч. пов'язаних із військовою агресією Росії, зумовлюють необхідність вдосконалення та подальшого розвитку національної системи реагування на надзвичайні ситуації природного, техногенного та воєнного характеру (НС).

У контексті наближення України до членства в ЄС одним із важливих напрямків роботи є приєднання до Механізму цивільного захисту ЄС (МЦЗ ЄС), як найбільшої в світі системи надання міжнародної координованої оперативної допомоги при НС. Мета МЦЗ ЄС – посилити співпрацю країн-членів для покращення запобігання, готовності та реагування на катастрофи, зокрема шляхом реалізації спільних проектів, навчань тощо.

Система включає різноманітні ресурси і форми допомоги від 27 країн-членів ЄС та 7 країн-кандидатів в ЄС (Ісландія, Норвегія, Сербія, Північна Македонія, Чорногорія, Туреччина, Боснія і Герцеговина).

Головною метою приєднання України до МЦЗ ЄС є повноцінна участь ДСНС України у Єдиній інформаційній системі екстреної комунікації МЦЗ ЄС (SECIS), що використовується країнами-членами ЄС для інформування Центру про наявні національні сили країн-членів ЄС (модулі), їх склад і можливості, обладнання. Система також містить інформацію про засоби постачання і товари для надання гуманітарної допомоги. Центр використовує вказану систему для інформування партнерів про розвиток можливих НС, обміну інформацією, направлення запитів про допомогу та пропозицій щодо надання допомоги, обліку оперативної документації (доступ до системи мають країни-члени ЄС та учасники МЦЗ ЄС), а також участь у навчаннях з цивільного захисту у рамках МЦЗ ЄС та заходах навчальної програми.

Співробітництво між Україною та ЄС у галузі цивільного захисту вперше отримало свої правові рамки 08.12.2008 року, коли в м. Брюсселі було підписано Адміністративну домовленість між МНС України і Генеральним Директоратом «Навколишнє середовище» Європейської Комісії щодо співпраці між Центром моніторингу та інформації МЦЗ ЄС і Оперативно-черговою службою МНС України [1].

Ефективність роботи МЦЗ ЄС неодноразово підтверджувалася під час ліквідації наслідків масштабних НС та стихійних лих, у тому числі і в Україні. Зокрема, щодо оцінки небезпечної екологічної ситуації у м. Калуші Івано-Франківської області (2010 рік); надання допомоги громадянам України, які переміщуються з районів проведення Антитерористичної операції та тимчасово окупованої території (2014-2015 роки) [1].

Велике значення має участь України у Програмі ЄС з попередження, готовності та реагування на катастрофи природного та техногенного характеру для країн Східного партнерства (PPRD East) [2].

З перших днів повномасштабного військового вторгнення Росії в Україну МВС України тісно співпрацює із МЦЗ ЄС. Ця європейська організація задіяла увесь свій потенціал для задоволення гуманітарних потреб України. Так, в межах МЦЗ ЄС з початку повномасштабного вторгнення РФ Україна отримала понад 70 тисяч тонн допомоги від країн ЄС – від харчових продуктів до обладнання для розмінування та спецтехніки [3].

Вже у вересні 2022 року країни-члени Механізму офіційно підтримали Україну стосовно включення до МЦЗ ЄС. 12 жовтня 2022 року відбувся онлайн-семинар між представниками ДСНС України та Генерального директорату європейського цивільного захисту та операцій гуманітарної допомоги DG ECHO.

19 жовтня комісар ЄС з питань гуманітарної допомоги та управління кризовими ситуаціями Янез Ленарчич передав дорожню карту вступу в систему МЦЗ ЄС Міністру внутрішніх справ України. Це документ, в якому прописані конкретні кроки, які мають бути впроваджені в Україні перед набуттям повноправного членства в системі. При цьому Єврокомісар зазначив, що тривалість процесу набуття повноправного членства у Механізмі ЦЗ залежить від обох сторін і України, і Євросоюзу [4]. Сьогодні визначаються подальші юридичні кроки, необхідні для повноцінного приєднання до Механізму.

Приєднання до МЦЗ ЄС дозволить Україні повноцінно використовувати всі інструменти та програми ЄС для ефективного розвитку національної системи цивільного захисту та залучення допомоги. Дасть можливість швидше і в більших обсягах подавати заявки на потрібну допомогу і отримувати її, а також брати участь у координації та плануванні роботи організації. Повноправна участь у МЦЗ ЄС стане визнанням значного прогресу, досягнутого Україною у побудові сталої системи цивільного захисту. А той досвід роботи у кризових умовах, фах і професійність усіх підрозділів системи МВС, отриманий в умовах війни – це величезний скарб для усього ЄС і наші європейські партнери це добре розуміють й зацікавлені в обміні досвідом. По-перше, йдеться про використання авіації ДСНС для ліквідації пожеж та реагування на НС (авіапарк українських рятувальників один з найкращих на євроконтиненті і раніше на рівні держави вже обговорювали створення єврохабу авіабезпеки в Європі). По-друге, унікальний досвід розмінування (досвід, який здобувають нині наші піротехніки, буде найбільшим у Європі). По-третє, досвід розбирання завалів із залученням цивільного населення (ДСНС зможе допомагати будь-якій країні, яка звернеться в організації таких заходів із причини масштабних катаклізмів та руйнувань).

Наразі ДСНС буде опрацьовувати попередній алгоритм приєднання до Механізму і в подальшому в режимі відеоконференцій узгоджуватиме всі деталі щодо прав та обов'язків як країни-члена та правової складової участі в МЦЗ ЄС.

Тому зараз наше спільне завдання – опрацьовувати попередній алгоритм приєднання, вивчити юридичну складову включення. Також можна обговорити майбутню співпрацю у рамках нової стратегічної програми Механізму на 2024-2027 роки та питання розгортання технічної допомоги на 2023-2025 роки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Подскальна О. А. Приєднання України до Механізму цивільного захисту Європейського Союзу – один із пріоритетів її європейського вибору / О. А.

Подскальна // Інвестиції: практика та досвід: науково-практичний журнал. – К. – 2015. – № 19. – С. 130 – 134.

2. Інформаційні матеріали щодо Програми Європейського Союзу з попередження, готовності та реагування на катастрофи природного та техногенного характеру для країн Східного партнерства (PPRD East) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://euroeastcp.eu/ru/eu\\$documents.html](http://euroeastcp.eu/ru/eu$documents.html).

3. Завдяки Механізму цивільного захисту ЄС до України надійшло понад 70 тисяч тонн допомоги — Мері Акоюн. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/11/10/mehanizm-cyvilnogo-zahystu-yes-nadislav-do-ukrayiny-ponad-70-tysyach-tonn-dopomogy-meri-akopyan/>

4. Україна отримала дорожню карту вступу в систему Механізму цивільного захисту ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-otrymala-dorozhnu-kartu-vstupu-v-systemu-mekhanizmu-tsyvilnoho-zakhystu-ies>.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Котляр Д. О.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Євроінтеграційні процеси України тісно пов'язані з внутрішніми процесами, які формують сучасну політику розвитку держави, здатну забезпечувати національні інтереси. Актуальними напрямками державного регулювання є забезпечення еколого-соціальної компоненти поряд із економічним розвитком. Стрімкий індустріальний розвиток цивілізації почав вичерпувати існуючу ресурсно-екологічну базу, що може прискорити епоху глобальної кризи, яка охопить різні аспекти людського життя. Формування механізмів регулювання економічного розвитку та заходів запобігання розгортанню цієї кризи є одним із найголовніших завдань для України та всього людства.

Поняття «сталий розвиток» вперше сформульовано Світовою комісією з навколишнього середовища та розвитку, яка була створена 1983 р. (очолив Комісію прем'єр-міністр Норвегії Р. Брунтланд). Концепцію сталого соціально-економічного розвитку було сформульовано у 1987 р., у звіті цієї комісії. Сутність концепції полягає у задоволенні справжніх потреб людини без створення загрози задоволенню потреб майбутніх поколінь.

У зв'язку з цим «сталий розвиток» включає в собі економічну (кількісне зростання та якісні зміни структури національного господарства), соціальну (покращення якості життя населення) та екологічну (охорона навколишнього середовища та раціональне використання) природних ресурсів) складові. У рамках реалізації цієї концепції відповідно до принципів гуманізму та демократії має бути забезпечено рівне задоволення потреб людей у розвитку та життя, включаючи якість навколишнього середовища, рівень культури та освіти, а також забезпечення аналогічних можливостей майбутніх поколінь [1]. Слід зазначити, що всі ці складові перебувають у сфері впливу уряду.

25 вересня 2015 р. Генеральна асамблея ООН схвалила резолюцію «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року» [2], що встановила 17 Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР). Для

кожної з 17 ЦСР у соціальній, економічній та екологічній сферах у Порядку-2030 сформульовано завдання та визначено цільові показники, які пропонується досягти до 2030 р. Всього – 169 завдань. Україна за мирних часів адаптувала глобальний перелік завдань та показників до національних планів розвитку з урахуванням своїх особливостей, визначивши Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року [3] (затверджено указом Президента України No722/2019 від 30.09. 2019) з їх конкретизацією у Національній економічній стратегії на період до 2030 року [4] (затверджено постановою КМУ від 03.03.2021 р. №179).

В Україні й до війни було відсутнє єдине бачення системного підходу щодо управління та методичних основ формування феномену сталого розвитку, не визначено технології розробки стратегій та пріоритетів безпечного соціально справедливого економічного розвитку, методи оцінки ефективності досягнення цілей та інструменти їх реалізації. Проте, не дивлячись на ці проблеми, у 2021 році Україна посіла 36-е місце серед 165 країн у рейтингу сталого розвитку ООН, й було зафіксовано покращення у досягненні 10 із 17 цілей [5].

Вагомою складовою феномена сталого розвитку України є забезпечення високого рівня життя населення, тобто соціальної сфери.

Щодо сучасного стану соціальної сфери України, незважаючи на окремі позитивні зміни, досягнуті в результаті реформування економіки, відбувається занепад і руйнування українських населених пунктів. Стан ринку праці характеризується загостренням проблем зайнятості та безробіття, низьким професійно-кваліфікаційним рівнем незайнятих осіб, відсутністю нових робочих місць. Ці та інші факти становлять загрозу демографічному відтворенню, створюють позитивне напруження.

Для України процес євроінтеграції має супроводжуватися адаптацією до вимог спільної екологічної та соціальної політики Європейського Союзу. Як показує досвід інших постсоціалістичних країн, які вже є членами ЄС, це одне з самих складних завдань. Угоди про вступ до ЄС передбачають протягом нетривалого перехідного періоду повний перехід до реалізації екологічної та соціальної політики, яка визначається в Директивах ЄС (нормативних актах, рішеннях та стратегіях). Інтерпретація цієї умови означає узгодження, точніше повну відповідність національного законодавства вимогам законодавства ЄС, причому не тільки теоретично, ай, безумовно, практично.

Агресія росії проти України створила чимало непрямих перешкод шляху до її сталого розвитку, проте не зупинила прагнення до євроінтеграції та сталого розвитку. Наприклад, як ніколи зросла потреба в якісних та своєчасних даних, необхідних для прийняття рішень. Помітний непрямий ефект полягає й у тому, що військові дії значною мірою відволікають організаційні ресурси уряду та перешкоджає координації дій у межах Порядку денного-2030. Україна, набувши 23 червня 2022 року статусу кандидата на членство в ЄС, вже в умовах війни почала перші кроки у цьому. Зокрема, вже ухвалено рішення щодо створення Офісу з реалізації Цілей сталого розвитку, який здійснюватиме організацію розробки та впровадження механізму включення ЦСР до національної та регіональної політики, стратегії та процесів планування[6].

Війна в Україні призвела до руйнації стійкості економічної системи, зокрема втрати ВВП, які очікуються на рівні 35-40% до кінця року, внаслідок дефіциту деяких товарів, порушення правил обміну, погіршення інвестиційного клімату, значного зменшення доходів населення та втрати роботи, внутрішньої та зовнішньої міграції населення, значного зниження податкових надходжень та митних платежів, внаслідок чого виник значний бюджетний дефіцит, руйнація

логістичних ланцюгів в національній економіці, розвитку інфляційних процесів та спекулятивного ціноутворення, руйнування активів держави тощо. Тому на перше місце у повоєнний період в Україні після ЦСР 16. Мир, справедливість та сильні інститути, виходять такі ЦСР як: 1. Подолання бідності (ключова); 8. Гідна праця та економічне зростання; 6 «Чиста вода та належні санітарні умови»; 9. «Промисловість, інновації та інфраструктура» (має системоутворюючу роль щодо більшості ЦСР). Хоча у мирний час основними ЦСР в Україні у порядку пріоритетності були такі: відповідальне споживання і виробництво; якісна освіта; захист і відновлення екосистем суші; доступна і чиста енергія; скорочення нерівності; промисловість, інновації та інфраструктура.

Сталий розвиток у контексті євроінтеграції є беззастережним стратегічним завданням для уряду України і для вітчизняних учених, вирішення якої дозволить, з одного боку розробити та впровадити нову модель еко-соціальної економіки, спрямовану на всебічне покращення якості людського життя. А з іншого боку, це буде служити фундаментом євроінтеграційного процесу України, оскільки критерії сталого розвитку та екологічної безпеки будуть першочерговими. Саме євроінтеграція дозволить Україні змінити пріоритети у державній політиці, переглянувши пріоритетність цілей сталого розвитку України та шляхи їх досягнення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. UN. Secretary-General. World Commission on Environment and Development (1987). Report of the World Commission on Environment and Development : note / by the Secretary-General.) URL: <https://digitallibrary.un.org/record/139811>
2. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/>
3. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 №722/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
4. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова КМУ від 03.03.2021 р. №179 URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>
5. Державна служба статистики України. Цілі сталого розвитку: Україна-2021. Моніторинговий звіт. URL: https://ukrstat.gov.ua/csr_prezent/2020/ukr/st_rozv/publ/SDGs%20Ukraine%202021%20Monitoring%20Report%20ukr.pdf
6. Війна в Україні 2022 – як впливає на економіку, оцінка МВФ URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/20/novyna/ekonomika/skorochennya-vvp-ta-bezprecedentnyj-deficyt-byudzhetu-mvf-ocziynyly-naslidky-vijny-ekonomiky-ukrayiny#:~:text>

РОЗМЕЖУВАННЯ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Кришталь В. М., кандидат технічних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

У Законі України «Про наукову та науково-технічну діяльність» поняття «наукове видання» трактується як «твір (узагальнююча наукова праця, монографія, збірник наукових праць, збірник документів і матеріалів, тези та

матеріали наукових конференцій, автореферат дисертації, препринт, словник, енциклопедія, науковий довідник або покажчик, наукове періодичне видання тощо) наукового характеру, що пройшов процедуру наукового рецензування та затвердження до друку вченою (науковою, науково-технічною, технічною) радою наукової установи або вищого навчального закладу, редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений шляхом друкування, тиснення або в інший спосіб, містить інформацію про результати наукової, науково-технічної, науково-педагогічної, науково-організаційної діяльності, теоретичних чи експериментальних досліджень (науково-дослідне видання); підготовлені науковцями до публікації тексти пам'яток культури, історичних документів чи літературних текстів (археографічне або джерелознавче видання); науково систематизовані дані чи матеріали, що відображають історію науки та сучасний стан наукового знання (науково-довідкове або науково-інформаційне видання), призначені для поширення» [1].

Поняття «наукова діяльність» трактують як інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження. Поняття «творчість» є багатограним явищем, що присутнє у різних сферах життєдіяльності людини, має вагоме значення у процесі суспільного розвитку і становлення освіти, науки та культури.

Спорідненим вважаємо поняття «наукова (науково-технічна) робота», що у Законі України «Про наукову та науково-технічну діяльність» трактується як «наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки, проведені з метою одержання наукового, науково-технічного (прикладного) результату. Основними видами наукової (науково-технічної) роботи є науково-дослідні, дослідно-конструкторські, проектно-конструкторські, дослідно-технологічні, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи, виготовлення дослідних зразків або партій науково-технічної продукції, а також інші роботи, пов'язані з доведенням нових наукових і науково-технічних знань до стадії практичного використання»

Науковий результат – це нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації. Науковий результат може бути у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову, тощо» [1].

Варто розмежовувати поняття «ад'юнкт» і «аспірант», хоч вони і є тотожними.

Ад'юнкт – вчений, який проводить наукові дослідження у рамках підготовки в ад'юнктурі вищого військового навчального закладу (закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання) для здобуття ступеня доктора філософії.

Аспірант – вчений, який проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження у рамках підготовки в аспірантурі у закладі вищої освіти/науковій установі для здобуття ступеня доктора філософії.

Наступний щабель у цій структурі займає докторант – вчений, який проходить підготовку в докторантурі наукової установи (закладу вищої освіти) для здобуття наукового ступеня доктора наук.

У Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» згадується також поняття «молодий вчений», чия професійна діяльність регламентується віком до 35 років включно, наявністю вищої освіти не нижче другого (магістерського) рівня, або віком до 40 років включно для доктора наук.

Поняття «науковий працівник» і «науково-педагогічний працівник» також мають відмінності.

Науковий працівник – це вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору (контракту) професійно провадить наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством. Науково-педагогічним працівником є вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору (контракту) в університеті, академії, інституті професійно провадить педагогічну та наукову або науково-педагогічну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством.

Як справедливо зазначає у своїй праці О. Сичивиця, важливість прав, можливостей і переваг, пов'язаних з авторством, робить його вельми привабливим, що інколи призводить до безпідставних претензій на авторство, або й до спроб його узурпувати чи привласнити [2, 48].

Будь-яка науково-технічна діяльність спрямована на отримання результату. У контексті нашого дослідження науково-технічний (прикладний) результат становить одержані під час проведення прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок нові або істотно вдосконалені матеріали, продукти, процеси, пристрої, технології, системи, нові або істотно вдосконалені послуги, введені в дію нові конструктивні чи технологічні рішення, завершені випробування, розробки, що впроваджені або можуть бути впроваджені в суспільну практику. Науково-технічний (прикладний) результат може бути у формі ескізного проекту, експериментального (дослідного) зразка або його діючої моделі, конструкторської або технологічної документації на науково-технічну продукцію, дослідного зразка, проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів тощо.

Зауважимо, що науково-технічна діяльність ґрунтується на принципах відповідності міри впливу (взаємодія між різними рівнями в ієрархічній системі управління, який визначає, що на вищому рівні мають прийматися такі рішення, що залишають нижчому рівню найбільшу свободу у процесі їх реалізації) і субсидіарності (взаємодія між різними рівнями в ієрархічній системі управління, за якої вищий рівень приймає нові рішення (правила та процедури) тільки за умови їх вищої ефективності, ніж відповідні рішення нижчого рівня).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України. *Відомості Верховної Ради*, 2016, № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
2. Сичивиця О. Авторство і псевдоавторство в науці. Стаття перша. Критерії авторства і проблеми співавторства. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2008. С. 47–56.

ВЕРХОВНА РАДА В УКРАЇНІ

Кузуб Д.

Науковий керівник – Котляр Д. О.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Прийняття Конституції України ознаменувало початок нового етапу розвитку нашої держави та її правової системи. Насамперед це зумовило потребу в подальшому вдосконаленні не лише законодавства, а й системи та діяльності державних інституцій. У сучасних умовах діяльності українського парламенту існує багато проблем щодо вдосконалення організації його роботи та вирішення завдань управління цією структурно складною, динамічною, багатофункціональною системою. Зокрема, часте внесення змін і доповнень до законів після їх введення в дію, велика кількість законодавчих актів, які відхиляються Верховною Радою України й Президентом України, невисока оцінка якості прийнятих законів самими учасниками законодавчого процесу, критичне ставлення до багатьох прийнятих законів із боку суспільства зумовлюють необхідність в організації ефективної, науково обґрунтованої та законодавчо унормованої роботи Верховної Ради України як колективного органу, а також у створенні такого механізму її внутрішньоуправлінської діяльності, результатом якого буде спланована, скоординована й відповідальна взаємодія всіх структурних ланок [1].

З метою вдосконалення законотворчого процесу у Верховній Раді України доцільно більш широко залучати громадськість до обговорення законопроектів, як за допомогою інтернет-ресурсів Верховної Ради України, так і в роботі комітетів Верховної Ради України. Зазначимо, що у світовій практиці консультації з громадськістю з приводу законодавства й нормопроєктування розглядаються фахівцями як ефективний засіб підвищення якості державної політики. Необхідно констатувати, що в законотворчій практиці України відсутня така форма звернення громадян, що містить законодавчу пропозицію, як петиція. Інститут петиції є досить поширеною в інших країнах формою участі громадян у процесі законотворення. На рівні законів не закріплюється механізм розгляду звернень, які містять законодавчі пропозиції [2].

Невідкладним завданням вважаємо забезпечення автентичності змісту законів, постанов та інших актів, які приймає Верховна Рада України, у процесі введення їх до інформаційного простору засобами комунікації. Необхідно зазначити, що ст. 89 Конституції України та Регламент Верховної Ради України наділяють комітети низкою важливих функцій і повноважень у законопроектній роботі [1]. Так, норми Регламенту Верховної Ради України та Положення про порядок роботи з проектами законодавчих актів і матеріалами, що містять законодавчі пропозиції, які подаються на розгляд Верховної Ради України, дозволяють комітетам із попереднього розгляду законопроектів фактично відпрацьовувати їх та повертати суб'єктам права законодавчої ініціативи.

Парламент продемонстрував певну конструктивність через проголошення дострокових виборів як парламентських, так і президентських, причому перші мали відбутися дещо раніше, ніж другі. На відміну від Верховної Ради Російської Федерації, ситуаційна більшість у Верховній Раді України не намагалася винести на референдум питання про довіру як законодавчому органу, так і главі держави. З одного боку, під час масштабних шахтарських страйків у Донбасі в червні 1993

року деякі місцеві ради депутатів висловлювали недовіру саме Президентові, а з іншого боку, самі робітники вимагали пришвидчити дату призначення референдуму про довіру як главі держави, так і парламенту [2].

Політична криза 2007 року показала, що положення про посилення фракційної відповідальності, викладені в законі 2004 року про внесення змін до Конституції України, а також в інших нормативно-правових актах, не були підкріплені спеціальними механізмами. Зокрема, підставою для позбавлення депутатського мандату була тільки заява самого депутата, який порушив партійну дисципліну під час голосування [2].

Верховна Рада України завдяки слабкості інституту президентства та незначному впливу радикалів у її складі, а також завдяки застосуванню юридичних механізмів, що задовольняли інтереси всіх гілок державної влади, зберегла свою політичну значимість, незважаючи на досить часті конфлікти з органами виконавчої влади. Загальнополітичні чинники кризових політичних процесів, що мали місце як усередині Верховної Ради, так і у її відносинах з президентськими структурами та урядом, відносно переважали над юридичними. В періоди загострення політичних криз у парламенті з'являлися групи, здатні виробити умови компромісу, що задовольняли всіх учасників конфлікту. На даний час актуальною є потреба запровадження як ефективних загальнополітичних механізмів запобігання конфліктам, так і розширення застосування різних методів раціоналізованого парламентаризму.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Клим, Ігор. «Особливості діяльності Верховної Ради України в періоди політичних криз.» Політичний менеджмент 2 (2011): 103-111.
2. Рішко, Б. С., Р. І. Ребриш, and В. В. Пильник. «Актуальні проблеми та шляхи вдосконалення організації й діяльності верховної ради України.» (2015).

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Кутепова М. В.

Науковий керівник – Ткаченко І. В., кандидат політичних наук

*Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Останні кілька десятиліть у багатьох країнах світу проведено великомасштабні реформи, створені задля підвищення ефективності управління. Невипадково практично одночасні і повсюдні перетворення отримали позначення «управлінської революції». Глобальні соціально-політичні та економічні, соціокультурні та технологічні зміни стали викликом для сучасних систем адміністративно-державного управління. Пошук нових підходів до організації системи державного управління призвів до відмови від традиційного типу управлінської раціональності (у її класичній веберівській інтерпретації) та актуалізації процесів самоорганізації та самоврядування соціальних систем, а також підвищення соціальної ефективності державного управління.

Сучасні концепції нового публічного менеджменту (new public management) та керівництва (governance) акцентують увагу на ефективності державного управління, політичному плюралізмі в процесі прийняття рішень, делегуванні

повноважень на нижні рівні управлінської ієрархії, більш збалансованому розподілі влади, відповідальності та підзвітності розвитку та розширення громадянської участі. Концепція нового громадського менеджменту передбачає децентралізацію управління з допомогою розширення повноважень та відповідальності органів місцевого самоврядування. Основне завдання уряду полягає в тому, щоб надати місцевим співтовариствам можливість самостійно вирішувати свої проблеми та контролювати якість наданих публічних послуг.

Цей підхід близький до основних цінностей місцевого самоврядування — автономії (децентралізоване управління), демократії (громадянська участь) та ефективності (близькість влади до населення). При цьому держава передає функції з надання публічних послуг недержавним (комерційним та громадським) організаціям, залишаючи у себе функції контролю та вироблення загальної стратегії. Така децентралізація дозволяє забезпечити більшу гнучкість та ефективність управління, а також стимулює конкуренцію між постачальниками послуг, підвищення громадянської та соціальної відповідальності. Недоліком концепції нового громадського менеджменту є акцент на комерціалізацію громадського сектору та недостатній облік питань соціально-політичної участі та взаємодії.

Основною ідеєю концепції керівництва є трансформація внутрішніх та зовнішніх відносин традиційного уряду з метою оптимізації надання послуг, а також розширення масштабів участі громадян, громадських та приватних структур у процесах прийняття соціально значущих рішень. У рамках даної концепції управління – це постійна та активна взаємодія держави та недержавного сектора, що забезпечує адаптацію управлінських механізмів в умовах зростаючої складності та динаміки сучасного суспільства, різноманітності соціальних проблем. Взаємодія у своїй складається з уявлення про найефективнішому вирішенні проблеми. Громадянське суспільство добре управляється з різноманітністю, ринок – з динамічними аспектами, суспільний сектор (держава) – з комплексністю сучасного суспільного розвитку. Основним управлінським завданням залишається визначити дизайн змішування участі цих трьох основних акторів, при якому домінування центру та чіткий розподіл повноважень поступається місцем концепту множинності акторів управління та їх кооперації. Відбувається все більший горизонтальний і вертикальний поділ управлінської діяльності, виробляються нові, ефективніші форми взаємодії.

Сучасний процес державного управління порівняти з політичною мозаїкою із взаємозалежних політик, програм та проектів усіх рівнів дослідники рекомендують використовувати поняття «децентралізація» для характеристики відносин між рівнями публічної влади, одне з яких підконтрольне іншому, але не між публічною владою та економічною чи соціальною сферою в цілому [1], тобто при деяких аспектах пріоритетним є адміністративно-управлінський підхід.

В цілому, концепт децентралізації співвідноситься з делегуванням рішень усередині політичної системи, де делегування виглядає як адміністративна техніка, що використовується як і унітарних, і федеративних державах. Проте всі типи децентралізації є взаємопов'язаними, що доповнюють один одного, що посилюють загальну тенденцію. Ефективна децентралізація неможлива без реального самоврядування нижчих рівнів влади та демократії як способу здійснення влади. Незважаючи на загальну тенденцію, у кожній країні є свої причини, обґрунтування, форми та ефекти децентралізації. Як унікальні для кожної країни природа, генезис і еволюція відносин між центральною і місцевою

владою і базові суспільні цінності, що відбилися в них, наприклад громадянського суспільства в Британії, державності в Німеччині, громадянськості у Франції [2].

В цілому, країнова специфіка багато в чому співвідноситься з основними типами державного та муніципального управління: англосаксонський (Великобританія, США, колишні англійські колонії); німецька (Німеччина, Австрія, Швейцарія); південноєвропейський (Франція, Італія, Португалія, Іспанія); скандинавський (Швеція, Данія, Фінляндія, Норвегія, іноді Нідерланди). Однак початок реформування державного управління в різний час та в різних обставинах дозволило виділити три основні моделі децентралізації, які концептуально з'явилися і реалізовані в окремих країнах: «деволюція» в Англії, «деконцентрація» у Франції та «делегування» у Німеччині.

Необхідно підкреслити, що сьогодні децентралізація невід'ємна від ідеї місцевого самоврядування та демократичних принципів. Але обсяг повноважень недостатній, щоб визначати рівень децентралізації в окремій країні, це залежить також від режиму, в якому ці повноваження здійснюються і контролюються державою. У широкому значенні децентралізація існує майже в усіх країнах, але в строгому значенні таких країн дуже мало. Досвід Британії, яка була в авангарді реформ державного управління, Німеччини, а також Франції та Скандинавських країн [2].

Відтак, однією із основних ідей сучасної концепції управління, спрямованих на підвищення ефективності державного управління, є децентралізація, що передбачає передачу повноважень та відповідальності від центральної влади на нижні рівні управління та недержавному сектору. При цьому процесі прийняття соціальних значущих рішень та контроль за їх виконанням набагато доступніший для більшої частини громадян.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Decentralization and local democracy in the world: first global report by United Cities and Local Governments. Barcelona: United Cities and Local Governments. 2009.
2. Trofimova I.N. Decentralization of public administration and features of central-local relations in European countries. *Comparative Politics*. №4. 2011. URL: https://mgimo.ru/files2/z05_2013/trofimova.pdf

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУ МАРКЕТИНГУ

Лисий І. С.

Самодай В. П., кандидат економічних наук

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Маркетинговий план це важливий інструмент для будь-якого бізнесу, оскільки він допомагає визначити стратегічні напрямки розвитку підприємства, що є ключовим для успіху в конкурентному середовищі. Основні причини, чому маркетинговий план важливий, він допомагає:

- Визначити цілі та стратегії на ринку, що надає можливість сконцентруватися на досягненні конкретних результатів.
- Краще зрозуміти свою аудиторію, створити маркетингові ініціативи, які привернуть увагу та зацікавленість потенційних клієнтів.
- Визначити своїх конкурентів на ринку та зрозуміти, що робить продукт або послугу унікальною.

– Планувати свій бюджет на маркетингові ініціативи та розподіляти кошти відповідно до цілей та стратегій.

– Відстежувати та аналізувати результати своїх маркетингових ініціатив, щоб зрозуміти, що працює, а що ні, та внести корективи у маркетингову стратегію. Це дає можливість постійно удосконалювати свою стратегію та підвищувати ефективність своїх зусиль.

– Зменшити ризики та підвищити впевненість у власних рішеннях. Компанії можуть заздалегідь прогнозувати ризики та розробляти плани дій, які допоможуть їм уникнути чи зменшити негативні наслідки.

Усі ці фактори демонструють важливість маркетингового плану для будь-якого бізнесу, незалежно від її розміру чи галузі. Без маркетингового плану, підприємства можуть необдумано та неефективно розподіляти свій бюджет, не мати чітких цілей та стратегій, не враховувати конкурентів у галузі.

«Об'єктивна необхідність маркетингового планування пояснюється умовами жорсткої конкуренції, крім того ринкова ситуація і економічне середовище постійно змінюються, тому, щоб вижити в таких умовах, необхідний план маркетингу» [1, с.336].

Аналіз ринку це важлива складова маркетингового плану. Він допомагає розуміти своє місце на ринку, конкурентну ситуацію, а також потенційні можливості та загрози. Аналіз включає дослідження розміру та структури ринку, основних тенденцій його розвитку, потреб та поведінки споживачів, ключових факторів успіху та можливостей на ринку. Також він дозволяє оцінити свій потенційний обсяг продажів, зрозуміти, які категорії продуктів або послуг є на ринку і які з них мають найбільший попит.

Аналіз конкурентів допомагає організації зрозуміти, скільки конкурентів вона має та який їх тип, тобто прямі або непрямі. Зокрема, дослідження сильних та слабких сторін конкурентів дозволяє компанії визначити, їхні переваги та недоліки. Це допомагає зрозуміти, які фактори важливі для успіху на ринку та як можна використати ці знання для розробки ефективної маркетингової стратегії.

Розробка унікальної торговельної пропозиції (англ. USP, Unique Selling Proposition) – це ще один важливий етап в розробці маркетингового плану.

УТП – це те, що робить пропозиції, продукт бізнесу унікальними та відрізняє від продуктів або послуг конкурентів.

УТП може бути сформовано як короткий слоган або речення, яке відображає основну перевагу перед конкурентами та наголошує на тому, що робить продукт або послугу неперевершеними. Щоб створити УТП, компанія повинна спочатку провести дослідження ринку, щоб зрозуміти, які переваги та недоліки є у продукті або послугі конкурентів. Потім необхідно знайти спосіб підкреслити свої переваги перед конкурентами та сформулювати їх у вигляді унікальної торговельної пропозиції. УТП може бути заснована на таких елементах, як якість продукту, ціна, дизайн, зручність використання, надійність, швидкість доставки та інші фактори, які можуть бути важливими для клієнтів. Створення УТП дозволить виокремитися на ринку, залучити нових клієнтів та зберегти поточних. Вона утворить унікальний образ компанії у свідомості покупця та допоможе підвищити їхню лояльність до бренду.

Створення маркетингової стратегії є одним з найважливіших етапів в розробці маркетингового плану. Маркетингова стратегія визначає загальний напрямок дій для досягнення поставленої мети та взаємодії з цільовою аудиторією. Перший крок в розробці маркетингової стратегії – визначення цілей, які компанія хоче досягти. Цілі можуть бути різними, наприклад, збільшення

прибутку, підвищення рівня впізнаваності бренду, залучення нових клієнтів. Після визначення цілей, наступний крок – аналіз ринку та конкурентів.

«Після вибору необхідних сегментів ринку і визначення стратегії позиціонування підприємство готується до виведення товару на відповідні ринки» [2, с.140].

Далі компанія повинна визначити цільову аудиторію та її потреби. Цільова аудиторія – це група людей, які є потенційними клієнтами та які відповідають певним критеріям, таким як вік, стать, заробітна плата, інтереси тощо. Вивчення цільової аудиторії допоможе створити продукт або послугу, які відповідають їхнім потребам.

Наступний крок, розробка стратегії маркетингу продукту або послуги. Стратегія маркетингу може включати такі елементи, як рекламні кампанії, просування продукту у соціальних мережах, участь у виставках та конференціях, реклама на радіо та телебаченні та багато іншого. Дуже важливим елементом маркетингової стратегії є визначення цінової політики. Цінова політика повинна бути конкурентоспроможною на ринку, але при цьому забезпечувати достатній рівень прибутку. Інший важливий елемент маркетингової стратегії – формування каналів розповсюдження продукту або послуги. Це може бути продаж в магазинах, розповсюдження через інтернет, збір замовлень за телефоном або будь-який інший канал, який найбільш підходить для продукту та цільової аудиторії. Останній етап розробки це визначення метрик успішності, які відображатимуть ефективність маркетингових дій. Ці метрики можуть бути різними, наприклад, кількість продажів, рівень задоволення клієнтів, кількість переходів на сайті та інші.

Узагальнюючи, розробка маркетингової стратегії це ключовий етап в створенні маркетингового плану, оскільки вона визначає загальний напрямок дій компанії та її взаємодію з цільовою аудиторією. Маркетингова стратегія повинна враховувати цілі компанії, аналіз ринку та конкурентів, потреби цільової аудиторії, цінову політику та канали розповсюдження продукту або послуги.

Визначення бюджету та ресурсів у створенні ефективного маркетингового плану. В цьому процесі необхідно враховувати різноманітні види витрат, включаючи рекламу, продажі, дослідження ринку та інші, та розподілити ресурси щоб досягти максимального результату при мінімальних витратах. Крім того, важливо вести контроль та звітність за використанням бюджету та ресурсів, щоб забезпечити ефективно їх використання та максимальний результат. Всі ці кроки допоможуть досягти успіху в розвитку бізнесу та збільшенні прибутку.

Розробка плану впровадження та контролю у створенні ефективного маркетингового плану. Визначається порядок впровадження стратегій та заходів, включаючи терміни виконання, відповідальних осіб та ресурси, необхідні для впровадження. Важливо встановити механізми контролю та звітності для оцінки ефективності виконання плану та вчасного коригування заходів в разі необхідності. В результаті розробки плану, бізнес-власник зможе максимально ефективно використати маркетинговий план для досягнення своїх цілей та підвищення прибутковості свого бізнесу.

Маркетинговий план допомагає визначити цілі та завдання бізнесу, розробити стратегію продажів, визначити цільову аудиторію та її потреби, розробити унікальну пропозицію, визначити бюджет та ресурси для впровадження маркетингових заходів. Також, маркетинговий план має план впровадження та контролю, який надає можливість забезпечити ефективно виконання стратегій та заходів та контролювати їх ефективність. Таким чином,

створення маркетингового плану є важливим кроком для будь-якого бізнесу, який прагне досягти успіху та підвищення прибутковості. Він дозволяє підготувати бізнес до майбутніх викликів та можливостей, а також контролювати та коригувати стратегії та заходи для досягнення бажаного результату.

Маркетинговий план допомагає розвивати будь-який бізнес, оскільки він дозволяє чітко визначати цілі та стратегії на ринку, а також виявляти потреби цільової аудиторії та створювати ефективний маркетинговий мікс. Регулярне оновлення маркетингового плану є необхідним для підтримання конкурентоспроможності та досягнення успіху на ринку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Балацький Є. О., Бондаренко А. Ф. Маркетинг: навч. посібник. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. 397 с.
2. Сенишин О. С., Кривешко О. В. Маркетинг: навч. посібник. Львів, 2020. 347с.

ДОКАЗИ В ГОСПОДАРЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Марцишин Р. П.

*Науковий керівник – Мелех Л. В., кандидат юридичних наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Господарські суди в Україні виступають гарантом захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарської діяльності. Проте, важливою передумовою ухвалення законного та обґрунтованого судового рішення є встановлення фактичних обставин справи, тобто певного кола фактів.

Варто зазначити, що докази в господарському процесі є центральним правовим інститутом господарського судочинства та враховуючи принцип рівності усіх учасників судового процесу перед законом та судом цей інститут є важливим та необхідним елементом справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення судом спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності.

Доказування – складний процес, який охоплює розумову і процесуальну діяльність його суб'єктів з обґрунтування будь-якого положення і виявлення якогось знання на підставі дослідженого.

А.Я. Вишинський та М.А. Чельцов під доказами розуміють тільки факти, а не відомості про них (фактичні дані).

Відповідно до ст. 73 Господарського процесуального кодексу України, доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи.

Ці дані встановлюються такими засобами: 1) письмовими, речовими і електронними доказами; 2) висновками експертів; 3) показаннями свідків.

Відповідно до ч.1 ст. 91 ГПК України, письмовими доказами є документи (крім електронних документів), які містять дані про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору.

Відповідно до ст. 93 ГПК України, речовими доказами є предмети матеріального світу, які своїм існуванням, своїми якостями, властивостями, місцезнаходженням, іншими ознаками дозволяють встановити обставини, що мають значення для справи.

Відповідно до ч.1 ст. 96 ГПК України, електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних й інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет).

Відповідно до ч.1 ст. 98 ГПК України, висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені у результаті них висновки та обґрунтовані відповіді на питання, поставлені експертові, складений у порядку, визначеному законодавством.

Відповідно до ч.1 ст. 87 ГПК України, показання свідка – це повідомлення про відомі йому обставини, які мають значення для справи. Не є доказом показання свідка, який не може назвати джерела своєї обізнаності щодо певної обставини, або які ґрунтуються на повідомленнях інших осіб.

Також варто зазначити, що важливим є питання щодо обов'язку доказування. Так ст. 129 Конституції України відносить до основних засад судочинства змагальність сторін. Відповідно до ст. 74 ГПК України, кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень.

Докази, як і будь-які інші дані мають певні особливості. Зокрема, їм характерні такі ознаки як: допустимість, належність та достовірність.

На думку А.Г. Калпин допустимість складається з трьох вимог: використання для встановлення істини лише передбачених засобів доведення; допустимість будь-яких засобів доведення з числа передбачених процесуальним законом, крім показань свідків; допустимість лише письмових доказів визначеного змісту і форми, усунення всіх інших засобів доведення, а також письмових доказів іншого змісту і форми. Аналізуючи вищенаведене можна дійти такого висновку, що допустимість доказів – це важливий елемент у господарському процесі, так як саме це забезпечує вірогідність доказів.

При доказуванні суд і особи, які беруть участь у справі, обґрунтовують обставини предмета доказування, його елементи за допомогою доказів, що допомагають сформувати нове знання, яке має значення для вирішення справи.

Л.Я. Штутін розуміє піж предметом доказування обставини, що складають підставу вимог та заперечень сторін. Термін «обставини» трактувався автором як юридичні факти.

Зокрема, М.К. Треушніков розуміє під предметом доказування особливий процесуальний інститут, в який входять лише ті факти, які мають матеріально-правове значення, факти без з'ясування яких не можна правильно вирішити сутність справи.

У процесуальній теорії традиційно під предметом доказування розуміють сукупність фактів, які мають матеріально-правове значення, встановлення яких необхідне для винесення судом законного й обґрунтованого рішення по справі.

Відповідно до ч. 2 ст. 76 КПУ України, предметом доказування є обставини, які підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення.

Суб'єктами доказування в господарському процесі є суд та особи, що беруть участь у справі; інші особи, які беруть участь у справі, а саме посадові особи та інші

працівники підприємств установ, організацій, державних та інших органів – коли їх викликано для дачі пояснень з питань, що виникають під час розгляду справи; судові експерти, які, будучи учасниками процесу; доказування, надають допомогу в досягненні мети доказування, але не мають обов'язку доказувати будь-які обставини по справі.

Отже, підсумовуючи вищенаведене, варто зазначити, що відповідно до чинного законодавства доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи.

Інститут доказування є важливим та необхідним елементом справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення судом спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності. Докази, маючи певні властивості, повинні бути точними і чіткими, так як неправильні докази тягнуть за собою неправильне рішення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991р. № 1798 XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>
3. Мелех Л. В. Господарський процес України : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 142 с.
4. Степанова Т. В. Поняття допустимості доказів у господарському процесі / Т. В. Степанова // Вісник господарського судочинства. – 2002. – № 2. – С. 230–232.
5. Минюк О. Ю., Андросович В.С., 2018 Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності « Актуальні питання доказів та доказування у господарському процесуальному праві.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Миколенко А.

Науковий керівник – Котляр Д. О.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Державне регулювання підприємництва можна визначити як систему правових, організаційних та регуляторно-контрольних заходів держави, спрямованих на створення сприятливого підприємницького середовища й управління державним сектором для забезпечення ефективності та конкурентоспроможності національної економіки [1].

Необхідність державного регулювання підприємництва обумовлена такими факторами:

- нездатність підприємницьких структур протистояти дисфункціям ринку;
- монополізація виробництва;
- постійне порушення рівноваги між сукупним попитом та сукупною пропозицією;
- ускладнення відтворювальних процесів тощо [2].

У період становлення підприємництва держава створює режим найбільшого сприяння для використання потенціалу підприємців і здійснює формування суб'єктів сучасного підприємництва, здатних до діяльності в усіх сферах економіки. Цю функцію вона може ефективно виконувати шляхом забезпечення економічної свободи підприємницької діяльності; створення чітких правил на всьому економічному просторі країни; формування економічного механізму стимулювання за допомогою відповідних податків, кредитів, страхової та інших науково обґрунтованих систем регулювання; ефективної системи освіти, підготовки, перепідготовки та підвищення рівня кваліфікації підприємців [3].

На особливу увагу у сфері державного регулювання підприємницької діяльності заслуговує механізм державної підтримки малого, середнього та мікропідприємництва. Його реалізація спрямована на виконання наступних завдань: створення умов для позитивних структурних змін в національній економіці; сприяння формуванню та розвитку малого підприємництва, становлення малого та середнього підприємництва як провідної сили в подоланні негативних процесів в економіці та забезпечення сталого розвитку суспільства; підтримка вітчизняних виробників; формування умов для забезпечення зайнятості населення України, запобігання безробіттю, створення нових робочих місць [4].

Основними засобами регулюючого впливу держави через свої інституції на діяльність суб'єктів господарювання згідно законодавства є:

- державне замовлення;
- ліцензування, патентування і квотування;
- технічне регулювання;
- застосування нормативів та лімітів;
- регулювання цін і тарифів;
- надання інвестиційних, податкових та інших пільг;
- надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій [5].

Механізм впливу держави на діяльність підприємства включають такі складові:

- формування нормативно-правового поля;
- державна підтримка підприємництва;
- адміністративно-економічне регулювання (податки, нормативи, державні контракти тощо);
- організаційно-економічна та інформаційна допомога [6].

Отже, держава у сфері підприємства здійснює довгострокову, поточну економічну і соціальну політику, що спрямована на реалізацію та оптимальне узгодження інтересів суб'єктів господарювання і споживачів, різних суспільних верств і населення в цілому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Л. С. Безугла. Механізми державного регулювання підприємницької діяльності в Україні // Інвестиції: практика та досвід. – № 6. – 2011.
2. Яковенко Р. В. Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – [2-ге вид., випр.]. – Кіровоград : „КОД”, 2010. – 548 с.
3. Державне регулювання підприємницької діяльності / Л. М. Шабліста // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007.

4. Сідун О.Я. Регіональні механізми розвитку малого підприємництва (на матеріалах Закарпатської області): дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / О.Я. Сідун; Ужгородський національний ун-т. — Ужгород, 2004. — 214 с

5. Господарський кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

6. Яковенко Р. В. Державне регулювання економіки : конспект лекцій / Роман Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – 40 с.

ПРО ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЦИВІЛЬНИМ ЗАХИСТОМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Митник Ю. А.

Науковий керівник – Котляр Д. О.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

24 лютого 2022 року розпочалася російсько-українська війна, яка стала випробуванням для здійснення публічного управління у сфері цивільного захисту. «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна правова держава», «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1]. Отже, поліпшення системи публічного управління цивільного захисту є надзвичайно важливе і актуальне в умовах сьогодення.

Мета дослідження полягає в аналізі публічного управління цивільним захистом в умовах воєнного стану.

Передусім, варто визначити такі поняття як: «публічне управління», «цивільний захист», «воєнний стан».

Тож, публічне управління – організаційна, регулююча, контролююча діяльність держави, яка спрямована на захист суспільства.

Стаття 4 Кодексу цивільного захисту України закріплює поняття «цивільний захист». Згідно з нею: «цивільний захист – комплекс заходів, які реалізуються на території України в мирний час та в особливий період і спрямовані на захист населення, територій, навколишнього природного середовища, майна, матеріальних і культурних цінностей від надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій, запобігання виникненню таких ситуацій та подій, ліквідацію їх наслідків, надання допомоги постраждалим, здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки» [2].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

Слід додати, що управління цивільним захистом в умовах воєнного стану з точки зору доктрини публічного управління – це комплекс заходів, які здійснюють органи публічної влади задля гарантування норм Основного закону України, відповідно до Кодексу цивільного захисту України № 5403-VI, профільного Розпорядження КМУ № 179-р, ПКМУ № 841 та інших нормативних документів.

Відповіддю уряду на повномасштабне вторгнення РФ на територію України було Розпорядження КМУ № 179-р від 24.02.2022 р. [4], яке визначило компетенцію та порядок реагування ДСНС, обласних державних адміністрацій та відповідальних органів державної влади. Юридичною підставою видання Розпорядження було визначено Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64 «Про введення воєнного стану в Україні».

Також, документом, було затверджено ведення планів цивільного захисту України на особливий період, проведення евакуації населення з районів збройних конфліктів, матеріальних та культурних цінностей у разі загрози їх знищення.

Відповідно до Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), затвердженого ПКМУ № 1052 від 16.12.2015 р. [5], до повноважень ДСНС (п. 4 Положення) віднесено, зокрема, проведення розмінувань та знешкодження вибухонебезпечних предметів на «післяокупаційних територіях» України. Тобто, частиною того, що виконує ДСНС для цивільного захисту є приведення територій, які зазнали руйнувань рашистами та були звільнені армією України, у безпечний стан для перебування та проживання населення.

Відповідно до ч. 1 ст. 4 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» на територіях, на яких введено воєнний стан, для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян можуть утворюватися тимчасові державні органи – військові адміністрації [3].

Тож, до відання військових адміністрацій в умовах збройної агресії віднесено своєчасне інформування про стан конфлікту, можливу небезпеку, забезпечення проведення евакуації населення та/або матеріальних та культурних цінностей у разі загрози їх знищення та комунікація з громадськістю.

Слід зазначити, що евакуація населення здійснюється на засадах оперативності, своєчасності та синхронності, відповідно до Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій, затвердженого ПКМУ № 841 від 30.10.2013 р. [6].

Отже, у даному дослідженні було визначено поняття: «публічне управління», «цивільний захист», «воєнний стан», «управління цивільним захистом» проведено аналіз публічного управління цивільним захистом в умовах воєнного стану. Загалом, увага була зосереджена на таких нормативно-правових актах:

- Конституція України;
- Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р.;
- Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р.;
- Розпорядження КМУ № 179-р від 24.02.2022 р.;
- Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), затверджене ПКМУ № 1052 від 16.12.2015 р.;
- Порядок проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій, затверджений ПКМУ № 841 від 30.10.2013 р.

До того ж, Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року було введено воєнний стан [7].

Потрібно зацентувати увагу на тому, що нормативно-правове регулювання публічного управління цивільним захистом знаходиться на стадії розвитку. Колізії у законодавстві, відсутність унормованого плану дій задля забезпечення цивільного захисту в умовах воєнного стану тощо аргументують думку, зазначену у попередньому реченні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України : чинне законодавство станом на 01 серп. 2021 р.: Офіц. текст. Київ: Алерта, 2021. 80 с.
2. Кодекс цивільного захисту України від 02 жовт. 2012 р. № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17/paran1292#n53>.
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
4. Про організацію функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах воєнного стану : Розпорядження КМУ від 24 лют. 2022 р. № 179-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-organizaciyu-funkcionuvannya-yedinoyi-derzhavnoyi-sistemi-civilnogo-zahistu-v-umovah-voyennogo-stanu-179-240222>.
5. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) : затв. ПКМУ від 16 груд. 2015 р. № 1052. URL: <https://dsns.gov.ua/uk/polozhennya>.
6. Порядок проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій : затв. ПКМУ від 30 жовт. 2013 р. № 841. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2013-%D0%BF#n11>.
7. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. №64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

ПРО ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Митник Ю. А.

*Науковий керівник – Чубань В. С., кандидат економічних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

В останні роки національній безпеці України, зокрема фінансовій, постійно загрожують зовнішні і внутрішні фактори. У часи російської збройної агресії проти України загострюються існуючі економічні проблеми і виникають нові, що потребує підвищення фінансової безпеки держави.

Мета дослідження – визначити поняття «фінансова безпека» та з'ясувати як відбувається її забезпечення в умовах воєнного стану.

Фінансова безпека держави – це узагальнюючий якісний стан функціонування фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної, митно-тарифної та фондової систем, умов, правил та інструментів їх регулювання, що забезпечують ефективне функціонування національної економічної системи та її захищеність від внутрішніх і зовнішніх загроз [1, с. 148–152].

На думку Б. Данилишина, головне завдання України нині – інтенсифікувати економічні процеси на територіях, де не ведуться бойові дії. Зокрема, зосередитись на підтримці виробництва, переведенні його у відносно безпечні регіони. Водночас держава має максимально стимулювати переорієнтацію економіки на підтримку армії, забезпечення оборони, відновлення та підтримання інфраструктури, забезпечення продуктової безпеки. Вкрай важливе завдання – залучити до роботи максимальну кількість працездатного населення [2].

Важливим кроком у забезпеченні фінансової безпеки, на думку Т. Хавунки, є оперативна дерегуляція та оновлення державної політики у податковій та митній сферах. Суттєве зменшення адміністративного та податкового навантаження на бізнес дозволяє залишати більше коштів в обороті та мати ресурс на подолання викликів, які зараз виникають. Стабілізувати ситуацію на українському ринку вже допомагає Міністерство економіки України. Зокрема, за підтримки Мінцифри та проекту «Дія». Бізнес компанія Prozorro. Продажі запустила платформу цифрової взаємодії для допомоги релокації бізнесу [3].

Стан фінансової безпеки країни, як складової економічної безпеки, загрози та завдання держави щодо забезпечення фінансової безпеки визначені Стратегією економічної безпеки України на період до 2025 року, що затверджена Указом Президента України від 11.08.2021 [4].

Враховуючи введений воєнний стан в Україні, Державна казначейська служба за погодженням з Міністром фінансів здійснює перерозподіл та фінансове забезпечення видатків на національну безпеку і оборону, заходи з регулювання фінансів на період правового режиму воєнного стану, а також платежі за видатками головних розпорядників бюджетних коштів, в межах затверджених для них Законом України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» бюджетних призначень з подальшим внесенням змін до розпису Державного бюджету України на 2022 рік в установленому порядку [5].

Експерти вважають доцільним створення двоконтурної грошової системи, тобто продовжувати оборот грошей у віртуальному просторі (досвід пандемії), шляхом впровадження «цифрової оборонно-промислової» гривні, що акумулюється на спеціальних рахунках та відповідно використовується лише у процесі створення продукції військово-промислового комплексу [6].

Уряд спростив податкові та митні правила на час війни, зокрема з 1.04.22р. влада дозволила перейти на спрощену систему оподаткування та сплачувати лише 2% від доходів незалежно від кількості найманих працівників. Фізичні особи – підприємці – платники єдиного податку першої та другої групи, мають право не сплачувати єдиний податок. Це рішення, як вважають експерти може зашкодити фінансовій стійкості країни, оскільки єдиний податок, що сплачують ці підприємства надходить до до-ходів місцевих бюджетів і не впливає на дефіцит державного бюджету [7].

Чинне законодавство значно спростило ведення бізнесу у період воєнного часу на території України, зокрема тимчасово не сплачується плата за землю, екологічний податок, податок на нерухоме майно, окремі підприємці звільнюються від сплати єдиного соціального внеску, запропоновано мораторій на проведення податкових перевірок, диференційовані ставки акцизного збору, рентної плати за видобування газу природного та інші зміни, які впливають на господарську діяльність і як наслідок, на доходи місцевих бюджетів (Закон України від 15.03.2022 №2139-IX) [8].

Отже, підтримка виробництва, залучення максимальної кількості працездатного населення до роботи, підтримка малого бізнесу, удосконалення роботи державної політики у податковій та митній сферах, утвердження інноваційної моделі розвитку повинні бути пріоритетними напрямками у забезпеченні фінансової безпеки України в умовах воєнного стану.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сергієнко Л. К. Фінансова безпека – складова економічної безпеки України. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. № 13. С. 148–152.
2. Данилишин Б. Як держава може підтримати бізнес в умовах війни URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/20/684363> (дата звернення: 29.01.2023).
3. Хавунка Т. Українська економіка під час війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/15/685810/> (дата звернення: 29.01.2023).
4. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025: Указ Президента України від 11 сер. 2021 р. № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text> (дата звернення: 28.01.2023).
5. Деякі питання казначейського обслуговування: Розпорядження Кабінету міністрів України від 25 лют. 2022 р. № 182-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-kaznachejskogoobslugovuvannya-182-250222> (дата звернення: 29.01.2023).
6. Про основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану: Рішення Ради Національного банку України від 15 квіт. 2022 р. № 4рд. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/PB22087> (дата звернення: 28.01.2023).
7. Економічний стан в умовах ВС. Економічна Експертна Платформа URL: <https://economics.org.ua/index.php/blog/377-economika-vv> (дата звернення: 29.01.2023).
8. Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України : Закон України від 15 бер. 2022 р. №2134-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2134-20#Text> (дата звернення: 29.01.2023).

ХАРАКТЕРИСТИКА КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ПРОДУКЦІЇ

Осіпчук К. Ю.

Самодай В. П., кандидат економічних наук

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Сучасний бізнес працює в специфічному середовищі, яке може суттєво вплинути на результати бізнесу. Тобто ефективність фірми залежить від впливу зовнішніх і внутрішніх сил. Важливою умовою успішної роботи бізнесу є правильність оцінити його можливості з урахуванням зовнішніх умов середовища, де Визначити статус підприємства можна буде у побутовому секторі і зовнішні ринки. Ця мета можлива лише за наявності Оперативні та об'єктивні методи оцінки конкурентоспроможності. Невід'ємною частиною ринкової економіки є створення і розвиток конкурентного середовища – сукупності зовнішніх факторів, пов'язаних з конкретною фірмою Фактори, що впливають на

конкурентну взаємодію відповідних фірм промисловість. Водночас конкурентне середовище є динамічним за швидкістю, глибиною та величиною змін окремих конкретних ринків – елемента економічного життя.

Аналіз діяльності підприємства слід починати з вивчення зовнішнього середовища. Сьогодні немає єдиного комплексного підходу до побудови загального поняття зовнішнього середовища, яке вона всебічно поєднує в собі вплив економіки, технологій, суспільства і політики на організацію, особливості взаємодії між підприємством і його партнерами, Конкуренти, клієнти і т. д. Однак загальна тенденція стратегії з'явився аналіз. Економічний аналіз використовує повний набір інструментів Існують методи аналізу діяльності окремих підсистем з метою визначення механізмів, за допомогою яких середовище впливає на діяльність організації. Завдання полягає в тому, щоб вибрати напрямок аналізу та відповідний інструментарій, щоб це стало можливим Розвивайте розуміння середовища та його впливу на конкурентну позицію бізнесу. Проте найскладнішим у теорії та практиці є визначення сутності та механізму конкурентоспроможності. Це можливо на основі Визначте природу конкурентної переваги або критичні фактори успіху (КФУ). У той же час деякі питання, які оцінюють взаємозв'язок між різними елементами конкурентоспроможності фірми і ступінь їх впливу на загальний рівень розвитку, не були повністю розроблені. Тому деякі аспекти його всебічна оцінка потребує подальших теоретико-методологічних Обґрунтування визначення актуальності даного дослідження. Метою статті є дослідити сутність конкурентного середовища підприємства, виявлення його основних структурних елементів, факторів, Впливають на формування конкурентоспроможності підприємства та його покращення умов для міжнародної економічної діяльності.

Аналіз та оцінка конкурентного середовища підприємства проходить через усі етапи функціонування підприємства. Визначення рівня конкурентоспроможності є відправною точкою для планування діяльності підприємства та формування стратегії подальшого розвитку підприємства. Конкурентоспроможність підприємства залежить від життєздатності підприємства, Здатність запроваджувати та поглиблювати сучасні технології, успішність чи невдача менеджменту, якість продукції разом визначають здатність стабільно розвиватися в довгостроковій перспективі, а також підтримувати свою конкурентну перевагу та збільшувати частку ринку. Конкурентне середовище є результатом і умовою взаємодії великої кількості суб'єктів ринку, що визначає доцільність економічної конкуренції та можливість впливу окремих суб'єктів господарювання на загальну ринкову ситуацію. Важливо, щоб не створювалося конкурентне середовище Не тільки власне суб'єкти ринку, взаємодія яких призводить до конкуренції, а головним чином відносини між ними. Формування конкурентоспроможності підприємства базується на здатності підприємств протистояти впливу зовнішніх факторів і стихій Навколишнє середовище група зовнішніх елементів середовища, які мають вплив За рівнем конкурентоспроможності підприємства їх можна об'єднати в декілька груп: державне регулювання; товарні ринки; ринкова інфраструктура; природно-ресурсний потенціал галузі; трудовий фонд галузі тощо. важливе завдання Формування конкурентоспроможності – це дослідження факторів, які мають найбільший вплив на фірму, її діяльність і продукцію, усі з яких Про що дбає суспільство. Інноваційні процеси, що сприяють розвитку конкурентоспроможності Державна підтримка та стандарти на готову

продукцію. Ці стандарти регулюють діяльність підприємств, склад і якість продукції, і як такі вони дозволяють виробникам продемонструвати, що їхні продукти та процеси відповідають національним вимогам. Подання звітів до державних органів дозволяє вигідно висвітлити діяльність вашої компанії перед державними органами тощо. і перед суспільством. Забезпечення економіки власними природними ресурсами дає виробникам конкурентну перевагу, певну перевагу Сприяти формуванню конкурентоспроможності. Високий Освітній рівень населення визначає правильну оцінку підприємницької діяльності та її впливу та внеску в суспільний розвиток. Високий рівень культури в суспільстві сприятиме підвищенню конкурентоспроможності шляхом формування розумних вимог, вимог до продукції та підприємств. Споживачі виходять з реального стану економіки, соціально-економічної та Екологічні сценарії суспільного розвитку.

Тому в умовах ринку перед підприємствами постає проблема підвищення конкурентоспроможності та забезпечення конкурентних переваг. Один з найактуальніших на сьогодні. Це потребує створення ефективної системи управління на кожному підприємстві Конкурентна перевага та конкурентоспроможність забезпечать певну конкурентну позицію підприємства на ринку, а також Допомагає визначити та підтримувати довгострокову конкурентну перевагу. Ранні етапи розробки заходів, спрямованих на підвищення Конкурентоспроможність, з оцінкою її поточного рівня. результат оцінювання Конкурентоспроможність є основою для аналізу причин її рівня та динамічних несприятливих тенденцій, а також для вирішення коригувальних заходів при формуванні конкурентної стратегії підприємства. Оцінка конкурентного середовища вимагає більш широких міркувань і виходити за межі конкретних підприємств. Подальші наукові дослідження передбачають розвиток внутрішньоланцюгових та міжланцюгових теоретичних положень Ланцюгова залежність рівня конкурентоспроможності підприємства. Конкурентоспроможність є важливим чинником функціонування будь-якого суб'єкта господарювання. Підвищення конкурентоспроможності підприємств має позитивний ефект: підвищення продуктивності праці праці, зниження собівартості продукції, підвищення якості продукції, прискорення темпів науково-технічного прогресу, ефективного використання ресурсів, забезпечення гнучкості виробничого процесу. подальші дослідження Конкурентоспроможність фірми може бути зосереджена на розробці та впровадженні нових способів її покращення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Балабанова Л.В. Стратегічне маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємств: навчальний посібник / Л.В. Балабанова, В.В. Холод. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 448 с.
2. Чухрай Н.І. Стратегії конкуренції ланцюгів поставок. – С. 313-320. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Logistyka/2009_649/43.pdf. (дата звернення 11.03.2023 р.)
3. Бутенко Н.В. Конкурентні стратегії підприємства в розрізі виробничих ланцюгів. – С. 33 – 40. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/konvaku/2011_2/33_40.pdf. (дата звернення 10.03.2023 р.)

РІШЕННЯ ЮНЕСКО ДОПОМОЖЕ ЗАХИСТИТИ ОДЕСУ

*Постернак І. М., кандидат технічних наук, доцент; Постернак О. С.
Одеська державна академія будівництва та архітектури
Постернак С. О., кандидат технічних наук, доцент
Приватне підприємство «Композит», м. Одеса.*

Культура сприяє активній участі громадськості у розбудові сучасної та демократичної держави. Ефективність культурного розвитку міста залежить від взаємодії та відповідальності органів державного та місцевого самоврядування, громадських організацій та творчих спілок, а також міжнародної співпраці та міжкультурного діалогу. У сучасних умовах культура є засобом вирішення соціальних проблем шляхом забезпечення мешканцям сучасного якісного дозвілля, долучення до справжніх цінностей, створення святкової атмосфери та можливості розкриття творчого потенціалу жителів міста, а також отримання мистецької освіти та якісних культурних послуг. Сфера культури м. Одеси протягом останніх років розвивається відповідно до потреб і особливостей територіальної громади міста у напрямі підвищення якості надання культурних послуг, ефективності функціонування закладів культури [1].

Культурна спадщина міста Одеси є невід'ємною частиною культурного надбання України та світового культурного надбання. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 року № 878 «Про затвердження Списку історичних населених місць України» місто Одесу включено до Списку історичних населених місць України [2].

Історичний центр міста Одеси зберіг унікальну планувальну структуру зі всесвітньо відомими архітектурними ансамблями та пам'ятниками культурної спадщини місцевого та національного значення і має високу цінність як єдине ціле. Багато будівель історичного центру є унікальними пам'ятками містобудування та архітектури національного і місцевого значення, які взяті під охорону держави Урядом України і рішеннями Одеського облвиконкому та занесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України відповідними наказами Міністерства культури і туризму України. На території міста Одеси розташовано 1354 пам'ятки та об'єкти культурної спадщини, у т. ч. 42 пам'ятки національного значення, з яких 1012 об'єктів розташовано у Центральному історичному ареалі м. Одеси, у тому числі 977 будівель-пам'яток архітектури та містобудування, історії національного та місцевого значення. Оновлений інвентаризаційний перелік пам'яток та об'єктів культурної спадщини міста Одеси, у т.ч. щойно виявлених, сформований у рамках проведеного у 2021 році коригування науково-проектної документації «Історико-архітектурний опорний план. Проект зон охорони. Визначення меж історичних ареалів м. Одеси» [2].

Значна кількість об'єктів історичного центру є унікальними пам'ятками історії, містобудування та архітектури, монументального мистецтва національного і місцевого значення, багато з яких є своєрідною візитною карткою міста. Збереження цінної автентичної історичної забудови, особливо у ядрі історичного центру Одеси, де розташована значна кількість пам'ятників та об'єктів культурної спадщини широкого стилістичного діапазону, відіграє важливу роль у підвищенні інвестиційної та туристичної привабливості Одеси, має великий вплив на подальший розвиток міста.

Тривала експлуатація інфраструктури міського господарства та відсутність відповідального підходу в її своєчасному утриманні за попередні десятиріччя

призвели до незадовільного стану багатьох історичних будівель у центральній частині міста, що, у свою чергу, спричиняє загрозу втрати цілісності сприйняття історичного середовища у Центральному історичному ареалі міста, а також несе загрозу обрушення елементів фасадів.

Вирішення проблем щодо збереження історичної забудови, утримання, ремонту та реставрації об'єктів є необхідним та постійним завданням, яке тісно пов'язане з вирішенням проблем реформування та розвитку житлово-комунального господарства міста. Необхідно своєчасне проведення поточного ремонту та реставраційних робіт пам'яток архітектури, історії, монументального мистецтва, постійна підтримка їх у належному технічному та естетичному стані.

Слід зазначити, що за останні п'ять років у напрямі збереження історичного надбання Одеси у рамках профільних програм була проведена значна робота, особливо у центральній частині міста, де сформовані основні туристичні маршрути, які проходять центральними вулицями і провулками ядра історичного центру міста.

Подальше проведення заходів зі збереження історичної забудови, продовження ремонтно-реставраційних робіт та капітального ремонту фасадів, покрівель будівель, більшість яких є пам'ятками, може нормалізувати проблему погіршення з кожним роком їх технічного стану. Так, відремонтована, відновлена та приведена у належний стан значна кількість комплексів об'єктів та будівель-пам'яток. Завершена об'ємна реставрація найвідоміших пам'яток у м. Одесі – Потьомкінських сходів, Колонади «бельведеру» комплексу Воронцовського палацу, Будинку Русова (вул. Садова, 21).

Шляхами і засобами розв'язання проблемних питань щодо збереження культурної спадщини, а також розвитку історичного ареалу міста Одеси є:

- поліпшення та вдосконалення організаційних і матеріально-технічних засад сфери охорони культурної спадщини на території міста;
- втілення державної політики у сфері пам'яткоохоронної діяльності;
- раціональне використання пам'яток і об'єктів культурної спадщини;
- здійснення постійного моніторингу стану збереження об'єктів культурної спадщини;
- виконання першочергових ремонтно-реставраційних робіт;
- запобігання актам вандалізму;
- створення умов для поліпшення туристичної привабливості міста;
- залучення громадськості, науково-освітнього співтовариства, міжнародних організацій до процесів управління та контролю у галузі культурної спадщини.

25 січня Парижі за прискореною процедурою історичний центр Одеси був визнаний всесвітньою культурною спадщиною ЮНЕСКО [3...7].

У зв'язку з загрозами, що нависли над містом з початку війни, Комітет всесвітньої спадщини вдався до надзвичайної процедури, передбаченої Оперативним керівництвом з виконання Конвенції про всесвітню спадщину. Вже влітку 2022 року за підтримки Італії та Греції ЮНЕСКО об'єднала міжнародних експертів з українцями для підготовки номінації. Президент України Зеленський офіційно оголосив про подачу заявки у жовтні 2022 року, звернувшись до ЮНЕСКО в онлайн-зверненні. Оціночні органи вивчали номінацію протягом наступних тижнів, що дозволило її розглянути на надзвичайному засіданні Комітету всесвітньої спадщини в Парижі [3].

Комітет всесвітньої спадщини у середу (25 січня) ухвалив рішення про включення історичного центру Одеси до Списку всесвітньої спадщини. Це

рішення визнає визначну універсальну цінність об'єкта та обов'язок всього людства захищати його. Історичний центр Одеси також включений до Списку всесвітньої спадщини, що перебуває під загрозою, що дає йому доступ до посиленої технічної та фінансової міжнародної допомоги, яку Україна може запросити, щоб забезпечити захист об'єкта та, у разі потреби, допомогти у його відновленні [3].

До основного списку внесли вулиці, будівлі та інші об'єкти, які мають ознаки мультикультуралізму. Зокрема, це ансамбль Приморського бульвару, Театральна площа, Дерибасівська, Гоголя. Також в Список внесли Одеський морський торговий порт [4].

Україна та місто Одеса отримують певні зобов'язання, серед яких [6,7]:

- заборона на появу дисгармонійних об'єктів в центрі міста;
- підтримання території в належному стані (кошти на це мають виділятися з місцевого або державного бюджету);
- збереження зовнішнього вигляду вулиць максимально наближеним до початку ХХ століття.

Включення до основного Списку ЮНЕСКО – це насамперед збереження нашої історичної спадщини, але також це і поштовх для розвитку туризму, бо місто потрапить до світових туристичних маршрутів, а це, своєю чергою, буде позитивно впливати на економічний показник.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Міська цільова програма розвитку культури в м. Одесі на 2022 – 2024 роки: рішення Одеської міської ради № 868-VIII від 09.02.2022 р. *Офіційний сайт міста Одеса*. URL: <https://omr.gov.ua/ru/acts/council/190475/> (дата звернення: 14.02.2023).

2. Міська цільова програма збереження об'єктів культурної спадщини на території Центрального історичного ареалу міста Одеси на 2022 – 2024 роки: рішення Виконавчого комітету Одеської міської ради № 43 від 05.04.2022 р. *Офіційний сайт міста Одеса*. URL: <https://omr.gov.ua/ua/acts/committee/191374/> (дата звернення: 14.02.2023).

3. Press release. (2023, January 25) *Odesa inscribed on UNESCO's World Heritage List in the face of threats of destruction*. UNESCO. Retrieved from <https://www.unesco.org/en/articles/odesa-inscribed-unescos-world-heritage-list-face-threats-destruction>

4. Ministry of culture and information policy of Ukraine: Odesa city council. (2022). *Nomination dossier for inscription on the World Heritage List "The historic center of the port city of Odesa": Nomination file*, Retrieved from [https://whc.unesco.org/en/list/1703/documents/file:///C:/Users/Admin/Downloads/1703-2519-Nomination%20Text-en%20\(1\).pdf](https://whc.unesco.org/en/list/1703/documents/file:///C:/Users/Admin/Downloads/1703-2519-Nomination%20Text-en%20(1).pdf)

5. Президент України: Рішення ЮНЕСКО допоможе захищати нашу Одесу. *Веб-сайт omr.gov.ua: Офіційний сайт міста Одеса. (Розділ. Новини)*. 26 січня 2023р. URL: <https://omr.gov.ua/ua/news/231483/> (дата звернен.: 15.02.2023).

6. Олексій Рокко. Історичний центр Одеси включили до списку ЮНЕСКО. *Веб-сайт corр.suspilne.media: Суспільне Мовлення – незалежна медіакомпанія України. (Розділ. Новини)*. 28 січня 2023р. URL: <https://suspilne.media/366484-istoricnij-centr-odesi-vklucili-do-spisku-unesko/> (дата звернення: 15.02.2023).

7. Таїна Федосеєва. Одеса у списку ЮНЕСКО – що це означає для міста? Пояснюємо. *Веб-сайт mayak.org.ua: «Маяк» – онлайн-журнал про культуру, науку... (Новини)*. 28 січня 2023р. URL: <https://mayak.org.ua/news/odesa-u-spysku-iunesko-shcho-tse-oznachaie-dlia-mista-poiasniuiemo/> (дата звернення: 15.02.2023).

ЛІСОВА ГАЛУЗЬ В УМОВАХ ВІЙНИ

Петрів С. Ю.

*Науковий керівник – Мелех Л. В., кандидат юридичних наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Уявіть собі ліс. Уявили?

Давайте я спробую здогадатися. В Вашій уяві Ви побачили великий, безкрайній, чистий, де проміння сонця пробивається крізь дерев, там, де пахне зеленню, свіжістю, де віє холодком, але насправді реальність відрізняється.

Реальність така, що в Україні кожної хвилини ми втрачаємо тисячі дерев. За перші чотири місяці вторгнення російських загарбників на територію України супутникові монітори зафіксували близько 37 000 лісових пожеж.

Масове застосування бойової артилерії поблизу лісів і їх замінування спричиняє лісові пожежі. З 24 лютого більше 40 000 гектарів лісів в Україні було охоплено пожежами. Чорнобильська зона, Кінбурнський півострів, Херсонська область, Сіверський Донець і це далеко не весь список лісів на територіях яких спостерігаються масові пожежі.

Найбільшу кількість пожеж було зафіксовано у лісах Чорнобильської зони, окрім цього, ліси на цій території заміновані, а це означає, що кожен вибух міни сприяє новій пожежі. Також серйозно постраждали і ліси на Херсонщині. Лісова пожежа охопила близько 260 гектарів лісів.

Рибалова О., Коробкіна К. та Томчук Н. впевненні, що лісові пожежі знищують масштабні площі лісів. А це загрожує порушенню екологічної стійкості малих річок та значно підвищує ризик виникнення затоплення. Тому запровадження заходів щодо зменшення негативного впливу на формування водних екосистем є досить актуальною темою [1,2].

На даний час, збитки лісам та рослинному світу становлять близько 183 млрд. гривень. Лісові масиви на території України більше ніж 100 раз зазнавали масових лісових пожеж. На їхнє відновлення знадобиться не один десяток років.

На думку Балюка С., лісові масиви відіграють одну з важливих ролей у боротьбі з водною й вітровою ерозією та посухами. Тому їхня роль під час провадження агролісотехнічної меліорації земель є доволі важливою. Система лісових насаджень разом із гідротехнічними, агротехнічними та іншими заходами дасть можливість захистити поля від негативних проявів ерозії [3, с. 101].

Відповідно до Правил відтворення лісів, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2007 р. № 303, відтворення лісів передбачає цільове вирощування: а) водоохоронних насаджень на берегах річок, навколо озер, водоймищ, у зонах відводу каналів; б) ґрунтозахисних насаджень у ярах, балках, на крутосхилах, луках, інших непридатних для використання в сільському господарстві землях; в) поєднаних лісових смуг; г) захисних лісових насаджень у смугах відводу залізниць, автомобільних доріг тощо [4].

7 червня Президент України Володимир Зеленський на Всеукраїнському форумі «Україна-30. Екологія» підписав Указ «Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів» [5]. Документ з 2021 року започаткував на всеукраїнському рівні ініціативу масштабного заліснення України – «Зелена країна». Проект «Зелена країна» передбачає, протягом трьох років висадити 1 мільярд нових дерев. На даний момент (24.12.2022) уже висаджено 243 638 394 молодих саджанців, залишилося ще висадити 756 361 606 саджанців. До даної ініціативи може долучитися кожен бажаючий.

15 вересня 2022 року відбувся III Форум «Української лісової платформи». На цій події обговорювалися актуальні питання, а саме вплив війни на ліси та післявоєнна відбудова.

21 квітня 2022 року Президент України відповідно до указу №266/2022 створив Національну раду з відновлення України від наслідків війни [6].

30 серпня 2022 року у Міністерстві захисту довкілля та природних ресурсів України обговорили хід реалізації Програми «ЄС для навколишнього середовища: зелена економіка» в Україні (EU4Environment). Програма «ЄС для навколишнього середовища: зелена економіка» багатовекторна та охоплює такі компоненти, як оцінка впливу на довкілля та стратегічна екологічна оцінка, реформи у сфері екологічних фінансів, управління відходами та державного природоохоронного контролю; зелена модернізація; екологічні стандарти, маркування і доступ товарів українських товаровиробників на європейській ринок; розвиток екосистемних послуг тощо.

Всі компоненти та напрямки є досить важливими для сфери захисту довкілля, європейської інтеграції України та зеленого переходу [7]. Необхідним чинником для зміни підходів до використання природних ресурсів є перехід до «зеленої економіки». Її суть полягає в можливості ефективного використання наявних природних багатств на основі міжрегіональної і транснаціональної кооперації та взаємної компенсації завданих збитків [8].

Грицюк Т. підкреслює, що в основу «зеленої економіки» закладені так звані «зелені» технології. Вони працюють з причинами екологічних проблем, а саме: енергоефективність та альтернативна енергетика, система управління відходами, повітряними і водними викидами, екологічний транспорт, управління електроенергією [9].

На сьогоднішній день ліси нам потрібні як ніколи. У зв'язку із постійними обстрілами окупантів масово горять тисячі дерев кожного дня. На даний час, важливість лісів неможливо недооцінювати, адже дерева зменшують кількість вуглецю, який кожного дня масово виділяється в атмосферне повітря, значно збільшують родючість ґрунту і стабілізують його, захищають вододіл тощо.

Ліси відіграють дуже важливу роль у нашому житті і на сьогоднішній день вони потрібні нам ще більше, ніж колись, аби відновити нашу екосистему після війни. Масові лісові пожежі, неконтрольована кількість рубок дерев – це все, що зараз відбувається з нашим лісом.

Проте є ще багато негативних чинників, які завдає людина нашим лісам. Наприклад, люди не обдумуючи вивозять купи сміття у ліс, на узбіччя лісу. Не органічні відходи розкладаються понад сотні років і накопичення цих відходів робить шар ґрунту непроникним для коріння нових, висаджених рослин, тому дерева в таких умовах рости не будуть. Також, паління трави, сміття загрожує розповсюдженню вогню на великі масштаби і нищить усі мікроорганізми, які живуть у ґрунті, або траві.

Що ми можемо зробити, щоб покращити якість наших лісів? Висаджувати дерева, не викидати сміття у ліс чи на його узбіччя, а якщо побачили таке, то зупиніться і приберіть його, відвідуйте заходати толоки, які організовує ваше міське самоврядування чи знайомі і пам'ятайте, ЛІС БЕЗ ЛЮДЕЙ МОЖЕ, А ЛЮДИ БЕЗ ЛІСУ НІ!

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Рибалова О. В., Коробкіна К. М. Вплив лісових пожеж на стан водних екосистем. *5-й Міжнародний конгрес «Захист навколишнього середовища»*.

Енергоощадність. Збалансоване природокористування»: збірник матеріалів. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018. С. 199

2. Оцінка впливу дифузних джерел забруднення водотоків на екологічний стан басейну р. Оскіл / Рибалова О. В., Коробкіна К. М., Томчук Н.М. // Abstracts of IV International Scientific and Practical Conference Liverpool. United Kingdom. 4-6 December 2019. p. 266 – 276.

3. Стратегія збалансованого використання, відтворення і управління ґрунтовими ресурсами України; за ред. С. А. Балюка, В. В. Медведєва. Київ : Аграрна наука, 2012. 240 с.

4. Про затвердження правил відтворення лісів: постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2007 р. № 303. *Офіційний вісник України*. 2007. № 16. Ст. 589.

5. Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів: Указ Президента України від 07.06.2021 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228/2021#Text>

6. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України від 21.04.2022 р. № 266/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text>.

7. У Міндовкіллі обговорили хід реалізації Програми «ЄС для навколишнього середовища: зелена економіка» в Україні (EU4Environment). URL: <https://mepr.gov.ua/news/39648.html>

8. The Green Economy// TUNZA (The UNEP Magazin for Youth), 2011. 9. № 4. 24 р.

9. Грицюк Т.І. Стратегічні пріоритети розвитку «зеленої економіки» у країнах світу. *Ефективна економіка*. 2014. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3081>

ФІКСАЦІЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Петриченко А. М.

*Науковий керівник – Пчеліна О. В., доктор юридичних наук, професор
Харківський національний університет внутрішніх справ*

З моменту повномасштабного воєнного вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року, в діюче законодавство України було внесено цілу низку змін, котрі спрямовані на регламентацію питань загальних засад кримінального провадження, з урахуванням здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану. Війна вплинула на всі сфери суспільного життя. Вона змінила кожного українця та призвела до незворотних наслідків. Ніхто не був готовий до таких кардинальних змін. Система правоохоронних органів з перших днів від початку введення воєнного стану не була спроможна витримати такий тиск, та що там, саме законодавство не дозволяло налагодити оптимальну роботу в такий переломний для країни момент. Ми всі розуміємо, що проведення бойових дій унеможливорює нормальне функціонування державних органів, у тому числі правоохоронних, зокрема в частині правозастосування кримінального процесуального законодавства. Саме через, свого часу, виникла необхідність як переформатування засобів і способів виконання функцій органів і підрозділів правоохоронного сектору у рамках завдань їх діяльності, так і вдосконалення прогаин діючого законодавства. Зокрема, на прикладі кримінального процесу,

варто вести мову про створення особливого режиму досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану [1]. У представленому дослідженні прагнемо висвітлити особливості фіксації процесуальних дій у разі введення правового режиму воєнного стану.

Доводиться констатувати, що станом на сьогоднішній день ситуація в країні нестабільна. Система правоохоронних органів працює в напруженому режимі. Законодавчий орган також постійно працює, доповнюючи законодавство України актуальними нормами права. Зокрема, не обійшлося без змін в положеннях кримінального процесуального законодавства України, які унормовують специфіку фіксування кримінальної процесуальної діяльності [2, с. 340]. Насамперед, вони стосуються технічної можливості внесення даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань; дані, котрі підлягають внесенню до ЄРДР, вносяться при першому зручному випадку. Таке рішення є досить розумним через те, що ніхто не знає, що може статися в ході воєнних дій, ЄРДР може мати перебої, а прийняття та фіксування рішення про початок досудового розслідування є обов'язковим моментом. Оскільки здійснення досудового розслідування, крім випадків, передбачених ч. 3 ст. 214 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом [3]. У такому випадку фіксування рішення про початок досудового розслідування оформлюється вигляді процесуального документу – постанови про початок досудового розслідування, яка матиме повну законну дію, за умови викладу в ній відомостей, передбачених ч. 5 ст. 214 КПК України. При цьому складання процесуального документу не звільняє прокурора, слідчого, дізнавача від обов'язку внести відомості до ЄРДР. Просто такі дії будуть учинені за першої можливості.

Окремо зосередимо увагу на особливостях фіксування окремих слідчих (розшукових) дій.

Зокрема, відповідно до процесуальних вимог до проведення слідчих (розшукових) дій фіксування їх ходу та результатів здійснюється шляхом складання відповідного протоколу. Він складається під час проведення такої дії або одразу по її завершенню. Проте законодавець допускає за відсутності можливості складання процесуальних документів про хід і результати проведення слідчих (розшукових) дій чи інших процесуальних дій, фіксація яких здійснюється доступними технічними засобами, подальше складання відповідного протоколу не пізніше сімдесяти двох годин з моменту завершення таких слідчих (розшукових) дій чи відповідних процесуальних дій [3]. У зв'язку з чим для проведення оглядів та документування (фіксації) пошкоджень об'єктів цивільної інфраструктури Головне слідче управління Національної поліції України рекомендує включати до складу слідчо-оперативних груп трьох слідчих з наступним розподілом ролей: слідчий № 1 фіксує на відео місце огляду, слідчий № 2 деталізовано коментує під відео місце огляду, слідчий № 3 фіксує у формі рапорту основні обставини огляду, зазначені слідчим No2, пояснення та коментарі інших учасників СОГ (спеціалістів-оцінщиків, вибухотехніків), допомагає спеціалісту-криміналісту оглядати та вилучати речові докази. При цьому наступного дня слідчим № 3, що залучався до СОГ, у приміщенні, обладнаному оргтехнікою (по можливості у службовому кабінеті) складається протокол огляду місця події (далі – ОМП). Протокол огляду місця події складається з урахуванням заміток у складеному слідчим № 3 рапорті та з використанням відеозапису з місця події, опису виявлених та вилучених речових доказів. До протоколу ОМП долучаються списки очевидців та свідків факту пошкодження/знищення майна

(протоколів допитів свідків у разі складання таких оперативним працівником) [4, с. 4].

Ще однією особливістю фіксації огляду місця події, а саме місця обстрілів на цивільне населення та об'єкти цивільної інфраструктури, є те, що: вирва фотографується та фіксується за допомогою компаса для визначення можливого напрямку стрільби; координати центра вирви треба знімати за допомогою планшета, телефона чи навігатора й фіксувати в списках координат із зазначення номера фіксації; на схему вирву потрібно заносити відповідно до координат; схему необхідно оформлювати під час артилерійського обстрілу в масштабі 1:10000, а під час ракетного удару – в масштабі 1:5000; фіксація залишків боєприпасів теж здійснюється із визначенням координат, які наводяться в списку координат із зазначенням номера фіксації та наносяться на схематичний план [5, с. 3-7].

Також зазнала змін і процедура проведення та фіксації обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи. Зокрема, в абз. 2 ч. 7 ст. 223 КПК України зазначається, що обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії. Проте п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України встановлює особливості зумовлені умовами воєнного стану. А саме, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, законодавець дозволяє відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих, але в такому разі обов'язкова фіксація ходу і результатів цих дій доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису [3]. Зазначена практика є досить небезпечною, обов'язкова участь понятих є гарантією захисту осіб, у котрих проводиться обшук чи огляд, від порушення їх прав і свобод.

За загальним правилом використання технічних засобів фіксації під час проведення допиту підозрюваного, потерпілого, свідка є правом, а не обов'язком, прокурора, слідчого, дізнавача. Зокрема, в ч. 5 ст. 224 КПК України зазначається, що під час допиту може застосовуватися фотозйомка, аудіо- та/або відеозапис. У такому разі особа, яка проводить допит, зобов'язана заздалегідь повідомити про це осіб, які беруть участь у цій дії (ч. 2 ст. 107 КПК України). Разом із тим згідно з ч. 11 ст. 615 КПК України під час допиту свідка, потерпілого, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, хід і результати такого допиту повинні фіксуватися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації. Тільки у такому разі показання, отримані під час проведення названих слідчих (розшукових) дій, можуть слугувати доказом у суді. Щодо допиту підозрюваного, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, то, крім фіксування за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації, обов'язковою умовою є участь у такому допиті захисника [3].

Щодо забезпечення участі захисника у проведенні окремої процесуальної дії, у тому числі у разі неможливості явки захисника, як приклад через дію комендантської години, допускається їх дистанційна участь, зокрема із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку). Обов'язок забезпечувати участь захисника під час проведення окремих процесуальних дій покладається на дізнавача, слідчого, прокурора. це, також, досить проблематичне питання.

Підводячи підсумки, зазначимо, що, незважаючи на внесення змін до кримінального процесуального законодавства, окремі аспекти фіксації

процесуальних дій у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану залишаються неврегульованими чи дискусійними. Це вчергове підкреслює на необхідності подальшого вдосконалення вказаної галузі законодавства з урахуванням потреб органів прокуратури, досудового розслідування та судових інституцій. Без внесення нових змін в діюче законодавство України, перегляд існуючих законодавчих норм, які стосуються особливості фіксування процесуальних дій у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану, неможливе ефективне здійснення кримінального провадження. При цьому пріоритетом повинна бути безпека всіх учасників кримінального процесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: закон України від 14.04.2022 № 2201-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 37. Стор. 73. Ст. 1979.
2. Лоскутов Т.О. Правове регулювання фіксування кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 340–345. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.61>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
4. Алгоритм дій слідчо-оперативних груп Національної поліції на звільнених від окупації територіях з документування воєнних злочинів (на прикладі звільнених територій Київської області). Київ: Гол. слідче управління Нац. поліції України, 2022. 14 с.
5. Рекомендації щодо проведення огляду місця події. Київ: Тренінговий центр прокурорів України, 2022. 7 с.

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Порцін В. Р.

*Науковий керівник – Бутинська Р. Я., кандидат юридичних наук
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Навіть під час війни, українці намагаються підтримувати державну економіку. На роботу виходять неповнолітні громадяни. Про те, як законодавство регламентує випробувальний термін для робітників, котрі не досягли 18 років. В ч. 3 ст. 26 Кодексу законів про працю визначає, що випробувальний термін під час працевлаштування неповнолітніх громадян не встановлюється. Крім того, є ще низка категорій, котрі можуть влаштуватися на роботу без випробування. Зокрема, мова йде таких робітників: молоді працівники після закінчення професійних навчальних закладів; спеціалісти після закінчення ВНЗ; громадяни, звільнені у запас з військової служби; особи з інвалідністю, що мають дозвіл МСЕК на роботу; обрані на посаду підлегли; переможці посадового конкурсу; громадяни, котрі пройшли стажування; вагітні жінки; самотні матері, що виховують дитину до 14 років; працівники, котрі укладають строковий договір (до року); робітники сезонної чи тимчасової праці; внутрішньо переміщені особи.

Згідно зі статтею 188 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП) приймати на роботу можна осіб, які досягли 16 років. Прийняти на роботу, як

виняток, можна і 15-річного підлітка, проте у такому разі додатково слід отримати письмову згоду від одного з батьків або особи, яка їх замінює.

Роботодавець має право приймати на роботу осіб з 14 років, але тільки за одночасного дотримання умов, що неповнолітній навчається, виконує роботу, що не завдає шкоди здоров'ю і не порушує процесу навчання (виконуватиметься у вільний від навчання час) та отримана згода одного з батьків або особи, яка їх замінює.

Неповнолітні, тобто особи, що не досягли вісімнадцяти років, у трудових правовідносинах прирівнюються у правах до повнолітніх, а в галузі охорони праці, робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці користуються пільгами, встановленими законодавством України.

Дозволено починати працювати з 14 років – у вільний від навчання час, за згодою одного з батьків або опікуна та при умові виконання лише легкої роботи; з 15 років – за згодою одного з батьків або опікуна; з 16 років – без обмежень. Приймати на роботу дітей віком до 14 років заборонено. В умовах військового стану тривалість допустимого робочого тижня сягає до 50 годин.

Підлітки не можуть працювати у небезпечних та шкідливих умовах. Виконувати важку та підземну роботу, наприклад ливарну обробку або будівельну чи монтажну роботу та будь-яку іншу роботу, що включена до Переліку важких робіт і робіт зі шкідливими і небезпечними умовами праці. Також під заборону підпадають: робота у нічний час, у вихідні дні, понаднормована робота та відрядження. Для працівників до 18 років встановлені норми ваги речей, які допустимі для переміщення та підіймання. Особливі умови працевлаштування неповнолітні працівники у трудових відносинах мають ті самі права, що й повнолітні робітники. Заробітна плата встановлюється на рівні дорослого працівника. Однак для підлітків розроблений перелік пільг: обмеження підстав для звільнення – при звільненні за ініціативою роботодавця необхідно отримати згоду у службі у справах дітей; термін на яке надається перше робоче місце має перевищувати 2 роки; відсутність випробувального терміну; додаткові відпустки для складання іспитів; квоти на працевлаштування.

В мирний час відповідно до вимог статей 24 та 26 КЗпП України з неповнолітніми працівниками трудовий договір укладався виключно у письмовій формі, а при прийомі на роботу випробувальний термін не встановлювався. Однак, 15 березня 2022 був прийнятий Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», який має пріоритет над Кодексом законів про працю України.

Закон дозволяє в період дії воєнного стану встановлювати при прийнятті на роботу випробувальний термін для будь-якої категорії працівників, в тому числі для неповнолітніх.

Правила оформлення при прийомі на роботу неповнолітніх необхідно дотримуватися ряду вимог: 1. Трудовий договір необхідно укласти лише у письмовій формі. 2. У працівника повинні бути відсутні медичні протипоказання – необхідно надати довідку. 3. Щорічне проведення медичного обстеження до досягнення 21 року. 4. Спеціальний облік із зазначенням дати народження. 5. Тривалість щорічної відпустки 31 день «на період дії військового стану 24 дні». Відпустку можна брати у будь-який зручний час без необхідності відпрацювати безперервно півроку до її надання.

Згідно зі статтею 189 КЗпП України роботодавці зобов'язані вести спеціальний облік працівників, які не досягли 18 років, із зазначенням дати їх народження. Правила ведення такого обліку в законодавстві не встановлені.

Роботодавець має право вести такий облік у довільній формі. Наприклад, це може бути окремий журнал обліку неповнолітніх співробітників.

Ось кілька прикладів науковців та їхніх праць на тему цієї тези: Марк Шперер «Mark Spoerer» – історик, який досліджує економічні аспекти Другої світової війни, включаючи працевлаштування неповнолітніх. У своїй книзі «Діти Третього рейху: Праця та дозвілля в гітлерівській Німеччині» він досліджує, як нацистський режим використовував дітей та підлітків для виробництва та військової праці.

Хезер Монтгомері «Heather Montgomery» – соціолог, яка досліджує питання працевлаштування дітей та підлітків в контексті збройних конфліктів. У своїй книзі «Діти війни: досвід праці в дитячих садках» вона досліджує роль дитячих садків у забезпеченні опіки та захисту дітей, які стали жертвами війни та були примушені працювати.

Амелі Ф. Констант «Amelie F. Constant» – економістка, яка досліджує питання міграції та працевлаштування в контексті збройних конфліктів. У своїй статті «Праця, міграція та війна» вона досліджує, як війна може впливати на працевлаштування дітей та підлітків, які стали біженцями або переселенцями.

Було досліджено питання працевлаштування неповнолітніх під час війни. Було проаналізовано законодавство щодо працевлаштування неповнолітніх та міжнародні норми, які стосуються захисту прав дітей у військових конфліктах.

Дослідження показало, що під час війни неповнолітні часто стикаються з проблемами, пов'язаними з працевлаштуванням, такими як експлуатація, насильство, недостатня оплата праці та відсутність освіти. Було висвітлено деякі заходи, які можуть бути вжиті для захисту прав неповнолітніх працівників, такі як заборона працевлаштування дітей, контроль за умовами праці, надання освіти та інших соціальних послуг.

На жаль, війна – це складна реальність, в якій працевлаштування неповнолітніх може бути не тільки небезпечним, але й незаконним. В більшості країн світу законодавство обмежує працевлаштування дітей і підлітків, зокрема тих, що ще не досягли віку здійснення трудової діяльності. Війна призводить до того, що багато дітей залишаються без опіки та матеріальної підтримки, і їм доводиться працювати, щоб забезпечити собі та своїм родинам хоча б мінімальні потреби.

У разі війни, коли існує загроза життю і здоров'ю людей, держави можуть змушені вживати виключних заходів для захисту своїх громадян та військових. Одним з таких заходів може бути мобілізація людей на військову службу, а також використання неповнолітніх в різних сферах військового життя.

Загалом, працевлаштування неповнолітніх під час війни – це серйозне питання, яке потребує уваги та заходів з боку держав та міжнародних організацій. Важливо, щоб діти та підлітки були захищені від будь-яких форм військового використання та щоб їхні права та гідність були поважані в умовах конфлікту.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що проблема працевлаштування неповнолітніх під час війни потребує більш ефективного захисту прав дітей. Законодавство повинно бути більш жорстким, а контроль за його дотриманням – більш ефективним. До того ж, потрібно підвищувати рівень освіти і свідомості серед батьків, роботодавців та суспільства загалом щодо проблем неповнолітньої праці та її наслідків. Тільки тоді можна досягти прогресу у цій важливій галузі та забезпечити захист прав дітей під час війни.

Таким чином, вирішення проблеми працевлаштування неповнолітніх під час війни потребує комплексного підходу та співпраці різних органів влади та

соціальних служб. Доцільним є розроблення та впровадження програм соціального захисту неповнолітніх, які опинилися у складних життєвих обставинах, а також контроль за дотриманням законодавства з працевлаштування неповнолітніх.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс законів про працю України
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
2. ЗАКОН УКРАЇНИ Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
3. Державна служба України з питань праці <https://dsp.gov.ua/>
4. Верховна Рада актуалізувала трудове законодавство на період дії воєнного стану <https://www.rada.gov.ua/news/razom/220676.html>
5. Кодекс законів про працю України
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОГО ПРАВА У ВОЄННИЙ СТАН

Примачок О. Р.

Науковий керівник – Бутинська Р. Я.

Львівський державний університет внутрішніх справ

Воєнний стан кардинально вплинув на всі сфери життя українців, особливо на трудові відносини. У цей нелегкий час кожному з нас потрібно докладати значно більше зусиль, ніж за звичайних умов, щоб продовжити працювати на своєму місці. Це необхідно аби стабілізувати економіку країни, забезпечити критично важливі потреби громадян, військових, та усунути проблеми кадрового голоду.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, який може впроваджуватись на певних територіальних одиницях держави, або ж охоплювати усю її територію. Відповідно до статті 64 Конституції України в умовах воєнного стану можуть встановлюватись окремі обмеження щодо прав і свобод громадян.

1 липня 2022 було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин», який набрав чинності 19 липня 2022, ним було внесено ряд змін до відповідних нормативно — правових актів у сфері трудового законодавства, зокрема до Кодексу законів про працю України, Закону України «Про оплату праці», Закону України «Про відпустки», а також і до вже вищезазначеного Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану».

Призупиненням дії трудового договору – є тимчасове припинення роботодавцем забезпечення працівника роботою і тимчасове припинення працівником виконання роботи за укладеним трудовим договором. Дія трудового договору може бути призупинена у зв'язку з військовою агресією проти України, що виключає можливість надання та виконання роботи. Призупинення дії трудового договору не тягне за собою припинення трудових відносин. Про призупинення дії трудового договору роботодавець та працівник за можливості мають повідомити один одного у будь-який доступний спосіб.

Простій – це призупинення роботи, викликане відсутністю організаційних або технічних умов, необхідних для виконання роботи, невідворотною силою або іншими обставинами.

Закон України фактично збільшив кількість поважних причин, коли працівник може звільнитися за власним бажанням без попередження за два тижні та відповідно без відпрацювання цього часу. Так, роботодавець звільняє працівника у строк, вказаний у заяві, якщо підприємство розташоване в районі, де ведуться бойові дії, й існує загроза життю і здоров'ю працівника. Разом з тим, роботодавець вправі відмовити у звільненні за такою процедурою працівнику, якого примусово залучили до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, або ж якщо мова йде про роботу на об'єкті критичної інфраструктури, такий як: оборонний сектор, енергетика, залізниця, банківський сектор, медичні заклади тощо.

Тривалість робочого часу працівників у період воєнного стану не може перевищувати 60 годин на тиждень. Тобто таким чином законодавець фактично надав роботодавцям можливість за необхідності збільшувати робочий тиждень з 40 до 60 годин. Аналогічно роботодавець має право для працівників, яким відповідно до законодавства встановлюється скорочена тривалість робочого часу, встановити тривалість робочого часу не більше 40 годин на тиждень з відповідним обґрунтуванням необхідності такого продовження.

Заробітна плата має виплачуватися на умовах, визначених трудовим договором. Тобто працівники не позбавляються доплат, надбавок, премій та інших гарантій в оплаті праці. Однак інші норми Закону розширюють права роботодавців, що може вплинути на розмір заробітної плати працівників та її отримання.

Наприклад, Закон визначає, що у разі неможливості виплати заробітної плати через воєнні дії виплата зарплати може бути призупинена до моменту відновлення можливості підприємства здійснювати основну діяльність. Але це не означає, що не слід нараховувати зарплату, якщо робота виконується.

Роботодавець звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання щодо строків оплати праці, якщо доведе, що це порушення сталося внаслідок ведення бойових дій або дії інших обставин непереборної сили. Звільнення роботодавця від відповідальності за несвоєчасну оплату праці не звільняє його від обов'язку виплати заробітної плати.

У разі неможливості своєчасної виплати заробітної плати внаслідок ведення бойових дій, строк виплати заробітної плати може бути відтермінований до моменту відновлення діяльності підприємства.

У період дії воєнного стану щорічна основна оплачувана відпустка надається працівникам тривалістю 24 календарні дні.

Разом з тим, у період дії воєнного стану роботодавець може відмовити працівнику у наданні будь-якого виду відпусток (крім відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку), якщо такий працівник залучений до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури.

Протягом періоду дії воєнного стану роботодавець на прохання працівника може надавати йому відпустку без збереження заробітної плати без обмеження строку. Тобто фактично за необхідності та за узгодженням з роботодавцем можливе перебування працівника у безоплатній відпустці протягом усього часу дії воєнного стану.

У такому випадку відпустка без збереження заробітної плати, яка надається впродовж дії воєнного стану, також включається і до стажу, який надає право вже на щорічну основну відпустку.

У своїй праці Коваленко О. О. зазначив, що за даними Міжнародної організації праці ще станом на травень цього року національна економіка надзвичайно постраждала від війни з боку рф. З початку агресії втрачено майже 5 мільйонів робочих місць, понад 5,2 мільйони українців змушені були виїхати закордон. Серед біженців переважають жінки з дітьми, багатодітні сім'ї, люди віком понад 60 років. Експерти підрахували, що із складу біженців з України близько 2,75 мільйонів людей належать до працездатного віку (43,5% або 1,2 мільйони мали роботу і її через війну або залишили, або втратили). Ескалація та руйнування можуть призвести до збільшення втрати робочих місць до 7 мільйонів. У випадку звершення війни із незначними руйнуваннями прогнозується можливість відновити 3,4 мільйони робочих місць, що зменшить показник по втраченій зайнятості на 8,9 відсотки. Враховуючи наявну ситуацію у листопаді, українські території звільняються від агресора, проте відновлення робочих місць потребує значних затрат часу та коштів, оскільки агресор руйнує також інфраструктуру.

Науковець зауважує на важливості положень частини 3 статті 13 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», яка передбачає, що обов'язок по відшкодуванню заробітної плати, інших виплат працівникам за період призупинення дії трудового договору покладається у повному обсязі на державу, що здійснює військову агресію проти України.

Війна зумовила потребу у запровадженні більшої гнучкості у регулюванні трудових відносин. З одного боку внесенні зміни суттєво обмежують трудові права працівників (розширено перелік підстав для звільнення працівника з ініціативи роботодавця, змінено підходи у регулюванні права на відпустки тощо), з іншого боку вони вкрай необхідні для гарантування функціонування економіки та забезпечення робочими місцями в умовах повномасштабної війни.

Отже, через воєнний стан суттєво змінено трудові правовідносини, законом тимчасово, до завершення дії воєнного стану, погіршуються умови для реалізації та захисту трудових прав працівників у порівнянні з правами, які закріплені в Кодексі законів про працю України та Законі України «Про відпустки»

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Президент закликав вести бізнес там, де немає бойових дій. Укрінформ. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3429898-prezident-zaklikav-vesti-biznes-tam-de-nemae-bojovih-dij.html>
2. Закон України “Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану” 24.03.2022.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин»
4. Закон України «Про відпустки»
5. Воєнний стан та трудові відносини: нове законодавче регулювання. URL: https://biz.ligazakon.net/analytys/210189_vonniy-stan-ta-trudov-vdnosini-nove-zakonodavche-regulyuvannya
6. Коваленко О.О. Реформація випробування при прийнятті на роботу як умови основної форми реалізації права на працю: проблеми свободи волі сторін трудового договору у період режиму воєнного стану / Сучасний розвиток державотворення та право творення в Україні: проблеми теорії та практики: матеріали Х Міжнародної науковопрактичної конференції (23 червня 2022 року): Зб. тез наук. праць / за заг. редакцією М.В. Трофименко. Київ: МДУ, 2022. С. 87–91.

ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ ЮРИДИЧНОЇ СЛУЖБИ

Прокопенко Д.

Науковий керівник – Котляр Д.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Чіткості та раціональності в роботі юридичної служби, уникнення несистемності та випадковості проведених заходів, можна досягти тільки в разі правильного її планування.

Правильна організація роботи юридичної служби неможлива без її планування. Здійснення планування роботи юридичної служби є одним із заходів забезпечення ефективної діяльності її працівників та організації в цілому [1].

Планування — це початковий етап управління. Однак це є не єдиний акт, а процес, який триває до завершення комплексу операцій, що плануються [3].

Планування– процес визначення цілей організації та прийняття рішень щодо шляхів їх досягнення, який здійснюється з метою створення умов для послідовних і узгоджених дій структурних підрозділів організації, спрямування їх на ефективно виконання завдань та реалізацію покладених функцій [2].

Принципи планування аналогічні загальним принципам управлінських рішень: наукова обґрунтованість; законність; несуперечливість; актуальність; реальність; конкретність; своєчасність [4].

Форми планування, умови та порядок розробки планів діяльності юридичних служб місцевих органів виконавчої влади, територіальних (місцевих, регіональних) органів центральних органів виконавчої влади, урядових органів у системі міністерств (далі – орган виконавчої влади), державних господарських об'єднань, підприємств, установ та організацій (далі – підприємство) залежить від організації планування суб'єктом, структурним підрозділом якого є юридична служба.

Питання строку планування визначаються установою та її юридичною службою самостійно[2].

Всі плани роботи юридичної служби обов'язково погоджуються з керівником підприємства, установи або органу управління.

Розробляючи плани роботи юридичної служби, необхідно суворо дотримуватись таких вимог:

- безперервності планування;
- обрання основного напрямку в роботі, пов'язаного зі специфікою діяльності підприємства;
- комплексності, оперативності, реальності заходів;
- здійснення контролю за виконанням планових заходів, перевірки їх ефективності.

Плани, як правило, складають на місяць, квартал і рік, що відповідає термінам планування діяльності органу виконавчої влади, підприємства. Це так звані поточні плани.

Процес поточного планування повинен бути узгоджений у часі зі перспективним планом.

При плануванні правової роботи необхідно враховувати її обсяг і характер, кількість юристів та їхню кваліфікацію[5].

Кожен план, незалежно від виду, обов'язково повинен мати реквізити – обов'язкову інформацію:

- найменування плану та відомості про назву організації (структурного підрозділу, особи), що його розробила та затвердила, час та місце дії плану;
- нумерація розділів та заходів;
- назва заходів, що плануються;
- термін виконання заходів;
- назви (прізвища) виконавців;
- відмітки про виконання;
- примітки[3].

Велике значення для правильної організації юридичної роботи має здійснення контролю за виконанням планів.

Контроль за виконанням плану роботи може здійснюватись:

- попередній – з метою усунення недоліків, що могли виникнути при розробці плану;
- поточний (оперативний) – з метою виявлення труднощів у реалізації плану, визначення та усунення недоробок, оцінки фактичного стану виконання на конкретну дату;
- заключний (наступний) – для оцінки ступеня реалізації поставлених завдань.

В узагальненні і плануванні юридичної роботи не можна допускати шаблону[4].

Здійснення планування роботи юридичної служби є одним із заходів забезпечення ефективної діяльності її працівників та організації в цілому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Домбровський С.Ф. «Організація правової роботи та юридичного обслуговування підприємств.- Х., 2005. – 396 с.
2. Горевий В. І. Організація юридичної служби на підприємстві: Навчальний посібник. 3-тє вид. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2012. 301с.
3. Олена Путій, Павло Путій. Юридична служба на підприємстві. // Справочник кадровика. – 02.09.2005. №9 (39). С.13.
4. Ткаченко В.Д. Юридична деонтологія: Підручник. Видання друге. – Х.: Одісей. – 2008. – 256 с.
5. Основи підприємництва: Підручник / [Біляк Т.О., Бірюченко С.Ю., Бужимська К.О., та ін.] ; під заг. ред. Н.В. Валінкевич. – Житомир : ЖДТУ, 2019. – 493 с.

ВИТРЕБУВАННЯ ДОКАЗІВ У ГОСПОДАРЬКОМУ ПРОЦЕСІ ТА НАСЛІДКИ ЇХ НЕПОДАННЯ БЕЗ ПОВАЖНИХ ПРИЧИН

Проць Т. Р.

Науковий керівник – Мелех Л. В., кандидат юридичних наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Ст. 13 Господарського процесуального кодексу України до основних засад господарського судочинства відносить змагальність сторін[1]. Згідно з ч. 3 ст. 13 і ч. 1 ст. 74 ГПК України, кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень.

Сторона, надаючи докази, реалізує своє право на доказування і одночасно виконує обов'язок щодо доказування, оскільки саме сторони повинні доводити ті обставини, на які вони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень. Обов'язки щодо доказування розподіляються тільки між сторонами, третіми особами, що заявляють самостійні вимоги, оскільки саме вони є суб'єктами матеріальних правовідносин. І саме на цих осіб покладено обов'язок доказування фактів, які підлягають встановленню, тягар доказування (*onus probandi*). Із зазначеного правила випливає, що якщо позивач не зможе представити доказів, що підтверджують його вимогу, у задоволенні позову повинно бути відмовлено[2].

Згідно з ч. 1 ст. 80 ГПК України, учасники справи подають докази у справі безпосередньо до суду[1]. Роль суду в судовому доказуванні в господарському судочинстві полягає у тому, що він повинен створити особам, які беруть участь у справі, необхідні та рівні процесуальні умови для всебічного і повного дослідження обставин справи. Для цього суд: роз'яснює особам, які беруть участь у справі, їх права та обов'язки, зокрема щодо подання доказів і поширення тягара доказування; попереджає осіб, що беруть участь у справі, про можливі наслідки вчинення або не вчинення ними процесуальних дій; у випадках, передбачених процесуальним законом, особам, які беруть участь у справі, за їх клопотаннями надає сприяння у витребуванні доказів; оцінює докази[2].

Відповідно до положень статей 80, 81 ГПК України, учасник справи у разі неможливості самостійно надати докази вправі подати клопотання про витребування доказів судом. Таке клопотання позивач та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, повинні подати разом з поданням позовної заяви, а відповідач, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору – з поданням відзиву або письмових пояснень третьої особи. Якщо таке клопотання заявлено з пропуском встановленого строку, суд залишає його без задоволення, крім випадку, коли особа, яка його подає, обґрунтує неможливість його подання у встановлений строк з причин, що не залежали від неї.

У клопотанні про витребування судом доказів повинно бути зазначено: 1) який доказ витребується (крім клопотання про витребування судом групи однотипних документів як доказів); 2) обставини, які може підтвердити цей доказ, або аргументи, які він може спростувати; 3) підстави, з яких випливає, що цей доказ має відповідна особа; 4) заходи, яких особа, яка подає клопотання, вжила для отримання цього доказу самостійно, докази вжиття таких заходів та (або) причини неможливості самостійного отримання цього доказу; 5) причини неможливості отримати цей доказ самостійно особою, яка подає клопотання. У разі задоволення клопотання суд своєю ухвалою витребує відповідні докази[1]. Наприклад, у справі № 922/2646/21 від 26 липня 2021 року, позивач, ТОВ «Завод Сталевих Профілів» не зміг самостійно отримати необхідні йому докази, оскільки доказові документи є внутрішньою документацією підприємств АТ «Укргазвидобування» Газопромислове управління «Шебелинкагазвидобування» і являють собою конфіденційну інформацію або комерційну таємницю. Позивач звернувся з клопотанням про витребування доказів до суду. Суд погодився, що для підтвердження або спростування обставин, на які посилається позивач, є необхідність дослідження доказів, які позивач просить витребувати у відповідача. Позивач не може отримати відповідні докази самостійно, оскільки чинне законодавство не надає позивачу в господарському процесі право вимагати від відповідача надання документів або інших доказів. Таким чином, суд дійшов висновку про задоволення зазначеного клопотання[4].

Будь-яка особа, в якій знаходиться доказ, повинна видати його на вимогу суду. Особи, які не мають можливості подати доказ, який витребує суд, або не мають можливості подати такий доказ у встановлені строки, зобов'язані повідомити про це суд із зазначенням причин протягом п'яти днів з дня вручення ухвали. У разі неподання учасником справи витребуваних судом доказів без поважних причин або без повідомлення причин суд, залежно від того, яка особа ухиляється від їх подання та яке ці докази мають значення, може визнати обставину, для з'ясування якої витребувався доказ, або відмовити у її визнанні, або розглянути справу за наявними в ній доказами, а у разі неподання таких доказів позивачем – також залишити позовну заяву без розгляду. У разі неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, або неподання таких доказів без поважних причин, суд застосовує до відповідної особи заходи процесуального примусу, передбачені ГПК України.

Із передбачених ст. 132 ГПК України видів заходів процесуального примусу за неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, або неподання таких доказів без поважних причин можуть застосовуватися такі заходи, як тимчасове вилучення доказів для дослідження судом і штраф.

Відповідно до ч. 1 ст. 134 ГПК України, у разі неподання письмових, речових чи електронних доказів, що витребувані судом, без поважних причин або без повідомлення причин, суд може постановити ухвалу про тимчасове вилучення цих доказів державним виконавцем для дослідження судом. Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 135 ГПК України суд може постановити ухвалу про стягнення в дохід державного бюджету з відповідної особи штрафу в сумі від одного до десяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб у випадках неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, або неподання таких доказів без поважних причин[1].

Тимчасове вилучення доказів для дослідження судом – це превентивний процесуальний захід оперативного реагування суду на дії, які протиправно перешкоджають здійсненню господарського судочинства. Обов'язкова умова його застосування – наявність ухвали суду про витребування письмових, речових чи електронних доказів, яка має характер владного правозастосовного акта, на підставі якого виникає правовідношення, де праву суду витребувати доказ кореспондує обов'язок особи надати суду витребуваний доказ або повідомити причини його неподання [3, с. 106]. Ухвала про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом є виконавчим документом, підлягає негайному виконанню та має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим законом.

Ще одним заходом процесуального примусу, який в даному випадку може застосувати суд, є штраф. Згідно зі ст. 135 ГПК України суд може постановити ухвалу про стягнення в дохід державного бюджету з відповідної особи штрафу в сумі від одного до десяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб у разі: 1) невиконання процесуальних обов'язків, зокрема ухилення від вчинення дій, покладених судом на учасника судового процесу; 2) зловживання процесуальними правами, вчинення дій або допущення бездіяльності з метою перешкоджання судочинству; 3) неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, або неподання таких доказів без поважних причин; 4) невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів, ненадання копії відзиву на позов, апеляційну чи касаційну скаргу, відповіді на відзив, заперечення іншому учаснику справи у встановлений судом строк; 5) порушення заборон, встановлених ч. 10 ст. 188 ГПК України.

У разі повторного чи систематичного невиконання процесуальних обов'язків, повторного чи неодноразового зловживання процесуальними правами, повторного чи систематичного неподання витребуваних судом доказів без поважних причин або без їх повідомлення, тривалого невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів суд із урахуванням конкретних обставин стягує в дохід державного бюджету з відповідного учасника судового процесу або відповідної іншої особи штраф у сумі від п'яти до п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. У разі невиконання процесуальних обов'язків, зловживання процесуальними правами представником учасника справи суд із урахуванням конкретних обставин справи може стягнути штраф як з учасника справи, так і з його представника.

Ухвала про стягнення штрафу, на відміну від ухвали про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, може бути оскаржена в апеляційному порядку до суду вищої інстанції, крім ухвали Верховного Суду про стягнення штрафу, яка оскарженню не підлягає. Постанова суду апеляційної інстанції за результатами перегляду ухвали про накладення штрафу є остаточною й оскарженню також не підлягає. Ухвала про стягнення штрафу є виконавчим документом та має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим законом. Стягувачем за таким виконавчим документом є Державна судова адміністрація України. Якщо особа, стосовно якої винесено ухвалу, виправила допущене порушення та (або) надала докази поважності причин невиконання відповідних вимог суду чи своїх процесуальних обов'язків, суд може скасувати постановлену ним ухвалу про стягнення штрафу[5, с. 27].

Отже, витребування доказів забезпечує одну із засад господарського судочинства. Кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень. В разі неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, або неподання таких доказів без поважних причин, суд застосовує до відповідної особи заходи процесуального примусу, передбачені ГПК України. Це може бути тимчасове вилучення доказів – превентивний захід, що забезпечує здійснення господарського судочинства; та/або штраф, що є однією з форм господарської процесуальної відповідальності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Господарський кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/conv#n1914> (дата звернення: 10.03.2023)
2. Мелех Л. В. Господарський процес України : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 316 с.
3. Рєзнікова В. Відповідальність у господарському процесі за зловживання процесуальними правами та заходи процесуального примусу. Право України. 2017. № 9. С. 102–121.
4. Ухвала господарського суду Харківської області від 26.07.2021 у справі № 98584344.
5. Селівон А. М. Застосування заходів процесуального примусу в разі неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, або неподання таких доказів без поважних причин. Прикарпатський юридичний вісник. Випуск 4(39), 2021. С. 23- 28.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ВІД МОБІНГУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ В УКРАЇНІ

Пшенишна Н.

Науковий керівник – Стадник І., кандидат історичних наук
Черкаський державний технологічний університет

У 1963 році було видано книгу Конрада Лоренца «Агресія», у якій австрійський біолог, описуючи поведінку тварин, помітив випадки необґрунтованої агресії в домашніх гусей, коли один птах зазнавав нападів родичів. Цю незрозумілу йому ворожість він назвав мобінг (mobbing – від англ. дієслова to mob – нападати натовпом, зграєю). Згодом Петер-Пауль Хайнеманн, який працював шкільним лікарем, написав книгу «Мобінг. Групове насильство серед дітей та дорослих». Слід особливо наголосити на праці Ханца Леймана, який провів дослідження на робочих місцях у Швеції, виділивши 45 варіацій поведінки, типових для мобінгу.

Х. Лейман визначив мобінг як регулярно повторюване неетичне та відкрито-вороже ставлення кількох людей (натовпу) або однієї людини до іншого індивіда в трудовому колективі. Для цього застосовуються такі жорстокі засоби та методи: глузування, причіпки, звинувачення, образи, дезінформація, ізоляція, бойкот, наклеп, донесення, псування та крадіжка особистих речей, завдання шкоди здоров'ю, сексуальне домагання, завдання значних тілесних ушкоджень та інше фізичне насильство. Як видно, мобінг – небезпечне не лише для психологічного, а й для психічного та фізичного здоров'я людини явище. Люди, до яких несправедливо ставилися, переслідували та принижували на роботі, у 76% випадків мають сильний стрес та його наслідки:

- 71% страждає від безсоння,
- 49% – від нічних кошмарів,
- 60% – від параної,
- 55% – від головного болю,
- 41% – від відчуття ізольованості,
- від сумнівів, сорому та провини – 38%.

Найсумніший показник – 10 % самогубств відбувається на ґрунті мобінгу (за оцінками спостережень психіатрів за хворими, схильними до суїциду). Проблеми зі здоров'ям можуть призвести до такого діагнозу, як посттравматичний стрес. Не дивно, що в книзі «Насильство на роботі», виданій 1998 року Міжнародним бюро праці, мобінг згадується поряд зі зґвалтуванням, пограбуванням та вбивством. На жаль, через незнання того, що таке мобінг і наскільки важкими можуть бути його наслідки, це явище спостерігається не лише в трудових колективах. Мобінг – не рідкість у школах, вишах, армії, сім'ї – у будь-якій спільноті, об'єднанні, групі людей.

Піддатися мобінгу може будь-який член колективу, незалежно від того, на якому щаблі кар'єрних сходів він перебуває, у якій сфері працює і якою особистістю є. Жертвами мобінгу стають люди, які виділяються на загальному тлі за рахунок своїх екстраординарних якостей, чи то хороших, чи то поганих – неважливо, важливим є те, що ці люди інші та вони порушують звичний перебіг речей. Звідси причини мобінгу:

- заздрість (найчастіше заздрять таланту, розуму, досвіду, красі, молодості);
- страх від думок типу «він кращий за мене, тому мене звільнять», «він мене підсидить» тощо;
- недостатній професіоналізм;
- бажання принизити;
- бажання підкорити;

- високий рівень конкуренції в колективі й інші.

Мобінг може бути свідомий (навмисний) і несвідомий (стихийний). Свідомий мобінг – це цілеспрямовані дії, які мають конкретну, чітко сформульовану мету – створити людині такі умови, аби вона звільнилася із займаної посади.

Несвідомий мобінг – це дії, які виконує людина, не усвідомлюючи, що здійснює цькування. Просто хтось із колег викликає в неї постійне роздратування, що накопичується і, зрештою, проривається назовні. Проблема мобінгу має яскраво виражений правовий аспект, оскільки в ст.3 Конституції України наголошується, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Стаття 2-1 Кодексу законів про працю України регламентує норму про заборону будь-якої дискримінації у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників. Україна нарешті долучилася до низки європейських країн (Данії, Швеції, Норвегії, Німеччини, Польщі, Італії, Великої Британії, Франції), де мобінг заборонений на законодавчому рівні. Значущим у сфері захисту трудових прав в Україні стало ухвалення Верховною Радою Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)» (набуття чинності 11.12.2022) та Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)» (набуття чинності 23.12.2022). Метою підготовки цих законів є усунення прогалин у трудовому законодавстві, а саме захист працівників від дискримінаційних посягань на їхні права, свободи, інтереси. Ці закони втілюють у правове життя загальноприйняті міжнародні норми, що сприяє правовій визначеності поняття «мобінг» у судових процесах в Україні, приведенню національного законодавства у відповідність до законодавства ЄС. Згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)» та зі статтею 2-2 КЗпП України, формами прояву мобінгу є психологічний утиск, економічний утиск. Заходи, спрямовані на запобігання, протидію та припинення мобінгу, а також заходи щодо відновлення порушених внаслідок мобінгу прав повинні бути включені до колективного договору (ст. 13 КЗпП). Така сама норма тепер передбачена ч.2 ст.7 Закону України «Про колективні договори і угоди» від 01.07.93 № 3356-ХІІ. Щоправда, жодних санкцій за невключення зазначеної норми до колективного договору законодавство не передбачає. Зі свого боку, працівник, який став жертвою мобінгу, має право звернутися зі скаргою до Державної служби України з питань праці та/або до суду. Для цього особі, яка зазнала мобінгу, потрібно звернутися туди зі скаргою. Однак потерпілому працівникові доведеться самостійно зібрати докази здійснення щодо нього мобінгу з боку інших працівників чи керівника підприємства. І це суттєво ускладнює можливість покарання винних у мобінгу осіб. Крім того, є багато причин, із яких люди певний період часу не звертатимуться через мобінг до правозахисників. У нашій країні мобінг поки що навіть не сприймається як серйозна проблема, заради якої варто зосередити зусилля та звернутися до суду. Потрібен не один рік, щоб прийшло розуміння того, що робітник захищений від мобінгу на законодавчому рівні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про викорінення насильства та домагань у сфері праці: Рекомендації МОП № 206, м. Женева 21.06.2019 108-й сесія Генеральної конференції МОП

[Електронний ресурс] //URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_712184.pdf

2. Корабльова О. О. Вплив мобінгу на формування та соціалізацію особистості. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpkhist_2014_2_30.pdf

3. Колодей К. Моббинг. Психотеррор на рабочем месте и его преодоление. Харьков : Гуманитарный центр. 2007. 368 с.

4. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Відом. Верховн. Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

5. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року № 322-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08.08>

6. Офіційне інтернет-представництво Президента України . URL: www.president.gov.ua

7. Верховна Рада України.. URL: www.rada.kiev.ua

8. Кабінет Міністрів України . URL:www.kmu.gov.ua

9. Про колективні договори і угоди : закон України від 01.07.1993. № 3356-XII. Відом. Верховн. Ради України. 1993. № 36. Ст. 361.

ЗАЛУЧЕННЯ ПРАЦЕЗДАТНИХ ОСІБ ДО СУСПІЛЬНО КОРИСНИХ РОБІТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Рішко С. А.

Науковий керівник – Бутинська Р. Я.

Львівський державний університет внутрішніх справ

24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» введено воєнний стан на законодавчому рівні. Хоча ще з лютого 2014 року Росія розпочала збройну окупацію територій України.

З того часу і у ході повномасштабного російського вторгнення в Україні зруйновано вже майже 4,5 тисячі житлових будинків, близько 550 навчальних закладів, понад сотня медичних закладів та ще більше тисячі об'єктів культурної інфраструктури. «Руський мир» стер з землі також кілька міст України: на їхньому місці залишилися лише руїни.

Історія про відбудову українських міст розпочалася з перших влучань російських ракет у житлові райони. Так, війна ще не закінчилася. Попереду безліч звільнених міст, містечок та сіл, які потребуватимуть допомоги та роки відновлення того, що втрачене і зруйноване внаслідок російської агресії.

Отже, в умовах воєнних дій всі зусилля суспільства мають бути спрямовані на опір агресору та подолання наслідків вторгнення. Відтак, зростає необхідність збільшення кількості трудових ресурсів, залучених до забезпечення нормального функціонування суспільства. Одним із таких ресурсів є залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт.

Правові та організаційні засади залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, а також питання соціального захисту працездатних осіб, що залучаються до їх виконання, визначені Порядком залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 13.07.2011 №753.

Суспільно корисні роботи – види тимчасової трудової діяльності працездатних осіб в умовах воєнного стану, які провадяться для виконання робіт, що мають

оборонний характер, ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного, природного та воєнного характеру, що виникли в період воєнного стану, та їх наслідків, задоволення потреб Збройних Сил, інших військових формувань і сил цивільного захисту, забезпечення функціонування національної економіки та системи забезпечення життєдіяльності населення, а також не можуть бути пов'язані з підприємництвом або іншою діяльністю, спрямованою на одержання прибутку, та до яких належать роботи і послуги, що не потребують, як правило, спеціальної професійної підготовки (абзац другий пункту 3 Порядку залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 року № 753).

Трудова повинність – це короткостроковий трудовий обов'язок на період мобілізації і воєнного часу з метою виконання робіт, що мають оборонний характер, а також ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного, природного та воєнного характеру, які виникли в період воєнного стану, та їх наслідків, що не потребує обов'язкової згоди особи, стосовно якої запроваджується такий трудовий обов'язок. Також важливим є розкриття питання, які саме особи можуть залучатися до суспільно корисних робіт.

Згідно з п. 5 Порядку залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 753 до суспільно корисних робіт залучаються працездатні особи, у тому числі особи, що не підлягають призову на військову службу, які за віком і станом здоров'я не мають обмежень до роботи в умовах воєнного стану (крім працездатних осіб, що залучені до роботи в оборонній сфері та сфері забезпечення життєдіяльності населення і заброньовані за підприємствами у період воєнного стану з метою виконання робіт, що мають оборонний характер, а також осіб, залучених до здійснення заходів національного спротиву), а саме:

- 1) зареєстровані безробітні та інші незайняті особи, зокрема внутрішньо переміщені;
- 2) працівники функціонуючих в умовах воєнного стану підприємств (за погодженням з їх керівниками), що не залучені до виконання мобілізаційних завдань (замовлень) та не зараховані до складу об'єктових формувань цивільного захисту, – у порядку переведення;
- 3) особи, зайняті в особистому селянському господарстві;
- 4) студенти вищих, учні та слухачі професійно-технічних навчальних закладів;
- 5) особи, які забезпечують себе роботою самостійно.

Проте, існують і обмеження певних категорій осіб, яких забороняється залучати до суспільно корисних робіт, а саме не залучаються до суспільно корисних робіт працездатні особи, що залучені до роботи в оборонній сфері та сфері забезпечення життєдіяльності населення і заброньовані за підприємствами на період мобілізації та воєнного часу з метою виконання робіт, що мають оборонний характер.

Окрім цього, заборонено залучати до суспільно корисних робіт:

- 1) малолітніх дітей;
- 2) дітей віком від чотирнадцяти до п'ятнадцяти років;
- 3) жінок, які мають дітей віком до трьох років;
- 4) вагітних жінок у разі, коли виконання таких робіт може негативно вплинути на стан їх здоров'я (пункт 6 Порядку залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 753).

Також, існує Додаток до Порядку залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 753, у якому визначено орієнтований перелік суспільно корисних осіб, що виконуються в умовах воєнного стану, а саме: ремонтно-відновлювальні роботи, насамперед роботи, що виконуються на об'єктах забезпечення життєдіяльності, розбір завалів, розчищення залізничних колій та автомобільних доріг, будівництво захисних споруд цивільного захисту, швидкоспоруджуваних захисних споруд цивільного захисту та створення найпростіших укриттів, протизсувних, протиповеневих, протиселевих, протилавинних, протиерозійних та інших інженерних споруд спеціального призначення, ремонт і будівництво житлових приміщень, роботи з підтримання у готовності захисних споруд цивільного захисту до використання за призначенням та їх експлуатації, пристосування існуючих наземних або підземних приміщень під найпростіші укриття, вантажно-розвантажувальні роботи, що виконуються на залізницях, у портах тощо, сільськогосподарські роботи (весняно-польові роботи, збирання врожаю, сінокосіння), надання допомоги населенню, насамперед особам з інвалідністю, дітям, громадянам похилого віку, хворим та іншим особам, які не мають можливості самостійно протидіяти несприятливим факторам техногенного, природного та воєнного характеру, організація забезпечення життєдіяльності громадян, що постраждали внаслідок бойових дій.

Щодо трудових гарантій осіб, залучених до суспільно корисних робіт, перше що слід зазначити, з кожною із залучених до робіт осіб укладається строковий трудовий договір. На них поширюються вимоги законодавства у сфері охорони праці.

Працівникам підприємств, які функціонують в умовах воєнного стану, за виконання суспільно корисних робіт забезпечується оплата відповідно до умов оплати праці, встановлених за професією (посадою), на яку їх зараховано, і розмір такої оплати не може бути нижчим від розміру середньої заробітної плати за основним місцем роботи.

Іншим працездатним особам за виконання суспільно корисних робіт забезпечується оплата відповідно до умов оплати праці, встановлених за професією (посадою), на яку їх зараховано, і розмір такої оплати у разі виконання норми праці не може бути нижчим від розміру мінімальної заробітної плати, встановленої на дату її нарахування за повністю виконану місячну (годинну) норму праці, встановлену з урахуванням положень Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану».

Окрім того, докторка юридичних наук та професорка кафедри трудового права Занфірова Тетяна, у своїй науковій статті «Забезпечення принципу свободи праці в умовах воєнного стану» зазначає, що також необхідно звернути увагу на те, що, хоча особи, яких залучають до суспільної корисної праці, не мають можливості відмовитись від такої, їм виплачується компенсація за використання їх праці відповідно до законодавства про працю, також залучення вказаних осіб до суспільно корисних робіт не допускається на радіаційно або хімічно забруднених територіях, у районах ведення бойових дій, виникнення небезпечних і особливо небезпечних інфекційних хвороб, місцях розташування вибухонебезпечних предметів, а також на необоронюваній місцевості. На цій підставі ч. 3 ст. 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» зазначається, що в процесі трудової діяльності осіб, щодо яких запроваджена трудова повинність, повинні забезпечуватись дотримання таких стандартів:

- 1) мінімальна заробітна плата;
- 2) мінімальний термін відпустки й час відпочинку між змінами;

- 3) максимальний робочий час;
- 4) урахування стану здоров'я особи тощо.

Отже, підсумовуючи можна зробити висновок, що суспільно корисні роботи – це вид тимчасової трудової діяльності працездатних осіб в умовах воєнного стану, які провадяться для виконання робіт, що мають оборонний характер, ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного, природного та воєнного характеру. Усі особи, залучені до таких осіб, володіють рядом трудових гарантій, таких як укладення трудового договору відповідно до вимог законодавства про охорону праці, працівникам підприємств, які функціонують в умовах воєнного стану, за виконання суспільно корисних робіт забезпечується оплата відповідно до умов оплати праці, встановлених за професією (посадою), на яку їх зараховано, і розмір такої оплати не може бути нижчим від розміру середньої заробітної плати за основним місцем роботи, а іншим працездатним особам за виконання суспільно корисних робіт забезпечується оплата відповідно до умов оплати праці, встановлених за професією (посадою), на яку їх зараховано, і розмір такої оплати у разі виконання норми праці не може бути нижчим від розміру мінімальної заробітної плати, встановленої на дату її нарахування за повністю виконану місячну (годинну) норму праці, встановлену з урахуванням положень Закону України "Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану". У процесі трудової діяльності осіб, щодо яких запроваджена трудова повинність, забезпечується дотримання таких стандартів, як мінімальна заробітна плата, мінімальний термін відпустки та час відпочинку між змінами, максимальний робочий час, врахування стану здоров'я особи тощо. На час залучення працюючої особи до виконання трудової повинності поза місцем її роботи за трудовим договором за нею після закінчення виконання таких робіт зберігається відповідне робоче місце (посада).

Суспільно корисні роботи в умовах сьогодення мають надзвичайно важливе значення, як і люди, що були залучені до таких робіт, спільною працею в розбудові нашої країни, вони не менше за інших, вносять свій вклад до наближення нашої Перемоги.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 "Про введення воєнного стану в Україні" <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2>
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 5 грудня 2015 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Закон України "Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану" від 15 березня 2022 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 року № 753 «Про затвердження Порядку залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/753-2011-%D0%BF#Text>
5. Інформація про суспільно корисні роботи від Державного центру зайнятості <https://www.dcz.gov.ua/storinka/suspilno-korysni-roboty>
6. Статистика руйнувань українських міст унаслідок російської агресії створена аналітичним порталом Слово і Діло на основі даних UNOSAT та оцінок представників органів влади України станом на 3 лютого 2023 рік <https://www.slovoidilo.ua/2023/02/03/infografika/suspilstvo/tudy-pryjshov-ruskyj-myr-yaki-mista-ukrayiny-buly-povnisty-abo-chastkovo-zrujnovani-vijny>
7. Занфірова Т. Забезпечення принципу свободи праці в умовах воєнного стану <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/4/17.pdf>

ПРОБЛЕМА ДОМАШНЬОЇ ПРАЦІ ТА ГЕНДЕРНОГО РОЗПОДІЛУ ВЛАДИ У СІМ'Ї

Сіра Т. І.

Науковий керівник – Башей О. О.

Черкаський фаховий коледж харчових технологій та бізнесу

Негативні економічні наслідки та зміни господарської практики в Україні не привели до розпаду традиційних уявлень про чоловічі та жіночі ролі, а, навпаки, підкреслили їх міцність в нашому суспільстві, виявили негативи гендерного порядку, що трансформувався в сучасному суспільстві.

В даний час уявлення про гендерні стереотипи і статеву ідентичність грішать явними запозиченнями західних концепцій, тоді як в Україні мало приділяється питанням гендерного розподілу влади в сім'ї і його впливу на розподіл домашньої праці. Не дивлячись на соціальну необхідність домашньої праці, що виконується, як правило, жінками, ця праця, будучи неprestижною, низькокваліфікованою, не оплачуваною, обмежена межами будинку, як і раніше сприймається як другорядна. Хоча одночасно з цим жінка все частіше приносить більший прибуток у сімейний бюджет, саме цим і зумовлена актуальність даного дослідження, адже як показує реальність, чоловіки гірше адаптуються до ситуацій перехідного періоду, більш того, вони зазнали сильне «потрясіння», результатом чого з'явилася «криза мужності» і їх традиційна роль «як здобувача» опинилася під загрозою. Саме це призводить до виникнення маси серйозних проблем, у здавалось би ідеальному шлюбі.

Свого часу Г. Спенсер сформулював «закон рівної свободи», за яким людина вільна робити, що вона хоче, доки не зачіпає рівної свободи іншого [3, 28].

В наші дні жінки отримали рівні з чоловіками права та можливості. Суспільство юридично оформило цю рівність Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [1].

Поступово зникає головна причина, яка тримала жінку в підпорядкуванні у чоловіка, – економічна залежність. Часто сучасна жінка заробляє стільки ж, а то і більше, ніж чоловік; чоловік більше не є основним годувальником, в цьому плані внесок обох з подружжя однаковий.

Соціологічні дослідження показують цікаву картину : більшість людей під час опитування найчастіше визначають свою сім'ю як сім'ю без розділу. Це дало привід ввести нове поняття – «біархат». На відміну від матріархату, коли сім'ю очолювала жінка, і патріархату з його абсолютною владою чоловіка наступив період егалітарної (від французького egalite – рівність) сім'ї, в якій партнери – чоловік і дружина – рівноправні.

Хоча за кордоном все більше і більше науковців звертаються до даної проблеми, проводять ряд соціологічних досліджень, в Україні це питання залишається недостатньо дослідженим. Саме це і зумовило вибір теми дослідження «Проблема домашньої праці та гендерного розподілу влади у сім'ї».

З моменту розподілу домашніх обов'язків у шлюбі, освоєння території і накопичення досвіду жінка не тільки піклується про домочадців, але використовує домашній ресурс в своїх інтересах і стає єдиною компонентою особою у веденні домашнього господарства. Жіноча активність веде до виключення чоловічої участі в домашніх справах, підсилює її позиції в сім'ї і дає право визначати порядки, сімейні норми, поведінку членів сім'ї і в цілому спосіб життя. Навіть статус (обличчя) чоловіка репрезентується жінкою залежно від її уявлень про те, як повинен виглядати чоловік. Чоловіки, що не мають

домашнього ресурсу, вважають за краще не втручатися і довіритися повністю ініціативі дружини.

В рамках спільного проекту Фонду народонаселення ООН в Україні та Міністерства соціальної політики України «Щастя у 4 руки» Київський міжнародний інститут соціології провів дослідження, яке виявило диспропорцію у поглядах жінок та чоловіків на розподіл домашньої роботи та обов'язків по догляду за дітьми.

За результатами дослідження майже половина (49,3 %) українок бажають справедливості у розподілі хатньої роботи, тобто на запитання «Чи готові ви розділити порівну домашні обов'язки та догляд за дітьми?» кожна друга жінка відповіла позитивно. Ще 25,9 % жінок згодні віддати чоловікові невелику частину домашніх справ та розділити догляд за дітьми. Чоловіки ж у більшості (56,5 %) згодні взяти на себе трохи домашніх справ та частину турбот по догляду за дітьми. І лише менше ніж чверть (22 %) чоловіків не проти поділити домашні обов'язки порівну. А тих, хто згоден «взяти на себе більшу частину домашніх справ та догляд за дітьми» лише 9,9 %.

Розподіл домашніх обов'язків є лакмусовим папірцем сімейних відносин. Обсяг і види домашньої праці, що виконують чоловік та жінка, є одним із найбільш важливих проявів їх гендерних ролей і функцій, оцінкою гендерної рівності. Соціологи стверджують, що основні обов'язки щодо ведення домашнього господарства та догляду за дітьми у сучасній українській сім'ї лягають саме на плечі жінки. Майже у 70 % сімей дружина є основним виконавцем хатньої роботи.

Інформаційна кампанія «Щастя у 4 руки» покликана змінити усталені в українському суспільстві стереотипи. Кампанія має на меті навчити пари будувати сімейні стосунки на рівних, розподіляти домашні обов'язки порівну та підкреслює важливість участі татусів у догляді за маленькою дитиною [4].

Розподілення обов'язків по вихованню дітей в сім'ї відбувається згідно традиційному розподілу праці за статевою ознакою і є його продовженням. Не дивно, що випадків активної чоловічої участі у вихованні дітей небагато. Інструментальна роль чоловіка у виконанні своїх обов'язків приводить до ще більшого відокремлення від сімейного життя, формує стан відчуженості між батьками і дітьми. Їх відносини залежать від психологічного клімату в сім'ї, створеного матір'ю, і від того, в якій мірі жінка привчила чоловіка піклуватися про дитину. Тому батьки люблять своїх дітей через матір, а відносини батька і дитини є скоріше віддзеркаленням сімейних відносин, а не проявом батьківських почуттів.

Відхід чоловіка від домашньої сфери, що спочатку влаштовував його стає звичкою, сімейною нормою, яку згодом неможливо змінити. Створення «теплих» умов у вигляді жіночої турботи зовсім не означає, що при створенні «жіночого світу» чоловік відчуватиме себе комфортно. Не дивлячись на залежність від жінки, чоловік не має стимулів «повернення» в домашнє господарство. Підводячи підсумки аналізу повсякденної взаємодії статей в приватній сфері, хотілося б ще раз підкреслити помилковість думки про те, що домашня праця не може бути підставою владних повноважень. Зайнятість в домашньому господарстві стає ресурсом жінок в ході поступового розширення обов'язків, переходу від фізичної праці (готування, прибирання) до організаційної, а потім в сферу відповідальності за підтримку домогосподарства з поступовим посиленням владних позицій жінки. В результаті чоловік починає грати другорядні ролі і стає інструментом жіночих стратегій. При цьому часто

використання жінками своєї влади в сім'ї йде на шкоду подружнім відносинам, сприяючи «деградації» і дискримінації чоловіків.

Проведене соціологічне дослідження показало, що сучасна сім'я будується не на прозаїчному фундаменті економічного інтересу, а на почутті любові, що відносини між подружжям, на відміну від сім'ї, зосередженої на дітях, стали більш значущими. Сім'я не поспішає народжувати дітей через несприятливі житлово-побутові умови, матеріальне становище, бажання кар'єрного росту. Зменшилася економічна залежність жінки від чоловіка і тому, раціоналізація домашньої діяльності призводить до того, що чоловіки частіше займаються домашніми справами.

Нерівномірний розподіл роботи по дому, перевантаженість жінки або, навпаки, небажання дружини займатися «дрібницями побуту» може порушити психологічну рівновагу в сім'ї.

Крім того, впродовж десятиріч впроваджується ідеологія емансипації, рівноправності жінок і чоловіків. Якщо раніше свобода чоловіка в сім'ї уживалася поруч з несвободою жінки, то сучасна жінка стала такою ж вільною, як і чоловік (принаймні психологічно вона вимагає цього) [2, 55].

Отже, конфлікти в сучасній сім'ї приречені самим прогресом і вони можуть стримуватися лише взаємними поступками чоловіка і дружини. Те, що сьогодні сім'я будується не на прозаїчному фундаменті економічного інтересу, а на почутті любові, не робить її міцнішою, а тим більше безпроблемною. Все гостріше постає питання не лише про гендерний розподіл влади у сім'ї, а й про рівноцінний розподіл домашніх обов'язків. Якщо розглядати питання про виховання, то виховання дітей все ще залишається на периферії чоловічої сімейної активності. Старі устої зруйновано, а нові ще не створені. Поведінка сучасної сім'ї регулюється не стільки звичаями, традиціями і зовнішніми впливами, скільки індивідуальними уявленнями, естетичним ідеалом і моральними цінностями членів подружжя. Саме тому потрібно стверджувати сімейні цінності у суспільстві, зміцнювати інститут сім'ї, формувати у молоді усвідомлене батьківство, орієнтувати громадян на створення сім'ї.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8 верес.2005 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 13.03.2023).
2. Гриценко Т. Є. Проблема домашньої праці та гендерного розподілу влади у сім'ї. *Соціально-педагогічна робота з сім'ями, які перебувають у кризовому стані* : матеріали студ. наук.-практ. конф., м. Черкаси, 22-23 березня 2007 р. / ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2007. С. 53-56.
3. Мельник Т. М. Гендер у світовій і національній думці. *Науковий світ*. 2006. № 2. С.28 – 29.
4. Тільки 22% чоловіків готові порівну ділити домашні обов'язки серед сімей, де більшість хатньої роботи виконує жінка. UNFPA Україна : веб-сайт. URL : <https://ukraine.unfpa.org/> (дата звернення: 13.03.2023).

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Смолінська Г. А.

Науковий керівник – Мелех Б. В., кандидат наук з державного управління, доцент
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С. З. Гжицького

Олександра Матвієнко, очільниця Центру громадянських свобод, Нобелівська лавреатка, у своїй промові зазначила, що отримує премію миру в часі війни. Першою тезою її промови була «Як повернути значення правам людини?». Вперше після прийняття Загальної декларації прав людини у 1948 році вони порушуються настільки масштабно і демонстративно. Тож реалізація прав громадян, як і, в цілому, прав людини під час війни zasadничо залежить від вагомості дій, спрямованих на їх справжню наповненість, відновлення їх цінності. А зараз це два завдання: безумовний крах агресора і безумовна ж солідарність світу й України.

Правовий режим воєнного часу в нашій державі (вперше після завершення Другої світової війни) був уведений Президентом України Петром Порошенком після відповідного рішення РНБО та прийнятого 26.11.2018 року [1] на позачерговому засіданні Верховної Ради України рішення. Низка цих рішень була обумовлена агресією прикордонних кораблів Російської Федерації у Керченській протоці.

Тривалість дії воєнного часу склала 30 днів (з 26.11.2018 до 26.12.2018), а його обмеження діяли в 10 прикордонних з РФ та невизнаним Придністров'ям областях України, крім того, до їх числа були включені всі області з виходом до Чорного й Азовського морів. Тогочасному Президентові опоненти закидали звинувачення у бажанні зірвати виборчий процес, однак, зважаючи на події останнього року, ці дії виглядають цілком адекватними і своєчасними.

Вдруге правовий режим воєнного часу був запроваджений указом Президента України Володимира Зеленського від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [2]. Його строк теж складав 30 діб, однак із того часу неодноразово продовжувався. Згідно з останнім ВРУ затверджений указ про продовження воєнного стану до 19 лютого 2023 року.

Регулювання діяльності військового командування, МВС України, органів виконавчої влади і місцевого самоврядування в період воєнного часу регулюється Законом України «Про правовий режим воєнного стану», прийнятим 12.05.2015 року, № 389-VIII, у каденцію П. Порошенка [3].

Слід зауважити, що Закон 2015 року ухвалений як новий, а не у формі поправок до чинного тоді Закону 2000 року.

Первинний указ Президента України від 24 лютого 2022 року у своєму формулюванні містить конкретизацію санкціонованих обмежень конституційних прав і свобод людини, зокрема тих, що передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України. Це такі:

« Ст. 30. Кожному гарантується недоторканність житла.

Ст. 31. Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

Ст. 32. Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Ст. 33. Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно

залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Ст. 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Ст. 38. Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Ст. 39. Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

Ст. 41. Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Ст. 42. Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Ст. 43. Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працюю, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.

Ст. 44. Ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів.

Ст. 53. Кожен має право на освіту» [4].

Таким чином, можна стверджувати, що обмеження прав громадян у період дії правового режиму воєнного стану не є тотальними, вони, у переваж, стосуються соціально-структурних змін, що відбуваються в суспільстві (правовій системі) війни порівняно із суспільством (правовою системою) миру.

Однак війна не як правовий режим, а як страхітлива реалія сама по собі є тотальним порушенням прав людини, у першу чергу – права на життя. Через це, починаючи з першої статті «Загальної декларації прав людини» (далі – Декларація), за якою «всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в дусі братерства» [5], і до останньої, тридцятої, де стверджується, що «ніщо у цій Декларації не може бути витлумачено як надання будь-якій державі, групі осіб або окремим особам права займатися будь-якою діяльністю або вчиняти дії, спрямовані на знищення прав і свобод, викладених у цій Декларації» [5], є декларацією прав людини миру. Згадуючи історію прийняття Декларації, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 році за результатами гіркового досвіду Другої світової війни, що, як і російсько-українська війна, була нескінченою низкою грубих порушень тих засад, що визначають можливість існування майбутнього цілого людства.

Таким чином, реалізація прав громадян в Україні у воєнний час є обмеженою в правовому сенсі та логічному, оскільки війна одномоментно руйнує всі суспільні інституції, а право – в першу чергу. На жаль, у найближчому майбутньому нас чекає низка гучних викриттів протиправних вчинків (і злочинів) наших же співгромадян, оскільки руйнування інституцій часто діє і як руйнування обмежень для тих, хто сприймає ускладненість реалізації прав громадян як дозвіл на сваволю. Це – ще один наслідок війни.

У зв'язку із цим пропоную доповнити «Загальну декларацію прав людини» першим пунктом: «Кожна людина має право жити без війни». Для реалізації цього пункту слід буде передбачити низку дуже чітких і виразних превентивних заходів, що унеможливлять тоталітаризм та диктатуру, які й стають причинами початку всіх воєн в історії людства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 26 листопада 2018 року "Щодо надзвичайних заходів із забезпечення державного суверенітету і незалежності України та введення воєнного стану в Україні": Указ Президента України від 26.11.2018 р. № №390/2018. URL: <https://web.archive.org/web/20210416120127/https://www.president.gov.ua/documents/3902018-25574>.
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № №64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII: станом на 31 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 23.01.2023).
4. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 23.01.2023).
5. Загальна декларація прав людини (рос/укр): Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 23.01.2023).

УМОВИ ПРАЦІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Собченко А. С.

*Науковий керівник – Дулгерова О. М., кандидат історичних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Воєнний стан істотно вплинув на всі сфери життя українців, включно з трудовою діяльністю. У зв'язку з чим 15 березня 2022 року було прийнято Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Згідно з нормами Закону визначаються особливості трудових відносин працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності та галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, у період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1].

На період дії воєнного стану вводяться обмеження конституційних прав і свободи людини і громадянина відповідно до статей 43, 44 Конституції України [2, 5]. Так, у період дії воєнного стану норми ст. 43 Кодексу законів про працю України не застосовуються, крім випадків звільнення працівників підприємств, установ або організацій, обраних до профспілкових органів [3].

Відповідно до ст. 3 Закону № 2136 «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» у період дії воєнного стану роботодавець має право перевести працівника на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, без його згоди (крім переведення на роботу в іншу місцевість, на території якої тривають активні бойові дії), якщо така робота не протипоказана працівникові за станом здоров'я, лише для відвернення або ліквідації наслідків бойових дій, а також інших обставин, що ставлять або можуть становити загрозу життю чи

нормальним життєвим умовам людей, з оплатою праці за виконану роботу не нижче середньої заробітної плати за попередньою роботою [4].

Одним із нововведень є призупинення дії трудового договору. Призупинити договір можна в разі неможливості реалізації роботодавцем своїх обов'язків і виконання працівником своєї роботи у зв'язку з воєнними діями на території України. При цьому трудові відносини між ними не припиняються [2, 6]. Також, роботодавець може звільнити працівника у зв'язку з неможливістю забезпечення його роботою, визначеною трудовим договором, у зв'язку із знищенням виробничих, організаційних та технічних умов, засобів виробництва або майна роботодавця внаслідок бойових дій, а також за відсутність працівника на роботі та інформації про причини такої відсутності понад чотири місяці поспіль [1].

Статтю 6 Закону № 2136 визначені особливості встановлення та обліку часу роботи та часу відпочинку під час дії воєнного стану. Нормальна тривалість робочого часу у період дії воєнного стану може бути збільшена до 60 годин на тиждень для працівників, зайнятих на об'єктах критичної інфраструктури. В той же час частиною другою статті 6 Закону №2136 передбачено, що для працівників, зайнятих на об'єктах критичної інфраструктури (в оборонній сфері, сфері забезпечення життєдіяльності населення тощо), яким відповідно до законодавства встановлюється скорочена тривалість робочого часу, тривалість робочого часу у період дії воєнного стану не може перевищувати 40 годин на тиждень. П'ятиденний або шестиденний робочий тиждень встановлюється роботодавцем [5]. Тобто, для встановлення п'ятиденного або шестиденного робочого тижня в період воєнного стану з 19 травня 2022 року більше не потрібне рішення військового командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) або згода первинної профспілкової організації чи погодження місцевої ради. Час початку і закінчення щоденної роботи (зміни) визначається роботодавцем. Тривалість щотижневого безперервного відпочинку може бути скорочена до 24 годин [4].

Таким чином, значні зміни в трудовому законодавстві змінили життя і роботу державних установ, підприємств і працівників. Основу для вирішення проблем провадження умов праці під час воєнного стану став Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Цей Закон окреслює сферу волевиявлення роботодавця у разі зміни трудового договору шляхом спрощення порядку застосування переведення працівника на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором. Також, Закон №2136 запроваджує зміни основних умов праці, застосувавши формулу співвідношення особистих і публічних благ для вирішення питань, які обмежували деякі трудові права під час воєнного стану.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Трудові відносини під час воєнного стану в Україні. URL: <https://dsp.gov.ua>
2. Сізнцова Ю.Ю. Актуальні зміни законодавства в умовах воєнного стану. URL: [https://doi.org/10.34287/MMT.2\(53\).2022.1](https://doi.org/10.34287/MMT.2(53).2022.1)
3. Трудові відносини в умовах воєнного стану. URL: <https://dp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/597780.html>
4. Особливості встановлення та обліку робочого часу у період дії воєнного стану. URL: <https://smu.dsp.gov.ua/news/osoblyvosti-vstanovlennia-ta-obliku-robochoho-chasu-u-period-dii-voiennoho-stanu/>
5. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану від 19.07.2022 р. №2136. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРАЦЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Соловей І. Б.

*Науковий керівник – Бутинська Р. Я., кандидат юридичних наук
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Проблеми реалізації права на працю в умовах воєнного стану є складним викликом для правової системи, оскільки воєнний стан створює непередбачувані соціально-економічні умови, які негативно впливають на можливість людей працювати та забезпечувати себе та свої сім'ї.

Воєнний стан – це надзвичайний стан, який оголошується в державі у разі загрози національній безпеці, суверенітету та територіальній цілісності країни. Умови воєнного стану, безумовно, впливають на всі аспекти життя людей, включаючи реалізацію права на працю. Дана тема важлива, оскільки забезпечення прав людини на працю є одним з основних факторів соціальної стабільності в будь-якій державі, навіть в умовах воєнного конфлікту.

Умови воєнного стану змінюють ряд аспектів життя людини, включаючи й право на працю. Це може призвести до порушення рівня зайнятості та заробітної плати, зниження якості праці, дискримінації на підставі статі, національності, релігії тощо. У зв'язку з цим, проблеми реалізації права на працю в умовах воєнного стану є дуже актуальними та потребують детального аналізу.

Однією з основних проблем є збільшення безробіття та зниження зайнятості населення, особливо у зоні воєнних дій, що може виникнути через зруйнування інфраструктури та підприємств, а також міграцію населення. Крім того, умови воєнного стану можуть призвести до нерівності в оплаті праці та порушення прав працівників, зокрема щодо робочого часу, відпочинку та безпечних умов праці. Умови воєнного стану можуть призвести до зниження виробництва, зменшення обсягів замовлень та збільшення труднощів у транспортуванні продукції, що призводить до скорочення робочих місць та втрати доходів громадян. Також, умови воєнного стану можуть призвести до зміни структури зайнятості, зокрема, до зростання кількості неповно- та додатково зайнятих осіб, що може негативно впливати на їхні соціально-економічні умови.

З іншого боку, можна відзначити зусилля урядів та міжнародних організацій з метою підтримки зайнятості та забезпечення соціального захисту населення в умовах воєнного стану. Такі заходи можуть включати підтримку підприємницької діяльності та інвестиції у відновлення інфраструктури, надання фінансової допомоги та інших форм соціальної підтримки.

Саме для подолання проблем реалізації права на працю в умовах воєнного стану потрібно проводити аналіз таких факторів, як зменшення зайнятості та безробіття, нерівність в оплаті праці та порушення прав працівників.

Проблема, що виникає в умовах воєнного стану, полягає у тому, що зменшується кількість вільних робочих місць, оскільки більшість підприємств припиняють свою роботу або переходять на режим обмеженого функціонування. Це може призвести до безробіття та зростання бідності серед населення. Для подолання цієї проблеми необхідно сприяти створенню нових робочих місць в інших сферах, залучати іноземні інвестиції та збільшувати підтримку малих та середніх підприємств.

Ще однією зі складних проблем є питання охорони праці. Умови воєнного стану зазвичай призводять до погіршення умов праці та збільшення ризику

виникнення надзвичайних ситуацій на робочих місцях. Наприклад, у зоні бойових дій робота на будівельному майданчику, на виробництві чи на транспорті може стати небезпечною для життя та здоров'я працівників.

Окрім того, важливо забезпечити доступність та якість освіти для населення в умовах воєнного стану, щоб забезпечити можливість перекваліфікації та здобуття нових професій для отримання роботи у змінених умовах. Також слід звернути увагу на проблему створення нових робочих місць в умовах зниження виробництва та економічної нестабільності, що може бути досягнуто шляхом підтримки малих та середніх підприємств, стимулювання інвестицій та підприємництва.

Одним із важливих кроків щодо покращення реалізації права на працю в умовах воєнного стану є забезпечення дієвого контролю за дотриманням законодавства про працю та соціального захисту працівників. Для цього необхідно створити спеціальні органи, які б здійснювали моніторинг ситуації на ринку праці та захищали права працівників.

Для ефективного захисту права на працю в умовах воєнного стану, необхідно забезпечувати належну захист прав трудових мігрантів та внутрішньо переміщених осіб, які можуть бути особливо вразливими у цих умовах.

Також важливою є підтримка соціальних програм для безробітних, які зазнали збитків через війну. Для цього можуть бути розроблені програми підтримки підприємств, які працевлаштовують безробітних, а також соціальні програми, спрямовані на підтримку людей з низьким доходом та мало захищених верств населення.

Тобто, можна виділити кілька ідей щодо ефективного захисту права на працю в умовах воєнного стану. Ось кілька з них:

1. Забезпечення доступу до праці: Однією з головних проблем в умовах воєнного стану є брак доступу до праці. Тому важливо, щоб уряди і міжнародні організації забезпечували можливість працевлаштування для населення, зокрема для тих, хто перебуває в зоні конфлікту.

2. Захист працівників: Працівники умовно зазнають особливої незахищеності в умовах воєнного стану, тому важливо забезпечити їх захист. Це може бути здійснено через законодавчі заходи, наприклад, гарантування права на безпеку на робочому місці.

3. Забезпечення соціального захисту: В умовах воєнного стану люди можуть втратити роботу або не мати доступу до неї, що може призвести до погіршення їхньої соціальної ситуації. Тому важливо забезпечити соціальний захист, наприклад, забезпечення медичного страхування та допомоги в безробітті.

4. Розвиток підприємництва: Розвиток малого та середнього бізнесу може допомогти забезпечити робочі місця в умовах воєнного стану. Важливо створювати сприятливі умови для підприємницької діяльності, зокрема, надання кредитів та підтримки з боку уряду.

Реалізація права на працю в умовах воєнного стану є складною проблемою, яка вимагає комплексного підходу та системних рішень. Для її подолання необхідно забезпечити створення сприятливих умов для розвитку ринку праці та соціального захисту нас.

Отже, проблеми реалізації права на працю в умовах воєнного стану потребують уваги та розв'язання на різних рівнях, включаючи правовий, економічний та соціальний аспекти. Тільки шляхом спільних зусиль можна забезпечити достойні умови праці та економічне благополуччя у цих складних умовах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Коваленко О.О. Про реалізацію права на працю та права на оплату праці у період режиму воєнного стану в Україні: проблемний аспект сучасності і майбутнього / Публічне управління та адміністрування: конкурентні виклики сучасності: матеріали V всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., Львів, 2 черв. 2022. Львів : Галиц. вид. спілка, 2022. С. 33–35
2. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#n4381>.
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>

НАДАННЯ ВІДПУСТОК В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Сурду К. Р.

*Науковий керівник – Бутинська Р. Я., кандидат юридичних наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Відпустка – це час відпочинку, який обчислюється в календарних днях і надається працівникам із збереженням заробітної плати та місця роботи. Право на відпустку мають громадяни України, які перебувають у трудових відносинах з установами, підприємствами, організаціями, і також можуть працювати за трудовим договором у фізичної особи. Іноземці, та особи без громадянства, які працюють в Україні, мають право на відпустки нарівні з громадянами України. На думку Авескулова В. Д. суть відпустки полягає в тимчасовому позбавленні працівника виконувати свої трудові обов'язки. Вчений виділяє певні ознаки відпустки, як загального поняття: 1) відпустка являє собою певний відрізок часу, який не може бути меншим за той, що передбачений законодавством; 2) за працівником зберігається його місце роботи на час перебування у відпустці; 3) відпустка полягає в тимчасовому звільненні працівника від своїх трудових обов'язків. В період воєнного стану встановлено новий порядок надання працівникам відпусток. Зокрема змінено порядок надання та компенсації відпусток, обчислення стажу для щорічної основної та додаткової відпусток, введено деякі обмеження, додано нові види відпусток. Відповідно до частини першої статті 12 Закону України « Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» надання працівникові щорічної основної відпустки в період дії воєнного стану за рішенням роботодавця може бути обмежено тривалістю 24 календарні дні за поточний робочий рік. У разі якщо тривалість щорічної основної відпустки працівника перевищує 24 календарні дні, вихідним днем від роботи є період після припинення або скасування воєнного стану. Відповідно до статті 10 Закону України « Про відпустки» роботодавець може надати відпустку поза графіком, але не зобов'язаний це робити, він може видати розпорядження про відправлення працівника у відпустку, якщо працівник не хоче йти на відпочинок за графіком. За бажанням працівника роботодавець може надати йому відпустку без збереження заробітної плати на період воєнного стану. Роботодавець не може самовільно відправити працівника у відпустку без збереження заробітної плати, він може призупинити трудовий договір із працівником або запропонувати йому простій, якщо компанія або підприємство не зможе працювати під час воєнного стану.

Якщо працівник не залучається до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури, то слід мати на увазі, що згідно зі статтею 10 Закону України «Про відпустки» черговість надання відпусток визначається планами, які складаються власником або уповноваженим ним органом за погодженням з профспілковим представником чи іншим органом уповноваженим на представництво трудовим колективом і доводиться до відома всіх працівників. Точний термін надання щорічної відпустки в межах встановлених графіком, узгоджується між працівником і власником або уповноваженим ним органом, який повинен письмово повідомити працівника про дату початку відпустки не пізніше за два тижні до терміну, який зазначається в графіку.

Щорічна відпустка за бажанням працівника у зручний для нього час надається:

- 1) особам з інвалідністю,
- 2) особам, які не досягли 18 років,
- 3) жінкам перед відпусткою, з огляду на вагітність та пологи,
- 4) жінкам, які мають двох або більше дітей віком до 15 років,
- 5) одинокій матері (батьку), яка виховує дитину без батька (матері), опікуни або піклувальники та інші самотні особи, які виховують одну або більше дітей віком до 15 років, за відсутності батьків,
- 6) дружинам (чоловікам) військовослужбовців.

Також, можна додати, що правила компенсації відпустки під час воєнного стану не змінилися, але деяким працівниками зменшили розмір щорічної основної відпустки. Якщо працівник підлягає звільненню то роботодавець виплачує грошову компенсацію за всі невикористані дні щорічної відпустки, а також працівники, які мають дітей або повнолітню дитину – інваліда з дитинства підгрупи А І групи отримують додаткові відпустки. Якщо тривалість щорічної основної відпустки працівника становить 24 календарні дні, різниця у днях відпустки не втрачається, а може надаватись після припинення воєнного стану.

Під час воєнного стану норма статті 73 КЗпП, якою визначено перелік святкових і неробочих днів не застосовується, тому при визначенні тривалості щорічної відпустки та додаткової відпустки працівникам, які мають дітей або повнолітню дитину – інваліда з дитинства підгрупи А І групи не будуть враховуватись.

В свою чергу, в Україні набув чинності закон про надання військовослужбовцям відпусток під час воєнного стану. Відповідно до законодавчого акту №2822-ІХ «Про внесення змін до пункту 18 статті 10-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» під час дії воєнного стану військовим може надаватись частина щорічної основної відпустки, а також відпустка за сімейними обставинами та з інших поважних причин із збереженням грошового забезпечення. Тривалість кожної із зазначених відпусток не може перевищувати 10 календарних днів, не враховуючи часу, який потрібен для проїзду в межах України до зазначеного місця проведення відпустки і назад, але не більше двох діб в один кінець. Водночас частина щорічної основної відпустки може надаватись один раз на календарний рік за умови одночасної відсутності не більше 30% загальної чисельності військовослужбовців.

Отже, можна зробити висновок, що в період дії воєнного стану змін чимало, і можна помітити як законодавство змінюється щодня. Тому, право на відпустку під час воєнного стану мають усі працівники, і військовослужбовці також не є винятком. Будь-які відпустки, надані в цей складний період зберігають грошове та матеріальне забезпечення протягом усього періоду відпустки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс законів про працю України № 322-VIII від 10.12.71 ВВР, 1971.
2. Закон України « Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2352-IX від 01. 07. 2022.
3. Закон України « Про відпустки» № 505/96-ВР від 15.11.96.
4. Закон України « Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» № 2012-XII від 20.12.91.
5. Конституція України № 254к/96- ВР від 28.06.1996.

АНАЛІЗ ПОТЕНЦІЙНИХ РИЗИКІВ В БІЗНЕС-ПЛАНУВАННІ

Яценко Ю. В.

Науковий керівник – Самодай В. П., кандидат економічних наук

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

У сучасному світі бізнес-планування стає все більш важливим елементом управління бізнесом, основною метою якого є розробка стратегії досягнення бізнес-цілей і забезпечення оптимального використання ресурсів. Однак жоден бізнес-план не буде повним без аналізу потенційних ризиків. Як говорив видатний Мел Роббінс: «Ризики – це необхідна складова успіху. Нам потрібно навчитися не боятися їх, а ретельно аналізувати та управляти». [1]

Актуальність даної теми зараз є дуже високою. Аналіз потенційних ризиків став невідмінною частиною бізнес-планування в нинішніх умовах. З одного боку, бізнес-середовище постійно змінюється, що призводить до появи нових ризиків та загроз. З іншого боку, навіть стандартні ризики можуть мати серйозний вплив на бізнес, якщо їх не враховувати й не вживати необхідних заходів. Сучасні технології та інновації призводять до появи нових можливостей і ризиків, які також потребують аналізу та управління. Підприємства повинні бути готові до змін, які можуть призвести до бізнес-ризиків з величезними фінансовими втратами.

Аналіз ризиків є не тільки обов'язковою складовою бізнес-планування, але й необхідним інструментом прийняття рішень під час виконання проекту. Це дозволяє зменшити можливі наслідки ризиків та максимізувати вірогідність успішного завершення проекту. [2]

Останні дослідження в галузі управління ризиками зосереджені на інструментах і методах, які можуть допомогти ефективно ідентифікувати та управляти ризиками в бізнес-плануванні. Наприклад, методи SWOT-аналізу дозволяють оцінити сильні та слабкі сторони бізнесу, а також можливості та загрози, які можуть виникнути на ринку. Крім того, статистичні методи, такі як аналіз даних, кореляційний та регресійний аналіз, можуть бути використані для виявлення залежностей між різними змінними та прогнозування можливих ризиків.

Аналіз потенційних ризиків у бізнес-плані є складним і включає фінансові, економічні, соціальні та технічні аспекти. В останні роки багато вчених проводили дослідження на цю тему. Кейнс Хендрікс зробив значний внесок, зосереджуючись на тому, як ризик впливає на фінансову ефективність фірм. Він довів, що аналіз потенційних ризиків може сприяти підвищенню ефективності корпоративного фінансового менеджменту.

На сьогодні існує багато програм та інструментів, які можуть допомогти більш ефективно та швидко проводити аналіз ризиків у бізнес-плануванні. Наприклад, програми для створення SWOT-аналізів і PEST-аналізів, а також онлайн-інструменти оцінки ризиків. З розвитком електронної комерції та інтернет-технологій з'являються нові типи ризиків, такі як кібербезпека та захист даних. У зв'язку з цим, важливо враховувати такі фактори, як безпека та захист даних, при аналізі потенційних ризиків для компанії.

Нещодавнім прикладом, коли аналіз ризиків став ключовим компонентом бізнес-планування, є пандемія COVID-19, що розпочалася у 2020 році. Багато компаній виявилися не готовими до такої кризи і були змушені швидко розробляти стратегії для виживання і навіть процвітання, наприклад, переходити на віддалену роботу або змінювати свої бізнес-моделі. Компанії, які провели аналіз ризиків і розробили стратегію управління ризиками, мали більше шансів успішно пережити пандемію. Наприклад, деякі компанії заздалегідь вивчили питання віддаленої роботи й перетворили їх на конкурентну перевагу. Інші швидко переключилися на виробництво захисного одягу та медичного обладнання, необхідного для підготовки до пандемії. Цей приклад показує, як аналіз ризиків та готовність до управління ними можуть допомогти компанії успішно пережити кризу та зберегти свою репутацію та довіру клієнтів.

Попри те, що аналіз потенційних ризиків є невіддільною частиною бізнес-планування, багато компаній не розуміють його важливості й не займаються цим питанням. Таке відношення може призвести до негативних наслідків для бізнесу, таких як збитки, послаблення позицій на ринку та невдалі інвестиції.

Щоб бути успішним у сучасному бізнесі, потрібно знати, як ефективно аналізувати та управляти потенційними ризиками. Цього можна досягти, залучаючи до процесу аналізу ризиків різні зацікавлені сторони та розробляючи плани управління та запобігання ризикам.

Враховуючи все вищезгадане можна зробити висновок, що аналіз потенційних ризиків є важливою частиною бізнес-планування, що дозволяє компаніям уникнути можливих негативних наслідків у майбутньому. У процесі аналізу ризиків важливо не лише брати до уваги сучасні тенденції та інновації, але й розглядати можливі ризики з різних точок зору. Важливо також регулярно проводити аналіз ризиків і розробляти плани управління та запобігання ризикам. З цих позицій компанії можуть зменшити ризики та успішно реалізовувати свої бізнес-стратегії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Robbins, M. (2017). The 5 Second Rule. Savio Republic. – Режим доступу: <http://www.melrobbins.com/5secondrule>. (дата звернення 10.03.2023 р.)
2. Рендалл, Р., та Вільямс, К. (2015). Управління ризиками проекту: Професійна підготовка до сертифікації PMI-RMP. Київ: Наш Формат. – 247

ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ящук О. С.

*Науковий керівник – Литвин А. Ф., кандидат педагогічних наук, доцент
Університет Григорія Сковороди в Переяславі*

Охорона праці є важливим компонентом забезпечення якості трудового життя персоналу будь-яких організацій, в тому числі й закладів вищої освіти. Існує думка, що саме сфера освіти не є небезпечною настільки, щоб приділяти підвищену увагу питанням безпеки. Проте навчальний процес також супроводжується появою небезпечних та шкідливих факторів. Це і небезпечні (у тому числі отруйні) речовини, з якими студенти мають справу у кабінетах хімії, це різні інструменти, включаючи верстатне та зварювальне обладнання, вивчення яких входить до навчальних програм, це і спортивний інструментарій, що використовується на заняттях з фізичної культури, це й електрика, яка є в будь-якому кабінеті. Треба розуміти також, що властива молоді рухливість та допитливість, а також їх слабка поінформованість (особливо на перших курсах) у питаннях безпеки – це ще одна можлива причина травматизму серед студентів.

Тому, створення прийнятних умов для охорони та підтримки здоров'я студентів та викладачів належить до відповідальності закладу вищої освіти. Створення нормальних умов праці полягає у забезпеченні сприятливої атмосфери на робочому місці, усуненні важких фізичних робіт, небезпечних та шкідливих факторів, зниження монотонності праці, нервової напруженості персоналу тощо. Поліпшення умов праці сприяє збереженню та зміцненню здоров'я як викладачів ЗВО, так і здобувачів, зростанню задоволеності працею, трудової та суспільної активності, поліпшенню психологічного клімату в колективі.

Аналіз наукової літератури показав, що багато науковців досліджували цю тему, особливу увагу даній проблематиці присвятили свої роботи такі науковці як: О. Євтушенко, А. Сірик, Н. Петренко, О. Євтушенко О. Кружилко, В. Майстренко, О. Полукаров, Г. Демчук та багато ін.

Проте, були виявлені прогалини знань, що існують у даній темі. А саме, не приділяється належної уваги проблематиці контролю за ефективністю функціонування системи управління охороною праці саме у закладах вищої освіти, також не знайшли належного місця у наукових працях, питання, пов'язані з пошуками шляхів удосконалення системи управління охороною праці у закладах вищої освіти.

Діяльність з управління охороною праці в системі освіти спрямована на:

- забезпечення виконання вимог законодавчих, нормативних правових актів щодо створення здорових та безпечних умов праці та освітнього процесу;
- організацію та проведення профілактичної роботи щодо попередження травматизму, професійної та виробничо-обумовленої захворюваності серед працівників;
- запобігання нещасним випадкам зі студентами під час проведення освітнього процесу;
- дотримання вимог нормативних документів щодо радіаційної та пожежної безпеки, захисту навколишнього середовища та дій у надзвичайних ситуаціях;

– забезпечення безпеки експлуатації навчальних та побутових будівель та споруд, що використовуються в освітньому процесі, обладнання, приладів та технічних засобів навчання;

– охорону та зміцнення здоров'я персоналу, студентів, організацію їх лікувально-профілактичного обслуговування, створення оптимального поєднання режимів праці, навчання, організованого відпочинку;

створення та вдосконалення безперервної системи освіти в галузі забезпечення безпеки життєдіяльності, систему перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів [1, с. 165].

Контроль за станом охорони праці є найбільш відповідальною та трудомісткою функцією процесу управління, від якої залежить система управління охороною праці підприємства в цілому. Оперативно виявити можливі відхилення від норм безпеки праці, перевірити виконання запланованих заходів та управлінських рішень можливо лише на підставі регулярного та об'єктивного контролю на підприємстві.

Контроль має здійснюватися керівниками всіх рівнів управління виробництвом. При створенні безпечних умов праці на підприємстві значну роль також відіграє громадський контроль, що провадиться громадськими інспекторами (представниками профспілок) або уповноваженими особами з питань охорони праці (у разі відсутності профспілки).

Згідно з вимогами статті 13 Закону України «Про охорону праці» керівник закладу (ректор) зобов'язаний створити на робочому місці в кожному структурному підрозділі умови праці відповідно до нормативно-правових актів, а також забезпечити дотримання вимог законодавства щодо прав працівників у галузі охорони праці [8].

З цією метою адміністрація університету забезпечує функціонування системи управління охороною праці, а саме:

– створює відповідні служби і призначає посадових осіб, які забезпечують вирішення конкретних питань охорони праці, затверджує інструкції про їх обов'язки, права та відповідальність за виконання покладених на них функцій, а також контролює їх дотримання;

– розробляє за участю сторін колективного договору і реалізує комплексні заходи для досягнення встановлених нормативів та підвищення існуючого рівня охорони праці;

– забезпечує виконання необхідних профілактичних заходів відповідно до обставин, що змінюються;

– впроваджує прогресивні технології, досягнення науки і техніки, засоби механізації та автоматизації виробництва, вимоги ергономіки, позитивний досвід з охорони праці тощо;

– забезпечує належне утримання будівель і споруд, виробничого обладнання та устаткування, моніторинг їх технічного стану;

– забезпечує усунення причин, що призводять до нещасних випадків, професійних захворювань, та здійснення профілактичних заходів, визначених комісіями за підсумками розслідування цих причин;

– організовує проведення аудиту охорони праці, лабораторних досліджень умов праці, оцінку технічного стану виробничого обладнання та устаткування, атестацій робочих місць на відповідність нормативно-правовим актам з охорони праці в порядку і терміни, що визначаються законодавством, за їх підсумками

вживає заходи до усунення небезпечних і шкідливих для здоров'я виробничих факторів;

– розробляє і затверджує положення, інструкції, інші акти з охорони праці та безпеки життєдіяльності, що діють у межах закладу (далі-акти закладу) та встановлюють правила виконання робіт і поведінки працівників на території закладу, в навчальних приміщеннях, на будівельних майданчиках, робочих місцях відповідно до нормативно-правових актів з охорони праці, забезпечує безоплатно працівників нормативно-правовими актами та актами закладу з охорони праці;

– здійснює контроль за додержанням працівником технологічних процесів, правил поведінки з механізмами, устаткуванням та іншими засобами виробництва, використанням засобів колективного та індивідуального захисту, виконанням робіт відповідно до вимог з охорони праці;

– вживає термінових заходів для допомоги потерпілим, залучає за необхідності професійні аварійно-рятувальні формування у разі виникнення на підприємстві аварій та нещасних випадків [6, с. 89-90].

Покладаючись лише на технічні та організаційні заходи, повністю усунути небезпеку в процесі роботи практично неможливо, Безпека здоров'я людини часто визначається лише її поведінкою. Тому за причину попередження травматизму в основному несе відповідальність керівник, оскільки він відповідає за підбір персоналу для виконання небезпечних видів робіт, навчання, інструктаж і виховання культури охорони праці та безпеки життєдіяльності всього персоналу.

Безпека особового складу безпосередньо залежить від керівника, правильності прийняття ним рішень, вирішального напряму, спрямованості чисельності та видів сил і засобів, уміння швидко приймати чітке рішення в надзвичайних ситуаціях. Безсумнівно, що безпека праці залежить від рятувальника, його підготовки та сумлінного виконання завдання. Тому безпрецедентно треба керувати в цій системі науково.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Березуцький В.В. Управління охороною праці: навчальний посібник для студентів спеціальності – «Цивільна безпека», освітньої програми «Охорона праці». Харків: ФОП Панов А.М., 2021. 412 с.

2. Організація управління та нагляду за охороною і безпекою праці в Україні. URL: [HTTPS://ARM.NAIAU.KIEV.UA/BOOKS/OCCUPATIONAL_H_S/INFO/LEC3.HTML](https://arm.naiu.kiev.ua/books/occupational_h_s/info/lec3.html) (дата звернення: 20.02.2023).

**Секція 4. Актуальні проблеми філологічних наук.
Соціальні комунікації: теоретичні та практичні аспекти**

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПСИХОЛОГА

Барміна С. О.

*Науковий керівник – Кришталь А. О., кандидат педагогічних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Спілкування є невід'ємною частиною роботи психолога, необхідною для ефективної професійної діяльності. Психологу важливо мати високий рівень мовленнєвої компетенції, що охоплює культуру мовлення та комунікативні вміння для успішної взаємодії з клієнтом у процесі здійснення професійної комунікації. Саме тому проблемою формування професійної комунікативної компетенції психолога є актуальною.

Метою дослідження є визначення особливостей професійної комунікації психолога.

Професійне мовлення психолога – це одна з головних частин професійної компетентності практичного психолога, яка охоплює такі структурні компоненти: мовленнєві знання, знання характеристик професійно-оптимального висловлювання, культура мовлення, мовленнєві вміння та навички які пов'язані з перцептивно-рефлексивними і комунікативними здібностями, активним слуханням, а функціонування яких відбувається на трьох рівнях: пізнавальному, поведінковому та емоційному [1]. Сутність професійної комунікації проявляється через сукупність усіх соціальних відношень, у яких воно існує. В його основі знаходиться розвиток суспільних за своєю природою відношень психолога до соціума.

Згідно з дослідженнями різних науковців, можна виокремити структуру професійної комунікації психологів. До основних компонентів професійної комунікації психологів зараховують: стиль мовлення, мовленнєвий інтелект, креативність та творчість мовлення, правильну мотивацію мовлення, композицію мовлення [2]. Зазначені складники сприяють успішному розвитку професійного мовлення психолога.

У своєму дослідженні О. Митник [3] акцентує на характеристиках продуктивного спілкування: спонукання до обміну духовними цінностями й збагачення на цій основі значущих мотивів діяльності; діалогічний характер взаємодії між клієнтом і психологом; спрямованість на відкриття нового і здатність до глибокого осмислення досвіду свого й партнера; якісно нові соціальні та особистісні утворення (більш вдосконалені форми того ж спілкування, гуманізовані умови спільної діяльності, вищий рівень соціального і морального розвитку особистості); перехід таких якостей, як доброзичливість, чуйність, колективізм, бажання узгоджувати свої інтереси із спільною метою і завданнями із зовнішнього плану у внутрішній, а потім із внутрішнього у зовнішній розгортанням творчості.

Основними аспектами культури професійної комунікації психолога є:

- неприпустимість використання суржикових конструкцій, сплутування паронімів, використання слів-паразитів, тавтологічних словосполучень, ненормативних слів та жаргонізмів;
- дотримання норм вимови і наголошування (орфоепічний та акцентологічний рівень), що забезпечить виразну дикцію оратора;
- вживання правил утворення і поєднання граматичних форм слів;
- усвідомлення помилковості уживання суржикових прийменникових конструкцій;
- розуміння закономірностей побудови словосполучень і речень.

Мовознавці визначають критерії культури мовлення, дотримання яких є важливою умовою для формування високого рівня комунікативної компетентності психолога:

- правильність мовлення – дотримання норм сучасної української літературної мови на всіх рівнях підвищує професійний рівень фахівця будь-якої спеціальності;
- точність мовлення – слова мають відповідати їхнім значенням в мові, точність розглядають у вираженні через слово думки та відображенні дійсності;
- логічність і послідовність – мовлення психолога повинно бути продумане, виважене та структурно впорядковане;
- чистота мовлення – недопускання у професійному мовленні психолога елементів не властивих літературній мові (просторічні слова, жаргонізми, вульгаризми, штампи в мовленні та інші);
- лексичне багатство й різноманітність – лише робота над збільшенням словникового складу (найдієвішим для розвитку професійного мовлення, безсумнівно, є вивчення спеціалізованої наукової літератури) забезпечить
- багатство мовлення, що є запорукою ефективного гармонійного спілкування;
- доцільність мовлення – висловлювання має відповідати меті, умовам спілкування та враховувати особливості співрозмовників чи аудиторії, а для психолога його клієнтів;
- впливовість мовлення – здатність розбудити розум і почуття, спонукати слухача прислухатися та прийняти погляди фахівця;
- простота (природність) мовлення – сприймається слухачами швидше;
- ясність, доступність мовлення – забезпечує розуміння сказаного, тому навіть у професійній діяльності не потрібно перенасичувати мовлення професійними термінами чи запозиченими словами, адже психолог спілкується перш за все з особистістю;
- стислість – уміння говорити суттєво, доносити основну думку [4].

За допомогою професійної комунікації психолог здатен ґрунтовно та успішно визначити психологічну проблему і допомогти своєму клієнту, так як індивідуальна форма роботи психолога з клієнтом (психоконсультація, психотерапія, психокорекція, психодіагностика, профосвіта, психопрофілактика) здійснюється засобами різних видів мовленнєвого спілкування. У практичній роботі психолога його професійно-мовленнєві дії – це публічний дискурс, або психопрофілактичний, психотерапевтичний, психоконсультативний вплив.

Щодо умов формування мовленнєво-професійного психолога, то це можуть бути й антропологічні якості людини, зумовлені генотипом, як природні засоби реалізації мовленнєво-особистісної поведінки і мовленнєво-особистісних

цінностей, що впливають на вибір способу і форми прояву мовленнєвої особистості, її мовленнєвої поведінки, і прижиттєво набуті якості людини. Будь-яка комунікативно-мовленнєва якість, наприклад уміння вести професійний діалог, переконувати клієнта, будувати публічний дискурс, знання кількох мов може виступати (або не виступати) умовою розвитку мовленнєвої особистості. Не будучи мовленнєво особистісним утворенням ця якість використовується, як засіб поведінки і діяльності, що знаходиться під контролем цієї особистості. Такі умови ставлять перед психологом завдання вибору лінії своєї мовленнєвої поведінки і мовленнєво особистісного розвитку [5].

Таким чином, можемо зробити висновок, що професійна комунікація є важливим елементом роботи психолога. Основними аспектами культури мовлення є уміння використовувати її в умовах професійного спілкування, розвинуті комунікативні якості мовлення, що є основою професійного мовлення психолога. Високий рівень мовлення психолога визначається певними мовними нормами – правилами вимови, наголошування, словозміни, слововживання, орфографічними правилами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Каменева Т. В. Мовленнєва майстерність та техніка мовлення психолога. *Вісник психології і соціальної педагогіки*. 2010. Вип. 2. – URL : <https://www.psyh.kiev.ua/>
2. Каменева Т. В. Дослідження професійного мовлення психолога. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2013. Вип. 12. – URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3115/Kameneva.pdf?sequence=1>
3. Савенкова Л. О. Професійне спілкування майбутніх викладачів як об'єкт психолого-педагогічного управління : монографія. Київ : КНЕУ, 2005. 212 с.
4. Мацько Л. І., Мацько О.М. Риторика : навч. посіб. Київ, 2003. 311 с.
5. Калмиков Г.В. Мовленнєва особистість психолога. *Психолінгвістика*. 2015. Вип. 18(1). С. 38–49.

ТЕОРЕТИКО-ПОНЯТТЄВА ПРИРОДА ДЕФІНІЦІЇ «СЛЕНГ»

*Бортун К.О., кандидат філологічних наук
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»*

Одним із найважливіших складників молодіжної субмови є сленг як певне соціально-діяльнісне відгалуження у молодіжному середовищі. Сленг часто використовують у власному лексиконі для свого мовного світу, у якому домінують номінації на позначення дисциплін, предметів, реалій і понять, навчання, різних людських рис тощо.

Враховуючи те, що сленг використовують на позначення досліджень субстандартної лексики, чим і пояснюємо розуміння відомою зручністю терміну «сленг», який дозволяє поєднати в межах єдиної категорії одиниці, що відповідають певному набору ознак (знижена тональність, емоційно-експресивна забарвленість, протиставлення літературній мові, обмеженість лексико-семантичним рівнем) [1, с. 167–168].

Сленг неодноразово ставав об'єктом вивчення та багатьох наукових студій науковців, з-поміж яких В. Балабін, В. Вілюман, І. Гальперін, Г. Іванова, О.

Клименко, М. Маковський, Г. Менкен, Е. Партрідж, У. Потятиник, Л. Ставицька тощо.

Маємо наголосити, що незрозумілість чи малозрозумілість окремих слів та словосполучень сленгу може бути обумовлена тим, що вони позначають певні маловідомі у широкому вжитку лексеми, наприклад, специфічні поняття тієї чи іншої професії, спеціальності чи пов'язані з певними локальними обставинами. Саме тому вузько вживану частину сленгу зараховують до жаргонних одиниць, розуміючи під жаргоном насамперед незрозумілу мову певної вузької області діяльності [7, с. 228].

Сленг є зрозумілим пересічним мовцям, є надбанням відкритих соціально-професійних груп, характеризується стилістичною зниженістю, пейоративністю й не виконує функції утаємниченості, умовності, відмежування [4, с. 140]. Лексика жаргону поповнюється за допомогою запозичень із інших мов і діалектів, різних способів словотворення (компресії, семантичної деривації)» [8 с. 152].

Розглянувши подані терміни, варто зазначити, що вони між собою подібні, але одночасно і розрізняються певними особливостями. Жаргон і сленг – особлива лексика, яка поширена і зрозуміла у певних соціальних групах, які об'єднані спільними інтересами, захопленнями, професією, віком, ситуацією.

Кожний національний сленг посідає свою мовну нішу зі своїми семантико-функційними характеристиками [10, с. 15]. Згідно з англійською лексикологічною традицією, як уже зазначалося, у поняття сленг включаються професійні діалекти, групові (корпоративні) жаргони, а також жаргони (арго) декласованих елементів суспільства [11, с. 380–386].

О. Т. Ліпатов вважає, що і сьогодні між жаргоном і сленгом не існує будь-яких принципових різниць [5, с. 241]. Водночас Л. О. Ставицька зазначає, що термін сленг за частотністю вживання значно перевищує термін жаргон [7, с. 45].

Отже, на сьогодні й досі в лінгвістичній літературі не проведено чіткої межі між термінами сленг та жаргон. Нами унаочнено основні спільні та відмінні погляди дослідників на природу цих термінів (див. табл.1).

Таблиця 1

Особливості розрізнення природи сленгу та жаргону

Спільні риси сленгу та жаргону
<ul style="list-style-type: none">• нестандартний характер;• положення нижче літературної мови;• експресивна забарвленість значної кількості сленгізмів
Відмінні риси сленгу від жаргону
<ul style="list-style-type: none">• емоційно-експресивна лексика;• фамільярна емоційна забарвленість слів, різноманітність емоційних відтінків;• сленгові терміни зазвичай є синонімами стандартних термінів;• сленг підкреслює відношення до соціальної групи без літературної мови;• незамкнута система сленгу щодо інших загальних сфер;• належить переважно молоді.

[За джерелами: 1, 3, 5, 10, 11, 12]

Отже, підсумовуючи, наголосимо, що ці два поняття варто розрізняти за ступенем відкритості у системі мови, тобто: сленгові властивий більш відкритий

лексичний пласт, жаргон водночас є напіввідкритою системаю мови. Під визначенням «відкритості» ми розуміємо, рівень доступності та розуміння окреслених елементів носіями мови.

Сленг зокрема його історія розвитку, особливості дефініції, обґрунтування причин використання термінів *сленг / жаргон* у філологічній практиці, територіальна диференціація і досі є актуальним предметом для вивчення.

Студіювання науковою літературою зі сленгу дає нам можливість виокремити його найяскравіші риси: нестандартний характер, різноманітність, відкритість, недовговічність і, водночас живучість, експресивність, емоційність, оцінний характер, образність, багатозначність тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Балабін В. В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу. Київ : Логос, 2002. 315 с.
2. Бортун К.О. Особливості реалізації словотвірних процесів студентського сленгу на позначення предметів гардеробу (одягу, взуття й аксесуарів). *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 26. Т.1. 2022. С. 27-32. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.26.1.4>
3. Вусик Г. Л. Типологія станів мовної ситуації в Центрально-Східній Україні в першій половині ХХ століття: монографія. Донецьк : ТОВ Юго-Восток, ЛТД, 2007. 204 с.
4. Грабовий П. М. Український молодіжний сленг: сучасна картина світу. Київ: Жовтий, 2010. 220 с.
5. Мартос С.А. Молодіжний сленг як складова мови міста. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія : Філологія*. Харків, 2004. Вип. 42. С. 240–243.
6. Мельник Я.Г., Яценко О.Б. Експресивність у молодіжному сленгу як спосіб вираження ставлення до навколишньої дійсності. *Наукові праці*. Т. 119. Вип. 106. С. 42 – 43.
7. Науменко Л. М. Молодіжний сленг – реалії сьогодення. *Наукові праці ... університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2013. Вип. 34. С. 227–230.
8. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. Київ : Критика, 2005. 464 с.
9. Ставицька Л. Про взаємодію жаргону і сленгу. *Українська мова та література*. 2000. № 15. С. 7–8.
10. Spears R.A. Slang and euphemism. New York: Jonathan David Publishers, Inc. Middle Village, 1981. xxviii, 448 p.
11. Wentworth H., Flexner S. B. Dictionary of American Slang. New York: Thomas Y. Crowell Publishers, 1975. XVIII, 766 p.
12. Hotten J.C. The slang dictionary. East Ardsley, Wakefield, Yorkshire, England: Republished by EP Publishing, Ltd., 1972. 382 p.

ОСОБЛИВОСТІ ТА ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЮРИДИЧНОЇ МОВИ

Брус В.

Науковий керівник – Котляр Д.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Питання про юридичну мову тісно пов'язане – хоч і опосередковано, достатньо складним чином – з питанням про розуміння права та його сутність [1].

Юридична мова як єдине ціле володіє рядом надзвичайно важливих і цінних якостей. Насамперед вона характеризується точністю, ясністю, використанням слів і термінів в строго певному сенсі [2].

Юридичній мові властива простота і надійність граматичних конструкцій, що виключають двозначність. Ця властивість пов'язана з тим, що правова норма за своєю природою – припис. Цілком очевидно, що команда, якщо вона виражена неточною і двозначною мовою, не буде зрозуміла і виконана так, як цього хоче законодавець.

Одне з важливих якостей юридичної мови – її емоційна нейтральність. Навіть самі неординарні з моральної точки зору події і факти юрист повинен описати в нейтральних виразах, не надаючи емоційного тиску і не розкриваючи своєї юридичної оцінки.

У взаємозв'язку і взаємодії категорії юридичної мови описують певну область реальності, і в цьому сенсі їм властива системність. Необхідно цінувати і підтримувати системність юридичної мови, дбайливо зберігаючи сформовану систему понять і оберігаючи мову від поспішних невиправданих новацій, що руйнують якість системності [2].

Вдивляючись в історичну ретроспективу, не можна не відзначити, що багатовікова практика створення, тлумачення і застосування юридичних норм призвела до формування юридичної мови – особливого мовного стилю, в максимальному ступені відповідає завданню нормативного регулювання людської поведінки. У свідомості професійних юристів, присутнє виразне розуміння тієї обставини, що правовий мова – не лише інструмент їх повсякденній діяльності, але і величезна культурна цінність, що вимагає дбайливого ставлення та захисту [2].

Безумовно, що для активного функціонування нормативного мови, необхідна наявність особливого стилю, що знаходиться в межах єдиної лексичної системи і відрізняється наявністю професійного термінологічного фонду. Таким є особливий стиль викладу законодавчих норм, стиль законодавчої мови, що характеризується цілісністю, логічною завершеністю, директивністю і офіційністю.

Текст закону не може бути незавершеним, залишає можливість зацікавленій особі для довільного розширювального, обмежувального або виправного тлумачення. У законодавчому тексті обов'язково повинні бути присутніми вольові, владні формулювання, що володіють офіційним характером.

Мовні способи вираження регульовальної функції права виявляються специфічними у цій галузі спілкування, визначаючи найважливіші стильові її риси.

Оскільки у правових відносинах все регламентовано, а спілкування здійснюється за певними стандартами, які полегшують це спілкування, оскільки

речовий стандарт, шаблон виявляються тут неминучими і навіть доцільними і виправданими [1].

Юридична мова має свої специфічні риси, традиції, правила, особливості логіки та функцій. Вони складаються під впливом юридичної сфери застосування як такої. Право, правова доктрина та практика значно впливають на мову, що використовується у правовій системі. Зокрема, істотний вплив на юридичну мову здійснює висока абстрактність права, офіційність, обов'язковість [2].

З іншого боку, мова права несе відбиток особливостей правових традицій окремої правової системи. Усталені риси юридичної мови є одним з критеріїв розмежування правових сімей сучасності.

Мова права має такі характерні ознаки: точність, чіткість, визначеність; ясність та зрозумілість; розумна стислість, інформаційна насиченість; конкретність; інформативно-зобов'язальний характер; системність; логічність; об'єктивність; нейтральність; сталість; нормативність мовних засобів тощо [2].

Мова права характеризується такими ознаками: офіційність; повнота; раціональна стислість; вмотивованість; однозначність; достовірність; зобов'язально – інформативний характер; зрозумілість, точність і визначеність; системність; логічність; об'єктивність; нейтральність; стандартизованість; сталість; нормативність мовних засобів, тощо.

Мова в діяльності юриста виступає як носій інформації і як спосіб впливу. Вплив завдяки мови може бути різних типів: вплив людини на людину, людини на групу осіб, людини на аудиторію і ін. Мовну діяльність юриста можна класифікувати як мова усну та письмову, внутрішню і зовнішню, діалогічну і монологічну, буденну і професійну, підготовлену і непідготовлену.

Мова права має такі функції:

- номінативна (ознайомлення з правовими реаліями і поняттями);
- гносеологічна (спосіб суспільно-правового розвитку та передавання юридичного досвіду);
- аксіологічна (надання правової та морально-етичної оцінки);
- комунікативна (можливість правового спілкування);
- культуроносна (вдосконалення та передавання спадщини правового знання та правової культури);
- естетична (лінгвістична довершеність юридичного тексту як еталон для усіх правових документів)[3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Особливості юридичної мови. Важливість мови юриста для професійної діяльності [Електронний ресурс] // М.І. Козюбра та інші. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://sci-book.com/derjavi-prava-teoriya/osoblivosti-yuridichnoji-movi-vajlivist-movi-46418.html>.

2. Мова права. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мова_права

3. Мова права // Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / О. В. Петришин (відп. ред.) та ін.. — 2017. — Т. 3 : Загальна теорія права. — С. 301. — ISBN 978-966-937-233-8.

ІНФОРМАЦІЙНА ЕРГОНОМІКА В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Бутенко К. О.

*Науковий керівник – Ненько Ю. П., доктор педагогічних наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Сучасна інтелектуальна праця характеризується значним обсягом цифрової комунікації та постійним зв'язком, що може мати різні наслідки для благополуччя особистості у професійному середовищі. Під комунікацією розуміємо діяльність, пов'язану з обміном інформацією, який передбачає спілкування «один з одним» або «один із багатьма» [1].

Термін «цифрове комунікаційне середовище» стосується інструментів і способів комунікації. До інструментів відносимо засоби зв'язку, наприклад месенджери для обміну миттєвими повідомленнями (Viber, Whatsup, Telegram тощо), електронну пошту, соціальні мережі та віртуальні дошки оголошень. Серед способів комунікації розмежуємо: просторове та синхронне. Комунікація може бути локальною та синхронною, локальною та асинхронною або просторово розосередженою та асинхронною. Ці режими та інструменти можуть мати різні наслідки для благополуччя працівників.

Цифрові інструменти можуть забезпечити гнучкість і автономію працівника, але також призводять до підвищення вимог до професійним знань, вмінь та навичок й нечітких меж між роботою та особистим життям поза робочим часом.

Більша частина робочого дня може бути проведена в асинхронному спілкуванні, що спричиняє фрагментацію завдань. Сучасні дослідження свідчать, що навіть під час асинхронної комунікації часто існує нормативний тиск, що спонукає до миттєвої реакції працівника, негайно реагувати, та може виявлятися, наприклад, у повторюваних діях спілкування або в надсиланні копії повідомлення іншим людям, щоб змусити одержувача швидко відповісти. Цей вид телепресу спроможний викликати стрес і призвести до виснаження, проблеми зі сном і прогули, погіршення стану здоров'я.

Асинхронна комунікація та телетиск також часто нівелюють межі робочого та вільного часу працівника. Щоб вирішити робочі питання, співробітники часто перевіряють електронну пошту вдома. Така поведінка негативно впливає на відновлення та може спричинити конфлікт між роботою та особистим життям. Крім того, значна кількість і низька якість електронних повідомлень викликають емоційне виснаження, особливо якщо на робочому місці чиниться нормативний тиск.

Ми припускаємо, що цифрову комунікацію можна розглядати як вимогу для професійної діяльності та як ресурс. Ресурси професійної діяльності – це ті аспекти, які мотивують, надихають і допомагають у досягненні цілей, тоді як вимоги – це аспекти, які вимагають додаткових зусиль і зусиль.

Інакше кажучи, ресурси пов'язані з благополуччям на роботі, наприклад, залученість до роботи, яка є активним, позитивним, пов'язаним із роботою станом, що характеризується енергійністю, самовідданістю та залученістю. Тоді як вимоги асоціюються з поганим самопочуттям, таким як стрес на роботі та вигорання. Водночас, акцентуємо, що не всі вимоги пов'язані з поганим самопочуттям, і тому важливо розрізняти вимоги, що спонукають до професійного саморозвитку, і вимоги, що заважають професійній діяльності. Як

правило, вимоги, що заважають, сприймаються як негативні та стресові, а отже, є більш загрозливими для благополуччя.

Точніше кажучи, коли цифровий зв'язок слугує робочим ресурсом, він може, наприклад, підтримувати ефективно передавання інформації та зв'язок між працівниками, полегшувати взаємодію між працівниками та забезпечувати гнучкість робочих процесів.

Цифрова комунікація може стати вимогою, якщо вона вимагає додаткових зусиль, створює тиск і заважає робочому процесу. Крім того, постійний потік електронних повідомлень може збільшити навантаження на співробітників і призвести до втрати контролю над роботою.

Асинхронна комунікація часто сприяє виникненню багатозадачності, перериває налагоджений робочий процес та може викликати стрес. Багатозадачність передбачає не лише перемикання між завданнями, але й перемикання між каналами зв'язку та партнерами по спілкуванню.

Ми припускаємо, що цифрові комунікації, коли вони сприймаються як перешкоджаючі професійній діяльності вимоги, можуть бути пов'язані з техностресом. Технострес – це особливий тип робочого стресу з такими симптомами, як високий рівень тривожності, втома, скептицизм та неефективність, зумовлений надмірним використанням технологій.

Інформаційна ергономіка – це нова галузь ергономіки, яка зосереджується на управлінні робочим навантаженням і поведженні з технічними навантаженнями в інформаційно-інтенсивних завданнях. Таким чином, інформаційну ергономіку можна розглядати як підхід до підтримки продуктивності та добробуту працівників у робочих середовищах із надмірним потоком інформації.

Концепція інформаційної ергономіки виникла в 1960-х роках у промисловій інженерії та логістиці. Кілька досліджень відтоді повідомляли про переваги інформаційного середовища, адаптованого до особи, а не навпаки [1; 2].

Інформаційна ергономіка – явище багатогранне. Технологічні питання інформаційної ергономіки розглядають взаємодію з різними цифровими інструментами, системами та інформаційними та комунікаційними каналами. Звичаї, звички та індивідуальні навички впливають на те, як людина позиціонує себе в цифровому середовищі та як цифрове середовище впливає на ефективність роботи.

Більш того, роль технології в цьому контексті є домінуючою, оскільки технологія визначає рамки та функціональні межі. Проблеми інформаційної ергономіки, пов'язані з інфраструктурою, вважають соціально-технологічну систему певною мірою керованою за допомогою програм та інструкцій. Інфраструктура складається з фізичного та цифрового середовища, апаратного та програмного забезпечення, а також намірів щодо цільового використання цих активів [3].

Інфраструктура впливає на ергономіку безпосередньо як технологічне обмеження та через соціальні фактори. Соціальні чинники інформаційної ергономіки мають побічний ефект, оскільки вони є продуктами взаємодії між людьми в цифровому середовищі. Соціальні фактори можна розглядати як соціально сконструйовані конвенції та набори явних і неявних контрактів. Соціальні фактори та інфраструктура тісно пов'язані між собою, але їх слід розрізняти. Окремі чинники інформаційної ергономіки є найбільш незрозумілими елементами, до того ж мінливими. (Мікро)дії та рішення людей під час їхньої активності залежать від характеру завдання та робочого середовища. Оскільки

інформаційна робота передбачає здебільшого управління та аналіз інформації, найважливішим фактором є цифрове робоче середовище [4].

Виходячи з наведеного вище, інформаційна ергономіка стосується того, як користувач взаємодіє з цифровим середовищем і як цифрове середовище на нього впливає. Навички та звички є вирішальними факторами досвіду користувача; таким чином, проблеми з користувальницьким досвідом пояснюють функціональність пристрою людина-комп'ютер. Оскільки інформаційна робота передбачає збір, аналіз і поширення інформації та знань, цифрове робоче середовище також є інструментом для співпраці та спілкування. Комунікація є важливим інформаційним ергономічним фактором у цифровому робочому середовищі. Проблеми, пов'язані з комунікацією, помітні на організаційному рівні, тобто технологічному, інфраструктурному, соціальному та індивідуальному. Однак спілкування також впливає на досвід користувача, соціальну динаміку, умовності та звички. Кілька робочих завдань пов'язані із спілкуванням, тому інформаційна ергономіка є відповідним об'єктивом

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Barber L. K., Santuzzi A. M. Please respond ASAP: workplace telepressure and employee recovery. *Journal of Occupational Health Psychology*, 20(2), 2015. Pp. 172–189.
2. Franssila H., Okkonen J., Savolainen R. Developing measures for information ergonomics in knowledge work. *Ergonomics*, 59(3), 2016. Pp. 435–448.
3. Kyrian T., Nikolaesku I., Stepanova N., Nenko Y. Relationship between professional burnout of teachers of higher education institutions of Ukraine and their organizational, professional and socio-demographic characteristics. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. Vol. 12(4), 2020. Pp. 268-288.
4. Ненько Ю. П. Professional self-development of a teacher: world tendencies. *Educational space of Ukraine*. Вип. 14, 2018. С. 96–101.

ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Ващенко Д.

Науковий керівник – Котляр Д.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Розширення міжнародної діяльності України вимагає лінгвістичних засад для ефективної міжмовної комунікації. Під час активного розвитку торгово-економічного і бізнесового співробітництва зростає кількість міжнародних угод, учасники яких належать до різних юрисдикцій і можливо безліч міжнародних проектів, окремі складові яких можуть регулюватися правом різних країн, юридичний переклад стає все більш актуальним [1].

Юридичний переклад – різновид перекладу текстів, що мають відношення до сфери права і призначені для передачі юридичної інформації. Також часто під цим терміном розуміють будь-який текст, перекладений і завершений юридичним способом [2].

Переклад є спеціалізованою сферою перекладацької діяльності, де документи характеризуються лаконічністю, точністю і чіткістю викладу, щоб попередити обман, тому доповнення, опущення, зміни в тексті, помилки в тексті перекладу можуть стати причиною великих матеріальних втрат [1].

Найпоширенішими різновидами юридичного перекладу є: переклад нормативно-правових актів законодавства, в тому числі законів, їх проектів та підзаконних нормативно-правових актів; переклад цивільно-правових договорів; переклад установчих документів та інших документів суб'єктів господарювання; переклад апостилів і нотаріальних документів [3].

Окрім того, для якісного перекладу фахівцю-перекладачу необхідно мати знання щодо політичних, соціально-побутових та культурних особливостей країн походження та перекладу текстів. Часто перекладач має володіти лінгвістичною властивістю для знаходження в мові перекладу синонімів та еквівалентів юридичних понять оригінального тексту [4].

Основною проблематикою перекладання юридичних текстів є відсутність точного, тотожного перекладу термінів з мови оригіналу мовою перекладу. Цей фактор ускладнює використання іншомовного юридичного документа для перекладу. Окрім цього, особливістю перекладу юридичних текстів є неоднакова близькість до перекладу, що робить повноту перекладу більшою чи меншою, що змушує фахівця знаходити певні компроміси для вирішення цього питання.

До особливостей перекладу юридичних текстів також належить велика кількість стійких словосполучень та слів в іноземній мові, які не мають тотожних аналогів у мові перекладу. Для цього перекладачеві потрібно не лише володіти цими знаннями, а й вміти доцільно їх використовувати.

Переклад юридичних текстів є одним із найскладніших, оскільки для перекладу, як з української мови іноземною, так і навпаки, необхідні не лише навички володіння лексикою країн перекладу, а й знання особливостей використання юридичною термінологією [2].

На мій погляд, юридичний переклад є одним із найбільш найважливіших та затребуваних видів перекладу. Саме з цієї причини виникає великий попит на перекладачів у вищезазначеній сфері. Перекладознавство юридичного тексту – порівняно нова, ще не розвинена наука, а саме з цієї причини особливість юридичного перекладу мало висвітлена в літературі, тому підлягає аналізу та потребує подальшого глибокого дослідження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Роєнко Л. особливості перекладу юридичного тексту/ Л. Роєнко, О. Горлатова, С. Редько. // Актуальні питання іноземної філології. – 2021.
2. Логінова Л. В. Особливості перекладу юридичних текстів англійською мовою/ Логінова Л. В. – Науковий вісник Міжнародного гуманітарного універс, 2021.
3. Глубовська І.О. Багатомовний юридичний словник-довідник / І.О. Глубовська, В.М. Шовковий, О.М. Лефтерова та ін. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2012. – 543 с.
4. Шумило І., Сніца Т. Особливості перекладу юридичних текстів. Філологічний дискурс : збірник наук. праць. 2016. Вип. 4. – С. 266–272.

ЕВФЕМІЗМИ АНГЛОМОВНОГО МЕДІЙНОГО ДИСКУРСУ

Єфімова Т.

Науковий керівник – Погоріла А. І., кандидат педагогічних наук
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Сучасне суспільство толерантно ставиться до висвітлення подій дійсності за допомогою використання мовних одиниць, які завуальовують, приховують початкове негативне значення мовлення. Дедалі поширеним явищем у медійному дискурсі є використання евфемізмів, які допомагають журналістам створити для своєї цільової аудиторії помірковане ставлення до певних явищ буття, покращити негативний образ подій чи явищ. Сучасні лінгвісти вважають евфемізи одиницями вторинної номінації, які мають позитивне значення і, використовуються для заміни найменувань.

В. Велигорода [1] розглядає евфемізи як одиниці вторинної номінації з відносно позитивною конотацією, що використовуються для заміни прямих найменувань, вживання яких із соціально чи психологічно зумовлених причин вважається небажаним. Мовознавиця зазначає, що сучасні евфемізи сфер реклами, політики, медицини тощо необов'язково є заміниками грубого чи образливого слова, денотат не у всіх випадках різко негативний, а спектр причин вживання мовцями сучасних евфемізмів різноманітніший, аніж вважалося раніше. Вибір саме такого трактування евфемізму зумовлений тим, що евфемізм у дискурсі застосовується не тільки з етичних міркувань, ввічливості чи причин табу, а й служить засобом завуальовання небажаних явищ чи дій із точки зору суспільного буття. Словник української мови тлумачить евфемізм як «слово чи вираз, яким замінюють у мові грубе, непристойне, з неприємним емоціональним забарвленням слово; заміна грубих, непристойних, неприємних і т. ін. слів іншими словами» [3, 45]. І. Мілева у своєму дослідженні стверджує, що головна функція евфемізмів – функція ввічливості, сутність якої полягає в уникненні неграмотних і некультурних слів [2, 135].

Той факт, що медійний дискурс є публічним, означає, що він також знаходиться під пильною увагою багатьох знавців та аналітиків розмов та дискурсу. Завдяки онлайн-доступності газет, радіостанцій, телевізійних програм, а також досягнень в галузі технологій, які значною мірою компенсували фактор ефемерності, особливо радіо та телебачення, медійний дискурс стає ще більш привабливим для впливу на широку аудиторію.

Найважливішою особливістю інформаційних текстів є об'єктивна форма інформації, що відображає прагнення до нейтральності і знеособленості. Це пояснюється відсутністю авторства текстів новин, спільним способом створення, поширюваним від імені групи людей: редакції, телекомпанії, інформаційного агентства. Основна роль тексту новин полягає в інформуванні аудиторії про соціально значущі інциденти, події і факти, що відбуваються в країні і за кордоном, в повідомленні про різні явища, феномени та їх опис. Тексти ЗМІ мають ряд особливостей, що визначають їхні лінгвістичні, стилістичні та форматні особливості. Проведене дослідження дозволяє визначити лінгвістичні особливості інформаційних текстів, які визначаються екстралінгвістичними факторами: на рівні морфології і синтаксису вони характеризуються значною кількістю дієслівних словосполучень, пасивних дієслівних форм, пасивних дієприкметників, різних безособових часових конструкцій (в англ. "There is" та continuous forms), а також словосполучень типу "прикметник + іменник" лексичні

компоненти інформаційних текстів, відзначаються високим ступенем експресивності способів їхнього вираження. Мова новин проявляється у використанні спеціальної лексики різних галузей знань, імен власних і скорочень. Як показує аналіз матеріалів, ключовою особливістю текстів новин на лексико-фразеологічному рівні є високий ступінь використання евфемізмів.

Використання евфемізмів в медійному дискурсі допомагає знизити соціальну сприйнятливість до використання образливої лексики, також перешкоджає рефлексивному застосуванню слів, які провокують закріплення негативних стереотипів у свідомості людей, та слугують покращенню позитивного мислетворення серед осіб різної статі, віку, національності, тощо.

Мовне збагачення медійного дискурсу здійснюється завдяки евфемізації, складова якої є різноплановою та включає в себе поняття що непрямом, завуальовано висловлюють явища соціального буття. Однією з сфер медійного дискурсу є тема злочинності, де мовці намагаються замаскувати протиправні та незаконні діяння як один із засобів інстинктивного самозахисту. Часто поняття *steal/красти* замінюється такими заміниками як *acquire, alienate, deprive, obtain*. Тематика злочинності сповнена жорстоких, моторошних дій, а тому потребує адекватного відображення у медійному дискурсі, щоб не шокувати адресата та, не спонукати людей на вчинення злочинів. Тематика так званих делікатних тем (статі, віку, хворіб, смерті) є теж значно евфемізованою, оскільки навіть людина, що подає інформацію намагається зменшити негативний вплив повідомлення на слухача чи читача. Так, для позначення поняття смерть існує численна кількість евфемістичних синонімів *die/pass away, join the majority, depart in a better place* тощо. Наявність евфемізмів у медійному дискурсі знижує соціальну сприйнятливість щодо лексики, яка може образити, зранити емоції та психологічну стійкість адресата. Тому евфемізації підвладні всі сфери буття людини. Процес спілкування через медійний дискурс з використанням евфемізмів допомагає досягти успішного спілкування не завдаючи емоційного зранення.

Прикладами коректних термінів можуть слугувати наступні евфемізми: *having learning difficulties* замість *retarded* (особа, яка має труднощі з навчанням), *visually challenged* замість *blind* (незрячий), *overweight* замість *fat* (повна людина), *differently abled* замість *crippled* (інвалід). Функція цих коректних висловлювань співпадає з евфемістичною функцією приховування негативної, а саме неприємної конотації за завісою слів та спробою покращити враження від отриманого повідомлення, а, отже, здійснюється маніпулятивна функція медійного дискурсу.

Отже, евфемізація у наш час є невід'ємною частиною існування медійного простору, оскільки допомагає різноплановим тематикам мирно співіснувати на просторах Інтернет-видань та класичних варіантів ЗМІ. Виходячи з вище зазначених прикладів, медійна мова може евфемізувати буквально будь-яку сферу життя людини, якщо на це буде потреба чи необхідність. Мас-медійний дискурс – це когнітивно-прагматичне середовище, що реалізує свою сутність за допомогою виробництва і трансляції на широку аудиторію оціночних смислів та ідеологем, а також за допомогою іменувань та метафоричної інтерпретації фактів соціального буття.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Великорода В. Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2007. 268 с.

2. Мілева І.В. Евфемізація і дисфемізація у фразеотворенні говірок сходу України: дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Луганськ, 2005. 235 с.

3. Словник української мови: в 11 т. Т. 2. Академічний тлумачний словник (1970–1980), 1971. : веб-сайт. URL: <http://sum.in.ua/s/sum> (дата звернення: 2.02.2022).

ВЖИВАННЯ АНГЛІЦИЗМІВ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Ірха І. С.

*Науковий керівник – Міненко О. В., кандидат філологічних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Англiцизи стали проникати в українську мову в ХІХ ст. через польську, німецьку мови. З другої половини ХХ ст. кількість англiцизмiв в українській мові помітно збільшується, посилюється процес безпосереднього запозичення.

Англiцизи є різновидом мовного запозичення: слово, його окреме значення, вислів тощо, які запозичені чи перекладені з англійської мови, також утворені за її зразком. Різновидом англiцизму є американiзм – запозичення з американського варіанту англійської мови.

Для запозичень з англійської мови характерні:

- звукосполучення **-дж-**: бюджет, джаз, джентльмен, джемпер;
- звукосполучення **-ай-, -ей-**: гайморит, інсайт, тролейбус, хокей;
- суфікс **-инг (-інг)**: мітинг, пудинг, демпінг, тюбінг.

В сучасному суспільстві постійно зростає потреба у інтернаціональному спілкуванні, що в свою чергу вимагає розширення лексичного запасу та тісного зв'язку між мовами [1].

Основна причина іншомовних запозичень полягає, передусім, у суперечностях між вимогами точності терміна, з одного боку, й практичної лаконічності, – з другого.

Існує велика кількість випадків, коли термін запозичується для позначення старого поняття, для якого в українській мові вже існує термін або описовий зворот. Таким чином, у мові співіснують різні за походженням номінативні одиниці, які позначають те саме явище, тобто синонімічні пари[3].

Процес запозичення має певні переваги та недоліки: з одного боку урізноманітнює та збагачує словниковий запас українців, а з іншого – витісняє власне українські структури.

Англiцизи можуть спричинити вагомi проблеми, які в подальшому поставлять українську мову під загрозу зникнення.

Задля уникнення такої ситуації було б доречно використовувати англiцизми для позначення поняття, яке ще не має власне українського відповідника. Іншою важливою частиною українського мовлення, яка знаходиться під значним впливом англiцизмiв є молодіжний сленг[2].

Сленг (**від англ. slang – жаргон**) – слова або вислови, які використовують люди деяких професій чи класових прошарків. Інколи під сленгом розуміють викривлене, ненормативне, вульгарне мовлення (близьке до арго), коли предмету надають принизливої оцінки.

На відміну від арго, сленг/жаргон має в основі літературну мову або іншомовні вкраплення. Молодіжний сленг – це окремий пласт національної мови,

який відображає певною мірою рівень культури, освіченості, розвитку суспільства.

За своєю природою мова молодіжного сленгу є своєрідною формою самовираження та свободи[4].

Суспільні, політичні, економічні умови вимагають постійного розширення сленгового простору.

Таким чином, можна побачити, що англіцизми відіграють велику роль у збагаченні словника української мови. Процес запозичення відбувається постійно, віддзеркалюючи нові реалії нашого життя, даючи їм нові найменування. Але не можна допустити, щоб такі процеси проходили стихійно, невмотивовано, бо часто яскрава та приваблива запозичена лексема є зовсім непродуктивною в системі сучасної української мови.

Англіцизми в молодіжному сленгу займають важливе місце, але необхідно пам'ятати, що їхнє надмірне вживання веде до збідніння рідної мови. Ми повинні поважати традиції нашої літературної мови і вживати дані вирази в певному соціально-культурному оточенні, де вони будуть доречні. Хоча можна вважати такі сленгові вирази згубними для нашої мови, але інколи їх вживання просто необхідне з погляду на глобальний вплив англомовної культури та технологій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://www.wiki-data.uk-ua.nina.az/%D0%90%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D1%96%D1%86%D0%B8%D0%B7%D0%BC.html>
2. <https://www.wiki-data.uk-ua.nina.az/%D0%90%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D1%96%D1%86%D0%B8%D0%B7%D0%BC.html>
3. <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/27225>
4. https://gazeta.ua/articles/mova-zavtra/_mozhe-perejti-na-surzhik-filologinya-rozpovila-pro-anglicizmi-v-ukrayinskij-movi/886881

PREREQUISITES FOR SUCCESSFUL PROFESSIONAL COMMUNICATION

Кирилюк Д. В.

*Науковий керівник – Ненько Ю. П., доктор педагогічних наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Professional communication is a type of communication used for the professional exchange of ideas, information, and messages. The term «professional communication» refers to written, oral, digital, or visual communication in the context of a work environment or professional activity [1].

Writing business emails or using public speaking to communicate with a specific target audience is critical in today's world. Effective professional communication is also critical to career or business growth.

According to a recent study of 400 companies by the Society for Human Resource Management, each company lost an estimated \$62.4 million a year due to insufficient professional communication among its employees. Therefore, effective communication is the basis for a smooth and problem-free flow of information, ideas, messages, facts, decisions, etc. in the organizational structure to achieve professional goals. This helps

remove barriers or obstacles in communication and leads to better productivity and effective results [2].

Among the key communication skills that are important for professional communication are the following: active listening, awareness of communication styles, persuasiveness, responsiveness, written communication skills, confidence, openness, presentation and public speaking skills, empathy, the ability to engage in intercultural communication, the ability to manage conflicts, the ability to use digital technologies for professional communication, etc.

The existence of certain rules that condition the success of professional communication should be emphasized separately.

The very first rule that must be followed during communication is accuracy. Providing inaccurate or false information will not only cause customers to lose confidence in your organization or institution but can also lead to lawsuits and other problems.

After accuracy, the next important rule of professional communication is clarity. Due to information overload and staff overload, the personnel do not have time to review long and complex messages. Sending long information can make customers bored, and they may even reject you. Hence, one of the most important elements is the proper clarity of the message being sent.

Each organization has a specific format for the message it sends to various instances, for example, for presentations or for other professional purposes. But you have to understand that different customers have different motives and different cultures. So, tailoring your message to suit your customers' ethics can go a long way.

Continuity is another important element that cannot be lost in professional communication. Often times, when the sequence is not followed and the message is lost somewhere, there is a lot of confusion among the team. But when the proper cycle of professional communication is used by sending a message to all concerned departments and then receiving confirmation from all departments, this situation does not occur. Even if a message is lost or deleted between them, it can be recovered through the loop created by traceable continuity.

Professional communication is effective only when it occurs in a two-way manner. This means that when a message travels down the line from senior to junior employees, the junior levels must also respond to the message. The recipient can either provide confirmation or can ask or answer questions at any time. This two-way method maintains transparency and always ensures uninterrupted communication.

Professional communication can take place over several channels and means of exchange of messages due to the existence of various modern messengers. For example, integrated chats can be used to discuss important plans and ideas with employees, and customers can be sent an email with a presentation or other important message.

Active listening means paying proper attention to what others are saying. It also includes the skills to ask probing questions to demonstrate interest and understanding. Active listening allows you to show respect and build rapport with the speaker. For effective professional communication, it is essential to adhere to the general behavioral tendency to focus on expressing one's thoughts or messages. Active listening is one of the most important professional communication skills for joint action and effective collaboration, regardless of whether professional communication is face-to-face or via technical means of communication.

The ability to persuade others is crucial to successful professional communication. This is a very important skill in a professional environment, and employers value those employees who have good persuasive skills as it optimizes

individual and organizational performance. Persuasion helps influence the attitudes and behaviors of audiences, customers, and various stakeholders to increase the chances of success.

Conflict management is a very important professional communication skill, as it helps to analyze the positions of all parties and effectively solve any problems. Such communication skills help manage professional conflicts.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ненько Ю. П. Мовлення викладача як фактор формування мовленнєвої культури майбутнього фахівця у сфері пожежної безпеки. Гуманізація навчально-виховного процесу. Спецвипуск № 6. С. 151–157.

2. Runal Mehta. Professional Communication – Definition, Importance and Classification. <https://digiaide.com/professional-communication/>

МОВНА КУЛЬТУРА ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ

Кучеренко Д.

*Науковий керівник – Міненко О. В., кандидат філологічних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Діловим спілкуванням називається таке спілкування, де люди обговорюють конкретні питання, намагаються досягти поставлених цілей та взаємодії, що пов'язано з основними напрямками їхньої робочої діяльності з дотриманням певних норм, правил та інших напрямків етикету. Ділове спілкування – один із різновидів спілкування між людьми, що передбачається виключно у ділових колах.

Суб'єкт або кілька суб'єктів намагаються досягти поставлених цілей шляхом домовленостей з іншими людьми, які можуть дати їм те, чого потребують. Тут кожна зі сторін дотримується певних рамок і норм, щоб показати свою компетентність і діловитість.

Якщо особа демонструє навички ділового спілкування, тоді виразніше вона постає як особистість. Професіоналізм проявляється через вміння людини спілкуватися на потрібному сленгу. Під етикою ділового спілкування розуміється розуміння людини психологічних, моральних та національно-культурних відмінностей його опонентів від нього. У бізнесі можна зустрітись з різними людьми. Часом необхідно вміти дотримуватися нейтралітету до особливостей особистісного характеру, які залежать від досвіду та культурних традицій іншої людини [1].

Також ділова людина має вміти чітко висловлювати свої думки, аргументувати пропозиції, розуміти співрозмовника, знаходити виходи у ситуації незгоди. Цьому можуть сприяти вміння дотримуватися доброзичливого тону, вести бесіду, слухати співрозмовника, справляти хороше враження.

Ділова людина повинна дотримуватися двох принципів:

Утилітаризм – будь-яке моральне спілкування має підбивати всіх співрозмовників до бажаного результату. Морального імперативу – моральні рішення залежить від конкретного слідства. Співрозмовники повинні відчувати щирю цікавість до того, на яку тему вони розмовляють. Тільки таким чином можна

порозумітися, де опоненти намагаються досягти максимальних вигод для себе, не обмежуючи вигоди партнерів.

Звичайно, у діловому спілкуванні співрозмовники збираються виключно заради якихось цілей. Просто так поспілкуватись люди не збираються. Причому цілей може бути дуже багато. У діловій сфері партнери найчастіше встановлюють тривалі контакти. Таким чином, уміння домовлятися та досягати цілей усіх сторін дозволяє встановлювати тривалі зв'язки.

Ділова розмова – це в першу чергу усна ділова мова, яка має суттєві відмінності з її письмовою формою. Перш за все ділову розмову є безпосереднє спілкування, яке передбачає конкретного співрозмовника (або співрозмовників), що дає можливість безпосередньо впливати на нього (або на них). Наявність співрозмовника дозволяє використовувати міміку, жести, інтонацію і іншу техніку спілкування, що істотно відрізняє усну ділову мову від її письмової форми.

Як зазначалося, розмовна ділова мова має дещо спрощений характер. Тим часом, це зовсім не означає, що слова, що позначають абстрактні поняття, тут недоречні. Однак у кількісному відношенні порівняно з письмовим діловим мовленням їх тут значно менше.

Вживання складних речень – відмінна риса письмового ділового мовлення. У розмовній мові ділових людей переважно використовуються прості пропозиції, причому дуже часто – неповні (відсутність тих чи інших слів заповнюється жестами, мімікою, рухами тіла). Це тим, що зміст висловлювань зазвичай вимагає складних синтаксичних побудов, які відбивали б логіко-граматичні зв'язки між частинами висловлювання.

Ділове спілкування має власну культуру. Людина повинна чітко дотримуватись її, щоб справити приємне враження на співрозмовника. Основними напрямками культури ділового спілкування є:

1. Доброзичливість до співрозмовника;
2. Відсутність впливу настрою на мовлення та спілкування;
3. Зацікавлення темою [2].

Людині слід дотримуватися певних рамок, щоб показати свій професіоналізм. Варто звертати увагу на людський фактор. Іноді опоненти оцінюють співрозмовників не те, про що вони говорять, а тому, як вони це говорять. Якщо дотримується грамотність, термінологія та різноманітність речень, тоді людина стає цікавішою.

Ділове спілкування є у всіх колах робочої сфери. Воно використовується в багатьох форматах, тому кожній діловій людині слід вивчати правила та культуру цього виду переговорів, який завжди матиме мету, обмеженість у часі та інтервальність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Етикет ділового спілкування: правила, культура, норми \ <https://alexus.com.ua/>
2. Мовна культура ділової розмови \ <http://ni.biz.ua/>

СПІЛКУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Левенець В. А.

*Науковий керівник – Міненко О. В., кандидат філологічних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Спілкування є ключовим елементом будь-якої професії, від докторів і вчителів до бізнесменів і політиків. Від того, наскільки ефективно і професійно ми вміємо спілкуватися з нашими колегами, клієнтами, партнерами та іншими зацікавленими сторонами, залежить успіх нашої професійної діяльності.

Спілкування може виявлятися різними способами, від телефонних дзвінків та електронних листів до презентацій та відеоконференцій. При спілкуванні важливо мати на увазі декілька ключових принципів, які можуть допомогти нам бути більш ефективними і професійними:

- чіткість. Наші повідомлення мають бути чіткими та зрозумілими. Слід уникати вживання складних термінів та фраз, які можуть бути незрозумілими для інших людей.

- слухання. Тобто слухати інших людей, враховувати їхні потреби та інтереси, та відповідати на їхні запити і запитання. Важливо показувати, що ми зацікавлені в спілкуванні та поважаємо думки інших людей.

- емпатія. Важливо мати емпатію та розуміти, як наші дії та повідомлення можуть впливати на інших людей. Ми повинні враховувати їхні почуття та потреби та дбати про те, щоб наші повідомлення не завдали їм шкоди.

- гнучкість. Важливо мати гнучкість у спілкуванні та готовність до адаптації до різних ситуацій.

Професійне спілкування повинно бути грамотним, чітким та націлене на досягнення конкретних цілей. Це означає, що воно повинно бути пристосоване до конкретної аудиторії та мети комунікації. Наприклад, спілкування з клієнтами повинно бути націлене на розуміння їх потреб та відповідної пропозиції продукту або послуги, тоді як спілкування з колегами повинно бути спрямоване на спільне вирішення завдань та підвищення ефективності роботи.

Одним з ключових аспектів професійного спілкування є вміння слухати та розуміти інших людей. Це дозволяє побачити позицію, зрозуміти потреби та вимоги, а також визначити оптимальні рішення для вирішення конкретної проблеми або завдання.

У будь-якій професії спілкування може бути ефективним або неефективним. Ефективне спілкування забезпечує зростання професійного рівня, залучення нових клієнтів, збільшення продуктивності і підвищення задоволеності клієнтів. Неефективне спілкування, навпаки, може призвести до помилок, невдач та втрати клієнтів.

Перш за все, спілкування є ключовим елементом взаємодії з клієнтами. Прикладом можуть бути продажі. У цьому випадку, успіх продажу великою мірою залежить від того, наскільки добре продавець зможе спілкуватися з потенційним клієнтом. Здатність зрозуміти потреби та бажання клієнта, ефективно комунікувати свої ідеї та вміти відповідати на запитання – це ключові навички, які допоможуть продавцю досягти успіху.

Крім того, спілкування є важливим елементом ефективного менеджменту та лідерства. Управлінці повинні мати здатність ефективно спілкуватися зі своїми підлеглими та колегами, розуміти їхні потреби та бажання, встановлювати чіткі

цілі та комунікувати вимоги. Здатність до ефективного спілкування також допомагає лідерам створювати сприятливу робочу атмосферу, в якій працівники можуть почуватися затишно та комфортно.

Також важливим елементом ефективного спілкування є використання відповідного мовленнєвого стилю, зокрема, відповідних термінів та термінології. Використання професійних термінів і сленгу допомагає уникнути непорозумінь та помилок [1, С. 103-110].

Наприклад пожежна служба, вимагає від своїх працівників не тільки фізичної підготовки та навичок, але й здатності ефективно спілкуватися з колегами, іншими службами та громадою в цілому.

У пожежній діяльності спілкування є ключовим елементом успішного виконання завдань та забезпечення безпеки. Основні види спілкування у пожежній службі включають:

- внутрішнє спілкування: спілкування між пожежниками та керівництвом у межах пожежної служби. Це може включати обговорення стратегій, планування робіт та координацію дій під час подій.

- спілкування з іншими службами: пожежна служба часто співпрацює з іншими службами, такими як поліція, медичні служби та рятувальні служби. Ефективне спілкування з цими службами допомагає забезпечити швидку та ефективну реакцію на надзвичайні ситуації.

- спілкування з громадою: пожежна служба також взаємодіє з громадою, зокрема надає профілактичні поради та консультації, організовує навчальні заходи та взаємодіє зі звичайними громадянами в надзвичайних ситуаціях.

Ключові навички, необхідні для успішного спілкування в пожежній службі, включають:

1. Чіткість та лаконічність: у надзвичайних ситуаціях, коли кожна секунда має значення, пожежники повинні бути в змозі швидко та чітко спілкуватися між собою та з іншими службами;

2. Ефективна комунікація: пожежники повинні вміти слухати та розуміти інших, а також бути в змозі висловлювати свої думки та ідеї ефективно;

3. Гнучкість та адаптивність: у пожежній діяльності можуть виникати непередбачувані ситуації, тому пожежники повинні бути гнучкими та вміти адаптуватися до змін;

4. Емоційний інтелект: пожежники повинні мати здатність розуміти та контролювати свої емоції, а також вміти співчувати та ефективно взаємодіяти з людьми в стані стресу;

5. Здатність до тісної співпраці: пожежники повинні бути здатні працювати в команді та довіряти одне одному, а також бути в змозі ефективно взаємодіяти з іншими службами та громадою;

6. Знання та розуміння професійної термінології: пожежники повинні розуміти специфіку своєї професії та володіти необхідною термінологією.

Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн розглядають спілкування в єдності з діяльністю. Проте цю єдність психологи підкреслювали не завжди, порізно розуміючи факт зв'язку між діяльністю і спілкуванням. Наприклад, Б. Ломов розглядає спілкування і діяльність як паралельно існуючі взаємозв'язані процеси, дві сторони соціального буття людини; Д. Ельконін вважає спілкування особливим видом діяльності; спілкування як елемент діяльності пропонує вивчати О. Леонтьєв. Деякі психологи вважають діяльність важливою умовою спілкування [2, с. 82].

Наприкінці 70-х рр. ХХ ст. гостра дискусія щодо співвідношення цих категорій розгорнулася на ґрунті різних підходів, які розвивали О. Леонт'єв і Б. Ломов. Прибічники першого розуміли спілкування як діяльність, як один з її видів, «діяльність спілкування» і намагалися поширити на комунікативні процеси теоретичні схеми, сформовані при вивченні предметно-практичної діяльності. Натомість Б. Ломов вважав, що недоцільно розглядати людське життя як потік діяльностей, що змінюють одна одну лише в плані суб'єкт-об'єктних відношень. На його переконання, спілкування – це багатоплановий процес розвитку людських контактів, спричинений потребами спільної діяльності, під час якого здійснюється взаємний обмін діяльностями, їх способами, результатами, уявленнями, ідеями, установками, інтересами, почуттями тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Руденко Л. А. Теоретико-методичні основи викладання предмета «Основи психології професійного спілкування» для майбутніх фахівців сфери обслуговування / Л. А. Руденко // Професійно спрямоване навчання і виховання особистості : зб. наук. праць / [за ред. Г. П. Васяновича]. – Львів : 2006. – С. 125.
2. Бурдейна Л. Діалогічне спілкування як необхідна умова формування моральної культури студентської молоді / Л. Бурдейна // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2004. – № 1.

ОСНОВНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ МОВИ

Рябець Д. С.

*Науковий керівник – Міненко О. В., кандидат філологічних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Мова є живим і змінним організмом, що постійно розвивається і змінюється разом зі суспільством. Основні закономірності розвитку мови можна визначити як закони її еволюції, розвитку та функціонування.

Закон еволюції мови полягає в тому, що мова постійно змінюється, але зберігає свої основні функції та структуру. У процесі еволюції мова пристосовується до змінюючих потреб суспільства, збагачується новими словами та втрачає застарілі, змінює свої граматичні та фонетичні особливості. Однак, незважаючи на всі зміни, мова залишається засобом комунікації між людьми, який допомагає їм спілкуватися, виражати свої думки та почуття.

Закон розвитку мови полягає в тому, що мова постійно розвивається та збагачується новими елементами. Розвиток мови залежить від розвитку суспільства, наукових відкриттів, культури, мистецтва та інших сфер життя людей. Мова не може залишатися на місці, вона постійно вдосконалюється та адаптується до нових вимог та потреб людей. Однією з основних закономірностей розвитку мови є розширення її словникового складу, зокрема за рахунок запозичень з інших мов, а також утворення нових слів за допомогою суфіксів, префіксів та інших морфологічних засобів.

Закони функціонування мови пов'язані зі способами використання мови в різних сферах життя. Одним з таких законів є закон диференціації мовного вживання, який передбачає розподіл мовних засобів та стилів мовлення в залежності від ситуації, в якій вони використовуються.

Загалом, знання основних закономірностей розвитку мови є важливим для розуміння процесів, що відбуваються в мові, та для вивчення мовознавства. Знання цих законів також допомагає людям зрозуміти, як мова впливає на життя суспільства та як вплив суспільства впливає на мову.

Основна функція мови – це забезпечення комунікації між людьми. Мова допомагає людям виражати свої думки, почуття, передавати інформацію, взаємодіяти між собою та розвивати свій інтелектуальний потенціал.

Окрім комунікативної функції, мова виконує ряд інших функцій, зокрема:

- **Прикметникова функція** – мова дозволяє нам описувати світ навколо нас та виділяти окремі ознаки та характеристики об'єктів.
- **Регулятивна функція** – мова допомагає контролювати поведінку людей, формувати моральні та етичні норми поведінки, створювати закони та правила.
- **Естетична функція** – мова є засобом творчого вираження, який допомагає розвивати мистецтво та культуру, зберігати історію та традиції.
- **Пізнавальна функція** – мова дозволяє людям здобувати знання, вивчати науки, розвивати свою інтелектуальну та когнітивну діяльність.
- **Соціальна функція** – мова допомагає формувати соціальну ідентичність та налагоджувати взаємини між людьми, забезпечувати соціальну інтеграцію та спільність.

Отже, закон функціонування мови полягає в тому, що мова виконує різноманітні функції у житті людей та суспільства, і ці функції постійно розвиваються та змінюються разом з еволюцією мови та суспільства в цілому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://chat.openai.com/chat>

МОВА ЯК ЗАСІБ САМОВИРАЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Шаповал А.

*Науковий керівник – Міненко О. В., кандидат філологічних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Історія української культури зберегла чимало свідчень, що влучно характеризують суспільну функцію мови в житті народу. Адже, як сказав великий мовознавець О. О. Потебня: “Думка й мова завжди поруч як засоби формування, а також самовираження особистості. Мова є засобом не виражати готову думку, а створювати її...”. Тобто, якщо сказати іншими словами, вона відображає не світогляд людини, який вже склався, а діяльність, що становить формування особистості.

Згідно тлумачного словника, мова – це система звукових, словарних та граматичних засобів, що є знаряддям спілкування, обміну думками і взаєморозуміння людей у суспільстві. Також, необхідно зауважити, що умови для повного розкриття життєвих сил, можливостей окремої людини (тобто розвитку особистості) створюються лише в нації. Як відомо, нація – це народ, така сучасна форма спільностей людей, що об'єднані єдиною мовою, територією, глибокими внутрішніми економічними зв'язками, певними рисами культури і характеру. Однією з найважливіших рис нації, її найпершим символом є її мова. Коли ми

говоримо про націю, то перш за все маємо на увазі мову. Вона в національних відносинах відіграє дуже важливу роль. Мова виступає як засіб спілкування і тісно пов'язана з мисленням і свідомістю.

Мета цієї доповіді – виявити роль різних мовних явищ у впливі на формування особистості.

Мова – акумулятор всіх змін у політичному й економічному житті суспільства. Вона – знаряддя розвитку мислення в процесі пізнання об'єктивного світу, отже – засіб творення духовної культури. Це складний і тривалий процес, що має різні форми вияву[1].

Роль мови у формуванні і самовираженні особистості величезна. Особливе значення має рідна мова, що стає для кожної людини одним з найцінніших надбань. Найгостріше це відчувається тоді, коли людина довго знаходиться за межами батьківщини. Тоді бодай одна вісточка рідною мовою приносить душевну полегкість, втамовує тугу за рідною стороною.

Мова – це невичерпний засіб спілкування. У мові відображено життєвий досвід, сприйнятий людством від давнини до сучасності. При цьому мова відображає не лише те, що на поверхні, а й невидиме для ока, внутрішню суть речей, не лише світ матеріальний, а й світ ідеальний, який віддзеркалюється у фольклорі, текстах та ідеях.

Передусім через мову ми пізнаємо рідний народ, його ментальність, культуру, історичний досвід. Крізь призму слова сприймаємо одну з граней краси, що представлена в художній літературі. Наші моральні переконання формуються на основі моральних понять та ідей, що пізнаються завдяки мові. Чим краще ми опановуємо мову, тим досконалішим стає наше мислення, бо мова і мислення нероздільні.

Вбираючи в себе знання, відображені в мовленні, людина вибудовує власний внутрішній світ, або мікрокосм, формує себе як особистість.

Щодня ми реалізуємо себе, виявляючи своє ставлення до навколишнього світу, і найповніше, найглибше цей процес відбувається у мовленні під час повсякденного спілкування. Коли людина добре володіє мовою, вона має могутній засіб для впливу на інших людей і досягнення поставленої мети. І тут особливо важливо, щоб цей засіб використовувався для примноження добра, а не зла, щоб особисті цілі не суперечили суспільним, загальнолюдським.

Мова тісно пов'язана з мисленням. Без мислення не може бути мови, а мислення неможливе поза мовою. Мова і думка виникли одночасно і невіддільні одна від одної протягом усієї історії людства. Отже, наступна функція, яку виконує мова, – мислеоформлююча. Однак мову і мислення не можна ототожнювати. Кожна окрема мова належить певному колективу, групі людей (нації, народності тощо), а мислення – явище загальнолюдське[2].

Отже, мова є одним з найважливіших засобів самовираження, який допомагає людині спілкуватися, висловлювати свої думки та почуття, передавати інформацію та взаємодіяти з оточуючими. Вона є ключовим елементом людської культури та спільноти, який допомагає зберегти та розвивати її.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Освіта та самоосвіта (referatss.com.ua)
2. Портал освітньо-інформаційних послуг «Студентська консультація» (studcon.org)

Секція 5. Сьогодення, обпалене війною: реалії, що стануть історією

ІЛОВАЙСЬКА ТА ДЕБАЛЬЦІВСЬКА ОПЕРАЦІЇ – ТРАГЕДІЇ ПЕРШОГО ЕТАПУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Блиндар М. Ю.

*Науковий керівник – Федоренко Я. А., доктор історичних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Україна, виборюючи свою незалежність, проходить дуже тернистий шлях. І, як показує історія, за бажання жити у вільній, квітучій, незалежній країні, інколи доводиться платити найціннішим – життям.

Починаючи із 2014 року, і по сьогоднішній день, триває наша боротьба проти російського агресора, який не лише хоче захопити нашу землю, але і хоче зламати нашу волю. Проте, ми продовжуємо боротися.

Однією із кривавих сторінок боротьби українського народу є Іловайська трагедія, її ще прийнято називати «Іловайський котел». Дана трагедія змінила характер Антитерористичної операції в Україні із наступальної на оборонну. І ще раз дала зрозуміти та довела, що із державою агресором – росією, ні про що домовлятися не можна, адже будь-які домовленості та обіцянки повністю ігноруються.

Іловайська трагедія – це страшна сторінка нашої історії, адже тільки за офіційними даними, 366 військових було вбито, понад 400 поранено, та 300 взято в полон. Хоча багато військових експертів та очевидців подій зазначають, що цифри жертв занижені, і насправді їх кількість більша в рази [1].

Внаслідок підступного введення 24 серпня 2014 року російських військ на територію України, українські військовослужбовці, добровольці та мобілізовані потрапили в оточення та під вогонь ракетно-артилерійських систем, в так зване «кільце». Причинами оточення наших військ називають: слабку підготовленість наших військ до військових дій, численні факти дезертирства серед військових, відсутність артилерійських систем для захисту піхоти та численні помилки військового командування. Все це і стало причиною утворення кільця навколо українських військових.

Із росією була домовленість, щодо виходу 26 українських військових підрозділів так званим «зеленим коридором». Коли почався вихід, збройні сили РФ, порушивши домовленості, впритул із важкої артилерії розстріляли колони, що йшли коридором.

Соняхи Іловайська – історія однієї з найтрагічніших сторінок російсько-української війни – Іловайського котла. Зів'ялі соняхи стали метафорою спільної скорботи, загальнонаціональним болем за загиблими героями-захисниками, пам'ять яких Україна вшановує щороку – 29 серпня. ЗМІ відображають спільне переживання трауру на основі живої пам'яті про катастрофу тих, кому пощастило вижити в Іловайському котлі. Коридор зі соняхів з траурними стрічками і позначеними на них населеними пунктами, символізує так званий зелений коридор, який став дорогою смерті. Метафорика соняхів Іловайську має потужний медійний потенціал: квіти соняхів як жертви війни, які полягли в полі разом з

українськими військовими – символізують врожай, який збирала війна і сонях як символ відродження рослини задивленої в небо, що завжди тягнеться до сонця, і проростає на полі зі свого насіння [2].

На жаль, історія практично повторилася, і схожа ситуація, як в Іловайську, настигла наших військових при обороні міста Дебальцеве. Навколо них також практично «стислося» кільце. Це сталося за рахунок того, що одне угруповання здалося в полон (через неузгоджені накази командування). Також, зі слів самих військових, їм вони просили більше допомоги у техніці та живій силі, але їх прохання ігнорувалися. А ще ситуацію ускладнювало підписання Мінських домовленостей, що означало заборону вести вогонь у відповідь. Але українським військам вдалося зібратися, та вийти із оточення. Щоправда, теж не без жертв. За час боїв у Дебальцевому у січні-лютому 2015 року, за даними Генштабу, загинуло близько 200 українських бійців з різних підрозділів [3].

Українці завжди будуть згадувати безсмертний подвиг наших героїв, кращих синів України, які віддали за Батьківщину найцінніше – власне життя.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. В ОГП встановили єдину причину Іловайської трагедії 2014 року: агресія Росії [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. – Режим доступу до сайту: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ilovaisk/30796332.html>
2. Коник А. Російсько-український конфлікт у дзеркалі ЗМІ: війна в пам'яті та війни пам'ятей [Електронний ресурс] // Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. 2019. Випуск 45. – Режим доступу до сайту: <https://journ.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/05/Visnyk-45-druk.pdf#page=44>
3. Шрамович В. Український Дюнкерк: Чи могла Україна втримати Дебальцеве? [Електронний ресурс] // BBC News Україн. – Режим доступу до сайту: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51550721>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Волинець Д. О.

*Науковий керівник – Федоренко Я. А., доктор історичних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Волонтерський рух є природним явищем, яке полягає в наданні безкорисливої допомоги тим, хто її потребує. Це виховує громадянські почуття та є оптимальною умовою для прояву альтруїзму, гуманності, способом самореалізації та самовдосконалення людини.

Волонтерська діяльність – це добровільна суспільно корисна діяльність. Вона може бути здійснена як окремими людьми, так і організаціями. Вони можуть працювати при Центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та при різних громадських об'єднаннях. Найчисельнішою групою волонтерів виступають студенти та учні старших класів. Волонтерською діяльністю також займаються пенсіонери та спеціалісти, що безкоштовно надають свої послуги. Волонтерські дії виділяють на різних рівнях:

- Дії на місцевому рівні;
- Дії на державному рівні;
- Дії як двосторонні та міжнародні програми [1,16].

Діяльність волонтерів спрямована на допомогу у забезпеченні розвитку та добробуту країни. Волонтерські дії спрямовані на надання гуманітарної допомоги, технічного співробітництва, пропаганди прав людини, демократії та миру. Відповідно до Закону України про «Волонтерську діяльність», волонтерами можуть бути особи, яким виповнилося 16 років, або з 15 років у разі надання згоди одним з батьків. Роль волонтерства у соціальній сфері визнана на державному рівні та закріплена в законодавчих документах.

Початок сучасного волонтерського руху ознаменувався створенням Міжнародного комітету Червоного Хреста у 1859 році. Ідеями Жана Арні Дюнана стали користуватися волонтери по всьому світу. В Україні волонтерська діяльність виникла в давні часи. Ще за часів Київської Русі існували люди, які безкорисно допомагали хворим та нужденним. Таких людей називали доброчинцями, добровольцями, альтруїстами і лише з кінця XX століття – волонтерами.

Офіційне визнання волонтерської діяльності в нашій державі було підтвердження постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 року «Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг» [2].

Поштовхом до активного волонтерства в Україні стали Євромайдан та початок воєнних дій на Сході. Починаючи з 2014 року волонтерський рух, ставив собі за мету допомогу військовослужбовцям у отриманні всього необхідного, а також допомогу внутрішньо переміщеним особам, які втратили свої домівки в результаті воєнних дій. Доцільно зазначити, що саме завдяки волонтерській діяльності українські військові отримували необхідні для перебування на фронті речі, починаючи з приборів нічного бачення, засобів захисту, квадрокоптерів, планшетів і, закінчуючи, предметами власної гігієни, формою тощо.

Окрім цього, українські волонтери продовжували займатися просвітництвом, профілактикою шкідливих звичок та негативних соціальних явищ, організацією дозвілля дітей та молоді та соціально-правовим захистом нужденних.

Розвиток соціальних комунікацій дав поштовх поширенню волонтерських мереж, які об'єднали волонтерів з різних міст та сприяли виведенню волонтерського руху на вищий щабель. Волонтерські організації розвивалися та пропонували різні програми щодо роботи. Співпраця відбувалася у декілька етапів, які включали в себе визначення ролі та діяльності волонтера, формулювання цілі та завдань, встановлення критеріїв успіху діяльності, підготовку та супервізію волонтерів.

Російська агресія 2022 року активізувала як вітчизняних, так і міжнародний волонтерський рух, спрямований на допомогу нашій армії, громадянам держави, а також українцям, які вимушені були покинути країну. На сьогодні волонтерський рух в Україні представлений діяльністю потужних організацій таких як Veteran Hub, Армія SOS, «Зграя», «Аеророзвідка», KSE Foundation, «Небесна гвардія», «Госпітальєри», «Крила перемоги», ГО «Землячка», фонд «Повернись живим», «Мотохелп», Фонд Сергія Притули, Волонтерська сотні Доброволя, фонд «Коло», «Солом'янські котики», центр Марлог, Українська волонтерська служби, Razom for Ukraine, об'єднання «Народний тил», волонтерська група Help Army, Товариство Червоного Хреста України тощо [3].

Волонтерство більше не розглядається лише як альтруїстичний намір. Сьогодні волонтери – це найпотужніша частина громадянського суспільства

України. Це рух, який об'єднав всі міста й громади нашої держави та всі соціальні групи, це рух мільйонів українців.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1.Щорс В. В. Волонтерський рух в Україні // Психологічна газета. – 2009. – № 24 (144). – грудень. – С. 15-18.

2.Панькова О., Касперович О., Іщенко О. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка проблеми та перспективи. [Електронний ресурс]. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/25-40_no-2_vol-57_2016_UKR.pdf (дата звернення: 21.09.2022).

3. Волонтери – це найпотужніша частина громадянського суспільства України – Володимир Зеленський [Електронний ресурс] // Армія INFORM. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/12/05/volontery-cze-najpotuzhnisha-chastyna-gromadyanskogo-suspilstva-ukrayiny-volodymyr-zelenskyj/>

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ В 2014-2022 рр.

Гайдамак А. О.

*Науковий керівник – Федоренко Я. А., доктор історичних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Для сучасної російської агресії є характерним ведення гібридного типу війни, невід'ємним елементом якої є ведення інформаційна складова. Очевидним також є той факт, що інформаційна війна починає проводитися за декілька років до початку військових дій із застосуванням зброї. Її головне завдання – забезпечити потрібні для країни-агресора настрої в суспільстві та дезорієнтувати його.

Поняття «інформаційна війна» ввів у науковий обіг американський дослідник М. Маклюен, який проголосив тезу «Істинно тотальна війна – це війна за допомогою інформації» [1]. Він стверджував, що на сучасному етапі економічні зв'язки і відносини усе більше приймають форму обміну знаннями, а не обміну матеріальними об'єктами. Тобто боротьба за капітал, простори для збуту відходять на другий план, а головним зараз стає доступ до інформаційних ресурсів, знань, що приводить до того, що війни ведуться більше в інформаційному просторі та за допомогою інформаційних видів озброєнь.

Основне завдання інформаційної війни між державами – здійснення безпосереднього негативного руйнівного впливу на політичну могутність держави шляхом послаблення її реальних і потенційних можливостей щодо забезпечення власної безпеки, створення труднощів у внутрішньому розвитку й проведенні активної зовнішньої діяльності, а також у підтриманні міжнародних зв'язків, завдання шкоди політичному іміджу, тобто ослаблення правлячої еліти, встановленого нею соціально-політичного режиму чи навіть сприяння усунення останньої від влади.

Сьогодні словосполучення «інформаційна війна» широко вживається для позначення цілеспрямованого негативного, невідповідного дійсності інформаційного впливу росії проти України, який вона здійснює, починаючи з 2014 року. Об'єктом такого впливу є, по-перше, власне населення РФ, традиційний

об'єкт пропаганди в минулому, теперішньому і ймовірно також і в майбутньому, по-друге, населення України, по-третє, населення третіх держав і, по-четверте, на наш погляд, міжнародне співтовариство в цілому, в особі глобальних міжнародних організацій та їхніх службовців.

Вице-президентка Єврокомісії Вера Юрова, виступаючи на безпековому форумі у Вашингтоні у червні 2022 року заявила, що Росія готувалася до війни в Україні, не лише збираючи військо, але і готуючи громадську думку до вторгнення. За даними, які вона навела у своєму виступі під назвою «Стійкість демократії – наша відповідь на дезінформацію в цифрову епоху», за три місяці перед початком війни проти України, Росія шукала приводи і створювала відповідний наратив (Наприклад, у ЗМІ вживання слова «геноцид» зросло напередодні вторгнення на 500%, а слова «нацизм» на 290%) Маніпуляція інформацією, яку здійснює росія, потенційно, може мати ще більш руйнівні наслідки для демократії, ніж війна, яка ведеться звичайною зброєю на полі бою.

За своєю суттю наративи, представлені росією й Україною, є діаметрально протилежними. росія розглядає війну в Україні, яку путін називає «спеціальною військовою операцією», як необхідний оборонний захід у відповідь на розширення НАТО в Східній Європі. путін також називає військову кампанію необхідною для «денацифікації» України та припинення ймовірного геноциду, який український уряд проводить проти російськомовних.

Навпаки, наратив України наполягає на тому, що війна є агресією, наголошується на її історії як суверенної нації, відмінної від росії, і зображує своїх громадян і Збройні сили як героїв, які захищаються від невинного вторгнення.

Варто зазначити, що і росіяни, і українці наразі активно використовують соціальні медіа та проксі – медіа-платформи, чи групи, які поширюють їхні меседжі. Урядові чиновники, окремі громадяни та державні установи — усі вони звернулися до низки платформ, включно з Facebook, Twitter, TikTok, YouTube і Telegram, щоб розповсюдити потрібну саме їм інформацію. Важко визначити точну кількість контенту, завантаженого цими різними суб'єктами, але масштаб інформації, яка завантажується в соціальні мережі про війну, величезний. Наприклад, лише за перший тиждень війни відео з різних джерел у TikTok із тегом #росія та #Україна зібрали 37,2 млрд і 8,5 млрд переглядів відповідно [2].

Російська дезінформація відіграла вирішальну роль у війні проти України ще з 2014 року, використовуючи багато невідомих раніше механізмів впливу. Наприклад, під час незаконної анексії Криму та окупації Донбасу багато журналістів намагалися подавати так би мовити обидві сторони конфлікту. Вони брали інтерв'ю у «маленьких зелених чоловічків», «ввічливих людей» як у правомірних коментаторів ситуації, представляючи їх як місцевих жителів. Насправді ж це були спеціально привезені росіянами люди – як частина інформаційної операції. Крім цього росіяни тоді активно використовували тролів і ботів, які штучно посилювали певні наративи, а журналісти їх цитували як реальних людей.

Однак наразі російська інформаційна війна в Україні фактично провалюється. Наша країна показала світові свою надзвичайну стійкість, дивовижну креативність та автентичність у комунікаціях [3]. Російській пропаганді не вдалося переконати світову громадськість у істинності своїх наративів. Вони є домінуючими лише у власне російському суспільстві, суспільстві, що створило «культ особи путіна», виправдовує війну та злочини власної армії, що часто кваліфікуються як геноцид українського народу.

Отже, на нашу думку, Україні, для повноцінної перемоги над ворогом, потрібно виграти також інформаційну війну, дискредитувавши пропагандистські

наративи, та зайняти домінуюче положення насамперед у інформаційному просторі міжнародних комунікацій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Яковчук В.С., Малець Б.І. Інформаційні війни у сучасному світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream>
2. Бровінська М. Соціальні мережі та штучний інтелект формують глобальні наративи про війну в Україні. Як їх використовують українці та росіяни — аналітика від Foreign Policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dev.ua/news/sotssety-1661411848>
3. Ульяновська М. Російська інформаційна війна в Україні провалюється [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrainian.voanews.com/a/jankowicz-russian-disinformation-failing/6961072.html>

ІГОР ФЕДОРОВИЧ МОМОТ – ЛЕГЕНДАРНИЙ ГЕНЕРАЛ ТА ГЕРОЙ УКРАЇНИ

Гафінова К. В.

*Науковий керівник – Федоренко Я. А., доктор історичних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Усім відомо, що у військовому містечку Оршанець знаходиться Головний центр підготовки особового складу Державної прикордонної служби України імені генерал-майора Ігоря Момота. Основним завданням центру є підготовка молодшого персоналу для органів охорони державного кордону. Також центр здійснює підготовку, перепідготовку та підвищення професійної кваліфікації, пов'язану з впровадженням новітніх технологій виробництва чи сфери послуг, з формуванням у них необхідних економічних і організаційно-управлінських знань та комп'ютерної грамотності.

7 жовтня 2014 року Указом Президента України Центру присвоєно почесне найменування «Імені генерал-майора Ігоря Федоровича Момота». Ігор Федорович – надзвичайно героїчна людина, народний герой України, який загинув, захищаючи її територію під час першого етапу українсько-російської війни у 2014 році.

Ігор Федорович народився 18 серпня 1965 року в місті Тираспіль, Молдова у родині військовослужбовця. Ще з дитинства мріяв стати захисником Вітчизни. Був українським прикордонником. До 1990 року служив помічником начальника політвідділу з комсомольської роботи Керкинського прикордонного загону. У складі групи політпрацівників Червонопрапорного середньо азійського прикордонного округу у лютому 1990 року перебував в Баку, був в Нахичевані, за що отримав другу медаль «За відзнаку в охороні Державного кордону СРСР». З 1990 по 1992 рр. – служив заступником начальника з політичної частини Першого прикордонного загону в районі Ширам. В Україні служив на посадах коменданта Котовського прикордонного загону та начальника Ізмаїльського прикордонного загону, яким командував 3,5 роки. Отримав юридичну освіту. Був заступником начальника оперативного управління в центральному апараті Державної прикордонної служби України в Києві. Також очолював Навчальний центр підготовки молодших спеціалістів Державної прикордонної служби України, розташований в Оршанці [1].

Але війна на сході України внесла свої корективи в його життя. Після ускладнення ситуації на українсько-російському кордоні навесні 2014 року

сформував та очолив власну мотоманеврену групу Навчального центру підготовки молодших спеціалістів Державної прикордонної служби України, що виконувала завдання з охорони державного кордону в Донецькій та Луганській областях. Його підрозділ неодноразово вступав у бій з російськими бойовиками, які намагалися потрапити з території РФ в Україну [2]. В районі пункту пропуску «Довжанський», коли російські бойовики, маючи величезну перевагу, намагалися звільнити затриманого ватажка, полковник І.Ф. Момот, щоб виграти час для підходу резервів українських військ, ризикуючи життям, вийшов із гранатою без запобіжної чеки до російських бойовиків і впродовж трьох годин вів з ними переговори. Цей вчинок українського командира примусив понад 200 важко озброєних (гранатометами, кулеметами і мінометами) російських бойовиків відступити. Таким чином мужній офіцер зберіг життя 30 прикордонникам [3].

Неодноразово, завдяки керівництву І.Ф. Момота, були проведені успішні операції по знищенню російських бойовиків та російської техніки. Фактично його мотоманеврена група була єдиною з-поміж подібних груп на ділянках східного кордону, яка вела активні бойові дії проти російських бойовиків. Вона була визнана керівництвом Державної прикордонної служби найбільш боєздатною [3].

Ігор Момот загинув 11 липня 2014 року під час обстрілу з ворожої ракетної артилерії під Зеленопіллям. Позиції опорних пунктів ЗСУ, де розташувались підрозділи 24-ї окремої механізованої бригади, 72-ї окремої механізованої бригади, 79-ї аеромобільної бригади та мотомобільної бригади Прикордонної служби в Луганській області, близько 4:30 ранку під час пуску з установки «Град», були обстріляні [1]. Це було перше безпосереднє масоване застосування регулярних військ РФ проти Збройних сил України. Згодом подібні обстріли стали систематичними.

Указом Президента України Петра Порошенка № 176/2019 від 29 квітня 2019 року за виняткову мужність, героїзм і самопожертву, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України генерал-майору Ігорю Федоровичу Момоту посмертно присвоєно звання Герой України з удостоєнням ордена «Золота Зірка».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Момот Ігор Федорович // Книга пам'яті загиблих. URL: <https://memorybook.org.ua/16/momotigor.htm>
2. Попович Н.В. Момот Ігор Федорович. URL: <https://esu.com.ua/article-77700>
3. Момот Ігор Федорович // Ukrgeroes. com.ua. URL: <http://www.ukrgeroes.com.ua/MomotIF.html>

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ У ВОЄННІ ЧАСИ

Волошин В. В.

*Науковий керівник – Самодай В. П., кандидат економічних наук, доцент
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка*

Внаслідок повномасштабного вторгнення росії, яке розпочалося 24 лютого 2022 року економіка, екологія та соціальна сфера України зіштовхнулася з багатьма викликами. Що стосується економіки, то загалом така зазнала великих втрат, зокрема: знизився ВВП (за прогнозами експертів за 2022 рік на 30,4%)[1], зріс рівень інфляції (на 16,6% у порівнянні з 2021 роком), скоротилися доходи населення (номінальна заробітна плата впала на 12%, реальна на 27%) чому передував

надмірний рівень безробіття (близько 30%) [2, с.6-7], виросли державні видатки на реалізацію заходів щодо обороноздатності (у 6,3 рази (або на 1,4 трлн грн.) тощо.

Що стосується фармацевтичної галузі, то основними викликами стали: знищення або пошкодження виробничих потужностей фармацевтичних підприємств, розграбування та пошкодження аптек, дефіцит кваліфікованої робочої сили, обмеження у логістиці, неможливість повною мірою забезпечити українців ліками (особливо на окупованих територіях) тощо.

Відзначимо, що скорочення попиту на лікарські препарати, фармацевтичні підприємства відчули не одразу після вторгнення. Так, в перші тижні війни взагалі було зафіксовано підвищення рівня продажів лікарських препаратів на 53 млн. упаковок (зокрема це стосувалося анальгетиків, кардіологічних препаратів, протизапальних та протиревматичних засобів), що в першу чергу пояснюється шокним станом громадян, страхом та тривогою перед невідомістю [3]. Так, за результатами аналітичного дослідження компанії «Proxima Research» відчутне скорочення продажів фармацевтична галузь почала відчувати з 7-10 березня 2022 року, при цьому у порівнянні з довоєнним станом попит скоротився в середньому на 30,6% (рис. 1).

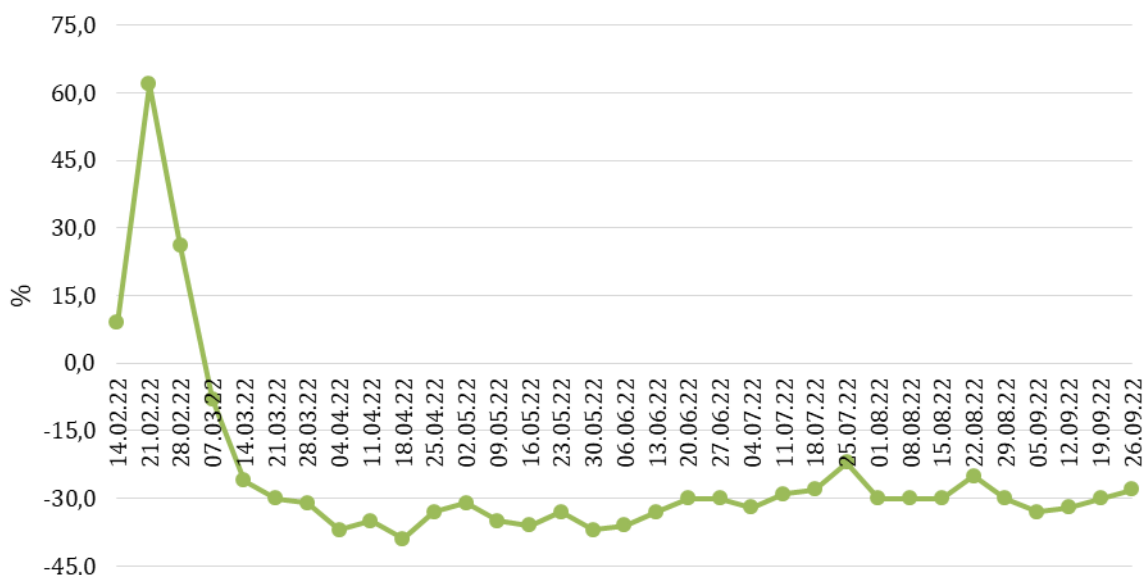

Рисунок 1 – Динаміка темпу зростання рівня натуральних продажів лікарських препаратів в Україні з середини лютого до кінця вересня 2022 року, %

Джерело: складено автором на основі [3]

Зазначимо, що з липня 2022 року фармацевтична галузь була визначена Кабінетом міністрів України як пріоритетна, а це, очікується, підвищить рівень її фінансової та не фінансової підтримки з боку держави. Станом на сьогодні можна відзначити, що було спрощено реєстрацію/перереєстрацію фармацевтичних препаратів на період війни (було затверджено новий порядок) та надано дозвіл на використання альтернативних лікарських інгредієнтів та речовин (без очікування внесення змін до досьє).

Загалом, в результаті господарювання фармацевтичної галузі за 2022 рік було скорочено роздрібні продажі лікарських препаратів на 7% у гривневому еквіваленті, та на 29% у натуральному еквіваленті, разом з тим, на фармацевтичному ринку було зафіксовано інфляцію на рівні 19% [4]. Також відзначимо, що на противагу воєнним діям деяким вітчизняним фармацевтичним компаніям вдалося збільшити продажі

товарів, зокрема компанія «Дарниця» підвищила продажі на 10,6% у порівнянні з 2021 роком, а «Київський вітамінний завод» збільшив продажі на 3,5% [4]. Проте, значна кількість великих фармацевтичних фірм скоротили обсяги виробництва, що відповідно вплинуло на обсяги продажів, зокрема серед основних: «Фармак» на 24,9%, «Корпорація Артеріум» на 4,1%, «Кусум Фарм» на 7,5% [4]. На думку експертів, однією із причин скорочення продажів фармацевтичних компаній стала гуманітарна допомога лікарських засобів, яка постачається до закладів охорони здоров'я, що скоротило постачання вітчизняних фармацевтичних препаратів до такого сегмента ринку. Вони вважають що для мінімізації утвореного дисбалансу необхідно дотримуватися рекомендацій ВООЗ щодо належної практики пожертвування ліків, а це у свою чергу забезпечить ефективне управління гуманітарною допомогою [5].

Хоча не дивлячись на негативну тенденцію скорочення всіх економічних показників діяльності фармацевтичних підприємств за 2022 рік, минулий рік також увінчався для них новими викликами та перспективами, наприклад [5]:

– «Корпорація Артеріум» досягла дистрибуційних успіхів на ринку Узбекистану та Казахстану, при цьому на першу половину 2023 року заплановано вихід на фармацевтичний ринок Закавказзя та Молдови;

– «Дарниця» отримала ліцензію на випуск ліків покликаних боротися з коронавірусною інфекцією при цьому у найближчій перспективі компанія планує налагодити співпрацю з країнами Африки;

– «Фармак» активно займається інвестуванням у нові виробничі потужності, які територіально будуть знаходитися у м.Барселона (Іспанія), при цьому завод, який планують запустити на початку 2024 року матиме замкнутий цикл виробництва.

Узагальнюючи особливості діяльності фармацевтичної галузі у період війни зауважимо, що досить гостро і надалі стоїть питання кваліфікованих кадрів у фармацевтичній галузі, адже попит на таких працівників був високий і в довоєнний час, а еміграція та імміграція населення, релокація виробничих потужностей на захід України спричинили дефіцит у такій життєво необхідній сфері, особливо це стосується прифронтових територій [6]. Підтвердженням цього є результати аналітичного дослідження Державної служби зайнятості відповідно до якого видно, що фармацевтична галузь є однією з тих, яка найбільше потребує працівників [7].

Отже, не дивлячись на всі перешкоди з якою зіштовхнулась фармацевтична галузь відзначимо, що дана галузь змогла вистояти, і хоча й повільно, але відновлюється на всій підконтрольній Україні території, забезпечуючи аптечний та госпітальний ринок якісними та доступними, у порівнянні з імпортними, лікарськими засобами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Економічна правда. ВВП України в 2022 році за попередньою оцінкою впав на 30,4% – Мінекономіки. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/01/5/695705/> (дата звернення: 13.02.2023).
2. Пищуліна О., Маркевич К. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації: аналітична записка. Центр Разумкова: Київ. 2022. 21 с.
3. Бриф-аналіз роздрібного фармринку: попередні підсумки 2022 р. *Аптека online*. URL: <https://www.apteka.ua/article/655830> (дата звернення: 13.02.2023).
4. Аптечний продаж ліків на фоні війни – UDT 10/10/2022. *Аптека online*. URL: <https://www.apteka.ua/article/644822> (дата звернення: 13.02.2023).
5. Новини компаній: Як українські фармкомпанії розвиваються під час війни. *Новости бизнеса, экономики, финансов, рынков и компаний – НВ Бизнес*.

URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/farmaceutika-yak-ukrajinski-kompaniji-rozvivayut-virobnictvo-i-tehnologiji-pid-chas-viyini-50284810.html> (дата звернення: 13.02.2023).

6. Фарма під час війни. *Дарниця*. URL: <https://cutt.ly/n3E4LDL> (дата звернення: 13.02.2023).

7. Попит та пропозиція на зареєстрованому ринку праці у січні-травні 2022 року. Державна служба зайнятості — офіційний сайт, <https://www.dcz.gov.ua/analitics/67> (дата звернення: 13.02.2023).

НАРАТИВИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Дарницький А.

Науковий керівник – Фролова О. М., кандидат політичних наук

Інститут міжнародних відносин Національного університету ім. Тараса Шевченка

У світлі історії України нинішня повномасштабна війна з Росією не є несподіваним явищем, а скоріше – навпаки, оскільки відображає багатовіковий імперський синдром російського суспільства. Сучасна російсько-українська війна – це перелом у багатовіковій історії боротьби за національну незалежність України, яка має дати однозначну і стверджувальну відповідь на гамлетівське питання: бути чи не бути Україні як державі в глобальному світі XXI ст.? [1- 4].

Результати дослідження. Дезінформаційно-пропагандистська кампанія РФ, що спрямована на Україну, характеризується широким спектром технологій та різноманітністю прийомів не лише через традиційні ЗМІ, а й соціальні медіа. Серед численних маніпуляційних технологій, у соціальних мережах, зокрема, широкого використання набуває публікація замовних матеріалів, створення ботоферм, ботрунів, застосування технології постів так званих ЛОМів, використання іноземних комерційних Інтернет-майданчики тощо [5,6,7].

Виходячи із ситуації, яка склалася на сьогодні, можна поділити агресивні дії Росії на два етапи.

Перший етап – застосування російською федерацією технологій гібридної війни проти України задовго до повномасштабного вторгнення. До 2014 року, Україна виявилася неготовою для сприйняття Росії як ворога, до повноцінного спротиву агресії останньої, як у реальному, так і дискурсивному вимірах. Збереження в українській суспільній свідомості ментальних схем «братерства», сформованих у межах так і не переглянутого належним чином радянського історико-політичного нарративу, зумовили неадекватне дискурсивне віддзеркалення дійсності. Проти України стали застосовуватися різноманітні інформаційні технології впливу на свідомість громадян, спрямовані на розпалювання національної і релігійної ворожнечі, пропаганду агресивної війни, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом або порушення суверенітету і територіальної цілісності України. В інформаційний простір України запускалися проекти тотального соціального зомбування, які начебто не пов'язані з політичними питаннями та подіями в АТО, але насправді спрямовані на просування ідеології «Руського міра» та використовувались маніпулятивні технології, маскуючись під пропаганду добра, людяності, взаємодопомоги з метою здійснення масштабного впливу на свідомість українців. [8,9, 10]. Інформаційні та психологічні операції проти України умовно здійснюються за трьома основними напрямками: розраховані на громадян України, розраховані на жителів тимчасово окупованих територій Криму, Донецької та Луганської областей, розраховані на громадян ЄС, США та інших країн-партнерів України та направлені на формування

іміджу України як «неспроможної держави» [11]. Найчастіше поширювані Росією наступні наративи: росіяни і українці – одна нація; Україна – держава, яка не відбулася; історична приналежність Криму Росії; неканонічність Православної Церкви України; порушення в Україні прав російськомовного населення; непричетність Росії до погіршення відносин з Україною; громадянська війна на сході України; зрив Україною Мінських домовленостей; непереможність російської армії. Ці міфи ставали базовими у свідомості не тільки російських політичних еліт, а й пересічних росіян [12,13,14]. Таким чином, інформаційний тиск, що здійснювався Росією в цей період проти України, не міг мати локального характеру. Він поступово набував рис повномасштабної інформаційної війни.

На другому етапі, під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну, РФ намагалась заповнити інфопростір фейками. Російська пропаганда намагалась зануритись у більшість інформаційних джерел в Україні. Це стосувалося проросійських ЗМІ, а також деяких каналів та сторінок у соцмережах. Під видом «проукраїнських» вони поширювали дезінформацію, тобто таку інформацію, що не відповідає дійсності [15].

Твердження, що «Україна програє війну», та про «українських нацистів» зараз є найпоширенішими наративами російської пропаганди щодо подій повномасштабної війни. Саме це світобачення РФ використовувала, як одну з підстав для повномасштабного вторгнення в Україну. Для підживлення цього наративу РФ продовжує говорити про денацифікацію України, як одну з вимог домовленостей про мир. Цей наратив також наповнюють різноманітні меседжі, що стосуються як української історії, так і сьогодення. Також часто спостерігаються твердження про «напруженість між Заходом і Україною». Наприклад, твердження про те, що «егоїстичні та розрахункові західні союзники України наполягають на мирній угоді через втому від війни». Наратив «зовнішнього управління» також досить поширений, зокрема, проросійські дезінформатори стверджували, що «Україна контролюється/використовується Заходом».

З аналізу українського інформаційного поля можна виділити такі ключові напрями роботи російської дезінформації в новій фазі: адаптація вічного наративу про «Україну як неспроможну державу»; корумпована, некомпетентна еліта, яка втратила зв'язок із громадськістю; дискредитація військових і територіальної оборони на місцях; західна військова допомога використовується не за призначенням, крадеться та навіть продається на чорному ринку; краще мир на будь-яких умовах, ніж активні воєнні дії; мовне питання; розчарування в НАТО, ЄС та міжнародних партнерах України. Яскравим прикладом стало нагнітання страху про «ядерне знищення». Цей наратив має намір посилити тиск на західні уряди, шляхом впливу на широкі верстви населення.

Мета цих наративів — підірвати суспільну єдність, посіяти недовіру до влади та викликати втому від війни, позбавити українців надії на майбутнє.

Слід відзначити, що влада України докладає значних зусиль щодо створення комплексу засобів для дії на випередження в інформаційній війні через посилення широкомасштабної інформаційної політики швидкого реагування із застосуванням сучасних технологій. З одного боку, через нарощування інформаційної присутності України в інформаційному полі інших країн, звернення українських правових систем до міжнародних судів щодо використання дезінформації, з іншого – за допомогою посилення співпраці між державою, інституціями громадянського суспільства та експертною спільнотою.

Висновки.

Російська пропаганда в Україні вже отримала тотальну поразку. РФ постійно намагається нав'язати власне бачення ситуації, придумати виправдання

своїм діям, але не має жодного підґрунтя чи підтвердження, все більше втрачає підтримку як серед свого населення, так і серед світової спільноти. Україна повинна продовжувати розбудову системи своєї власної ефективної інформаційної політики та політики інформаційної безпеки з метою зміцнення боротьби українців за свою незалежність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ПЕРЕЛОМ: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини.
Діалоги з істориками. У 2-х кн. – Кн. 1 / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Інститут історії України, 2022. – 802 с.; іл.
2. Ткаченко В.М. Т-48 Наративи історичної пам'яті в політичному транзиті України та Росії: монографія. \ ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: 2020. 144 с.
3. Ожеван М.А. Глобальна війна стратегічних наративів: виклики та ризики для України. – стратегічні пріоритети № 4 (41), 2016 . С.30-40.
4. Макарець Юлія. Довколотовні гібридні наративи в російсько-українському протистоянні. \ Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика-. 2022. 1(31).С. 21-26.
5. Іван Новосельський Сучасні мас-медіа в інформаційних війнах: досвід України. Вісник Прикарпатського університету. Політологія. Випуск 13, 2019.С.230-238.
6. Офіцинський Ю. Сучасна російсько-українська війна (за матеріалами газети «The New York Times» 2013 – 2017 років). Ужгород: РІК-У, 2018. 312 с.
7. Масненко В.В. Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія», вип. 2 (43), 2020. С.240-242.
8. Снитко О.С. Проекти тотального зомбування в інформаційному просторі України / Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2017. – № 1 (21). – С. 207–215.
9. Березовенко А, Російсько-українська війна в українському політичному дискурсі. Політична культура та ідеологія\ політичні дослідження. 2021. №2.. С.97-107.
10. Новакова О. В. Пропагандистські наративи як зброя російської федерації в гібридній війні проти України. Гібридна війна: сутність, виклики та загрози: зб. матер. круглого столу (Київ, 8 липня 2021 р.). [Електронне видання]. – Київ : НА СБУ, 2021. – 189 с. С.17-20.
11. Мельніченко О. А Основні напрямки деструктивної діяльності російських спецслужб в інформаційній війні проти України. Гібридна війна: сутність, виклики та загрози: зб. матер. круглого столу (Київ, 8 липня 2021 р.). [Електронне видання]. – Київ : НА СБУ, 2021. – 189 с. С. 30-33.
12. Кузьменко В. В. Сидоренко С. М. Антиукраїнські міфи в інформаційній війні російської федерації проти України Гібридна війна: сутність, виклики та загрози: зб. матер. круглого столу (Київ, 8 липня 2021 р.). [Електронне видання]. – Київ : НА СБУ, 2021. – 189 с. С. 95-97.
13. Жевелева І. С. Використання методів пропаганди у гібридній війні російської федерації проти України. протистояння Гібридна війна: сутність, виклики та загрози: зб. матер. круглого столу (Київ, 8 липня 2021 р.). [Електронне видання]. – Київ : НА СБУ, 2021. – 189 с. С. 132-138.
14. Юськів Христина.Наративи російської пропаганди в Україні Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2020. Випуск 30, с. 226–232.

15. Цурканова Ірина. Комплексний політичний аналіз вторгнення росії в Україну. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. Випуск 1 (61), 2022. С. 113-120.

ДЕМОГРАФІЧНІ ВТРАТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Жила К.

*Науковий керівник – Кришталь Т. М., доктор економічних наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Людина є основною продуктивною силою, саме від неї залежить стан економіки країни, її розвиток і функціонування. Проте, в Україні протягом останніх років склалася досить важка демографічна криза, що дуже негативно впливає на економічний стан держави.

Історично демографічні втрати України були спричинені двома світовими війнами, громадянськими війнами, трьома голодоморами, репресіями та численними масовими депортаціями.

З початку незалежності населення України скоротилося більше ніж на 20%. На початку 1990-х чисельність населення становила майже 52 млн осіб. Останній офіційний перепис українського населення здійснювався у 2001 році, на той момент кількість людей, проживаючих на території України, становила 48 457 000 осіб. Тоді як за приблизними даними Державної служби статистики України станом на 1 лютого 2022 року кількість населення України становила 40 960 795 осіб[1]. Тобто досить чітко прослідковується значне загострення демографічної ситуації. До цього призвело низка факторів: складні умови праці, які змушували людей мігрувати; рівень смертності перевищував рівень народжуваності; згідно з результатами дослідження STEPS, в Україні дуже високий рівень поширеності факторів ризику неінфекційних захворювань, які формують понад 80 % смертності в Україні [2]; смертність від захворювання на коронавірусну інфекцію COVID-19 та ін.

Значного удару по чисельності населення України завдала війна. За офіційними даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців станом на 19 липня 2022 року з України виїхало 9 567 033 осіб, проте ця цифра постійно змінюється (адже деякі люди повертаються, а деякі, навпаки, покидають країну). За результатами дослідження Управління Верховного комісара ООН з прав людини понад 7 тисяч цивільних людей загинуло внаслідок збройної агресії; також невизначена кількість депортованих на територію РФ; значними є втрати на полі бою серед українських військових (точна статистика невідома); велика кількість полонених та зниклих безвісти. На думку директорки Інституту демографії та соціальних досліджень імені Птухи НАН України Елли Лібанової – смерті внаслідок війни – це не тільки загиблі від бомбардувань або на полі бою, це і додаткова смертність від серцево-судинних захворювань, діабету та інших причин, пов'язаних з неотриманням своєчасної медичної допомоги, поганим харчуванням, переохолодженням, постійними стресами.

В умовах ситуації, яка склалася, Державною службою статистики України затверджено Наказ «Про затвердження Програми Всеукраїнського перепису населення 2023 року» з метою підрахунку точних демографічних втрат України в умовах війни й отримання реальної картини оновленої чисельності населення України.

До військового конфлікту експерти ООН зазначали той факт, що населення України скорочується одним із найшвидших темпів у світі й прогнозували, що до 2050 року в Україні кількість населення зменшиться до 20-35 млн. осіб [3]. Проте, з урахуванням теперішніх умов ця цифра може бути значно меншою, що призведе до катастрофічних економічних наслідків, які уже є досить глобальними.

Довоєнна ситуація в Україні також негативно вплинула на демографічний стан, адже населення країни вже скорочувалося, народжуваність і тривалість життя були низькими порівняно з іншими країнами, російська анексія Криму та окупація частини Донбасу, еміграція призвели до скорочення населення. В умовах сьогодення в Україні діють чинники, які можуть спричинити демографічну катастрофу, зокрема, додаткова смертність через війну, величезні внутрішні переміщення, зростання еміграції (біженці), менша народжуваність та ймовірна втрата територій.

Глобальною проблемою під час війни також є те, що народження дітей в таких умовах не може перекрити тих втрат, яких зазнає держава. Тим самим рівень смертності в рази перевищує рівень народжуваності.

Слід зауважити, що демографічний вплив війни значний не лише під час війни, а й протягом наступних десятиліть. Важливим фактором є статевовікова структура населення країни. В Україні спостерігається тенденція до зменшення кількості дітей та молодих людей порівняно із старшим поколінням. Це означає, що менше жінок досягатимуть репродуктивного віку в наступні роки і як наслідок зменшиться рівень народжуваності в майбутньому. Така ситуація вплине на демографічне відновлення після війни.

Ми поділяємо думку науковців, які пропонують згрупувати шляхи виходу з демографічної кризи у Демографічну духовно-культурну прогресивну спіраль, яка являє собою модель прогресивного відтворення населення, засновану на вихованні віри, духовних цінностей, поваги до авторитету батьків та сім'ї, зорієнтована на підвищення рівня народжуваності та відродження нації [4].

Отже, підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновки, що демографічна ситуація в Україні є досить складною, кількість населення протягом останнього десятиліття стрімко знижувалася, а війна спричинила додаткові демографічні втрати. Для економічного відновлення та відбудови країни важливо досягти покращення демографічної ситуації шляхом відновлення рівня народжуваності, забезпечення оперативної відбудови в постраждалих регіонах не лише житлових будинків, а й соціальної інфраструктури, забезпечення громадян робочими місцями, тобто створення сприятливих умов для повернення українців, збільшення інвестицій в охорону здоров'я та зниження смертності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Населення. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>
2. І. М. Кравець Демографічна криза в Україні: стан, наслідки та перспективи її подолання. Науковий журнал «Вісник Хмельницького національного університету» Серія: «Економічні науки» №4, 2021. С. 114-120. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/09/vknu-es-2021-4-21.pdf>
3. Демографічний прогноз України до 2100 року. Колективна монографія «Населення України. Демографічні тенденції в Україні у 2002– 2019 рр.» за ред. О.М. Гладуна, 2020. С. 112-132. URL: <https://idss.org.ua/arhiv/population.pdf>
4. В. Г. Воропаєв Демографічні процеси в Україні як предмет політичного менеджменту. Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» №3, 2013. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=557>

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Смолінська Г. А.

Науковий керівник – Мелех Б. В., кандидат наук з державного управління, доцент
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С. З. Гжицького

Олександра Матвієнко, очільниця Центру громадянських свобод, Нобелівська лавреатка, у своїй промові зазначила, що отримує премію миру в часі війни. Першою тезою її промови була «Як повернути значення правам людини?». Вперше після прийняття Загальної декларації прав людини у 1948 році вони порушуються настільки масштабно і демонстративно. Тож реалізація прав громадян, як і, в цілому, прав людини під час війни zasadничо залежить від вагомості дій, спрямованих на їх справжню наповненість, відновлення їх цінності. А зараз це два завдання: безумовний крах агресора і безумовна ж солідарність світу й України.

Правовий режим воєнного часу в нашій державі (вперше після завершення Другої світової війни) був уведений Президентом України Петром Порошенком після відповідного рішення РНБО та прийнятого 26.11.2018 року [1] на позачерговому засіданні Верховної Ради України рішення. Низка цих рішень була обумовлена агресією прикордонних кораблів Російської Федерації у Керченській протоці.

Тривалість дії воєнного часу склала 30 днів (з 26.11.2018 до 26.12.2018), а його обмеження діяли в 10 прикордонних з РФ та невизнаним Придністров'ям областях України, крім того, до їх числа були включені всі області з виходом до Чорного й Азовського морів. Тогочасному Президентові опоненти закидали звинувачення у бажанні зірвати виборчий процес, однак, зважаючи на події останнього року, ці дії виглядають цілком адекватними і своєчасними.

Вдруге правовий режим воєнного часу був запроваджений указом Президента України Володимира Зеленського від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [2]. Його строк теж складав 30 діб, однак із того часу неодноразово продовжувався. Згідно з останнім ВРУ затверджений указ про продовження воєнного стану до 19 лютого 2023 року.

Регулювання діяльності військового командування, МВС України, органів виконавчої влади і місцевого самоврядування в період воєнного часу регулюється Законом України «Про правовий режим воєнного стану», прийнятим 12.05.2015 року, № 389-VIII, у каденцію П. Порошенка [3].

Слід зауважити, що Закон 2015 року ухвалений як новий, а не у формі поправок до чинного тоді Закону 2000 року.

Первинний указ Президента України від 24 лютого 2022 року у своєму формулюванні містить конкретизацію санкціонованих обмежень конституційних прав і свобод людини, зокрема тих, що передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України. Це такі:

« Ст. 30. Кожному гарантується недоторканність житла.

Ст. 31. Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

Ст. 32. Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Ст. 33. Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно

залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Ст. 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Ст. 38. Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Ст. 39. Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

Ст. 41. Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Ст. 42. Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Ст. 43. Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працюю, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.

Ст. 44. Ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів.

Ст. 53. Кожен має право на освіту» [4].

Таким чином, можна стверджувати, що обмеження прав громадян у період дії правового режиму воєнного стану не є тотальними, вони, у переваж, стосуються соціально-структурних змін, що відбуваються в суспільстві (правовій системі) війни порівняно із суспільством (правовою системою) миру.

Однак війна не як правовий режим, а як страхітлива реалія сама по собі є тотальним порушенням прав людини, у першу чергу – права на життя. Через це, починаючи з першої статті «Загальної декларації прав людини» (далі – Декларація), за якою «всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в дусі братерства» [5], і до останньої, тридцятої, де стверджується, що «ніщо у цій Декларації не може бути витлумачено як надання будь-якій державі, групі осіб або окремим особам права займатися будь-якою діяльністю або вчиняти дії, спрямовані на знищення прав і свобод, викладених у цій Декларації» [5], є декларацією прав людини миру. Згадуючи історію прийняття Декларації, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 році за результатами гіркового досвіду Другої світової війни, що, як і російсько-українська війна, була нескінченою низкою грубих порушень тих засад, що визначають можливість існування майбутнього цілого людства.

Таким чином, реалізація прав громадян в Україні у воєнний час є обмеженою в правовому сенсі та логічному, оскільки війна одномоментно руйнує всі суспільні інституції, а право – в першу чергу. На жаль, у найближчому майбутньому нас чекає низка гучних викриттів протиправних вчинків (і злочинів) наших же співгромадян, оскільки руйнування інституцій часто діє і як руйнування обмежень для тих, хто сприймає ускладненість реалізації прав громадян як дозвіл на сваволю. Це – ще один наслідок війни.

У зв'язку із цим пропоную доповнити «Загальну декларацію прав людини» першим пунктом: «Кожна людина має право жити без війни». Для реалізації цього пункту слід буде передбачити низку дуже чітких і виразних превентивних заходів, що унеможливлять тоталітаризм та диктатуру, які й стають причинами початку всіх воєн в історії людства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 26 листопада 2018 року "Щодо надзвичайних заходів із забезпечення державного суверенітету і незалежності України та введення воєнного стану в Україні" : Указ Президента України від 26.11.2018 р. № №390/2018. URL: <https://web.archive.org/web/20210416120127/https://www.president.gov.ua/documents/3902018-25574>.
2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № №64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII : станом на 31 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 23.01.2023).
4. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/вр#Text> (дата звернення: 23.01.2023).
5. Загальна декларація прав людини (рос/укр) : Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 23.01.2023).

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ НА КОГНІТИВНІ ЗДІБНОСТІ ДІТЕЙ

Ковальчук Н.

*Науковий керівник – Усов Д. В., доктор філософських наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Війна та збройні конфлікти, які відбуваються в різних куточках світу, впливають на життя людей, особливо дітей, які змушені пристосовуватись до нової реальності. На жаль, ці наслідки можуть бути довготривалими та мають значний вплив на когнітивні здібності дітей.

Дослідження показують, що діти, які пережили війну або були свідками насильства, мають значно менші когнітивні здібності порівняно з тими, хто не мав подібного досвіду [1, 2, 3, 4]. Зокрема, діти, які пережили війну, можуть мати проблеми з увагою, пам'яттю, розумінням та мовленням.

З 2000 року військові конфлікти відбувалися в багатьох країнах світу. Деякі з найбільш відомих конфліктів за останні 20 років включають:

- Афганістан: Війна в Афганістані (2001-2021), Талібанське повстання (з 2002 р.);
- Ємен: Громадянська війна в Ємені (з 2014 року);
- Ізраїль і Палестина: Конфлікт між Ізраїлем і Палестинською автономією (з 2000 року);
- Ірак: Війна в Іраку (2003-2011), боротьба з Ісламською державою Іраку і Леванту (з 2013 року);
- Конго: Конфлікт на сході Конго (з 1998 року);
- Лівія: Громадянська війна в Лівії (2011);
- Пакистан: Боротьба з талібами (з 2001 року), конфлікт в Верхньому Індусі (з 2004 року);
- Сирія: Сирійська громадянська війна (з 2011 року);
- Сомалі: Громадянська війна в Сомалі (з 1991 року);
- Судан: Дарфурський конфлікт (з 2003 року);

- Україна: Конфлікт на сході України (з 2014 року), повномасштабна війна (з 2022 року);
- Центральноафриканська Республіка: Конфлікт в Центральноафриканській Республіці (з 2012 року).

Війни в перелічених країнах мають суттєвий вплив на когнітивні здібності дітей-переселенців. Наприклад, в Афганістані більшість дітей не мають доступу до якісної освіти через війну та наслідки бідності. Згідно з дослідженням, проведеним Організацією Об'єднаних Націй, лише 32% дітей-переселенців мають можливість отримати початкову освіту.

Дослідження, проведені в Іраку, Сирії та Лівії, свідчать про те, що діти, які були свідками насильства, мають більші шанси отримати посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), що може відбитися на їх когнітивних здібностях. Наприклад, за даними дослідження, опублікованими у журналі BMC Pediatrics, 60% дітей у Іраку, які були свідками бойових дій, страждають від психологічних проблем, включаючи тривожність, депресію та ПТСР.

У Сирії війна з 2011 року призвела до великої кількості зруйнованих шкіл та недостатньої кількості вчителів. В більш небезпечних районах діти навіть не мають можливості відвідувати школу через обмеження свободи переміщення.

В Ємені війна призвела до гуманітарної кризи, в результаті чого діти стали стикатися з браком харчування та медичної допомоги, що негативно впливає на їхні когнітивні здібності.

Окрім того, діти, які пережили війну або були свідками насильства, можуть мати проблеми з соціальним взаємодією та взаємодією з оточуючими людьми. Наприклад, дослідження, проведені в Сирії, показали, що діти, які пережили війну, мають меншу відкритість до спілкування та більшу схильність до агресивної поведінки [1].

Причини війн і конфліктів різноманітні та складні. Це можуть бути етнічні, релігійні, економічні та політичні протистояння, боротьба за владу і ресурси, збройні конфлікти з міжнародною участю тощо. Внаслідок цих конфліктів багато дітей стають переселенцями, втрачаючи свої рідні домівки, батьків та родичів.

Дослідження показують, що діти-переселенці з окупованих територій, які пережили війну або збройний конфлікт, мають психологічні наслідки, які можуть вплинути на їх когнітивні здібності. Зокрема, вони можуть мати проблеми зі здатністю до концентрації, навчання, пам'яті, розуміння, мислення та прийняття рішень. Вони також можуть мати проблеми з психічним здоров'ям, такі як тривожність, депресія та посттравматичний стресовий розлад. Такі проблеми можуть бути викликані травмами, стресом, тривалим досвідом насильства та стражданням.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Brain changes due to traumatic stress from war in a sample of Syrian refugee children and adolescents // URL: <https://www.nature.com/articles/s41380-022-01859-2>
2. Impact of War on Children's Mental Health // URL: <https://warchildhood.org/impact-of-war-on-childrens-mental-health>
3. Psychological Consequences of War on Children in the Context of Stress and Trauma Theory // URL: https://www.researchgate.net/publication/216577368_Psychological_consequences_of_war-traumatized_children_and_adolescents_in_Bosnia_and_Herzegovina
4. Psychological Consequences of War on Children: A View from Israel // URL: https://www.cjpme.org/fs_149

ДО ПРОБЛЕМИ ПРИРОДИ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ

Яремчук Є. К.

Науковий керівник – Шевченко З. В., кандидатка філософських наук, доцентка
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Всі ми зіштовхнулись на власному досвіді з подіями, які до цього часу багато ким вважались можливими лише на сторінках історії. З початком повномасштабного наступу на територію України, людей обурювали найбільше навіть не імперські амбіції та зазіхання на власні кордони, скільки нахабні військові злочини, з якими українці досі не мали справи, або вважали за частину інформаційної війни.

За даними ACLED project [1], що були оприлюднені на сайті Humanitarian data exchange [2] до березня цього року, жертвами агресії у наслідок ракетних ударів, викрадень, зникнень, тортур, позасудових страт стали близько 40 000 людей. Екстремальні значення припадають на березень та листопад, що пов'язано з деокупацією Херсону, який теж, як і більшість територій, було загарбано в березні [3]. Статистика українського сайту Т4Р [4], що фіксує чітко визначені міжнародним правом злочини, задокументувала у березні 10 066 випадків. При цьому всі вище зазначені джерела запевняють, що дані можуть бути набагато вищими.

Чи є такий випадок безпрецедентним? Авжеж ні, історія багата на військові конфлікти з подібним зачином, взяти лише до уваги Чеченські війни, Ірак, Другу світову, та певно всі війни, за виключенням тих, де є штучно створені «особливі умови». Будь-які бойові дії між країнами або великими соціальними групами однієї держави, наприклад, Північна Осетія, несуть із собою військові злочини, особливо на початку подій. Навіть коли міста брали без бою, це не зупиняло солдат у скоєнні варварських вчинків проти мирного населення. Так, наприклад, пізніше застрелений не без участі спецслужб [5] священник Гавриїл Костельник згадує більшовиків у перші дні окупованого Львову: «Пхалися до найкращих палат і помешкань, викидали з них мешканців продовж кількох годин, грабували їхнє майно» [6]. Аналогічні свідчення маємо під час Першої світової війни: «От сі права і закони, які називаються «Міжнародним воєнним правом», мають на цілі бодай в части зла, гіднити, нещастя та жорстокости, які приносить з собою війна, та охоронити супокійне населенє, яке участі в війні не бере, від кривд, яких може над ним допускати ся військо» [7].

Наразі міжнародне гуманітарне право (МГП) включає у себе багато положень і називає такі основні засади до ведення бойових дій: принцип розрізнення, сумірності (пропорційності) та необхідності. Практичне застосування названих принципів є складним завданням, що постає перед військовими командирами в кожному збройному конфлікті. Крім цього, МГП детально регулює методи та засоби ведення воєнних дій. До заборонених методів ведення війни належать насамперед віроломство та віддання наказу не залишати нікого в живих. Заборонені засоби ведення війни (тобто зброя) встановлюються як загальними положеннями так і конкретними міжнародними договорами, що визнають ті чи інші види зброї такими, що завдають надмірної шкоди та зайвих страждань [8].

На жаль, моральні принципи нівелюються пропагандистськими методичками та розбиваються о людську природу, коли над солдатами немає належного контролю. Так, наприклад, пише про сексуальні злочини у нацистській

Германії історикиня Регіна Мюльхойзер: «...на практиці військове командування стикалося з дилемою. З одного боку, сексуальне насильство вважалося небажаним, бо підривало військову дисципліну, здоров'я та репутацію збройних сил, а найгірше — суперечило расовим ідеям нацизму. З іншого боку, сексуальне насильство розглядали як нормальний, практично неминучий елемент війни. Крім того, оскільки в чоловічій статевій спроможності вбачали прояв сили і розглядали її як щось загалом корисне в контексті воєнних дій, більшість військових командирів не вважали, що мають право насаджувати заборону на сексуальні контакти» [9]. З іншого боку, ми теж маємо цілі роки після перемоги, коли радянські солдати майже безкарно гвалтували німкеня [10].

Підсумовуючи усе вище сказане, можна прийти до висновку, що всі скоєні злочини під час війни вчиняються задля перемоги, а після, через перемогу.

Людська психіка дуже погано витримує жахи війни, а більшість скоєних злочинів, стають колективною відповідальністю. Треба добре знати історичний контекст та розуміти людину, щоб не допустити ще більшої трагедії під час та після війни, бо що ще залишить нас людьми, як не моральна перемога над своїм супротивником.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. The Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED) URL: <https://acleddata.com>
2. Ukraine – conflict events URL: <https://data.humdata.org/dataset/ukraine-acledd-conflict-data>
3. На Херсонщині окупанти почали готувати «референдум» зі створення «ХНР» — Генштаб ЗСУ URL: <https://hromadske.ua/posts/na-hersonshini-okupanti-pochali-gotuvati-referendum-zi-stvorennya-hnr-genshtabi-zsu>
4. Статистика бази даних воєнних злочинів Т4Р URL: <https://t4pua.org/stats>
5. Криса Л. С., Фіголь Р. Д. Личаківській некрополь. Львів, 2006. 464 с.
6. Західна Україна під Большевиками : Збірник / за заг. ред. Рудницької М. І. Нью Йорк, 1958. 494 с.
7. Зладив І. С. Велика Європейська Війна. Часть 1 Вінніпег, 1914. 110с.
8. Міжнародне гуманітарне право : Посіб. для юр. / Гнатовський М. М. та ін. ; За заг. ред. Короткого Т. Р. Київ-Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2017. 145 с.
9. Незаперечний злочин. Сексуальне насильство німецьких вояків на території СРСР у 1941-1945 рр. URL: <https://uamoderna.com/md/mulhauser-women-war>
10. Згвалтування Берліна : Невідома історія війни URL: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2015/09/150923_war_book_rapings_rl

АВТОРСЬКИЙ ПОКАЖЧИК

Акіншин А. А.	228	Єфімова Т.	385
Апончук Л. О.	5	Єрмома О. С.	53
Бабініч В. О.	8	Жила К. В.	203,204,284,285,409
Барміна С. О.	374	Запека К. Д.	57
Басараб О. С.	10	Зуєнко М. О.	58
Басок В. М.	11	Іванова А. В.	286
Башей О. О.	358	Івасюта Ю. В.	60
Башук І. О.	14,16	Івуков А. М.	206
Білека А. А.	257	Ільченко І. П.	289
Бірюков В. С.	19	Ірха І. С.	387
Блиндар М. Ю.	397	Калаш І. М.	200
Боєва І. Г.	20	Калінчук О. С.	62
Бойцун А. А.	260,264,267	Каменська І. С.	8,19,241
Бокшиц О. М.	228,232,252	Карпань А. П.	209
Бондар Ю. В.	181	Кеввер К. Я.	292
Бондаренко Д. С.	262,269	Кирилюк Д. В.	388
Боровик О. І.	23	Клименко А. Д.	295,297,299
Бортун К. О.	184,376	Клименко Я. В.	195
Брус В.	379	Кліщук С. В.	65
Бутенко К. О.	381	Кобилка Є. О.	301,304,305
Бутинська Р. Я.	278,341,344,354, 365,367	Коваленко А. С.	68
Василенко М. П.	29	Ковальов Д. Б.	211
Валах А.	271	Ковальчук М.	69
Ващенко Д. О.	186,273,383	Ковальчук Н.	413
Вовк Ю. М.	188	Ковтун І. А.	71
Вовній В.	25	Коломієць Л. С.	73,307
Волинець Д. О.	398	Коломієць Я. Г.	215
Волошин В. В.	403	Корабель М. В.	214
Вороновська Л. Г.	11,57,65,71,83,108, 129,137,138,140	Корж Н. В.	215
Гайдамак А. О.	400	Косменюк В.	309
Галат К. О.	29	Костенко В.	309
Гаплевська О. І.	103	Костоґриз К.	75
Гафінова К. В.	275,402	Косяк С. М.	34,47,58,80,127,143,168
Голик Д. В.	34	Котляр Д. О.	154,260,262,271,275, 285,299,304,307,311,316,324,326,347, 379,383
Головченко С. І.	115,163,214	Кришталь А. О.	14,23,32,76,101,114, 192,194,226,264,273,276,281,284,374
Гончарук М. А.	192,276	Кришталь Д. О.	16
Горенко Л. М.	5,20,36,62,99,117,145, 173,175,177	Кришталь В. М.	313
Горобінська Є. А.	278	Кришталь М. А.	161
Гребенщикова Д. Д.	36	Кришталь Т. М.	249,409
Гречка Н. В.	32,194	Кронда О. Ю.	289
Губенко В. С.	252	Кузуб Д.	316
Даниленко Д. Г.	39,43	Курільчук К. А.	80
Дарницький А.	406	Кутєпова М. В.	317
Дерев'янка М. А.	47	Кухарук С. В.	221
Дмитренко М. Й.	25,39,110,120,131, 156	Кучеренко Д.	390
Докіль Д. М.	200	Лагодзінський М. В.	82
Донець А. В.	49,281	Левенець В. А.	392
Дулгерова О. М.	186,297,305,363	Левченко І. М.	206,209
Дуплійчук Б. Г.	195	Леонідова У. А.	83
Єгрешій О. І.	60	Леніть В. О.	85
		Лиманська С. С.	88

Лисенко І.....	97	Рішко С. А.....	354
Лисий І. С.....	319	Ротмістрова Е. І.....	140
Лисих О. І.....	224	Русанова Ю. А.....	241
Литвин А. Ф.....	200,211,221,224,371	Рябець Д. С.....	394
Литвин В. Л.....	92	Самань Р. О.....	147
Литвиненко К. О.....	95	Самодай В. П.....	319,330,369,403
Луцан О. М.....	99	Самойленко В. Є.....	143
Луца А. А.....	101,226	Серебренніков А. В.....	244
Малик А. В.....	228	Синільник В.....	247
Малявко С. О.....	103	Сіпко І. А.....	204
Максименко Д. Ю.....	108	Сіра Т. І.....	358
Манько І.....	231	Скороход Я. А.....	151,249
Маруш І. В.....	231,247	Смолінська Г. А.....	361,411
Марцишин Р. П.....	322	Собко А. А.....	250
Марченко В. Ю.....	105	Собченко А. С.....	154,363
Мелех Б. В.....	361,411	Сокол А. О.....	156
Мелех Л. В.....	322,336,348	Соловей І. Б.....	365
Мельник Ю. О.....	244	Соловійова Н. І.....	158
Миколенко А.....	324	Стадник І.....	352
Митник Ю. А.....	326,328	Стеблина О. В.....	105,125
Міненко О. В.....	387,390,392,394,395	Стуканова Ю. Р.....	88
Мірошніченко Р. В.....	110,112	Сурду К. Р.....	367
Міщук М. О.....	232	Сущено А. В.....	161
Мусієць Р. В.....	232	Таран А. С.....	163
Насс К. Е.....	114	Тимченко А. С.....	188
Негрун О. С.....	115	Ткаченко І. В.....	317
Ненько Ю. П.....	381,388	Товкун Д. Г.....	252
Осика Ю. Ю.....	234	Усов Д. В.....	69,165,413
Осіпчук К. Ю.....	330,	Федоренко Я. А.....	43,49,73,95,112,
Охріменко О. О.....	236	203,267,269,397,398,400,402	
Павленко К. А.....	117	Федорчук М. В.....	168
Панченко В.....	120	Фролова О. М.....	406
Петриченко А. М.....	338	Хіврич Р. В.....	211
Петрів С. Ю.....	336	Церковняк-Городецька О. Г.....	170
Погоріла А. І.....	385	Черковська Ю. Є.....	173
Подгорнов О. В.....	301	Чубань В. С.....	204,295,301,328
Пожар Я. В.....	125	Чубіна Т. Д.....	10,53,82,85,92,151,147
Поліщук К. С.....	127	Чхейло І. І.....	158
Полтавська М. В.....	129	Шаповал А.....	395
Пономаренко В.....	131	Шевченко З. В.....	68,415
Порцін В. Р.....	341	Шоптенко В. Р.....	175
Поснік В. С.....	137	Ягмур А. В.....	177
Постернак І. М.....	333	Яремчук Є. К.....	415
Постернак О. С.....	333	Яценко Ю. В.....	369
Постернак С. О.....	333	Ящук О. С.....	371
Примачок О. Р.....	344	Bytsiv M. M.....	255
Приньов С. М.....	236	Czubina T. D.....	46
Прокопенко Д.....	347	Danylczenko N. A.....	46
Проць Т. Р.....	348	Dmytrenko M. Yo.....	51,279
Пургін С. А.....	138	Fedorenko D. S.....	78
Пчеліна О. В.....	338	Kryshthal A. O.....	219
Пшенишна Н.....	352	Kryshthal V. M.....	78
Рилова О. Ю.....	239	Tytarenko A. A.....	219
Риндич Р. Я.....	145	Kishakevich B. Yu.....	255

ЗМІСТ

**Секція 1. Історичні науки на тлі викликів сьогодення.
Історія розвитку пожежно-рятувальної служби України
та зарубіжних держав.
Гуманітарна підготовка працівників ДСНС України.
Політичні науки в Україні та світі.
Філософські пошуки на тлі сучасних проблем.
Соціологія та соціальна робота: нові ідеї та наукові досягнення.
Наукові дослідження у галузі культурології, документознавства
та інформаційної діяльності.
Актуальні проблеми психологічних наук**

<i>Апончук Л. О., Горенко Л. М.</i> СОЦІОКУЛЬТУРНА СИТУАЦІЯ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ	5
<i>Бабініч В. О., Каменська І. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	8
<i>Басараб О. С., Чубіна Т. Д.</i> ІНФОРМАЦІЯ: ПОНЯТТЯ ТА ДОСТОВІРНІСТЬ	10
<i>Басок В. М., Вороновська Л. Г.</i> СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ.....	11
<i>Башук І. О., Кришталь А. О.</i> ЗНАЧЕННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	14
<i>Башук І. О., Кришталь Д. О.</i> СТАНОВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ НАУК В УКРАЇНІ ТА СВІТІ.....	16
<i>Бірюков В. С., Каменська І. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	19
<i>Боєва І. Г., Горенко Л. М.</i> РАННІ ФОРМИ КУЛЬТУРИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ.....	20
<i>Боровик О. І., Кришталь А. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ МЕДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ І СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	23
<i>Вовній В., Дмитренко М. Й.</i> АДАПТАЦІЯ ДО НОВОГО ЕТНОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА.....	25
<i>Галат К. О., Василенко М. П.</i> СПРИЙНЯТТЯ СУЧАСНИМИ СТУДЕНТАМИ ЄВРОПИ ТА ЄВРОПЕЙЦІВ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ АСОЦІАТИВНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ)	29
<i>Гречка Н. В., Кришталь А. О.</i> СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «COPYRIGHT» В ЗАРУБІЖНИХ ВИДАННЯХ НА ПРИКЛАДІ DOI.....	32
<i>Голик Д. В., Косяк С. М.</i> ТРАДИЦІЙНІ НАРОДНІ РЕМЕСЛА УКРАЇНИ: ГОНЧАРСТВО.....	34
<i>Гребенщикова Д. Д., Горенко Л. М.</i> СОЦІОКУЛЬТУРНА СИТУАЦІЯ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ	36
<i>Даниленко Д., Дмитренко М. Й.</i> ЕТНІЧНА СВІДОМІСТЬ ТА САМОСВІДОМІСТЬ.....	39

<i>Даниленко Д. Г., Федоренко Я. А.</i> ПАНДЕМІЇ – ОДНА ІЗ НАЙБІЛЬШИХ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУСПІЛЬСТВА.....	43
<i>Danylczenko N. A., Czubina T. D.</i> OSIOTNICZA STRAŻ POŻARNA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ: STRUKTURA I DZIAŁALNOŚĆ	46
<i>Дерев'янка М. А., Косяк С. М.</i> СИМВОЛИ НЕЗЛАМНОСТІ: СУЧАСНІ МІСТА-ГЕРОЇ УКРАЇНИ	47
<i>Донець А. В., Федоренко Я. А.</i> ГЕТЬМАН БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ТА ЙОГО РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ.....	49
<i>Maria Yosypivna DMYTRENKO</i> PERSONAL POTENTIAL DEVELOPMENT IN CORPORATE WORLD	51
<i>Єрьома О. С., Чубіна Т. Д.</i> ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ПРОПАГАНДИ	53
<i>Запека К. Д., Вороновська Л. Г.</i> ІНТЕГРАЦІЯ СОЦІОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ В НАУКУ ПРО ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ.....	57
<i>Зуєнко М. О., Косяк С. М.</i> НАЙВИЩІ ДЕРЖАВНІ НАГОРОДИ УКРАЇНИ: ГЕРОЙ УКРАЇНИ	58
<i>Івасюта Ю. В., Єгрешій О. І.</i> РАДЯНИЗАЦІЯ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ В 2022-2023 рр.....	60
<i>Калінчук О. С., Горенко Л. М.</i> ЛЮДИНА ТА КУЛЬТУРА ХХ ст.	62
<i>Кліщук С. В., Вороновська Л. Г.</i> ГУМАНІТАРНЕ ЗНАННЯ ЯК ОКРЕМА СФЕРА НАУКОВИХ ПІДХОДІВ	65
<i>Коваленко А. С., Шевченко З. В.</i> ПРИЧИНИ РОЗГОРТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ.....	68
<i>Ковальчук М., Усов Д. В.</i> ДО ВИТОКІВ МОДЕРНОЇ ТЕОРІЇ ПРИРОДНОГО ПРАВА ТА СУСПІЛЬНОЇ УГОДИ: ГУГО ГРОЦІЙ	69
<i>Ковтун І. А., Вороновська Л. Г.</i> ГУМАНІТАРНЕ ЗНАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ.....	71
<i>Коломієць Л. С., Федоренко Я. А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ СУЧАСНОЇ ФРАНЦІЇ.....	73
<i>Костогриз К.</i> НАСЛІДКИ ВПЛИВУ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ЛЮДЕЙ.....	75
<i>Кришталь А. О.</i> ПОЧУТТЯ ПРОВИНИ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	76
<i>Kryshtal V. M., Fedorenko D. S.</i> ANALYTICAL DECISION SUPPORT BY SOLVING PROBLEMS OF MACHINERY COMPLETING	78
<i>Курільчук К. А., Косяк С. М.</i> ТВОРЧА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ	80
<i>Лагодзінський М. В., Чубіна Т. Д.</i> ВИЗНАЧЕННЯ ТА ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ПРОЦЕСУ ПРОПАГАНДИ	82
<i>Леонідова У. А., Вороновська Л. Г.</i> ЕТОС НАУКИ ЯК СУКУПНІСТЬ ПОВЕДІНКОВИХ НОРМ НАУКОВОЇ СПІЛЬНОТИ.....	83

<i>Лепіть В. О., Чубіна Т. Д.</i> МАНІПУЛЮВАННЯ ГРОМАДСЬКОЮ ДУМКОЮ	85
<i>Лиманська С. С., Стуканова Ю. Р.</i> ВІННИЧЧИНА У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: ПЕРІОД НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ	88
<i>Литвин В. Л., Чубіна Т. Д.</i> ДРУКОВАНІ ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА РОЛЬ ЗМІ В ПРОЦЕСІ ПРОПАГАНДИ ПРАВИЛ ПОЖЕЖНОЇ Й ВЛАСНОЇ БЕЗПЕКИ	92
<i>Литвиненко К. О., Федоренко Я. А.</i> ВПЛИВ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТЕЧІЙ КОНСЕРВАТИЗМУ, ЛІБЕРАЛІЗМУ Й УТОПІЧНОГО СОЦІАЛІЗМУ НА ФОРМУВАННЯ СОЦІОЛОГІЇ ЯК НАУКИ У КІНЦІ ХVІІІ – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.	95
<i>Лисенко І.</i> ПОЧУТТЯ ПАТРІОТИЗМУ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДАТНОСТІ ДО СПРОТИВУ ВОРОЖІЙ АГРЕСІЇ	97
<i>Луцан О. М., Горенко Л. М.</i> ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ПОНЯТТЯ КУЛЬТУРА	99
<i>Луца А. А., Кришталь А. О.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ	101
<i>Малявко С. О., Гаплевська О. І.</i> ПОНЯТТЯ «ЗДОРОВ'Я» З ПОЗИЦІЇ ДУХОВНО-ПРАКТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З РИЗИКОМ	103
<i>Марченко В. Ю., Стеблина О. В.</i> ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ	105
<i>Максименко Д. Ю., Вороновська Л. Г.</i> ФЕНОМЕН НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ	108
<i>Мірошніченко Р., Дмитренко М. Й.</i> МІЖЕТНІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК СФЕРА ВИЯВУ НАЦІОНАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЛЮДЕЙ	110
<i>Мірошніченко Р. В., Федоренко Я. А.</i> НОВІ НАПРЯМИ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ГАЛУЗІ ПСИХОЛОГІЇ	112
<i>Насс К. Е., Кришталь А. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ	114
<i>Негрун О. С., Головченко С. І.</i> ВПЛИВ СТРЕСОВИХ ЧИННИКІВ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДЕЙ ТЕХНІЧНИХ ПРОФЕСІЙ	115
<i>Павленко К. А., Горенко Л. М.</i> СУТНІСТЬ ТА ДЖЕРЕЛА ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.	117
<i>Панченко В., Дмитренко М. Й.</i> РОЗВИТОК І ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	120
<i>Пожар Я. В., Стеблина О. В.</i> ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ	125
<i>Поліщук К. С., Косяк С. М.</i> ГОЛОДОМОР – ІСТОРИКО-ПСИХОЛОГІЧНА ТРАВМА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ	127
<i>Полтавська М. В., Вороновська Л. Г.</i> СВІТОГЛЯДНІ ЦІННОСТІ У ВИМІРАХ ПОСТМОДЕРНОГО СВІТУ	129

<i>Пономаренко В., Дмитренко М. Й.</i> КУЛЬТУРА ТА МЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ НАРОДІВ	131
<i>Поснік В. С., Вороновська Л. Г.</i> КОНЦЕПТ СУСПІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: СУЧАСНИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС	137
<i>Пургін С. А., Вороновська Л. Г.</i> ПРОБЛЕМИ ДИНАМІКИ НАУКИ	138
<i>Ротмістрова Е. І., Вороновська Л. Г.</i> МОВНИЙ СОЦІОКОД ЯК ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ	140
<i>Самойленко В. Є., Косяк С. М.</i> ГЕНІАЛЬНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ВЧЕНИЙ, МИСЛИТЕЛЬ, ОРГАНІЗАТОР НАУКИ – ВОЛОДИМИР ВЕРНАДСЬКИЙ (ДО 160-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)	143
<i>Риндич Р. Я., Горенко Л. М.</i> ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ: КУЛЬТУРА ДАВНІХ СЛОВ'ЯН	145
<i>Самань Р. О., Чубіна Т. Д.</i> ЗМІ ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЙНО- ПРОПАГАНДИСТСЬКОЇ РОБОТИ	147
<i>Скороход Я. А., Чубіна Т. Д.</i> СОЦІОЛОГІЯ ПРАЦІ: ПРЕДМЕТ ТА ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ	151
<i>Собченко А., Котляр Д.</i> ПРОГРАМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ	154
<i>Сокол А. О., Дмитренко М. Й.</i> МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ	156
<i>Соловйова Н. І., Чхеайло І. І.</i> СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	158
<i>Сущено А. В., Кришталь М. А.</i> ПСИХОЛОГІЧНА СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ ДО САМОЗБЕРЕЖЕННЯ МАЙБУТНІХ РЯТУВАЛЬНИКІВ	161
<i>Таран А. С., Головченко С. І.</i> ГАДЖЕТ-ЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК СУЧАСНА ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ	163
<i>Усов Д. В.</i> ФІЛОСОФСЬКІ ДИСКУРСИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ РЕАЛІЯХ	165
<i>Федорчук М. В., Косяк С. М.</i> ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ПЕДАГОГ (ДО 200-ЛІТТЯ К. УШИНСЬКОГО)	168
<i>Церковняк-Городецька О. Г.</i> ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ АНІМАЛОТЕРАПІЇ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З СІМ'ЯМИ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ	170
<i>Черковська Ю. Є., Горенко Л. М.</i> КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ	173
<i>Шоптенко В. Р., Горенко Л. М.</i> СУТНІСТЬ ТА ДЖЕРЕЛА МОДЕРНІСТСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.	175
<i>Ягмур А. В., Горенко Л. М.</i> СУТНІСТЬ ТА ДЖЕРЕЛА ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.	177

**Секція 2. Сучасна освіта: методологія, теорія і практика.
Роль соціально-гуманітарних дисциплін у системі вищої освіти.
Філософія та освіта: актуальні проблеми взаємодії.
Освіта в Україні: історичний досвід та виклики сьогодення.
Проблеми професійної підготовки фахівців у ЗВО.
Розвиток відомчої освіти: історія та сучасність**

Бондар Ю. В.

**ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ
ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ** 181

Бортун К. О.

**ВЕКТОРИ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ЯК ОСНОВА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ
ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 231 «СОЦІАЛЬНА
РОБОТА»** 184

Ващенко Д. О., Дулгерова О. М.

ДИСТАНЦІЙНА РОБОТА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ 186

Вовк Ю. М., Тимченко А. С.

**СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ КОРПОРАТИВНОГО ІМІДЖУ
В ОСВІТНІЙ УСТАНОВІ** 188

Гончарук М. А., Кришталь А. О.

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 263 «ОХОРОНА ПРАЦІ»** 192

Гречка Н. В., Кришталь А. О.

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ** 194

Дуплійчук Б. Г., Клименко Я. В.

**ЗМІСТ І КРИТЕРІЇ ПОКАЗНИКІВ ГОТОВНОСТІ МАГІСТРІВ
ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ** 195

Докіль Д. М., Калаш І. М., Литвин А. Ф.

**ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
ОХОРОНИ ПРАЦІ У ЗВО** 200

Жила К. В., Федоренко Я. А.

ОСВІТА В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ 203

Жила К. В., Сіпко І. А., Чубань В. С.

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ЮРИСТІВ.
ВАЖЛИВІСТЬ ЇХ РОБОТИ В МИРНИЙ ТА ВІЙСЬКОВИЙ ЧАСИ** 204

Івуков А. М., Левченко І. М.

**НАУКОВА РЕФЛЕКСІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ** 206

Карпань А. П., Левченко І. М.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ 209

Ковальов Д. Б., Хіврч Р. В., Литвин А. Ф.

**ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОХОРОНИ ПРАЦІ** 211

Корабель М. В., Головченко С.І.

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ КОМПОНЕНТІВ
МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ** 214

Коломієць Я. Г., Корж Н. В.

**ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ
У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ** 215

<i>Kryshtal A. O., Tytarenko A. A.</i> THE CHARACTERISTIC OF THE UNIVERSITY ACADEMIC WRITING CENTERS ACTIVITY	219
<i>Кухарук С. В., Литвин А. Ф.</i> ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ОХОРОНИ ПРАЦІ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	221
<i>Лусих О. І., Литвин А. Ф.</i> МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОХОРОНИ ПРАЦІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ.....	224
<i>Луца А. А., Кришталь А. О.</i> ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	226
<i>Малик А. В., Акіншин А. А., Бокшиц О. М.</i> ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ МОТИВАЦІЇ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	228
<i>Манько І., Маруш І. В.</i> ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЛІКАРЯ ОЧИМА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	231
<i>Мусієць Р. В., Міщук М. О., Бокшиц О. М.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ	232
<i>Осика Ю. Ю.</i> ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ / СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ В УКРАЇНІ	234
<i>Приньов С. М., Охріменко О. О.</i> РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК ФАКТОР ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ	236
<i>Рилова О. Ю.</i> ОСОБЛИВОСТІ СФЕРИ ОСВІТИ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНИХ І НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	239
<i>Русанова Ю. А., Каменська І. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	241
<i>Серебреников А. В., Мельник Ю. О.</i> ФОРМУВАННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ТЕОРЕТИЧНОГО ТА ПРАКТИЧНОГО НАВЧАННЯ	244
<i>Синільник В., Маруш І. В.</i> РОЛЬ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ЛІКАРЯ	247
<i>Скороход Я., Кришталь Т. М.</i> ЗГУРТОВАНІСТЬ КОЛЕКТИВУ ПІДРОЗДІЛУ ДСНС ЯК УМОВА ЙОГО ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	249
<i>Собко А. А.</i> ПРИНЦИПИ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	250
<i>Товкун Д. Г., Губенко В. С., Бокшиц О. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ В УЧНІВ ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ.....	252

**Секція 3. Проблеми наукових досліджень у сфері державного управління.
Економічні науки: теоретичні та практичні аспекти.
Актуальні питання правових наук.
Міжнародні відносини та інтеграційні процеси**

Bytsiv M. M., B. Yu. Kishakevich

**BENCHMARKING AS ONE OF THE BUSINESS PROCESSES
FOR STIMULATING SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES 255**

Білека А.

**ПРО МЕХАНІЗМ ПОДАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОВІДОМЛЕННЯ
ПРО ПОШКОДЖЕНЕ ТА ЗНИЩЕНЕ НЕРУХОМЕ МАЙНО ВНАСЛІДОК
БОЙОВИХ ДІЙ, ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТИВ, ДИВЕРСИЙ, СПРИЧИНЕНИХ
ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ 257**

Бойцун А., Котляр Д.

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ 260

Бондаренко Д., Котляр Д.

ПРИЙОМ НА ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ ПІД ЧАС ВІЙНИ 262

Бойцун А. А., Кришталь А. О.

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
В УКРАЇНІ ТА НІМЕЧЧИНІ 264**

Бойцун А. А., Федоренко Я. А.

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ 267

Бондаренко Д. С., Федоренко Я. А.

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В СУДАХ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 269**

Валах А., Котляр Д.

УЧАСТЬ ЮРИДИЧНОЇ СЛУЖБИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ДОГОВІРНОЇ РОБОТИ 271

Ващенко Д. О., Кришталь А. О.

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ УСИНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 273**

Гафінова К., Котляр Д.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ПОЛІЦІЇ 275

Гончарук М. А., Кришталь А. О.

РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «ОХОРОНА ПРАЦІ» І «БЕЗПЕКА ПРАЦІ» 276

Горобінська Є. А., Бутинська Р. Я.

**ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ
ПІД ЧАС ВІЙНИ 278**

Дmytrenko M. Y.

PERSONAL POTENTIAL DEVELOPMENT IN CORPORATE WORLD 279

Донець А. В., Кришталь А. О.

СУТНІСТЬ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ 281

Жила К. В., Кришталь А. О.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ФРАНЦІЇ 284

Жила К., Котляр Д.

**ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОГО СЬОГОДЕННЯ 285**

Іванова А. В., Пчеліна О. В.

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ДІТЕЙ ЗА ПРАВИЛАМИ «ЗЕЛЕНОЇ КІМНАТИ» 286

<i>Ільченко І. П., Кронда О. Ю.</i> ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ МАЙНА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ РІЗНИХ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ	289
<i>Кевер К. Я.</i> ВІДСТОРОНЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ВІД РОБОТИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	292
<i>Клименко А. Д., Чубань В. С.</i> ФІНАНСОВЕ ПРАВО У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	295
<i>Клименко А. Д., Дулгерова О. М.</i> ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ	297
<i>Клименко А., Котляр Д. О.</i> СУДОВИЙ ПРОЦЕС У США	299
<i>Кобилка Є. О., Подгорнов О. В., Чубань В. С.</i> ГРОШОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	301
<i>Кобилка Є., Котляр Д.</i> КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЯКІ ВЧИНИЛИ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ	304
<i>Кобилка Є., Дулгерова О. М.</i> ПРАВОВІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ	305
<i>Коломієць Л., Котляр Д.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ СИСТЕМИ ПРОКУРАТУРИ. СТАТУС ПРОКУРОРА	307
<i>Косменюк В., Костенко В.</i> ПОВНОПРАВНЕ ЧЛЕНСТВО У МЕХАНІЗМІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ – СТРАТЕГІЧНЕ ЗАВДАННЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ	309
<i>Котляр Д. О.</i> СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ	311
<i>Кришталь В. М.</i> РОЗМЕЖУВАННЯ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	313
<i>Кузуб Д., Котляр Д. О.</i> ВЕРХОВНА РАДА В УКРАЇНІ	316
<i>Кутепова М. В., Ткаченко І. В.</i> СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	317
<i>Лисий І. С., Самодай В. П.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУ МАРКЕТИНГУ	319
<i>Марцишин Р. П., Мелех Л. В.</i> ДОКАЗИ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ	322
<i>Миколенко А., Котляр Д. О.</i> ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	324
<i>Митник Ю. А., Котляр Д. О.</i> ПРО ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЦИВІЛЬНИМ ЗАХИСТОМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	326
<i>Митник Ю. А., Чубань В. С.</i> ПРО ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	328
<i>Осіпчук К. Ю., Самодай В. П.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ПРОДУКЦІЇ	330

<i>Постернак І. М., Постернак О. С., Постернак С. О.</i> РІШЕННЯ ЮНЕСКО ДОПОМОЖЕ ЗАХИСТИТИ ОДЕСУ	333
<i>Петрів С. Ю., Мелех Л. В.</i> ЛІСОВА ГАЛУЗЬ В УМОВАХ ВІЙНИ	336
<i>Петриченко А. М., Пчеліна О. В.</i> ФІКСАЦІЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	338
<i>Порцін В. Р., Бутинська Р. Я.</i> ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ПІД ЧАС ВІЙНИ	341
<i>Примачок О. Р., Бутинська Р. Я.</i> ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОГО ПРАВА У ВОЄННИЙ СТАН	344
<i>Прокопенко Д., Котляр Д.</i> ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ ЮРИДИЧНОЇ СЛУЖБИ	347
<i>Проць Т. Р., Мелех Л. В.</i> ВИТРЕБУВАННЯ ДОКАЗІВ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ ТА НАСЛІДКИ ЇХ НЕПОДАННЯ БЕЗ ПОВАЖНИХ ПРИЧИН	348
<i>Пшенишна Н., Стадник І.</i> ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ВІД МОБІНГУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ В УКРАЇНІ	352
<i>Рішко С. А., Бутинська Р. Я.</i> ЗАЛУЧЕННЯ ПРАЦЕЗДАТНИХ ОСІБ ДО СУСПІЛЬНО КОРИСНИХ РОБІТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	354
<i>Сіра Т. І., Башей О. О.</i> ПРОБЛЕМА ДОМАШНЬОЇ ПРАЦІ ТА ҐЕНДЕРНОГО РОЗПОДІЛУ ВЛАДИ У СІМ'Ї	358
<i>Смолінська Г. А., Мелех Б. В.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	361
<i>Собченко А. С., Дулгерова О. М.</i> УМОВИ ПРАЦІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	363
<i>Соловей І. Б., Бутинська Р. Я.</i> ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРАЦЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	365
<i>Сурду К. Р., Бутинська Р. Я.</i> НАДАННЯ ВІДПУСТОК В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	367
<i>Яценко Ю. В., Самодай В. П.</i> АНАЛІЗ ПОТЕНЦІЙНИХ РИЗИКІВ В БІЗНЕС-ПЛАНУВАННІ	369
<i>Ящук О. С., Литвин А. Ф.</i> ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	371

**Секція 4. Актуальні проблеми філологічних наук.
Соціальні комунікації: теоретичні та практичні аспекти**

<i>Барміна С. О., Кришталь А. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПСИХОЛОГА	374
<i>Бортун К. О.</i> ТЕОРЕТИКО-ПОНЯТТЄВА ПРИРОДА ДЕФІНІЦІЇ «СЛЕНГ»	376
<i>Брус В., Котляр Д.</i> ОСОБЛИВОСТІ ТА ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЮРИДИЧНОЇ МОВИ	379
<i>Бутенко К. О., Ненько Ю. П.</i> ІНФОРМАЦІЙНА ЕРГОНОМІКА В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ	381

<i>Ващенко Д., Котляр Д.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ	383
<i>Єфімова Т., Погоріла А. І.</i> ЕВФЕМІЗМИ АНГЛОМОВНОГО МЕДІЙНОГО ДИСКУРСУ	385
<i>Ірха І. С., Міненко О. В.</i> ВЖИВАННЯ АНГЛІЦИЗМІВ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	387
<i>Кирилюк Д. В., Ненько Ю. П.</i> PREREQUISITES FOR SUCCESSFUL PROFESSIONAL COMMUNICATION	388
<i>Кучеренко Д., Міненко О.</i> МОВНА КУЛЬТУРА ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ	390
<i>Левенець В. А., Міненко О. В.</i> СПІЛКУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	392
<i>Рябець Д. С., Міненко О. В.</i> ОСНОВНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ МОВИ	394
<i>Шаповал А., Міненко О. В.</i> МОВА ЯК ЗАСІБ САМОВИРАЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	395

*Секція 5. Сьогодення, обпалене війною:
реалії, що стануть історією*

<i>Блиндар М. Ю., Федоренко Я. А.</i> ІЛОВАЙСЬКА ТА ДЕБАЛЬЦІВСЬКА ОПЕРАЦІЇ – ТРАГЕДІЇ ПЕРШОГО ЕТАПУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	397
<i>Волинець Д. О., Федоренко Я. А.</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	398
<i>Гайдамак А. О., Федоренко Я. А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ В 2014-2022 рр.	400
<i>Гафінова К. В., Федоренко Я. А.</i> ІГОР ФЕДОРОВИЧ МОМОТ – ЛЕГЕНДАРНИЙ ГЕНЕРАЛ ТА ГЕРОЙ УКРАЇНИ.....	402
<i>Волошин В. В., Самодай В. П.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ У ВОЄННІ ЧАСИ.....	403
<i>Дарницький А., Фролова О. М.</i> НАРАТИВИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	406
<i>Жила К., Кришталь Т.</i> ДЕМОГРАФІЧНІ ВТРАТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	409
<i>Смолінська Г. А., Мелех Б. В.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	411
<i>Ковальчук Н., Усов Д. В.</i> ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ НА КОГНІТИВНІ ЗДІБНОСТІ ДІТЕЙ.....	413
<i>Яремчук Є. К., Шевченко З. В.</i> ДО ПРОБЛЕМИ ПРИРОДИ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ.....	415
АВТОРСЬКИЙ ПОКАЖЧИК	417

Наукове видання

**ГУМАНІТАРНИЙ ДИСКУРС СУСПІЛЬНИХ ПРОБЛЕМ:
МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ, МАЙБУТНЄ**

Матеріали Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю

20 квітня 2023 року

*За зміст вміщених у збірнику матеріалів відповідальність несуть автори.
Тези друкуються зі збереженням авторської орфографії,
пунктуації та стилістики*

Адреса редакційної колегії:
Черкаський інститут пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля
НУЦЗ України,
кафедра суспільних наук
E-mail: kafedra_gn_im@ukr.net

Підписано до друку 18.04.2023 р.
Обл.-вид. арк. 32,7. Ум. друк. арк. 53,75.
Замовлення № 5.
ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України
18034, м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8.